

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΣΤ' • ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ—ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1957 • ΤΕΥΧΟΣ 64ον - 65ον

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ, ἱερέως

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ Ο ΛΑΪΝΑΣ 1836 - 1886

«Αφιεροῦται τῇ ἱερᾷ σκιᾷ τῶν μακαρίων τῇ μνήμῃ ἀδίκως σφαγιασθέντων κατὰ τὰ ἔτη 1947—1949 ἀοιδίμων Ἱερέων ἐκ τῆς Ἐπαρχίας Κονίτιος Ἀθαν. Γεράση, Κων. Τσάγγα, Δημ. Παπαδημητρίου, Δημ. Καθάρου, Νικολ. Σγούρου καὶ Χρήστου Ζούκη».

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀπὸ χωρίου Καβάσιλλα πρὸς Λουτρὰ Καβασίλλων βατῆς ὁδοῦ, ὑπάρχει Παρεκκλήσιον βυζαντινοῦ ρυθμοῦ μετὰ τρούλλου, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῶν Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου, ἀνεγερθὲν τὸ 1804 καὶ ἱστορηθὲν γενικῶς διὰ τοιχογραφιῶν κατὰ τὸ ἔτος 1864 ἐπιμελείᾳ τοῦ Ἱερομονάχου Χρυσάνθου Λαενᾶ, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ὑπερθύρου ἔσωθεν τοῦ Ναοῦ ἐπιγραφῆς.

Τότε, δὲν μᾶς ἐκίνησε τόσοι τὴν περιέργειαν τὸ ὄνομα τοῦ ἀειμνήστου τούτου Ἱερομονάχου τὸ ὁποῖον δέον νὰ σημειωθῇ ἔδω ὅτι διὰ πρώτην φορὰν ὑπέπιπτεν εἰς τὴν ἀντίληψίν μας, ὅσον μᾶς ἐκίνησε τὴν περιέργειαν μία ἐν τῇ βορείῳ πλευρᾷ τοῦ Ναοῦ ὁλόσωμος εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Νεομάρτυρος Ἰωάννου τοῦ ἐκ Κονίτιος τοῦ τελειῶς ἀγνώστου εἰς ἡμᾶς, οὔσης παραπλεύρως τῆς εἰκόνης τοῦ ἁγίου Χρυσάνθου.

Ἐκ τῆς ἀφορμῆς ἐκείνης ἐξεκινήσαμεν μὲ τὴν προϋπόθεσιν, ὅχι μόνον νὰ μάθωμεν σχετικῶς περὶ τοῦ ἁγίου τούτου Νεομάρτυρος καὶ νὰ ἱκανοποιήσωμεν τὴν περιέργειάν μας, ἀλλὰ καὶ νὰ γράψωμεν κατόπιν περὶ αὐτοῦ.

Πρὸς τοῦτο μετέβημεν εἰς Κόνιτσαν μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀποταθῶμεν εἰς τοὺς δυναμένους νὰ μᾶς δώσουν σχετικὰς περὶ αὐτοῦ πληροφορίας.

Καθ' ὑπόδειξιν δὲ τοῦ τότε γηραιοῦ ἐλληνοδιδασκάλου ἀειμνήστου Νικολάου Παπακώστα, μετέβημεν εἰς τὸν Μητροπολ. Ναὸν ἁγ. Νικολάου Κονίτιος ὅπου καὶ πάλιν ἀπηντήσαμεν ἐν τῷ δεξιῷ Προσκυνηταρίῳ τρίμορφον εἰκόνα 1) Νεομάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, 2) ἁγ. Χρυσάνθου, καὶ 3) τοῦ ἁγ. Νεομάρτυρος Ἰωάννου τοῦ ἐκ Κονίτιος φέρουσιν καὶ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν.

*«Δι' ἐξόδων ἐλαχίστου Ἱερομονάχου Χρυσάνθου Λαενᾶ
ἐκ Κωμοπόλεως Κονίτιος 1849 Νοεμβρίου 10» κ. τ. π. (¹)*

1. Πρῶτος ὁ ἀειμνήστος οὗτος Ἱερομόναχος ἀφίερωσε εἰκόνα εἰς τὸν ἁγ. Νεομάρτυρα Ἰωάννην τὸν ἐκ Κονίτιος ἐορταζόμενον τὴν 23ην Σεπτεμβρίου. (Βλέπε καὶ ἐφημερίδα

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς ἐπιγραφὰς ποὺ φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ Χρυσάνθου, δηλαδή τοῦ Παρεκκλησίου Καβασιλλῶν καὶ τῆς τριμόρφου εἰκόνος τοῦ Μητροπ. Ναοῦ Κονίτσης ἐν τῷ Προσκυνηταρίῳ, πλῆθος ἄλλων εἰκόνων φερόντων τὸ ὄνομα τοῦ Χρυσάνθου εἶναι διεσπαρμέναι εἰς τὸν αὐτὸν Μητροπ. Ναὸν Κονίτσης, εἰς τὸ ἐν τῇ οἰκίᾳ Παπαδημούλη κελλίον του, καθὼς εἰς τὸ Παλαιοσέλι καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἦναγκάσθημεν τέλος πάντων νὰ κάμωμεν ἐδῶ τὴν ὡς ἀνωτέρω προεισαγωγὴν ἐκ μόνου τοῦ λόγου ὅτι πολλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Κονίτσης θρησκευτικῆς καὶ λατρευτικῆς φύσεως ζητήματα καὶ χριστιανικῆς πολιτείας τοιαῦτα, εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀειμνήστου τούτου Κληρικοῦ, ἀξίου τῷ ὄντι ἐργάτου τοῦ ἀμπελῶνος Χριστοῦ Χρυσάνθου.

Ἐρευνῶντες ὅθεν διὰ τὸν ἅγιον, τὸ ἓνα κατόπιν τοῦ ἄλλου περιήρχοντο εἰς γνῶσιν μας ὅλα τὰ χριστιανικὰ ἐκεῖνα κατορθώματα, τὰ σχέσιν ἔχοντα μὲ τὸν Χρυσάνθον, καὶ τὰ ὅποια ἐξύψωσαν καὶ ἐξυψώνουν εἰς τὴν συνείδησιν πάντων τὴν χριστιανικὴν ταύτην φυσιογνωμίαν.

Ἦτο βέβαια Ἱερομόναχος ὁ ἀείμνηστος Χρυσάνθος, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἦτο χριστιανός. Καὶ χριστιανὸς χωρὶς τὴν ἐλαχίστην ὑποκρισίαν. Ὅσον καὶ ἂν ἐπιχειρήσωμεν ἡμεῖς σήμερον νὰ παραστήσωμεν διὰ λόγων τὴν ἐνάρετον καὶ χριστιανικὴν αὐτοῦ πολιτείαν, δὲν θὰ δυνηθῶμεν κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἀνταποκριθῶμεν εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς λεπτομερείας.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μελετῶν τὴν ἐργασίαν ταύτην, ἅς ἔχει ὑπ' ὄψιν του νὰ ὑπερβάλῃ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὰ πράγματα. Νὰ τὰ ὑπερβάλῃ, διότι τότε καὶ μόνον θὰ δυνηθῇ νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν πραγματικότητα.

Ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη τοῦ Ἱερομονάχου τούτου ἐπλεόναζε πάντοτε ἐν τῇ καρδίᾳ του καὶ ὑπερεξεχείλιζε, διὰ τοῦτο καὶ ἐπεξετείνετο καὶ πέραν τῶν ὁμοθησκῶν του. Ὅρφανὰ παιδιά εὗρισκον προστασίαν καὶ ἄσυλον. Πεινασμένοι ἐχόρτανον. Γυμνοὶ ἐνεδύοντο, καὶ ἄλλοι ἄλλως παρηγοροῦντο. Καὶ ἐν ᾧ τοιοῦτοτρόπως εἰργάζετο διὰ τοὺς ἄλλους, ὁ ἴδιος δὲν εἶχε ποῦ νὰ κλίνη τὴν κεφαλὴν. Ἰδίαν στέγην δὲν εἶχε. Καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐγκεῖται ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ ἀνδρός. Ὅλοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἱερωμένοι φροντίζουν νὰ θησαυρίσουν ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ ἀείμνηστος ὁμως Χρυσάνθος, οὐδόλως ἔδωσε σημασίαν διὰ τὰ ἐπίγεια καὶ φθαρτά. Ἐπιδίωξε τὰ ἐπουράνια καὶ ἀφθαρτά. Ἐκ μιᾶς τοιαύτης ἀφορμῆς καὶ ὁ ἀδελφός του Πᾶνος ἔγραφε εἰς μίαν ἐκ τῶν ἐπιστολῶν του μὲ κάποιον παράπονον διὰ τὴν Κοινωνίαν Κονίτσης καὶ τὰ ἑξῆς: «.....λάβε 5: ρεγγίνης (?) πρὸς ἐνθύμησίν μου διὰ νὰ φκιάνῃς τὸν παράδισον τῆς Κόνιτζας ἀπὸ τὰ πολλὰ ποὺ τοὺς ἐνθιμοῦμε».

Αὐτὰ ὅλα, ἀγαπητοὶ ἀναγνώσται, εἶχον ὑπ' ὄψιν μου ὅταν ἐπιχείρησα κατὰ τὸ ἔτος 1940 νὰ συντάξω τὴν περὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπαρχίας Βελλᾶς καὶ Κονίτσης ἐργασίαν μου (*) εἰς τὴν ὁποίαν, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἔγραψα περὶ τοῦ ἀειμνήστου Χρυσάνθου καὶ τὰ ἑξῆς:

«..... καὶ πρὶν ἢ παραθέσωμεν κατωτέρω τὰ ἔγγραφα ταῦτα, (*) ἔθεωρήσαμε καθήκον νὰ μὴ παραλείψωμεν ἀπὸ τοῦ νὰ διατυπώσωμεν ἐδῶ τὰ ἀφορῶντα τὴν ἀγαθὴν ψυχὴν, καὶ νὰ ἐξυμνήσωμεν τὸν ἐνάρετον βίον τοῦ μακαρία τῇ λήξει ἐπὶ πεντηκονταετίαν σχεδὸν ὑπηρετήσαντος τὴν Ἐκκλησίαν Κονίτσης Ἱερομονάχου Χρυσάνθου Λαενᾶ, ὅπως τοῦτο ἄλλως τε καὶ ἐκ τῶν παρατιθεμένων ἐγγράφων ἀπαδεικνύεται.

«Ἀφ' ὧς» 1937 ὑπ' ἀριθ. φύλλα 600, 602, 607, 611 καὶ 618 «ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ ἐκ Κονίτσης» ὑπὸ Ἱερέως Γεωργίου Παΐσιου).

2. Ἀργυροῦν νόμισμα ἀξίας—ἂν δὲν ἀπατῶμαι— 25 γροσίων. (Ἐπιστολὴ ἐκ Θηβῶν 20 Μαρτίου 1859).

3. Παραμένει ἀνέκδοτος.

4. Εὐρέθησαν ἐν τῷ ἀρχεῖῳ αὐτοῦ, καὶ μοὶ παρεχωρήθησαν ὑπὸ τοῦ ἐν ζωῇ τότε ἀειμνήστου Χριστοδ. Παπαδημούλη.

Οὗτος, ὥς εἶναι μεμαρτυρημένον καὶ βέβαιον, διὰ τῆς ἐν γένει πολιτείας του, σεμνὸς ἐλεήμων καὶ καλοκάγαθος, ἀνεδείχθη ὑπερασπιστὴς τῶν πτωχῶν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος. Συλλέγων καθημερινῶς ἑράνους, εὐηργέτει τοὺς πάντας ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκείας. Ἀδιαφορῶν διὰ τὰ περὶ ἑαυτοῦ καὶ μὴ ἔχων οὐδὲ καλύβην τινὰ ἰδίαν, ἐπεμελεῖτο καὶ προϊστατο εἰς πᾶν τὸ χριστιανικὸν καὶ θεάρεστον καὶ κοινωνικῶς ὠφέλιμον. Ὅπου καὶ ἂν στρέψῃ κανεὶς τὸ βλέμμα του, εἰς τὴν Κόνιτσαν, εἰς τὰ Καβάσιλλα, εἰς τὸ Παλαιοσέλι καὶ ἀλλαχοῦ, θὰ ἀντικρῶσῃ ἔργα ἅτινα τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Χρυσάνθου ἐγένοντο. Ὡς ἐκ τούτων ὅλων εἶχεν ἀποκτήσει ἐξαιρετικὴν φήμην, ἄκραν ἐμπιστοσύνην τῶν προϊσταμένων του, ἀπεριόριστον σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν τῶν Τουρκικῶν ἐν Κονίτῃ ἀρχῶν καὶ λοιπῶν κατοίκων Ὀθωμανῶν, καθὼς καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν τυφλὴν ὑπακοήν τῶν ἐνοριτῶν του.

Δὲν λέγομεν ὑπερβολὰς. Τό ὁμολογοῦσιν ὅσοι τὸν ἐγνώρισαν καὶ ὅσοι εὐηργετήθησαν. Καὶ οἱ λίθοι ἰσχύει ἂν ἦτο δυνατόν νὰ ὁμιλήσουν, καὶ αὐτοὶ θὰ ἐβροντοφῶνουν τὴν ἀλήθειαν.

Ἀλλὰ!!!, ἔως ἐδῶ. Ἄλλος πρέπει νὰ σκιαγραφήσῃ τὸν καλὸν τοῦτον Σαμαρείτην. Ταπεινοὶ ἡμεῖς σήμερον καὶ ἀνάξιοι, τρέμομεν πρὸ τῆς ἱερᾶς σκιᾶς τοῦ ἁγίου τούτου πρεσβύτου. Διὰ τοῦτο παραιτοῦμεν τὴν γραφίδα, παραχωροῦμεν τὴν θέσιν εἰς ἄλλους, καὶ εὐχόμεθα ὅπως πολὺ ταχέως παρουσιασθῇ ὁ πραγματικὸς βιογράφος αὐτοῦ. Τοιοῦτοι Κληρικοὶ, δὲν πρέπει νὰ παραμένωσιν ἐν τῇ σκοτίᾳ». Καὶ ταῦτα μὲν ἔγραφον τότε περὶ αὐτοῦ, ἐξ ἀνυποκρίτου εὐλαβείας καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὴν μνήμην του κινούμενος.

Τώρα ὅμως πού πορῆλθον τὰ χρόνια ἐκεῖνα καὶ πλησιάζει νὰ λησμονηθῇ οὗτος καὶ νὰ πέσῃ διὰ παντὸς εἰς τὴν λήθην, τώρα πού ἐμεσολάβησαν τὰ δυσμενῆ διὰ τοιαύτας ἐργασίας πολεμικὰ γεγονότα καὶ ἐχάθησαν διὰ παντὸς ὠρισμέναι εὐκαιρίαι, τώρα ἀνολογίζομαι τὸ σφάλμα τὸ ὁποῖον διέπραξα προπολεμικῶς (1937—1940), πού δὲν συνέταξα τότε τὴν βιογραφίαν του. Τότε βέβαια ἔζων ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἀείμνηστοι γέροντες πρὸ παντὸς τῆς Κονίτσης, Διδάσκαλος Νικόλαος Παπακώστας, Σπυρίδων Δόβας, Χριστόδουλος Παπαδημούλης, Ἀθανάσιος Γουσιγούνης καὶ ἄλλοι οἱ ὁποῖοι εἶχον γνωρίσῃ ἀπὸ τὰ παιδικὰ καὶ νεανικὰ των χρόνια τὸν Χρυσάνθον καὶ συναναστράφησαν μετ' αὐτοῦ, ἄλλοι δὲ καὶ εὐηργετήθησαν (*). Ὡς ἐκ τούτου ἦσαν καὶ εἰς θέσιν νὰ γνωρίζουν καὶ τὴν τελευταίαν περὶ αὐτοῦ λεπτομέρειαν.

Ἀλλὰ, τέλος πάντων, ἡμεῖς σήμερον, πρὸ τετελεσμένων γεγονότων εὐρισκόμενοι, ἅς δικαιολογηθῶμεν εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν μὲ τὸ γνωμικὸν «κάλιο ἀργὰ παρὰ ποτὲ», καὶ ἅς χαράξωμεν μερικὰς γραμμὰς περὶ τοῦ ἀειμνήστου Χρυσάνθου τοῦ Λαῖνᾶ τοῦ ὁποίου ἡμεῖς, οὐδὲ τὸ ὄνομα δὲν εἴμεθα ἄξιοι νὰ προσφέρωμεν διὰ τῶν χειλέων μας, ἂν καὶ εἴμεθα Ἱερεῖς.

Γράφοντες λοιπὸν κατωτέρω τὰ περὶ αὐτοῦ, ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν εἴμεθα ἡμεῖς οἱ ἐνδεδειγμένοι διὰ τοιαῦτα. Ἄλλοι ἔπρεπε νὰ ἀσχοληθῶν μὲ τὴν βιογραφίαν του.

Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰς ὅλους ἐκείνους τοὺς προηγουμένους μας ὑπολογισμοὺς ἠπατήθημεν καὶ ἐπέσαμεν ἔξω, καὶ ἐπειδὴ παρερχομένου τοῦ χρόνου πάντα ἐκεῖνα τὰ ἀφορῶντα τὸν ἐν λόγῳ Χρυσάνθον τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου θὰ περιπέσουν εἰς τὴν λήθην καὶ παντάπασιν θὰ λησμονηθῶν, διὰ τοῦτο, καὶ ἀναλαμβάνομεν διὰ τῆς χαράξεως τῶν γραμμῶν αὐτῶν—ἔστω καὶ ἀργὰ—νὰ διασώσωμεν ἐκ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου ὅλα τὰ στοιχεῖα ἐκεῖ α ὅσα μέχρι τῆς σήμερον ἐναπέμειναν, καὶ νὰ φέρωμεν ταῦτα εἰς δημοσιότητα.

Τὴν περὶ τοῦ ἐν λόγῳ Χρυσάνθου ἐργασίαν ταύτην τὴν ἐστηρίξαμεν, 1) εἰς

5. Ἀδελφοὶ Μπούνα (Γκαλμπατσιάρη) Πέτρος καὶ Ἰωάννης.

Ἐκκλησιαστικά τινα ἔγγραφα καὶ ἐπιγραφὰς ἐπὶ Ναῶν καὶ εἰκόνων, 2), εἰς τὴν ἰδιωτικὴν συγγενικὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀλληλογραφίαν τοῦ Χρυσάνθου, 3) εἰς τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας ἔχομεν ἐκ στόματος τοῦ μὴ ἐπιζώντος σήμερον ἀειμνήστου γέροντος Ἰωάννου Μπούνα (Γκαλμπατσιάρη), καὶ 4) εἰς τὰς ἐκ παραδόσεως πληροφορίας τῶν ἐπιζώντων σήμερον ἀξιολύσιμων καὶ εὐὐπολήπτων γερόντων Κόνιτσης Βασιλείου Κούσιου, Χαράλ Παπανίκου, Χρήσιου Πατέρα, Ἀλεξίου Φλώρου, τῶν κυριῶν Ἐλένης Παπαδημούλη, Βασιλικῆς Πατέρα, Αἰκατερίνης Μπίλη καὶ ἄλλων, οἵτινες ἐγνώρισαν κατὰ τὰ παιδικὰ τῶν χρόνων τὸν ἀείμνηστον Χρυσάνθον.

Ἀποβλέποντες δὲ πάντοτε εἰς τὸ σύντομον—κατὰ τὸ δυνατόν—τῆς ἐργασίας ταύτης, ποιούμεθα εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὴν ἀρχὴν τῆς βιογραφίας αὐτοῦ, καὶ γράφοντες, ἐξιστοροῦμεν μὲ τὰς μικρὰς καὶ ἀσθενεῖς ἡμῶν δυνάμεις, ὅλα τὰ περὶ αὐτοῦ ὡς ἀκολούθως ἐμφαίνεται.

* *

Ὁ ἀείμνηστος οὗτος καὶ καλλιφωνώτατος Ἱερομόναχος Χρυσάνθος ὁ Λαϊνᾶς, ὁ κατὰ κόσμον Χριστόδουλος, κατὰ τὰς ἐνδείξεις καὶ πληροφορίας τὰς ὁποίας ὑπ' ὄψιν μας ἔχομεν, κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἄρταν. (6)

Ὁ πατὴρ αὐτοῦ τὸ ὄνομα Δημήτριος, εἶχεν ἐγκατασταθῇ οἰκογενειακῶς εἰς Κόνιτσαν πολὺ πρὸ τοῦ 1830, ὅπου κατεσκεύαζε καὶ ἐπώλει διάφορα πῆλινα ἀγγεῖα καὶ λαγγίγια, ἐξ' οὗ—ὑποθέτω—καὶ τὸ ἐπώνυμον Λαϊνᾶς.

Ὁ τόπος καὶ τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Χρυσάνθου μᾶς εἶναι ἄδηλα. Λαμβάνοντες ὅμως ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1836 ἐχειροτονήθη Ἱερομόναχος ἔχων σύμφωνα μὲ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς Κανόνας τὴν ἡλικίαν τῶν 30 ἐτῶν καὶ ὅτι τὸ ἔτος 1886 εὐρίσκετο ἐν τῇ ζωῇ (7) καὶ ἦτο 80 καὶ πλέον ἐτῶν, δύναμεθα νὰ ἀναβιβάσωμε τὸ ἔτος τῆς γεννήσεώς του κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν ἐτῶν 1800—1810.

Αἱ γραμματικαὶ γνώσεις αὐτοῦ δὲν μᾶς εἶναι γνωσταί, διὰ τοῦτο καὶ σιωπῶμεν, ἀφήνοντες τὸ ζήτημα αὐτὸ εἰς ἄλλους νὰ κρίνωσιν καὶ νὰ ἀποφανθῶσιν περὶ αὐτῶν. (8)

Μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς χειροτονίας του, φαίνεται ὅτι μετῆρχετο καὶ οὗτος τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρός του, ὁμοῦ ἴσως μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Τασιούλα καὶ Πάνου, οἱ ὅποιοι ἀργότερον τὸ 1838 ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς Θήβας. (9)

Φαίνεται ὅτι ὁ Χρυσάνθος πολὺ ἐνωρὶς ἔμεινεν ὀρφανὸς, καὶ ὡς μεγαλείτερος αὐτὸς, ἀνέλαβε καὶ τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν του, ὑπανδρεύσας συνάμα καὶ τὰς τρεῖς ἀδελφὰς του Βασιλικὴν Δ. Καζύζη εἰς Ἰωάννινα, Ρίναν Δράκου ἥτις ἦτο καὶ αὕτη εἰς τὰς Θήβας καὶ τὴν Ἀγγελικὴν τὸ 1844 εἰς Σιγρίτισσιν εἰς τοὺς ἰσχύοντας τότε Πρωτοπαπαδαίους, καὶ ἡ ὁποία δὲν εὐτύχησε νὰ ἐπιζήσῃ. Ἀπεβίωσεν ἐντὸς τοῦ ἔτους. (10)

Ἱερομόναχος ἐχειροτονήθη περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1836, ὡς τοῦ.

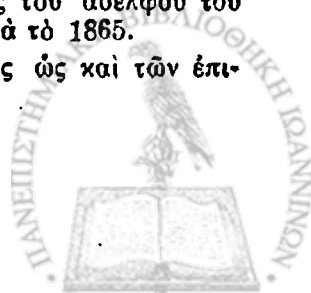
6. 1) Πληροφορία ἐκ μέρους Ἰωάννου Μπούνα, καὶ 2) ἐξ ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Χρυσάνθον ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του Πάνον ἐκ Θηβῶν κατὰ τὸ 1859, ἀναφέρουσα εἰς ἓνα σημεῖον αὐτῆς καὶ τὴν Ἄρταν ὡς ἐξῆς: «... ἐγὼ τὰ ἔχω τξεκουράτα τὰ λόγια μου ὅχη ὅμως καθὼς ἐσεῖς ἡ τέσερης ἡ Πανοσιότη σου ἡ αὐταδελφή σου Ρίνα ὁ οὐταδελφός σου τασούλας καὶ ὁ μεργούμης ὁ θίως σας τῆς Χαλκίδας, διπλωματικά κακορίσιμα καὶ δηαστραμένα τῆς ἀρτας πλανόντες καὶ πλανόμενοι...».

7. Βλέπε Δ. Σαλαμάγκα «Ὁ Ἅγιος Νεομάρτυς Γεώργιος» 1954 σελ. 201.

8. Ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν 1) χειρόγραφος ὁκολουθία τοῦ Νεομ. Γεωργίου εὐρισκομένη ἐν τῷ κελλίῳ του, 2) ἑτέρα χειρόγραφος ὁκολουθία εὐρισκομένη εἰς Ἰωάννινα εἰς χεῖρας Δ. Σαλαμάγκα, καὶ 3) ἑτέρα εἰς Βιβλιοθήκην Κοζάνης.

9. Τοῦτο ἐξάγεται 1) ἐξ ἐπιστολῆς ἐκ Θηβῶν τοῦ 1858 ἐκ μέρους τοῦ ἀδελφοῦ του Πάνου, καὶ 2) ἐξ ἄλλης ἐπιστολῆς ἐκ μέρους τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Ρίνας κατὰ τὸ 1865.

10. Ἐχομεν εἰς χεῖρας μας καὶ τὸν κατάλογον τῶν προικῶν αὐτῆς ὡς καὶ τῶν ἐπιστροφέντων μετὰ τὴν θανάτῃς της τοιούτων.

το ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς συμμαρτυρίας αὐτοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 30 Μαΐου 1836, ὡς καὶ ἐκ μιᾶς εὐχρηστοῦ ἐπιστολῆς τῆς 20 Ἰουνίου ἐκ Τσαρὰπλανῶν (νῦν Βασιλικοῦ) μὲ ὑπογραφήν «Ταπεινὸς καὶ ἀνάξιος τοῦ ἱεροῦ ἐπαγγέλματος Βασίλειος ἐκ τοῦ μονηδρίου Κ(ωνσταντίνου) καὶ Ἑ(λένης)».

Οὗτος πολὺ συντόμως προεχειρίσθη καὶ εἰς πνευματικὸν, διότι τὸ 1837 εὗρισκομεν τοῦτον εἰς Παλαιοσέλι διαγασσόμενον ὑπὸ τοῦ Πρωτοσυγκέλου Παρθενίου νὰ ἐξομολογήσῃ τὴν ἐκεῖ χριστιανότητάν.

Τὴν 1ην Δεκεμβρίου 1837, μετὰ αὐτοῦ καὶ τῶν ἰθὺνόντων τὰ κοινὰ ἄνω Κονίτης, διακανονίζεται συγκαταβατικῶς τὸ ζήτημα τῶν φόρων τοῦς ὁποίους ἔπρεπε νὰ καταβάλλῃ ὁ Χρῦσανθος (11).

Τὸ 1838, καθὼς εἶναι ἀποδεδειγμένον καὶ βέβαιον παρευρέθη οὗτος εἰς Ἰωάννινα καὶ ἦτο αὐτόπτης μάρτυς τοῦ δι' ἀγγέλου μαρτυρίου τοῦ ἁγ. Νεομάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, παραστάς καὶ εἰς τὴν ταφὴν αὐτοῦ (12).

Τὸ μαρτύριον αὐτὸ τοῦ Ἀγίου καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα σημεῖα, τοῦ ἐνέπνευσαν τὴν εὐλάβειαν καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸν Ἅγιον, καὶ τὸν ἔφεραν εἰς τὸ σημεῖον νὰ πράξῃ τὸ πᾶν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ. Ἀπόδειξις τούτων εἶναι καὶ τὸ ὅτι ἔπειτα ἀπὸ 13 ἡμέρας ἀπὸ τοῦ μαρτυρίου του ἦτοι τὴν 30ην Ἰανουαρίου 1838, ἀφιέρωσε μίαν εἰκόνα τοῦ Ἀγίου ἣ ἡποία σήμερον εἶναι τοποθετημένη εἰς τὸν Τέμπλον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἀγίου εἰς Ἰωάννινα, ὡς καὶ ἑτέραν τοιαύτην εὗρισκομένην εἰς τὸ ἐν Κονίτῃ κελλίον του. Ἐκτοτε δὲ κατ' ἔτος ἐώρταζε πανηγυρικῶς τὴν ἡμέραν αὐτὴν (13) καθ' ἣν ἐμαρτύρησεν ὁ Ἅγιος, ἐν τῷ ἐν Κονίτῃ κελλίῳ του τὸ ὁποῖον εἶχε μεταβόλῃ σχεδὸν εἰς Παρεκκλήσιον (14).

Τὸ 1840, μετὰ τὸν Πρωτοσύγκελον Παρθένιον, διορίζεται Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Βελλᾶς καὶ Πωγωνιανῆς Ἱεροθέου, κατὰ δὲ τὸ 1853, ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἰωαννικίου (15).

Τὸ 1854, διατάσσεται ὑπὸ τοῦ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἰωαννικίου νὰ μεταβῇ εἰς Παλαιοπωγῶνι καὶ συναντήσῃ τὸν ἐκεῖ περιοδεύοντα Ἐπίσκοπον Ἀπολλωνιάδος Χριστόφορον, καὶ νὰ περιέλθῃ μετ' αὐτοῦ ὅλον τὸ δοῦρι τῆς Ἐπαρχίας Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς, καὶ ὅτι αὐτὸς—δηλαδὴ ὁ Χρῦσανθος—νὰ βαστᾷ τὴν σακκούλα καὶ τὸ κατὰστιχον τῶν ἀρχιερατικῶν του δικαιωμάτων. (16)

Τὸν Νοέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους, μετὰ εἰς τὸν Ξανθουπόλεως Καϊσάριον γρόσια 1301, προσερχόμενα ἐξ ἀρχιερατικῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἰωαννικίου.

Ἐπίσης τὴν 23ην Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους, κατόπιν ἐπιστολῆς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τοῦ πρώην Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἰωαννικίου, μετὰ εἰς τὸν Παναγιώτην Ἀραβαντινὸν γρόσια 12.000, προσερχόμενα καὶ αὐτὰ ἐξ ἀρχιερατικῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ.

Τὸ 1856, διορίζεται ἐκ νέου ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Παρθενίου. (17)

11. Παραπλήσιον τοῦ ἐγγράφου τούτου συνετάχθη καὶ κατὰ τὸ 1847, ἀμφότερα δὲ θὰ τὰ καταχωρήσωμεν ἐν τῷ τέλει τῆς παρούσης.

12. Ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ εὐρίσκεται μικρὰ φορητὴ εἰκὼν τῆς ταφῆς τοῦ Ἀγίου εἰς τὴν ὁποίαν εἰκονίζεται καὶ ὁ Χρῦσανθος μὲ σκούφον, καθήμενος σκεπτικὸς καὶ περίλυπος.

13. Ἐξακολουθεῖ νὰ ἐορτάζεται καὶ σήμερον ὑπὸ τῆς οἰκογενείας Παπαδημουλῆ.

14. Φορηταὶ μεγάλαὶ εἰκόνες Χριστοῦ, Παναγίας, Ἀγ. Νεομάρτυρος Γεωργίου, καὶ πληθος ἄλλων μικρῶν καὶ μεγάλων εἰκόνων κοσμοῦν τὸ κελλίον του μέχρι τῆς σήμερον.

15. Βλέπε Περιοδικὸν «Ἡπειρ. Ἐστία» τεύχος Ἀπριλίου 1953 «Γεράσιμος Τитуλάριος Ἐπίσκοπος Ἀρίστης» σελ. 354, ὑπὸ Ἱερέως Γεωργ. Παϊσίου.

16. Καὶ τοῦτο τὸ ἐγγραφοὺν θὰ τὸ καταχωρήσωμεν εἰς τὸ τέλος τῆς παρούσης.

17. Πάντα τὰ ἐγγραφα ταῦτα συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπαρχίας Βελλᾶς καὶ Κονίτης» ἐργασίαν ἡμῶν, ἣτις παραμένει εἰσετι ἀνέκδοτος.

Κατὰ χρονικά διαστήματα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1859 μέχρι τοῦ 1861, λαμβάνει ἐκ Θηβῶν ἐκ μέρους τοῦ ἀδελφοῦ του Πάνου 13 ἐν ὧν ἀντιμήνσια καὶ διάφορα χρηματικά ποσὰ διὰ χειρὸς α') Ἀθανασίου Ζώη Ἰωαννίτου, β') Ἀναγνώστου Μευγεσδινοῦ (Παλαιόπυργος Πωγωνίου), γ') Γεωργίου Παπαϊωάννου ἐκ Σωποτισίου (Ζαγορίου), καὶ δ') Χρήστου Ἰωάν. Παπίγκη ἐκ Βησσάνης (Πωγωνίου). (18)

Τὸ 1865, 67, καὶ 69, ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ Ἐπισκόπου Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Γερμανοῦ (19) μὲ συστηματικά γράμματα δι' ἐξομολόγησιν τῶν Χριστιανῶν διαφόρων χωρίων τῆς Ἐπαρχίας.

Τὸ 1865, λόγῳ θανάτου τοῦ μικροτέρου ἀδελφοῦ του Πάνου εἰς τὰς Θήβας, λαμβάνει κατ' ἐπανάληψιν ἐπιστολὰς ἐκ μέρους τῶν ἐκεῖ συγγενῶν του δι' ὧν προετρέπετο οὗτος νὰ μεταβῇ εἰς Θήβας ὡς ὁ πρῶτος τῶν κληρονομῶν τοῦ πάντη ἀκλήρου ἀδελφοῦ του Πάνου. Εἰς δύο ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐπιστολὰς (1865 καὶ 1866) γράφει καὶ ὁ ἐπίσκοπος Θηβῶν καὶ Λειβαδεῖας Δοσίθεος προτρέπων αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Θήβας (20).

Τὸ 1869, λαμβάνει ἐκ Πατρῶν ἐκ μέρους τοῦ ἀνεψιοῦ του Βασιλείου Χρυσανθοπούλου ἐπιστολὴν μὲ τὰ ἐξῆς εἰς ἓν σημεῖον χαρακτηριστικά. «Θέλων δὲ καὶ σήμερον νὰ δείξω πρὸς ὑμᾶς τὴν πρὸς ὑμᾶς ὀφειλομένην εὐγνωμοσύνην. Σᾶς στέλλω διὰ τοῦ κ. Κωντίνου Φλώρου μίαν λίραν Γαλλικὴν δραχμαὶ 22 καὶ 70 ἑκατοστά, μικρότατον τῶν ὅσων ὀφείλω πρὸς ὑμᾶς λόγῳ εὐγνωμοσύνης κ.τ.λ.».

Τὸν ἀνεψιὸν του Βασιλείου Χρυσανθοπούλου (Καζάζην) υἱὸν τῆς προαποθανούσης ἀδελφῆς αὐτοῦ Βασιλικῆς, ὁ Χρῦσανθος, καθὼς ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ μιᾶς πλήρους παραπόνων ἐπιστολῆς τοῦ ἀδελφοῦ του Πάνου κατὰ τὸ 1860 ἐφρόντισε ἐξ ἰδίων του διὰ τὴν ἀρτίαν σπουδὴν καὶ μόρφωσιν αὐτοῦ.

Κατὰ Μάϊον τοῦ 1884, λαμβάνει ἐτέραν ἐπιστολὴν (21) ἐκ Πατρῶν ἐκ μέρους τοῦ ἰδίου ἀνεψιοῦ του Βασιλείου Δ. Χρυσανθοπούλου ὡς καὶ δραχμὰς 25 (22). Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ἐπιστολῆς, ὁ Χρῦσανθος ὑπέφερε. Ἦτο ἀσθενὴς καὶ ἐβασανίζετο. Καὶ ἐκτὸς τῆς ἀσθενείας κατεπιέζετο καὶ ἐξ ἐλλείψεως χρημάτων.

Διὰ τοῦτο ἔσπευδον οἱ ὑπ' αὐτοῦ εὐεργετηθέντες ἄλλοι μὲν νὰ τὸν συνδράμωσι διὰ χρημάτων, ἄλλοι δὲ νὰ περιθάλψωσιν αὐτὸν. Εὐχαριστῶ — γράφει ὁ Χρυσανθόπουλος — τὸν ἀδελφόν μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ κ. Ἰωάννην Π. Φλώρον ὡς καὶ τὴν εὐγενῆ λοιπὴν οἰκογένειάν του διὰ τὰς πρὸς ὑμᾶς φιλοφρονήσεις των καὶ συγγενικὰς περιποιήσεις, ἃς καθ' ἑκάστην ἐπιδαψιλεύουσιν ὑμῖν. Ἐπίσης δὲ καὶ πᾶσαν ἄλλην εὐγενῆ ψυχὴν, ἣτις χορηγεῖ χεῖρα ἀρωγὸν ὑμῖν καὶ θλίβεται ἐπὶ τῇ ἀσθενείᾳ ὑμῶν (23).

18. Τὸ 1861 ὁ Πᾶνος εὗρίσκετο εἰς Χαλκίδα ὅπου καὶ ὁ Παπίγκης.

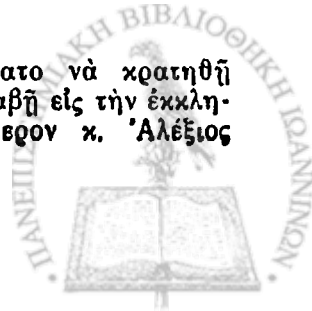
19. Ὑποτροφίαι, ἐπιχορηγήσεις, καὶ τὰ παρόμοια, διέκριναν τὴν πολιτείαν τοῦ ἐν πολλοῖς ἀγίου τούτου Ἱεράρχου Γερμανοῦ τοῦ ἐκ Βερροῖας καταγομένου. (Βλέπε Ἰωάν. Λαμπρίδου «Περὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ Ἀγαθοεργημάτων» 1880 σελ. 124—125).

20. Σημειωτέον ὅτι εἰς Θήβας ὁ ἀδελφὸς τοῦ Χρυσάνθου Τασιούλας (Ἀναστάσιος) ἀνήγειρε ἰδίαις δαπάναις τὴν Ἐκκλησίαν «Εὐαγγελίστρια», καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἐκάλεσε τὸν Χρῦσανθον ἵνα μεταβῇ καὶ ἐγκατασταθῇ ἐκεῖ.

21. Ἄλλαι ἐπιστολαὶ ἀπευθυνόμεναι πρὸς τὸν Χρῦσανθον εἶναι α') ἐκ μέρους τοῦ Γιαννακῆ Φλώρου καὶ Σωτ. Βενετοπούλου ἐκ Βουκουρεστίου, ἐκ Πατρῶν ἐκ μέρους τοῦ Ν. Κετξουρα, ἐξ Ἰωαννίνων ἐκ μέρους τοῦ Μακαριάδου καὶ Μπιζου καὶ ἐκ Θηβῶν ἐκ μέρους τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Κων. Δ. Καζάζη, ἀδελφοῦ τοῦ Χρυσανθοπούλου. Συγγενικὰ δὲ ἐπίθετα ἐκτὸς τὸ τοῦ Χρυσανθοπούλου, εἶναι καὶ τὸ τοῦ Μητσάνη, Δράκου, Χασιώτου καὶ Καζάζη.

22. Τὴν ἀξίαν μιᾶς χρυσῆς λίρας Ἀγγλίας.

23. Εἶχε πάθῃ ἐλαφρὰν τινα παράλυσιν τῶν νεύρων καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ κρατηθῇ μόνος του, διὰ τοῦτο καὶ ὑπεραστάζετο ὑπὸ ἄλλων ὅταν ἐπρόκειτο νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἢ ὅταν ἐξήρχετο ἐνίοτε εἰς τὴν ἀγορὰν ἢ ἀλλαχοῦ. Ὁ ἐπιζῶν σήμερον κ. Ἀλέξιος

Ἐπίσης ἐκ Τσαραπλανῶν τὴν ἰδίαν ἐποχὴν (Μαῖος 1884) ὁ ψυχοῦιός αὐτοῦ Παπᾶ Ἀθανάσιος γράφει «νὰ λάβετε ἀπὸ τὸν Οἰκονόμον Παπᾶ Κώσταν γρόσια 60 καὶ πάλιν εἶμαι ὑπεύθυνος ἀλλὰ τὶ νὰ σᾶς κάμω ὅπου εἴσθε μακρὰ καὶ λυποῦμαι.»

Ἐκ μιᾶς δὲ ἄλλης ἐπιστολῆς ἐκ μέρους τῆς Ἑλένης Νεομάρτυρος Γεωργίου, ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Χρῦσανθος εὗρίσκετο ἐν τῇ ζωῇ καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1886 (24).

Αὐταὶ τέλος πάντων εἶναι αἱ γραφαὶ περὶ αὐτοῦ ὁμολογίαι τὰς ὁποίας ἔχομεν εἰς χεῖρας μας.

Τώρα, ἄς παραχωρήσωμεν καὶ ὀλίγον τὴν θέσιν καὶ ἄς δώσωμεν τὸν λόγον καὶ εἰς τὴν παράδοσιν, νὰ ὁμιλήσῃ καὶ αὐτὴ διὰ τὸν ἀείμνητον τοῦτον Ἱερομόναχον.

* *

Ὁ Χρῦσανθος οὗτος ὁ τοῦ χρυσοῦ ἄνθους ὁ συνώνυμος, ὡς εἶναι ἀποδεδειγμένον καὶ βέβαιον, ἰδίαν στέγην δὲν εἶχε. Ἀλλ' οὔτε καὶ ἔδειξε ποτὲ τοιοῦτον ἐνδιαφέρον. Μόνον κατὰ τὸ 1860 ὡς ἐξάγεται ἐκ μιᾶς ἐπιστολῆς ἐκ μέρους τοῦ ἀδελφοῦ του Πάνου ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ χρήματα διὰ νὰ ἀγοράσῃ σπῆτι στήν Κόνιτσα, ἀλλὰ δὲν κατέληξε εἰς τίποτε (25).

Κατ' ἀρχὰς ἐκάθητο εἰς οἴκημά τι ἀνῆκον εἰς Ὁθωμανὸν Σέχην (26) τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν διεσώθη μέχρι τῆς σήμερον. Οὗτος ἦτο πατὴρ τοῦ γνωστοῦ ἐν Κονίτῃ Δερβίση Κλαμῆλ καὶ ἡ οἰκία του ἦτο ὀλίγον πέραν τοῦ Δημαρχείου ἐκεῖ ὅπου σήμερον κατοικεῖ ἡ οἰκογένεια Βασιλ. Γιούσιου. Ἐντὸς δὲ τῆς αὐλῆς ὑπῆρχε καὶ Τεκές (27) ἀκριβῶς ἐκεῖ πού στεγάζεται σήμερον τὸ Ταχυδρομεῖον Κονίτσης μὲ ἐξάρτημά τι—ἴσως Μανσωλεῖον—σωζόμενον μέχρι τοῦ 1950, κατεδαφισθὲν δὲ κατὰ τὴν διάνοξιν τῆς δημοσίας ὁδοῦ.

Ὁ Ὁθωμανὸς οὗτος τρέφων ἀνυπόκριτον σεβασμὸν πρὸς τὸν Ἱερομόναχον τοῦτον τοῦ παρεχώρησε οἰκεία θελήσει καὶ προαιρέσει τὸ ἐντὸς τῆς αὐλῆς του ἰδιαιτέρον οἶκημα τὸ ὁποῖον ὁ Χρῦσανθος σὺν τοῖς ἄλλοις, τὸ ἐστόλισε καὶ μὲ εἰκόνας.

Τοῦτο οὐδὲν ὅπως ἐπηρεάσε τὸν καλοκάγαθον ὀθωμανὸν, ἵνα ἐκ τῆς αἰτίας αὐτῆς τὸν ἐκδιώξῃ ἐκεῖθεν.

Εὐρέθη ὅμως εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πράξῃ τοῦτο ἐκ τοῦ ἀκολούθου γεγονότος:

Ὁ Γιάννης Ζῶης ἦταν γείτονας μὲ τὸν Ὁθωμανὸν, καὶ ὅταν θέλησε νὰ φιλέκῃ τὸ σπῆτι του, ἄφησε παραθύρια πού ἔβλεπαν στήν αὐλὴ τοῦ Ὁθωμανοῦ.

Ὁ Ὁθωμανὶς παραπονέθηκε, προβάλλων τὴν ἀφορμὴν ὅτι θὰ βλέπουν οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τὰ παράθυρα τὰ πρόσωπα τῶν Γυναικῶν πού ἔνα τέτοιο πρᾶγμα ἦτο ἀπηγορευμένο εἰς τὰς Ὁθωμανίδας (χανούμισες) Ἐνας δὲ ἐξ αὐτῶν, εἶπε εἰς τὸν ἐνδιαφερόμενον. «Δὲν ἔχεις δίκαιο νὰ παραπονῇσαι γιὰ τὰ παράθυρα, ἀφ' οὗ σὺ ὁ ἴδιος ἔχεις στὴν αὐλὴ σου τὸν Καλόγηρο μὲ ὁλόκληρη Ἑκκλησίᾳ μὲ Σταυροὺς καὶ μὲ εἰκόνες». (28)

Αὐτὸ λοιπὸν ἐγίνε ἡ αἰτία νὰ συστήσῃ ὁ Ὁθωμανὸς εἰς τὸν Χρῦσανθον νὰ εὕρῃ ἄλλο οἶκημα καὶ νὰ φύγῃ ἀπ' ἐκεῖ. Τοῦτο μὲ συντριβὴν καρδίας τὸ ἐπραξε ὁ Ὁθωμανὸς ἐκεῖνος καὶ βαρέως κατόλιν τὸ τοιοῦτον ἔφερε (29).

Φλῶρος (μικρὸν παιδίον τότε) τοῦτο καὶ μόνον ἐνθυμεῖται: ὅτι πολλάκις τοῦ μετέδιδε τὸ φαγητὸν διὰ τοῦ κοχλιαρίου, ἐπειδὴ ἐκείνου τοῦ ἔτρεμον αἱ χεῖρες.

24. Βλέπε Δ' Σαλαμάγκα «Ὁ Ἁγ. Νεομ. Γεώργιος» 1954 σελ. 201.

25. «... ἐγὼ θέλω σπῆτι νὰ πάρῃς ἐξ ἰδίων σου» ἀπαντᾷ ὁ Πᾶνος.

26. Τίτλος θρησκευτικός.

27. Εἶδος Μονῆς.

28. Ἄλλοι διατείνονται ὅτι ὁ Ὁθωμανὸς ἐκάλεσε στὸ Δικαστήριον τὸν Γιάννη Ζῶη, καὶ ὅτι ἐκεῖ διεμείφθη ὁ διάλογος αὐτός.

29. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐκδιώξεως τοῦ Χρυσάνθου, ὁ Ὁθωμανὸς ὑπέπεσε εἰς πτωχείαν καθὼς καὶ ὁ ἕως τότε περιώνυμος Τεκές. Παραπονούμενος ἕκτοτε ὁ Ὁθωμανὸς, ἀπέδιδε τὴν ἀφορμὴν τῆς πτωχείας του, εἰς τὸ γεγονὸς τῆς ἐκδιώξεως τοῦ Χρυσάνθου.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ Χρῦσανθος εἰς μίαν τοιαύτην στενόχωρον θέσιν εὐρεθεῖς, ἐπῆρε τὸ δρόμο τὸν ἀνήφορο πρὸς τοῦ Φλώρου τὸ σπῆτι πού ἦταν καὶ αὐτὸς γείτονας μὲ τὸν Ὁθωμανὸ, καὶ σὺ δὲ δρόμο πού ἀνηφοροῦσε τυχαίως εὐρῆκε τὴν γραῖαν μητέρα τοῦ Γιαννάκη Φλώρου καὶ τίποτε ἄλλο δὲν τῆς εἶπε παρὰ μόνον, «τὶ θὰ μὲ κάμετε τώρα κυρὰ Σάννα, καὶ μένα καὶ τὰ ῥονίσματά μου; ἀπ' ἐκεῖ μὲ διώχνουν».

Χωρὶς καὶ τὴν ἐλαχίστην ἀντίρρησην ἡ γραῖα Σάννα μετὰ τοῦ συζύγου της Παναγιώτου, ἀσμένως παρεχώρησαν εἰς τὸν Χρῦσανθον⁽³⁰⁾ τὸ ἐν τῇ αὐτῇ τῶν ἀνώγειον καὶ εὐρύχωρον δωμάτιον εἰς δύο τότε διηρημένον τὸ ὁποῖον ὁ Χρῦσανθος κατέστησε κελλίον του, ὅπου καὶ ἔμεινεν ἐφ' ὅρου ζωῆς.

Ὁ Χρῦσανθος καθ' ὅλην τὴν Ἱερατικὴν του σταδιοδρομίαν διαφοροτρόπως ἐξεδήλωσε τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν πλησίον, καὶ διαφοροτρόπως ἀπέδειξε διὰ ἀξιωμαμάτων παραδειγμάτων τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ προαίρεσιν διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν πτωχῶν καὶ ἀναξιοπαθούτων. Συνέλεγε καθημερινῶς ἐράνους καὶ διέθετε αὐτοὺς αὐθιμερὸν, καὶ οὐδέποτε ἐκράτησε τὸ συλλεγὲν ποσὸν ἢ μέρους αὐτοῦ διὰ νὰ τὸ διαθέσῃ τὴν ἐπομένην⁽³¹⁾.

Ὁ κατὰ τὸ 1954 ἡλικίας 80 ἐτῶν γέρον Βασίλειος Κούσιος μοῦ διηγεῖται καὶ τὸ ἐξῆς: «Ἦμουν μικρὸ παιδί καὶ πολλὰς φορὰς ἔκαμνα ὑπηρεσία στὸ χάνι.⁽³²⁾ Μία μέρα πού ἔλειπε ὁ πατέρας μου ἦρθε ὁ Χρῦσανθος καὶ ἄρχισε νὰ παίρνῃ ψωμιὰ καὶ νὰ τὰ βάνῃ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ ράσο. Ἐγὼ τοῦ ἀντιστάθηνκα, ἀλλ' αὐτὸς τὰ ψωμιὰ τὰ ᾤρηκε. Εἶπα κατόπιν στὸν πατέρα μου τὸ γεγονὸς. Ὁ πατέρας μου χαμογέλασε καὶ μοῦ εἶπε· ὅταν ἔρχεται ὁ Χρῦσανθος παιδί, νὰ τὸν ἀφήνῃς νὰ παίρνῃ ἐλεύθερα ὅσα ψωμιὰ θέλει.

Ἐπίσης ἡ παράδοσις διέσωσε καὶ τὸ ἐξῆς: Ὅταν γένονταν ἡ Στρατῶνα, εἶχε ἔρθῃ ἓνας ἀνώτερος Τοῦρκος ὑπάλληλος καὶ κάθουνταν μαζὺ μὲ τὸν Καϊμακάμη (Ἐπαρχο) Ἀχμέτ Ἐφέντη ἀπ' ἔξω ἀπὸ τοῦ Φλώρου τὰ μαγαζιά στὴ λίπα καὶ κουβέντιαζαν. Σὲ λίγο πηγαίνει κι' ὁ Χρῦσανθος καὶ τοὺς χαιρετᾷ καὶ λέει τοῦ Καϊμακάμη. Καϊμακάμη ἐφέντη σὲ παρακαλῶ νὰ μοῦ δώσῃς δυὸ λίρες. Ὁ Καϊμακάμης δὲν τοῦ ἀρνιήθηκε, ἀλλὰ τοῦ εἶπε δὲν ἔχω τώρα μαζὺ μου καὶ ἀργότερα νὰ στὲς δώσω. Ὁ Χρῦσανθος εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἐπρότεινε ἐπείγουσαν τὴν ἀνάγκην. Ὁ ἀνώτερος Τοῦρκος ὑπάλληλος ὁ ὁποῖος ἤκουε τὴν συζήτησιν ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζε τὴν Ἑλληνικὴν, ῥώτησε τὸν Καϊμακάμη ποῖος εἶναι αὐτὸς, καὶ τὴ ζητάει· ὁ Καϊμακάμης τοῦ λέγει.

Πασσᾶ μου, ἐτοῦτος ὁ Καλόερας εἶναι ἓνας τέτοιος πάντιος ἄνθρωπος πού μαζεύει ἐράνους καὶ μοιράζει στοὺς πτωχοὺς χωρὶς νὰ κάμῃ ἐξαίρεσι σὲ κανέναν οὔτε σὲ Τοῦρκο οὔτε σὲ Ἑβραῖο. Καὶ τώρα μοῦ ζητάει δυὸ λίρες, ἀλλὰ δὲν ἔχω μαζὺ μου γιὰ νὰ τὲς δώσω.

Ἀμα ἄκουσε ἔτσι ὁ Πασσᾶς, βγάζει ἀπὸ τὴν τσέπη του δύο λίρες καὶ τὲς δί-

30. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς παραχωρήσεως τοῦ δωματίου εἰς τὸν Χρῦσανθον, αἱ ἐργασίαι καὶ αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Γιαννάκη Φλώρου στὸ Βουκουρέστι ἐβελτιώθησαν καὶ ἔβαινον κατ' εὐχὴν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ὁθωμανὸν ὁ ὁποῖος βαθμηδὸν ὑπέπιπτε εἰς πτωχείαν.

31. Δὲν γνωρίζομεν βέβαια ἂν ὁ ἔρανος αὐτὸς ἐπεξετείνετο εἰς μεγάλην ἀκτῖνα ἢ συνέλεγε ἀπὸ ὠρισμένους σήμερον καὶ ἀπὸ ἄλλους αὔριον. Τὸ δεύτερον μᾶλλον ἀληθεύει, διότι—ὡς μᾶς διέσωσεν ἡ παράδοσις—μερικοὶ χριστιανοὶ ἐκ τῶν ὁποίων συνέλεξαν ἐράνους συναθίσαντες αὐτὸν κατὰ τὸ ἐσπέρας, ἠθέλησαν ἐκ περιεργείας νὰ μάθουν πόσα συνέλεξε τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ τοῦ εἶπαν ἐπὶ λέξει: «Γιὰ δεῖξέ μας Πάτερ Χρῦσανθε πόσα ἐμάζευσες σήμερα;» Αὐτὸς εἰς ἀπάντησιν ἐβγαλε τὴν σακούλα ἀδειανὴ καὶ τὴν ἐτίναξε γιὰ νὰ βεβαιωθοῦν ὅτι δὲν ἔχει μέσα τίποτε. «Μὰ τί ἔκαμες Πάτερ Χρῦσανθε;» ἠρώτησαν. «Σῦρτε στὸν τάδε τὸν φοῦρνο νὰ ρωτήσετε». Ἐκεῖνοι μεταβάντες καὶ ἐρωτήσαντες, τοὺς ἐδόθη ἡ ἀπάντησις ὅτι ὁ Χρῦσανθος τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπῆρε 30 ὀκάδες ψωμί.

32. Πανδοχεῖον τὸ ὁποῖον διηύθυνε ὁ πατήρ του.

νει τοῦ Χρυσάνθου. Ὁ Χρυσάνθος ἐπῆρε τὲς δύο λίρες, τοὺς εὐχαρίστησε, ἐχαιρέτησε καὶ ἔφυγε.

Τὴν ἴδια στιγμή πῆγε καὶ ἀγόρασε τρία γαῖδουράκια καὶ τὰ ἔδωσε σὲ τρία φτωχὰ παιδιὰ Τουρκόπουλα ποὺ πῆγαιναν καὶ ἔκοβαν ξύλα καὶ τὰ φερναν φρωμένα στὴ ράχι τοὺς νὰ τὰ πωλήσουν καὶ νὰ πάρουν ψωμί.

Τὴν παράδοσιν αὐτὴν ὅλοι γενικῶς τὴν γνωρίζουν ὅπως ἀκριβῶς τὴν περιεγράψαμε μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ μὲν ἀναβιβάζουν τὸ χρηματικὸν ποσὸν, οἱ δὲ τὸ κατεβιβάζουν εἰς ὀλιγώτερα.

Ἐπίσης πολλὰς πλούσιες οἰκογένειες γνωρίζουσαι ὅτι ὁ Χρυσάνθος φιλοξενεῖ πάντοτε καὶ διατρέφει πτωχοὺς, προετοιμάζαν φαγητὸν καὶ μὲ ἀνύλογο ψωμί τὰ ἐπῆγαιναν στὸ κελλὶ τοῦ Χρυσάνθου καὶ τὰ ἔθετον μέσα στὲς καρσέλες ποὺ εἶχε ἐπίτηδες γιὰ αὐτὴν τὴ δουλιὰ.

Ὅλα αὐτὰ ὁ Χρυσάνθος τὰ ἐμοίραζε καταλλήλως ἄλλα μὲν αὐτοπροσώπως, καὶ ἄλλα διὰ τῶν προστατευομένων του, ἐν πάσῃ δυνατῇ ἐχφυσθεῖα.

Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὰ τὰ ὅποια ἔκαμεν ὁ Χρυσάνθος.

Οὗτος κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα ἔλαβε ὑπὸ τὴν προστασίαν του τοὺς μικροὺς ὀρφανοὺς Δημήτριον Λέτσιον, ⁽³³⁾ καὶ κατόπιν τοὺς ἀδελφούς Πέτρον καὶ Ἰωάννην Μπούνα (Γκαλμπισιάρη) τοὺς ὁποίους καὶ ἐπροστάτευσε μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς των. Μάλιστα δὲ διὰ τὸν Ἰωάννην ἐλθόντα σὲ ἡλικία 14 ἐτῶν ἐμερίμνησε κατόπιν καὶ διὰ τὴν ἐκμάθησιν ὑπ' αὐτοῦ τῆς τέχνης τοῦ ὑποδηματοποιοῦ.

Καὶ ὅχι μόνον οὗτοι ἐπροστατεύθησαν ὑπὸ τοῦ Χρυσάνθου, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἀκόμη τῶν ὁποίων ἡμεῖς τὰ ὀνόματα δὲν ἐφροντίσαμεν τότε νὰ κρατήσωμεν ὅποτε ἐπέζων, οἱ γεροντότεροι. Ἐνας ἐκ τούτων πιστεύω θὰ εἶναι καὶ ὁ ὑπογραφόμενος ὡς ψυχοῦιὸς του Παπᾶ Ἀθανάσιος ἐφημέριος Ὑσσαρπλανῶν (νῦν Βασιλικοῦ) ὡς ἐν τῇ πρὸς τὸν Χρυσάνθον ἐπιστολῇ αὐτοῦ κατὰ Μάϊον τοῦ 1884 ἐμφαίνεται, διότι ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται ἡ ὑπογραφή αὐτοῦ ὡς ψυχοῦιὸς.

Εἶδαμεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ Χρυσάνθος ἔλαβε κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του Πᾶνον καὶ 13 ἐν ὧν ἀντιμήνσια ⁽³⁴⁾. Ποῖος λοιπὸν ὁ λόγος τῶν τόσων ἀντιμνησίων; Ἀπλούστατα ἀγαπητοὶ ἀναγνώσται. Ὡς ἄλλος Ἅγιος Κοσμάς μὲ τὲς Κολυμβήθρες, οὕτω καὶ ὁ Χρυσάνθος ἐμοίραζε καὶ αὐτὸς δωρεὰν ἀντιμήνσια, μικρὰ ξύλινα ἀρτοφόρια καὶ ξυλίνους Σταυροὺς στὰ μικρὰ χωρὶὰ τῆς Ἐπαρχίας ποὺ οὕτε τὰς δυνάμεις εἶχον, οὕτε καὶ τοὺς τρόπους καὶ τὰ μέσα διὰ νὰ προμηθευθοῦν μὸνα των.

Εἰς μίαν δὲ ἀπὸ τῆς ἐν τῷ κελλίῳ καρσέλες του τὴν ὁποίαν βεβιασμένως πως κατὰ τὸ 1939 μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Χριστοδοῦλου Παπαδημούλη ἐρευνήσαμεν, εὐρέθησαν καὶ εὐρίσκονται καὶ σήμερον ἀκόμη ἀντιμήνσια, καλύμματα, ἀρτοφόρια, ξύλινοι Σταυροὶ, ἅγια Λείψανα κ.λ.π. Μία δὲ ἀντιπαραβολὴ τοῦ Ἀρτοφορίου τῆς Ἐκκλησίας Καθασίλλων, Δερβενίου καὶ ἄλλων μετὰ τῶν ἐν τῷ κελλίῳ Χρυσάνθου τοιούτων, μᾶς λύει κάθε ἀπορίαν.

Αὐτὰ καὶ ἄλλα παρόμοια εἰργάζετο καὶ ἐποίει ὁ ἀειμνήστος οὗτος Ἱερομόναχος. Καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὁλόκληρος ἡ ζωὴ τοῦ Χρυσάνθου ἦτο ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ ἀγάπη, εὐεργεσία καὶ ἡ κατὰ Θεὸν πολιτεία, Δὲν ἀπέβλεπε, οὐδὲ καὶ ἐζήτηι τὰ ἑαυτοῦ, παρὰ μόνον τὸ τοῦ ἑτέρου. Τὸ γεγονὸς καὶ μόνον ὅτι δὲν εἶχε ἰδίαν στέγην, αὐτὸ καὶ μόνον εἶναι ἀρκετὸν νὰ χαρακτηρήσῃ τὸν ἄνδρα, αὐτὸ καὶ μόνον εἶναι τὸ καλλίτερον δι' αὐτὸν ἐγκώμιον, αὐτὸ καὶ μόνον εἶναι ὁ ἀμαράντινος αὐτοῦ στέφανος.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ φίλοι ἀναγνώσται, περαίνομεν τὴν παροῦσαν, καὶ ὡς

33. Ἐκ στόματος Αἰκατερίνης Μπίλλη ἡλικίας. τὸ 1953, 86 ἐτῶν.

34. Αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς εἶναι γνωστὸς εἰς ἡμᾶς.

ἄνωτέρω ἐδηλώσαμεν, καταχωροῦμεν μερικὰ ἐκ τῶν ἀφορώντων τὸν ἀείμνηστον τοῦτον Ἱερομόναχον Χρυσάνθου ἐγγραφα, ὡς ἀκολουθῶς ἐμφαίνεται·

* *

1

«Οἱ τὰ θεῖα καλῶς διαταξάμενοι θεοκήρυκες Ἀπόστολοι, καὶ ὁ μετ' αὐτοὺς τῶν θεοφόρων πατέρων σύλλογος, κανονικῶς ὥρισαν, μηδένα τοῦ θείου βαθμοῦ τῆς Ἱερωσύνης καταξιοῦσθαι δίχα πολλῆς ἐρεῦνης καὶ ἀκριβοῦς ἐξετάσεως. ἵνα μὴ ὑπὸ ἀναξίων τὰ θεϊότατα τελεσιουργοῦνται. Προσελθὼν τοίνυν ἐμοὶ καὶ ὁ κατὰ πνεῦμα μοι υἱὸς Χριστόδουλος υἱὸς τοῦ Δημητρίου Λαϊνᾶ ἐκ χώρας Κονίτιζης ἐζήτησε λαβεῖν τὸ μέγα τῆς Ἱερωσύνης ἀξίωμα. ὃν καὶ στήσας ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς εἰκόνης τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰ βάθη τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐρευνήσας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παρ' ἄλλων ἀξιοπίστων ἀνδρῶν πληροφωρηθεὶς τῶν εἰδόντων τὴν αὐτοῦ πολιτείαν, καὶ μηδὲν εὐρὼν ἐν αὐτῷ κατὰ κανόνας κωλῦον, μαρτύρομαι αὐτὸν ἄξιον τῆς Ἱερωσύνης ὄντα καὶ τέλειον τῇ ἡλικίᾳ, καθὼς οἱ αὐτοὶ Ἱεροὶ κανόνες διακελεύονται. Ὅθεν καὶ ἐδόθη αὐτῷ τὸ παρὸν εἰς ἐνδειξιν, κεκυρωμένον ἰδίᾳ ὑπογραφῇ καὶ μαρτυρίαις ὧν προείρηκα ἀξιοπίστων προσώπων.

1836 Μαΐου 30

Ἰωάννης Ἱερεὺς καὶ πνευματικὸς πατὴρ μαρτυρῶ αὐτὸν ἄξιον τῆς Ἱερωσύνης».

2

«συμφώνως κοινὸς οἱ ἐπάνω βαροσλῆδες ⁽³⁵⁾ δίδομεν τὸ παρὸν τοῦ πανοσιωτάτου κυρίου Χρυσάνθου ὅπου εἰς τὸ ἐξῆς ἔχι νὰ πληρόνη εἰς τὸ ἐπάνω βαρόση μισὴ φωτῖα ⁽³⁶⁾ ὅσα ἤθελαν πέσῃ εἰς τὰ χρονικὰ δοσίματα ἐξὸν ἀπὸ μουκαντέμ μπόρτζι ⁽³⁷⁾ ὅσῃν ὅπου τὸ μουκαντέμ μπόρτζι τὸ ἐξόφλισεν καὶ κανένας δὲν ἔχι νὰ τοῦ ζητήσῃ παρὰν διὰ μουκαντέμ μήτε περισσότερον ἀπὸ μισὴ φωτῖα διότι καὶ ἡ πανοσιότης του θέλει σταθῇ εὖ ἡμέριος εἰς τὴν ἐκκλισίαν μας ἐκτελόντας τὰ ἱεραρχικά χρῆμα του καὶ ὑποφαινόμεθα.

τῇ α' δεκεμβρίου :1837: κόνιτζα

» Γεώργιος Διαμάντη προεστὼς ἐπάνω βαροσλῶ.	
» γιότης βάγης ἐπήτροπος τοῦ ἀγίου νηκολάου	
» μῆχος πῆρος (·)	» Ζόης πατέρα
» Νικόλαος τατζιόπουλος	» μιχαὴλ Διαμάντου
» τόλης πασκάλι	» γιώργης γιάνι
» χρῆστος Ζήσης (·)	» χρῆστος πατέρα
» Ἰωάνν(ης) Ζώης	» βασίλειος στέφου
» Νικόλαος Παπᾶ	» γιόργιος βασηλήου κόκα».

4

«† ὁσιώτατε κύρ Χρυσάνθε εὐχόμεθ' σε. ἐλάβομεν τὸ γράμμα σας καὶ εἶδομεν

35. Ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς ἀνω Κονίτιζης.

36. Δημόσιος φόρος=Καπνολόγιον.

37. Παλαιὸν χρῆμα Κοινοτικόν.

τὰ ἐν αὐτῷ γραφόμενά σου μὲ ἀπορίαν μας, ἀλλ' ὑπομονὴ καὶ ὅλα διορθώνονται γράφομεν τῷ ἁγίῳ Ἀρίστῃ (40) νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κόνιτσαν ἀπὸ τὴν περιοδείαν τῆς παλιοπωγώνης καὶ ὁ ἅγιος Ἀπολλωνιάδος (41) ὅς περιέρχεται τὸ τοῦρι. ἅμα λοιπὸν φθάσῃ αὐτόσε ὁ ἅγιος Ἀρίστῃ, ἡ ὁσιότης σου, νὰ πηγαίνῃς εἰς τὸ παλαιοπωγώνι, καὶ νὰ περιέλθῃς μαζὺ μὲ τὸν ἅγιον Ἀπολλωνιάδος εἰς ὅλο τὸ δοῦρι τῆς Ἐπαρχίας Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς, ὁ δὲ παπᾶ φῶτος, ὅστις εἶναι ἤδη μὲ τὸν ἅγιον Ἀπολλωνιάδος νὰ κινήσῃ καὶ ἔλθῃ εἰς Ἰωάννινα. μὲ τὸν ἀπολλωνιάδος ὁποῦ θὰ περιέλθῃς, ἡ ὁσιότης σου νὰ βαστᾷς καὶ σακκούλα καὶ κατάστιχον. δεῖξῃ τὸ παρὸν γράμμα τοῦ ἁγίου Ἀπολλωνιάδος διὰ νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ ἀποστείλῃ καὶ τὸν παπᾶ φῶτον. μὲ πρῶτον νὰ μοῦ στείλῃς μὲ σίγουρον ἄνθρωπον, καὶ ὅσα χρήματα σοὶ ἐπαρέδωσεν ὁ ἅγιος Ἀρίστῃ. δῶσε καὶ τοῦ Δασκάλου τὰ διακόσια γρόσια. μένομεν ἐν βίᾳ

τῇ 21 Ἰουλίου 1854: Ἰωάννινα

Ὁ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἰωαννίκιος
ἐν Χριστῷ εὐχέτης σου».

5

«Πατήρ μου χρύσανθε προσκυνῶ.

τῇ 6: 10κεμβρίου 1854 Κόνιτσα

ἔλαβον σεβασμίαν σου καὶ ἐχάρην τὲς Καλλές σου ὑγίες καὶ ἡμεῖς δι' εὐχῶν σας ὑγιαίνομεν ἕως ὥρας. τὰ ὅσα μοῦ ἔγραφες τὰ ἐνόησα δὲν εἶμαι εἰς σαυτὸ πατέραν σὲ εἶχα καὶ πατήρ μου σὲ ἔχω ἕως τέλος ζωῆς μου ὅμως δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω τὲς αἰτίες... ὅς εἶναι θὰ πῆς καὶ γιὰ τὸν λούπαν (42) ὅποιος χάνει, χάνει καὶ τὴν ψυχὴν του ὅπως λέγῃ ἡ παροιμία ὅχι αὐτὸς ὁποῦ ἔχασεν ἄνθρωπον καὶ μὲ κακὸν τέλος ὁποῦ ὁ Θεὸς νὰ φυλάγῃ τὸν κάθε χριστιανὸν ὅς εἶναι ζωὴ εἰς τὴν πανοσιότησας καὶ ἀδελφούς του καὶ τέκνα τους καὶ λοιπούς. παραχώρησις θεία ἦτο καὶ αὐτὸ. ὅμως πατέρα μου τὸ συντομώτερον νὰ ἐρῇς καὶ ζιοῦμεν καὶ ἐδῶ μὲ τὴν ἡσυχίαν μας καὶ ὅχι νὰ εἰπῇς σὲ συμβουλεύω ὅπως γνωρίζεις ὡς γέρων. μάθαμαν ὅτι ἔρχεται ἄλλος μητροπολίτης αὐτοῦ πολὺ ἐλυπήθην πᾶτερ μου δὲν ἤξεύρω οἱ ἄλλοι ὅμως ἐγὼ ξεχωριστὰ πολὺ μοῦ Κακοφάνη διότι πολὺ μᾶς ἀγαποῦσε καὶ πού θὰ λυπηθῶ ἴσως ὁ πανάγαθος εἰς ἀνώτερον βαθμὸν πάλιν διὰ νὰ χαρῶ καὶ νὰ μοῦ γράψῃς. τὸν αἰδεσιμῶταν Κύρ πα(πᾶ) χριστόδουλον προσκυνῶ. τὸν Κύριον δημήτριον (Καζάζην) γαμβρόν σας εὐχομαι ἐκ ψυχῆς. Κύρ Κωσταντὴ γεώργην καὶ λοιπούς οἰκιακοὺς σου εὐχομαι ὁμοίως. Κυρίαν ἐλένην τοῦ ἁΓί(ου): γιαννάκην (43) ὁμοίως. ὁ γαμβρός μου δημήτρις πα(πα) μοῦ εἶπε νὰ μοῦ πάρῃ καβάδι διὰ ἓνα φελόνι καὶ καὶ στιχάρι καὶ αὐτοῦ ἔρχεται μόνος του καὶ κύταξε διὰ καμμίαν στόφα διὰ φελόνι καὶ τὸ στιχάρι ὅς εἶναι καὶ ἀντιάνα. κάνε τόση δούλεψη μὲ φίλους καὶ ἰδικοὺς ὅτι σοῦ ἀρέσει τῆς πανοσιότης σου. ἔμαθα τὲς ἀπερασμένες ὅτι ἔστειλες τὸ παγοῦρι

40. Τιτουλάριος Ἐπίσκοπος Ἀρίστῃ ἐκ Καμνιάς Ζαγορίου, τὸ ὄνομα Γεράσιμος.

41. Τοῦνομα Χριστόφορος ἐκ Γρεβενητίου Ζαγορίου.

42. Ἐκ Παλαιοσελίου.

43. Υἱὸς τοῦ Νεομ. Γεωργίου.

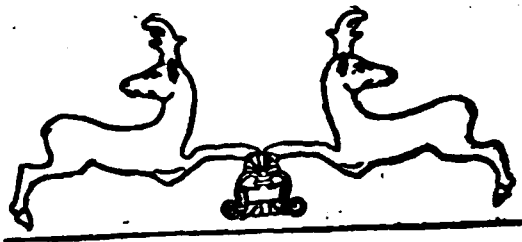
διὰ ρακὴ ἄλλου καὶ μου κακοφάνη πολὺ ἔχω ρακὴ διὰ τὸν πατέρα μου καὶ διὰ τοὺς υἱοὺς του. καὶ τώρα ἤθελα νὰ σοῦ στείλω ὅμως δὲν εἶχα παγοῦρι μεγάλο. καὶ ἔχω) ἀπαντησὶν σου πρὸς χαρὰν μου.

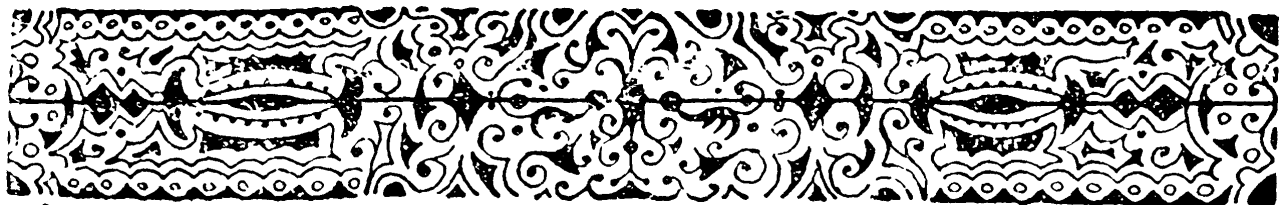
ὁ υἱὸς σας Παπᾶ Κόστας χρήστου Γό(σ)λου (44)».

Σημείωσις (συγγρ.) Ἡ ἀνωτέρω ἐργασία εἶχε περαιωθῇ, ὅταν τὸ πρῶτον ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Σαλαμάγκα καὶ ἐκυκλοφόρησε τὸ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ὁ Ἅγιος Νεομάρτυς Γεώργιος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων» διθλίον, εἰς τὸ ὁποῖον πολλὰ ἐγράφησαν καὶ κατεχωρήθησαν περὶ τοῦ ἀειμνήστου Ἱερομονάχου Χρυσάνθου τοῦ Λαϊνᾶ.

Ἡμεῖς δὲ σήμερον πρὸ μιᾶς τοιαύτης καταστάσεως τῶν πραγμάτων εὐρεθέντες, παρουσιάζομεν ἐδῶ τὴν ἐν λόγῳ ἐργασίαν ὅπως ἐξ ἀρχῆς τὴν συνετάξαμεν, μὲ ἐλαφρὰν μόνον εἰς ὠρισμένα σημεῖα τροποποιήσιν καὶ διασκεύασιν, καὶ παρακαλοῦμεν ὅπως τύχωμεν διὰ τοῦτο, τῆς ἐπικειρίας τῶν κ. κ. ἀναγνωσιῶν τοῦ περιοδικοῦ.

44. Ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς τῇ ὁποίας τὸ κείμενον ὀρθογραφικῶς ἐν πολλοῖς διωρθώσαμε, δὲν νομίζετε φίλοι ἀναγνώσται ὅτι καὶ ὁ ἀειμνήστος οὗτος Ἱερεὺς ἔτυχε τῆς εὐεργεσίας τοῦ Χρυσάνθου;

ΝΙΚ. Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΑΝΔΡΕΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΡΗΣΤΑΚΗ ΖΩΓΡΑΦΟΣ

(1863 - 24 ΙΟΥΝΙΟΥ 1920)

Ὁ Γεώργιος Ζωγράφος, υἱὸς τοῦ μεγάλου εὐεργέτου τοῦ ἔθνους Χρηστάκη ἐφέντη Ζωγράφου, εἶνε μία φυσιογνωμία πανελληνίως γνωστή.

Ἀγαθὸς εἰς τὰς προθέσεις του, εὐγενὴς τὸν χαρακτῆρα, ἐξευγενισμένος καὶ πολιτισμένος, μὲ τὴν βαθυτέραν καὶ οὐσιαστικωτέραν σημασίαν τοῦ ὄρου, ἦτο σπανίας μορφώσεως, σπουδάσας εἰς Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν. Ὁ Ζωγράφος ἦτο ἕνας πραγματικὸς ἱππότης, μὲ ψυχὴν ἰδεωδῶς ὥραϊαν, μὲ διάνοιαν ποῦ ἦτο προικισμένη μὲ ὅλας τὰς λεπτεπιλέπτους ἀποχρώσεις τῶν εὐγενῶν ἀντιλήψεων τῆς ζωῆς, σοβαρὸς καὶ ἀσκῶν ἰδιαιτέραν ἐπιρροήν, ἀκαταμάχητον εἰς ὅσους τὸν ἐπλησίαζον, καὶ ὁ ὁποῖος μὲ μόνην τὴν παρουσίαν του κατέκτα τὰς συμπαθείας εἰς βαθμὸν ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἀνώτεροί του τὸν ἠγάπων καὶ τὸν ἐξετίμων.

Ὁ Ζωγράφος ἦτο τύπος συνετοῦ, ἐμβριθοῦς καὶ χωρὶς πάθη πολιτικοῦ ἀνδρός. Ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν εὐπατρίδης πολιτικὸς τῆς ἐποχῆς του τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν ἀνατροφὴν. Ὁ Ζωγράφος ἦτο τύπος καὶ ὑπογραμμὸς εὐθύτητος καὶ εὐσυνειδησίας. Αἱ σκέψεις του, αἱ παρατηρήσεις του, αἱ ὁμιλίας του, αἱ μελέται του ἐπάνω εἰς πολιτικά, πολιτειακά, οἰκονομολογικὰ καὶ ἐν γένει δημοσιονομικὰ ζητήματα, ὅλα ἔφερον τὴν σφραγίδα τῆς πολυμαθείας του, τῆς ἐμβριθείας του, τῆς κριτικότητός του. Εἰς τὴν ὥραϊαν του ψυχὴν εἶχον ἐπιδράσει ἡ ἀνατολικὴ μυστικοπάθεια (ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν), ἡ γαλατικὴ λεπτότης μὲ τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ἡ γερμανικὴ θετικότης, καὶ ὅλαι αὗται εἶχον διαπλάσει ἕνα ἰδεώδη Ἕλληνα, διὰ τὴν ἐποχὴν ποῦ ἔζη. Ὁ Ζωγράφος εἶχε μίαν διάθεσιν ἐξευγενισμοῦ ποῦ δὲν εἶχε τίποτε ἀπὸ τὴν κενὴν ξеноμανίαν ἢ ἀπὸ τὴν ἐκβιαστικὴν προσαρμογὴν.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰ φυσικὰ καὶ ἐπὶκτητὰ αὐτὰ χαρίσματα, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Ζωγράφος ἦτο προικισμένος, καὶ τὰ ὁποῖα χαρίσματα ὑπερέβαινον, κατὰ πολὺ τὸν μέσον ὄρον, ὅταν ἐξεκίνησεν οὗτος διὰ τὴν ζωὴν εἶχε καὶ οἰκονομικὰ πλεονεκτήματα, ποῦ ἐξασφαλίζει μίαν οἰκονομικὴν εὐπορίαν καὶ μίαν ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν, χαρίσματα ποῦ ἔχουν σημασίαν διὰ τὴν σταδιοδρομίαν ἐνὸς πολιτικοῦ ἀνδρός.

Ἀπὸ τῆς τελευταίας αὐτῆς πλευρᾶς, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν διὰ τὸν Ζωγράφον, ἐκεῖνο ποῦ εἶχεν εἶπει ὁ Μὰκ Ντόναλδ, πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας, διὰ πολιτικὸν τῆς ἰδίας χώρας τὸν Μπάλφουρ, ὅτι οὗτος «εἶχεν ἴδει ἀπὸ μακρὰν μέγα μέρος τῆς ζωῆς». Τὸ τελευταῖον τοῦτο πλεονέκτημα, τὸ οἰκονομικόν, εἶνε δι' ἕνα πολιτικὸν ἄνδρα, πηγὴ ἰσχύος, διότι δὲν ἐπιβάλλει εἰς αὐτὸν νὰ κάμῃ συμβιβασμοὺς μετὰ τῆς ἀπαθείας ἐκτιμήσεως τῶν δημοσίων ὑποθέσεων, καὶ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου του, καὶ τῆς οἰκογενείας του.

Ὁ Ζωγράφος, διετέλεσε δύο φορὰς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Προηγου-

μένως ὅμως συνετέλεσεν ἄρκετὰ εἰς τὴν γεωργικὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, παρασχῶν μὲ τὸν ἀδελφόν του Σόλωνα, πρότυπον καλλιέργειας εἰς τοὺς Θεσσαλοὺς τὰ ἀπέραντα κτήματά του εἰς Θεσσαλίαν, τὰ «Ζωγράφεια» καὶ «Λαζαρινά». Δύναται ὅθεν οὗτος νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ κυριώτερος σκατανεὺς καὶ ἦτο πρωτεργάτης τῆς γεωργικῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος. Ὑπερηφάνεια καὶ τιμὴ του ἦτο νὰ δημιουργήσῃ εἰδικὸν σπόρον σίτου, καθ' αὐτὸ θεσσαλικόν, τὸν ὅποιον ἐκάλει «ζωγραφέϊκον», καὶ ἐντοπίου φυλῆς ἀγελάδας «λαζαρινιώτικες», κατ' ἐξοχὴν γαλακτοπαραγωγικές, πρᾶγμα ποὺ φέρει τὸν Ζωγράφον εἰς τὴν περιόπην ἱστορικοῦ προσώπου εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς γεωργίας μας.

Ἐγκύψας μάλιστα ὁ Ζωγράφος εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὴν πρόοδον καὶ βελτίωσιν τῶν ὅρων ποὺ ἐφαρμόζονται εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ σίτου, τοῦ βάμβακος καὶ τὴν παραγωγὴν τῆς ζαχαρώδους, συνέγραψε τὸ 1911, εἰδικὴν μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα ἐν Θεσσαλίᾳ» (¹) εἰς τὸ ὅποιον πρὶν ἀκόμη τὸ ἐπίσημον κράτος ἐφαρμόσῃ τὴν πολιτικὴν τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων, ὁ Ζωγράφος ὑποστηρίζει τὴν ὁμαλὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἀγροτῶν εἰς ἰδιοκτητίας, διὰ τῆς ἐκουσίας ἀπὸ τοὺς ἰδιοκτῆτας ἀπαλλοτριώσεως τῶν ἀγροκτημάτων μὲ τιμὰς λογικάς, τὰς ὁποίας ἐν ἀνάγκῃ θὰ ἐκανόνιζε τὸ κράτος.

Τὰς ἀντιλήψεις του αὐτὰς ὁ Ζωγράφος ἔθεσεν ὁ ἴδιος εἰς ἐφαρμογὴν, πωλήσας ἐκουσίως εἰς τοὺς ἀγρότας, διάφορα ἀγροκτήματά του εἰς Θεσσαλίαν, μὲ τιμὰς ἐξαιρετικῶς συμφερούσας εἰς αὐτοὺς.

Ἀξιοπαρατήρητον ὅμως εἶνε ἐν προκειμένῳ ὅτι ὁ Ζωγράφος, παρὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὁρχῶν τούτων, ὅταν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1912 συνῆλθεν εἰς Βόλον τὸ Πανελλήνιον Συνέδριον τῶν Ἀγροτῶν, ὁ δὲ Ζωγράφος παρέστη εἰς αὐτὸ ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν τσιφλικούχων, ὑπεστήριξεν εἰς αὐτὸ τὸν θεσμὸν τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας (²).

* *

Ὁ Ζωγράφος ἀνεμίχθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν πολιτικὴν τὸ 1905, ἐκλεγείς βουλευτὴς Καρδίτσης, τὸ δὲ ἀξίωμα τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν ἀνέλαβε διὰ πρώτην φορὰν ἐπὶ κυβερνήσεως Δ. Ράλλη (7 Ἰουλίου—17 Αὐγούστου 1909) ἦτοι μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Γουδί.

Σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι ὅταν ὁ Ζωγράφος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν, παρῆλθεν ἔτος χωρὶς νὰ λάβῃ τὸν λόγον. Ὅταν διὰ πρώτην φορὰν ὡμίλησεν ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐπέδειξε τόσῃ βαθεῖαν γνῶσιν τοῦ θέματος, ὥριμον κατοχὴν τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων καὶ εὐγλωττίαν σπανίαν, εἰς γλῶσσαν ρέουσάν καὶ καλλιεπῆ, ὥστε ἡ Βουλὴ κυριολεκτικῶς κατεπλάγη, ὁ δὲ Κ. Γκότσης, στρεφόμενος πρὸς τὴν Ἰαπωνικὴν ὁμάδα εἶπε μεγαλοφώνως:

—«Αὐτὸς θὰ σᾶς βάλῃ κάτω ὅλους» (³).

Ἡ βραχύβιος ἐκείνη κυβέρνησις τοῦ Ράλλη, εἶχε σχηματισθῇ διὰ νὰ ἐφαρμόσῃ πρόγραμμα, καὶ ἀντιμετωπίσῃ τὰς κρίσεις συνθήκας πρὸ εἶχον δημιουργηθῇ εἰς τὴν Τουρκίαν.

Ὅταν ἡ κυβέρνησις ἐκείνη τοῦ Ράλλη, ἀνελάμβανε τὴν ἀρχήν, εἶχεν εὐρεθῇ ἐνώπιον μιᾶς καταστάσεως ἄρκετὰ ἐκρύθμου καὶ δυσχεροῦς. Ἐσωτερικῶς μὲν ἐνώπιον μιᾶς κοινῆς γνώμης ποὺ ἐζήτηι ἀποτελεσματικὴν καὶ σύντονον ἐθνικὴν ἐργασίαν, καὶ πρὸ μιᾶς ἐπαναστάσεως ἣ ὁποία δὲν ἐξεδηλοῦτο μὲν ἐπισήμως, ἣ ὁποία

1. Ἐκτὸς τούτου ὁ Ζωγράφος, εἶχεν ἐκδώσει τὸ 1902 καὶ ἄλλο ἔργον ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν ἀδελφόν του Σόλωνα.

2. Α. Πουρνάρα: Ἱστορία τοῦ Ἀγροτικοῦ ζητήματος ἐν Ἑλλάδι 1931 σελ. 76.

3. Ἀ. π. Λεξάνδρη: Πολιτικαὶ ἀναμνήσεις σελ. 136.

ὅμως προέβαλλεν ἀξιώσεις τὰς ὁποίας ἡ κυβέρνησις δὲν ἐφαίνετο διατεθειμένη νὰ ἐκπληρώσῃ.

Ἀπὸ ἐξωτερικῆς ἀπόψεως ἡ κατάστασις δὲν ἦτο καλυτέρα. Τὸ ἠφαίστειον τῶν Βαλκανίων ἦτο πάλιν ταραγμένον καὶ μεγάλοι τριγμοὶ ἠκούοντο ὡς νὰ ἐπέκειτο μέγας σεισμός.

Κατόπιν προφορικῆς διακοινώσεως τῶν πρεσβευτῶν τῶν τριῶν Μ. Δ. πρὸς τὸν Ὑπουργ. τῶν Ἐξωτ. τῆς προηγουμένης κυβερνήσεως Γ. Μπαλτατζῆν (30]6]1909) ὅτι προσεχῶς θὰ ἀπεχώρουν ἀπὸ τὴν Κρήτην τὰ διεθνῆ σιρατεύματα, τὴν 13]26] Ἰουλίου 1909, καὶ ὅτι θὰ παρέμενον μόνον τέσσαρες φυλακίδες εἰς Σούδαν, πρὸς διατήρησιν τῶν ὑψηλῶν δικαιωμάτων τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς προστασίας τῶν τεσσάρων Δυναμειῶν, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις φοβουμένη μήπως ἡ Ἑλλὰς παρασυρομένη ἀπὸ τὴν ἐξέγερσιν τῆς κοιτῆς γνώμης, παρασύρῃ τὴν Κυβέρνησιν εἰς τολμηρὰ ἐπὶ τῆς Κρήτης διαβήματα, διὰ νὰ ματαιώσῃ τοιαύτην ἐνέργειαν, πού ἀντεστρατεύετο εἰς τὰ συμφέροντά της, διέταξε κινητοποιήσιν στρατιωτικῶν σωμάτων πρὸς τὰ ἑλληνικὰ σύνορα, ἐνῶ συγχρόνως διέδιδε σκοπίμως ὅτι ὁμάδες ἀπὸ ἄτακτα καὶ κακοποιὰ στοιχεῖα στρατολογούμενα ἐστέλλοντο εἰς Θεσσαλίαν. Εἰς τὴν Τουρκίαν τὸ νεοτουρκικὸν κομμιντάιον, μεθυσθὲν ἀπὸ τὴν ἐπικράτησίν του, ὑπέθαλπε τὸν ἐθνικιστικὸν φανατισμόν, ὃ δὲ Τοῦρκος δικτάτωρ Σεφκέτ πασᾶς, ἐπανελθὼν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν θριαμβευτῆς κατὰ τοῦ Χαμίτ, καὶ μεθυσθεὶς καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν του ἐκείνην, ἀνέλαβεν ἐπίθεσιν ἐξευτελισμοῦ κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, μὲ καταδιώξεις καὶ φόβους τῶν ὁμογενῶν, παῦσιν τῶν ἐφημερίδων καὶ ἀπειλὰς κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὅτι δῆθεν ἀναμιγνύεται εἰς τὰ ἐσωτερικά της πράγματα, ἀπειλῶν τέλος τὴν Ἑλλάδα ὅτι πολὺ προθύμως θὰ ἀνελάμβανε στρατιωτικὸν περίπατον μέχρι τῶν Ἀθηνῶν, ἵνα πάρῃ τὸν πρωῒνόν του καφὲν εἰς τὴν Πλατείαν τοῦ Συντάγματος. Καὶ δυστυχῶς ἡμποροῦσε νὰ τὸ κάμῃ, διότι ἡ Ἑλλὰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν εἶχε σιρατὸν ἰσχυρὸν οὔτε συμμάχους. Ἦτο ἀνίσχυρος στρατιωτικῶς καὶ ἀπομονωμένη διπλωματικῶς. Ὅλοι τὴν εἶχον ἐγκαταλείψει, ὃ δὲ Γεώργιος Κλεμανσώ, Πρωθυπουργὸς τότε τῆς Γαλλίας, ἔλεγε καθυρὰ εἰς τὸν τότε πρέσβυν μας εἰς Παρισίους.

—«Αἱ αἰτήσεις σας, δὲν γίνονται δεκταί, διότι εἰσθε ἀνίσχυροι. Εἰσθε οἱ πλέον ἀδύνατοι ἀπὸ ὅλα τὰ βαλκανικὰ κράτη.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Ἑλλὰς διήρχετο μίαν θανάσιμον ἀγωνίαν ὁμοίαν μὲ τοῦ 1897, τὴν ὁποίαν τὸ ἴτε καθεστὼς δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ σώσῃ.

Ἐνώπιον μιᾶς τοιαύτης ἐκρύθμου καὶ σοβαρᾶς κατασάσεως εὗρεθεις ὁ νέος Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, διὰ νὰ τὴν ἀντιμετωπίσῃ, κατὰ τὸ μικρὸν διάστημα τῆς ὑπουργίας του, ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν διαπραγματεύσεων μὲ τὸν εἰς Ἀθήνας πρέσβυν τῆς Βουλγαρίας ἵνα φέρῃ ἀντιπερισπασμόν εἰς τὰς ἀδιακόπους ἀπειλὰς τῆς Τουρκίας. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ ἀπόπειρα ἐκείνη τοῦ Ζωγράφου δὲν ἦτο εὐκόλος διὰ τὴν ἐποχὴν, διότι ἡ Βουλγαρία, τὴν συνεργασίαν τῆς ὁποίας ἐζήτει ὁ Ζωγράφος, ἦτο ὁ πλέον μισητὸς ἐχθρὸς τοῦ γένους. Εἰς χιλιάδας ἐφθανον ὅσους εἶχον σφάξει Ἑλληνας εἰς Μακεδονίαν, Θράκην καὶ Ρωμυλίαν, διεξεδίκουν δὲ διὰ λογαριασμόν των ὀλόκληρον τὴν Μακεδονίαν. Ἡ Ἑλλὰς δὲ ὅπως εἴπομεν παραπάνω ἦτο ἀνίσχυρος στρατιωτικῶς, ὅλα τὰ κράτη τὴν περιεφρόνουν. Συνεπῶς καὶ ἐὰν ἀκόμη ἡ Βουλγαρία ἐδέχετο τὴν συνεργασίαν της κατὰ τὴν ὥραν τῆς διαίτησιν τῶν κερδῶν τῆς συνεργασίας ἐκείνης, μετὰ τὴν συντριβὴν τῆς Τουρκίας, θὰ ἔδιδεν εἰς αὐτὴν ψυχία, ἱκανοποιοῦσα αὐτὴν μὲ τὴν προσάρτησιν τῆς Κρήτης, καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, καὶ ἴσως καὶ μὲ κάποιαν ἀσήμαντον τροποποίησιν τῶν συνόρων τοῦ Ὀλύμπου.

Ὁ Ζωγράφος ὅμως φρονῶν ὅτι ἡ διπλωματία δὲν εἶναι αἰσθηματολογία,

ἀλλὰ τέχνη πού επιδιώκει τὴν προστασίαν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, αἱ δὲ συνεννοήσεις μεταξὺ τῶν κρατῶν εἶναι τὰ μέσα της, δὲν ἐδίστανεν εἰς παρομοίαν πρωτοβουλίαν. Αἱ διαπραγματεύσεις ὅμως ἐκεῖναι διεκόπησαν συνεπείᾳ τῶν ὑπερβολικῶν ἀπαιτήσεων τῆς Βουλγαρίας, ἡ ὁποία τότε εἶχε στενὴν συνεργασίαν μετὰ τὴν Σερβίαν, μίαν πραγματικὴν συμμαχίαν μετὰ σκοπὸν νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου, καὶ νὰ μοιρασθοῦν τὰ ἐδάφη, μετὰ πληθυσμὸν κατὰ πλειονοψηφίαν Ἑλληνικόν.

Ὅπως βλέπομεν, ἡ βαλκανικὴ συμμαχία τοῦ 1912, ἐπὶ Βενιζέλου, πού ἐδιπλασίασε τὴν Ἑλλάδα, εἶχε προετοιμασθῇ εἰς τὸν ἐγκέφαλον τοῦ Γ. Ζωγράφου, ὀλίγα ἔτη ἑνωρίτερον, καὶ ἄρκετὰ χρόνια μετὰ παρομοίαν ἀπόπειραν Κουμουνδούρου—Τρικούπη μετὰ τὴν Σερβίαν τὸ 1866.

* *

Ὁ Ἑλ. Βενιζέλος ἐξετίμα ἰδιαιτέρως τὰ ὑπέροχα προσόντα τοῦ Ζωγράφου, καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, τοῦ ἀνέθεσεν ὑψηλὰ πολιτικὰ ὑπουργήματα. Ἐπεξήτησε μάλιστα ὁ Βενιζέλος νὰ ἀναθέσῃ εἰς τὸν Ζωγράφον τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας, τοῦ Καφαντάρη, ἀναλαβόντος τὴν μετάδοσιν τῶν σχετικῶν προτάσεων (¹).

Μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἡπείρου ὁ Ζωγράφος διωρίσθη Γεν. Διοικητῆς της, περιβληθεὶς, ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ τότε Γεν. Διοικ. τῶν νεοκαταληφθεισῶν τότε ἐπαρχιῶν Κ. Ρακτιβάν (Μακεδονίας). Στ. Δραγούμης (Κρήτης). Χαρ Βοζίκης (Νήσων) μετὰ κάθε διοικητικὴν ἐξουσίαν πλὴν τῶν ἀναγομένων εἰς τὰ ἔργα τοῦ Στρατοῦ, τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἰδίως τὴν ὁργάνωσιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, τὸν διορισμὸν καὶ τὴν παῦσιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, τὸ εἶδος καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν, τοῦ Γεν. Διοικ. μὴ δεσμευομένου ἀπὸ οὐδεμίαν διατύπωσιν προσόντων ἢ ἄλλων ὅρων.

Εἰς τὴν θέσιν ὅμως αὐτὴν ὁ Ζωγράφος δὲν ἐστάθη διὰ πολὺν καιρὸν, διότι μετὰ τὸ πρωτόκολλον τῆς Φλωρεντίας τῆς 17—12—1913, ἡ σκληρὰ καὶ ἀπάνθρωπος εὐρωπαϊκὴ διπλωματία, μετὰ ἀπόφασιν πού στιγματίζει τὴν ἱστορίαν τῶν αἰώνων, ἀπέσπασε ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, τμήμα τῆς Ἡπείρου, πού κατοκεῖτο ἀπὸ ἀκραιφνεῖς Ἕλληνας, καὶ τὸ ἐπέδιδκεν εἰς ἕθνος ὀνομαστόν εἰς ὅλον τὸν κόσμον δὲ τὰ ἀπάνθρωπα καὶ ἄγρια αὐτοῦ ἔνστικτα. Ἡ Ἑλλὰς ὁλόκληρος ἐσεῖετο τότε ἀπὸ ἀγανάκτησιν, καίτοι ἡ Κυβέρνησις τῆς χώρας, διὰ λόγους ἀκατανοήτους ὅχι μόνον ἐδέχετο ἡρέμως τὴν ἀπόφασιν, ἀλλὰ καὶ ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν δημίῳ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς. Οἱ Ἡπειρώται, ἐνώπιον μιᾶς τριαυτῆς καταστάσεως εὐρισκόμενοι, ἀπεφάσισαν νὰ κηρύξουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Β. Ἡπείρου, καὶ ἐνοπλὸν ἀντίστασιν κατὰ τῆς κατοχῆς, τὸν δὲ Ζωγράφον ἔκριναν τότε ἄξιον πατριώτην νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ νέου ἀγῶνος (²). Εἰς αὐτὸν ἐστράφη τότε ἡ σκέψις διὰ τὴν ἐξεύρεσιν ἀρχηγοῦ τῆς ἐνόπλου ἀντιστάσεως, διότι ὁ Ζωγράφος ἐκτὸς τῆς γενικῆς συμπαθείας πού ἐτύγγαιε πλεσίον τῶν Ἡπειρωτῶν ἢ οὐ καὶ μίᾳ διεθνῆς φυνσιογνωμία πού ἐτίμα τὸ ἑλληνικὸν ἡπειρωτικὸν ὄνομα. Κατὰ Φεβρουάριον ὅθεν τοῦ 1914, παραιτηθεὶς τῆς θέσεως τοῦ Γεν. Διοικ. ἐτέθη, ἀπὸ τῶν Ἡπειρωτικῶν Συνέδριον πού εἶχε συνέλθει εἰς Ἀθήνας, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ αὐτονομιακοῦ κινήματος, μετὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, διὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς

1. Δ. Ζωγράφος : Εἰς Ἀκρόπολιν 17/6/1920.

2. Κατὰ τὸν Ἀπ. Ἀλεξανδρῆν, εἰς τὸν Βενιζέλον ὑπεδείχθησαν τότε τρεῖς πρόσωπα, ὡς κατάλληλα διὰ τὸ ὄξϊμα τοῦτο. Ὁ Δ. Μπότοσης, ὁ καθηγητῆς Σπ. Λάμπρος καὶ ὁ Ζωγράφος. Ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ πρόσωπα ὁ μὲν Μπότοσης ἐκρίθη πολὺ νέος διὰ νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινήματος, ὁ δὲ καθηγητῆς Λάμπρος ἐστερεῖτο μεγάλης ἐπιβολῆς, καὶ ἐπὶ πλέον τὸν Βενιζέλον τὸν ἐτρόμαζεν ἡ μεγάλη εὐστροφία τοῦ ἀνδρός, ἐνῶ τὸν Ζωγράφον τὸν ἐχαρακτήριζε πατριωτικὸς ἐνθουσιασμός, νουνεχὴς κρίσις, εὐστροφία καὶ ἐπιβολή, προσέτι δὲ προσθέτει ὁ Ἀλεξανδρῆς τὸν Ζωγράφον τὸν ἐχαρακτήριζε καὶ «δ ε σ π ο τ ι σ μ ὸ ς ὁ λ ί γ ο ν ἄ ρ β α ν ί τ ι κ ὸ ς.» Ἀπ. Ἀλεξανδρῆ : Πολιτικαὶ Ἀναμνήσεις, σελ. 198.

Β. Ἡπείρου. Ἡ ἐπιτυχὴς διεξαγωγή τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἐκείνου κινήματος τῆς Β. Ἡπείρου, δύνатаи κανεῖς νὰ εἴπῃ ὅτι ἦτο τὸ ἐπισιέγασμα τῆς ὅλης πολιτικῆς σταδιοδρομίας τοῦ Ζωγράφου.

Εἰς τὸν σκληρὸν καὶ ἄνισον ἐκείνον βορειοηπειρωτικὸν ἀγῶνα, ὅπισθεν τοῦ ὁποίου ἐκινουῦντο, κατὰ τῆς Ἑλλάδος, δύο Μ. Δυνάμεις, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Αὐστρία, ὁ Ζωγράφος ἐπέτυχεν ἀπολύτως. Τὸ ὑπογραφὲν Πρωτόκολλον τῆς Κερκύρας τῆς 17 Μαΐου 1914, πρὸς ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πάλης ἐκείνης, κατωχύρου ἐγγυήσεις διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν βορειοηπειρωτῶν, καὶ τὴν ἐθνικὴν καὶ θρησκευτικὴν τῶν ἀνάπτυξιν.

Πράγματι τὸ ὑπ' ἀριθ. 7 ἄρθρον τοῦ Πρωτοκόλλου ἔλεγεν:

«Αἱ Χριστιανικαὶ Ὁρθόδοξοι Κοινοὶτήτες εἶναι ἀνεγνωρισμέναι νομικὰ πρόσωπα ὡς καὶ αἱ ἄλλαι. Διατηροῦν τὰς περιουσίας των καὶ θὰ ἔχουν ἐλευθέραν τὴν διάθεσίν των. Αἱ σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Κοινοτήτων μετὰ τῶν πνευματικῶν των ἀρχηγῶν, θὰ εἶναι οἷαι καὶ κατὰ τὸ παρελθόν. Οὐδεμία προσβολὴ θὰ γίνῃ εἰς τὰ ἀπ' αἰῶνων δικαιώματα καὶ εἰς τὴν ἱεραρχικὴν ὁργάνωσιν τῶν ἐν λόγῳ Κοινοτήτων, ἐκτὸς μιᾶς συμφωνίας μεταξὺ τῆς Ἀλβανικῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως».

Ὅσον διὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 8 ἄρθρον, τοῦτο ἔλεγεν:

«Ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ἐλευθέρα. Εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Ὁρθοδόξων Κοινοτήτων, ἡ ἐκπαίδευσις θὰ γίνεται ἑλληνιστί. Οὐχ' ἦτιον ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία θὰ γίνεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν».

Ἐπὶ πλέον τὸ Πρωτόκολλον ἐκείνο προέβλεπεν εἰδικὰ τοπικὰ αἰρετὰ σώματα (ἄρθρ. 2), στρατολογίαν ἐντοπίαν διὰ τὴν χωροφυλακὴν (ἄρθρ. 5), ἀπαγόρευσιν στρατωνισμοῦ στρατιωτικῶν δυνάμεων εἰς τὴν περιοχὴν (ἄρθρ. 6), πρὸ πάντων ὅμως αἱ διατάξεις τοῦ Πρωτοκόλλου ἐκείνου εἰθέντο ρητῶς ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν Μ. Δυνάμεων, διὰ τοῦ ἀρθρου 1, ἡ δὲ ἐφαρμογὴ καὶ ἐπιτήρησις τῶν δύο ἐπαρχιῶν τῆς Β. Ἡπείρου, ἀνατίθετο, εἰς τὴν Διεθνή Ἐπιτροπὴν Ἐλέγχου Ἀλβανίας, ἡ ἐγκρίσις τῆς ὁποίας ἦτο ἀπαραίτητος διὰ τὸν διορισμὸν τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων καὶ τῶν διοικητῶν τῆς περιοχῆς.

Μὲ τὸ Πρωτόκολλον τῆς Κερκύρας, τὸ ὅποιον ἡ Ἀλβανικὴ Κυβέρνησις ἀπεδέχθη ἀνεπιφυλάκιως, διὰ τηλεγραφήματος τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀπὸ 12—25 Ἰουνίου 1914, κ. Α. Κράλλ, πρὸς τὸν αἰνιγματοῦς Ζωγράφον, ἡ Ἑλλὰς ἀπέκτα τὸν πρῶτον ἐπίσημον τίτλον ἐπὶ τῆς Β. Ἡπείρου καὶ ἐνέγραψε προσημείωσιν περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ μέλλοντός της.

Ἀλλὰ καὶ ἡ σχετικὴ ἀνακοίνωσις τῶν Μ. Δυνάμεων πρὸς τὴν Ἑλλήν. Κυβέρνησιν, ἀπετέλει ἀναγνώρισιν τοῦ δικαιώματος τούτου τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης.

Ἴδου τὸ σχετικὸν ἔγγραφον:

«Οἱ ὑπογεγραμμένοι, λαμβάνουν τὴν τιμὴν, νὰ ἀνακοινώσουν πρὸς τὴν Α. Ε. τὸν Ὑπ. τῶν Ἐξωτ. ὅτι αἱ Κυβερνήσεις τῆς Γερμανίας, Αὐстроουγγαρίας, Γαλλίας, Μ. Βρετανίας, Ἰταλίας, καὶ Ρωσσίας, ἐνέκριναν τὴν συμφωνίαν τῆς Κερκύρας, μεταξὺ τῆς Διεθνούς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἐλέγχου καὶ τῶν πληρεξουσίων Ἡπειρωτῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέλλον πολίτευμα τῆς Ἡπείρου».

Αὐτὰ ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀγώνων τοῦ Ζωγράφου. Οἱ Ἡπειρώται ἠρξέσθησαν τότε εἰς τὸ διπλοῦν αὐτὸ κέρδος, καὶ ἐπνίξαν τὸν πόνον των διὰ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν ἐνωσίν των μετὰ τὴν Ἑλλάδα, μέσα εἰς τοὺς κόλπους τῶν ἐλπίδων ὅτι θὰ ἀνατέλῃ ἡ ἡμέρα τῆς δικαιώσεώς των, καὶ θὰ ἀποδοθῇ καὶ εἰς αὐτοὺς ἡ ἐλευθερία σύμφωνα με τοὺς πόθους καὶ τὰ ὄνειρά των.

Μὲ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ πρίγκηπος Βῆδ, ὡς ἡγεμόνος τῆς Ἀλβανίας, ὁ Ζωγράφος μὲ ψυχικὸν πόνον, ἔβλεπε νὰ ἀποχωρίζεται, ἓνα τμήμα τῆς Ἡπείρου, ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, καὶ νὰ ὑποδουλώνεται εἰς ἔθνος κατωτάτης πνευματικῆς στάθμης καὶ πολιτισμοῦ. Μὲ τὴν ἀνάρρησιν ἐκείνην, ἔβλεπεν οὗτος νὰ διαλύωνται τόσα ὠραῖα ὄνειρα, ποὺ ἡ ψυχὴ του εἶχε σχηματίσει ὅταν ἦτο Γεν. Διοικ. τῆς Ἡπείρου.

Ἐφ' ὅσον ὅμως ὁ Ζωγράφος ἐπέισθη ὅτι ὁ Βῆδ θὰ ἡγεμόνευε διὰ πολὺν καιρὸν ἀκόμη μιᾶς χώρας ἐπαναστατημένης, διότι οἱ διάφοροι φύλαρχοι Ἀλβανοὶ οὐδεμίαν εἶχον διάθεσιν νὰ ὑποταχθῶν εἰς τὸν ξένον ἡγεμόνα, καὶ ὅτι ἡ ἀνώμαλος ἐκείνη κατάστασις θὰ διήρκει ἐπὶ καιρὸν, ὥφειλε καὶ αὐτὸς ἔστω καὶ προσωρινῶς, κατὰ μερικὸν (¹) ὡς ἄλλος φύλαρχος ἀρχηγὸς δ.λ.δ. τῆς εἰς τὴν Β. Ἡπειρον ἑλληνικῆς φυλῆς, νὰ ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς, ὅπως μὴ ἀναρχεῖται κατόπιν δὲ ὅταν καὶ ἐὰν αἱ λοιπαὶ φυλαὶ θὰ ὑπετάσσοντο εἰς τὸν Βῆδ, νὰ παραδώσῃ καὶ αὐτὸς τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων τῶν Μ. Δυνάμεων.

* *

Διὰ δευτέραν φορὰν ὁ Ζωγράφος διετέλεσεν Ὑπουργ. τῶν Ἐξωτ. ἐπὶ κυβερνήσεως Γούναρη (24 Φεβρ. 1915), ποὺ εἶχε σχηματισθῇ, μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Βενιζέλου, ποὺ εἶχε προκληθῇ συνεπείᾳ διαφωνίας τούτου μὲ τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον. Προεκλήθη δὲ ἡ διαφωνία τότε, διότι καίτοι δύο συμβούλια τοῦ Στέμματος ποὺ ἐλειτούργουν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀντὶ τῆς Βουλῆς, ἐνώπιον τῆς ὁποίας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συζητηθῶν λεπτότατα διπλωματικὰ καὶ στρατιωτικὰ ζητήματα, καὶ τὰ ὁποῖα συμβούλια, εἰς δύο συνεδριάσεις των τῆς 15 καὶ 20 Φεβρ. 1915 εἶχον ἀποφασίσαι τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ συνασπισμοῦ τῆς Τριπλῆς Συνεννοήσεως, ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ἐπηρεασμένος ἰσχυρῶς ἀπὸ τὸν γυναικάδελφόν του αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Γουλιέλμον, οὐδέποτε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην προέβαινεν εἰς λήψιν ὀριστικῆς ἀποφάσεως, χωρὶς νὰ ἀκούσῃ προηγουμένως τὴν γνώμην τῆς τριανδρίας ποὺ τὸν εἶχε περικυκλώσει εἰς τὰ ἀνάκτορα. Περιελάμβανε δὲ ἡ τριανδρία ἐκείνη τὸν καθηγητὴν Γ. Στρεῖτ, τοῦ ὁποίου ὁ Κωνσταντῖνος ἐξετίμα τὸν χαρακτῆρα, τὰς γνώσεις, καὶ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸ πρόσωπόν του, ἰὸν ἀρχηγὸν τοῦ Ἐπιτελείου στρατηγὸν Β. Δούσμανην, καὶ τὸν ὑπαρχηγὸν του Ι. Μεταξᾶν, τῶν ὁποίων ἐξετίμα τοῦ μὲν πρώτου τὴν ἐμπειρίαν περὶ τὰ στρατιωτικά, τοῦ δὲ δευτέρου τὴν στρατιωτικὴν ἐπιστήμην. Συμβουλευθεὶς τότε ὁ Κωνσταντῖνος τὴν τριανδρίαν αὐτὴν ἐδήλωσεν ὅτι ἐπιφυλάσσεται νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ ἀποφασίσῃ, ἐὰν καὶ ὑπὸ ποίους ὅρους θὰ ἡδύνατο ἡ Ἑλλὰς νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον ἐκεῖνον.

Ἦτο μία ἐποχὴ ποὺ αἱ διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς ξένους, διέξήγοντο εἰς μίαν ἀτμοσφαῖραν ἀμοιβαίας δυσπιστίας μεταξὺ κυβερνήσεως καὶ στέμματος. Τὸ στέμμα ἐπενέβαινεν εἰς τὰ ἐξωτερικὰ προβλήματα τῆς χώρας, ἡ δὲ κυβέρνησις ὑπέκυπτεν ἀδιαμαρτυρητῶς. Κατεῖς ἀπὸ τοὺς τότε κυβερνῶντας δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ εἴπῃ εἰς τὸν Κωνσταντῖνον ὅτι ἡ ἄτοπος, αὐθαίρετος καὶ ἀνατολίτικη ἀνάμιξις τοῦ στέμματος εἰς τὰ ἐθνικὰ ζητήματα, καὶ ἐὰν ἀκόμη ἀπέβλεπε νὰ παραπλανήσῃ τὰς ξένας κυβερνήσεις, ὡς πρὸς τὰς πραγματικὰς διαθέσεις τῆς Ἑλλάδος, τὴν εὐθύνην εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο τὴν ἔφερον οἱ συνταγματικοὶ ὕπουργοί.

Μὲ τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως Γούναρη (¹), τὴν ὁποίαν ἐνέπνεον αἱ

1. Β. Δ ο Ὑ σ μ α ν η : Ἀπομνημονεύματα, Ἀθῆναι σελ. 213—215.

1. Κ. Παπαρηγόπουλος : Ἱστορία τοῦ Ἑλλην. Ἔθνους 7. Β. σελ. 199.

Προηγουμένως ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, κατὰ συμβουλὴν τοῦ Γ. Στρεῖτ ἀνέθεσε τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὸν Ἀλεξ. Ζαΐμην, ποὺ ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τὴν Αὐλὴν ὡς οὐδετερόφιλος καὶ ἐπίστευεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἰσχύν τῆς Γερμανίας. Ἀργότερον ἐστράφη εἰς τὸν ὀγδοηκοντούτῃ Στ. Σκουλούδην, ὁ ὁποῖος ὅμως ἀναγνωρίζων τὴν πλήρη ἀποτυχίαν τῆς πολιτικῆς του ἐναντὶ τοῦ Βενιζέλου, συνέστησε τὸν Γούναρη, ὁ ὁποῖος κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ

ἀρχαὶ τοῦ παλαιοκομματισμοῦ καὶ τοῦ μίσους κατὰ τοῦ Βενιζέλου, ἡ ἐσωτερικὴ κατὰστασις τῆς Ἑλλάδος ὁξύνεται σημαντικά. Χάσμα ἀγεφύρωτον, ποὺ καθημερινῶς ἐγένετο βαθύτερον ἡνοίγετο μεταξὺ τῶν δύο τότε πολιτικῶν παρατάξεων, τῆς βασιλικῆς καὶ φιλελευθέρως ἢ βενιζελικῶν καὶ ἀντιβενιζελικῶν ὅπως ἔλεγον τότε.

Ἡ πρόσφατος δρᾶσις τοῦ Ζωγράφου εἰς τὸν βορειοηπειρωτικὸν ἀγῶνα, τὸν εἶχε φέρεи εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, καὶ τὸν εἶχε καταστήσει τὸν δημοφιλέστερον πολιτικόν, μετὰ τὸν Βενιζέλον. Τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι ἡ δημοτικότης του δὲν ἡδυνήθη νὰ ὑπερβάλλῃ τὴν δημοτικότητα τοῦ Βενιζέλου, τὸν εἶχε κάμει νὰ τὸν ζηλεύῃ καὶ νὰ ὀμιλῇ δι' αὐτὸν μὲ κάποιαν φιλοσχωμοσύνην. Ὅπως δὲ ποτε εἰς τὴν κυβερνήτην ἐκείνην τοῦ Γούναρη, ὁ Ζωγράφος ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ σημαντικωτέρα προσωπικότης μετὰ τὸν πρωθυπουργόν, χωρὶς ὅμως νὰ δύναται νὰ ἀσκῇ ἐπιρροὴν εἰς τὰς ἀποφάσεις του, καὶ τοῦτο δὲ ὅτι ὁ Ζωγράφος ἦτο μὲν ἄνθρωπος ἀγαθῶν διαθέσεων, ζωηροῦ πατριωτισμοῦ καὶ εὐγενοῦς χαρακτῆρος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἄβουλος μὴ ἀντέχων ὅσον ἐχρειάζετο διὰ νὰ ἐπιδόξῃ τὸ ὄρθον καὶ δίκαιον εἰς τοὺς συναδέλφους του, ὅπως τὸν Ν. Στράτον, ἄνδρα φιλάδοξον, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀπομακρυνθῇ δύο φορὰς ἀπὸ τὰς τάξεις τῶν φιλελευθέρων, τοὺς Ἀθαν. Εὐταξίαν καὶ Ν. Τριανταφυλλάκον, παλαιούς ὑπαρχηγούς κομμάτων, καὶ ἐχθροὺς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1909, καὶ Γ. Μπαλταζῆν, παλαιὸν ὁπαδὸν τῆς Γερμανοφίλου πολιτικῆς τοῦ Γ. Θεοτόκη κατὰ τὸ 1907—1909.

Εἰς τὴν κυβερνήτην ἐκείνην τοῦ Γούναρη, ὁ Ζωγράφος ἀναλαβὼν τὸ ὑπουργ. τῶν Ἑξωτ. καὶ ἐπανεξετάσας τὴν ἐν γένει ἐξωτερικὴν κατάστασιν, κατέληξεν εἰς πολιτικὴν ποὺ οὐδόλως διέφερεν ἀπὸ ἐκείνην ποὺ εἶχε χαράξει ἡ προκάτοχος κυβερνήσις τοῦ Βενιζέλου. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν οὐδετερότητα ποὺ ἄλλοτε ἀπειτέλει ἐθνικὴν ἀνάγκην, δὲν ἐβράδυνε νὰ καταλήξῃ εἰς ἀντίθετον συμπέρασμα, καὶ νὰ προτείνῃ τὴν ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν οὐδετερότητα, ὑπὸ ὅρους ποὺ δὲν ἀπείχον τουλάχιστον οὐσιωδῶς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔτασεν ὁ Βενιζέλος. Ἐδήλωσε λοιπὸν ὅτι θὰ ἠκλούθει φιλανταντικὴν πολιτικὴν, τὴν δὲ 9[22 Μαρτίου 1915, μετέβη μὲ τὸν Διευθυντὴν τοῦ Ὑπουργ. καθηγητὴν Ν. Πολίτην εἰς τὴν Γαλλικὴν Πρεσβείαν καὶ ἐκεῖ ἐνώπιον καὶ τῶν δύο ἄλλων πρεσβευτῶν τῆς Ἀγγλίας καὶ Ρωσσίας, ἔκαμε γνωστὴν τὴν ἀπόφασιν τῆς νέας κυβερνήσεως νὰ τηρήσῃ εὐμενὴ οὐδετερότητα, ἐναντι τῶν κρατῶν τῆς Συνεννοήσεως (1), καὶ ὅτι «Ἡ Ἑλλάς δ ο θ ε ἰ σ η ς ε ὕ κ α ι ρ ῖ α ς θ ἁ ἔ ξ ἤ ρ χ ε τ ο τ ῆ ς ο ὕ δ ε τ ε ρ ό τ η τ ο ς π α ρ ἁ τ ὸ π λ ε υ ρ ό ν τ ῆ ς Σ υ ν ε ν ν ο ή σ ε ω ς, διὰ νὰ δ ε ἰ ξ ῇ ἔ μ π ρ ἁ κ τ ω ς τὰ α ἰ σ θ ῆ μ α τ ἁ τ ῆ ς.

Τὴν δὴλῶσιν ἐκείνην ἐπηκολούθησεν ἐπίσημος διακοίνωσις ποὺ περιεῖχε τοὺς ὅρους ὑπὸ τοῖς ὁποίοις ἡ Ἑλλάς θὰ ἐξήρχετο ἀπὸ τὴν οὐδετερότητα, παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Τρ. πλῆς Συνεννοήσεως. Ἦσαν δὲ οἱ ὅροι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐγκριθέντες προηγουμένως ἀπὸ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, ποὺ εἶχε συνέλθει ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ βασιλέως, ἐπεδόθησαν αὐτοπροσώπως, ἀπὸ τὸν πρωθυπουργὸν Δ. Γούναρην πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς Συνεννοήσεως οἱ κάτωθι:

1) Ῥητὴ ἐγγύησις τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Ἑλλάδος, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Β. Ἡπείρου, κατὰ τὸν πόλεμον καὶ ἐπὶ τινι χρόνον μετὰ τὴν λήξιν του.

2) Ἀιτικείμενον πολέμου ἢ διάλυσις τῆς Τουρκίας.

3) Ἐὰν ἡ Βουλγαρία παρέμενεν οὐδετέρα, ἡ σφαῖρα τῆς δράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ δὲν θὰ ἐξετείνετο πέραν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας.

1909, εἶχεν ὀργανώσει τὴν μεγάλην ὑποδοχὴν τῶν Πατρῶν, πρὸς τὸν ἀποδημοῦντα Διάδοχον τότε Κωνσταντῖνον. (Βεντήρη: Α. σελ. 305..)

1. Κ. Ζαβιτσάνου; αἱ ἀναμνήσεις μου.... Α. σελ. 62.

4) Εἰς ὁριστικὴν συμφωνίαν θὰ προσδιωρίζοντο αἱ πρὸς τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἐδαφικαὶ παραχωρήσεις, καθὼς καὶ ἀλλαγῶν τοιαῦται.

Οἱ ὅροι ὅμως αὐτοὶ ἠκούσθησαν μὲ κάποιαν δυσμένειαν, διότι ἐὰν αὐτὸς ἦτο ὁ σκοπὸς τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ νέου ὑπουργείου ὑπὸ τὸν Γούναρην, ἦτοι ὅπως συνέχισεν τὴν πολιτικὴν τοῦ Βενιζέλου, ἔπρεπε ἡ πρωτοβουλία αὕτη νὰ ἀφήνεται εἰς τὸν τέως πρωθυπουργὸν ποὺ τὴν εἶχεν ἐγκαινιάσει. Ἦτοι ἡ νέα κυβέρνησις τοῦ Γούναρη, κατὰ τὴν δὴλωσιν τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου νὰ ἐφαρμόσῃ «τὴν πολιτικὴν τοῦ Βενιζέλου χωρὶς τὸν Βενιζέλον».

Ἡ πραγματοποιήσις ὅμως τοῦ προγράμματος ἐκείνου τοῦ Ζωγράφου δὲν ἐγένετο, λόγῳ πάλιν διαφωνίας τοῦ Γεν. Ἐπιτελ. καὶ ἰδίως τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Β. Δούσμανη, ποὺ ὑπεστήριξε τὴν ἄποψιν ὅτι μὲ τὰς γενομένας προτάσεις δὲν ἐξησφαλίζετο ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τὸν βουλγαρικὸν κίνδυνον, καὶ τῆς διαφωνίας ἐπὶ πλεον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος εἶχε δηλώσει εἰς τὸν τότε πρέσβυν τῆς Γαλλίας Γκυγιεμὲν ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ Βουλγαρία παρέμενεν οὐδετέρα, ἦτο ὑποχρεωμένη καὶ ἡ Ἑλλὰς νὰ κάμῃ τὸ ἴδιον. (1)

Ὁ Ζωγράφος παρητήθη τὴν 4 Ἰουνίου 1915, ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν Γούναρη, διαφωνήσας μὲ τὰ μέλη αὐτῆς, ἐπειδὴ ἐφρόνει ὅτι ἡ παραίτησις τῆς κυβερνήσεως ἔπρεπε νὰ ὑποβληθῇ, εὐθὺς ὥς ἐξηδηλώθη δι' αὐτὴν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν ποὺ εἶχον διεξαχθῇ τὴν 31 Μαΐου ἰδίου ἔτους.

Σημειώσωμεν ἐνταῦθα, διὰ τὴν ἱστορίαν, ὅτι αἱ ἐκλογαὶ ἐκεῖναι διεξήχθησαν, πρὸς ἐκκαθάρισιν τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως, ὁ Βενιζέλος δὲν ἀνεμίχθη, παραμείνας εἰς Μυτιλήνην, τὸν δὲ ἐκλογικὸν ἀγῶνα ἐκ μέρους τῶν φιλελευθέρων διηύθυνεν ἐπιτροπὴ μὲ οὐσιαστικὸν ἀρχηγρῶντα τὸν Ἐμμ. Ρέπουλην. Διεξήχθησαν δὲ αἱ ἐκλογαὶ ἐκεῖναι μὲ πρωτοφανῆ πείσμα. Συνεπεία σοβαρᾶς ἀσθενείας ἐκ πλευρίτιδος τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, διεξήχθησαν αὐταὶ μὲ πρωτοφανῆ ἐκμετάλλευσιν τῆς ἀσθενείας ταύτης καὶ μὲ σύνθημα ὅτι κάθε ψῆφος ποὺ θὰ ἐδίδετο ὑπὲρ τῶν βενιζελικῶν θὰ ἦτο μία σφαῖρα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν ἐκείνων ἦτο συντριπτικὸν διὰ τοὺς βασιλικοὺς, ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν τῶν ὁποίων μόλις ἐφθανε τὸ ἡμισυ τῶν βενιζελικῶν τοιούτων (185 ἔναντι 90) (2).

Παρητήθη ὁθεν ὁ Ζωγράφος, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἑστῆσιν τοῦ ὑποδιοικητοῦ τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζίης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπεχώρησε τὸ 1917, ἐνῶ ὁ Γούναρης τὴν 3 Ἰουνίου ἐδήλου ὅτι καίτοι ἡ πλειοψηφία παρέμεινεν εἰς τοὺς φιλελευθέρους, ἡ κυβέρνησις θὰ παρητεῖτο εὐθὺς ὥς ἐπέτρεπε τοῦτο ἡ ὑγεία τοῦ βασιλέως. Παρητήθη δὲ αὕτη μόλις τὴν 4 Αὐγούστου ὅταν εἰς τὴν Βουλὴν, ἐξελέγη Πρόεδρος ὁ φιλελεύθερος Κ. Ζαβιτσάνος μὲ 184 ψήφους, ἔναντι 99 ποὺ ἔλαβεν ὁ κυβερνητικὸς Δέλλιος.

Ὅταν κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1919, ἐσημειώθη κάποια κίνησις ποὺ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν σύμπτηξιν πολιτικοῦ κόμματος, «τρίτης καταστάσεως», ὅπως ἔλεγαν τό-

1. Κ. Ζαβιτσάνου: Ἑθν. ἀνωτ.

2. Εἰς τὰς ἐκλογὰς ἐκεῖνας ἐξελέγησαν καὶ ἑπτὰ βουλευταὶ Β. Ἡπείρου.

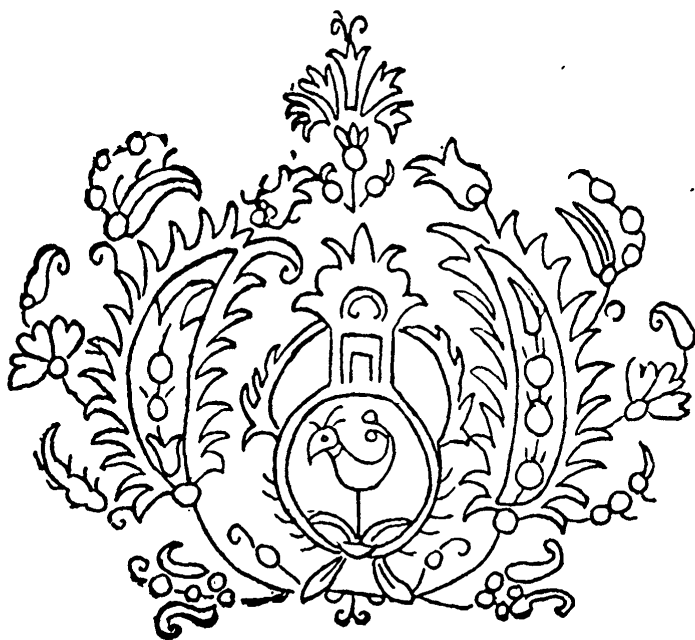
τε, τὸ ὁποῖον κόμμα θὰ ἴσταιτο εἰς τὸ μέσον τῶν δύο ἄκρων τότε πολιτικῶν παρατάξεων, μὲ σύνθημα ἐθνικὸν καὶ ἐνωτικὸν, ὥστε νὰ γεφυρώσῃ τὸ χάσμα, τὸ δὲ βάρος τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας νὰ ἀνελαμβάνετο ἀπὸ ὁλόκληρον τὸ ἔθνος, εἰς τὴν κίνησιν ἐκείνην ἐπρωτοστάτησεν ὁ Γ. Ζωγράφος. (1)

Δυστυχῶς ὅμως ἡ σύμπηξις τοῦ κόμματος ἐκείνου ἐναυάγησε, μὴ εὐρίσκουσα ἀπήχησιν, διὰ τὸν λόγον ὅτι τὰ πάθη ἦσαν τότε τόσον ἐξημμένα ὥστε ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ἀνῆκον εἰς μίαν ἀπὸ τὰς δύο παρατάξεις, ἦσαν δ.λ.δ., κατὰ τὴν τότε φρασεολογίαν ἢ «βενιζελικοὶ» ἢ «ἀντιβενιζελικοὶ» (βασιλικοί), καὶ συνεπῶς δὲν ὑπῆρχεν ὕλικὸν διὰ τὴν σύμπηξιν τῆς τρίτης καταστάσεως. Ὁ φανατισμὸς ἦτο τοιοῦτος, ὥστε εἰσηγήσεις ἀντιθέτους πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τῶν δύο ἀνωτέρω παρατάξεων οὔτε ἤθελον νὰ ἀκούσουν.

Ὁ Ζωγράφος ἦτο ὅπως καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν φυσιογνωμία σεβαστὴ εἰς τὸν τότε πολιτικὸν κόσμον, διὰ τοῦτο τὸ 1920, διάφοροι πολιτικοὶ παράγοντες ἀποβλέποντες εἰς μίαν σοβαρὰν ἀντιπολίτευσιν κατὰ τοῦ Βενιζέλου, πρὸς τὸν Ζωγράφον ἐστράφησαν, ὡς τὸν ἀγνότερον καὶ ἐπιστημονικώτερον πολιτικόν. Ἡ συνεχῶς ὅμως κλονιζομένη ὑγεία του διέλυσε τὸ ὄνειρον ἐκεῖνο.

Ἀπέθανε τὴν 24 Ἰανουαρίου 1920. Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ζωγράφου δὲν ἐχάνετο μόνον ἓνα ἀπὸ τὰ ἡθικώτερα καὶ ἐβριθέστερα στελέχη τοῦ πολιτικοῦ κόσμου καὶ μία γνησιωτάτη μορφή εὐπατρίδου, ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ μία ἐξέχουσα φυσιογνωμία ποὺ ἀπέπνεεν εὐγένειαν καὶ ἀνώτερα ἦθη, ἓνας ἀληθινὸς εὐπατρίδης τῆς παλαιᾶς καλῆς ἐποχῆς.

1. Τὰ ἄλλα μέλη τῆς κινήσεως ἐκείνης ἦσαν οἱ Κωνστ. Δεμερτζῆς, Λεων. Ἐμπειρίκος, Ἀντώνιος Χρηστομάνος καὶ Κωνστ. Ζαβιτσάνος. (Κ. Ζαβιτσάνου: Ἐνθ. ἀνωτ. Β. σελ. 49)

ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΟΚΙΜΙΟΝ*

Ιστορικῆς τινὸς περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου
ἡπειρωτικῆς πόλεως Ἄρτης

ΣΧΟΛΙΑ: ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΟΥΤΣΙΝΟΥ

Κεφάλαιον ΣΤ.'

Περὶ τοῦ τμήματος ὁδῶν Βρύσεως

Οὕτως ἐκλήθη τὸ τμήμα τοῦτο, ὥς περιέχον πολυπληθεῖς καὶ ἀνεξαντλήτους
πηγὰς ὑδατίων ποτίμων τε καὶ θειούχων, μάλιστα τὰ τῆς μεταλειούχου πηγῆς, τῆς
καλουμένης «ἡ βρύσις τοῦ ἡγουμένου» περιέχει δὲ χωρία.

Α'. Τὸ περικλεῆς καὶ ἡρωϊκόν, ἀλλὰ δυστυχέστατον Πέτα ⁽¹⁾, τὸ πολλάκις
καταστραφέν καὶ ἀνορθωθὲν εἶτα, ὅπερ ὑπῆρξε βέβαια κληρονομία τῆς Ἰωαννιτι-
κῆς τῶν Πετᾶτων ⁽²⁾ γενεᾶς, μεταβιβάσεως θρήσκειον κατὰ τὸ 1635 ἔτος μετὰ τῆς
οἰκογενείας Δελυπαράτων ⁽³⁾, οἰκεῖται ἤδη ὑπὸ 150 περίπου οἰκογενειῶν, ἔχον
μίαν ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου, πυρποληθεῖσαν τῷ 1821 καὶ ἀνα-
καινισθεῖσαν ἐπ' ἐσχάτων, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ταφῆλ Μπούζη ⁽⁴⁾ ἐν ἔτει
1850, καὶ παρεκκλήσια δύνω· τὸ μὲν ἔξω τοῦ χωρίου εἰς τοὺς ἡρωϊκοὺς προμαχῶ-
νας τῶν Ἑλλήνων, ⁽⁵⁾ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου εἰς θέσιν ὅπου πάλαι ἦν
χωρίον, ὥς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐρειπίων, καλούμενον Μαυριλιὸν, τὸ δὲ ἐν τοῖς λινοῖς

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 508.

1. Τὸ Πέτα εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δῖμα 19-8-1912, ΦΕΚ, 254/1912). Ἀρχικὰ ἢ κοιν.
Πέτα περιλάβαινε δυὸ χωριά, τὸ Πέτα καὶ τὸ Νεοχωράκι. Μετὰ τὸ Π.Δ.16 6-2933, ΦΕΚ.163/1933,
ἐνώθητε μετὰ τὴν κοιν. Πέτα καὶ τὸ Κλειστό, ποὺ ἀποσπάστηκε ἀπὸ τὴν κοιν. Πέτρας. Τὸ
Πέτα ἔχει 2501 κατοίκους, τὸ Κλειστό 118, τὸ Νεοχωράκι 340 καὶ ἡ Μ. Θεοτόκου 5.

2. Ἀγνωστο ἀπὸ ποῦ ὁ συγγραφεὺς ἀντλεῖ τὴν πληροφορίαν γιὰ τὴν οἰκογένειαν τῶν
Πετᾶτων καὶ Δελυπαράτων. Μετὰ τέτοια ὀνόματα δὲν ἐμφανίζονται, τοῦλάχιστο στὰ τελευταῖα
150 χρόνια, οἰκογένειαι στὸ Πέτα. Ἀλλ' ὅμως, λαϊκὴ παράδοση λέει, πὼς τὸ χωριὸν ἦταν χαμη-
λότερα καὶ ὅτι κάποιος ποὺ ἔχτισε σπιτί ψηλά, στὴ σημερινή θέσιν τοῦ χωριοῦ, καὶ ἔπινε νερὸ
ἀπὸ τὴ βρύση—κάτω ἀπὸ τὸ σημερινὸ μνημεῖον τῶν φιλελλήνων—ἀπόκτησε τόση ὑγείαν καὶ
δύναμιν, ὥστε πέταξε.

3. Γιὰ τὸν Τ. Μπούζη κοίταξε στὸ Κεφ. Α', σημ. 31.

4. Ἀπὸ τοὺς προμαχῶνας αὐτοὺς δόθηκαν πολλὰς μάχας στὴ διάρκεια τοῦ ἀτελευθε-
ρωτικοῦ μας ἀγῶνα κατὰ τῶν τούρκων. Οἱ σπουδαιότερες εἶναι τοῦ Ἰουνίου 1821, ποὺ σκο-
τώθηκε ὁ Τραγουδάρας, τῆς 15ης Ἰουλίου 1821 καὶ τῆς 4ης Ἰουλίου 1822, ποὺ καταστρά-
φηκαν οἱ Φιλέλληνες. Γιὰ τίς μάχας αὐτὰς καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴν τελευταίαν κοίταξε:

—Αγ. Ἀγαπητοῦ «Οἱ ἐνδοξοὶ Ἕλληνες» ἐκδ. 1877, τ. Α', σ. 168, 169, 241.

—Σπ. Τρικούπη «Ἰστ. Ἑλλ. Ἐπ. σ. 203, τ. Β' σ. 202—5.

—Γ. Γερβίνου «Ἰστ. Ἑλλ. Ἐπ. καὶ Ἀναγεν. τῆς Ἑλλ.», ἐκδ. 1864, τ. Α' σ. 258, 374—5.

—Λ. Κουτσουλίκα «Γεν. Ἰστ. Ἑλλ. Ἐπ. σ. 133, 140, 149—50, 167.

—Γ. Κρέμου «Χρονολ. τῆς Ἑλλ. Ἱστορίας 1453—1830» ἐκδ. 1879, τ. Α' σ. 12, 16.

—G. Hertberg «Geschichte Griechenlands», μετ. Καρολίδης 1916, τ. Α' σ. 132, τ. Β' σ. 45.

—Mendelssohn—Bartholdy «Gesch. Griechenlands», 1855, σ. 109—112.

αὐτοῦ, τῶν Ταξιαρχῶν νεόδμητον, καὶ ἕτερον παρεκκλήσιον, εὐρίσκεται εἰς τὰ ἀλώνια ἄστεγον τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, ὑπάρξαν πάλαι ἱερὰ Μονὴ κατεδαφισθεῖσα πρὸ πολλοῦ. Ἱερατείουσι δὲ ἐνταῦθα ἱερεῖς πέντε. Οὐ μακρὰν τῆς κώμης ταύτης περίπου τῇ; ἡμισείας ὥρας ἀνατολικῶς, ὑπάρχει ἐν λοφίσκῳ τινὶ, καὶ τις κατεδαφισμένος Ναῖσκος ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Χριστοφόρου, οὗ ἡ καταστροφὴ ἄδηλος. Κάτωθεν τῆς κώμης ταύτης ἐν τοῖς ἀγροῖς ὑπάρχει καὶ ἡ Βρύσις τοῦ Βοεδῶδα λεγομένη, ἣν ἀνήγειρε τῷ 1835—36 ὁ διοικητὴς Ἀρτῆς Ἰμπραήμ ἐφέντης, ἐγκαταλείψας καὶ ἔντοκα 650 γρόσ. ἵνα χρησιμεύσῃ κατὰ καιροῦς εἰς ἐπισκευὴν, ἀλλὰ καταχρασταὶ τινες καὶ τὸ κεφάλαιον σὺν τῷ πολυχρονίῳ τόκῳ ἄχρι τοῦ 1860, ἐσφετερίσθησαν, καὶ ἡ πηγὴ ἀπώλετο σωζομένου μόνον μέρους τοῦ τοίχου καὶ τῆς ἐπωνυμίας ἧς πλησίον Ναὸς ἔστι πυρρίκαυστος τῶν ἁγίων Ἀναργύρων.

Β'. Χωρίον Νεοχωράκιον (6) ὅπερ οἰκεῖται ὑπὸ οἰκογενειῶν 30 σχεδὸν ἐκκλησιαζομένων εἰς τὸν αὐτόθι Ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ εἰς τὸν νεόδμητον τῆς ποτὲ Μονῆς Περιωνύμου, (9) καὶ εὐλογοιμένων ὑφ' ἑνὸς ἱερέως. Εἰς θέσιν τοῦ χωρίου τούτου, ὀνομαζομένην Βαρχᾶ, ὑπάρχουσιν ἐρρείπια ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου. Προσέτι σώζονται καὶ ἐρείπια οἰκιῶν παναρχαίου χωρίου, ὠνομαζομένου ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων Τσιανοχωρί. Πλησίον τούτου, ἦτοι μεταξὺ Πέτα, Νεοχωρακίου καὶ Μεγάρχης, ὑπάρχουσιν καὶ τὰ ἐρημωθέντα πρὸ πολλοῦ δύο χωρία, Καραμούτζου, (1) (πάλαι καλουμένου Βλαχοχωρί) μετὰ ἐκκλ. κατεδαφισμένης τοῦ ἁγίου Βλασίου· καὶ Τόσκες (1) μετὰ ὁμοίας ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ θέσις τοῦ Ναοῦ ὀνομάζεται Καστρί, ἐπειδὴ ὑπῆρχε ποτε

—Χρ. Βυζαντίου «Ἱστορία τακτ. Στρατοῦ», ἐκδ. γ', σ. 41—50.

—Α. Γραβιέρ «Ἱστ. τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἑλ. ἀγῶνος» μετ. Ράδου 1894, τ. Α' σ. 131.

—«Ἐγγραφα ἀρχείου Ρώμας», τ. Α' σ. 112.

—Ἐφημ. «Ἑλλ. Χρονικά» 1822, ἀριθ. 55.

—Γ. Θεοφίλου «Ἐπίτομος Ἱστ. Ἑλλ. Ἐπισσεως» ἐκδ. 1880, τ. Α' σ. 69.

—Μ. Οἰκονόμου «Ἱστορία Ἑλλ. Παλιγγενεσίας» ἐκδ. «Βιβλιοθήκη» σ. 239—245.

—F. Pouqueville «Ἱστ. Ἑλλ. Ἐπισσεως», μετ. Ζυγούρα 1890, τ. Δ', σ. 47—58.

—Ν. Σπηλιάδης «Ἀπομνημονεύματα», ἐκδ. 1851, τ. Α' σ. 363.

—Φραγγίστα «Ἱστορία Ἑλλ. Ἐπισσεως» τ. Β', σ. 114.

—Prokesch—Osten «Geschichte des Abfalls d'es Griechen» μεταφ. Ἀθ. 1864, τ. Α' σ. 169.

—H. Thiersch «Griechenlands Schicksale», μεταφ. Ἀθ. 1880, τ. Α' σ. 28.

—«Ἐκθεσις Ἱεροῦ Ἀγῶνος», ἐκδ. 1884, τ. Α' σ. 6.

—Ν. Φυσεντζίδης «Αὐτογράφοι ἐπιστολαί...», ἐκδ. 1893, σ. 93, σ. 222—240.

—Χρήστου Κολιάτσου «Πῶς ἐχάθη ἡ μάχη τοῦ Πέτα» εἰς «Ἡπ. Ἑστία» τ. Α' σ. 15.

J. D. Elster (αὐτόπτου) «Das Bataillon der Philhellenen dessen Errichtung Feldjugend

ndergang» Baden, 1829.

—Won Mauvillon (αὐτόπτου) «Reisen eines deutschen Artillerie officiers nach Griechenland», Essen 1824, σ. 134.

—Μακρυγιάννη «Ἀπομνημονεύματα» ἐκδ. 1947, τ. Α' σ. 122, 126, 128, 134, 142, τ. Β', σ. 224.

—Δ. Παπαντωνοπούλου «Λόγος Πανηγυρικός...» ἐκδ. 1873, σ. 59, 71.

—Ol. Voutier «Memoires du Colonel Voutier sur la guerre actuelle des Grecs p.p. 276—282.

—Κάρπου Παπαδοπούλου «Τὰ κατὰ Βαρνακιῶτων» ἐκδ. «Βιβλιοθήκης» σ. 170—4, 240—253.

—Γεν. Κολοκοτρώνη «Ἀπομνημονεύματα», ἐκδ. «Βιβλιοθήκης», σ. 70—72.

—Διον. Κόκκινου «Ἡ Ἑλλ. Ἐπανάστασις», ἐκδ. 1932, τ. Β', σ. 327—330, τ. Γ' σ. 430.

Π. Π. Γερμανοῦ «Ἀπομνημονεύματα», ἐκδ. «Βιβλιοθήκης», σ. 180—183.

—Ἀθ. Λιδωρίκη «Ἀπομνημονεύματα», ἐκδ. «Ἡπ. Ἑστ.» σ. 34.

Γιὰ τὴν μάχην τοῦ Πέτα τοῦ 1822 ὑπάρχουν στοιχεῖα καὶ σὲ ἄλλες ἱστορίες, πού δὲν εἶχα τὸν καιρὸ νὰ τίς συμβουλευτῶ. Γιὰ τοὺς Φιλέλληνες πού ἔπρεσαν στὴ μάχην τοῦ Πέτα στήθηξε μνημεῖο στὸ ψηλότερο σημεῖο τοῦ χωριοῦ.

5. Κοίταξε παραπάνω σημ. 1.

6. Κοίταξε παρακάτω Κεφ. ΙΕ' παρ. Ε' καὶ Ἀν. Ὁρλάνδου «Βυζαντινὰ Μνημεῖα Ἀρτῆς» σ. 51—56.

7. Ἀκατοίκητα σήμερα.

φρούριόν τι, μαρτυρούντων εἰσέτι τῶν κατεδαφισμένων αὐτοῦ λειψάνων· ὁ δὲ παραρρέων χείμαρρος καλεῖται Καστρολάγγαδον· ὡσαύτως πλησίον τοῦ Πέτα ἐστὶν ἕτερον ἔρημόν τε καὶ ἀκατοίκητον ἤδη χωρίον, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1830, καλούμενον Ματεσιόν, (')οὗ αἱ χῶραι καλλιερгоῦνται ὑπὸ τῶν Πετανιτῶν, ἐν ᾧ ὑπάρχει καὶ τις ἔρημωμένη ἱερὰ ἐκκλησία, καὶ κατεστραμμένη τῷ ἔτει 1821 ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου.

Γ'. Χωρίον Μεγάρχη, (8) μετὰ οἰκογενειῶν περίπου τῶν 15 καὶ τριῶν ἱερῶν Ναῶν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τοῦ τιμίου Προδρόμου ἔξω τοῦ χωρίου ἐπὶ λοφίσκου πεδινῷ καὶ ἐνὸς ἱερέως ἐφημερεύοντος. Τὸ χωρίον τοῦτο παράγει οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν νικοτιανὴν εὐωδυστάτην καλλίστης ποιότητος.

Δ'. Χωρίον Λιμίνη (9) μετὰ οἰκογενειῶν ὡς ἔγγιστα 15, ἐνὸς ἱερέως, καὶ ἐνὸς ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν ᾧ ἐκκλησιαζόνται αὐταί. Πλησίον τοῦ χωρίου τούτου, οὐ μακρὰν τῶν ἱερῶν Μονῶν Κατωπαναγίας καὶ Φανερωμένης, ἐν τῷ Πετροβουνίῳ καὶ Λειβαδίῳ τῆς δευτέρας Μονῆς ὑπάρχει ὁπῇ τις ὑπόγειος, ἐν ᾗ εἰσερχόμενός τις διὰ φώτων καὶ περιπατῶν ἐπέκεινα τῶν 100 βημάτων, εὕρσκει θύραν τινα αὐτόκτιστον μετ' ἀψίδος, ἥς ἐν τῷ δεξιῷ μέρει εὕρσκειται οἰκίσκος ἐν ὑψηλῇ θέσει, χωρικώτερος δὲ ἀνθρώπων, ἐνθα ἐμφωλεύουσιν ἀπειροὶ πλειάδες (ἀγρεῖται περισσεραὶ) ἃς φονεύουσι μετὰ κινδύνου οἱ θηρευταί. Προχωρῶν δέ τις ἀρκετὸν διάστημα εἰς τὸ σπήλαιον ἢ χάσμα, ἀπαντᾷ εἶδος Πειραλωνίου στρογγύλου μετὰ λιθίνων στηλῶν, καὶ προχωρῶν ἔτι, εὕρσκει ὕδατα λιμνάζοντα· τὶ δὲ ἐστὶν ἡ ὁπῇ αὕτη, καὶ εἰς τὶ ἴσως ἐχρησίμευεν, οὐδεὶς οἶδεν, καλεῖται δὲ ὑπὸ τῶν ἐντοπίων Κουδονότρυπα. (10)

Ε'. Χωρίων Σελλάδες, (11) ἔχον οἰκογενείας περίπου τῶν 50, ἐκκλησιαζόμενας εἰς τε τὸν Ναὸν τοῦ Χωρίου, ἐπ' ὀνόματι τιμώμενον τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ εἰς τὸν Νεόδμητον τῆς ὁμονύμου Ἱερᾶς Μονῆς, καὶ ἱερεῖς τρεῖς. Περὶ τὴν μίαν ὥραν μακρὰν τοῦ χωρίου ὑπῆρχε ποτε καὶ ἕτερον χωρίον ἔρημον ἤδη, Παλαιοσελλάδες, ὀνομαζόμενον, ὅπου σώζονται πλεῖστα ἐρεῖπια οἰκιῶν, ὡσαύτως κατὰ τὴν συνοικίαν τοῦ Κομποτίου ὑπῆρχε καὶ ἕτερον τοιοῦτο, καλούμενον ὑπὸ τῶν χωρικῶν Πλατὺ, ἐν ᾧ σὺν πολλοῖς ἄλλοις ἐρειπίοις κεῖνται, κατηδαφισμένοι Ναοὶ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τοῦ ἁγίου Τρύφωνος.

ΣΤ'. Χωρίον Κομπότι (12) (κε') οὗ τινος πλησίον ἔκειτό ποτε ἀρχαία πόλις

8. Τὸ χωριὸ Μεγάρχη ἀποσπάστηκε ἀπὸ τὴν κοιν. Σελλάδων κι' ἐγίνε χωριστὴ κοινότητα (Δ]μα 25—8—1933, ΦΕΚ. 256]1933). Ἐχει 390 κατοίκους.

9. Τὸ χωριὸ Λιμίνη ἀποσπάστηκε ἀπ' τὸ Δῆμο Ἀρτης κι' ἀποτελέσε χωριστὴ κοινότητα (Δ]μα 20—3—1933, ΦΕΚ. 77]1933). Ἐχει 362 κατοίκους. Ὑποστηρίζεται ἀπὸ μερικοὺς πὼς τὸ ὄνομα Λιμίνη ὀφείλεται στὸ ὅτι στὴν ἀρχαιότητα ἴσως τὸ χωριὸ νὰ ἦταν παραθαλάσσιο.

10. Στὴν Κουδονότρυπα βρέθηκαν πολλὰ ἀρχαῖα ἀγαλματίδια, πύλινα τὰ πιὸ πολλά, ἀφιερῶματα σὲ ἄντρο νυμφῶν ἢ ναὸ τοῦ Πανός. Κοίταξε: Μιχ. Περάνθη «Ἀμβρακία» σ. 152.

11. Οἱ Σελλάδες εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δ]μα 19—8—1912, ΦΕΚ. 254]1912). Σήμερα ἔχει 739 κατοίκους. Τὸ χωριὸ Μεγάρχη ἀποσπάστηκε ἀπ' τὴν κοιν. Σελλάδων κι' ἐγίνε χωριστὴ κοινότητα.

12. Τὸ Κομπότι εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δ]μα 19—8—1912, ΦΕΚ. 1912). Ἐχει 2.201 κατοίκους. Εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ ἱδρυτῆ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας Νικολάου Σκουφᾶ, τοῦ ὁποίου ἐπιβλητικὸ ἀγαλμα, φτιαγμένο ἀπ' τὸν καλλιτέχνη Φωληρέα, στολίζει τὴν κεντρικὴ πλατεῖα τοῦ χωριοῦ. Στὸ Κομπότι, σὰν διάβα πού εἶναι γιὰ τὸ Μακρυνόρος καὶ τὴν Αἰτωλοακαρνανία, ἐγιναν πολλὲς μάχες τὸ 1821—22. Οἱ σπουδαιότερες εἶναι τῆς 3ης Ἰουλίου 1821, τῆς 10ης Ἰουνίου 1822 καὶ τῆς 3ης Ἰουλίου 1822.

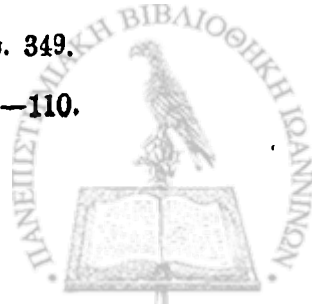
Γιὰ τίς μάχες αὐτὲς κοίταξε:

—F. Pouqueville «Ἰστ. Ἑλλ. Ἐπ)σεως» (μετ. Ζυγούρα) τ. Γ', σ. 47.

—Ι. Φιλήμονος «Δοκίμιον Ἰστ. Ἑλλ. Ἐπ)σεως» «Ἀθ. 1859 τ. Γ', σ. 349.

—Α. Ἀγαπητοῦ «Οἱ ἐνδοεὶ Ἑλληνες» ἔκδ. 1877, τ. Α', σ. 291.

—Mendelson—Bartholody «Geschichte Griechenlands», ἔκδ. 1955, σ. 108—110.

τῆς Ἀμφιλοχίας Ὀλπαι ⁽¹³⁾ καλουμένη, ἴσως μεταξύ Ἀνίνου (κς') ἐπὶ λόφον κειμένου πλησίον τῆς θαλάσσης εἰς θέσιν καλουμένην Ντούπιστα καὶ Γλύφας, κατὰ τὸν ἱστορικὸν Θουκυδίδην καὶ παρὰ τῶν ἐγχωρίων Παλαιοκομπότιον, ὅπου διατηρεῖται καὶ Ναὸς τῆς ἁγίας Παρασκευῆς. Τοῦτο οἰκεῖται ἀπὸ 160 ἢ 170 οἰκογενείας, ἔχον δύο Ναοὺς τοῦ ἁγίου Γεωργίου, οἰκοδομηθέντα τὸ πρῶτον δαπάνῃ τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχοντος Ἀναγνώστου Γεροστάθη, ⁽¹⁴⁾ εἰς διάστημα 40 ἡμερῶν, κατὰ τὸ τότε ἔθιμον τῆς Ὀθωμανικῆς ἐξουσίας, ἐν ἔτει 1741, καὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου ἐντὸς τοῦ χωρίου πρὸς ἀνατολὰς ὅπου ποτὲ ὑπῆρχε τὸ χωρίον, καὶ ἐπὶ λοφίσκου τινος ὁ Ναὸς τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, καὶ δύο παρεκκλήσια εἰς τοὺς ἀγροὺς, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου· ἐν αὐταῖς δὲ ἱερατεύουσιν ἱερεῖς 5—6. Ἐνταῦθα ἦσαν ἄχρι τοῦ 1821 τὰ ὀροθέσια τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, διαχωριζομένου ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ ὑπὸ χειμάρρου καλουμένου Δούψα καὶ εἰσρέοντος ἐν καιρῷ πλημμύρας εἰς ἕτερον ὀνομαζόμενον Πλατὺ. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐπὶ λόφου τινος σώζεται καὶ ὑπερμεγέθης πλάξ φαιά, ἔχουσα εὖρος μὲν καὶ μῆκος περίπου τῶν 5 στρεμμάτων, καὶ σχηματίζουσα εἶδος λινοῦ, καλεῖται δὲ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων μεγάλη πλάξ, κάτωθεν τῆς ὁποίας εἶχον πάλαι οἱ Κομποταῖοι, πρὶν ἢ κυριευθῇ τὸ χωρίον ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῷ 1803 τοὺς ἑαυτῶν ἀμπελῶνας. Ἴσως τὸ χωρίον τοῦτο ὑπῆρχε ποτε κληρουχία τῆς Ἰωαννητικῆς γεννεᾶς τῶν Κομπατῆ. ⁽¹⁵⁾

Ζ'. Χωρίον Τσουπὶ ⁽¹⁶⁾ (κς') Χωρίον Ἡλιάσπεη, ⁽¹⁷⁾ καὶ Θ'. Χωρίον Συκαῖς, ⁽¹⁸⁾ περιέχοντα σχεδὸν 50 οἰκογενείας, αἵτινες ἐκκλησιάζονται εἰς τε τὸν ἄρ-

— Μ. Γούδα «Βιοὶ Παράλληλοι» Ἀθ. 1869, τ. 5, σ. 8.

— Λ. Κουτσονίκια «Γεν. Ἱστ. Ἑλλ. Ἐπ)σεως» ἔκδ. 1956, σ. 140—150, 167.

— «Ἐγγραφα Ἀρχείου Ρώμα» τ. Α', σ. 112.

— Γ. Κρέμου «Χρονολογία Ἑλλ. Ἱστορίας 1453—1830», ἔκδ. 1879, τ. Α', σ. 15—16.

— Μ. Οἰκονόμου «Ἱστορικά Ἑλλ. Παλιγγεν.» ἔκδ. «Βιβλιοθήκης» σ. 240.

— Ἀν. Ὁρλάνδου «Ναυτικά» Ἀθ. 1869, τ. Α', σ. 279.

— Ν. Σπηλιάδης «Ἀπομνημονεύματα» ἔκδ. 1851, τ. Α', σ. 358.

— G. Hertzbeg «Geschichte Griechenlands» μετ. Καρολίδης 1916, τ. Β', σ. 42.

— Σπ. Τρικούπη «Ἱστ. Ἑλλ. Ἐπ)σεως» ἔκδ. 1888, τ. Β', σ. 195—200.

— Διον. Κόκκινου «Ἡ Ἑλλ. Ἐπανάστασις» ἔκδ. 1932, τ. Β', σ. 327—330.

— Σπ. Π. Ἀραβαντινοῦ «Ἱστ. Ἀλῆ Πασᾶ» ἔκδ. 1895, σ. 320.

— Χρ. Βυζαντινοῦ «Ἱστ. Τακτ. Στρατοῦ» ἔκδ. 1901, σ. 40—43.

— Μακρυγιάννη «Ἀπομνημονεύματα» ἔκδ. 1947, τ. Α, σ. 121, 124, 131, 134, 140, 142.

— Γεν. Κολακοτρώνη «Ἀπομνημονεύματα» ἔκδ. «Βιβλιοθήκης» σ. 66—70.

— Ol. Voutier «Memoires...» ἔκδ. «Βιβλιοθήκης» σ. 203—209.

— Κ. Παπαδοπούλου «Τὰ κατὰ Βαρνακιώτην» ἔκδ. «Βιβλιοθήκης» σ. 171—175, 245—252.

κε') Ἡ κόμη Κομπότι πρὸ τῆς ἐπανάστασεως τοῦ 1821 διέπρεπεν ἔχουσα τὰ δευτερεῖα τῆς Ἀρτας καὶ οἰκουμένη ὑπὸ 500 οἰκογ. Ἀλλ' οὐ μόνον ὑπέστη δεινὰ παντοῖα κατὰ τὸ δυστυχὲς ἔτος 1821 καὶ ἀκολούθως, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔτος 1829, προσβληθεῖσα καὶ λεηλατηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ ἐκ Συντέκνου τῆς κόμης ὀρμωμένου Ἰωάννου Ράγγου κατεκᾶη ὁλόκληρος ἐκτὸς τοῦ Ναοῦ τοῦ τότε νεωστὶ ἀναγεγειρωμένου σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τινὰ ἄλλα παρακείμενα χωρία.

13. Γιά τίς Ὀλπες κοίταξε: Μ. Περάνθη «Ἀμβρακία» σ. 40—41, 65—66.

κατ') Ὁρος τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Ἀμφιλοχίας καλούμενον πάλαι Οἶτη ἢ Θύαμις ἤδη δὲ Ἀννίνος καὶ Μακρυνόρος καὶ διαχωρίζον τὴν Ἀμφιλοχίαν τῆς Ἀκαρνανίας.

14. Γιά τοὺς Γεροσταθαῖους κοίταξε παρακάτω κεφ. ΚΔ' παρ. ζ'.

15. Πρόκειται μᾶλλον γιὰ τὴν οἰκογένεια Κομπότη, γιὰ τὴν ὁποία θὰ μιλήσουμε στὸ Κεφ. ΚΕ' παρ. 5.

16. Τὰ τρία αὐτὰ χωριά ἀρχικὰ ὑπάγονταν στὴν κοιν. Κομμένον, ἀπ' τὴν ὁποία ἀποσπάστηκαν καὶ ἀποτελέσαν τὴν κοιν. Συκιῶν (Δ]μα 12—7—1929, ΦΕΚ 230|1929). Τὸ Τσουπὶ μετωνομάστηκε σὲ Ἀγρίλλο (Δ]μα 9—9—1927, ΦΕΚ 206|1927). Οἱ Συκιᾶς ἔχουν 292 κατοίκους καὶ ὁ Ἀγρίλλος 154.

κς') Ἀνατολικομεσημβρινῶς τοῦ χωρίου Τσουπὶ, περὶ τὴν μίαν ὥραν μακρὰν, ὑπάρχει ἐπίνειον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, χρησιμεύον εἰς ἐξαγωγήν διὰ τὸ ἐξωτερικὸν τῶν δημητριακῶν καρπῶν τῶν περὶ αὐτὸ χωρίων, καλούμενον Κόπρενα.

χαῖον ἐπὶ λόφου κείμενον Ναὸν τῆς ἁγίας Θεοδώρας, καὶ εἰς τὸν νεόδμητον τῷ 1867, τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἐν οἷς ἐφημερεύουσι δύο ἱερεῖς. Ἀνατολικομεσημβρινῶς, εὐρίσκεται ἐπίνειον τοῦ Ἀμβρακικοῦ Κόλπου, δι' ἀπαστολὴν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν χρησιμεῖον τῶν δημητριακῶν καρπῶν, εἰς τὰ πλησιόχωρα χωρία καὶ καλούμενον Κόπρενα. (17)

Γ'. Χωρίον Κομμένον (18) (κη') ὅπερ οἰκεῖται ὑπὸ οἰκογενειῶν πλέον τῶν 60, ἔχον Ναὸν ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καὶ ἐν αὐτῷ ἱερατεύοντας ἱερεῖς τρεῖς. Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ χωρίου τούτου ὑπῆρχε ποτε ἐντὸς σωζομένου ἐλαιοστασίου, κατεδαφισμένη ἐν μέρει ἱερά τις ἐκκλησία, τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ἀνήκουσα εἰς τὴν Μητρόπολιν. νῦν δὲ ἄστεγος, σὺν τῷ ἐλαιῶνι. Ὡσαύτως καὶ ἕτερα ἐρείπια Ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως, σὺν τῇ ἀνωτέρᾳ ἐκκλησίᾳ ὑποκειμένη εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Ἰωαννιτῶν Μισσαίων. (19) Πλησίον τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἦν ποτὲ καὶ τὸ κατεστραμμένον πρὸ ἑβδομηκονταετίας Παλαιοχώριον, Ἀγγουρομέτσι καλούμενον.

ΙΑ'. Χωρίον Μπάνη, (20) ἰδιοκτησία ποτὲ Ὀθωμανοῦ τινος Μπάνια καλούμενου, οὗτινος ὑπῆρξε κληρουχία, ἔξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα ἔλαβε· εἴτα περιελθὼν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ εὐπατρίδου Ἰωαννίνων Χρίστου Μπίτζινου πενθεροῦ τοῦ Γεωργίου Μίσσου ἢ Μίσσιου Ζαγορησίου ὅστις παρέλαβε αὐτὸ εἰς τὴν κυριότητα αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἰδιοκτῆτου, οἰκεῖται ὑπὸ οἰκογενειῶν περίπου τῶν 80, καὶ ἔχει ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τῶν Ταξιαρχῶν, καὶ ἱερεῖς δύο ἐγχωρίους. Οὐ μακρὰν τοῦ χωρίου τούτου, ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτοῦ, ὑπάρχει πηγή ὕδατος ἱαματικοῦ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν ἣν δεδώκασιν ἐν τῇ Τουρκικῇ Κυβερνήσει τῷ 1873 οἱ ἐν Ἀθήναις χημικοὶ, βαρεῖαν καὶ δυσώδη ὁσμὴν ἔχοντος, καὶ ὀνομαζομένου ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων «Βρωμονέρι» ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ ἰδιοκτῆται τοῦ χωρίου Μισσαῖοι, καῖτοι ὑποσχθέντες εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι περιποιηθήσονται τὴν ἱαματικὴν ταύτην πηγὴν, πρὸς ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητος, ἠδιαφόρησαν καὶ ἀδιαφοροῦσιν ἀναλγήτως ἀχοι τοῦδε.

ΙΒ'. Χωρίον Γλυκὸρριζον, (21) οὕτως ὠνομάσθη, ὥς βρύθοντος αὐτόθι τοῦ χόρτου γλυκορρίζου· ἐστὶν ἰδιόκτητον τῆς ἱερᾶς Μονῆς Κατωπαναγίας (22) καλλιεργούμενον ὑπὸ ζευγηλωτῶν Ἀρταίων, ἐνοριτῶν ὄντων τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας τῆς Παρηγορηθείσης ἐν Ἀρτῇ ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ χωρίον ἦν κατοικημέ-

17. Ἡ Κόπρενα μετωνομάσθηκε σὲ Ἀλυκὴ (Δ)μα 1—4—1927, ΦΕΚ 76]1927). Ἀρχικὰ ὑπαγόταν στὴν κοιν. Κομμένου. Σήμερα ὑπάγεται στὴν κοιν. Συκιῶν. Ἐχει 42 κατοίκους. Μέχρι τὸν πόλεμον ἦταν λιμάνι τῆς Ἀρτας, ἀλλὰ μεταπολεμικὰ ἔπεσε σὲ ἀχρηστία. Μονάχα λίγοι ψαράδες τὴν κατοικοῦν.

18. Τὸ Κομμένο εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δ)μα 19—8—1912, ΦΕΚ 254]1912). Ἐχει 524 κατοίκους. Στὸ Νέον Συνοικισμό κατοικοῦν 327. Στις 16—8—1943 οἱ γερμανοὶ κατακτητὲς σκότωσαν ἀδικοιολόγητα 317 κατοίκους τοῦ Κομμένου. Γιά τὴν ἀπάνθρωπη αὐτὴ πράξιν τοὺς ὁ γυμνασιάρχης κ. Στέφανος Παπᾶς, πού πῆγε καὶ μάρτυρας στὴ δίκη τῆς Νυρεμβέργης, ἔγραψε ἓνα δίπρακτο δράμα. «Τὰ Νέα Ψαρά». Ἐπίσης ἔγραψε «Τὸ Ὀλοκαύτωμα τοῦ Κομμένου» τὸ 1946.

κη') Τὸ Χωρίον Κομμένον ὅπως ἐπωνομάσθη, ἴσως ἐπειδὴ κόπτεται πλέον ἐντεῦθεν ἡ ὁρμὴ τοῦ ποταμοῦ Ἰνάχου. ἐκβάλλοντος εἰς τὸν κόλπον. Πρὸς γὰρ μεσημβρίαν τοῦ χωρίου τούτου, περὶ τὴν μίαν ὥραν μακρὰν, ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν ὁ Ἰναχὸς εἰς θέσιν πάλαι μὲν καλουμένην Τριχώνην ἢ Φράκτην, ἥδη δὲ Μπούκαν.

19. Οἰκογένεια Μισσαίων δὲν ὑπάρχει σήμερα στὸ Κομμένο.

20. Ὑπάρχουν δυὸ Μπάνες. Ἡ Κάτω κι' ἡ Ἀνω. πού ἀρχικὰ ἀποτελοῦσαν μιὰ κοινότητα μετὰ τὴν Κ. Μπ. (Δ)μα 19—8—1912, ΦΕΚ. 254]1912). Ἡ Κ. Μπ. μετωνομάσθηκε σὲ Λουτρότοπο (Δ)μα 1—4—1927, ΦΕΚ 76]1927). Ἡ Α. Μπ. μετωνομάσθηκε σὲ Περάνθη (Δ)μα 20—8—1927, ΦΕΚ. 179]1927). Μετὰ τὸ Δ)μα 12—7—1929, ΦΕΚ. 230]1929) ἡ Περάνθη ἔγινε χωριστὴ κοινότητα. Σήμερα ὁ Α. ἔχει 216 κατοίκους κι' ἡ Π. 372.

21. Τὸ Γλυκὸρριζο ὑπάγεται στὸ Δῆμον Ἀρταίων. Ἐχει 391 κατοίκους.

22. Γιά τὴν Ι. Μ. Κ. Παναγίαν κοίταξε παρακάτω Κεφ. ΙΕ' παρ. Α'.

νον μέχρι τοῦ ἔτους 1820—21 ὡς δηλοῦσιν αἱ σωζόμεναι κατεδαφισμένοι οἰκίαι καὶ οἱ ἄστεγοι ἱεραὶ ἐκκλησίαι τοῦ ἁγίου Βασιλείου καὶ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τῆς Ρωμαίας· τὰ δὲ παρεκκλήσια τοῦ ἁγίου Βαρβάρου καὶ τῆς ἁγίας Ἀννης ὄντα κατεδαφισμένοι ἐξ ἀγνώστων ἐτῶν, τὸ δεύτερον ἀνωκοδομήθη ὑπὸ τοῦ Καθηγουμένου Κωνσταντίνου ⁽²³⁾ κατὰ τὸ ἔτος 1880 ταῦτα καὶ τὸ κεχωσμένον ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἰνάχου ⁽²⁴⁾ τοῦ Ἀποστόλου Ματθαίου, ⁽²⁵⁾ ἦσαν κτήματα τῆς Μονῆς Κατωπαναγίας ἢ Ἀσκητήρια. Ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ σώζονται τὰ τεῖχη τοῦ μέχρι 1810 διατηρηθέντος ἀλευρομύλου, καλουμένου Καραβομύλου, ὡσαύτως καὶ τὰ λείψανα ἐτέρου μύλου, καταχωσθέντος ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ, ἀντὶ τοῦ ὁποίου ἤγειρεν ὁ ἡγούμενος Ἀμβρόσιος τῷ 1810 τὸν σωζόμενον νερόμυλον· ἀνωκοδομήθη αὐτόθι καὶ ἑτέρα ἐκκλησία τῷ 1881 ἐκ τῶν μεταναστευσάντων ἐκ τοῦ χωρίου Τσαπραζλῆ Χριστιανῶν ἐπὶ ἑλληνικῆς γῆς ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τῆς Ρωμαίας.

Κεφάλαιον Η'

Περὶ τοῦ τμήματος Λάκκας [λα'—λβ'—λγ']

(Παραλείπουμε ὁλόκληρον τὸ κείμενον τοῦ κεφαλαίου Η' γιὰτὶ ἀναφέρεται σὲ χωριά ξεμακρυσμένα ἀπ' τὴν Ἄρτα, ποὺ διοικητικὰ ὑπάγονται στὴν Πρέβεζα).

Κεφάλαιον Ζ'

Περὶ τοῦ τμήματος Καραβοσαρᾶ

Καραβοσαρᾶς, ἐστὶ λέξις Τουρκικῆ, σημαίνουσα ξενοδοχεῖον διὰ τοὺς ὁδοιπόρους (Κερβὰν Σεράγι). Ἴσως δὲ ὑπολαμβάνομεν, ὡς ἐκ τοῦ ξενοδοχείου, τοῦ πλησίον τῶν πέντε πηγαδίων κειμένου καὶ μικρὸν ἀπέχοντος πρὸς ἄρκτον τοῦ χωρίου Μουλιανὰ ἐν τῇ πεδιάδι, ἐλπινομάσθη οὕτω καὶ τὸ τμήμα τοῦτο, ὅπερ περιέχει χωρία 15.

Α'. Χωρίον Ἐλευθεροχώριον, (1) ἐν ᾧ κατοικοῦσιν οἰκογένειαι 55, ἔχουσαι ἓνα ἱερέα ἱερατεύοντα ἐν τῇ αὐτόθι ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, καὶ ἐν τινὶ παρεκκλησίᾳ τῆς ἁγ. Κυριακῆς, κειμένῳ τοῖς ἀγροῖς ἐντὸς βαλτιώδους δάσους. Πρὸς νότον τοῦ χωρίου τούτου καὶ πρὸς ἄρκτον τοῦ φρουρίου Ρωγῶν κεῖται τὸ Μετόχιον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, ἀπέχον τοῦ χωρίου περὶ τὴν μίαν ὥραν περίπου, οἰκούμενον ὑπὸ 10 σχεδὸν οἰκογενειῶν ἐργαζομένων τὰς γαίας τῆς Μονῆς καὶ ἐκκλησιαζομένων ἐν τῷ αὐτόθι νεοδομήτῳ Ναῷ τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Πλησίον τούτου τοῦ Ναοῦ ὑπῆρχε ποτε, κατεδαφισμένος ἤδη καὶ ἄστεγος Ἱερὸς Ναὸς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Πρὸς δὲ καὶ ἕτερος ἐπ' ὀνόματι Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς ὁμοῖος.

Β'. Χωρίον Φιλιππιάδα, (1) μετὰ οἰκογενειῶν 58 καὶ δύο ἱερῶν Ναῶν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐν οἷς ἱεουργεῖ εἰς ἐγχώριος ἱερεὺς. Τὸ χωρίον τοῦτο ἔλαβεν ἀπὸ τὸ 1811 ὅψιν Πολίχνης, μεταναστευουσῶν ἐν αὐτῷ τῶν πλείστων ἐξ Ἄρτης Ὀθωμανικῶν οἰκογενειῶν, ὅπου ἐδρεύει καὶ τὸ

23. Γιά τὸν Κωνσταντῖνο θὰ μιλήσουμε διεξοδικὰ στὸ κεφ. ΙΕ' παρ. Α'.

24. Πρέπει νὰ ἐννοήσουμε τὸν Ἀραχθό.

25. Ἀποκαλύφθηκε τελευταῖα καὶ πάλι σκεπάστηκε ἀπ' τὸν Ἀραχθό.

(λα'—λβ'—λγ'). Τὶς σημειώσεις αὐτὲς τοῦ συγγρ. τίς παραλείπουμε γιὰ τὸν ἴδιο λόγο ποὺ παραλείπουμε τὸ κείμενο.

1. Τὸ Ἐλευθεροχωρὶ Φιλιππιάδας καὶ ὁ Δῆμος Φιλιππιάδας ὑπάγονται διοικητικὰ στὴν Πρέβεζα, γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἐπεκτεινόμαστε. Ὁρθὸ καὶ δίκαιο ὅμως εἶναι νὰ ὑπαχθοῦν στὸ Νομὸ Ἄρτας, μὲ τὸν ὁποῖο συνδέονται οἰκονομικὰ καὶ ἀπ' τὴν πρωτεύουσα τοῦ ὁποῖου ἀπέχουν μόλις δέκα τέσσαρα χιλιόμετρα.

Ἐπαρχεῖον, καλούμενον Ἐπαρχεῖον Λούρου (Λούρος Καϊμακαμλίκ) μετωνομάσθη δὲ αὐτὸ καὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Βασιλεύοντος «Χαμιδιέ» οἷον πόλις τοῦ Χαμίδι.

Γ'. Χωρίον Παντάνασσα, (²) οὕτως ὀνομασθὲν ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ ποτε, πλησίον τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ γεφύρας τῆς Πάσσενας καλουμένης, μεγίστου καὶ περικαλλοῦς ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Παντανάσσης Θεοτόκου, τοῦ οἰκοδομηθέντος μὲν παρὰ τοῦ Δεσπότη τῆς Ἡπείρου Μιχαὴλ Β' κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ὠκοδομήθη ἢ ἐν Ἀρτῇ Μονῇ τῆς Κατωπαναγίας, (ἣν θεωρήσας ὡς λέγεται ἄνωθεν τοῦ Τρούλλου ὁ μαθητὴς τοῦ ἀρχιτέκτονος εἶπε τάδε.

«Ἐβγα Κυρὰ Παντάνασσα νὰ ἰδῇς τὴν Παναγία»

«Π' ἔχει τριακόσια κάγγελα κι' ἑξήντα παραθύρια»).

Κατεδαφισθέντος δὲ καὶ ἐρειπίου ἤδη λυπηροτάτου ὄντος, κατὰ τὸ ὡς εἰκάζομεν 1692 ἔτει, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀποστασίας τοῦ διαβοήτου Λιβερίου Ἱεροκάρου, (³) σώζεται μόνον τὸ ἡμισφαίριον τοῦ ἱεροῦ Βήματος μετὰ πλείστων ἀρχαίων εἰκονογραφιῶν. Πλησίον τοῦ κατεδαφισμένου τούτου Ναοῦ, ἐξ δεξιῶν αὐτοῦ ὑπάρχει ἤδη, ἐκκλησίαι τις μετὰ θόλου ἀρχαίου, παρεκκλήσιόν ποτε τοῦ Ναοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐπιδιορθωθείσα ἐν ἔτι 1836 κατὰ μῆνα Μάρτιον ὑπὸ τοῦ τότε ἡγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου Παρθενίου. Τὸ χωρίον τοῦτο οἰκεῖται ἤδη ὑπὸ 30 περίπου οἰκογ. ἐκκλησιαζομένων ἐν νεοδημῳ ἱερῷ Ναῷ, ὁμωνύμῳ, ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ κειμένῳ καὶ ἐποπτευομένῳ ὑπὸ ἐνὸς ἱερέως. Ὑπάρχει ἐν αὐτῷ τῷ χωρίῳ καὶ τις ἐτέρα ἐκκλησία κτίριον τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, τοῦ ἁγίου Νικήτα. Πλησίον τοῦ κατεδαφισμένου Ναοῦ τῆς Παντανάσσης ὑπάρχει καὶ γέφυρα ξύλινος ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου, (⁴) οἰκοδομηθεῖσα ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Ἀμπεδίν βέη Ἰωαννίτου, ἡ δὲ ἀρχαία κεῖται κατεδαφισμένη μικρὸν πρὸς νότον αὐτῆς, οἰκοδομηθεῖσα, ὡς ἐκ τῆς ἐπωνυμίας εἰκάζεται, ἐκ τινος Πάσσενας, ἥτοι συζύγου ἢ θυγατρὸς Πασσᾶ πότε δὲ ἀδελῶν.

Δ'. Χωρίον Στριβίνα, (⁵) ὅπερ οἰκεῖται ὑπὸ 35 σχεδὸν οἰκογενειῶν, ἔχον καὶ νεοδημῳτὸς δύο ἱεροὺς Ναοὺς ἐντὸς ἐνὸς περιβόλου ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἐν Βυζαντινῷ σχεδίῳ μετὰ Τρούλλων καὶ ἀψίδων, ἱερούργουμένους παρ' ἐνὸς ἱερέως. Ὑπὸ τὰ θεμέλια τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου ρέουσιν ἀενάως βρύσεις κρυεροῦ γλυκεροῦ καὶ ἀφθόνου ὕδατος, σχηματίζοντος ποταμίσκου χεόμενον εἰς τὸ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ χωρίου κείμενον ἀπέραντον ἔλος (βάλτος), κακεῖθεν ἐνούμενον τῷ ποταμῷ Ἀράχθῳ ἢ Λούρῳ. Ὑπάρχουσι καὶ δύο ἕτεραι Ἱερὰ Ἐκκλησίαι περὶ τὸ χωρίον, τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης καὶ τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, ἀνοικοδομηθείσης τῆς δευτέρας περὶ τὰ μέσα τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τοῦ ἀοιδήμου Χριστοδούλου Σταμάτη.

Ε'. Χωρίον Κουμουζάδες ἢ Κομτσάδες, (⁶) περιέχον περίπου τῶν 110 οἰκογενειῶν καὶ τρεῖς Ἐκκλησίας, τῆς Θεοτόκου, τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ὡσαύτως καὶ τι Μονήδιον τῶν ἁγίων Ἀναργύρων ἐπὶ τινος λόφου καὶ

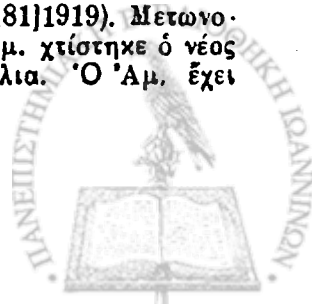
2. Ἡ Παντάνασσα εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δῖμα 7—8—1919, ΦΕΚ. 181|1919) καὶ ἔχει 505 κατοίκους.

3. Γιὰ τὸν Λιμπεράκη Γερακάρη, τὴν ἀποστασίαν του καὶ τὴ δράση του στὴν περιοχὴ Ἀρτας, μιλάμε παρακάτω στὸ κεφ. ΙΑ' παρ. 27 καὶ 28.

4. Πρέπει νὰ ἐννοήσουμε τὸν Λούρο

5. Ἡ Στριβίνα εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δῖμα 7—8—1919, ΦΕΚ. 1919). Μετωνομάστηκε σὲ Καμπή (Δῖμα 1—4—1927, ΦΕΚ. 76|1927). ἔχει 879 κατοίκους. Ὑπάγεται ἐκκλησιαστικὰ στὴν Πρέβεζα.

6. Οἱ Κομτζιάδες εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δῖμα 7—8—1919, ΦΕΚ. 181|1919). Μετωνομάστηκε σὲ Ἀμμότοπο (Δῖμα 1—4—1927, ΦΕΚ. 76|1927). Κοντὰ στὸν Ἀμ. χτίστηκε ὁ νέος Συναγῆγος πρὸς τὸ Δῖμα 11—5—1954, ΦΕΚ. 101|1954 ὠνομάστηκε Ἀμπέλια. Ὁ Ἀμ. ἔχει 1164 κατοίκους. Τ' Ἀμπέλια 152.

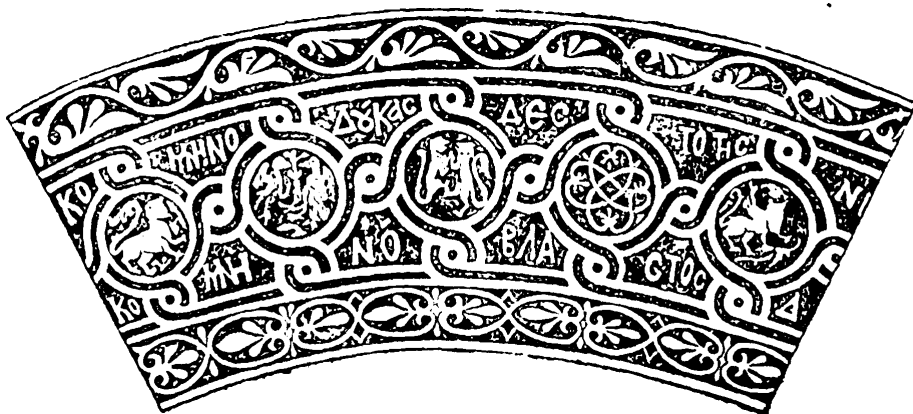
τὸ Παρεκκλήσιον ἐν τῷ ὄρει τῆς Γκερπερίνας σὺν τῷ ἀγιάσματι τῆς ἀγίας Παρασκευῆς. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, πρὸς δυσμὰς ὑπῆρχέ ποτε φρούριον ἐν ᾧ σώζονται εἰσέτι ἐρείπιά τινων μεγαλοπρεπῶν οἰκιῶν, ὧν μία εἰκάζεται ἐκ τινων σημείων, ὅτι ἦν εἰδωλεῖον· οὐ μακρὰν τοῦτου τοῦ φρουρίου ὑπάρχει θέσις τις ἐπίπεδος, κατὰ τὸ χωρίον Σφελένικον, καλουμένη ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων «Πολεμίστρα» οἶον πεδῖον τῆς μάχης.

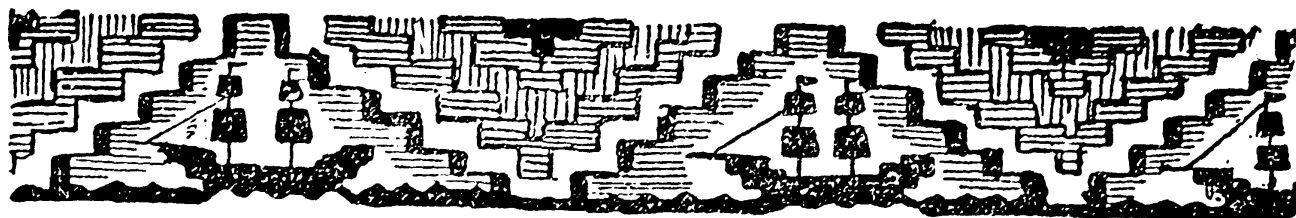
- ΣΤ'. Χωρίον Μολιανὰ (')
- Ζ'. Χωρίον Τσαγκσρόπουλου (') (κθ')
- Η'. Χωρίον Βούλιστα (')
- Θ'. Χωρίον Παναγιὰ (')
- Ι'. Χωρίον Κεράσοβον (')
- ΙΑ'. Χωρίον Γκολιάδες (')
- ΙΒ'. Χωρίον Σφελένικον (')
- ΙΓ'. Χωρίον Ρωμιᾶ (')
- ΙΔ'. Χωρίον Ἅγιος Γεώργιος (') (λ')
- ΙΕ' Χωρίον Κλεισούρα (')

(Συνεχίζεται)

7. Ὅλα τὰ χωριά αὐτὰ βρίσκονται στὸ δρόμο Ἄρτας—Ἰωαννίνων καὶ εἶναι κοντύτερα στὴν Ἄρτα, παρὰ στὰ Γιάννενα. Ἀπ' τὴν Πρέβεζα, στὴν ὁποία ἀτυχῶς ὑπάγονται διοικητικά, ἀπέχουν πολὺ περισσότερο. Μιὰ καὶ δὲν ὑπάγονται στὴν Ἄρτα, δὲν παροσθέντες τὸ κείμενο τοῦ συγγραφέα, οὔτε προχωρᾶμε σὲ σχόλια.

κθ') (λ') Τίς σημειώσεις αὐτὲς τοῦ συγγραφέα τίς παραλείπουμε, γιὰ τὸ λόγο ποὺ ἀναφέραμε, παραπάνω στὴ σημ. 7.

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΠΗΓΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ*

Ἐπιστολαὶ καὶ ἔγγραφα τοῦ στρατηγοῦ Γ. Τσόντου—Βάρδα
πρὸς διαφόρους καὶ ἐκείνων πρὸς αὐτόν.

98

Χανία τῇ 22, Ἀπριλίου 1914

Ἀγαπητὲ Κύριε Ἀρχηγέ Βάρδα,

Σπεύδω μὲ ὀλίγας λέξεις ἵνα ἐρωτήσω
περὶ τὸ αἶσιον τῆς υἱείας σας τὴν ὁποία ἐ-
πιθυμῶ νὰ μανθάνω πάντοτε.

Μόλις προχθὲς ἔφυγα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας,
διότι ἐβαρέθηκα νὰ μᾶς παίζουν οἱ κύριοι
Ἀντιπρόσωποι τοῦ Κομιτάτου καὶ σᾶς
ἔστειλα μίαν ἐπιστολὴν μὲ τὸν καπετὰν
Κώστα Παπαδάκη καὶ σᾶς ἔγραφα ὅλα τὰ
καθέκαστα καὶ μοῦ ἔδειξε ἓνα τηλεγράφη-
μα δικό σας τὸ ὁποῖον τὸν γράψετε ὅτι ἔχε-
τε ἀνάγκη ὅπλων καὶ ὅτι εἶναι ἄνδρες χω-
ρὶς ὅπλα. Τότε τοῦ εἶπα ἐγὼ ὅτι ἤμπορεῖ νὰ
εἶρῃ τουλάχιστον 100 ὅταν κατέβουν στὴν
Κρήτη καὶ νὰ ἔχωμε λεπτὰ τότε μοῦ εἶπε
νὰ κατέβω καὶ ἂν εἶρω νὰ τοῦ γράψω.

Λοιπὸν ἔκαμα μικρὰν περιοδείαν καὶ εὖ-
ρον εἰς διάφορα μέρη 84 καὶ 20 χιλιάδες
φυσέκια πρὸς 7 λεπτὰ τὰ ὅπλα πρὸς 40 καὶ
42 δραχμὰς ἕκαστον καὶ μοῦ εἶπε ὁ Κύριος
Δούμας ὅτι θὰ τηλεγραφήσῃ εἴτε θὰ γρά-
ψῃ ἀπὸ ποῦ θὰ μᾶς δώσουν τῶν ὅπλων τὰ
λεπτὰ ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν τίποτε.

Καὶ ἂν θέλετε γράψετε στὸν Κύριον
Δούμα νὰ διατάξῃ ἄνθρωπον τὸν ὁποῖον νὰ
δώσῃ τὰ χρήματα νὰ δώσῃ καὶ ἄνθρωπον
νὰ πᾶμε μαζί νὰ τὰ πάρωμε νὰ τὰ πληρώ-
σῃ, ἐγὼ δὲ θὰ δώσω 30 ἢ 35 εἰς δικούς μας
ἄνδρας καὶ νὰ ἔλθωμε πρὸς ἀντάμωσίν σας
καὶ ἐπιθυμῶ μίαν ὥραν πρωτύτερα.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ 60—61 τεύχους σελ. 328.

Γράψατε λοιπὸν στὸν Κύριον Δούμαν
αὐτὰ ὅτι θέλετε.

Περιμένω ἀπάντησίν σας. Ἄν μοῦ γρά-
ψετε θὰ συστήνεται τὴν ἐπιστολὴν εἰς Χα-
νιά ὁδὸς Κανατάρου (;) ἀρθ. 88 εἰς Παναγ.
Μανούδου εἶναι πεθερός μου. Καὶ μένομε
μαζί ἀλλὰ ἴσως ἐγὼ νὰ εἶμαι καὶ εἰς τὴν
Σούδαν εἰς τὸ Ἄσυλον διότι εἶμαι ὑπάλλη-
λος καὶ εἶχα ἄδειαν ὅταν ἦλθα εἰς τὰς Ἀ-
θήνας.

Ὁ εὐπειθέστατος ἐξάδελφός σας

Στυλ. Ἐμμ. Κουτρομπής

Θὰ σᾶς πῇ καὶ προφορικῶς ὁ καπετὰν Μι-
χάλης ἐξάδελφος διότι εἴμεθα ἐξηγημένοι

99

Κύριε Ἀρχηγέ μου!

Ἀφοῦ Σᾶς εὐχηθῶ τὰ ἔτη πολλὰ ἐπὶ
τῇ ὀνομαστικῇ Ἑμῶν ἑορτῇ καὶ τοῦ χρόνου
νὰ Σᾶς εὐχηθῶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν
λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ Σᾶς ἀναφέρω ὅτι
κατόπιν τῆς ἐπιστολῆς Σας ἡ διαταγὴ Ἑμῶν
ἐξετελέσθη. Τὸν ἄρτον θέλω προμηθεύ-
σασιν συμφώνως τῇ Διαταγῇ Σας, καλὸν θὰ ἦτο
Κύριε Ἀρχηγέ, ἂν ἦτον δυνατόν νὰ ἐφ-
διασθῶσιν οἱ ἄνδρες μὲ τυρὸν, ὡσαύτως
περιπτώσει τῆς ἐνεργείας, πόθεν θὰ προμ-
θευώμεθα τρόφιμα.

Ὅσον ἀφορᾷ τῶν ἐλλείψεων τῶν 16 ἀ-
δρῶν Σισίτης καὶ 27 ὁμοίως Κισιέζης
συνεπλήρωσα εἰς φυσίγγια, ἀλλὰ οὐχὶ τε-
λάχιστον νὰ δυνηθῶ νὰ φέρωσιν ἕκαστος
νὰ 150, καίτοι ἐν κιδῶτιον τὸ ὁποῖον εἶχ-
ἐνταῦθα, ὥστε ἔχομεν ἀνάγκην φυσίγγι-
μάζουζερ, πολλοὶ φέρουν μαρτίιν καὶ Γκρ-
ἀλλὰ σήμερον θὰ μεριμνήσω νὰ εὕρω

τὸν Κύριον Ἀναστάσιον Εὐαγγελίου, δστις ἐργάζεται πολὺ. Σὰς παρακαλεῖ, Κύριε Ἀρχηγέ, ὁ κ. Εὐαγγελίου, ὅπως τὰ ἄλεια, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς Νιστράμι νὰ τὰ μεταφέρῃ ἐνταῦθα. Σήμερον προσήλθε καὶ ἕτερος στρατιώτης ἀπὸ τὸν 1ον Λόχον (2ου εὐγενικοῦ Συντάγματος) ἐδρεύοντος εἰς Βερνίκιον.

Ἔχετε τὰ ἔτη πολλὰ ἀπὸ τὸν Κύριον Εὐαγγελίου.

Ἀναμένω διαταγὰς Σας
Ἐν Καλοβέστη 23)4)1914

Ὁ μετὰ σεβασμοῦ καὶ
ὑπολήψεως διατελῶν
Π. Γεωργακόπουλος
Ὑπολ. Πεζικοῦ

Ἀριθμὸς Στρατιωτῶν
οἱ ἄνδρες ἀνέρχονται εἰς δέκα ἑπτὰ (17)
οἱ πολῖται » εἰς τεσσαράκοντα τρεῖς (43)
τὸ ὅλον 60

Ἦτοι Κιουτέζας 27
Σισνίτης 16
Στρατιῶται 17
60

100

Σλίμνητσα 23)4)1914 μ. μ.

Ἀγαπητὲ Γιώργο,

Χρόνια πολλὰ διὰ τὴν ἑορτὴν σου.

Ἄλλη φορὰ νὰ ἀκοῦς καὶ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ μὴ σὲ πιάνουν οἱ φούριες. Χειρότερος καὶ ἀπὸ τὸν μαῖντανὸ ἔχεις γίνει. Ἄφησε τὰ τσαρούχια νὰ πᾶν στὸ διάβολο, κομμάτια νὰ γίνουν. Φρόντισε μόνον πυρομαχικὰ νὰ ἔχωμεν περισσοτέρως ψυχραιμία καὶ ἐλιγότερα νεῦρα διότι δουλειὰ δὲν γίνεται ἄλλως πως.

Τώρα ἀκουσε ἐδῶ. Νὰ διατάξῃς τὰ δικά μου παιδιὰ νὰ εἶναι στὸ γ ε φ ὁ ρ ι τῆς Σ λ ῖ μ ν ι τ σ α ς αὐριο τὸ πρῶτ' εἰς τὰς 2½ ἀκριβῶς. Ἀπὸ ἐκεῖ θὰ τοὺς πᾶω ἐκεῖ πού εἴπαμε. Μὴ τυχὸν τοὺς στείλῃς ἀπ' εὐθείας διότι θὰ χαθοῦν καὶ αὐτοὶ θὰ τοὺς γυρεῶ καὶ ἐγώ. Πῆγα καὶ ἕκαμα μίαν ἀναγνώριση πού τὴν στέλλω μὲ τὸ σχεδιάγραμμα.

Σὲ φιλῶ

Βασ.

(Β. Μελάς—Ἰλαρχος)

Ὁ,τιδήποτε ἀπόφαση πήρες, νὰ μοῦ τὴν γράψῃς διὰ νὰ ξεύρω.

Αὐτὴν τὴν στιγμὴν μοῦ εἶπε ὁ Παπα-

δημητρίου καὶ μοῦ εἰδειξε τὴν διαταγὴν ἣν ἔλαβε ἀπὸ τὴν Καστορία νὰ καταλάβῃ καὶ τὰ Ζαγάρια καὶ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς αὐτενόμους. Δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω τί τρέχει.

Τὸν ἔπεισα νὰ μὴν στείλῃ πρὶν ἀπὸ αὐριο. Φυλακεῖτο θὰ δάλλῃ στὸ Στεφάνι ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Ἀρζα.

101

23)4)1914 ὥρα 4.30' μ. μ.

Ἀγαπητὲ Γιώργο,

Εἴμεθα σύμφωνοι. Τὸ ἀριστερόθεν τμήμα τῆς Νικολίτης θὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν δίοδον Κολωνίας. Θὰ εὐρίσκομαι ἀκριβῶς εἰς τὰς 4 τὸ πρῶτ' εἰς τὴν συνάντησιν τῆς ὁδοῦ Σλίμνητσα—Νικολίται καὶ τῆς ὁδοῦ Φούσας—Νικολίται δηλαδὴ φάτσα μὲ τὸ Νικολίται. Δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ περάσῃς καὶ σὺ ἀπὸ ἐκεῖ. Εἰπέ, σὲ παραλῶ, εἰς τοὺς ἄνδρες μου νὰ μὴν ἔλθουν ἐδῶ ὅπως τοὺς εἶχα διατάξῃ ἀλλὰ ν' ἀκουλοθήρουν τὸ τμήμα πού θὰ ὑπάγῃ ἀριστερὰ ἀπὸ τὸ Νικολίται διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν δίοδον Κολωνίας ὅπου θὰ ὑπάγω καὶ ἐγώ. Αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἰδοποίησα τὸν Γεωργακόπουλον διὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς αὐριο.

Κατόπιν ἀναγνώρισεως τὴν ὁποῖαν ἔκαμα πάλιν σήμερον τὸ ἀπόγευμα μὲ τὰ πόδια διὰ νὰ μὴν εἶμαι ὁρατὸς ἔφθασα ἕως 400 μ. ἀπὸ τὴν Νικολίται. Ἐκεῖ δὲν ἔχουν παρὰ μόνον ἓνα φυλακεῖον ἀπὸ 20 ἄνδρας περίπου. Στέλλουν δὲ περιπόλους δυτικῶς τοῦ χωρίου πρὸς τὴν ράχιν πού ἔχει κανονικὸν πρηνές. Συνήγαγον συμπέρασμα ὅτι εἶναι ξέγνοιαστοι, διότι ἔχουν φέρει εἰς τὴν Ἀρζα πίσω πάλι τὶς οἰκογένειάς τους καὶ τὰ ποίμνιά τους. Τώρα ἀκουσέ με. α) Τὸ τμήμα πού θὰ πάῃ ἀντίκρυ ἀπὸ τὴν Ἀρζα δηλαδὴ στὸ Στεφάνι πρέπει νὰ φύγῃ πολὺ ἐνωρὶς οὕτως ὥστε νὰ ἀπασχολῇ ἤδη τὴν Ἀρζα προτοῦ ἐπιτεθῶμεν στὸ Νικολίται. β) Τὰ πυρομαχικὰ νὰ εὐρίσκωνται εἰς ὠρισμένον σημεῖον καὶ νὰ ξύρουν ὅλοι πού θὰ τὰ εὐρουν. γ) Ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας ὀρισε γραμμὴ ὑποχωρήσεως Φούσα. Λάβε ὑπὸ σημείωσι ὅτι δὲν ἔχομεν πλέον παρὰ Φούσα καὶ Γιανοβένι διὰ νὰ σταθῶμεν. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ὅλα θὰ πᾶν καλὰ ὁ Θεὸς βοηθὸς τὸ μόνον πού μὲ σκοτίζει εἶναι ἡ δι-

οδος της Κολωνίας αλλά θα την προσέξω.

Σε φιλω

B. (=Βασίλ. Μελάς—Ιλαρχος
(Είς τὸ περιθώριον)

Ἐάν ἔχῃς τίποτα εἰδήσεις ἀπὸ τὴν Καστοριὰν γράψε μου.

102

Γιαννοθένι 23/4/1914

Ἀξιότιμε Κύριε Ταγματάρχα,

Ἦλθεν ἐν σῶμα ἐκ 15 ἀνδρῶν τοῦ Σούλιου τοὺς εἰδοποίησα νὰ ἔλθουν εἰς Φοῦσαν ἀλλὰ δὲν θέλουν νὰ ἔλθουν, διότι ἔχουν διαταγὴν ἀπὸ τὸν Σούλιον νὰ τὸν περιμένουν εἰς Γιαννοθένι ἀπόψε. Ἐπίσης ἀναμένεται καὶ ὁ Σιδέρης ἀπόψε. Σὰς στέλλομε κονσέρβες 8 κυτία. Τσαρούχια 5 ζεύγη, ἄρτον φορτώματα 5, σαποῦνι ἡμισυ σάκκον. Αὐριο θὰ σὰς ἀποστείλω καὶ τὸν ἄρτον ὅπου ὑπάρχει εἰς Πιλκάτι.

Ἀπαντήσατέ μου ἐάν ζυμώσουν ἄλλον ἄρτον ἢ νὰ σὰς στείλω καὶ τὴν γαλέταν. Τὰ φάρμακα δὲν ἐφάνησαν ἀκόμη

Μεθ' ὑπολήψεως

A. Καντζουράκης

Λοχίας

(ὀπισθεν)

τὰς 5 κάσας φυσιγγία καὶ ἓνα σάκκον ποὺ ἐγράψατε εἰς τὸν Ζήσην δὲν ἐλήφθησαν. Οἱ ἀσθενεῖς τι θὰ γίνουν μὰς γράφετε ὁ Θωμὰς εἶναι εἰς Λίμνισαν

Ὁ ἴδιος

103

Γιαννοθένι τῇ 23 Ἀπριλίου 1914

Κύριε Ἀρχηγέ.

Αὐτὴν τὴν στιγμὴν (ὥραν 8½) ἐφθάσαμεν, ἐφέραμεν δὲ δύο φορτώματα φάρμακα 1 φόρτωμα τυρὸν καὶ 26 βόμβες καὶ κάτι ἄλλα ὡς σὰς γράφει ὁ Κορ Μπρῦσιος εἰς τὸ γράμμα. Ἀπὸ τὰ φάρμακα ἓνα φόρτωμα μὲ ἐπιδέσμους γάζες ἰόδιον καὶ ἄλλα φορτῶν ἀμέσως διὰ Φούσια, τὸ δὲ ἄλλο φόρτωμα μὲ ἄλλα ἱατρικὰ ἐκράκισα ἐνταῦθα ὡς καὶ τὸν τυρὸν καὶ τὰς βόμβας καὶ φυσιγγιοθήκας ἀναμένω δὲ διαταγὴν σας τι νὰ τὰ κάμω ὡς καὶ τι νὰ κάνω καὶ ἐγώ, νὰ παραμείνω ἐδῶ νὰ παραλαμβάνω τὰ τρόφιμα ἅτινα ἔρχονται ἐκ Καστορίας ἢ νὰ ἔλθω ἐκεῖ. Ἐδῶ ἦλθε μαζί μου μὲ τὰ φάρμακα καὶ ὁ Κώττος Παπαδόπουλος ὅστις περιμένει διατάγας σας τι νὰ κάμῃ.

Ἐδῶ εὐρίσκονται 16 παιδιὰ ἐκ Κορυθῶν καὶ τῶν πέριξ μὲ τὸν Φίλιππον Λουγάτη οἱ ὅποιοι μοῦ εἶπαν νὰ σὰς γράψω ποὺ πρέπει νὰ διευθυνθοῦν.

Πέτρος Βίμπλης

(εἰς τὸ περιθώριον):

Σημειώσατε ὅτι διὰ τὰς δόμβας δὲν ἔχομεν ἐπαρκὲς φυτίλι δι' ὅλας καὶ αὐριον μὰς στέλλουν ἄλλο φυτίλι.

(ὀπισθεν):

Εἰς τὸ κιβώτιον Νο 2 ἔθεσα καὶ τρία κιάλια. Θὰ λάβετε καὶ ἓνα σακκὶ μὲ φυσιγγιοθήκας. Τὸ ἰώδιον καὶ συμπλιμὲ εὐρίσκονται εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 κιβώτιον. Οἱ ἐπίδεσμοι ὅλοι ἀπεστάλησαν

Ἰδιος

Αὐριον θὰ ἔλθουν 4—5 βόμβες μεγάλες τοῦ Λάζο διότι αὐταῖς ποὺ φέραμεν εἶναι μικρὲς.

104

Ἐν Καστορίᾳ τῇ 23 Ἀπριλίου 1914

Κύριε Ταγματάρχα,

Χθὲς ἐσπέρας μὲ ἔκτακτον ἀγγελαιοφόρον σὰς ἔγραψα ἐν ἐκτάσει περὶ ὧν. Μέχρι στιγμῆς καθ' ἣν σὰς γράφω ὥρα 9½ π.μ. δὲν ἔχομεν νεώτερον τηλεγράφημα ἢ ἄλλην εἰδησιν. Χθὲς διήλθον ἐκ Χρουπίστης οἱ ὑπὸ τοὺς Παπαδάκην, Γύπαρην, καὶ Κελαῖδην ἀντάρται, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς κατὰ τὰς διαφόρους διαδόσεις ποικίλει μεταξὺ 65 καὶ 130. Οὐτε μοῦ ἔγραψαν τίποτε περὶ τῆς διελεύσεώς των, οὔτε μοῦ ἐζήτησάν τι. Διεδόθη ἐπίσης ἐδῶ χθὲς ὅτι ἐκ Βεροίας ἔφυγαν 250 στρατιῶται, οἱ πλεῖστοι, καὶ ἔρχονται ἐδῶ, διετάχθησαν δὲ αἱ ἀπανταχοῦ ἀρχαὶ νὰ τοὺς συλλάβουν. Δὲν γνωρίζω ποῖοι εἶναι, ὑποθέτω ὅτι θὰ εἶναι ὑπὸ Γραβάνι καὶ καὶ Κονδύλη κινητοποιηθέντες.

Σὰς στέλλω τοὺς κ. κ. Βίμβλην καὶ Παπαδόπουλον καὶ τὰ ἐξῆς εἶδη: 2 σάκ. τυροῦ ὁκ. 73. 50 φυσιγγιοθήκας καὶ 6 ἐπίσημα δερματίνους, ἐν ὧν 56. 5 παλτά (τὸ ἑκατὸ δ. κ. Βίμβλης). Ἀνὰ ἓν παλτὸν ἐπὶ ῥαν ὁ κ. Μαυραντζᾶς καὶ οἱ ὁπλαρχηγεῖς Σούλιος καὶ Χρυσός. 5 κιβώτια φάρμακα 3 τηλεσκόπια καὶ 26 φυσιγγία δυναμίτιδος μὲ καψύλλια καὶ φυτίλι.

Εἰς τὸν κ. Κ. Μελάν διεμήνυσα ὅτι γράφετε περὶ μεταδόσεώς του εἰς Βλάτση. Ἀν θελήσῃ νὰ μεταβῇ, ὑποθέτω ὅτι καὶ

θα βγῇ ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἀφιλοτιμοτάτους ἀνδρῶν ἀπάντων.

Ἀπὸ τὴν Φλώριναν μοῦ ἐτηλεφώνησε χθὲς ὁ κ. Σούρλας, ὅτι ἀφοῦ ἐκίνητοποίησε τοὺς ἐκεῖ πρόσφυγας μετέβαινεν εἰς Πισοδέρη καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἀπόψε εἰς Λαμπάνιτσαν, διὰ νὰ παρακινή τοὺς πάντας νὰ θαδίσουν. Μοῦ λέγει ὅτι ὁ κ. Ἡλιοπούλος ἔρχεται σήμερον ἐδῶ καὶ ὁ κ. Ματλῆς αὔριον. Ἐγὼ γράψα καὶ εἰς τὸν κ. Πασχάλην πάλιν νὰ ἐπισπεύσῃ. Εἰς Χρούπισταν παρήγγειλα διὰ τὰ ὄπλα, ἐδῶκα ἐντολὴν νὰ προβῶν καὶ εἰς ἀγορὰν ἄλλων καὶ εἰς ἐξεύρεσιν βομβῶν καὶ δυναμιτῶν.

Εἶπατε, παρακαλῶ, εἰς τὸν κ. Β. Μελά ὅτι ἀπὸ τὸν κ. Μαυρουδῆν ἀπέσυρα 1600 φράγκα.

Χρόνια πολλὰ διὰ τὴν ἐορτὴν σας
Μὲ ἀγάπη
Γ. Μπούσιος

105

Ἐν Καστορίᾳ τῇ 23 Ἀπριλίου 1914
Κύριε Ταγματάρχα,

Σᾶς ἔγραψα σήμερον μὲ τοὺς κ.κ. Βίμβλην καὶ Παπαδόπουλον ἀποστείλας τὰ φάρμακα, ἐν φορτίον τυροῦ καὶ μερικὰς φυσιγγιοθήκας, μαζὶ μὴ 3 τηλεσκόπια καὶ 24 φυσίγγια δυνάμιτιδος.

Μὲ τοὺς Βλάχους ἀγωγιάτας ἔλαβον τὴν χθεσινὴν σας. Γράφετε παραλαβὴν τῶν διαφόρων εἰδῶν, δὲν ἀναφέρετε ὅμως διόλου περὶ τῶν 106½ δακάδων τυροῦ (κασέρι τοῦ Καμχῆ) καὶ περὶ 8 κιβωτίων μὲ κονσέρβες ψαριῶν. Σᾶς ἔστειλα 106 κάπες, γράφετε ὅτι παρελάβετε 105. Ἐπίσης σᾶς ἔστειλα 132½ δακάδες καπνοῦ εἰς 65 πακέτα τῆς ἡμισείας ὁκᾶς ἕκαστον, καὶ γράφετε ὅτι παρελάβετε 28 ½ δακάδες μὲ τὰ σακκιά. Παραλείπω χάτι ἄλλας ἐλλείψεις ἀσπρορούχων ἀσημάντους. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τοὺς ἀγωγιάτας δὲν δίδω ἀγῶγιον, ἐφ' ὅσον δὲν ἐξακριβωθῇ ἢ ἀνωτέρω ἐλλείψεις. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ μοῦ ἀπαντήσητε, ἵνα γνωρίσω τί νὰ πράξω.

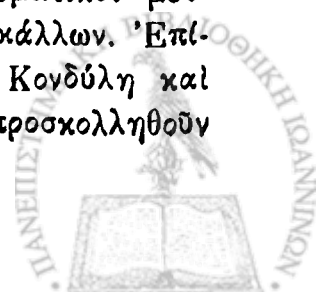
Μοῦ γράφετε ὅτι δὲν θέλετε ἄλευρον! Θέλετε δὲ σακκίδια καὶ φυσιγγιοθήκας καὶ τσαρούχια. Σακκίδια δὲν ἐστάθη δυνατόν νὰ κατασκευασθοῦν ἐδῶ, παρήγγειλα εἰς Θεσ/νίκην, ἀκόμη δὲν ἦλθαν. Φυσιγγιοθήκας, πτός τῶν χθεσινῶν, πού ἔστειλα, παρήγγει-

λα ἄλλας 200. Ἐφ' ὅσον κατασκευάζονται, θὰ στέλλωνται. Τσαρούχια σᾶς ἔστειλα ἀρκετὰ, χθὲς ἔστειλα καὶ ἀρβύλας. Περιμένω καὶ ἀπὸ τὴν Θεσ/νίκην καὶ ἄλλας ἀρβύλας. Σημειώσατε δὲ ὅτι τὰ ὑπάρχοντα ἤδη τσαρούχια τῶν 7 δραχμῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ εἶναι καὶ δυσανάλογα ὡς πρὸς τὸ μέγεθος καὶ πολὺ πρόστυχα. Τὰ καλὰ τὰ ζητοῦν 12 δραχμᾶς. Ἄν εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖα ἢ ἀποστολῇ ἐνὸς ποσοῦ, καὶ μετὰ τὴν ἐλευσιν τῶν ἀρβυλῶν, γράψατέ μοι νὰ στείλω. Ἐδῶ εἰς τὴν ἀποθήκην δὲν κρατοῦμεν τίποτε ἀπὸ ἐνδυμασίαν καὶ ἐξάρτυσιν. Ἐχομεν μόνον τὸν τυρὸν, τὸν ὅποιον θὰ σᾶς στείλωμεν ἀμέσως. Ἐπειδὴ δὲ ἔρχονται πολλὰ ζῶα καὶ δὲν ἔχω τί ἄλλο νὰ στείλω, δι' αὐτὸ στέλλω ἄλευρα καὶ γαλέτταν. Ἀφοῦ δὲν θέλετε, δὲν στέλλω καὶ ἀπ' αὐτὰ.

Μοῦ γράφατε εἰς τὴν χθεσινὴν σας ὅτι αὔριον, δηλ. σήμερον, σὺν θεῷ, ἐπιχειρεῖτε. Εὐχομαι καλὴν ἐπιτυχίαν. Αὐτὴν τὴν στιγμὴν, πού γράφω, ὥρα 6 μ. μ. φουᾶ ἕνας ἀέρας δυνατός καὶ ψυχρὸς, ἐνῷ χθὲς καὶ σήμερον ἔως τὸ μεσημέρι ἦτο καλοκαιρία. Φαντάζομαι τί νὰ γίνεται αὐτοῦ.

Ὁ Χρυσὸς ἀνεχώρησε σήμερον διὰ Λαμπάνιτσαν, ὅπου ἔχει κάποιαν ἐργασίαν. Συμπάρελαβε καὶ τρεῖς νέους ὁπαδοὺς ἐνόπλους. Ὁ κ. Σιδέρης ἐξκολουθεῖ νὰ εἶναι ὅτι ἦτο. Σχεδὸν δὲν τὸν βλέπω. Ἐτοιμάζεται καὶ ὁ Σούλιος, τοῦ ὁποῦ προσπαθοῦμεν νὰ ἐξοπλίσωμεν περὶ τοὺς δέκα ἀκόμη ὁπαδοὺς του.

Σήμερον εἶδον εἰς τὸ τηλέφωνον τὸν ἐν Φλωρίνῃ Μοίραρχον κ. Γιαννουκάκον, ὅστις μοι ἀνεκοίνωσεν ἐπὶ λέξει τὰ ἐξῆς: «Ὁ κ. Κονδύλης κατέβη χθὲς εἰς Μπάνιτσαν συνεννοηθεὶς μὲ τὸν Παπακώσταν γράφει ἐκεῖθεν ὅτι καλὸν θὰ εἶναι νὰ ἀναδληθῇ πᾶσα ἐπίθεσις κατὰ Κορυτσᾶς διὰ πέντε ἡμέρας, ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ παρουσιασθοῦν 200 ἄνδρες καὶ 10 ἀξιωματικοί. Ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν αὐτῶν χθὲς ἀνεχώρησαν ὁπολοχαγὸς Γραβάνης καὶ ἀνθυπολοχαγὸς Σέρας μετὰ 60 στρατιωτῶν, ἐξ ὧν πολλοὶ ὑπαξιωματικοί. Ἄτεροι ἀξιωματικοὶ μετ' ἀνδρῶν προσέρχονται ἐκ Τρικάλλων. Ἐπίσης ἐκτὸς Παπακώστα καὶ Κονδύλη καὶ ἐντεῦθεν (ἐκ Φλωρίνης) θὰ προσκολληθοῦν

ἀρκετοί. Χθὲς διηλθον ἐκ Γρεβενῶν 250 Κρητικοί.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐκεῖθεν. Εἰς Δουπιλάκους μένουν 12 στρατιῶται ἐλθόντες ἐσχάτως. Ἐκ Βεροίας μὲ εἰδοποιεῖ κάποιος Ἀντωνιάδης ὅτι αὐρίον ἐσπέρας μερικοὶ ἄνδρες μεθ' ἐνὸς ἀξιωματικοῦ θὰ εἶναι εἰς τὴν Μονὴν Παναγίας Κλεισούρας. Ἴσως εἶναι ὁ κ. Γραβάνης, ἴσως ἄλλος τις. Ἀλλήν καμμίαν εἰδοποίησιν δὲν ἔχω.

Οἱ ἱερολοχίται ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἀπρόθυμοι. Μέχρι σήμερον μεσημβρίας δὲν εἶχεν ἔλθει κανεὶς ἀκόμη εἰς Λαμπάνιτσαν, σημεῖον συγκεντρώσεως. Οὐτε ἐντεῦθεν καὶ ἐκ Χρουπίστης ἤρχισαν νὰ ἔρχονται παρὰ τὰς διαρκεῖς προτροπὰς μας.

Ἐχομεν τώρα καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἐνώπιον τοῦ Τσαγκονίου ἐπιθέσεως, τὴν ὁποίαν ἀνέλαβεν ὁ κ. Μαυραντζᾶς, συνεννοηθεὶς, ὡς μοὶ εἶπε, μὲ σᾶς καὶ τὸν κ. Μελά, ἐνῷ σεῖς δὲν μοῦ γράφετε τίποτε. Διὰ τὴν ἐπίθεσιν αὐτὴν ἀρχικῶς εἶχομεν εἴρει μικρὰν δύναμιν 25—50 ἀνδρῶν. Ὁ κ. Μαυραντζᾶς θέλει νὰ διαθέσῃ εἰς αὐτὴν ὄλους τοὺς εἰς Λαμπάνιτσαν καὶ ἀλλαχοῦ συγκεντρωμένους ἱερολοχίτας Δεσολίου, τὸν Σούλιον μὲ τοὺς ὁπαδοὺς του, τοὺς εἰς Δουπιλάκους 12 ἄνδρας, ζητεῖ δὲ καὶ ἀπὸ τοὺς μέλλοντας νὰ ἔλθουν Κρήτας μίαν ἐνίσχυσιν ἐκ 50 ἀνδρῶν. Σήμερον μ. μ. μετέβη μόνος του εἰς Λαμπάνιτσαν, ἵνα φροντίσῃ διὰ τοὺς ἱερολοχίτας νὰ συγκεντρωθοῦν ἐκεῖ ἀναμένοντες διὰ τὴν ἐν λόγῳ ἐπίθεσιν. Ἀπ' ἐκεῖ θὰ μεταβῇ εἰς Κωστενέτσι καὶ Βερνίκι, ἵνα συνεννοηθῇ μὲ τοὺς διοικητὰς τῶν Λόχων, ὅπως ἄρῃ πᾶν τυχὸν κώλυμα, ἔπειτα δὲ θὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ ἄνω μέχρι Κολομπέρδας, ὅπου φυλάττουν οἱ ἐκ Λαψίστας ἐλθόντες ἄνδρες τῆς 12ης Μεραρχίας, διὰ νὰ ἐξευμενήσῃ καὶ αὐτοὺς. Ὑποθετῶ ὅτι ἕως μεθαύριον θὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς Λαμπάνιτσαν, ἀγνοῶ ὅμως πόσοι ἱερολοχίται θὰ εἶναι συνηγμένοι ἕως τότε. Ὅπως δὴποτε ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ μοῦ γράψῃτε μέχρι τίνος ἀριθμοῦ καὶ ἐκ τίνος ἀποχωρήσῃς ἀνδρῶν ὀφείλω νὰ τοῦ δώσω δύναμιν διὰ τὴν ἐν λόγῳ ἐνέργειαν, διὰ νὰ μὴ παραιοῖτο ἐπειτα βραδύτερον λέγοντες ὅτι ἡλαττώθη ἡ αὐτοῦ κυρία δύναμις ἢ δὲν ἐνισχύθη δεόντως ὁ κ. Μαυραντζᾶς. Εἰς τὸν

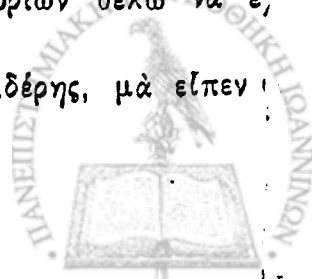
κ. Μαυραντζᾶν ἔδωκα καὶ 500 δραχμὰς, διὰ τοὺς μέλλοντας ἄνδρας του, ἴσως μισθοδοσίαν, διότι τρόφιμα θὰ τοῦ στέλλω ἐντεῦθεν ἀπ' ὅλα. Ἐξήτησε μάλιστα 1000.

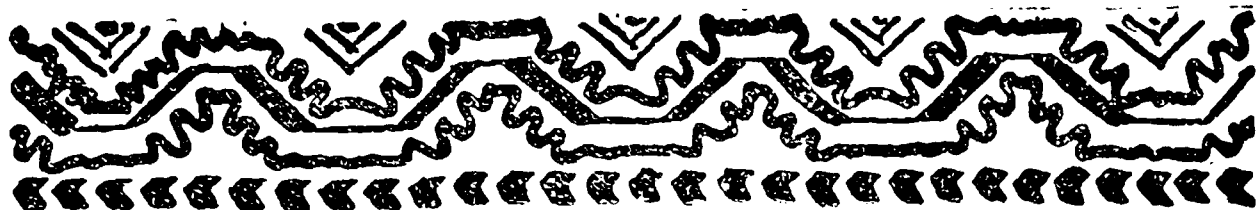
Ἐκτὸς αὐτοῦ, καὶ σεῖς γράφετε καὶ ὁ κ. Μαυραντζᾶς ἐντόνως ἀπήντησε νὰ προσφέρωμεν καὶ μέχρι 40 δραχμῶν δι' ἀγορὰν ὅπλων. Καὶ ὅπλα μὲν πάλιν δυσκόλως θὰ εὑρεθοῦν, τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ παύσουν νὰ εὐρίσκονται εἰς τὸ Ταμεῖον χρήματα. Ὑποθέτω ὅτι λίαν ταχέως θὰ ἐξαντλήσῃτε καὶ τὸ ἰδικόν σας ἀπόθεμα, ἂν δώσῃτε καὶ νέον πεντάδραχμον, ὅπως καὶ πρέπει, ἐπίδομα εἰς ὄλους τοὺς ἄνδρας. Ἐγὼ ἔμεινα μὲ 1000 περίπου φράγκα. Ἐχω καὶ ἕως 1600 νὰ λάβω ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην, ἀλλ' αὐτὸς ἀπαιτεῖ ἀφ' ἐτέρου 1200 φράγκα, ἅτινα ἐπλήρωσεν εἰς ἀγῶγια τροφίμων παραδοθέντων ἤδη εἰς ἡμᾶς. Ἀπὸ τὰς 5000 δραχμὰς τοῦ κ. Μελέ απέσυρα 1600, μένουν μόνον 3.400. Καὶ τίποτε ἄλλο. Καθημερινῶς δὲ γίνονται πληρωμαὶ δι' ἀγοράς, μεταφορικὰ καὶ λοιπά.

Ἐξ Ἀθηνῶν, μολονότι ἔγραψεν ὁ κ. Δούμας ὅτι ἐμβάζει χρήματα μέσον Θεονίκης, δὲν φάνηκε τίποτε. Ἡ Θεονίκη ἐπίσης δὲν πιστεύω νὰ μᾶς στείλῃ, διότι προέβη εἰς ἀγοράς καπνῶν, παλτῶν, τυροὶ ἀρβυλῶν, ἐνδυμασιῶν. Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων ἀρχίζω νὰ σκέπτομαι τί θὰ γίνῃ καὶ ἐθεώρησα καλὸν νὰ σᾶς καταστήσω ἐνήμερον, ἵνα μὴ εὐρίσκησθε ἐν τῇ ἀπάτῃ καὶ κανονίσῃτε ἀναλόγως τὰς ἀνάγκας. Ἐγὼ τὴν ἀνθέξω ὅσο δυνηθῶ περισσότερον, ἐν ἀνάγκῃ δανειζόμενος καὶ μὴ πληρώνων ἀμέσως, ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι σωστὸν.

Ὅχι μόνον δὲ τὸ ὑλικόν, ἀλλὰ καὶ πολεμικὸν μέρος, τῆς ἐργασίας καλὸν εἶναι νὰ τὸ κανονίσῃτε ἄρτιον καὶ νὰ μοῦ μετδώσῃτε τὰς γενικὰς γραμμάς, ἵνα ἀναλόγῃ καὶ ἀπ' ἐδῶ φροντίσω δι' ὅλα ἐγκαίρως. Κυρίως διὰ τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ κ. Μαυραντζᾶ καὶ τὴν κατεύθυνσιν ὄλων τῶν ἐφεξῆς ἀφιχθησομένων ἐπικουριῶν θέλω νὰ ἔσασαφείς ὁδηγίας σας.

Ἐνεφανίσθη ὁ Σιδέρης, μὰ εἶπεν

ΓΕΩΡ. ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, συν)χου θεολόγου καθηγητοῦ

ΤΟ ΜΠΙΣΔΟΥΝΟΠΟΥΛΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΣΤΟΝ ΑΪ - ΓΙΑΝΝΗ

Λίγο πιδ πέρα ἀπὸ τὸ ἀεροδρόμιο τῶν Γιαννίνων εἶναι τὸ Μπισδουνόπουλο μὲ τὴν ἐκκλησούλα του, τὸν Ἀϊ—Γιάννη, καὶ τὸ ὁμορφο μικρὸ σχολεῖο του.

Κατὰ τὸ Λαμπριδιστὸ Μπισδουνόπουλο κατώκησαν χωρικοὶ διωγμένοι ἀπὸ τὴ Λάκκα τοῦ Σουλίου.

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας τὸ χωριουδάκι ἦτο κτῆμα κατὰ τὸ ἥμισυ ἐξ ἀδιαιρέτου τοῦ Λιάμπη (¹) καὶ τοῦ Πασόμπη (²).

Ὁ Λαμπρίδης γράφει «ὁ ἐν Ἰωαννίνοις Τζαμί Μπαχράμ (³) πασσᾶ Μειζιτ (⁴) ὃ κατ' ἀρχὰς ἰδρύθη παρὰ τὸν Ναὸν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου περὶ τὸ 966 ἔτος Ἐγείρας (1599μ. Χ) πικρά τινος Ἰσλιάμ (⁵)—εἰς Λάμ μετατραπέντος—μετεβλήθη εἰς Τζαμίον ὕστερον μετὰ πλίνθων ἐψημένων καὶ φατνωμάτων ἀναλώμασι τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ Μπαχράμ πασσᾶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 15' ἑκατονταετηρίδος».

Τὸ Τζαμί αὐτὸ γνωστὸν ὡς «Τ' Λιάμ τὸ Τζαμί» βοισκότανε, ὅπου σήμερα τὸ ἄλσος τῆς πόλεως μας, εἶχε μεγάλον κήπον μὲ κυπαρίσσια—σώζεται καὶ σήμερα ἓνα παλαιότατο πανύψηλο κυπαρίσι—νε-

ἀπεφάσισε ν' ἀναχωρήσῃ. Μὲ αὐτὸν θὰ λάβητε τὴν παροῦσάν μου.

Σᾶς χαιρετῶ, ὡς καὶ τὸν κ. Β. Μελᾶν.
Γ. Μπούσιος

Ἐκ Γεωργοτσάδων
τίποτε νεώτερον.

Περιμένω τώρα ἀπὸ σᾶς πολλὰ.

(Συνεχίζεται)

κροταφεῖον καὶ στὴν κορυφῇ τοῦ Μιναρέ του ὑπῆρχε ἓνα χρυσὸ μισοφέγγαρο.

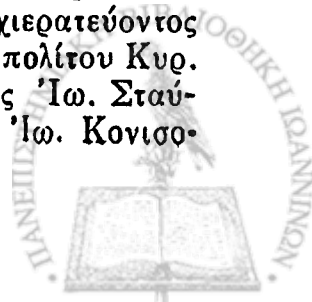
Στὰ Γιάννινα προτοῦ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου γίνη τζιαμί γινότανε κάθε χρόνο στὶς 8 τοῦ Μαΐου καὶ πανηγύρι, καὶ ὄχι στὶς 26 Σεπτεμβρίου, ὅποτε γιορτάζεται ἡ δῆθεν Μετάστασις (⁶) τοῦ Θεολόγου Ἰωάννου. Τὸ Μπισδουνόπουλο γι' αὐτὸ μειωνομάστηκε «Ἅγιος Ἰωάννης».

Ἀφοῦ ἡ Ἐκκλησία ἐγίνε Τζιαμί, χτίστηκε στὸ Μπισδουνόπουλο ἡ ὁμώνυμη ἐκκλησία καὶ μεταφέρθηκε ἐκεῖ καὶ τὸ πανηγύρι. Σώζεται μιὰ ἐπιγραφὴ ποὺ λέγει:

«Ἀνηγέρθη ἐκ θεμελίων ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος οὗτος Ναὸς τοῦ Ἀγίου ἐνδόξου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου δι' ἐξόδων τοῦ Κυρίου Κ. Κωνσταντίνου Ἰωαννίτου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τὸ 1635 κατὰ μῆνα Μάρτιον». Ὁ Λαμπρίδης σὶδ «περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἀγαθοεργημάτων» γράφει «Τὴν εἰς Μπισδουνόπουλον ἐκκλησίαν ἰδίαις δαπάναις ἱστορήσαν οἱ ἐκ Βραδέτου ἀδελφοὶ Ἰωάννης καὶ Τόλης Κοντοδήμου ἔχοντες τοὺς τίτλους (⁷) ριφειλῆδες καὶ ἐνδοξοτάτους τὸ ἔτος 1765».

Ἄλλη ὁμως ἐπιγραφὴ τοῦ ναοῦ γράφει:

«Ἐξωγραφήθη καὶ ἐκαλοπίσθη δι' ἐξόδων τῶν ρουφετίων (⁸) Κονιαξήδων, Ἰότα Δήμα, Ἰω. Διαμάντη, Ἰω. Λόλη, Γεωργίου Πανταζῆ, Τόλης Βάρδας, Δήμο Βέζο Βενέτη, Δημήτριος Θίμα καὶ ἐπιτροπεύοντος τοῦ Κύρ Κυρ. Πάνου, ὀρχιερατεύοντος δὲ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κυρ. Κυρίου Γρηγορίου, διὰ χειρὸς Ἰω. Σταύρου ἀπὸ Ἀργυρόκαστρον καὶ Ἰω. Κονισο-

βίτου (Ε) 1765 'Ιουλίου 28 καὶ ἐφημερευνόντων τῶν Κυρ. Παπαναστασίου καὶ Παμπᾶ 'Ιωάννου».

Καὶ ἡ μὲν χρονολογία τῆς ἰδρύσεως τοῦ ναοῦ τὸ ἔτος 1635 ὑπῆρχε καὶ στὸ τόξον τοῦ ὑπερθύρου, ὅπου καὶ ἡ εἰκόνα τοῦ Ἀγίου, ἀλλὰ ἔχει ἐπιχρισθῇ μὲ ἀσβέστη καὶ δὲν φαίνεται. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ Λαμπρίδου καὶ τῆς ἐπιγραφῆς γιὰ τοὺς ἱστορήσαντας τὸ Ναὸ ἐκλείπει, ἂν παραδεχιοῦμε ὅτι οἱ ἀδελφοὶ Κοντοδήμου 'Ιωάννης καὶ Τόλης εἶναι οἱ ρουφῆτιοι κονταξῆδες οἱ ὅποιοι καὶ σημειώνονται καὶ πρῶτοι πρῶτοι ἐσφαλμένα. Σημειωτέον ὅτι οἱ ἐπιγραφές εἶναι μεταγενέστερες ἀπὸ τὸ ἔτος 1898, ὁπότε εἶχε φθαρῇ ἡ πρώτη καὶ καλλίτερη τοιχογραφία τοῦ ναοῦ, ὅπου θὰ ἦσαν σημειωμένα ὀρθῶς τὰ ὀνόματα τῶν ἱστορητῶν (καὶ ἀσφαλῶς καὶ μὲ τὴν ἀφιέρωση πού θὰ περιεῖχε τὸ ἀπολυτίκιον⁽⁹⁾ τοῦ Ἀγίου, τόσον ἁρμονικοῦ στίς μαῦρες ἐκεῖνες ἡμέρες τῆς σκλαβιάς) 'Ιωάννου καὶ Τόλη Κοντοδήμου καὶ ἴσως καὶ οἱ εἰκόνες των. Ὁ λόγιος διδάσκαλος Κώστας Λαζαρίδης στὴν ἐφημερίδα «Ἡπειρωτικὸς Ἀγὼν» τῶν 'Ιωαννίνων στὸ φύλλον 8—5—1957 ἐδημοσίευσε μιὰ περιγραφή τοῦ πανηγυριοῦ στὸν «Αἰ—Γιάννη ἀπὸ ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν στίς 11—5—1894, πού ἀναφέρει καὶ μιὰ ἀλλοιώτικη παραλλαγμένη πληροφορία τοῦ Λαμπρίδη:

«Τὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγ. 'Ιωάννου τοῦ θεολόγου ἐκκλησίαν τοῦ Μπισδουνόπουλο ἰδρύσατο τὸ 1765 ὁ ἐκ Βραδέτου πολὺς ἐκεῖνος Νοῦτσος (= 'Ιωάννης, 'Ιωαννοῦτσος, Νοῦτσος) ὁ Κοντοδήμος, οὗτινος σώζεται καὶ ἡ εἰκὼν ἐντὸς τοῦ ναοῦ». Εἰκόνα τοῦ Νούτσου Κοντοδήμου μὲ τὸ μακρὸν τὸ παλτὸ καὶ τὸ κόκκινο φέσι σώζεται μόνον στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἀγ. 'Ιωάννου τοῦ Προδρόμου στὴ Μονὴ Ρογγοβοῦ τοῦ Τσεπελόβου τοῦ Ζαγοριοῦ καὶ ἀναγράφεται ὅχι ὡς ἰδρυτὴς ἀλλ' ὡς ἀνακαινιστὴς τῆς τὸ ἔτος 1783, ὅπως καὶ τὴν τοῦ Μπισδουνόπουλου δὲν ἰδρύσατο ἀλλ' ἱστόρησε μαζὶ μὲ τὸν ἀδελφὸ του Τόλη.

Ὁ Λαμπρίδης ἀναγράφει καὶ τὴν πληροφορίαν, ὅτι ὁ Ἀλῆ πασσᾶς αἰσθανόμενος τύψεις, διότι ἄρπαξε ἀπὸ τὸν κύριο τοῦ χωριοῦ τὸν Πασόμπη καὶ λίγα χωράφια

τῆς ἐκκλησιάς ἐπισκέφθηκε στὰ 1818 τὴν πανήγυρη καὶ μόνος του περιέφερε ὑπὲρ τοῦ ναοῦ τὸ δίσκο καὶ μάζεψε 16 χιλιάδες γρόσια, δηλ. περίπου 160 χρυσές λίρες, πράγμα πού ἀποδεικνύει καὶ τὸ πλῆθος τῶν πανηγυριστῶν, καὶ τὸν πλοῦτο τῶν Γιαννίνων πρὸ τοῦ χαλασμοῦ των στὰ 1820—22, ἀλλὰ καὶ τὸ φόβο ἀπὸ τὸν Ἀλῆ.

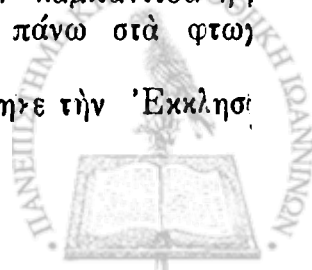
Ἄλλη ἐπιγραφή ἀναγράφει:

«Ἀνεκαινίσθησαν ἅπαντα ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν ἐξωγραφήθη ὁ Παντοκράτωρ καὶ λοιπὰ διὰ συνδρομῆς τῶν Χριστιανῶν τῆς πόλεως τῶν 'Ιωαννίνων ἐπιτροπευόντων τῶν Κυρίων 'Ιωάννου Δ. Φώτου⁽¹⁰⁾, Γ. Ντίνου⁽¹¹⁾ καὶ 'Ιωάννου Μπακώλα⁽¹²⁾, ἀρχιερατεύοντος τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου κ.κ. Γρηγορίου⁽¹³⁾ καὶ ἐφημερεύοντος τοῦ κ. Παπα Ἀθανασίου 1899». Τότε ἔγινε καὶ τὸ Τέμπλο τοῦ Ναοῦ.

Κατὰ τὴν παράδοση—σύμφωνα μὲ πληροφορίες τοῦ Κώστα Φωτόπουλου—ἡ Ἐκκλησία αὐτὴ ἦτο ἀρχικὰ Μονή, ἴσως γυναικεία. Σ' ἓνα δέπτυχο τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ ἔτος 1818 ἀναφέρονται ὀνόματα γυναικῶν πού ὑπηρετοῦσαν στὸ ναό, ὅπως ἡ Χριστοδούλη.

Στίς ἡμέρες μας ὑπηρετοῦσαν τὸ Ναὸ ἡ αἰωνόβια ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ χωριὸ κυρὰ Τάσaina, πού κρατοῦσε τὰ κλειδιά στὸ ζωνάρι τῆς καὶ δὲν φοβότανε μόνη νὰ κοιμᾶται στὴν ἀπόμερη θέση τοῦ ναοῦ, γιὰτὶ φύλαγε καὶ αὐτὴ καὶ τὰ ποίμνια τοῦ ναοῦ ὁ Ἅγιος Ἐπίσης ἡ κυρὰ Ταρσίτσα ἀπὸ τὸ Πέραμα πού μάζευε λαμπάδες στὸν τορβά καὶ λάδ στὸ φακὸ στὰ Γιάννινα γιὰ τὸν μέγαν τὸ Ἀἰ—Γιάννη καὶ τὸν Μέγαν Ἀἰ—Χαρά λαμπὸν στὸ Πέραμα. Ἐπίσης ὁ ὑπηρέτης τοῦ ναοῦ καὶ κανδηλανάφτης ὁ Γιαννιώτης Σπύρος Δέλφας. Παπὰ δικό τῆς δὲν εἶχε ἡ Ἐκκλησία. Πήγαιναν καὶ λειτουργοῦσα εἴτε ἀποβραδὺς εἴτε ἀπὸ τὰ βαθειὰ τὰ χοράγματα ὁ Παπαζήσης⁽¹⁴⁾ ὁ Γιαννιώτης Παπακώστας καὶ ὁ Παπαθανάσης ἀπὸ τὴ Ζιέλοβα (τώρα Βουνοπλαγιά) καὶ ὁ Παπαβασίλης⁽¹⁵⁾ ἀπὸ τὸ Πέραμα, μὲ χιόνια καὶ βροχὲς τυλιγμένοι μὲ τὸ ταλαγάκι καὶ τὴ κάπα πού τὴν ἔρριχναν καμπανίτσα ἢ κανένα γιουμπουρλούκι πάνω στὰ φτωγὰ τὰ ράσα τους.

Στὰ 1916 ἐπισκέφθηκε τὴν Ἐκκλησίαν

ὁ Ρωμᾶνος πρόξενος τῶν Ἰωαννίνων, ἑλληνομαθής, ὁ Σιούλης μὲ τὸν καθάσθη του καὶ μελέτησε ἀπὸ σημειώσεις του τὶς ἐπιγραφὰς καὶ πῆρε φωτογραφία τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἐκκλησιάσματος, πού τὴν διατηρεῖ ὁ κ. Κώστας Φωτόπουλος. Σήμερα ὁ Ναὸς ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἐπισκευὲς πολλὰς νὰ μὴν πέσῃ. Ἄλλοτε εἶχε μέσα στὸν περίβολό του πολλὰ δένδρα—πού τὰ ἔκοψαν τώρα γιὰ νὰ ἔχουν θέα τὰ ἀεροπλάνα, εἶχε στὸν περίβολο—τὸ κουλούρι—κελλιά, κρεβάτιες, ὑπόγεια, ὀντάδες.

Στὴν Ἱταλικὴ κατοχὴ ἔχει καταστραφῇ ὁ περίβολος τοῦ ναοῦ, ἔχει ἀφαιρεθῇ μιὰ παλαιὰ εἰκόνα τῆς Μεταστάσεως τοῦ Ἰωάννου, καὶ ἡ ἀργυρόχη καμπάνα του ἀπὸ Ἱταλοὺς στρατιῶτες. Ἐχουν καταστραφῇ καὶ τὰ χαγιάτια τοῦ ναοῦ, ὅπου καθόντανε οἱ πανηγυριῶτες.

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας γινότανε ἓνα μεγάλο πανηγύρι, πού τώρα ἀτυχῶς ἔσθρψε. Ἡ Ἐκκλησία στοὺς πανηγυριῶτες πού καθόντανε σὲ ψάδες πού τὶς μοίραζε ἡ Ἐκκλησία, τοὺς προσέφερε σαλάτες καὶ μαρούλια δωρεὰν καὶ λαγήνια νὰ τὰ γεμίζουν μὲ νερὰ πού τόσο πολλὰ ὀλόγυρα ἀναβραῖνε. Πηγαίναμε κι' ἐμεῖς τὰ παιδιὰ στὸ καλὸ αὐτὸ πανηγύρι, ὅπου γιόρταζαν ἰδίως οἱ γαλακτοπῶλες (15) τῶν Γιαννίνων οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὴ Συνοικία Γάλατα ἢ Σαράϊ, τὴν δὲ ἄλλη ἡμέρα οἱ λαχανοκηπουροὶ (16) πανηγυρίζαν κι' αὐτοὶ μὲ ἀρτοκλασία, γλέντια, χοροὺς, βιολιά.

1. Ἡ οἰκογένεια Διάμπη ἦτο ἀπὸ τὴν Κόνιτσα. Οἱ Διάμπηδες πλοῦσοι κτηματίες καὶ ἔμποροι στὰ Γιάννινα, ἐγκαταστάθηκαν ἀπὸ τὰ 1900, στὰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ συμπεθέρεψαν καὶ μὲ τὴ Γιαννιώτικη οἰκογένεια τοῦ Μόστρα τῆς ὁποίας γόνος εἶναι καὶ ὁ Βασίλ. Μόστρας, πρεσβευτὴς μας μέχρι πρὸ ὀλίγου στὸ Λονδίνο.

Σῶζονται στὰ Γιάννινα τὰ μαγαζιά Διάμπη στὴν ὁμώνυμη «Στὰ Διάμπη» καὶ τὰ δυὸ σπῖτια τοὺς στὴν ἐξὸ Ζωσιμαδῶν, τὸ ἓνα ἐπὶ Τουρκίας Ἱταλικὸν προξενεῖον καὶ Ταχυδρομεῖον καὶ τὸ ἄλλο ἰδιωτικὸν Λύκειον τῶν Ἀδελφῶν καθηγητῶν Ἀράπη, στὰ χρόνια 1890—1901.

Ὁ Ἰω. Διάμπης πρόκριτος τῶν Ἰωαννίνων, ἐπίσημος τῶν Τούρκων, ἀντιπρόσωπος στὴ διαχείριση τοῦ Κληροδοτήματος τῶν Ζωσιμαδῶν, ἔφορος τῆς πόλεως στὰ 1854. Ὁ γυῖός του Ἀλκιδιάδης, ἐπίτροπος τοῦ Κληροδοτήματος τοῦ Γεωργίου Σταύρου στὰ 1865. Ἡ ἰδρυσιμὸς τοῦ Ὁρφανοτροφείου

στὰ 1881 ἀρχισε καὶ ἡ λειτουργία του στὰ 1889.

2. Ὁ τελευταῖος Πασόμπης πού ἐφυγε μὲ τὴν ἀνταλλαγὴν στὰ 1924, ἀπόγονος τοῦ Ἰσμαὴλ Πασόμπη, θαλὴ τῶν Ἰωαννίνων στὰ 1820—21, πολέμιος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ· οἱ Πασόμπη ἦσαν γόνοι τῆς οἰκογένειας τοῦ Ἀσλάν πασᾶ, πού κυβέρνησε ἡ δυναστεία του τὰ Γιάννινα 188 χρόνια (1600—1788), ὅταν ἐγίνε βαλῆς ὁ Ἀλῆ πασᾶς. Πλοῦσοι κτηματίες, φιλάνθρωποι, ὑποστηρίζαν τὸν Ἀΐ—Γιάννη, καὶ παρῆχαν τροφὴν στοὺς φτωχοὺς Χριστιανοὺς καὶ Τούρκους στὰ σπῖτια τῶν (ἐξὸς Σουλίου καὶ Πούλιου Δράκου) καὶ γι' αὐτὸ ἡ παροιμία «δωρεὰν στοῦ Πασόμπη μαγειρεῖται».

3. Μπαχράμ ἢ Μπαϊράμ πασᾶς καὶ ἀπ' αὐτὸν ἡ γύρα συνοικία ἐπὶ Τουρκίας λεγότανε «συνοικία Μπαϊράμ πασᾶ».

4. Τζιαμί εἶναι εὐκτήριος οἶκος τῶν Μουσουλμάνων μὲ μινάρ, ἐνῶ Μεστζίτ μικρότερος χωρὶς μινάρ.

5. Τὸ τζαμί Μπαϊράμ πασᾶ μετονομάστηκε Ἰσλὰμ, δηλ. ἀφιερωμένος ἀπὸ τὴ Χριστιανικὴ—πού ἦταν πρὶν ναὸς τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ θεολόγου—σὲ ἰσλαμικὸν τέμενος. Ἡ λέξη Ἰσλὰμ ἐγίνε Διάμ καὶ τὸ τζιαμί εἶναι γνωστὸν μὲ τὸ ὄνομα «Τ' Διάμ τὸ Τζιαμί».

6. Ὁ Ἀγ. Ἰωάννης ὁ θεολόγος γιορτάζει στίς 26 Σεπτεμβρίου τὴν ἐκ τῆς ζωῆς μετὰστασὴν τοῦ ἁλλο κόσμου, ὁπότε ἔχει ταφὴν στὴν Ἐφεσο, ὅπου σῶζεται ὁ τάφος του, ὅπως καὶ ὁ τάφος τῆς Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς καὶ τῶν ἑπτὰ ἁγίων παιδῶν. Οἱ Τούρκοι σήμερα τοὺς ἱεροὺς αὐτοὺς τάφους τοὺς ἀξιοποιοῦν γιὰ λόγους τουριστικοὺς στὴν Ἐφεσο. Τὴν Ἐφεσο οἱ βυζαντινοὶ μετωνόμασαν «Ἀγίος θεολόγος», πού οἱ Τούρκοι τὸ παρέφθειραν σὲ «Ἀγιο Σολοῦκ».

Στίς 8 Μαΐου οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἐφέσου εἶχαν μιὰ γιορτὴ τῆς φύσεως, ἐβγαίναν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν στὴν ἐξοχὴ, πῆγαιαν στὸν τάφον τοῦ θεολόγου καὶ μάζευαν ἀπὸ τὸν τάφον τοῦ χῶμα (κόνιν μαννα), τὸ ἔδωσαν σὲ σακκουλάκια ἢ μπουκαλάκια καὶ τὸ διέθεταν παντοῦ ὡς φυλαχτὰ καὶ γκόλφια.

7. Ρεφατλήδες καὶ ὄχι ριφετλήδες, ἡ Τουρκικὴ λέξη αὐτὴ εἶναι τίτλος καὶ σημαίνει «ἐνδοξότατοι».

8. Ἡ ἐσφαλμένη μετὰ τὸ 1898 ἐπιγραφὴ «ρουφετίων κονταξήδων» πρέπει νὰ διορθωθῇ σὲ «ρεχατλήδων κοντοδήμων» δηλ. τῶν ἐνδοξοτάτων Κοντοδήμων.

9. Ἀσφαλῶς στὴν εἰκόνα—πού δὲν σῶζεται—τῶν ἀνακαινιστῶν στὰ 1765 καὶ ἱστορητῶν ἀδελφῶν Νούτσου καὶ Τόλη Κοντοδήμου θὰ ὑπῆρχε γραμμὴν καὶ ἡ ἀφιέρωσις τῶν δυὸ αὐτῶν ἱστορικῶν μὲ τὸ κατάλληλον στίς ζωφερεῖς ἐκεῖνες ἡμέρες τῆς δουλείας τοῦ θεολόγου Ἰωάννου τὸ ἀπολυτίκιον:

«Ἀπόστολε, Χριστῶ τῷ Θεῷ ἀγαπημένε, ἐπιτάχυνον, ρῦσαι λαὸν ἀναπολόγητον δέχεται σε προπίπτοντα ὁ ἐπιπεσόντα τῷ στήθει καταδεξάμενος. Ὁν ἰκέτευε, θεολόγε, καὶ ἐπίμονον νῆφος ἔθνων διασκεδάσαι, αἰτούμενος ἡμῶν εἰρήνην καὶ τὸ μέγα ἔλεος».

10. Ἰωάννης Δ. Φωτόπουλος, Γιαννιώτης ὑποδηματοποιός, πατέρας τοῦ ταχυδρομικοῦ ἐπιθεωρητῆ καὶ συνεργάτη τῆς «Ἡπειρ. Ἑστίας» Κώστα, εδσεβῆς καὶ ρέφτης ἐπίτροπος τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀγ. Νικολάου Κοπάνων καὶ τοῦ Ἰωάννου στὸ Μπισδινόπουλο μέχρι τοῦ θανάτου του ἐπὶ Ἑλλάδος.

11. Γεώργιος Ντίνος Γιαννιώτης ξυλουργός καὶ κτίστης, ἐπίτροπος.

12. Ἰωάννης Μπακώλας μπουσταντζῆς, ἐπίτροπος κι' αὐτός.

Καὶ οἱ τρεῖς κατοικοῦσαν στὰ Γάλατα κοντὰ στὸ σημερινὸν Γηροκομεῖον.

13. Γρηγόριος Καλλίξης ὁ μεγαλοπρεπῆς καὶ ρήτωρ, μητροπολίτης Ἰωαννίνων 1890—1901 καὶ ἔπειτα Ἡρακλείας στὴν πατρίδα του Ραιδεστὸ τῆς Ἀν. Θράκης, ἀπέθανε στὴ Θεσσαλονίκη ὡς πρόσφυγ.

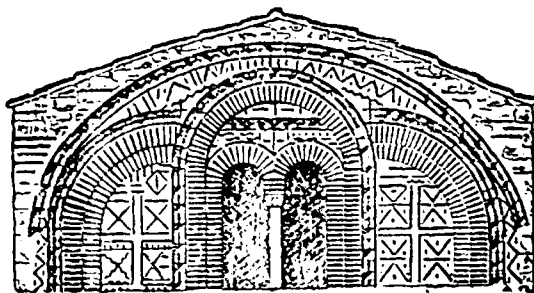
14. Παπαζήσης, πεθερὸς τοῦ Ἰω. Φωτοπούλου, πάππος του Κώστα ἀπὸ τὴ μητέρα του. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἀγ. Νικολάου τῶν Κοπάνων κήκε στὰ 1822, καὶ ὁ Ἰωάννης Χρυσὸς τὴν ξαναῖδρυσε στὰ 1845 καὶ πῆρε ἀπὸ τὸ Σιναῖτικὸ μετόχι τῆς Ἀγ. Αἰκατερίνης τῶν Ἰωαννίνων τὸν Παπαζήση καὶ μὲ τὴ διαθήκη του τὸν διώρισε ἰσόβιο ἱερέα στὸν Ἀγιο Νικόλαο ποὺ ὑπηρέτησε ὡς τὰ 1895, ὅποτε ἀπέθνε. Γιαυτὸν τὸν Παπαζήση ἔγραψε στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» (Μάιος καὶ Ἰούνιος 1952) ὁ Κ. Καζαντζῆς τὸ διήγημά του «Τὸ χέρι τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου» τοῦ θεολόγου ποὺ σώζεται στὸ Ἀγιο Νικόλαο. Πρωτύτερα μὲ παραλλαγὰς εἶχα κι' ἐγὼ στὰ 1937 δημοσιεύσει τὴν ἐφημερίδα «Κραυγὴ» γιὰ τὸν Παπαζήση καὶ τὸ χέρι τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου στὴν πρῶτῃ ἀπὸ τίς «Παλιὰς Γιαννιώτικες ἱστορίες μου».

14. Παπαβασιλῆς ἀπὸ τὸ Πέραμα, εδσεβῆς, ἀπλός, ἀγράμματος, ποὺ ἤλεγξε τὸ δάσκαλο τοῦ

χωριοῦ του, γιὰτὶ ὄνομα τοῦ μεγάλου θεοῦ τὸ ἔγραψε μὲ ὁ μικρό, ἐνῷ τὸ ὄνομα τοῦ μικρότερου ἀπὸ τὸ θεο, τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, τὸ ἔγραψε μὲ ὦ μέγα.

15. Οἱ γαλακτοποῦλοι τῶν Γιαννίνων περιέμεναν ἀπὸ τὰ πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως χωριὰ κάθε πρῶτ' τοὺς χωρικοὺς νὰ φέρουν τὸ γάλα στ' ἀσκιὰ ἢ στὶς μπινιότες στὴν συνοικία κοντὰ στὸ σημερινὸ Γηροκομεῖο, ἢ ὅποια γιαυτὸν τὸν λόγον ἐνομάστηκε Γάλατα. Λεγότανε καὶ Σαράγι ἰσως ἀπὸ κανένα μεγάλο ἐκεῖ σπῖτι. Λεγότανε καὶ Ζαρά ἀπὸ κάποια μαύρη γυναίκα, μαύρη ἀράφκ. ἀράφα ζαρά, ἀράφα γκανῆ. Κοντὰ ἦτο τὸ τζιαμι Σεβαδιέ—πού δὲν ἦτο ποτὲ ναὸς τοῦ Ἀγίου Σάββα—καὶ πιὸ πέρα ἡ συνοικία Κούμπλα μὲ τὸ χάινι γιὰ τοὺς χωρικοὺς ποὺ ἐρχόντανε ἀπὸ τὴν Προσκύνηση καὶ πιὸ πέρα λίγο τὸ Τούρκικο καρκόλι ἢ κλεῦκι καὶ τ' Ἀμπέλια τοῦ Μελά, ὅπου Μουσουλμᾶνοι μπαμπάδες, μοναχοί, εἶχαν ἕναν μικρὸ τεκέ (=μοναστηράκι) καὶ τάφους μπαμπάδων, ὅπου ἀναβαν καὶ καντήλες.

16. Οἱ λαχανοκηπουροὶ τῶν Ἰωαννίνων οἱ μὲν τῆς συνοικίας Πλάτανου πανηγύριζαν τὸν προστάτη τους Ἀγιο Τρύφωνα (1 Φεβρουαρίου) ἰδίως στὸν Ἀγ. Νικόλαο Κοπάνων, οἱ δὲ κηπουροὶ τῆς Κανλοῦ Τσεσμέ στὴν Ἀγ. Μαρίνα καὶ στὸν Ἀϊ—Γιάννη τῆς Μπουνίλλας. Ἐπίσης στὴν ἐξοχικὴ ἐκκλησία στὰ Κονίσματα. Οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ κηπουροὶ τιμοῦν καὶ τὸν Ἀγ. Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο, ποὺ ζοῦσε τρώγοντας ἀκρίδες (=βλασταράκια φυτῶν) καὶ μέλι ἄγριον καὶ τὸν ὀνομάζον Ριγανᾶ. Μελά, Ταλλσρά, γιὰτὶ τὰ λαχανικά, ἢ ριγανη, τὸ μέλι μαζεῦνται τὸν Ἰούνιο, ὅποτε στίς 24 εἶναι ἡ ἐορτὴ τῶν Γενεθλίων τοῦ Προδρόμου καὶ στίς 23 Σεπτεμβρίου στὴν ἐορτὴ τῆς Συλλήψεως τοῦ Προδρόμου ἐβαναν στοὺς ταλαρέους τὰ σταφύλια νὰ τὰ πατήσουν κρασί.

ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ Α. ΒΙΤΑΛΗ
Ἀρχιμανδρίτου καὶ Ἱεροκέρυκος Πρεβέζης

ΚΩΔΙΞ Α΄

ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ (1854 - 1873)*

1864

Ἐκ τῆς σελ. 144 μέχρι τέλους τοῦ ὑπ' ὄψιν Κώδικος πρωταγωνιστοῦντα ῥόλον λαμβάνει ὁ νέος Μητροπολίτης Ἀρτης καὶ Πρεβέζης Σερφεῖμ Α' (1864—1892) ἔλκων τὴν καταγωγὴν ἐκ τῆς Νάξου τῶν Κυκλάδων νήσων.

Τὸ πρῶτον βλέπομεν τοῦτον ὑπογράφοντα ἐν ἐπισήμῳ ἐγγράφῳ, «ὅτι ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ Πρωτύπου Ἀπριλ. 5: 1864», μεθ' ὃ ὑπογράφει «† Ἀρτης Σερφεῖμ». ἐνῶ παρὰ τῇ ὑπογραφῇ (δεξιὰ) οὐὰ πρώτην ἐν τῷ Κώδικι τούτῳ συναντῶμεν μητροπολιτικὴν σφαιρίδα ἔχουσαν οὕτω:

ΑΡ | ΠΡ
ΣΡ | ΦΜ
1864

1. Τὸ οὕτως ἐπικυρούμενον ἔγγραφον, γεγραμμένον ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1861 (1 Μαρτίου) παρὰ τοῦ Συμβολαιογράφου Χρ. Α. Γερογιάννη, διαλαμβάνει σύμβασιν μεταξὺ τῆς Μητροπόλεως, ὡς ἐκπρόσωπος τῆς ὁποίας ἐνήργει ὁ Σπ. Καραμάνης ἐμποροκτηματίας καὶ Ἐπίτροπος τοῦ Ἀγίου Ἀρτης, καὶ τοῦ Στ. Κοκκινάτου, ἀρτοποιοῦ θέλοντος νὰ ἀνακαινίσῃ ἐκ θεμελίων τὴν χαμόγειον παλαιὰν οἰκοδομὴν καὶ ὑψώσῃ εἰς ἀνώγειον (τὸ ἀρτοποιεῖον τοῦ) παρὰ τῇ Μητροπόλει...

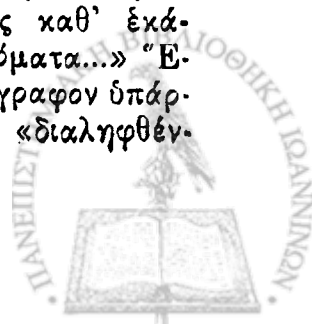
2. Ἐν σ. 148—149 παρατίθενται γράμματα ὑποσχετικά ὑπὸ ἡμερομ. 6 καὶ 9 Ἀπριλ. τῶν οἰνοπωλῶν καὶ κρεοπωλῶν τῆς πόλεως Πρεβέζης, διαλαμβάνοντα, ὅτι: «προσκληθέντες παρὰ τοῦ Ἀγίου Γέροντος (τοῦ Μητροπολίτου) καὶ νουθετηθέντες παρ' αὐ-

τοῦ, ἵνα μὴ ἐν ταῖς Κυριακαῖς καὶ λοιπαῖς ἑορτασίμοις ἡμέραις πρὸ τῆς Ἱερᾶς Λειτουργίας ἀνοίγωμεν τὰ καταστήματα ἡμῶν... ἐδέχθημεν εὐχαρίστως τὰς ἀγίας αὐτοῦ νουθεσίας καὶ προτροπὰς καὶ ὑποσχόμεθα ἀπαντες ἀνεξαιρέτως, ἵνα διαφυλάττωμεν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ... «Εἰς δὲ τὴν ἐπομένην σελίδα (150) καταχωρεῖται «Κατάλογος τῶν ἑορτασίων ἡμερῶν, καθ' ὅς ὀφείλουσι κλείειν τὰ καταστήματα αὐτῶν οἱ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Πρεβέζῃ οἰκοῦντες Καφεπῶλαι καὶ οἰνοπῶλαι...»

3 Ἐν σ. 151—152 εἰς Ἀρχιερ. Γράμμα πρὸς τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἱερεῖς τῆς Πρεβέζης ὁ Ἀρτης καὶ Πρεβέζης Σερφεῖμ καθιστᾷ γνωστὸν τὸν διορισμὸν νέας Ἀρχιερατικῆς ἐν Πρεβέζῃ Ἐπιτροπῆς καὶ ἐτέρας τοιαύτης διὰ τὰ Σχολεῖα τῆς πόλεως Ἐν συνεχείᾳ δὲ διὰ Κυριαρχικῆς ἀποδείξεως καθίσταται γνωστὸν εἰς τοὺς εὐσεβεῖς κατοίκους τῆς Πρεβέζης ὁ διορισμὸς ὡς Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου ἐν Πρεβέζῃ τοῦ Πρωτοπρ. κὺρ Νικολάου, πρὸς ὃν δεῖν ὁπως «ὕπακούετε κατὰ πάντα συμμορφούμενοι ἐντελῶς μὲ τὰς ἀπευθυνομένας ἡμῖν παρ' αὐτοῦ συμβουλὰς τοῦ καὶ ὁδηγίας εἰς τὴν ἀκριθεῖ τῶν χριστιανικῶν χρεῶν καὶ καθηκόντων ἐκτέλεσιν ὑμῶν...»

4. Ὑπὸ ἡμερομ. 21 Αὐγ. 1864 (σ. 154—155) ἀναγράφεται ἀφι.ρωτικὸν ἔγγραφον, δι' οὗ ἀφιέρωνται ἐλαιόδενδρα εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν Ἀγίων. Ἀποστόλων, Σκαφιδάκι, «ἐπὶ ὑποχρεώσει τῶν κατὰ καιρὸν Ἡγουμένων νὰ μνημονεύωσιν ἐν ταῖς καθ' ἑκάστην Ἱεραῖς ἀκολουθίαις τὰ ὀνόματα...» Ἐτερον τοιοῦτον ἀφιερωτικὸν ἔγγραφον ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ σ. 159, ἐν ᾧ οἱ «διαληφθέν-

* Συνέχεια ἐκ το 62ου τεύχους σελ. 416 καὶ τέλος

τες (Χ. Βραζέλης—Γ. Καιζιγιάννης), ψυχικής σωτηρίας ἕνεκα, ἀφιερῶνται ταῦτα τὰ ἐλαιόδενδρα⁽⁸⁸⁾ πρὸς τὴν Μονὴν τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων, μὴ ἔχοντες τοῦ λοιποῦ ἐπ' αὐτῶν Κυριαρχίαν τινὰ οὐδὲ οἱ αὐτῶν κληρονόμοι....».

5. Ἐν σ. 156—160 ἀναγράφονται δύο ἐκκλησι. πράξεις ἀναφερόμεναι ἢ μὲν εἰς «τὰ τῆς ἀναλογούσης ἐν Πρεβζῇ ἐτησίου Ἀρχιερατικῆς μισθοδοσίας», ἢ δὲ εἰς τὸν διορισμὸν ἐν Πρεβζῇ Δημογεροντίας.

6. Ἀρχιερατ. ἀπόφαισις διευθετήσεως κληρονομίας. (σ. 161).

1865

1. Ἀρχ. ἀποφάσεις διευθετήσεως περιουσιῶν. α) σελ. 163—166, β) 177—178, γ) σελ. 178—182.

2. Συσκέψεως γενομένης, τῇ 28 Φεβρ., ἐν τῇ Ἱ. Μητροπόλει ἀπεφάσισαν «τὴν σύστασιν Ἐφορείας ἐπὶ τῆς Θεοφανείου Σχολῆς καὶ τοῦ ἐνταῦθα Παρθεναγωγείου... πρὸς τακτικότεραν διεύθυνσιν τῆς δημοσίας ἐνταῦθα ἐκπαιδεύσεως...» σ. (167—171).

3. Ἐν σ. 172—173 παρατίθεται «ἐνταλτήριον ἔγγραφον» διαλαμβάνον, ὅτι: «συγκαταθέσει ἐμοῦ τοῦ Ἀρχιερέως καὶ τῶν περὶ Ἡμᾶς Προκρίτων καθὼς καὶ τοῦ κ. Κανεμενοδέη ἀπεφασίσαμεν ν' ἀνταλλάξωμεν αὐτὸ (κτῆμα) τι τῆς Ἱ. Μητροπόλεως) μὲ ἕτερον τοῦ κ. Κονεμενοβέη...»

4. Διαζύγιον. Ἐν σ. 174.

5. Ἀπόφαισις διορισμοῦ Ἡγουμένου τῆς Ἱ. Μονῆς ἀγ. Ἀποστόλων, Σκαφιδάκι, τοῦ δσιωτάτου Νικοδήμου, εἰς διαδοχὴν τοῦ παραιτηθέντος Κυρίλλου. (σ. 175—176).

1866

Περὶ τῆς Θεοφανείου Σχολῆς.

1 Ἀρχιερ. ἀποφάσεις. α) διὰ τὰ οἰκονομικά τῆς Θεοφανείου Σχολῆς (σ. 183—184), β) δ. ἀπεφασίθη, «ἐφεξῆς ἕκαστος τῶν φοιτῶντων μαθητῶν ἐκ τῶν εὐπόρων νὰ συνεισφέρῃ ἐν ἀνάλογον ποσόν» (σ. 185—189), γ) «... τὸ Βον ἄρθρον τοῦ τῆς 3 Ἀπριλ. τελευταίου συμβολαίου καταργεῖται καὶ κοινῇ γνώμῃ συμφωνεῖται, ὅτι ἡ μισθοδοσία τοῦ κ. Μπρεκούση, ὡς δημοδιδασκάλου, θέλει κάμει ἔναρξιν καθ' ἡμέραν ἀναλάβει τὰ καθήκοντά του ἐρχόμενος εἰς Πρεβέζαν...» (σ. 197—198).

2. Ἐν σελ. 190—192 «καταχωρεῖται

ἐν τῇ βίβλῳ ταύτῃ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως τὰ ἄχρι τοῦδε κληροδοτήματα, ἕσα εὐσεβεῖς Χριστιανοὶ καὶ ἀγαθοὶ πατριῶται διέθεσαν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν τῆς κοινότητος ταύτης». Κατονομάζονται δὲ ὡς εὐεργεταί: ὁ Ἱερεὺς Παναγιώτης Τζουράκης, ὁ Θεόδ. Βαρτέλης, ὁ Δημ. Βάλκος, ὁ Μητροπολίτης Ἀρτης Πρεβέζης Ἱερόθεος, ὁ Πέτρος καὶ Ἀν. Σκέφερης, ὁ Γ. Μηνᾶς ἡ Γιούργας, ἡ Ροζίνα Γιακουμῆ Ἀντωνοπούλου, ἡ Γιαννούλα Ἀθανασιάδου, ἡ Ἀγγελικὴ Αὐγερινού, προστίθεται δὲ τέλος ὁ κατὰ τὸ 1668 ἀποβιώσας Σπ. Καραμάνης καὶ ἡ Ἀργ. Δελιγιάννη, τῷ 1869. Ἀπαντες οὗτοι, διέθεσαν ἀξιόλογα χρηματικὰ ποσὰ ἢ κτῆματα ὑπὲρ διαφόρων εὐαγῶν σκοπῶν ἐν Πρεβζῇ.

3. Διευθετήσις περυσιακῶν διαφορῶν (σ. 193—194).

4. Ἀφιερωτήριο γράμμα (σ. 195—196). δι' οὗ καθίσταται γνωστὸν, ὅτι: αἱ γνήσιοι κληρονόμοι τῆς ἀποβιώσας Σοφούλας Σπ. Γιανιά, ... γενομένην ὑπὸ τῆς Μακαρίτιδος ταύτης διαθήκῃ, ἀφιερώσεως δι' αὐτῆς τῇ Ἀγίᾳ ταύτῃ ἐν Πρεβζῇ Μητροπόλει Ἀρχιερατεύοντος τοῦ Σεβασμ. Μητροπολίτου Ἀρτης καὶ Πρεβέζης κ. κ. Σεραφεῖμ, ρίξαι ἐλαίων 27 διὰ ψυχικὴν αὐτῆς ὠφέλειαν, εἰς μνημόσυνον αὐτῆς αἰώνιον καὶ τῶν γονέων αὐτῆς... παραδίδομεν αὐτὰς ἀπὸ σήμερον εἰς τὴν κυδέρνῃσιν τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότατος...»

1867

1. Ἐν σ. 198—202 καταχωρεῖται ἀπόφαισις τῆς Ἀρχιερ. Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ ἀναφυέντος ζητήματος μετὰξὺ τοῦ Οἰκονόμου Βασ. Δεβάρη καὶ τῆς ἐνορίας τοῦ Ἀγίου Βασιλείου ἐν σχέσει μὲ τὸν Νάον τοῦ Ἀγ. Βασιλείου.

2. σ. 203 ἀναγράφονται «Τὰ ὀνόματα τῶν Εὐεργετῶν τῆς Κοινότητος ταύτης ᾧ ὀφείλει μνημονεύειν ὁ Ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν ἐπέτειον ἐπίσημον μυσταγωγίαν. Προτάσσεται τὸ ὄνομα (τοῦ Ἀμβροσίου Ἀρχιερέως διὰ μεταγενεστέρως γραφῆς, καθότι οὗτος ἐξελέγη Μητροπολίτης Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης τῷ 1881), «τοῦ Ἀναστασίου Θεοφάνους τοῦ ἀοιδήμου Ἰδρυτοῦ τῆς Θεοφανείου ταύτης Σχολῆς». Καὶ ἔπονται τὰλλι ὀνόματα, τινὰ τῶν ὁποίων ἀνωτέρω ἀνεγράψαμεν. Μεταγενεστέρως προσετέθησαν κα

ἑτερα ὀνόματα δι' ἄλλης γραφῆς καὶ μελά-
νης.

3. Ἐν σ. 204—210 παρατίθεται πρα-
κτικὸν δίκης μεταξύ Χριστιανῶν ἐκ Λούρου
καὶ τινος οἰκογενίας ἐκ Παλαιοροφίου
(σημερ. Ὁρωποῦ), «περὶ τινος Ἐκκλησίας
κειμένης εἰς Λοῦρον καὶ ἐπ' ὀνόματι τιμω-
μένης τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Δε-
σποίνης ἡμῶν Θεοτόκου». Τὸ ἐν Πρεβέζῃ
Ἐκκληστ. Δικαστήριον ἐνεργεῖν κατόπιν εἰ-
δικῆς ἐντολῆς Ἀρχιερέως, ἣν διαλαμβάνει
τὸ ἐν τῇ σ. τοῦ παρόντως 211 Γράμμα αὐ-
τοῦ... συνελθόντες ἐν τῷ καταστήματι τῆς
καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς Μητροπόλεως καὶ μετακα-
λεσάμενοι ἀμφοτέρω τὰ διαμαχόμενα μέρη
δικάσατε ἐκκλησιαστικῶς τὴν ὑπόθεσιν καὶ
ἀποδόσατε ἐν ὀνόματι ἡμῶν ᾧ τινι ἀνήκει
τὸ δίκαιον...», λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὰ ὑπὸ τῶν
Ἱ. Κανόνων διακελευόμενα ἀπεφάνθη, ὅτι:
«ὁ ἐν τῇ κόμῃ Λούρου ἱερὸς Ναὸς τῆς Θε-
οτόκου καὶ ἡ περιουσία αὐτοῦ... λογιζονται
καὶ θεωροῦνται ἀπὸ τοῦδε ὑπὸ τὴν εὐσεβῆ
διαχειρῆσιν καὶ ἐπιτροπείαν ἀπάσης τῆς χρι-
στιαν. κοινότητος Λούρου, ὅτι τὰ περισσεύ-
οντα ἐκ τῶν τοῦ Ναοῦ ἀναγκῶν εἰσοδήμα-
τα ἀπαιτεῖται νὰ δαπανῶνται θεαρέστως εἰς
συντήρησιν ἐνὸς δημοτικοῦ σχολείου πρὸς
στοιχειώδη ἐκπαιδεύσιν τῶν παιδῶν, τῶν
εὐσεβῶν καὶ πρὸς δεομένους ἀδελφοὺς
Χριστιανοὺς... ἡ δὲ οἰκογένεια ἔχει
δικαιώματα ἐνὸς τρίτου ἐξ ἐνὸς νερομύλου
τῆς ἐκκλησίας ταύτης...». Τὴν τοιαύτην ἀ-
πόφασιν τὸ Ἐκκληστ. Δικαστήριον διὰ γράμ-
ματος αὐτοῦ, οὗτινος ἀντίγραφον παρατίθε-
ται ἐν σ. 212, γνωρίζει πρὸς τὸν Σεβ. Ἀρ-
χιερατ. κ. Σεραφεῖμ, ὅστις καὶ ἀπήντησεν,
ὅτι: «χορμισάμενος τὴν Ὑψ' ὡμῶν συντα-
χθεῖσαν ἀπόφασιν κατὰ τοὺς τῆς Ἐκκλη-
σίας κανόνας καὶ διελθὼν αὐτὴν λίαν εὐα-
ρέστως διετέθην καὶ ἠδολόγησα τὴν ὑμετέ-
ραν ἐντιμότητα ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶν ἐπὶ
τῇ αἰσίᾳ διεκπεραιώσει τῆς ὑποθέσεως...»

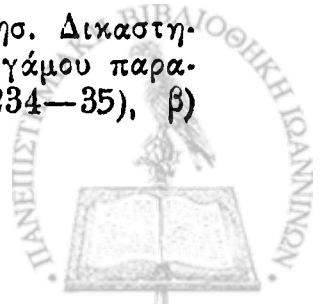
4. Πρᾶξις διευθετήσεως προικίου ζητή-
ματος (σ. 214).
1868

1. Ἐν σελ. 227—232 ἀναγράφεται
«Πρᾶξις θεοδώρου Τσιντώση καὶ τῆς συζύ-
γου αὐτοῦ Αἰκατερίνης», ἥτοι Διαθήκη συν-
ταχθεῖσα τῇ 3 Μαρτίου 1868. Ἐν αὐτῇ σὺν
τοῖς ἄλλοις διαλαμβάνεται, ὅτι: «ὁ μὲν Θε-

όδωρος... δύο ἐλαιοστάσια (ἐκ 200 ἐλαιοδέν-
δρων)... ἀπὸ σήμερον τὰ κληροδοτεῖ ὡς
λάσσον εἰς τὰς ἐνταῦθα Θεοφανείους Σχο-
λὰς, ὅπως ἐπιτροπεύωνται καὶ διευθύνωνται
αἰωνίως παρὰ τῶν κατὰ καιρῶν Ἐπιτρόπων
τῶν Αὐτῶν Θεοφανείων Σχολῶν, ἥτοι τῶν
τριῶν ἐνταῦθα Ἐκκλησιῶν Ἀγίου Νικολά-
ου, Ἀγίου Χαραλάμπους καὶ Ἀγίου Ἀθα-
νασίου, τοὺς ὁποῖους παρακαλεῖ νὰ διαχει-
ρίζωνται αὐτὰς τιμίως καὶ εὐσυνειδήτως...
ἡ δὲ σύζυγός του Αἰκατερίνη... δύο ἐργα-
στήρια κληροδοτεῖ ἀπὸ σήμερον εἰς τὸ λάσ-
σον τοῦ συζύγου τῆς εἰς τὰς Θεοφανείους
Σχολὰς, ὅπως μέωσιν ἐπίσης αἰωνίως ἀνα-
παλλοτρίωτα καὶ ἐπιτροπεύωνται καὶ δια-
χειρίζωνται παρὰ τῶν κατὰ καιρὸν Ἐπι-
τρόπων τῶν αὐτῶν Σχολῶν, ὡς καὶ τὰ ἐ-
λαιοδένδρα τοῦ συζύγου τῆς... ἐπιθυμοῦν
(δὲ) καὶ θέλουν νὰ ἐνεργῶσι τακτικῶς καὶ
ἀπαρεγκλίτως τὰ ἐπόμενα. 1ον. Κατὰ τὴν
Μ. καὶ Ἀγίαν Τεσσαρακοστὴν νὰ τελῶσι
κατ' ἔτος Ἀρχιερατικὸν Μνημόσυνον ὑπὲρ
ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τῶν δύο αὐτῶν λασ-
σοθετῶν καὶ τῶν προγόνων των... 2ον. Ἐκ
τῶν καθιρῶν εἰσοδημάτων τοῦ λάσσου, ἀ-
φοῦ κατὰ τὴν Ἀγίαν καὶ Μ. Πέμπτην ἐκά-
στου ἔτους γίνεται Συνέλευσις ἐν τῇ Ἱερᾷ
Μητροπόλει τῆς πόλεως ταύτης παρὰ τῶν
λασσοεπιτρόπων καὶ τῶν προκρίτων προε-
δρευομένην παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως ἢ τοῦ Ἐ-
πιτρόπου Αὐτοῦ νὰ παραδίδεται ἀκριβῆς
καὶ καθαρὸς λογαριασμὸς τῆς ἐτησίως προ-
σόδου ὑπὸ τῶν διαχειριστῶν νὰ δίδωνται
γρόσια 1000 πρὸς ὑπανδρεῖαν ἐνὸς ἐκ τῶν
ἐγκαίρων πρὸς τοῦτο κορασιῶν τῶν πτωχῶν
Χριστιανῶν τῆς πόλεως, προτιμωμένων πάν-
τοτε τῶν τυχόν τοιούτων κορασιῶν τῶν πτω-
χῶν συγγειῶν αὐτῶν τῶν λασσοθετῶν.
Τὰ δὲ περισσεύοντα θέλει μένειν ἐν
τῷ Ταμείῳ τῶν Θεοφανείων Σχολῶν πρὸς
συντήρησιν αὐτῶν καὶ ἀγορὰν βιβλίων διὰ
τοὺς ἀπόρους τῶν μαθητῶν...»

2. Προικοδότησις ἀπόρου κορασίδος κα-
τὰ τὴν Ἀγίαν καὶ Μ. Πέμπτην, 8 Μαρτίου,
ἐν τῇ Ἱ. Μητροπόλει, ἐκ τοῦ κληροδοτήμα-
τος τῆς Γιαννούλας Ἰω. Ἀθανασιάδου
(σ. 233).

3. Ἀποφάσεις τοῦ Ἐκκληστ. Δικαστη-
ρίου. α) Ἀποκτετάσεις διὰ γάμου παρα-
νόμου τινὸς συμβιώσεως (σ. 234—35), β)

Συμβιβασμός ἐπὶ ἀγωγῆς εἰς τὸ Ἐκκλ. Δικ. (σ. 235—371).

4) Διαθήκη. Ἐν σελ. 241—253 ἀναγράφεται «Ἰδιόχειρος διαθήκη ἐμοῦ Σπυρίδωνος Καραμάνη ποτὲ δημοτρίου» γραφείσα «τὴν 15 Ἀπριλ. 1868, Πρέβεζα», ἣτις διαλαμβάνει: «...Αὐτὰ τὰ ὡς εἴρηται τέσσαρα ἐλαιοστάσια καὶ ἓν χωράφι ἅμα ἀποθάνω νὰ τὰ πωλήσουν μὲ ὑπομονὴν ὅπως ἐπιτύχουν τὴν τιμὴν τῆς ἀξίας των, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν κεφάλαια μετρητὰ νὰ δανήσουν εἰς ἀξιώχρεα ὑποκείμενα μὲ ἀξιώχρεον ἐγγύησιν καὶ μὲ κάθε δυνατὴν ἀσφάλειαν... τῶν ὁποίων κεφαλαίων τοὺς τόκους νὰ συνάξουν αὐτοὺς κατ' ἔτος.. ἕως ὅτου φθάσῃ καὶ ἀναβῇ τὸ κεφάλαιον ἀρκετὸν καὶ ἀνακαινισθῇ ἐκ θεμελίων ἢ γειτονικῇ μου Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου... Πρὸς τούτοις ἀπὸ σήμερον ἔδωσα ἀπὸ τὴν χρηματικὴν μου κατὰστασιν... δύο χιλιάδας τάλληρα Βενέτικα πρὸς τοὺς ἄνω εἰρημένους συγγενεῖς μου καὶ ἐπιτρόπους μου... ἕως ὅτου κεφάλαια καὶ τόκοι σχηματίσουν ἓν κεφάλαιον ἐπαρκοῦν νὰ γίνῃ ἓνα εἰκηχά... (τὸ ὁποῖον) νὰ γίνῃ ἀφοῦ πρῶτον λάβουν ὑπ' ὄψιν οἱ Ἐπιτροποὶ μου ἓνα πρωηγούμενον προϋπολογισμόν ὥστε νὰ μείνωσιν τόσα κεφάλαια τῶν ὁποίων οἱ ἐτήσιοι τόκοι αὐτῶν νὰ ἐπαρκοῦν διὰ τὸν ἐπόμενον φιλανθρωπικὸν σκοπὸν τῆς Πατρίδος Πρεβέζης, δηλαδὴ πρὸς πληρωμὴν μιᾶς διδασκαλίστης, μιᾶς συμβοηθοῦς καὶ μιᾶς ὑπηρετρίας, καὶ ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς εἶναι νὰ συνέρχονται εἰς αὐτὸ τὸ παιδαγωγικὸν σχολεῖον τὰ ἀπὸ τριῶν ἐτῶν καὶ ἐπάνω παιδιὰ ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ τῆς πατρίδος μου πόλεως Πρεβέζης διὰ τοῦτο ἀναγκαιοὶ δασκάλα παιδαγωγὸς διδάσκουσα αὐτὰ ἀρχὰς ἀναγνώσεως τὴν προσευχὴν των καὶ ἀρχὰς γραφῆς, καὶ περὶ πλέον ὡς πρὸς τὰ θηλυκὰ τὴν ραπτικὴν. Τὸ σχολεῖον τοῦτο νὰ φέρῃ τίτλον «Καραμάνειος Παιδαγωγικὴ Σχολή». (Τοῦτο, τὸ καὶ σήμερον γνωστὸν ὡς Καραμάνειον Νηπιαγωγεῖον, καταστραφέν τέλεον ἐπὶ τῆς ξενικῆς κατοχῆς 1940—41 ἐκ τῶν βομβαρδισμῶν, ἀνικοδομήθη πρὸ τριετίας ἐκ δάθρων ἐνεργείας τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ. Στυλιανοῦ καὶ ἤδη λειτουργεῖ συμφώνως τῇ ἀνωτέρῳ θελήσει καὶ ἐπιθυμίᾳ τοῦ ἀει-

μνήστου Καραμάνη ὑπὸ τὴν ἄμεσον παρακολούθησιν καὶ ἐποπτεῖαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Προέδρου τοῦ ἱδρύματος).

Ἐν συγχέῳ (σ. 253—255), τῇ 7 Ἰουλ. 1868, ἀναγράφονται συμπληρωματικὰ τινα ἐπὶ τῆς διαθήκης τοῦ Σπ. Καραμάνη, ἅτινα ἐπικυροῦνται ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σερραφείμ. 1869

1) Πράξεις ἢ ἀποφάσεις τοῦ Ἐκκλησι. Δικαστηρίου πρὸς διευθέτησιν προικῶν κ. ἄ. α) σελ. 246, 57—58, β) 263—64, γ) σ. 268—69, 70—86, δ) σ. 290—92, 93 ε) σ. 294.

2) Πράξεις ἀνταλλαγῆς περιουσιακῶν στοιχείων μεταξὺ τῆς Ι. Μητροπόλεως καὶ τοῦ Ι. Ναοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος γενομένη τῇ 9 Ἀπριλ. 1869, καθ' ἣν «Δυνάμει τῆς παρούσης ἐπισήμου ἀνταλλαγῆς πράξεως ἀπὸ τοῦδε καὶ ἐφεξῆς οἱ μὲν τέσσαρες μονοθεθέντες ἡδὴ ἐλαιοῦνες (ἐξ 123 ἐλαιοδένδρων) θέλουν ἐννοεῖσθαι καὶ λέγεσθαι αἰωνίως κτήματα ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα τοῦ κατὰ τὰ τὸ Βαθὺ ἀδελφάτου τοῦ Ναοῦ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, τὸ δὲ ἐργαστήριον, κήπος αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ δένδρα, μετὰ πάντων τῶν παρακολουθημάτων των, τῆς ἐνταῦθα Ἱερᾶς Μητροπόλεως».

Προικοδοτήσεις.

3) Τῇ 17 Ἀπριλίου 1869, Μ. Πέμπτη, «ἐτέθη εἰς κλῆρον τὸ εἰσόδημα τοῦ κληροδοτήματος τῆς αἰοδίμου Γιαννούλας Ἀθανασιάδου».

4) Προστάσεις δυστυχῶν. α) Ἐν σελ. 265—66 ὑπεχρεώθησαν ὑπὸ τῆς Ἀρχ. Ἐπιτροπῆς τρεῖς υἱοὶ Σπ. Μπέκα νὰ δίδουν κατὰ μῆνα χρηματικὸν ποσὸν διὰ τὴν συντήρησιν τῆς γράας μητρὸς αὐτῶν Θεοδούλης. β) Ὑπὸ τῆς Ι. Μητροπόλεως ἀπεφασίσθη οἱ ἱεροὶ Ναοὶ τῆς πόλεως «θὰ δώσωσιν ἅπαξ χεῖρα βοήθειας», 113 γρόσια, εἰς τὴν δυστυχῇ χήραν Τατιάην Χρ. Γραμμενιάτου, ἔχουσαν ἀνήλικα ὀρφανά...

5) Ἐν σ. 267—68 ἀναγράφεται Ἐγκύκλιος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σερραφείμ περὶ ἀρραβῶνων ὑπὸ ἡμερ. 16 Ἰουν. 1869, ἔχουσαν οὕτω:

«Αἰδεσιμώτατοι Ἱερεῖς οἱ ψάλλοντες ἐν ταῖς Ἱεραῖς Ἐκκλησίαις Πρεβέζης τίμιοι πρόκριτοι, καὶ λοιποὶ Χριστιανοί, ἔστω πρὸς γνῶσιν ὑμῶν, ὅτι κατὰ τὴν ἐσχάτως

ἀποσταλείσαν ἐγκύκλιον Πατριαρχικὴν καὶ συνοδικὴν ἐπιστολὴν, τὴν διαλαμβάνουσαν περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ γίνωνται εἰς τὸ ἐξῆς οἱ ἀρραβῶνες, διὰ νὰ μὴ συμβαίνωσι πολλαὶ καταχρήσεις, ὁφείλεται νὰ ἀκολουθήσῃτε ὡς ἀκολούθως.

Α'. Οἱ μνηστευθεσόμενοι νὰ εἶναι τέλειοι τὴν ἡλικίαν καθὼς διαλαμβάνει ὁ θεῖος Νόμος καὶ ἀκώλυτοι.

Β'. Τὰ Σύμβολα τοῦ ἀρραβῶνος θέλουν εἶναι πάντοτε δακτυλίδια καὶ ὄχι ἄλλο τί.

Γ'. Τὰ ψιλὰ ταῦτα σύμφωνα τοῦ ἀρραβῶνος πρέπει νὰ γίνωνται ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἱερέως καὶ δύο τῶν προκρίτων.

Δ'. Προσδιορίζεται διάρκεια τοῦ ἀρραβῶνος μῆνες ἕξ, ἢ τὸ πολὺ ἐν ἔτοις μέχρι τοῦ γάμου.

Ε'. Καταργοῦνται τὰ κεράσματα, τὰ ὅποια δίδονται ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν εἰς τὸ διάστημα τοῦ ἀρραβῶνος, καὶ τὰ ἐξοδα ποὺ γίνονται δὲν θεωροῦνται διὰ τίποτε.

ΣΤ'. Ὁ Γαμβρός νὰ μὴ εἰσέρχεται καὶ ἐξέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μνηστῆς εἰμὴ εἰς ρητὰς ἡμέρας δι' ἐπίσκεψιν.

Ζ'. Ἐν τῇ διαλύσει ἀρραβῶνος μόνον τὸ τοῦ ἀρραβῶνος δακτυλίδιον θέλει δίδει διπλοῦν ὁ μετανῶν, τὰ δὲ ἄλλα συμβάντα ἐξοδα εἰς φαγοπότια καὶ κεράσματα θέλουν λογίζεσθαι μὴδὲν, οὐδὲ ἡμποροῦν νὰ ἀπαιτῶνται.

Οὕτω τοίνυν γινώσκοντες πράσσετε κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἄρθρα, διότι ὁ παραβάτης οὐ μόνον θέλει παιδεύεται, ἀλλὰ καὶ ἀπαιτήσεις τοῦ δὲ θὰ εἰσακούονται.

Ἐκ τῆς Μητροπόλεως Ἀρτης τὴν 9 Αὐγούστου 1868.

Ὁ Ἀρτης καὶ Πρεβέζης Σεραφεῖμ

6) Ἐπιστολαὶ τῆς ἐν Πρεβέζῃ Ἀρχ. Ἐπιτροπῆς πρὸς τὸν Μητροπολίτην Σεραφεῖμ. α) περὶ προικίου τινὸς διενέξεως (σελ. 237—39). β) περὶ διενέξεώς τινος τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς Λεκατοῦ Σωφρονίου μετὰ τῶν Ἐπιτρόπων τῆς Μονῆς (σ. 287—88). Ἐν συνεχείᾳ (σ. 289—90) παρατίθεται πρᾶξις διευθετήσεως τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἣν «ὁ Ἀρτης καὶ Πρεβέζης Σεραφεῖμ ὑποβέβαιοι», ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Πρεβέζης τῇ 7 Αὐγούστου 1869».

1870

1) Πράξεις τῆς Ἀρχ. Ἐπιτροπῆς δι' οἱ.

κογενειακῆς φύσεως ζητήματα, οἷον Διαζύγια Προϊκες κ.τ.λ. α) ἐν σελ. 295—96, β) σ. 300—303, γ) σ. 306—307.

2) Πρακτικὸν παραλαβῆς ἀργυρῶν σκευῶν καὶ ἀμφίων διὰ τὴν Μονὴν Κορωνησίας ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου αὐτῆς Ἀρχιμ. Ἀμβροσίου Ραφαηλίδου (σ. 291—97).

3) Ἐκκλησ. Πράξεις, δι' ἧς διορίζεται ὡς ἡγούμενος τῆς Μονῆς Κοζύλλης ὁ Μοναχὸς Ἰγνάτιος (σ. 297—99).

4) Προικοδόσεις τῇ Ἀγία καὶ Μ. Πέμπτῃ 9 Ἀπριλ., πτωχῆς τινος κόρης ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Γιαννούλας Ἀθανασιάδου (σ. 303).

5) Συμφωνία τῆς Ι. Μητροπόλεως μετὰ τοῦ Στ. Κοκκινάτου ἐπὶ τινος παρ' αὐτῇ οἰκοπέδου (σ. 304—305).

1871

1) Ἐκκλησ. Πράξεις περὶ ἐπισκευῆς τοῦ «Καταστήματος» τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως δαπάναις τῶν Ι. Μονῶν Κοζύλλης, Ἀγίων Ἀποστόλων Λιθαρίου, Λεκατοῦ, Ἀγίας Πελαγίας, Ἀθάσου, Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ Ἀγίας Τριάδος, Ἐκκλησίας Ἀγίου Σπυρίδωνος, καὶ Μονῆς Ζαλόγγου (σ. 308).

2) Πράξεις τῆς Ἀρχ. Ἐπιτροπῆς δι' οἰκογενειακῆς φύσεως ζητήματα, οἷον Διαζύγια, Προϊκες κ.τ.λ. α) ἐν σελ. 309—11, 312—15, β) ἐν σελ. 315—17 ἀπόφαισις διὰ προστασίαν καὶ «πρὸς περίθαλψιν τῶν πλάσματων τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ», ἥτοι «τῶν ἐκθέτων βρεφῶν».

1872

1) Πράξεις τῆς Ἀρχ. Ἐπιτροπῆς δι' οἰκογενειακῆς φύσεως ζητήματα. α) ἐν σ. 318—321).

(Σημ. Ὁ ὑπ' ὄψιν Κώδιξ ἀπὸ τῆς σελ. 321 μέχρι 337 τυγχάνει πάντῃ ἐφθαρμένος ὥστε καθίσταται ὅλως ἀδύνατος ἡ σπουδὴ του, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τινα τρόπον κατὰ προσέγγισιν ἀνάγνωσίς του), β) ἐν σ. 359—71, γ) σελ. 381—384, δ) σελ. 395—97.

2) Προικοδόσεις πτωχῆς κόρης, τὴν 13 Ἀπριλίου 1872, Ἀγίαν καὶ Μ. Πέμπτῃ ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Γιαννούλας Ἀθανασιάδου, «ἐνώπιον τοῦ Σεβασμ. Πατρὸς ἡμῶν καὶ Ποιμένος Μητροπολίτου Ἀρτης καὶ Πρεβέζης Κυρίου Σεραφεῖμ» (σελ. 338).

3) Ἐνώπιον τῆς Ἀρχ. Ἐπιτροπῆς ἐκού.

σιος συμβιβασμός επί περιουσιακών διαφορών (σελ. 338—342).

4) Μεταβαίνων δὲ πρὸς τούτῳ ἐκλενέεις Ἰω. Παπαχρίστος εἰς Ἱερατικὴν Σχολὴν Ἰωαννίνων (νῆσου), ἵνα σπουδάσῃ ὡς ὑπότροφος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σωφρονίου «ὕπόσχεται διὰ τοῦ παρόντος, ὅτι θέλει καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν καὶ ἐπιμέλειαν ἵνα διδαχθῇ προσηκόντως τὰ ἐν αὐτῇ μαθήματα, ὅτι θέλει διάγει βίον σεμνόν, συμφώνῳ τῇ ταύτης κανονισμῷ καὶ τέλος ὅτι μετὰ τὸ πέρασ τῶν σπουδῶν του θέλει ἀναδεχθῇ τὸ ὑπέρτιμον τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι... «Διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν τοιούτων ὑποσχέσεων ἐγγυητὴς κατέστη ὁ Ἀθ. Ἀθανασιάδης» (σελ. 342—43).

5) Διαθῆκαι. α) Εὐαγγέλου Ἀνυφαντῆ καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Μαρίας, θυγατρὸς τοῦ Ἱερέως Β. Δεδάρη, συνταχθεῖσα τὴν 9 Αὐγ. 1872, ἐνώπιον τοῦ Μητροπολίτου Σεραφείμ, καὶ διαλαμβάνουσα, σὺν τοῖς ἄλλοις: Γον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀποβιώσαντος Συζύγου, ἀμφότεροι οἱ προσφιλεῖς οὗτοι σύζυγοι δωροῦνται τὰ εἰρημένα κτήματα πρὸς τοὺς πτωχοὺς Χριστιανοὺς, καὶ θέλουσι νὰ διατεθῇ τὸ ἐτήσιον ὧλων αὐτῶν τῶν καταγραφεισῶν ἤδη ἰδιοκτησιῶν καὶ ὅσον ποσὸν χρημάτων ληφθῇ ἐκ τῆς ἐπὶ δημοπρασίας παρὰ τῶν ἐπιτρόπων πωλήσεως τῆς εὑρεθισομένης κινητῆς περιουσίας ὡς εἴρηται εἰς κληροδότημα αἰώνιον ὑπὲρ τῶν πτωχῶν ἀδελφῶν μας Χριστιανῶν τῆς κοινότητος ταύτης ὡς ἔπεται καὶ ὁμολογοῦμεν αὐτολεξεῖ...» (σελ. 344—350) β) Θεοδ. Βασιλᾶ τοῦ Εὐσταθ. καὶ τῆς συζύγου αὐτῆς Φορταυνάτας, συνταχθεῖσα τὴν 23 Αὐγ. 1872 καὶ διαλαμβάνουσα, σὺν τοῖς ἄλλοις: Θον. Μετὰ τὴν ἀποβίωσιν (αὐτῶν) ὀλῆ ἢ λοιπὴ μνησθεῖσα ἀκίνητος αὐτῶν περιουσία, τούτεστιν ὁ ἐλαιὼν εἰς Δορδολοῦτσαν, τὸ ἐργαστήριον... καὶ τὸ οἶκημα μὲ τὰ δύο δωμάτια... θέλουν οἱ Σύζυγοι οὗτοι νὰ ὦσι καὶ λογίζωνται αἰώνως κληροδότημα ἀναπόσπαστον καὶ ἀναφαίρετον τῶν πτωχῶν ἀδελφῶν Χριστιανῶν τῆς κοινότητος ταύτης, πρὸς οὓς δωροῦνται μὲ πληρεστάτην αὐτῶν εὐχαρίστησιν οἱ εἰρημένοι Σύζυγοι, εἰς ἀνάπαυσιν τῆς ἀμαρτωλῆς αὐτῶν ψυχῆς, ὡς ἀκολούθως ὀρίζεται...» (σ. 353—58). γ)

Τῆς Ροζίνας Γ. Ἀντωνοπούλου, συνταχθεῖσα τὴν 29 Δεκεμβρ. 1872, ἐν ἣ σὺν τοῖς ἄλλοις διαλαμβάνει: Βον. Ἐκ τοῦ γάμου μου οὐδὲν τέκνον ἐπέζησεν. Ὅθεν εὐγνωμονοῦσα πρὸς τὸν καρδιογνώστην Θεόν, ἐπιθυμῶ καὶ θέλω μετὰ τὸν θάνατόν μου ἢ προικῶν περιουσία μου συγκειμένη ἐκ ταλήρων ἑξακοσίων καὶ τῶν ἐνδυμάτων μου... νὰ διαμερισθῇ εἰς τρία ἴσα μέρη, ἐν νὰ λάβῃ ὁ ἀγαπητός μου σύζυγος, ἐν ἡ Σεβασμία καὶ προσφιλὴς μου μήτηρ, διὰ τὸ πρὸς αὐτὴν μέγα οὐκὸν μου χρέος καὶ τὰς ἀπειραριθμοῦς ὑποχρεώσεις μου καὶ ἐν οἱ πτωχοὶ χριστιανοὶ τῆς πατρίδος μου, πρὸς ἀνάπαυσιν τῆς ἀμαρτωλῆς μου ψυχῆς καὶ αἰώνιον μου μνημόσυνον...» (σελ. 388—91). 1873

(Σημ. Ἐκ παραδρομῆς ἐσημειώθη τὸ σφάλμα, ὅτι ὁ ὑπ' ὄψιν Κώδιξ περατοῦται εἰς τὸ ἔτος 1872 ἢ 1869. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι, ἐκ πρώτης ὀψεως, παρουσιάζεται, περὶ τὸ τέλος αὐτοῦ, σύγχυσις διότι τῶν ἐτῶν τούτων καὶ ἄλλων γράμματα ἢ πράξεις ἐγράφησαν ἐν αὐτῷ μεταγενεστέρως καὶ οὐχὶ εἰς τὴν χρονολογικὴν αὐτῶν σειράν ὅπερ, λόγῳ καὶ τοῦ δυσαναγνώστου τῶν κειμένων, δὲν ἐγένετο εὐθὺς ἀμέσως ἀντιληπτόν. Τώρα δέ, ὅτε διεξήλθομεν διεξοδικῶς καὶ μεθ' ὑπομονῆς τὸν Κώδικα τοῦτον μέχρι τέλους, διεπιστώσαμεν τὸ λάθος, διὰ τὸ ὅποιον καὶ ζητοῦμεν τὴν συγγνώμην τῶν φίλων ἀναγνώστων).

1) Γράμματα τῆς Ἀρχ. Ἐπιτροπῆς πρὸς τὸν Μητροπολίτην Σεραφείμ. α) ἐν σ. 398—99, 400—403, ἀφόρωντα ζητήματα τοῦ Ἐκκλησ. Δικαστηρίου ἐπὶ οἰκογεν. φύσεως ζητημάτων. Ταῦτα δ' ἐστάλησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνθα τὸ ἔτος τοῦτο μετέβη ὁ Μητροπολίτης. β) ἐν σελ. 413, περὶ τινος ἱερέως, παθόντος τὴν ὑγίαν. γ) ἐν σελ. 435—36, καταγγελία κατὰ τινος ἱερέως, ὑπὸ ἡμερσμ. 20 Ἰουν. 1869.

2) Ὁκτὼ Ἐκκλησ. Πράξεις τῆς Ἀρχ. Ἐπιτροπῆς ἐπὶ οἰκογενειακῆς φύσεως ζητημάτων.

3) Διαθῆκαι. α) τοῦ Θεοδώρου Τσιντώση τοῦ Παναγιώτου, συνταχθεῖσα τὴν 11 Ἰουν. 1873 ἐν Πρεδέξῃ, ἐν ἣ διαλαμβάνει «διὰ τῆς παρούσης τελευταίας αὐτοῦ θελήσεως, ὅσα ἔμειναν διαθέσιμα διὰ τῆς ἀπὸ

3 Μαρτ. 1868 επισήμου πράξεως αὐτοῦ τε καὶ τῆς ἤδη ἀποβιωσάσης μακαρίτιδος Συζύγου αὐτοῦ Αἰκατερίνης Καρναβάλλη ὡς ἔπεται, ἵνα μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ διατεθῶσι κατὰ τὴν θέλησίν του ὡς παρ' αὐτῆς ὁλοσχερῶς ἀπορρέοντα.

Αὐν. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ ἐδῶ ἀγίου Χαραλάμπους ἐν ἐλαιοστάσιον ἀπὸ ἐλαιοδανδρα μικρὰ μεγάλα ἑκατὸν, ἀφίνω εἰς αἰώνιον μνημόσυνόν μου... Ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τούτου θέλω νὰ ἀνάπτεται καὶ καίεται ἀκοίμητη αἰωνίως κανδήλα εἰς ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, τῶν γονέων μου καὶ τῆς μακαρίτιδος συζύγου μου Αἰκατερίνης, τὸ δὲ ὑπόλοιπον τοῦ εἰσοδήματος θέλει ἐξοδεύεται ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ἀγίου Χαραλάμπους, καλλιεργουμένου πάντοτε τοῦ ἐλαιοῦνος, εἰς ἀναποφεύκτους αὐτοῦ ἀνάγκας καὶ τῶν πτωχῶν ἀδελφῶν μας Χριστιανῶν, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἁμαρτωλῆς ψυχῆς ἐμοῦ, καὶ τῶν ἀνατέρω γονέων καὶ τῆς γυναικὸς μου.

Βον. Εἰς τὸν ἐδῶ Ναὸν τοῦ ἀγίου Νικολάου ἀφίνω ἐλαιοῖαδον διακόσια Τζουκάλια, τὸ ὅποσον θέλουν δώσει πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους μετὰ τὸν θάνατόν μου οἱ ἐξῆς κληρονόμοι μου ὡς ἀφίρωμα, ἵνα μετ' αὐτὸ τὸ ἐλαιοῖαδον οἱ ἐπιτροποὶ κάμουν ὅ,τι εἶναι ἀναγκαῖον εἴτε πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου Νικολάου, εἴτε πρὸς ὠφέλειαν τῶν πτωχῶν ἀδελφῶν μας Χριστιανῶν, μὲ τὴν γνώμη τῶν Ἐκκλησιᾶς. Δημογερόντων καὶ τῶν προκρίτων τῆς Ἑνορίας τοῦ Ἀγίου Νικολάου συνερχομένων ἐπὶ τοιοῦτῳ σκοπῷ εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην Μητρόπολιν, παρόντως τοῦ ἀρχιερέως ἢ τοῦ ἐπιτρόπου του... (σελ. 404—407).

6) Διαθήκη τοῦ Σπυρ. Κονεμένου, συνταχθεῖσα τῇ 16 Αὐγ., μὴ ἔχουσα τι τὸ κοινονικῶς ἐνδιαφέρον (σελ. 141—14).

γ) Διαθήκη τῆς Πηνελόπης Γρ. Καραγιαννοπούλου, θυγατρὸς Γ. Λουροπούλου, γραφεῖσθ τὴν 25 Σεπτ., καθ' ἣν:

Δον. Ἐπιθυμοῦσα εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἁμαρτωλῆς μου ψυχῆς καὶ αἰώνιον μνημόσυνον τοῦ συζύγου καὶ τῶν υἱῶν μου νὰ φανῶ χρήσιμος εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ ταῦτα Καταστήματα τῆς Πατρίδος μου διορίζω καὶ ἀποφασίζω μετὰ τοῦ θανάτου μου οἱ δύο κληρονόμοι ἀδελφοί καὶ ἀδελφή μου νὰ δώ-

σωσιν ἐκ τῶν πρώτων εἰσοδημάτων τοῦ κατὰ τὴν Φανερωμένην ἐλαιοῦνος μου πρὸς τὸν Σεβασμιότατον Μητροπολίτην Ἀρτης καὶ Πρεβέζης, καὶ τοὺς παρ' αὐτῷ τεταγμένους Δημογερόντας, ἐλαιοῖαδον τσουκάλια 170 ὅποια ἅμα οὗτοι λάβουσιν ὡς προεῖπα ἀκ τῶν πρώτων μετὰ τὸν θάνατόν μου εἰσοδημάτων, θέλω νὰ πωλήσωσιν μὲ τὰς καλυτέρας τιμὰς καὶ ἐκ τῆς πωλήσεως ταύτης χρηματικὸν ποσὸν νὰ προσθέσωσιν εἰς τὰ κεφάλαια τῆς Θεοφανείου Σχολῆς...

Εὐν. Τὸ εἰρημένον μνημόσυνον θέλω νὰ ἐκτελεῖται κατ' ἔτος ἐν τῇ ἐπισήμῳ θεῷ Λειτουργίᾳ, ἐν ᾗ ὁ Ἀρχιερεὺς μνημονεύει τοῦ ἀοιδήμου Θεοφάνους καὶ τῶν λοιπῶν τῆς κοινότητος ταύτης εὐεργετῶν, τότε ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιερεὺς θέλει μνημονεύει ἐπ' ἐκκλησίας τῶν ὀνομάτων τοῦ συζύγου μου Γρηγορίου, ἐμοῦ Πηνελόπης καὶ τῶν υἱῶν μου... εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς πάντων ἡμῶν...

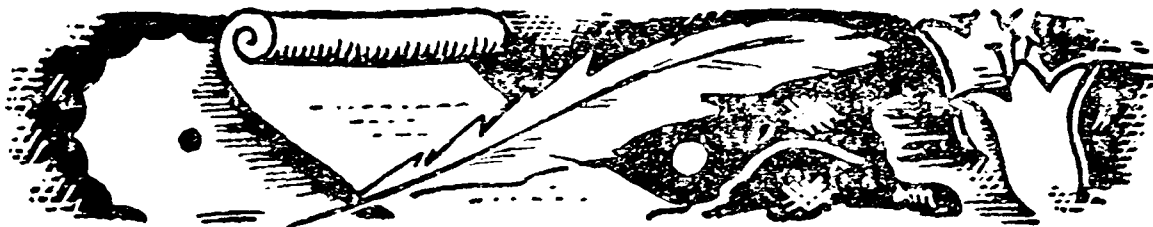
4. Ἐν σελ. 315—317 παρατίθεται ἀντίγραφον Πατριαρχικοῦ Γράμματος ἀπὸ 7 Αὐγ. 1883 πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἀρτης, ἐν ᾧ λέγεται: «... ἀποστέλλοντες τὸν κανονισμὸν ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς, προτρεπόμεθα καὶ ἀναγγέλλοντες τὸν διορισμὸν Πατριαρχικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς, προτρεπόμεθα καὶ παραγγέλλομεν αὐτῇ, ἵνα καταστήσῃ τοῦτο γνωστὸν ἐν ταῖς ἐν τῇ παροικίᾳ αὐτῆς Σχολαῖς, ὅπως αὐταὶ διὰ τῆς ὑμετέρας ἱερότητος ἔχωσιν τὴν ἀναφορὰν αὐτῶν πρὸς τὴν ρηθεῖσαν ἐπιτροπὴν, ρυθμίζουσαι τὴν διδασκαλίαν πρὸς τὰ προγράμματα καὶ ὁδηγίας ἃς τινὰς μέλλει ἐκδιδόναι...»

Συνεπεία τῆς Ἐγκυκλίου ταύτης ἐγένετο εἰδικὴ σύσκεψις ἐν τῇ Ἱ. Μητροπόλει, καθ' ἣν ἀπεφάσισαν καὶ ἔγραψαν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἐν Κ)Πόλει εἰσέτι εὐρισκόμενον Μητροπολίτην αὐτὸν Σεραφεῖμ (σελ. 421—23) καὶ δι' αὐτοῦ ἀπέστειλαν πρὸς τὸν Οἰκουμέν. Πατριάρχην Ε, ἐν ᾧ ἐξέφερον τὰς ἀπόψεις των πρὶ τὸ ἐν λόγῳ θέμα.

5) Σημείωσις περὶ τῶν ἐλαιοδένδρων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πρεβέζης (σ. 404).

6) Γράμμα πρὸς τὸν Ἀρχ. Ἐπίτροπον καὶ τὴν ἐντιμὸν Δημογερόντιαν ὑπὸ ἡμερομ. 6 Ἰανουαρ. 1872, περὶ προσκλήσεως τοῦ Ἐκκλησι. Δικαστηρίου.

ΑΝ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΜΙΚΡΑ ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

Δὲν ἐπιχειροῦμε τὴν συγγραφὴν ἐπιστημονικοῦ ἱστορικοῦ ἔργου. Ἀπλῶς μόνον θὰ φέρωμε εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ὀλίγες ἱστορικὲς παραδόσεις ὅπως τὲς ἀκούσαμε ἀπὸ τὸ στόμα τῶν παλαιῶν Κονιτιωτῶν Χρ. Πατέρα, Μιχαὴλ Ἀποστόλου, (Μπινόλα) Ν. Δημητρούλη, Ν. Τσιαλιαμάνη κ.ἄ. καθὼς καὶ ὀλίγες ἱστορικὲς ἐνθυμήσεις τὰς ὁποίας ἀντιγράψαμε ἀπὸ τὸ ἐξώφυλλον ἐνὸς παλαιοῦ εὐαγγελίου τοῦ ἱεροῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἀγ. Νικολάου ἄνω Κονίτης.

Ἡ προέλευσις τῆς ὀνομασίας τῆς πόλεως Κονίτης (παρ' ὅτι ἐπιχείρησαν πολλοὶ νὰ τὴν ἐτυμολογήσουν καὶ νὰ τὴν ἐρμηνεύσουν) παραμένει πάντε ἄγνωστη, ὅπως καὶ ἡ ὅλη ἱστορία τῆς.

Παλαιοὶ μεσαιωνικοὶ (ἴσως καὶ ἀρχαῖοι) οἰκισμοί, σύμφωνα μὲ τὰς παραδόσεις τῶν γερόντων, εὗρισκοντο πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως ὅπου νῦν ἡ τοποθεσία Σέρβενα, Παλιογορίτσα καὶ ὅπου διασώζεται ἀκόμη καὶ τρεῖς ἐκκλησίαις 1) Ἡ Παναγία ἡ κόκκινη (ἐοράζει τῆς ζωοδόχου πηγῆς), κτισμένη κατὰ τὸ πλεῖστον μὲ κόκκινα τοῦβλα καὶ φέρουσα καταφανῆ βυζαντινὰ ἴχνη εἰς τὴν τοιχοποιίαν τῆς, 2) τὸ μικρὸ ἐκκλησάκι Ἀγ. Νικόλαος, καὶ 3) πρὸ κάτω, ἡ Ἀγία Παρασκευή, ἡ ὁποία εἶχε εἰς χρόνους παλαιότερους καὶ Δεσποτικὸν θρόνον, τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ἦταν κεντρικὸς ναὸς συνοικισμοῦ ἢ κωμοπόλεως καὶ ὄχι ἀπλὸ ἐξωκλήσι.

Εἰς τὰ περὶ αὐτῆς τῆς τοποθεσίας (Σέρβινα), ἔχουν εὗρεθῇ ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ ἀρχαῖοι τάφοι, φέροντες πῆλινα δοχεῖα καὶ ἄλλα κτερίσματα, τὰ ὁποῖα κατεστράφησαν ἢ ἐφυγαδεύθησαν καθὼς καὶ μία κεφαλὴ ἡ ἀγάλματος καὶ ἄλλα μικροατικείμενα. Σῶζεται δὲ ἀκόμη, καὶ μιὰ πελώρια πέτρα, πελεκημένη σὲ σχῆμα σκάφης, ὅπου οἱ κάτοικοι τῶν παλαιῶν αὐτῶν συνοικισμῶν ἐπότιζαν τὰ ζῶα τῶν ἢ ἐλεύκαιναν τὰ ροῦχα οἱ γυναῖκες τῶν.

Ἄλλος παλαιὸς συνοικισμὸς, πάντοτε κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπῆρχε ἐκεῖ ὅπου εὗρίζεται τῶρα ἡ κεντρικὴ ἀγορὰ τῆς πόλεως. Τὴν τοποθεσίαν αὐτὴν ὀνομάζουν ἀκόμη οἱ γέροντες Παλιοχωρί. Εἰς τὴν θέσιν δὲ τοῦ κατεδαφισθέντος πρὸ τριακονταετίας περίπου τζαμιοῦ τῆς ἀγορᾶς, προυπῆρχε ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Τὸ τζαμί αὐτὸ, εἶχε κτισθῇ πιθανὸν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος.

Ὅλοι ὅμως αὐτοὶ οἱ συνοικισμοί, κατεστράφησαν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν διαφόρων βουρβάρων καὶ τῶν Τούρκων ἀργότερα. Ἐμείνε μόνον δὲ ὁ συνοικισμὸς ποτὶς ἔφερε τὸ ὄνομα Κονίτσα κάτω εἰς τὰς κεντρικὰς, πλησίον στέν ποταμὸν, ἀκριβῶς εἰς τοὺς πρόπεδας τοῦ Κάστρου.

Ἐκεῖ κατοικοῦσαν καὶ οἱ Φράγχοι (κατὰ τὴν παράδοσιν) οἱ ὁποῖοι ἐξουσίαζαν ἐπὶ τὸν κάμπου, καὶ ὑπετάγησαν δὲ αὐτοὶ εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς Τούρκους. (Βλέπε ἡμῶς

τερον δημοσίευμα εἰς Ἡ.π. Ἐστίαν, τόμος 3ος σελ. 33)

Οἱ πρῶτοι Τοῦρκοι λοιπὸν, ἐγκατεστάθησαν κάτω εἰς τὰ κυπαρίσσια καὶ οἱ ἀρχηγοὶ των ὠνομάσθησαν μπέηδες. Ἀπόγονος αὐτῶν θὰ ἦτο ἀσφαλῶς καὶ ὁ κατὰ τὸ 1550 ἀκμάσας Κονιτσιώτης Διοικητὴς τῶν Ἰωαννίνων Λουφτῇ Πασᾶς. Ἐκεῖ ἐκτίσθη καὶ τὸ πρῶτον τζαμί, ὁ μιναρὲς τοῦ ὁποίου ἐτοιμόροπος σώζεται μέχρι σήμερον. Κτήτωρ δὲ τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ τεμένους ἐπῆρξε ἀσφαλῶς κάποιος Σουλτᾶνος, ὅστις καὶ σήμερα ἀκόμη τὸ ἀποκαλοῦν Σουλτᾶν τζαμί, καὶ τὴν συνοικίαν ὅλη Σουλτᾶν τζαμί μαχαλά. Ποῖος ὅμως Σουλτᾶνος τὸ ἐκτίσε (ὁ Μουράτ, ὁ Σουλεῦμάν ὁ μεγαλοπρεπής, ἢ ὁ Μωάμεθ β) ἄγνωστον.... Ἡ παράδοσι λέγει τὰ ἐξῆς σχετικῶς μὲ αὐτὸ τὸ τζαμί. Στὴ θέσῃ του ὑπῆρχε ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τὴν ὁποίαν κατεδάφισαν οἱ κατακτηταί, καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγίου τὴν ἐπνίξαν εἰς τὸν Ἀῶο. Τὴν ἄλλη ἡμέρα ὅμως, ἡ εἰκόνα εὗρέθη ἀπάνω εἰς τὰ κτίσματα. Οἱ Τοῦρκοι τὴν πέταξαν ἐκ νέου στὸ ποτάμι, καὶ αὕτῃ πάλιν παρουσιάσθη. Αὐτὸ ἐπανελήφθη ἀρκετὲς φορὲς καὶ συνάμα συνέβαινε καὶ τὸ ἐξῆς παράδοξον. Ὁ θόλος τοῦ τζαμιοῦ δὲν ἐστερεοῦτο ἀλλὰ κατέρρεε συνεχῶς, ἕως οἷου ἀναγκάσθησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ τὴν κτίσουν μέσα εἰς τὴν τοιχοποιείαν, καὶ ἔτσι ἐστερεώθη ἡ οἰκοδομή.

Εἰς δὲ τὴν θέσιν πάλι ὅπου ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, ἐκτίσαν οἱ Τουρκαλβανοὶ κατακτηταὶ τὸν τεκέ των, ἔχνη τοῦ ὁποῖον διασώζονται ἀκόμη.

Ἐμείναν λοιπὸν οἱ ὀλίγοι ἐναπομείναντες χριστιανοὶ χωρὶς ἐκκλησίαν τίς οἶδε ἐπὶ πόσον χρονικὸν διάστημα, καὶ κατόπιν κατώρθωσαν νὰ κατασκευάσουν τὸν ναὸ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων.

Ἡ πρώτη ἀγορὰ τῆς Κονίτσης (τὸ παζάρι) ὑπῆρχε κάτω στὰ κυπαρίσσια. Ἀργότερα, ὅταν οἱ κάτοικοι (χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι) ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ ἡ κωμόπολις ἐπέξετάθη, ἐγίνε δεύτερη ἀγορὰ στὸν πλάτανον στὴ βρύση τοῦ Ρόμπολου. Ἐφτανε τότε ἡ Κόνιτσα, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἕως τὴν τοποθεσίαν δέντρο ἅπ' ἐκεῖ καὶ ἀπάνω ἦταν δάσος καὶ βοσκοτόπος.

Πρῶτοι ἦλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ἀπάνω Κόνιτσα μερικοὶ Ἀλβανοὶ τιμαριούχοι καὶ συγκεκριμένως οἱ οἰκογένειες τοῦ Γιαγιά μπέη, τοῦ Ζεϊνὲλ μπέη, (πατρὸς τῆς Χάμκως μητρὸς Ἀλῆ Πασᾶ) καὶ τοῦ Σιαῖμ μπέη (πιθανὸν ἀπογόνου τοῦ περιφήμου ἀρμισιθρήσκου Ἰσαήμ ἀπὸ τὸ Λεσκοβίτσκιον). Ἀργότερα δὲ ἦρθαν καὶ ἄλλες τουρκαλβανικὲς οἰκογένειες ἀπὸ τὴ Φράσσαρη καὶ ἐκτίσαν τὰ σαράγια των εἰς τὴν ἄνω Κόνιτσαν, ὅπως οἱ οἰκογένειες τῶν Ἐλμάζ μπέη, Νταλῆ μπέη, Καπλάν μπέη, Ρουσίτ μπέη κ. ἄ. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ σκληροτράχηλοι μπέηδες τῆς ἄνω Κονίτσης ἐκτίσαν τὰ πολυτελῆ μέγαρά των καὶ τοὺς τεραστίους μανδρότοιχους, διὰ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας τῶν ἀτυχῶν ραγιάδων. Ὅσάκις, λέγει ἡ παράδοσις, ἐπέστρεφαν τὰ μπουλούκια (ὄμιλοι) τῶν μαστόρων ἀπὸ τὴν ξενιτείαν, ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐργασθοῦν ἐπὶ ἓνα δεκαήμερον χάριν τῶν κατακτητῶν, λαμβάνοντες ὡς μόνην ἀμοιβὴν τὴν τροφήν των. (Ἀξίζει ἐδῶ νὰ ἀναφέρωμε καὶ μία παράδοσι ἡ ὁποία ἀφορᾷ τοὺς Τούρκους τῆς Κάτω Κονίτσης). «Οἱ Τοῦρκοι, μοῦ ἔλεγε ὁ μακαρίτης γερο Νικόλα—Τσίκας, συνήθιζαν νὰ κάθωνται ραχατεύοντας εἰς τὸ Σιαρκατὶ στὰ κυπαρίσσια. Ὅποιος Ρωμηὸς καβαλάρης λάχαινε νὰ περάσῃ ἅπ' ἐκεῖ, ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ κατεβῇ νὰ τοὺς προσκυνήσῃ, καὶ νὰ ξανουκαβαλίῃ ἐψὺ ἀφ' αὐτοῦ ἀπομακρυνθῇ ἀρκετὰ ἅπ' αὐτούς. Πρῶτος, ἔκοψε αὐτὴ τὴ συνήθεια ὁ παλληκαρᾶς κερατζίης Νούσια Γκαλίτσης ἐδῶ κι' ἑκατὸ χρόνια περίπου. Πέρασε ἀπὸ προστάτους καβάλλα καὶ μόλις καταδέχτηκε νὰ τοὺς χαιρετήσῃ. Ὅταν ἐκεῖνοι τοῦ ἐξήτησαν τὸ λόγο αὐτὸς ἔσυρε τὴν πιστόλα του. Στὸ ἐξῆς δὲν τόλμησαν νὰ τὸν ξαναεισέλθουν, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον, κόπηκε αὕτη ἡ συνήθεια».

Οἱ ἐγκατασταθέντες λοιπὸν εἰς τὴν ἄνω Κόνιτσαν μπέηδες καὶ οἱ ὁμόθρησκοι ὑποτακτικοὶ των, δὲν ἠμποροῦσαν νὰ κατεβαίνουν τόσο μακριά, κάτω στὰ κυπαρίσσια, εἰς τὸ Σουλτᾶν Τζιαμί, κι' ἔτσι ἐκτίσαν τὸ ἰδικό τους τζαμί στὸ κέντρον τῆς πόλεως, καὶ ἐδημιουργήθη κατόπιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ τὸ καινούργιον παζάρι (ἡ σημερινὴ ἀγορὰ) ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς βιοτέχνες καὶ

ἐμπορευομένους, οἱ ὅποιοι ἄρχισαν σιγὰ—σιγὰ νὰ ἐγκαθίστανται εἰς τὴν ἀπάνω Κόνιτσα καὶ νὰ σχηματίζουν τὸ περίφημο ἀργότερα καταστὰν Βαρόσι. Ὅταν ἀργότερα οἱ χριστιανοὶ ἐπλήθυναν ἀρκετά, κατόρθωσαν νὰ ἀποσπᾶσουν τὴν ἄδεια ἀπὸ τοὺς κατακτητὰς καὶ νὰ κτίσουν τὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου Νικολάου (ἴσως περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος). Ἡ ἐκκλησία αὕτη ἦταν μικρότερη ἀπὸ τὴ σημερινή. Ὅταν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος κατεστράφη ἡ Βιλλᾶ, ὁ ναὸς αὐτὸς προεβιβάσθη εἰς μητροπολιτικόν. Ἐδῶ κατέφυγεν ὁ ἐπίσκοπος Βελλᾶς καὶ ἀρκετοὶ προύχοντες). Ὡς κατοικία τοῦ ἐπισκόπου ἐχρησίμευε ἕνα μικρὸν οἰκοδόμημα ἄνωθεν τοῦ ναοῦ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἰδίου αἰῶνος, τὸ κτίριον αὐτὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀνωκοδομήθη καθὼς ἀναφέρει ἡ ἐντοιχισμένη εἰς τὴν πρόσοψίν του ἐπιγραφὴ τὴν ὁποίαν παραθέτομεν ἑδῶ.

† ΑΝΩΚΟΔΟΜΗΘΗ Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΥΤΗ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΛΕΣΤΑΤΟΥ ΒΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΚΟΝΙΤΣΗΣ ΚΥΡΙΟΥ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΤΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ 1791 (ἀκολουθεῖ ἡ ἡμερομηνία ἀλλὰ εἶναι κατεστραμμένη καὶ δυσανάγνωστος).

Μὲ τὰ σχολεῖα τῆς Κονίτις δὲν θὰ ἀσχοληθῶμεν ἡμεῖς ἑδῶ, καθ' ὅτι ἀσχολήθησαν ἄλλοι πρὸ ἡμῶν.

Μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν νεωτέρων χρόνων, ἐπιφυλασσόμεθα νὰ ἀσχοληθούμε εἰς ἄλλο μας σημείωμα. Μᾶς μένει μόνον νὰ παραθέσωμεν τὰς τρεῖς ἱστορικὰς ἐνθυμήσεις τὰς ὁποίας ὑπεσχέθημεν, ἐπιφέροντες καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν κρίσεις μας.

Ἐνθύμησις α. *

1) «αρχιτεκτων Χριστος γλῶσση με τοὺς ἰγους του απο βορεπανη (Βούρμπιανη) Εκκλησια του αγιου νικολαου εν τι κομπολη κονιτζη κημενι εις το βαροσι

2) επηρπολιθη παρα του επαρατου καπλανμπεγη εν ετει χιλιοστο οκτακκοσιο στο ηκωστο ενατο εν μινη Ιαουναριου

* Ὑφείλομεν εὐχαριστίας εἰς τὸν νεωκώρον τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγίου Νικολάου κύριον Κ. Τζάλλαν ὁ ὅποιος μᾶς παρεχώρησεν τὰς παρούσας ἐνθυμήσεις πρὸς ἀντιγραφὴν.

22 μετα εκπαρλευσην ετον 3 εβαλθη δια να κτιστη παρα του θεοφηλεστατου επισκοπου βελλας κε κονιτζης κυριου Ιωσηφ ναζιου και τον λιπον προκριτον μολις εφάνη το θυμελιον κε ἀφεθη το-

3) σον δια την φιγην τοῦ δεσποτι ης βουκουρέστιον οσον κε δια την ανομαλιαν τον αλβανιτον παλιν μετα παρελευσιν ετον δεκα (δηλαδὴ τὸ 1842) ἀρχινιθη

4) το εργον κε ετελιοσαν τα κτισματα δεκεβριου 20 δεν ελιψαν να σινισφερουν απο διαφορα μερη αλος αλογον κε αλος πσσα κε ετελιοθι τουτο το θυον εργον εγκενιασθι δε δια χιρος του θεοφηλεστατου επισκοπου κυριου Ιεροθεου εβιας του εξ αρτης οντος εδο δια το

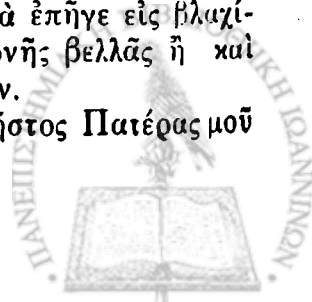
5) τευρη 843 σεπτεμβριου 26 αρχιερατευοντος Ιωαννινων κε βελλας κυριου Ιωακημ Χιου επιτροπευοντος κυριου παρθενιου σιφνιου προεστευοντος κυριου νικολαου Ζισητατζη επιτροπευοντος τολι πασχали επιμερευοντος ης αυτην την εκλίσιαν κυριου παπαγεωργη νανη Χρυσανθου Ιερομοναχου Λαίνα παπαχριστου εξ Οσανιτζης και ευταξια κωνσταντι γοση 843 σεπτεμβριου 30 Χρυσ ο Λαίνας»

1) Περὶ τοῦ ἀρχιτέκτονος (πρωτομάστορα) ἀναφέρει ἡ λαϊκὴ παράδοσις ὅτι ἐφορεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπάνω εἰς τὸ ἱκρίωμα (σκαλωσιὰ) καὶ δι' αὐτὸ ἡ ἄνωθεν τῶν παραθύρων ἐργασία ἔγεινε ἐσπευσμένη καὶ ἄνευ πελεκητῶν λίθων. Ἐμεῖς ἀμφιβάλλομε τὴν ἀλήθειαν τοῦ πράγματος, διότι ὅπως δῆποτε θὰ τὸ ἀνέφεραν ὁ τόσον ἀκριβολόγος συντάκτης τῆς ἐνθυμήσεως ἱερομόναχος Χρ. Λαῖνας, ἐπίσης δὲ θὰ τὸ ἐγνωρίζαμεν καὶ ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῆς οἰκογενείας τοῦ ὁμοχωρίου μας ἀρχιτέκτονος Γιόση. Πιθανὸν παρόμοιον γεγνὸς νὰ συνέβη ὅταν ἐπρωτοκτίσθη ὁ ναὸς κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, καὶ ἡ παράδοσις τὸ μετέδωκε συγκεχυμένον.

2) Ὁ Καπλὰν μπέης αὐτὸς δὲν θὰ ἀνῆκε ἀσφαλῶς εἰς τὴν Κονιτσιώτικην οἰκογένειαν Καπλὰν μπέη.

3) Δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐπῆγε εἰς βλαχίαν διὰ ὑποθέσεις τῆς μονῆς βελλᾶς ἢ καὶ διὰ περισυλλογὴν ἐράνων.

4) Ὁ ὑπέρργηρος Χρῆστος Πατέρας μου

ἔλεγε, ὅτι ὅλοι οἱ κάτοικοι μετέφεραν τὸν ἄμμον, πέτραν καὶ ἀσβέστη ἀπὸ τὰ Πεκλα-
ρίτικα νταμάρια διὰ τῆς προσωπικῆς των
ἐργασίας.

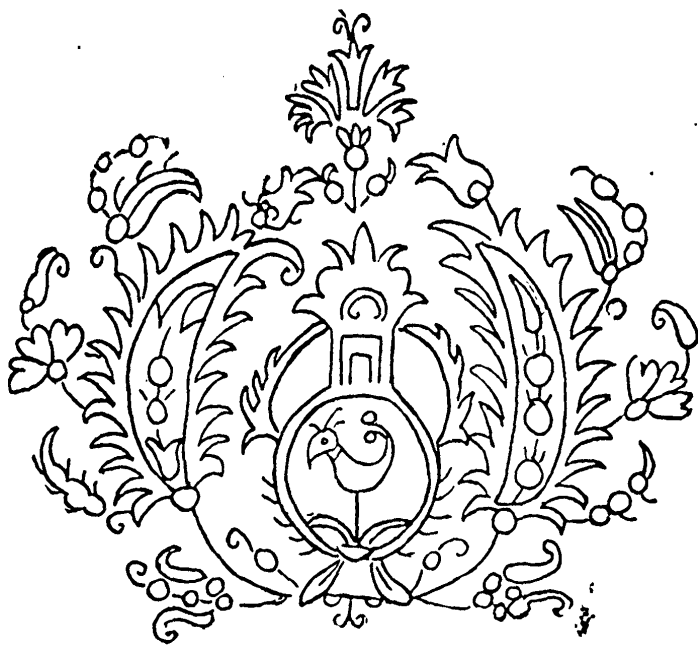
5) Ὁ ἀριθμὸς εἶναι μισοσβυσμένος ἴ-
σως νὰ εἶναι 26 Σεπτεμβρίου.

Ἐνθύμησις β.

1) 1820 Ἰανουαρίου 31 ἐχιροτονιθῆ
ιερεὺς ὁ κυρ παπαγεωργῆς νανῆ δια χιρὸς
τοῦ θεοφιλεστατοῦ ἐπισκοποῦ βέλλας καὶ
κονιτῆς κυρίου Ἰωσήφ ὁ δε Χρυσάνθος ιε-
ρομοναχο ὁ Λαΐνας ἐχιροτονιθῆ 1836 Ἰου-
λίου 6 δια χιρὸς τοῦ θεοφιλεστατοῦ κυρίου
λεοντίου ἐκ Ἰωαννίνων».

1) Καὶ αἱ δύο σημειώσεις εἶναι γραμ-
μένες μὲ τὸν ἴδιο γραφικὸν χαρακτῆρα· πι-
θανότατα ἐγράφησαν διὰ χειρὸς τοῦ ἱερο-
μονάχου Χρυσάνθου, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐ-
ποχὴν ἐκείνην δὲν ἐγνώριζε πολλὰ γράμμα-
τα. Ἀργότερα, κατόπιν, διὰ τῆς συνεχοῦς
μελέτης, ἀπέκτησε κάποιαν σχετικὴν παι-
δευσιν, καὶ ἔγραψε καὶ τὴν ἀκολουθίαν
τοῦ νεομάρτυρος Γεωργίου Ἰωαννίνων.

Τελειώνοντας ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι τὸ
μικρὸ αὐτὸ ἔργον δὲν ἔχει ἐπιστημονικὰς
ἀξιώσεις. Ἀπλῶς παραδίδωμεν εἰς τὸ φῶς
τῆς δημοσιότητος ὅτι κινδυνεύει νὰ χαθῇ
καὶ νὰ ἐξαφανισθῇ κάτω ἀπὸ τὸν συνθλι-
πτικὸν ὁδοστρωτῆρα τοῦ πολιτισμοῦ.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Ο ΝΕΙΟΠΑΝΤΡΟΣ

Τρεῖς μῆνες ἤμουν νειόπαντρος, δώδεκα χρόνους λείπω
κὶ ἀπόψε ὠνειρεύθηκα στὸ δόλιο μου τὸ σπίτι,
παντρεύει' ἡ ἀγάπη μου, παντρεύει' ἡ καλή μου
καὶ παίρνει ἄλλον ταῖρι της, συγχωριανό δικό μου,
Κατέβηκα στὸν σταῦλο μου καὶ βρῖσκω τ' ἄλογό μου,
δύνασαι μαῦρε νὰ μὲ πᾶς τρεῖς μέρες στὸ χωριό μου;
δύναμ' ἀφέντη μ' δύναμαι τρεῖς μέρες νὰ σὲ φθάσω,
νὰ μ' ἀβγατήσης τὴν ταῆ σαρανταπέντε φοῦχτες,
νὰ μ' ἀβγατήσης τὸ νερό ἐξηνταπέντε κοῦπες
καὶ δέσε τὸ κεφάλι μου μὲ δυὸ τρία ζουνάρια,
τ' εἶναι γκρεμὸς γκρεμίζουμαι, πέφτω καὶ σὲ σκοτώνω.
Στὸν δρόμον ὅπου πάαινε καὶ στὸ χωριὸ πού φθάνει,
βρῖσκει τὴ μάνα του μπροστὰ καὶ τὴν καλημεράει:
Καλὴ 'μερὰ σ' κυροῦλά μου, καλῶς τὸν ξένο ποῦρθες.
Κυρὰ μ' τί γάμος γίνεται καὶ τίνος νύφη παίρνουν;
τῆς ἀστραπῆς καὶ τῆς βροντῆς, τοῦ γυιοῦ μου τοῦ χαμένου.
Βιτσιὰ δίνει τ' ἄλόγον του στὸ μεσοχώρι φθάνει,
ἐκεῖ 'ταν ὁ πατέρας του σὲ πέτρα καθισμένος
μὲ τὸ κεφάλι του βαρὺ στὰ χέρι' ἀκουμπισμένο.
Καλὴ σου μέρα γέροντα, καλῶς τὸν ξένο ποῦρθες,
γέρο τί γάμος γίνεται καὶ τίνος νύφη παίρνουν;
τῆς ἀνθισμένης 'μυγδαλιᾶς, τοῦ γυιοῦ μου ποῦν' χαμένος.
Τρέχει καὶ φθάν' στὴν ἐκκλησιὰ, στὸν γάμο παραστέχει.
Κακὸ ζακόνι ἔχετε ἐσεῖς οἱ Ζαγορίσιοι
δὲν δαγάζετε τὴ νύφη σας νὰ τὴν κερονοῦν οἱ ξένοι.
Καλὸ ζακόνιν ἔχουμεν ἐμεῖς οἱ Ζαγορίσιοι,
καὶ βγάζουμε τὴ νύφη μας νὰ τὴν κερονοῦν οἱ ξένοι.
Ἐβγαλε καὶ τὴν κέρασε τὴν πρώτην ἀραβῶνα...
'Ἡ νύφη σὰν τὸ γροῖκησε πετάει τὸν πέπλο πέρα,
συμπέθεροι στὰ σπίτια σας καὶ φίλοι στὰ δικά σας
κ' ἐγὼ πάγω στὸν ἄντρα μου, στὸ ταῖρι μου τὸ πρῶτο.

ΠΑΠΟΥΤΣ' ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΜΟΥ...

Μ' αὐτὴν τὴν ἀσημόκουπα θέλω νὰ πιῶ πεντ' ἔξη,
 κι' ἂν δὲν μεθύσ' ἀπὸ βραδύς, θὰ πιῶ ὥς πὺν νὰ φέξῃ,
 νὰ κάτσω ν' ἀφολογηθῶ τῆς ξενιτειᾶς τὰ πάθη.
 Ἀπὸ μικρὸς ὠρφάνεψα ἴπο μάννα καὶ πατέρα
 κι' ἀπὸ μικρὸς στὴν ξενιτειὰ ἐβγῆκα νὰ δουλέψω.
 Ἐπῆγα καὶ ῥογιάσθηκα σὲ μιὰ βουλγάρα χήρα.
 Δώδεκα χρόνους, ἕκαμα σιὰ μάτια δὲν τὴν εἶδα
 κι' ἀπὸ τοὺς δώδεκα κ' ἐμπρὸς τὴν εἶδα τὴν ματάειδα.
 Μιὰ μέρ' ἀπαντηθήκαμε σὲ μιὰ μηλιά τοῦ κήπου,
 βγαίν' ἢ κυρὰν ἀπὸ τὸ λουτροῦ κ' ἐγὼ ἀπ' τὸν μπαρμπέρη.
 Κυρά μου, καλημέρα σου, καλῶς τὸ παλληκάρι.
 Κυρά, δός μου τὴ ῥόγα μου, δός μου τὴ δούλεψή μου,
 γιὰτ' οἱ δικοί μου μούγραψαν νὰ πάω νὰ μὲ παντρέψουν.
 Ἄν σουῖγραψαν γιὰ τὴν παντρειά, ἐγὼ θὰ σὲ παντρέψω,
 Ἀπὸ τὲς τρεῖς κοπέλλες μας, διαλέγῃς ὅποια θέλεις.
 Θέλεις τὴν ροῦσσα τὴν ξανθειά, θέλεις τὴ μαυρομάτα,
 θέλεις τὴν καταγάλανη, ποῦν' ἄσπρη σὰν τὸ γάλα,
 κι' ἂν δὲν σ' ἀρέσ' καμμιά ἀπ' αὐτὲς, νὰ πάρῃς τὴν κυρά σου
 Οὔτε τὴ ροῦσσα παίρνω ἔγώ, οὔτε τὴ μαυρομάτα,
 οὔτε τὴ καταγάλανη κι' ἄς εἶναι σὰν τὸ γάλα.
 Κι' οὔτε καὶ χήρα θέλω ἔγώ, κι' ἄς εἶναι καὶ κυρά μου.
 Ἡ χήρα θέλει τα πολλὰ, κ' ἐγὼ πολλὰ δὲν ξέρω.
 Ἐγὼ θὰ πάω σιὸ σπίτι μου, νὰ πάρω χωριανή μου,
 παποῦτσο ἀπὸ τὸν τόπο μου κι' ἄς εἶν' καὶ μπαλωμένο.

[Συλλογή: Β. Κ. ΣΚΑΦΙΔΑ]

ΚΩΣΤΑ ΑΓΝΑΝΤΗ

ΗΘΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΑΦΗΓΗΜΑ

ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ

Πάνω στήν ὁμορφὴ κι' ὁλόδροσὴ ὁρεινὴ κωμόπολιν, μεγάλη χαρὰ δοκίμαζε, κείνες τὶς μέρες, τὸ σπιτικὸ τοῦ Χριστοῦ Ταπέκη.

Ὁ Γάκης, τὸ μοναχοπαίδι του, ξεσκόλιζε τώρα τὸ Γυμνάσιο.

«Ἐτυχὸν ἀπολυτήριον λίαν καλῶς» τηλεγραφοῦσε στὸν πατέρα.

Ὁ Χριστὸ Ταπέκης ἦταν τότες ἀργὸς εἶχε μιὰ μικρὴ θεσοῦλα στήν ἐφορία κάτω στήν πρωτεύουσα τῆς περιοχῆς, μὰ τὸν εἶχε πάψει τὸ ἀντίθετο κόμμα ποῦχε ἐρθεῖ «στὰ πράγματα».

Ἀναγκάστηκε, τὸ λοιπὸν, ν' ἀφήσῃ τὸ παιδί στήν πόλιν, νὰ μὴ χάσῃ τὴ χρονιά του στό σχολεῖο, κι' αὐτὸς μὲ τὴν Ταπέκαινα ἀνέβηκαν πάλιν στό χωριὸ, στό πατρικὸ τους σπίτι.

Τὸ παιδί, στό λίγο τοῦτο διάστημα, ὡς τὶς ἐξετάσεις, θάμενε γιὰ ὕπνο στοῦ ξαδέρφου του, τοῦ Παπασπύρου, ποῦ θάηταν καὶ κηδεμόνας του, ὅσο γιὰ φαῖ, κανόνισε νὰ τρώῃ μὲ πίστωση στο μαγέρεκο τοῦ φίλου του Βασίλ. Κυρίτση.

Πολὺ γραμματιζούμενος δὲν ἦταν ὁ Χριστὸς ὁ Ταπέκης· μὰ γιὰ τὴν ἐποχὴ του δ' ἦταν καὶ λίγα αὐτὰ ποῦ ἤξερε· εἶχε τὸ χαρτὶ τῆς πρώτης τάξεως τῆς Ζωσιμαίας στὰ Τουρκοκρατημένα Γιάννενα. Σὰν γραφέας ἐφορίας δὲν τὰ κατάφερνε κι' ἄσχημα· μόνο ποῦ σκόντανε λίγο στήν ὀρθογραφία· ἄλλ' ἦταν κι' ἄλλοι χειρότεροι ἀπὸ τοῦτον ἐκεῖ μέσα.

Γιὰ προϊστάμενο εἶχαν ἓνα πολὺ ζόρικο, στριμμένο καὶ γρινιάρη ἐφορὰ· τὸν ἔτρεμαν ὅλοι.

Μιὰ μέρα ἄκουσε τὶς ἀγριοφωνάρες του

στὸ πάνω πάτωμα ποῦχε τὸ γραφεῖο. Φώναζε δυνατὰ στὸν κλητῆρα:

—Πὲς στὸν Ταπέκην νὰρθῇ γρήγορα ἅπάνω.

Ὁ Ταπέκης ἀνέβηκε λαχανιασμένος τὶς σκάλες.

—Δὲν εἶναι κατάστασις αὕτῃ. κύριε Ταπέκην, ὠρύνονταν ὁ Ἐφορὰς σὰν τὸν εἶδε μπροστά του.

—Τί 'νε, κύρ Ἐφορὰ, τί συμβαίνει;

Ρώτησε ὁ καυμένος ὁ Ταπέκης.

—Τί θέλς νὰ συμβαίῃ. Νὰ κύταξ' κύτα, καὶ κραύγαζε, κουνώντας μὲ γινάτι μιὰ μισόκολλα· «Μῆτρος Σιαπλαούρας, πρόβατα 365» καὶ τὰ πρόβατα τῶχεις μὲ ὦ μέγα!

Ὁ ταλαίπωρος ὁ Ταπέκης ποῦ φαντάστηκε γιὰ μιὰ στιγμὴ, τὶς εἶδε σὲ τὶ μεγάλῳ σφάλμα εἶχε πέσει.

—Αὐτὸ ἦταν, κύρ Ἐφορὰ, π' μ' ἀνέβασες στὰ τέσσαρ' ἅπάν; Ἀμ πρόβατα κι' μὴ οὐμέγα, κύρ Ἐφορὰ; σάμπως ἐγιναν γρούνια τὰ πρόβατα τώρα π' τὰγραψα ἰγὼ μὲ οὐμέγα;

Τοῦ ἀπάντησε εἰρωνικῶς.

Ἀπὸ τότε τὸν εἶχε πάντα σὲ κακὸ μάτι ὁ Ἐφορὰς, συντέλεσε καὶ τοῦτο γιὰ νὰ χάσῃ μιὰ ὥρα γρηγορώτερα τὴ θέσιν του.

Ὡς τόσο, κεῖνο ποῦ στενοχωροῦσε, κάμποσο καιρὸ τώρα, τὸν Ταπέκην καὶ τὴν Ταπέκαινα ἦταν ποῦ ὁ Γάκης τοὺς εἶχε πολὺ ἀδυνατίσει. Ἐνας Βασιλικὸς—γιατρὸς ὅταν τὸ ξήτησε εἶπε πῶς τὸ παιδί εἶνε «χοιραδικῆς δυσκρασίας» καὶ παράγγειλε τὸ χειμῶνα νὰ παίρνῃ μπόλικο ψαρόλαδο καὶ τὰ καλοκαίριον σιρόπι Γιοντοτανίχ.

Σὰν νὰ μὴν ἔφτανε τοῦτο, τὸ πείραξε καὶ ἡ ἐλονοσία· τὸ τάραξαν τριτὸν ἡμέρα τὸ

ριό κι' οί θέρμες. Όλα τὰ κινίνα καὶ τὰ μαντζούνια, πού τούδιναν οί γιατροί, τίποτε δὲν τούκαναν. Θάμια ἦταν πῶς πήρε κι' ἀπολυτήριο, ἀφοῦ τὶς μισὲς μόνο μέρες πήγαινε στὸ σχολεῖο καὶ εἰς μισὲς καιόταν ἀπ' τὸν πυρετό.

Κίτρινος ἀπ' τὴ χρυσὴ καὶ σπληνιασμένος ἀπ' τὴ θερμὴ, ξεκίνησε μιὰ μέρα ὁ Γάκης μὲ τὸν Βασιοβαγγέλη, τὸν ἀγωγιάτη ταχυδρόμο, ν' ἀνέβη στὸ χωριό.

Φάνταζε ἀπὸ μακρὰ ἡ κόκκινη βελέντζα σὰν ἡ πομπὴ ξεκάμπισε πέρα στὴ ράχη «στὴ Σηλιά». Καβάλα ὁ Γάκης· πίσω ὁ Βασιοβαγγέλης, κρατῶντας καὶ μιὰ βέργα γιὰ τὰ πισινὰ τῆς «ρούσας» πούηταν λίγο ὀκνή!

Όταν τὸν εἶδαν ἔτσι ἀδύνατο καὶ χλωμιασμένο σὰ τὸ χῶμα, πολὺ στενοχωρέθηκαν οἱ Ταπεκαῖοι· παρηγοριόνταν μόνο πὺν ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἀέρα ἴσως καὶ τούκοβε τὶς θέρμες· καὶ δὲν ἦταν τοῦτο ἡ μόνη τους ἐλπίδα. Περίμεναν ἀπ' τὴν Ἀθῆνα νὰ ρθοῦν κεῖνες τὶς μέρες οἱ δυὸ γιατροὶ οἱ Κουναβάδες, τὰ πρωτοξάδερφα τοῦ Χρήστου. Τὶ διάλοιο σκεπτόταν· δυὸ γιατροὶ αὐτοί, κι' ὁ ἓνας μάλιστα ἀπ' τὰ Παρίσια, δὲ θὰ γιάτρευαν τὶς θέρμες τοῦ παιδιοῦ;

Γιόμισε μουσαφिरαῖους τὸ σπῖτι τοῦ Ταπέκη σὰν ἔφτασαν σὲ λίγο οἱ Κουναβάδες, οἱ γιατροί. Μαζί τους εἶχαν φέρει καὶ τὸν Ἀθηναῖο Μίμη γυιὸ Ἀραιοπαγίτη πὺν τοῦτο τοῦμεινε σὰ παραγκῶμι ὕστερα σ' ὅλο τὸ χωριό: ὁ γυιὸς τοῦ Ἀεροπαγίτη. Δὲν ἦταν δὰ καὶ λίγο πρᾶμμα τότε νάεισαι γυιὸς «Ἀεροπαγίτη». Ἦταν δὲν ἦταν δέκα ὅλοι κι' ὅλοι σ' ὅλο τὰ Βασίλειο οἱ ἀρειοπαγίτες.

* *

Κεῖνο πὺν μ' ἀγωνία περίμεναν οἱ γονεῖοι τοῦ Γάκη, τοῦτο κι' ἔγεινε, οἱ θέρμες τοῦ κόπηκαν μὲ τὸ μαχαίρι, οὔτε κινίνα πιά, οὔτε μαντζούνια, οὔτε καὶ χάπια ἐξυνοφέλη πὺν συμβούλεψαν οἱ Κουναβάδες. Ἀρχεσε ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἀέρα, καὶ δὲν ἦταν καὶ παρᾶξενο:

Ἡ κωμόπολις εἶνε κτισμένη στὶς ὑπώρειες ἑνὸς πανέμορφου ψηλοῦ βουνοῦ πὺν ἀπὸ κάτω, χαμηλὰ μέχρις ἀπάνω ψηλὰ εἶνε ὅλο κατάφυτο ἀπὸ ἔλατα. Πειὸ ψηλὰ ἀκόμα, κεῖ πὺν δὲ φυτρώνει τίποτ' ἄλλο, ἐξὸν

ἀπὸ νιχάκι, χλόη καὶ τσάϊ ἀρωματικό, δρθώνεται ὁλόϊσα πρὸς τ' ἀπάνω τὸ βουνό, ἄγριο, ἀπότομο κι' ἐπιβλητικό τὸ πέτρωμά του, κόκκινο λίγο· εἶνε τόσο τεχνικὰ κι' ἀρμονικὰ βαλμένο πὺν κτίστηκε, θαρρεῖς, ἀπ' ἄλλον εἶδους χέρια, χέρια κτίστη οὐράνιου!

Οἱ πλαγιὲς τοῦ παίρνουν σὲ μερικὲς μεριὲς παράδοξα σχήματα: κεῖ ἓνας μεγάλος προβάλλει βράχος παίρνοντας μορφὴ φράγκικου πύργου τοῦ Μεσαίωνα, παρέκει μιὰ ψηλὴ λιθαρένια στήλη ξεχωρίζει ὁλότελα ἀπ' τὸν βουνίσιο πέτρινο ὄγκο, δίνοντας τὴν ἐντύπωση τούρκικου μιναρέ. Ἀλλοῦ πάλι, λίγο πειὸ πέρα, σ' ἓνα βαθούλωμα ξεπετιέται μέσ' ἀπ' τὰ ἔγκατα τοῦ βουνοῦ ἓνας πήδακας ὑδάτινος, πὺν τὰ νερά του πέφτοντας κάτω σὲ μεγάλο βάθος σχηματίζουν ἔτσι ἓναν ὁμορφο μικρὸ καταρράκτη πὺν ὕστερα, πειὸ κάτω, χαμηλότερα, στὸ ριζοβοῦνι, σμίγεται μὲ τὰ κατακάθαρα σὰν κρούσταλλο κατάκρυα νερά πὺν βγαίνουν ἀπ' τὶς ἀφθονες κεῖ πηγές, καὶ σωστὸ ποταμάκι τῶρα κυλιέται πρὸς τὰ κάτω, διασχίζοντας τὴν κωμόπολι μέσα σὲ ἀπότομες καὶ βαθειὲς ὄχτες. Ἀγαλιάζει τὸ μάτι σου θωρῶντας τὸ ἔκπαγλο τοῦτο θέαμα· καὶ τὰ βράδυα τὸ καλοκαίρι ἔχεις πάντα γιὰ συντροφιά τὸ βουητὸ τοῦ καταρράκτη καὶ τὸν ἄχὸ τοῦ ποταμοῦ μαζί μὲ τὸ φρέσκο ἀεράκι πὺν κατεβάζει τὸ ψηλὸ βουνό.

* *

Ὁ Χρῖστος ὁ Ταπέκης, ἀφοῦ ἄλλαξε κεῖνο τὸ καλοκαίρι γνῶμες πολλὲς πάνω στὸ τί ἔπρεπε νὰ σπουδάσῃ τὸ Γάκη του, κατᾶλξε τέλος στὴν ἀπόφαση νὰ τὸν κάμῃ Σχολάρχη.

Τὸ ἴδιο, τὸ παιδί, δὲν εἶχε δικὴ του γνώμη, δὲν ἦταν τὸ δόλιο μικρούτσικο κι' ἀπὸ ἀνάστημα κι' ἀπὸ ἡλικία—τότε ἔμπαινε στὰ 17—ἀλλὰ καὶ δειλὸ κι' ἀξέβγαλτο ἀπὸ κόσμο.

Ὡς τόσο οἱ Ταπέκηδες δὲν κρατιῶνταν τῶρα ἀπὸ τὴ χαρὰ τους πὺν ὁ γυιόκας τους θὰ γινόταν σὲ λίγο «Ἀκαδημαϊκὸς πολίτης» ὅπως ἔλεγε καμαρώνοντας ὁ πατέρας.

—Μεθαύριο θὰ τὸν ἔχωμε Σχολάρχη στὸ χωριό, δὲ θάχωμε ἀνάγκη ἀπὸ ξένους!

Φθινόπωρο. Νύχτα Σεπτέμβρη. Στὴν ξύλινη τοῦ ἐρημικοῦ λιμανιοῦ ἀποβάθρα

ἄραιες κινουῦνται σκιές κάτω ἀπ' τὰ φῶτα τῶν δυό δίδυμων μὲ φυτίλι φαναριῶν ποὺ ἦσαν στημένα κεῖ στὴν ἄκρη, πρὸς τὴ θάλασσα, τὸ ἓνα ἀντίκρου στ' ἄλλο.

Ὀλίγοι οἱ ταξειδιῶτες ὅπως πάντα καὶ τούτῃ τῇ φορᾷ ἀνάμεσά τους ἦταν κι' ὁ Μίχος ὁ Ταπέκης ποὺ συνώδενε τὸν ἀνεψιὸ στὸ πρῶτο του, παρθενικό, θυλασσινό του ταξίδι. Τώρα, γιὰ πρώτη φορᾷ, θάμπαινε ὁ Γάκης σὲ βάρκα καὶ βαπόρι. γιὰ τοῦτο κι' ἡ ἀδημονία του ἦταν τέτοια ποὺ τόπο δὲν εἶχε νὰ σταθῇ. Τὰ φῶτα τοῦ καραβιοῦ εἶχαν φανεῖ μακρὰ πέρα στὴν εἴσοδο τοῦ Ἀμβρακικοῦ κι' οἱ ὥρες καὶ τὰ λεπτά ἀκόμα τῆς ὥρας τοῦ φαίνονταν ἀτέλειωτα.

Γύρω ἡ θάλασσα γαλήνια, ἡρεμῇ. Τὸ φρέσκο ἔτσουζε λίγο, γιατί κεῖ κοντὰ ξεχύνεται στὴ θάλασσα τὸ μεγάλο ποτάμι καὶ πάντα τὴ νύχτα κατεβάζει δροσιά.

Τὰ βαπόρια ἔρριχναν στ' ἀνοιχτὰ ἰὴν ἄγκυρα στὸ σκάλωμα τοῦτο· τὰ νερὰ εἶνε ρηχά, Κι' ἔτσι ὁ Γάκης πῆρε τὸ βάψισμα τῆς θάλασσας μπαίνοντας πρῶτα σὲ βάρκα σὰν ἀγκυροβόλησε λίγο πρὶν τὰ μεσάνυχτα τὸ βαπόρι μὲ τὰ «ἠλεκτρικά». Δὲν ἔβλεπε τὴν ὥρα πότε ν' ἀνεβῇ, νὰ ἰδῇ τίς μηχανές ἀπὸ κοντά, νὰ ἰδῇ τὸ φουγάρο, τὰ βίντζια, νὰ ἰδῇ τὸν τιμονιέρη πῶς κρατάει τὰ τιμόνια· Καὶ κοντὰ στ' ἄλλα νὰ ἰδῇ γιὰ πρώτη φορᾷ καὶ φῶτα ἠλεκτρικά!

Ὅλα τῆς γραμμῆς τὰ ἀτμόπλοια διανυκτέρευαν γιὰ λίγες ὥρες μέσα στὸν Ἀμβρακικό. Πρωτὶ μὲ μέρα ἔπρεπε νὰ περνοῦν στὸ Ἀκτιο. Νὰ βλέπῃ καλὰ ὁ Καπετάνιος πλέοντας στὸ στενὸ καὶ ρηχὸ τοῦτο κανάλι.

Σὰν ἔφρεξε τὴν ἄλλη μέρα καὶ πέρασαν τὸ Ἀκτιο, πολλὰ ἦσαν τὰ σκαλώματα ποὺ θὰ πιάναν ὥς τὸ βράδυ, ποὺ θὰ μπαίνουν τὴ νύχτα στῆς Πάτρας τὸ λιμάνι.

Τὰ φῶτά της φάνταξαν ἀπὸ μακρὰ σὰν μιὰ μεγάλη φωταψία. Ἡ τρανὴ τούτῃ πόλῃ τοῦ Μωρηᾶ τοῦ πῆρε τὴν πρώτη ἐντύπωση.

Μὲ τὸ νοῦ του τώρα ἔβαζε τί θὰ ἦταν ἡ Ἀθήνα.

Νύχτα ἦταν ἀκόμα, ὅταν ἀνέβηκε στὸ κατάστρωμα νὰ θαυμάσῃ τὸ κόσμιο τοῦ Ἰσθμοῦ.

Τὸ πρωτὶ—πρωτὶ, χαράματα ἀκουσε νὰ

λένε πῶς φάνηκε ὁ Περαιᾶς.

Ἀνέβηκε τότε γρήγορα στὸ κατάστρωμα. Ξεχώριζε, κεῖ πέρα βαθειά, ἡ πόλῃ μὲ τὰ πολλὰ φουγάρα, λίγο πειὸ πέρα, ψηλότερα τοῦδειξαν τὴν Ἀθήνα. Φαινόταν σὰν νὰ ἦταν σκεπασμένη ὅλη, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη μὲ καμμιὰ τεράστια τούλινη τσίπα.

Ἀπὸ τούτῃ τῇ στιγμῇ δὲν τὸ κούνησε ἀπὸ τὸ κατάστρωμα, ἤτελε ὅλο νὰ βλέπῃ, τὸ μάτι του δὲ χόρταινε.

Ὅσο καὶ πλησίαζαν τόσο καὶ καθαρότερα διέκρινε τώρα τὸν Περαιᾶ καὶ τὴν Ἀθήνα, σὰν νάστριβε μπροστὰ στὰ μάτια του τὸν κοχλία μεγάλου τηλεσκοπίου.

Σὲ λίγο μπαίνουν στὸ λιμάνι. Ἀκουσε κεῖ δίπλα τὸν Καπετάνιο νὰ δίνη κάτω στὶς μηχανές τὸ παράγγελμα «ἡμιταχῶς».

Ἐπειτα ἡ σειρήνα γκάρισε παρατεταμένα καὶ βάρκες περικύκλωναν τὸ καράβι ποῦχε κόψει τὴν ταχύτητα κι' ἔπλεε ἀργά, πολὺ ἀργά, μέσα στὸ λιμάνι.

Οἱ βαρκοῦχοι σκαρφάλωσαν ἀπάνω κι' ἔβαλαν τίς φωνές:

—Βάρκα ἐδῶ — Βάρκα ἐδῶ. Πανδαιμόνιο ἀπὸ φωνές καὶ θόρυβο ἔρχισε σ' ὅλο τότε τὸ καράβι σὰν ἔρριξε τὴν ἄγκυρα μακρὰ λίγο ἀπὸ τὴν προκυμαῖα, ἀντίκρου στὸ ρολόι.

Ὁ Γάκης ἄρχισε νὰ σαστίζει. Τὸ θέαμα τοῦ λιμανιοῦ μὲ εἰδῶν—εἰδῶν βαπόρια καὶ πλεούμενα, ἡ μεγάλη φασαρία ποῦκανα οἱ ἐπιβάτες, οἱ ἀγριοφωνάρες τῶν βαρκάρηδων καὶ τῶν πωλητάδων, ὁ ἐκκωφαντικὸς κρότος ἀπὸ τὰ βίντζια καὶ τίς ἄγκυρες, τὸν εἶχαν τέλεια ζαλίσει. Κι' ὁ ἴδιος δὲ κατάλαβε πῶς βρέθηκε σὲ λίγο μέσ' στὴ βάρκα. Ὁ θεὸς του κρατώντας τίς βαλίτσες μπῆκε σὲ μιὰν ἄλλη διπλανή.

Ὁ βαρκάρης του, μεγάλος μάγκας Παιραιώτης, σὰν τὸν εἶδε κόκκινο—κόκκινο, μὲ τὰ μάτια τεντωτά, νὰ πλανιῶνται δῶ κι' ἐκεῖ ἀφηρημένα, καὶ μὲ τὸ στόμα ὁλάνοιχτο σὰν χάχας.

—Ρε σὺ, τοῦ φώναξε ἄξαφνα γιὰ νὰ γελάσῃ.

—Τι κάθεσαι μικρέ; ἄρπαξε γρήγορα τὸν κάλο καὶ τράβατον καλὰ νὰ ξεκινήσῃ ἡ βάρκα!

Ὁ φίλος μας τινάχτηκε, σὰν νὰ ξύπνησε ἀπότομα ἀπὸ ὕπνο, ἄρπάξει τὸ σχοινὶ κι'

ἄρχισε νὰ τὸ τραβᾷ!

Ὅλοι τότε οἱ ἐπιβάτες μέσ' στὴ βάρκα ξέσπασαν σὲ γέλοια.

Στὸ μεταξὺ ὅμως ὁ θεὸς του ὁ Μιχάλης πειὸ πέρα, ἀπὸ τὴ βάρκα τὴ δική του, τὸν εἶδε ἔτσι ὀρθὸ νὰ τραβᾷ τεντωμένο τὸ κάλο εἶδε καὶ τὰ χάχανα πούκαναν ὅλοι καὶ στὴ βάρκα κι' ἔσπευσε νὰ τοῦ κἀνὴ ἐπίμονα κι' ἐπιπληκτικὰ νοήματα καὶ μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ μορφασμοὺς τοῦ προσώπου «τί ν' αὐτὰ πὺ κάνεις μωρέ; Παράτα τὸ σκοινί' κάτσε κάτω κὺρ χαμένε» ἔλεγαν τὰ νοήματα.

Ὁ Γάκης συνῆρθε· μὰ ἦ·αν ἄργά·εἶχε γίνοι καταγέλαστος, καταντροπιάστηκε, πῶς τῷ παθε αὐτὸς νὰ πάθῃ τέτοια γκάφα, ντρεπόταν νὰ ἰδῇ κατὰ πρόσωπο καὶ τὸν μπάρμπα του τὸ Μίχο σὰν βγῆκαν ὕστερα στὸν Πειραιᾶ.

Στὴν Ἀθήνα κατηυθύνθηκε γραμμὴ σιὸ σπίτι τῶν Κουναβάδων, ὅπως ἦταν συμφωνημένο ἀπὸ τὸ κυλοκαῖρι μὲ τοὺς γιατρούς. Ἐκεῖ ὅμως τὸν δέχτηκαν ψυχρά. Φοβοῦνταν μὴ τοὺς κολλήσῃ γιὰ ὅλη τὴ χρονιά· γιὰ ὕπνο τοῦ παραχώρησον ἓνα καναπὲ σιὸ διάδρομο, δείχνοντας ἔτσι τὸ προσωρινὸ τῆς φιλοξενείας.

Τὰ ἔνοιωθε ὅλ' αὐτὰ ὁ Γάκης, ἔβλεπε καὶ τὰ μούτρα πὺ τὰ κράταε ὁ τρίτος ἀπὸ τοὺς Κουναβάδες, ὁ ἔμπορας, ἀξέβγαλτος ἦταν, κουτὸς ὅχι μὰ τί θελες νὰ κάμῃ, σάμπως εἶχε χρήματα;

Θᾶχε κυλίσῃ ἔτσι καμμιὰ βδομάδα ὥς πὺ μιὰ μέρα ὁ μικρὸς ὁ γιατρὸς ὁ Κουναβάς τοῦφερε μιὰ πρόσκληση, τὸν προσκαλοῦσε ὁ Μίμης γιὰ γιόμα, τὴν ἄλλη μέρα σιὸ σπίτι του.

Ταμπλᾶς τοῦπεσε. Ἦταν αὐτὸς γιὰ τέτοια; Τοῦτος καλὰ—καλὰ δὲν εἶχε ἀκόμα μυρισεῖ τὸν ἄερα τῆς Ἀθήνας, ὅχι καὶ νὰ φάῃ μαζί μ' ἀρειοπαγίτες!

—Καὶ πρόσεξε καλὰ τοῦ πρόστεσε ὁ Κουναβάς, δίνοντάς του τὴν πρόσκληση. Εἶναι καὶ κοπέλλα ἐκεῖ· καὶ κύτταξε μὴν τὰ κάνεις μούσκεμα καὶ μᾶς ντροπιάσης!

—Δὲ γίνεται νὰ μὴν πάω; ἰκέτευσε ὁ Γάκης. Ντρέπομαι ἐγὼ ἔτσι μοναχὸς νὰ βρεθῶ μέσα σ' ἀριστοκράτες!

—Πά—πα—πά· μὴν τὸ ξαναπῆς αὐτὸ. Ἄλλως τε θάνε κι' ὁ Μίμης. Θὰ ξεθαρρέ-

ψῆς. Τὸν ἀποστόμωσε ὁ θεὸς του.

Κακὴ νυχτιὰ πέρασε ἐκεῖνο τὸ βράδυ ὁ νιὸς μας. Εἶδε κι' ἔπαθε ὥς πὺ νὰ ξημερώσῃ. Πῆρε τότε τὴν «πάτνα» νὰ βάψῃ τὰ παπούτσια του κι' ἄρχισε νὰ ντύνεται τὰ καλά του τὰ ροῦχα, αὐτὰ πούχε μεταπο- ἥσει σιὸ μπόϊ του ἀπὸ 'να πυλὸ κοστιούμι τοῦ πατέρου του.

Ἐκεῖνο ὅμως πὺ τούτην βάσανο σωστό, ἦταν τὸ κολλάρο. Τότε, πρωτοφόρησε ἀπ' αὐτὰ τὰ ἀναθεματισμένα καὶ ψηλὰ καὶ μυτερὰ ὅπως ἦταν τοῦ ἐρέθιζαν μπρὸς τὸ λαιμὸ, κάτω ἀπὸ τὰ σαγόνια. Τὸν εἶχαν γιομίσῃ σπιθουράκι. Ἀναγκαζόταν ἔτσι ἄθελα νὰ κραιάῃ ἀκούνητο καὶ γερμένο πρὸς τὰ πίσω τὸ κεφάλι σὲ μιὰ στάση λίγο κωμικὴ.

Μὲ χτυποκάρδι χτύπησε σὰν ἦρθε μεσημέρι, τὴν ἐξώπορτα σιὸ μέγαρο τοῦ ἀρειοπαγίτη.

Τὸν πέρασαν μέσ' σιὸ σαλόνι καὶ μόνος σὰ βρέθηκε καὶ μέσα, ὅσο ἡ ὥρα πέρανε ἄλλο τόσο καὶ μεγάλωνε ἡ συγκίνησή του.

Συλλογιῶνταν πῶς θ' ἀντίκρυζε τὸν Ἀρειοπαγίτη καὶ ἂν θὰ τὰ κατάφερνε ἐντύπωση καλὴ νὰ κάμῃ σιὴν κοπέλλα.

Σὲ λίγο μπῆκαν σιὸ σαλόνι καὶ τὸν χαιρέτισαν ἐγκάρδια καὶ καταδεκτικὰ· μὰ ἡ κοπέλλα δίνοντάς του τὸ χέρι τῆς τούριξε καὶ μιὰ ματιὰ ἀπὸ κεῖνες πὺ βυθομετροῦν τὸν ἄνθρωπο τὸ κατάβαθο τῆς ὑπόστασής του. Τὴν ἔνοιωσε ὁ Γάκης τσουχερά, σὰν τὴν εἶδε ὕστερα πὺ πῆρε εὐθὺς ποζάτο ὕφος.

Κάτι τέτοια δὲν τοῦ ξέφευγαν κι' εὐκολα.

Στὴν ὥρα μπαίνει κι' ὁ Μίμης—χαιρετισθῆκαν μὲ οἰκειότητα καὶ πῆρε ἔτσι λίγο θάρρος.

—Ὅρίστε περάστε, παρακαλῶ, γιὰ φαγητό. Πρόσταξε ἀνοίγοντας τὴν πόρτα ἡ καμαριέρα.

Ἀστραφταν τὰ μάτια τοῦ Γάκη σὰν τὴν εἶδε μὲ τὰ μαῦρα, τὴν κά'ασπρη κολαριστὴ ποδίτσα, τ' ὁμορφο λευκὸ δαντελένιο γιακαδάκι γύρω σιὸ λαιμὸ κι' ἓνα μικρούτσικο πάλλευκο μπερεδάκι σὰν στέμμα βασίλισσας, ἀπάνω σιὰ πλούσια σκουρὰ μαλλιά της, Ἦταν ἓνα πανώρητο κορίτσι,

μελαχροινὸν μὲ μεγάλα καὶ φλογερὰ μάτια καὶ φρύδια ζωγραφιστὰ· σωματικὴ ἀγαλμάτενο μὲ ἔντονες προκλητικὰς καμπύλες· μιὰ μέση δακτυλιδένια, ποὺ φάνταζε ἀκόμα πειὸ πολὺ ἀπὸ τὴν πάλλευκη κολαριστὴ ζώνη τῆς χιονιένιας κοντῆς ποδίτσας τῆς. Στὴ φαντασίᾳ τοῦ Γάκη μόνο οἱ φτεροῦγες ἔλειπαν γιὰ νάναι ἄγγελος σωστός. Πολὺ τὸ πέρασαν στιγμιαία τότε ἀπὸ τὸ νοῦ.

—Αἰ! Διάβολε, ὅσο γιὰ δαύτη, πούηταν καμαριέρα, κάτι μπορούσε νὰ ἐλπίζῃ κι' αὐτὸς μὲ τὸν καιρὸ. Κάτι...

Στὸ τραπέζι τοῦ πρόσφεραν τὴν τιμητικὴ θέση, δεξιὰ τοῦ οἰκοδεσπότη καὶ δίπλα του κάθησε ἡ κοπέλλα. Ὁ Λίμης κάθησε ἀπέναντί.

Στὰ ὀρεκτικὰ δὲν τὰ πῆγε κι' ἄσχημα ὁ φίλος μας. Μὰ ἐκεῖ ποὺ θάρρενε κι' ἄρχισε κάτι νὰ εἰπεῖ κι' αὐτὸς δίπλα του στὴν κοπέλλα γιὰ νὰ μὴ φαίνεται καὶ ντῖπ χωριάτης, ἔπεσε ὁ κεραυνὸς· κατέφθανε ἡ καμαριέρα μὲ δυὸ πιατέλες, μιὰ σὲ κάθε χέρι καὶ στάθηκε μπροστά του νὰ σερβίρῃ. Στῇ πρῶτος, σὰν τιμώμενος πούηταν. Μὲ τὴν πρώτη ματιὰ εἶδε βέβαια στὴ μιὰ πιατέλα τὸ ψάρι· ἀλλὰ στὴν ἄλλη τὴ βαθουλωτὴ τί ἦταν κεῖνο τὸ πρᾶμμα πούμοιαζε σὰν λάσπη κίτρινη; Πῶς τρώοντιαν; Στάθηκε διστακτικὸς, μὴ τολμώντας νὰ κάμῃ ἀρχὴ· φοβόταν καμμιὰ γκάφα· ταράχτηκε κοκκίνισε ὥς τ' αὐτιά καὶ κύτταξε ἱκετευτικὰ τὸν Μίμη ἀπέναντί του, σὰν νὰ τούστελνε σῆμα κινδύνου.

Ὁ Μίμης κατάλαβε κι' ἔσπευσε γρήγορα νὰ τὸν βγάλῃ ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο, φωνάζοντας στὴν καμαριέρα.—'Απὸ τὸν μπαμπά, Ἑλένη, ἀπὸ τὸν μπαμπά ἄρχισε πρῶτα!

Καὶ ἡ κατάστασις ἐσώθη μὲν, ἀλλὰ... «μετὰ πολλῶν ἀπωλειῶν»· καταντροπιάστηκε καὶ τὸ κυριώτερο μπροστὰ στὴν κοπέλλα. Σερβιρίστηκε καὶ τοῦτος ἔπειτα, σὰν εἶδε ποῦ καὶ πῶς μπαίνει κεῖνη ἡ κίτρινη σάλτσα· ἀλλὰ μὴν πῆς πῶς μπόρεσε νὰ κατεβάσῃ καὶ πουνκιά· ἔκανε πῶς τρώει, ἀλλὰ μέσα του εὐχόταν πότε γρηγότερα νὰ τελείωνε τὸ μαρτύριό του γιὰ νὰ βρεθῇ ὄξω στὸ δρόμο.

Στὸ δεύτερο πιάτο τὸ σερβίρισμα ἦταν εὐκολο· Κρέας μὲ κυδῶνι· ἀκούς κρέας μὲ κυδῶνι; Τοῦτος ποτέ του δὲν εἶχε ἰδεῖ νὰ

μαγερεύουν τὸ κρέας μὲ φροῦτα· οὔτε μὲ κυδῶνια, οὔτε μὲ μῆλα, μήτε μ' ἀπίδια.

Σὰν ἔκαμε ἀρχὴ κι' ἔβαλε τὴν πρώτη πουνκιά στὸ στόμα του, γεύτηκε μιὰ τέτοια ἄνοστη γλύκα ποὺ λίγο ἔλειψε νὰ τοῦρῃ ἀναγούλα.

Στὰ φροῦτα κόντεψε πάλι νὰ πάθῃ ἄλλο ἡνέρι. Τοῦ πρόσφεραν τὰ σταφύλια μέσα σὲ μιὰ γυάλινη πλατοσιρόγγυλη κούπα ποῦχε ἀπὸ πάνω ἓνα σκέπασμα μετ' ἄλλο ἐφαρμοστό. Ἐβαλε τὸ χέρι του νὰ τὸ ξεκουμπώσῃ· μὰ σὰν δὲ ξεκουμπώνονταν εὐκόλα, ἔστριψε γρήγορα γύρω τὸ μάτι του νὰ ἰδῇ πῶς τὸ ξεκούπωναν οἱ ἄλλοι· ἀλλ' οἱ πρῶτες του ἀδέξιεσ κινήσεις γιὰ τὸ ξεσκέπασμα αὐτῆς τῆς διαβολόκουπης δὲν μπορεῖ, σκέφτηκε, παρὰ νὰ γίνουν ἀντιληπτές ἀπὸ τὴ δεσποινίδα· καὶ κατακκοκίνησε πάλι ὥς τ' αὐτιά!

Πάει. Ἐγινε ρεζίλι, εἶπε μὲ τὸ νοῦ του!

* *

Καταντροπιασμένος καὶ ταπεινωμένος βρέθηκε ἔπειτ' ἀπὸ λίγο ἔξω στὸ δρόμο, ῥάκος σωστό· τί τάθελε τοῦτα; καλὰ εἶχε εἰπῇ αὐτὸς νὰ μὴν πάῃ καθόλου. Νὰ ὀψεται ὁ θεῖος του ὁ γιατρὸς ὁ Κουναβάς!

Στάθηκε κάμποσο κεῖ στὴ γωνία, στὸ σταυροδρόμι, νὰ δερσίσῃ τ' ἀναμμένα του μάγουλα στὸ ρεῦμα ποὺ σχηματίζει τὸ ἀεράκι, συνῆρθε λίγο. Ἐπειτα κύτταξε γιὰ μιὰ στιγμὴ δειλὰ ἀπάνω μὴ τυχὸν καὶ τὸν βλέπουν ἀπὸ τὰ παράθυρα οἱ ἀρειοπαγίτες καὶ τράβηξε ἴσια γραμμὴ γιὰ τὸ γειτονικὸ ζαχαροπλαστεῖο.

Καταβρόχθησε κεῖ δύο μπακλαβάδες, τὸν ἓνα κοντὰ τὸν ἄλλον καὶ πῆρε φεύγοντας κι' ἄλλον ἓνα στὸ χαρτί, γιὰ νὰ τὸν φάῃ στὸ δρόμο.

Ἦθελε νὰ χορτάσῃ ὕστερ' ἀπὸ τὸ πολὺ φαῖ πούκαμε στὸ πλούσιο γεῦμα τοῦ ἀρειοπαγίτη!

Γιὰ τοὺς Κουναβάδες ὁ Γάκης ἦταν βάρος. Νὰ ποῦμε καὶ τὴ μαύρη ἀλήθεια εἶχαν καὶ δίκη. Πρῶτα πρῶτα τὰ οἰκονομικά τους δὲν ἦταν καθόλου ἀνθηρά· ὕστερ' αὐτὸ σπίτι ποὺ κρατοῦσαν ἦταν στενάχωρο γιὰ δαύτους ὅχι νάχουν καὶ ξένο. Οἱ γιατροὶ δὲν εἶχαν ἀρχίσει ἀκόμα νὰ δουλεύουν καὶ τὸ κυριώτερο, οἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ ἔμπορα τοῦ Κουναβά πῆγαιναν κατὰ διαβόλοι.

κείνη την περίοδο. Είχαν και μιαν αδελφή, τὸ ψιμάδι τοῦ σπιτιοῦ συνομίληκη σχεδὸν μὲ τὸν Γάκη, τὴν Μαρίνα, ποὺ πήγαινε στὸ Ἀρσάκειο ἤθελε καὶ ιούτη τὰ ἔξοδά της. Ὁ γέρο Κουναβᾶς, ὁ πατέρας εἶχε μιὰ κουτσοσύνη μὰ δὲν ἔφτανε οὔτε γιὰ τὰ γιαιτρικὰ καὶ τὰ τσιρότια τῆς γρηᾶς, πούη-
ταν χρονικῆς στὸ κρεβάτι χωρὶς νάχη τίποτε.

Μπῆκε ὁ Νοέμβρης καὶ ὁ Γάκης χρή-
ματα ἄλλα, ἔξδν ἀπὸ κείνα ποὺ πῆρε φεύ-
γοντας, δὲν ἔλαβε ἀπ' τὸ χωριό. Μ' αὐτὰ
ἐγγράφηκε στὴ Φιλοσοφικὴ σχολή, ἀγόρα-
σε καὶ κάτι ρουχαλάκια κι' ὅ,τι λίγα τοῦ ἀ-
πόμειναν τάφαγε λουκουμάδες καὶ μπακλα-
βάδες. Ὡς τόσο στὸ Πανεπιστήμιο φοιτοῦ
σε τακτικὰ κι' ἔπαιρνε γρήγορα—γρήγορα
τὸν ἀέρα τῆς Ἀθήνης· αὐτὸ μοναχά; ἢ πού
ηταν πρῶτος καὶ καλλίτερος σὲ φοιτητι-
κὲς ταραχές, πούκαναν οἱ φοιτητὲς τότε γιὰ
τὸ ζήτημα τὸ γλωσσικό. Δέχτηκε μάλιστα
τότε καὶ μιὰ βορδουλιὰ στὸ σβέρκο ἀπὸ τὸν
ἐφιππο ἀστυνόμο Σκωτίδα, ποὺ ποτές του
ἐπειτα δὲν τὴ λησμόναε. Ἐβλεπε ὅμως κα-
θαρὰ πῶς ἄλλο δὲ μπορούσε πλεὶν νὰ μείνη
στοὺς Κουναβάδες καὶ μιὰ ποὺ οἱ γονεῖοί
του δὲν εἶχαν χρήματα νὰ τοῦ στέλνουν δὲν
τοῦμενε τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ γυρίσῃ πάλι
στὴν πατρίδα. Ἡ στενοχώρια του ἦταν με-
γάλη ποὺ θάχανε τὴ χρονιά του, μὰ δὲ
μποροῦσε νὰ γίνῃ κι' ἀ'λοιῶς. Καὶ δὲν τὸν
βασάνιζε μόνο τοῦτο, ἀλλ' εἶχε κι' ἄλλο ἓνα
βασανάκι: τὴ Λιλῆ.

Συμμαθήτρια καὶ στενὴ φιλενάδα τῆς
Μαρίνας ἦταν ἡ Λιλῆ, ποῦμενε στὸ διπλανὸ
σπίτι, οἱ δυὸ Ἀρσακειάδες ἦσαν ἔτσι ἀχώρι-
στες, ἓνας ὕπνος ποὺ λέει ὁ λόγος, τίς χώριζε.

Ὁμορφη πολὺ δὲν ἦταν, τῆς χάλαε λίγο
τὸ προσωπάκι μιὰ μύτη, κάπως μεγαλοῦ-
τσικη, εἶχε ὅμως ἄλλα χαρίσματα: δέρμα
βελούδινο, μάτια ἐκφραστικὰ καὶ σωμα-
τάκι κουκλίστικο, ἦταν πολὺ—πολὺ χαρι-
τωμένη ἀλλὰ καὶ λίγο πεταχούλα, τοῦ ῥί-
χτηκε, μ' ἄλλους λόγους, τοῦ Γάκη πρώτη
αὐτή, σὰν τὸν εἶδε δειλὸ χωριατόπουλο σὲ
ἀρχές. Ἐνα μέσημέρι ποὺ κοιμόταν κεῖ
στὸν καναπέ τοῦ χώλ, πλησίασε σιγὰ—σιγὰ
καὶ τούσκασε ἓνα φιλὶ στὸ μάγουλο, ἔτσι
πιάστηκαν τὰ προζύμια καὶ τὸ παιδιάστικο
εἰδύλλιο ἄρχισε νὰ φουντώνῃ. Τὰ ραντεβου-
δάκια τους ἦταν συχνὰ κι' ὥς φαίνεται κι'

ἡ θειὰ του ἡ Μαρίνα τοὺς ἔκανε λίγο καὶ
πλάτες. Σ' ἓνα ἀπ' αὐτὰ ἀποφάσισε νὰ τῆς
ἐκθέσῃ τὴ θλιβερὴ του κατάσταση, τὴν ἀ-
γαπάει ὅσο δὲν παίρνει ἄλλο. Μὰ εἶνε ἀνα-
γκασμένος νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν πατρίδα· θὰ
ῥθῇ τὸν ἄλλο χρόνο. Νὰ τὸν περιμένῃ χω-
ρὶς ἄλλο.

Δάκρυα χύθηκαν ἀπὸ τὰ ὄμμορφα μά-
τια τῆς Λιλῆς καὶ βαθειὰ ἀναστενάγματα
πετάχτηκαν ἀπὸ τὰ στήθεια τοῦ Γάκη. Τὴ
νὰ γίνῃ; Παντοῦ καὶ πάντοτε «δεῖ δὴ χρη-
μάτων» κατὰ πῶς ἔλεγαν κι' οἱ πρόγονοί μας.

Μιὰ μέρα κατὰ τὰ μέσα τοῦ Νοέμβρη
ἔμαθε πῶς ὁ Δῆμος ὁ χωριανός του, σκό-
πευε νὰ ταξειδέψῃ γιὰ τὴν πατρίδα· θὰ ξε-
χειμώνιαζε μὲ τὴ φανίλια του ποὺ ἔμενε
πάντα στὸ χωριό. Γιὰ τὸ Γάκη ἦταν τοῦτο
μιὰ ἀναπάντεχη εὐκαιρία. Θὰ εἶχε συντρο-
φίαν στὸ ταξεῖδι τοῦ γυρισμοῦ ποὺ δὲν ἦταν
καὶ νὰ μὴ τὸ πολυσυλλογιέται, χειμῶνα
καιρό. Δυὸ μέρες θάλασσα κι' ἄλλες δυὸ
μὲ τὸ μουλάρι ἢ ποδαρόδρομο, δὲν ἦταν
παῖξε—γέλασε.

Πῆρε τότε τὴν ἀπόφαση θάφευγε μὲ τὸ
Δῆμο, χωρὶς τὴν ἐγκρίση τῶν γονιῶν του·
οὔτε καὶ θὰ τοὺς εἰδοποιούσε κἀν.

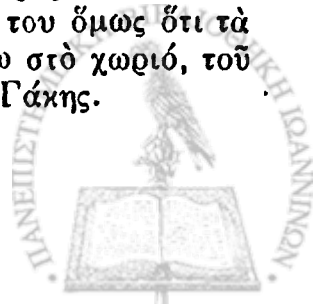
Χρήματα γιὰ τὰ ναῦλα σκέφτηκε νὰ δα-
νειστεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Δῆμο, μὰ δίσταξε.
Δὲ χρειαζόταν καὶ πολλά, γιατί τὰ δυὸ Κε-
φαλωνίτινα βαπόρια ἢ «Πύλαρος» καὶ ἡ
«Ἀσπος» εἶχαν συναγωνισμό ἀφάνταστο,
μὰ ὅσο καὶ νὰ ᾖναι ὅμως ἤθελε καμμιὰ δε-
καπενταριά δραχμές. Ὡς ποὺ νάφταναν
στὴν πόλη τοῦ τόπου των, κι' ἀπὸ κεῖ κι'
ἀπάνω δὲν τὸν ἔνοιαζε, πήγαινε καὶ μὲ τὰ
πόδια στὴν ἀνάγκη.

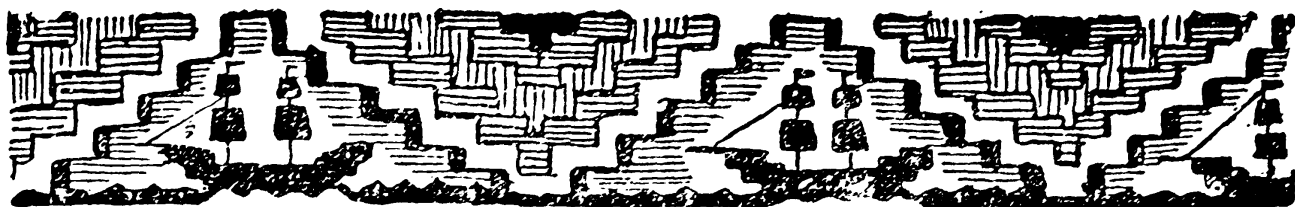
Ὑστερ' ἀπὸ πολλὴ σκέψη ἀποφάσισε
νὰ ζητήσῃ δανεικὰ ἀπὸ τὸν ὑπάλληλο τοῦ
Κουναβᾶ, τὸ χωριανό του, ποῦχε στὴν ἀπο-
θήκη μὲ τὰ σανά. Θάκανε μιὰ κρούση. Ἐλ-
πιζε πῶς ἂν τὸ μάθαινε ὁ Κουναβᾶς, πρό-
θυμα θὰ συντελοῦσε νὰ γίνῃ τὸ δάνειο καὶ
τοῦτο γιὰ νὰ τὸν ξεφορτωθεῖ μιὰν ὥρα γρη-
γορώτερα ἀπὸ τὸ σπῖτι ποὺ τὸν εἶχε χαβαλέ.

—Ἰγὼ δὲν ἔχου, τούειπε ὁ ἀποθηκά-
ριος. Ἄν μ' δόσ' οὐ μάστορης;

—Ζήτησέ του, μὰ πὲς του ὅμως ὅτι τὰ
θέλω γιὰ ναῦλα, νὰ γυρίσω στὸ χωριό, τοῦ
ἀπάντησε πονηρούταικα ὁ Γάκης.

Καὶ τὸ κόλπο πέτυχε.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙ

ΚΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ*

Η.—ΣΥΜΠΟΣΙΑ ΚΑΙ ΕΥΩΧΙΕΣ

Ἡ ἔννοια τοῦ συμπόσιου, σάν, μὲ τὴν εὐκαιρία εὐτυχῶν τῆς ζωῆς περιστατικῶν ἢ καὶ ἀπὸ ἔφεση ἀπλῆς συναναστροφῆς, συμπαρακάθισμα γύρω ἀπὸ κοινὸ τραπέζι, ἀτόμων συνδεόμενων μὲ συγγενικούς, ἢ καὶ φιλικούς μόνο καὶ πνευματικούς δεσμούς, μὲ τὸ σκοπὸ συνεστίασης μὲ συνοινοποσία, εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὴ βαθειὰ ἀρχαιότητα (¹), κι' οἱ συμποσιασμοὶ αὐτοί, συνεχίζονται ἀδιάκοποι κατὰ τὴ διαδρομὴ τῶν ἑκατονταετηρίδων.

Κατὰ τοὺς κλασσικούς χρόνους, οἱ εὐωχίες αὐτές, δὲν ἀποσκοποῦν τὸ ἀσυγκράτητο φαγοπότι οὔτε καὶ τὴν ἄκρατη οἰνοποσία. Τουναντίο! Παράλληλα μὲ τὴ συνεστίαση, ἀπαγγέλλονται κατὰ τὴ διάρκειά τους ἐπικά κι' ἐλεγειακά ποιήματα, αὐτοσχεδιάζονται ὁμιλίες, κι' ἀκόμα διεξάγονται τερπνές κι' ἔξυτνες παιδιές, δίνονται γιὰ λύση σίνιγματα καὶ γρῖφοι, κι' αὐτὰ κυρίως εἶναι ποὺ συγκροτοῦσαν τὸν πυρῆνα τῆς συμποσιακῆς συνεστίασης,

Παρόμοιας μορφῆς συνεστιάσεις καὶ συναναστροφές—ἂν καὶ ἀπὸ διαφορετικές ἄλλους σκοποὺς—θὰ πρέπει νὰ θεωρήσουμε καὶ τὶς γνωστὲς ἀ γ ἄ π ε ς, τὰ κοινὰ αὐτὰ δεῖπνα τῶν Χριστιανῶν τῆς πολεμικῆς Ἐκκλησίας, ποὺ συνεχίστηκαν κι' ἀργότερα, μὲ διαπλάτυνση περιεχόμενου, οὐδὲν περιπτώσεις κυρίως τέλεσης τῆς μνήμης μαρτύρων—ἀλλὰ ἀκόμα καὶ μ' ἄλλες ἀφορμές—ποὺ ἄρχιζαν ὅμως πάντοτε καὶ τελείωναν μὲ προσευχὲς καὶ ψαλμωδίες. Σὲ ὥρισμένες δὲ περιοχὲς τῆς Ἑλλάδας π.χ. τὴν Καστοριὰ, ἀγάπες ὀνοματίζουν, ἀκόμα καὶ σήμερα, τὶς κοινές, συγγενικές ἢ καὶ φιλικές συγκεντρώσεις, γιὰ συνεστίαση μὲ τὴν εὐκαιρία γιορτασμοῦ ἢ ἄλλου εὐτυχοῦς περιστατικοῦ κ. ἄ.

Παρόμοιους εὐρεῖς συμποσιασμοὺς, ἀνάμεσα συγγενικῶν κυρίως κύκλων, θυμᾶται κι' ὁ ὑποφαινόμενος στὰ μικρά του χρόνια, μὲ τὴν εὐκαιρία κυρίως ὀνομαστικῶν ἑορτασμῶν, σὲ γ ι ο ρ τ ἄ σ ι α, ὅπως τὰ λέγαμε, κατὰ τοὺς ὁποίους συγκεντρωνόταν γύρω ἀπὸ τὸ τραπέζι, ὁλόκληρος ὁ οἰκογενειακὸς καὶ συγγενικὸς κύκλος, μὲ ἐπὶ κεφαλῇ πάντοτε τὸν ἱερέα τῆς ἐνορίας, ποὺ εὐλογοῦσε τὴν ἑναρξὴ ἀλλὰ ἔκλεινε μὲ προσευχὴ, καὶ τὴ λήξιν τῆς συνεστίασης.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 521.

Κατὰ τὴν «παλῆν, καλὴ ἐποχὴ» γράφει ὁ Ὁρέστης Καλογήρου (*), «ὅπως μετὰ νοσταλγίας ἀναπολοῦντες αὐτὴν λέγομεν ἡμεῖς οἱ γέροντες, χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν Γιαννίνων, ἦσαν ἡ εὐθυμία, τὸ κέρι καὶ ἡ ἀμεριμνησία. Ἐχουν παραμείνει ἱστορικὰ καὶ παροιμοιώδη τὰ ὁμηρικὰ γλέντια εἰς τὰ ὁποῖα ἐπεδίδοντο οἱ Γιαννιώτες, εἰς πᾶσαν περίστασιν, εἰς γάμους, «γιορτάσια» (ὀνομαστικὰς ἐορτάς) καὶ πανηγύρια, ἰδίως εἰς τὸ Νησί, κατὰ τὰ ὁποῖα, τὸ ρεπερτόριον—ἅς εἴπωμεν—ἀπετελεῖτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ τὰ καὶ σήμερον ἀκόμα ἀδόμενα γνήσια τοπικά—μὲ ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως—τραγουδία τῆς «Καραμπερᾶς», καὶ ἄλλα συναφῆ, τὰ «στιχοπλάκια», ὠργιάζον δὲ ἐκ παραλλήλου τὰ ἀθῶα ἀστεῖα, οἱ «Σιακάδες» (†) καὶ τὰ πειρακτικὰ σκώμματα, οἱ «Τζιανανέδες» (‡).

«Πρωτοφανὴς τις διαίρεσις τῶν διστίχων, παρουσιαζομένη ἐν τῇ παρούσῃ συλλογῇ (§), γράφουν οἱ ἐκδότες τῆς, στῆ συλλογῇ του Δημῶδων Ἀσμάτων Ἡπείρου, καθίστησι ἀναγκαίως βραχείας τινὰς περὶ αὐτῆς ἐξηγήσεις. Ἐννοοῦμεν τὰ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «στιχουργικοὶ ἀγῶνες» δίστιχα, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ 1ον τμήμα τοῦ Β! μέρους τῆς συλλογῆς ταύτης. Συγκροτοῦνται ἐν Ἰωαννίνοις, ἐν ὥραις συμποσίων καὶ εὐωχίας, ὁπότε ὁ Βάκχος εἰσπηδᾷ ἐν μέσῳ τῶν συνδαιτημόνων, εἶδος τι ποιητικῶν ἀγώνων, οἵτινες ἔχουσι, νομίζομεν, πηγὴν ἀρχαίαν, ὡς ἀπαντῶμεν ἐν τισι τῶν τοῦ Θεοκρίτου εἰδυλλίων, καὶ παρ' Ἀριστοξένῳ καὶ Ἀρτέμῳ. Γινώσκομεν, ὅτι κατὰ τοὺς δείπνους τῶν ἀρχαίων, ἀτηγγέλλοντο, ἐν ᾧ κύκλῳ τῶν συμποτῶν, τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα «σκόλια» γνωστὰ ἐκεῖνα ποιημάτια ἢ ἐπιγράμματα, ἅτινα πολλὴν ἔχουσιν ὁμοιότητα πρὸς τὰ περὶ ἔρωτος ἀξιώματα ἢ τὰ ἄλλα δίστιχα γνωμικά τῆς δημῶδους ποιήσεως. Τοιοῦτον τι εἶναι τὸ θέμα, καὶ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος στιχουργικῶν παρ' ἡμῖν ἀγώνων. Κατ' αὐτοὺς, δυὰς τραγουδιστῶν δοκίμων, παρὰ τῶν συμποτῶν ἐκλεγομένων, ἄδουσιν ἀμοιβαδὸν ἐκ τοῦ προχείρου ὑπὸ τὸν ἦχον μουσικῶν ὀργάνων, δίστιχα ἔρωτικὰ ἐπὶ ὠρισμένου θέματος. Ὁ ἀγὼν δὲ συνίσταται εἰς τὸ ὅ,τι ὀφείλει ὁ δεύτερος ἀοιδὸς, ν' ἀπαντᾷ ἐπιτυχῶς εἰς τὸν πρῶτον, διὰ διστίχου ἀρχομένου συνήθως ἀπὸ τῆς αὐτῆς λέξεως ἢ συλλαβῆς, ἀρ' ἧς καὶ τὸ παρ' ἐκείνου ἀπευθυνθὲν αὐτῷ, καὶ χωρὶς ν' ἀπομακρύνηται τοῦ ἀπ' ἀρχῆς τεθέντος θέματος. Τοῦτο λοιπὸν τὸ πρωτοφανὲς εἶδος τῶν αὐτοτελῶν ἀσμάτων, ὅπερ ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ συλλογῇ εὑρεται, ἀποτελεῖ ἐν τῇ ὑμετέρᾳ ἰδιαίτερον, ὡς εἴπομεν, τμήμα...» π.χ.

«Ἀνίσως καὶ μ' ἀπαρνηθῆς καὶ κάμης ἄλλο ταῖρι,
σκλάβο νὰ σὲ πουλήσουνε σιτῆς Μπαμπαριᾶς τὰ μέρη»
«Ἄν ἴσως καὶ σ' ἀπαρνηθῶ, ν' ἀδικοθανατίσω·
σὲ Τούρκων χέρια νὰ πιασῶ καὶ ν' ἀλλαξοπισίσω.»

«Τ' ἀχείλι σου εἶναι τσίντσιφο, τὸ μάγουλό σου μῆλο
ὁ κόρφος σου παράδεισος καὶ τὸ κορμί σου κρῖνο.»
Τ' ἀστήθεια σου εἶναι λεημονιά καὶ τὰ φιλιὰ σου κλώνοι·
χαρὰ σ' ἐκεῖνον ποῦ θὰ μπῇ νὰ κόψῃ τὸ λεῖμόνι.

Παρόμοια διπλά στιχοπλάκια, καταχωρίζει ὁ Ἀραβαντινὸς στὴ συλλογὴ του (μαζὶ μὲ μερικὰ ἐρωτικοκρίσεων) περισσότερα ἀπὸ ἑκατὸ. Ἐναν δὲ τολμηρότατο στιχουργικὸ διαξιφισμό, ποὺ ἀνταλλάχτηκε κατὰ τὸ διάστημα συμπόσιου, σχεδὸν στὰ χρόνια μας, ποὺ ἔχουν περισωθεῖ ἀπὸ τὴ Γιαννιώτικη παράδοση, καὶ τὰ ὀνοματεπώνυμα ἀκόμα τῶν διαξιφιζόμενων, ποὺ καθόταν κι' ὅλας πλάϊ—πλάϊ, περίσωσε κι ὁ ὑποφαινόμενος στὴ δική του Συλλογὴ (°), καὶ τὸν μεταφέρουμε κι ἐδῶ.

Σ' ἓνα γιλένιο χοτζιερέ,

εὐχήθηκε ποθοπλανταγμένος ὁ στιχοπλόκος
τὰ δυό μας νὰ μᾶς κλειοῦσαν!...

μπέλικιμ καὶ χάναν τὸ κλειδί καὶ μᾶς ἀλησμονοῦσαν

Καὶ τολμηρὴ, τολμηρότατη γιὰ τὴν ἐποχὴ, ἀνταποκρίθηκε ἡ παρακαθήμενή του.

Ὅπως σὲ ἔχω στὸ πλευρὸ, νὰ σ' εἶχα καὶ στὸ στρῶμα,
οὔτε τὸ χάρο σκιάζουμουν, οὔτε τὸ μαῦρο χῶμα.

-
1. Δὲς Ἐγκυκλοπαιδικὸ Λεξικὸ Ἑλευθερουδάκη, λέξη συμπόσιο.
 2. Στὸ Περιοδικὸ «Ἡπειρ. Ἑστία», 1952 σελ. 577 καὶ ἐπ.
 3. Σ ι α κ ᾱ, λέξη Τούρκικη=ἀστεῖο, χωρατό, καγχασμός.
 4. Τ ζ ι α ν α ν ἔ, λέξη τοῦ Γιαννιώτικου ιδιώματος, ἀγνωστης ἔτυμολογίας, ποὺ σημαίνει, εἰρωνία, πείραγμα, κοροϊδία, σατιρισμός, σκῶμμα.
 5. Στὸν Πρόλογο τῶν ἐκδοτῶν, σελ. ιη'.
 6. «Γιαννιώτικα Στιχοπλάκια», στιχοπλ. 149 καὶ 130.

ΝΙΚ. ΧΡ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ

ΤΑ ΚΑΡΝΑΒΑΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΣΟΥΛΙ ΚΑΙ ΑΙ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΕΙΣ ΣΗΜΕΡΟΝ*

Β. 'Ημεῖς

Εἰς τὸ ὥς ἄνω—Α' μέρος—'Εκεῖνοι—
κατὰ τὸ δυνατόν καὶ δάσει τῆς οἰκογενεια-
κῆς μας παραδόσεως ἐσκιαγραφῆσαμεν, οὕ-
τως εἰπεῖν, τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ Ἕλλη-
νες ἐκεῖνοι, οἱ Σουλιῶται, διασκεδάζον κα-
τὰ τὰς ἡμέρας τῶν Ἀπόκρεω.

Διασκεδάσεις δὲ, ὥς γνωστὸν, εἶναι ἡ
ἀπαλλαγὴ τοῦ σώματος ἀπὸ σοβαρῶν καὶ
ἐξαντλητικῶν ἐργασιῶν, ἡ διττοκόρπισις τῶν
σκέψεων καὶ φροντίδων, ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ
νοῦ ἀπὸ τοῦ θάρους αὐτῶν καὶ ἡ ἐκ ταύτης
ψυχικὴ ἀνάπαυσις, ἡ ψυχαγωγία τῆς σήμε-
ρον. Ἡ κατὰ καιροὺς διασκεδάσις ἐπιβάλλ-
εται εἶναι ψυχικὴ ἀνάγκη. Ἀνέκαθεν δὲ
ἔχει χαρακτηρισθῇ ὡς τοιαύτη, καὶ διὰ μέ-
σου τοῦ αἰώνων, βάσει τῆς ἀνθρωπίνης πεί-
ρας, ἔχει ἀποκρυσταλλωθῇ εἰς τὸ ἀξίωμα
«Βίος ἀνέφθαρτος μακρὰ ὁδὸς ἀπανδόκευ-
τος». Αἱ ἐν γένει παρ' ἡμῖν διασκεδάσεις
ἐγίνοντο καὶ γίνονται ἔτι κατὰ τὰς ἀπό-
κρεω, τὸ Πάσχα, τὰς μεγάλας ἐορτάς καὶ
πανηγύρεις (ἰδίᾳ ἐν τῇ ὑπαίθρῳ), τὰς ὀνο-
μαστικὰς ἐορτάς, τὰ χαρμόσυνα οἰκογενει-
κὰ γεγονότα. Εἶναι δὲ αὗται ἀπαραίτητοι
ὡς ὄφελος ὑγείας τῆς τε ψυχῆς καὶ τοῦ
σώματος, καὶ δὴ κατὰ τοὺς τελευταίους
χρόνους, καθ' οὓς πολλαχῶς ἐβάρυναν τὴν
ψυχὴν μας καὶ συνέτρψιαν τὰ νεῦρα μας οἱ
πόλεμοι, οἱ ξενικὴ κατοχὴ, ὁ ἐσωτερικὸς
ἰσχυασμὸς, ἡ γενικὴ ἀναταραχὴ τῆς ὑψηλῆς,
καὶ αἱ ἐκ τούτων προκύψασαι—διὰ τοὺς πε-

ρισσοτέρους δυσμενεῖς συνθῆκαι διαβιώσεως.

'Αλλ' ἐνταῦθα προκειμένου περὶ τῶν
διασκεδάσεων μόνον τῆς χρονικῆς περιόδου
τῶν Ἀπόκρεω, ἐπ' αὐτῶν καὶ κατὰ τὸ δυ-
νατὸν περιωρίσαμεν τὴν μελέτην μας.

'Εφ' ὅσον δὲ θέτομεν κάπως ἀντιμέτω-
πα τὰ πράγματα «'Εκ εἶναι—'Ημεῖς»
τίθεται βᾶσις συγκρίσεως· ἀλλ' ἐν ταύτῃ
γεννᾶται καὶ ἐρώτημα, ἂν δύναται καὶ κα-
τὰ τὴν δύναται νὰ ὑπάρξῃ σύγκρισις, ἡ ἀ-
πλῶς ἐπιφανειακὴ τῆς, Πρὶν δὲ ἡ χωρίσω-
μεν εἰς τὴν ἔρευναν, ἀνάγκη νὰ φέρωμεν
εἰς τὴν μνήμην μας, νὰ ἀναλογισθῶμεν καὶ
ἐξετάσωμεν τοὺς κυριωτέρους δρους, ὑφ' οὓς
ἐκεῖνοι διεβλουν, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς καθ'
ἡμᾶς.

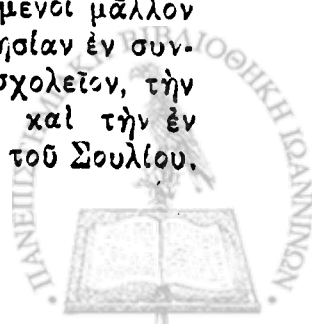
Εἶναι δὲ οὗτοι: ὁ χρόνος, ὁ τόπος, οἱ ἐ-
πιδρῶντες παράγοντες, ἡ μόρφωσις, ἡ κα-
τάστασις ὑφ' ἣν διετέλουν, ὁ σκοπὸς ὃν
ἐπιδίωκον.

Καὶ δὴ 1) ὁ ἔκτοτε μέχρις ἡμῶν χρό-
νος ἀφίσταται περὶ τὰς πέντε γενεάς· δὲν
δυνάμεθα δὲ νὰ ἔχωμεν καὶ τὴν γνώμην,
ὅτι πρέπει νὰ εὐριτκώμεθα καὶ νῦν εἰς τὸ
αὐτὸ σημεῖον.

2) Ἡ τραχεῖα φύσις, τὸ ἄγχιον τοῦ ἐ-
δάφους, ἡ τότε ἑλλειψις συγκινωνίας, καὶ
οὐχὶ εὐχολος μετ' ἄλλων ἐπικοινωνία.

3) Οἱ ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν ἐπι-
δρῶντες παράγοντες περιοριζόμενοι μᾶλλον
εἰς τὴν οἰκογένειαν, τὴν ἐκκλησίαν ἐν συν-
διασμῷ πρὸς τὸ ὑποτυπῶδες σχολεῖον, τὴν
διοίκησιν τῆς Δημογεροντίας, καὶ τὴν ἐν
γένει κοινωνικὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ Σουλίου.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους 60—61ον, σελ. 342.

4). Ἡ μόρφωσις, εἴτε γραμματικὴ, πολιταειακὴ, καὶ κοινωνικὴ πόρρω ἀπέχει ἀπὸ τῆς τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

5) Ἡ ὑπὸ δουλείαν κατάστασις καὶ δὴ ἐν σχέσει πρὸς τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα, ἡ ὀδηγοῦσα εἰς τὴν πενίαν καὶ τὴν ἐκρηξὶν ἀντιδράσεως.

6) Ὁ ἀποκλειστικὸς σκοπὸς ἦτο ἡ ἀνάπτυξις τοῦ φίλτρου πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἡ δημιουργία ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ ἀδαμάστων χαρακτήρων, ἡ περιφρόνησις πρὸς τὸν φόβον καὶ τὸν ἐκ τῆς θυνάμεως τοῦ ἐχθροῦ κίνδυνον, ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς πατρίδος ἀπὸ τοῦ προαιωνίου ζυγοῦ.

Καὶ ἤδη εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους.

Τούτους περιορίζομεν ἐν τῇ πλαίσιῳ τῶν δύο, νῦν ἐπιζωσθὼν γενεῶν· δηλ. μετὰ τὴν σήμερον καὶ ἀφετηρίαν τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ «μακαρίτισσα γαλιὰ» ἀποδοκιμάζουσα ἀπηγόρευε τὴν διὰ παραστάσεως τοῦ Παναρέτου κατὰ τὰς Ἀπόκρεω διασκέδασιν, πειστικώτατα διηγείτο τὴν οἰκογενειακὴν τῆς παράδοσιν, ἐνέπνεε τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα, ἐδημιουργεῖ πατριωτικὸν φρόνημα εἰς τρυφεράς ὑπάρξεις, εἰς τὰ ἐγγονάκια τῆς, μετέπειτα δὲ «Ἑλληνας πολίτας» καὶ αὐτοὶ εἴμεθα ἡμεῖς, οἱ ἐκτοτε ζήραντες, καὶ οἱ νῦν ἐν ζωῇ ὄντες.

Ἐν τῇ βαθμιαίᾳ δὲ παρόδῳ τῆς χρονικῆς ταύτης περιόδου τῶν τελευταίων ἐβδόμηκοντα ἐτῶν συγχρονίζοντες τὴν ἐν γένει ἀπὸ ἐθνικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀπόψεως ἐξέλιξιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς παρατηροῦμεν οὐχὶ εὐκαταφρόνητον πρόοδον.

Διεδραματίσθησαν ἐθνικὰ γεγονότα εὐχάριστα· ἐπιτυχίαι καὶ ἀπελευθερωτικοὶ πόλεμοι ὑπερδιπλασιάσαντες τὴν ἐλευθερίαν ἔκτασιν τῆς πατρίδος, καὶ ἀπαλλάξαντες τῆς δουλείας τριπλασίους Ἑλληνας ἀδελφοὺς· ἀπαύγασμα ἐθνικῆς συμπνοίας, δεδομένου ὅτι ὁσάκις εὐρέθημεν ὁμονοῦντες καὶ ὑποστηβαρὰν ἡγεσίαν ἐπετελέσαμεν θαύματα.

Ἀτυχῶς ὅμως ἐξ ἄλλου καὶ γεγονότα λίαν δυσάρεστα· συνέπειαι διχνοῦς καὶ διαιρέσεως, δημιουργηθείσης ἐκ καταχθονίων ἐνεργειῶν ξένων προπαγανδῶν, αἵτινες δὲν ἐπαύσαν ὑφιστάμεναι καὶ δρῶσαι ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, καὶ αἱ ὁποῖαι οὐχὶ σπανίως εὕρισκον πρόσφορον ἔδαφος καλ-

λιεργείας, διχόνοιαν—διαίρεσιν, ἴδιον πατρογονικὸν ἐλάττωμά μας. Τὰ κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν αἰώνων ἐθνικὰ ἀτυχήματα δὲν συνέτισαν ἡμᾶς, δὲν ἐπεισαν περὶ τοῦ κακοῦ, δὲν ἤγαγον ἡμᾶς εἰς περίσκεψιν καὶ ἀποτροπὴν.

Παρατηροῦμεν, ἐπίσης κατὰ τὴν ἐν λόγῳ χρονικὴν περίοδον, ἀξιδόλογον ἐξέλιξιν εἰς τὴν τεχνικὴν πρόοδον, ἥτις ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐκλαμβάνεται ὡς ἡ αὐτοῦσία ἐκπροσώπησις, ὡς τὸ μοναδικὸν δεῖγμα τοῦ ἄκρου πολιτισμοῦ.

Τέλος παρατηροῦμεν ραγδαίαν ἐξέλιξιν εἰς τὰ ἦθη τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας. Φευκτέα ἡ στασιμότης· ἡ ἐξέλιξις ἐπιβάλλεται· ἐξέλιξις ἐν παντί· ἐξέλιξις ἐπομένως καὶ εἰς τὰς διασκεδάσεις· ἀλλ' ἐξέλιξις μετὰ τῆς ἐξελίξεως πρὸς ἀληθῆ πολιτισμὸν τείνουσα, καὶ βαίνουσα ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν, τῶν βασικῶν ἀρχῶν τῆς Ἑλληνοχριστιανικῆς οἰκογενείας.

Καὶ εἶδη ἅς συγκρίνωμεν τὰς τότε—κατὰ τὴν 15ῃ ἡμέρῳ περιόδον τῶν Ἀποκρεῶ—ἀθῶας διασκεδάσεις τῶν Σουλιωτῶν μετὰ τὰς ἐπὶ Ἰσαρίθμους... ἐβδομάδας νῦν, ξένας, τὰς ὁθνεῖας καὶ ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐξελισσομένας διασκεδάσεις μας, θὰ ἴδωμεν ὅτι—μεταπολεμικῶς ἰδίᾳ—θαυμάζον καὶ ἀσυναίσθητως ἐν πολλοῖς ἠχθημεν εἰς τὴν ἀπεμπόλησιν τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν, ἐνθυμίζουσαν τοὺς πρὸ διοχιλιετίας Ρωμαϊκοὺς ἐπὶ αὐτοκρατόρων χρόνους, ἐσύρθημεν εἰς τὸν ἐκφυλισμὸν καὶ τὴν ἀφελλήνισιν. Σεβόμενοι δὲ τὸ κύρος τοῦ Περιοδικοῦ (Ἡ. Ἐ.) καὶ τὸ αἶσθημα τοῦ ἀναγνώστου ἀποφεύγομεν νὰ ἀναγράψωμεν λεπτομερείας ἐκτρώπων (ὡς περὶ Νήφωνος, μπουρμπούλι, γυμνισμοῦ, καλλιστείων κ.λ.π.), κρουσμάτων τούτων ἠθικῆς καταπτώσεως. Ἐπίσης δ' ἐξάλλου ἀρνούμεθα νὰ δεχθῶμεν τὸ ὅτι δέον νὰ κριθῇ ὡς ἐκπροσώπις καθυστερημένου ἢ ἀσυγχρονιστοῦ ὁ μὴ μετέχων ἢ ὁ ἀποδοκιμάζων τὰ ἀνωτέρω, ἢ ὁ ἐπικρίνων τὸ κατὰ ὑπερτρίμηνον ὅλον (μετὰ ὁλονόκτια πάρτυ, χοροὺς Ρόκ—εντ—ρόλ, Βούκι—Βούκι κ.λ.π., κ.λ.π., χοροὺς ἐξάλλους, χοροὺς μαινομένων ἀγρίων, τῶν ἀγίων ἑλληνικῶν χορῶν μὴ ἐχόντων θέσιν) ἐορταζόμενον Καρναβάλι, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ Τριψιδίου, διήκον διὰ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς (χρόνου νηστείας,

αὐτοελέγχου, μετανοίας) καὶ λήγον τὴν 1ην Μαΐου!

Πολλοὺ γε καὶ δεῖ. Εἶναι δὲ πλεον ἢ βέλαιον, ὅτι μετὰ τοιαύτας, ἀενάους οὕτως εἰπεῖν καὶ ἀτέρμονας διασκεδάσεις, οἱ εἰς ταύτας ὁλονυκτίως ἀναζητοῦντες εὐχαρίστησιν καὶ εὐτυχίαν ἀντὶ τῆς ἀπολαύσεως ψυχῶν καὶ ἀναπαύσεως εὐρίσκουσι σωματικὴν ἐξασθένησιν καὶ ψυχικὴν ἐξάντλησιν· καταντῶσιν ἐν τέλει ράκη σωματικῆς τε καὶ ψυχικῆς ὑγείας.

Διασκέδασαι λοιπὸν ἐντὸς τῶν λογικῶν ὁρίων χρόνου, ρυθμοῦ, τάξεως καὶ ἠθικῆς· πᾶν τοῦναντίου ἀποτελεῖ κατῆφορον.

Καὶ δύναται τις εἰπεῖν ὅτι ἡμεῖς, οἱ ὠρίμου ἡλικίας ἤδη—τῆς μνήμης ἐξελισσομένης εἰς λήθην—κρίνομεν ἐπεικέστερον μὲν τὸ παρελθόν, αὐστηρότερον δὲ τὸ παρόν. Τὰ πράγματα ὅμως ἀποδεικνύουσι τὸ ἐναντίον. Ἐπὶ δεκαετηρίδας παρκαλοῦθ' οὖν τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν ἔχομεν διαπιστώσει, ὅτι ἀπὸ πολλοῦ, καὶ δὴ μεταπολεμικῶς, ἡ ροὴ τῶν πραγμάτων ἀπὸ τινος πλευρᾶς ἔδῃ ἐπὶ τὰ χεῖρω.

Εἶναι δὲ ἀληθές, ὅτι νῦν οὐχὶ τὸν 18ον τῆς πικρᾶς δουλείας, ἀλλὰ τὸν 20ὸν αἰῶνα, τῆς ἐλευθερίας, διανύομεν· καὶ ὅτι ἡ παράστασις τοῦ μαισιωνικοῦ θεατρ. ἔργου «Πανάρετος» ἡ ὁποία πρὸ ἐβδομήκοντα ἐτῶν ἐχαρκτηρίζετο ὑπὸ τῆς «γιαγιάς» ὥς καταρράκωσις τῆς ἠθικῆς, σήμερον θεωρεῖται ὡς συνήθως, καὶ μὴ ἀπέχουσα τῶν ὁρίων τῆς εὐπρεπείας. Σήμερον οἱ μᾶλλον ἰσχυρότεροι ἐπιδρῶντες παράγοντες, πλὴν τῶν ἀναγραφέντων ἀνωτέρω, εἶναι ὁ τύπος, ὁ κινηματογράφος—ἐν γένει τὸ κακὸν θέατρον, καὶ τὸ ἀποπνίγον τὴν ἠθικὴν κοινωνικὴν περιβάλλον.

Ἀγνοοῦμεν δὲ τὸ ἂν αἱ ὑπὸ τῆς Οἰκογενείας, τοῦ Σχολείου, τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς Πολιτείας καταβαλλόμεναι προσπάθειαι συγκαταστήσιν νῦν τὴν προσήκουσαν δυνατότητα πρὸς ἀντίδρασιν· ἢ ἂν καὶ ἐλαφρά τις ἀδιαφορία ἢ ἑλλειψὶς ἐνδελεχοῦς ἐπιβλέψεως ἐπιτρέπη τὴν ἀπὸ τοῦ ἐκμαυλιστικοῦ κινηματοθεάτρου διδασκαλίαν, καὶ συνεπῶς τὴν παράπτω ἐν τῇ πράξει ἐνέργειαν τοῦ ἐγκλήματος, σὺν ταύτῃ δὲ καὶ τῆς ἀνηθικότητος ἔτι διὰ τῶν καὶ νῦν ἐκ τοῦ ἐμφανικοῦ κυκλοφορούντων ἢ κρυφῶς

διοχετευομένων ψυχοφθόρων ἐντύπων ρυπαρογραφημάτων καὶ ἀσέμνων εἰκόνων.

Ἡ ἀπὸ τοῦ 1915 καὶ μέχρι σήμερον χρονικὴ περίοδος, ἰδίᾳ δὲ ἡ περιλαμβάνουσα τοὺς παγκοσμίους πολέμους καὶ τὴν κατοχὴν (τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Γερμανο—Ἱταλῶν), ἔφερεν ἡμᾶς εἰς συγχρωτισμὸν μετὰ ξένων πρὸς τὰ ἥθη μας λαῶν· τὸ γεγονός τοῦτο ἐνίσχυσε τὴν ἐν τῇ διαβειώσει ἡμῶν τάσιν πρὸς τὴν πολυτέλειαν, τὴν εὐζωίαν, καὶ τὴν ἀλόγιστον ἔστιν ὅτε σπατάλην τῶν οἰκονομιῶν μας· εἰσήγαγε νέαν ἥθη λαῶν μὴ ἐχόντων τὴν συνοχὴν τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας· ἐσπείρεν ἐπιτηδείως μικρόβια ἀντεθνικὰ καὶ ἀντιχριστιανικὰ, μικρόβια ὕλιστικὰ, μικρόβια διχονοίας καὶ διαιρέσεως, ἅτινα ὑπούλως βόσκοντα ἔτειναν εἰς τὴν δηλητηρίασιν τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, δ' ὅ καὶ ἐντισιν, ἀλλ' ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἔφθειραν τὴν καρδίαν μερίδος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Θῦμα αὕτη ξένων προπαγανδῶν, ἂν μὴ καὶ κακῶν Ἑλλήνων πρακτόρων αὐτῶν· παρεκκλήνασα δὲ τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ ἀσυναισθήτως κατ' ἀρχὰς ἤγετο εἰς ἀπεμπόλησιν πάσης ἠθικῆς ἀρχῆς, θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, πατριωτικοῦ φρονήματος, ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα, σεβασμοῦ, πειθαρχίας, ἡθους, ἐργατικότητος, τιμιότητος. Ἐπλανήθησαν, ὀλίγοι διαίως ἐκ τῶν ἀνηλικίων οἱ ἀφελέστεροι, πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν νέων· ἀλλ' ἡ πλάνη εἰσδύσασα εἰς τὰς ἀπαλὰς ψυχὰς αὐτῶν σὺν τῷ χρόνῳ ἀπεκρυσταλλώθη εἰς δόγμα· ἐπίστευσαν δὲ καὶ ἐξακολουθοῦσι τινες εἰσέτι νὰ πιστεύωσιν, ὡς εἰς συμβολικὰ ἄρθρα καταστατικοῦ χάρτου... μοντέρνου πολιτισμοῦ: «Τὸ ἄρτι ἄξιον καὶ σεβαστὸν περιφρονεῖν· τὸ εὐμαρῶς ζῆν· τὸ ραθύμως ἐργάζεσθαι· τὸ ἀπερισκέπτως ἀπειθαρχεῖν· καὶ τὸ πρὸς ἀγνώστους κατευθύνσεις καινοτομεῖν.» Ἀτυχῶς αἱ ξέναι ἐπιδράσεις ἐπέφερον ἀτονία τινὰ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τῆς πίστεως πρὸς τὴν θρησκείαν, μεῖδωκαν ροπὴν πρὸς τὸν ὕλισμὸν, ἐνέπνευσαν ἀδιαφορίαν πρὸς τὰς ἠθικὰς ἀρχάς. Δὲν ἀπαισιοδοξοῦμεν ὅμως. Τὸ ἀποκαρδιωτικὸν τοῦτο τῶν κατειθύνσεων τῆς νέας γενεᾶς ἀπὸ τινος—ἐγγὺς χρόνου—ἤρχισε νὰ ἀμβλύνηται· ἡ πυκνὴ ὁμίχλη τῆς χθὲς βραδέως διαλυομένη μεταβάλλεται εἰς ἀραιὰν ἀχλὺν.

ἡ περιβάλλουσα κοινωνικὴ ἀτμόσφαιρα βαθμυδὸν αἰθριάζει· ἡ πάροδος τοῦ χρόνου αἶρει τὴν φενάκην, φέρει εἰς φῶς τὴν ἀλήθειαν· τὰ γεγονότα, αὐτὰ τὰ πράγματα πείθουσι τοὺς πλανηθέντας· οἱ πολλοὶ ὁμολογοῦσιν, ἄλλοι ἐνδομύχως ἀναγνωρίζοντες ἐγωΐσμοῦ ἔνεκεν ἀποφεύγουσι, τινὲς δ' ὁμῶς—ὀλίγοι—ἐθελοτυφλοῦντες ἔτι παραμένουσιν εἰς τὸ σφάλμα. Προσωρινὸν φαίνον τῶν καιρῶν ἡ χαλάρωσις τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, ἡ λατρεία τῆς ὕλης. Οἱ δ' ἐκ τῶν ἐνηλίκων τέως ἀμφιδάλλοντες σὺν τῷ χρόνῳ ἀνανήφουσι, συνέρχονται εἰς ἑαυτοὺς, ἀναρρωνύουσιν ἐν τῇ νόσῳ.

Γνωστὸν τὸ ὅτι, τὸ ἀπὸ αἰώνων ἰδανικὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἦτο ἡ ὑπὸ αὐτοκράτορα ἐθνικὴ μας ἀποκατάστασις, καὶ τὸ ὅτι ἡ μετὰ τόσους ἀγῶνας ἐλευθερωθεῖσα γυνὴ πάσῃ δυνάμει δὲν ἔπαυσε νὰ ἐπιδιώκῃ καὶ ν' ἀγωνίζεται διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑπὸ δουλείαν ἀδελφῶν. Ἡ μεγίστη μερὶς τῆς ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ νεολαίας διατηροῦσα ἀκμαῖον καὶ ὑγιὲς τὸ φρόνημα δὲν παραλείπει καὶ νῦν ἔτι ὥπως εἰς διδομένην εὐκαιρίαν ἐμπράκτως καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐκδηλῶνῃ τοῦτο· τὸ σθένος καὶ ἡ ὑπερπατρίδος μαρτυρικὴ ἀντοχὴ τῶν Βέρειο—Ἡπειρωτῶν ἀφ' ἐνὸς, καὶ τὰ θαύματα ἡρωϊσμοῦ καὶ αὐτοθυσίας τῆς ἀθανάτου Κυπριακῆς νεολαίας ἀφ' ἐτέρου συμβολίζουσι τὸ ἀνεξάντλητον ζῶπυρον τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ἄλλ' εἰς τὴν τελειωτικὴν μας ἀποκατάστασιν ἐδημιουργήθησαν προσκόμματα, ἀντίξοα γεγονότα εἰσηγήσει καὶ ἐνεργεῖα ξένων. Συμφέροντα τῶν Μεγάλων ὑπὸ ἰδιοτελῶν ἐλατηρίων καὶ βλάβειν ἐλαυνόμενα, τεχνηέντως παρατιθέντας ἔθεσαν φραγμοὺς εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν μας βλέψεων, ταῦτα δὲ ἐπενεγκόντα καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἐδάφους ἐκρίζωσιν ἐκατομμυρίων δούλων ἀδελφῶν βία ὥθησαν ἡμᾶς εἰς τερματισμὸν μιᾶς περιόδου τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας. Τῇ ἀνάγκῃ δὲ τότε—πρὸ τριῶν δεκαετηρίδων—ὑπέκοντες ἀπεδέχθημεν δόντες ἐν τέλει καὶ φίλιον χεῖρα εἰς προαἰώνιον ἐχθρόν.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι τὰ ἔθνη ἀνὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ χρόνου—κατὰ φυσικὸν νόμον—ὀφίστανται διακυμάνσεις. Λαοὶ μικροὶ καὶ

ἄσημοι, κατ' ἀρχάς, ἀνεδείχθησαν, ἐμεγαλουργήσαν· λαοὶ δὲ μεγάλοι ἀνελθόντες εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης ἔπεσαν, ἀφωμοιώθησαν μετ' ἄλλων, ἠφανίσθησαν. Καὶ εἰς ἡμᾶς διασωθέντας ἀνὰ τοὺς αἰῶνας ὑπῆρξε τοῦτο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἡ μεγαλυτέρα τῶν περιπετειῶν, καίριον πλήγμα τῶν ἐθνικῶν μας δικαίων.

Ἄλλ' ἡ ἀνήσυχος ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ δὴ τοῦ Ἑλλήνος, δὲν ἀδρανεῖ· ἐπιζητεῖ ἐπιδιώξεις, ἐπιτυχίας ἀνωτέρου τινὸς γενικοῦ σκοποῦ, τὴν ἐκπλήρωσιν καὶ ἐνὸς γενικοῦ ἰδανικοῦ. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἀτόμων. Τὰ κράτη, τὰ ἔθνη, οἱ λαοὶ ἔχουσι τὰ ἰδανικά των, μενᾶλουργοῦσι δὲ ὑπὸ ἱκανὴν ἡγεσίαν· καὶ δὴ παρ' ἡμῖν ἀνάγκη τοιαύτης· ἀνάγκη ἠθικῆς καὶ ἐπὶ παντὸς κλάδου ἱκανῆς ἡγεσίας. Ὑπομνήσωμεν λοιπὸν εἰς τὴν ἑλληνίδα νεολαίαν, ὅτι ἡ ἡγεσία τῆς χθὲς ἐξέλιπεν, ἡ δὲ σημερινὴ αὖριον ἀπέρχεται θιγέσκει· ἀδηρίτως δὲ ὡς διάδοχος καλεῖται αὕτη· συστήσωμεν καὶ ὑποδείξωμεν εἰς τοὺς νέους—ἀμφοτέρων τῶν φύλων—ὅτι ἐπιτακτικὴν ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ παρασκευάσωσιν ἑαυτοὺς ἱκανοὺς ἡγέτας, ἵνα ἐπαξίως ἀναλάβωσι τὸ—ὅπερ ἀναμένει αὐτοὺς—μέγα καθήκον. Τηροῦντες δὲ εἰς τὰ μύχια τῆς καρδίας των, ὡς ἐν ἀφανείᾳ τὸν πόθον τῆς φυλῆς, ἃς διαθέτωσι μετὰ συστήματος τὰς δυνάμεις καὶ τὰ προτερήματα, δι' ὧν ὑπὸ τῆς φύσεως ἐπροικίσθησαν, καὶ δὴ ἕκαστος εἰς τὸν κλάδον, εἰς ὃν ἔχει προδιάθεσιν ἢ ἔφεσιν, ἵνα ἀποτελέσωσι τὴν αὖριαν ἡν ἱκανὴν ἡγεσίαν.

Συγκεντροῦντες δὲ τὰς βλέψεις καὶ τὰς προσπάθειας των πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ὑψηλῆς ταύτης ἰδέας ἃς εἶναι πεπεισμένοι, ὅτι τείνουσιν εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἐθνικῶν ἐπιδιώξεων.

Πρὸς ἐπιτυχίαν ὁμῶς τοῦτου ἐπιβάλλεται εἰς τὰ σήμερον ὑγιὲς στελέχη τῆς κοινωνίας, ὅπως τοὺς πλανηθέντας παντὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ ἀποτρέπωσι τῆς σκολίας, συντρέχωσι δὲ κατὰ τὸ ἐπ' αὐτοῖς καὶ κατευθύνωσι μετ' ἰδιαιτέρας προθυμίας καὶ προσοχῆς τοὺς νέους εἰς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἱκανότητων αὐτῶν, εἰς ἀρχὰς ὑγιεῖς, εἰς ὁδὸν ἀγούσαν εἰς τὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους.

Συγκεφαλαιούμετες δὲ τὰ ἀνωτέρω ἐξάγομεν.

α. Τὸ πᾶν πρέπει νὰ διακρίνη τὸ ὄριον καὶ ἡ τάξις.

β. Ἡ δραστηριότης καὶ ἡ προσοχὴ τῶν νέων πρέπει νὰ κατευθυνθῇ πρὸς τὴν διατήρησιν τῶν κεκτημένων, εἰς τὴν δι' εἰρηνικῶν μέσων ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἐπιδιώξιν βελτιώσεως τοῦ ἰσχύοντος κοινωνικοῦ καθεστώτος καὶ ὁργανώσεως συγχρόνου Ἑλληνικοῦ κράτους, ἀξίου τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστολῆς του· καὶ

γ. Αἱ βασικαὶ ἀρχαί—οἱ παλαιαὶ ἀξίαι ἀποτελοῦσαι τὰ ἀσφαλέστερα θεμέλια, ἐφ' ὧν θὰ στηρίξωσι τὰς προσπάθειάς αὐτῶν πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἐπιδιωκομένου ἰδανικοῦ.

Ἄρθρα δὲ πίστεως ἐν τῷ βίῳ αὐτῶν ἔστισαν:

Αἱ περὶ πατρίδος, οἰκογενείας, καὶ ἰδιοκτησίας ἰδέαι· αἱ περὶ τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς θρησκείας πεποιθήσεις· τὸ ἥθος (σεβασμός, πειθαρχία, ὑπακοή)· ἡ πίστις καὶ ἀφοσίωσις εἰς τὸ καθήκον· ἡ ὁμόνοια· ἡ ἀποβολὴ τοῦ ἀλόγου ἀτομικοῦ ἐγωῖσμοῦ·

ἡ ἐν τῇ κοινωνικότητι πολιτικῇ τιμιότης· ἡ ἀναγνώρισις καὶ ἐκτίμησις τῆς ἀξίας καὶ ἱκανότητος τῶν ἄλλων· ἡ ἐργατικότης καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν φυσικῶν τῶν πλεονεκτημάτων· ἡ ἀποφυγὴ τῶν ὑπεράγαν νεωτερισμῶν· ἡ δημιουργία ἡθικοῦ χαρακτήρος· καὶ τέλος, αἱ διασκεδάσεις ἐπιβάλλοντες καὶ δὴ εἰς τὴν νεότητα, ἀλλὰ διασκεδάσεις ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ χρόνου, καὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς οἰκονομίας, ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς εὐκοσμίας καὶ χρηστοτηθείας, καὶ ἐπὶ τῇ προόδῳ τῆς διατηρήσεως τῆς υγείας.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν αἱ δύο ἐπιζῶσαι γενεαί, ἡμεῖς, ἐν συμπνοίᾳ μετὰ τῆς νεολαίας κατορθώσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν, ὥστε αὐτὴ ἐνστερνιζομένη τὰ ἀνωτέτω ἀποβλέπη ὡς εἰς φάρον καὶ βαθμηδὸν κατευθύνῃ ἑαυτὴν πρὸς τὴν εὐγενῆ ταύτην ἰδέαν, τὴν ἰδέαν τῆς ἱκανῆς ἡγεσίας, ἃς εἴμεθα πλέον ἢ δέδαιοι, ὅτι θὰ ἔχωμεν ἤδη δημιουργήσῃ καὶ ἡμεῖς, ἀμα δὲ καὶ κληροδοτήσῃ εἰς τὰς μελούσας γενεάς παράδοσιν ἀξιόλογον, ἀνωτέραν πάσης ἄλλης, τὴν ὠραιότεραν τῶν ἐθνικῶν μας παραδόσεων.

Γ. ΠΑΜΒΩΤΗ

ΠΑΛΑΙΕΣ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΚΑΛΑΜΩΝΟΣ

Ἦτο Μάϊος τοῦ 1900. ὅταν ὁ Νίκος Βόλιας, βραβεύσας δῆθεν ὡς μαθητῆς τῆς Μεγάλης Σχολῆς τοῦ Γένους ἐν Κωνσταντινοπόλει, ἤρχετο νὰ ἐγραφῇ στὸ Γυμνάσιο τῆς πόλεώς μας, ἵνα κατορθώσῃ νὰ πάρῃ τὸ ἀπολυτήριον Γυμνασίου, τὸ ὁποῖον μὲ τὰ γλέντια καὶ τὶς κοσμικὰς ἀπολαύσεις τῆς Κωνσταντινοπόλεως δὲν ἠδύνατο νὰ πάρῃ ἐκεῖ. Στὸ δικό μας Γυμνάσιο, οἱ ὅροι ἦσαν δυσκολώτεροι καὶ ἦταν τελείως ἀπίθανον νὰ πάρῃ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀπολυτήριό του. Ἐν πάσει περιπτώσει, ὑπὸ τῶν κηδεμόνων του ἐνεγράφη καὶ σὲ μᾶς, καὶ ἤρχισε νὰ ζῇ κοντὰ μας μιὰ ζωὴ ἂν μὴ ὅμοια, πάντως συγκλίνουσα μὲ τὴ ζωὴ τῆς Πόλης. Γλέντια, πιοτὰ, ξενύχτια καὶ τὰ πορόμοια πράγματα, πὺ δὲν προοιῶνιζαν καλὸ τέλος.

Στὸ ἐστιατόριο πὺ ἐτρωγε συχνὰ γιὰ νὰ βρέξῃ τὸ λαρύγγι του, ὡς ἔλεγε, καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐπιστάτας τοῦ Γυμνασίου μας, ὁ Γκαβοπανάγος, ὅστις ὁμῶς εἶχε τὴν εὐχέρειαν νὰ ἀσκῇ ἐπιβοηθητικῶς καὶ ἄλλα ἐπαγγέλματα τοῦ κανδηλανάπτου καὶ κάποτε καὶ τοῦ ψάλτου, πιάσαν τυχαίως καὶ μοιραίως παρὲς μὲ τὸν συμμαθητὴ μας Νίκο Βόλια, πὺ φρόντιζε νὰ βρῇ συνομιλητὰς καὶ βοηθοίς. Ἀνάμεσα στῇ κουβέντα καὶ στὰ ποτήρια τοῦ κρασιοῦ πὺ κατέβαζε μ' ἐξοδὰ τοῦ ὁ Ν. Βόλιας, ἐξωμολογήθηκε στὸ Γκαβοπανάγιο, ὅτι οἱ καθηγηταὶ τοῦ Γυμνασίου τοῦ φαίνονταν πολὺ ἀυστηροὶ καὶ φοβότανε, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου οἱ δικοὶ του εἶχον τὸν σκοπὸν καὶ ἐξεδήλωναν τὴν ἀπόφασίν των νὰ τὸν ἀφίσουν ἀπροστάτευτον στὸ δρόμο.

Ὁ Γκαβοπανάγιος τὰ ἄκουσε καὶ ἐπείδῃ ἦτο φιλεύσπλαχνος ὡς ἔλεγε, ἐπροθυμοποιήθη νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ μάλιστα τοῦ εἶπεν, βέβαια ἐμπιστευτικῶς, καὶ τοὺς κακοὺς βαθμοὺς τοῦ Ν. Βόλια νὰ τοὺς σβύσῃ

ἀπὸ τοὺς καταλόγους καὶ, ἐν ἀνάγκῃ, καὶ τοὺς βιβλιοδετημένους καταλόγους τῶν καθηγητῶν νὰ τοὺς σχίσῃ γιὰ χατῆρι του· ἀλλ' ἐννοεῖται καὶ μὲ τὴν προκαταβλήν των ἀναγκαίων στραβοεξόδων τῆς ἐπιχειρήσεως. Ὁ Ν. Βόλιας, τοῦτο τὸ ἐθεώρησεν ὡς ἐξ ὕψους σωτηρίαν καὶ μεγάλην χάριν καὶ ἐξεκένωσε παρενθὺς τὸ πορτοφόλι του εἰς τὸν ἀδημονοῦντα Γκαβοπανάγιο γιὰ μεγάλη ἐκπληξί τοῦ γκαρσονιῦ τοῦ ἐστιατορίου, εἰς τὸ ὁποῖον σὲ λίγο ἠκούσθησαν τὰ εὐθυμα τραγούδια τοῦ Γκαβοπανάγου, ὑπὸ τὴν ἐπήρεαν τοῦ κρασιοῦ καὶ τῆς ἐπικερδοῦς ἐπιχειρήσεώς του, ὅστις ἀπεφάσισε νὰ δροσίσῃ τὴν αὐτὴν νύκτα.

Τὴν πρωτὰν τῆς ἄλλης ἡμέρας, οἱ καθηγηταὶ τοῦ Γυμνασίου εἰσελθόντες εἰς τὸ Γυμνασιαρχεῖον ἵνα παραλάβωσι τοὺς μαθητικὺς καταλόγους καὶ μεταβῶσιν εἰς τὸ μάθημα, ἠπόρησαν ὅτι ἡ τράπεζα ὅπου ἔβαλαν τὴν προηγουμένην ἡμέραν, τοὺς καταλόγους, ἦτο κενή. Κατ' ἀρχὰς ἐνόμισαν ὅτι ὁ ἐπιστάτης τοὺς μετέφερεν εἰς ἄλλο μέρος, ἵνα καθαρίσῃ τὴν αἴθουσαν· ἀλλὰ ἀμέσως ἀντεῖ ἠφθῆσαν τεμάχια θραυσθείσης ὑέλου πρὸς τὴν θύραν καὶ ἐν τέλει εἶδον ὅτι ἔλειπε ἡ ὑέλος τοῦ παραθύρου ἀνωθι τῆς θύρας τοῦ Γυμνασιαρχείου, ὁποία εἶχεν ἀνοιχθῇ, χωρὶς νὰ ἀνοιχθῇ τὸ κλειθρον ἀλλὰ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς αἰθούσης. Δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἔχουν μεγάλη μαντικὴν δύναμιν, ἵνα ἀντιληφθῶσιν ὅτι εἶχε γίνεи διάρρηξις καὶ κλοπὴ τῶν μαθητικῶν καταλόγων.

Ὁ Καθηγητικὸς Σύλλογος, συσκευθεὶς ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ αὐστηρὰ μέτρα. Ἐκέλεσε τοὺς δύο ἐπιστάτας τοῦ Γυμνασίου ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἰς ἐδήλωσεν ὅτι τὸ κλειδὸς τῆς ἐσωτερικῆς θύρας τοῦ Γυμνασίου εἶχε προηγουμένως ὁ ἴδιος, ἀλλὰ τὸ βράδι

τῆς προηγουμένης ἡμέρας τὸ εἶχε πάρει ὁ Γκαβοπανάγος, οὗτος δὲ ἐρωτηθεὶς ἀπήντησε ὅτι δὲν εἶχε οὐδεμίαν γνῶσιν περὶ τῶν διατρεξάντων, ἀλλὰ ἐν ταυτῷ, δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκρατήσῃ τὴν ταραχὴν τοῦ καὶ πελιδνότητά του.

Ἐξ ἄλλου ὁ Ν. Βόλιας, ἐλθὼν τὴν πρωίαν εἰς τὸ Γυμνάσιον ἔδειξεν ἰδιαιτέραν ὑπερηφάνειαν, ἀντίθετον πρὸς τὴν προγενεστέρως ἐπιδεικνυομένην ὑπ' αὐτοῦ πελιδνότητα καὶ δειλίαν. Κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Συλλόγου τῶν Καθηγητῶν καὶ ἐρωτηθεὶς ἐπέδειξε ἀδιαφορίαν, καὶ ἀπήντησεν εἰς τοὺς καθηγητὰς μᾶλλον αὐθαδῶς, ὥς νὰ μὴν τοὺς εἶχε πλεον ἀνάγκην. Ἀφ' ἑτέρου, ἐκδηλώνων πρὸς τοὺς συμμαθητὰς τοῦ ἐκδηλον ὑπερηφάνειαν, τοὺς παρώτρυνεν ὅπως, ἂν τυχὸν οἱ καθηγηταὶ θελήσουν νὰ λάβουν αὐστηρὰ μέτρα, ἢ τετάρτη τάξις νὰ στασιάζῃ, λόγῳ ἀλληλεγγύης, καὶ ὥς ἔλεγε πρὸς τὸ κοινὸν καλὸν, διότι οἱ καθηγηταὶ, ἀδίκως ἐστράφησαν, ἄνευ στοίχείων κατ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Γκαβοπανάγου ὥς ὑπαιτίων.

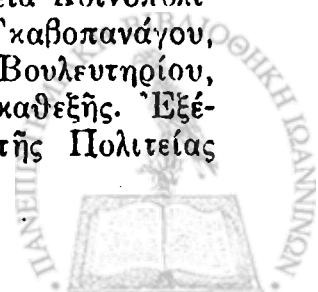
Ἡ προτεινομένη αὕτη στάσις ἤρρεσεν εἰς μερικὸν μαθητὰς, οἵτινες εἴτε λόγῳ δεσμῶν μετὰ τοῦ Ν. Βόλιας συνεφώνουν μετ' αὐτοῦ, εἴτε λόγῳ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Γκαβοπανάγον, ὅστις ἀνεπαισθήτως ὠφέλησε καὶ αὐτοὺς τοὺς ὁποίους, οἱ κακοὶ βαθμοῖτων εἰς τοὺς καταλόγους, τοὺς ἀφινον σκεπτικοὺς καὶ μάλιστα πλησιάζοντος τοῦ τέλους τοῦ μαθητικοῦ ἔτους. Αἱ ὁμάδες αὐταί, παρέσυραν καὶ ἄλλους ἀπερισκέπτους, καὶ ἐν τῷ ἅμα τὰ $\frac{1}{3}$ τῶν μαθητῶν τῆς τελευταίας τάξεως τοῦ Γυμνασίου ἐστασίασαν καὶ ἀπεχώρησαν ἐπιδεικτικῶς ἐκ τοῦ Γυμνασίου, ἀτενίζοντες παριφρονητικῶς πρὸς τοὺς τυραννούντας αὐτοὺς καθηγητὰς. Ὁ καθηγητικὸς Σύλλογος τοῦ Γυμνασίου, ἔχων προηγουμένης πληροφορίας περὶ τῆς διαγωγῆς καὶ τῶν σχέσεων τοῦ Ν. Βόλια καὶ Γκαβοπανάγου καὶ σιγηζόμενος εἰς ἄλλα ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα, ἐξέδωκεν ἀπόφασιν διὰ τῆς ὁποίας ἀπέβαλεν ὀριστικῶς τοὺς στασιάσαντας μαθητὰς καὶ καὶ διέλυον τὴν τετάρτην τάξιν τοῦ Γυμνασίου καὶ ἔπαυον τὸν ἐπιστάτην Γκαβοπανάγον ὅστις κατέφυγε εἰς τὸ ἕτερον ἐφεδρὶον τοῦ ἐπάγγελμα τοῦ καιδηλανάπτου καὶ ψάλτου.

Οἱ μαθηταὶ ἐξαιρέσει τῶν ὀλίγων, μὴ μετασχόντων εἰς τὸ κίνημα, διηυθύνθησαν εἰς τι ἐξοχικὸν καφενεῖον τῆς πόλεως καὶ ὥρισαν τὸ καφενεῖον τοῦτο, ὡς κέντρον καθημερινῆς συγκεντρώσεως καὶ μὲ τὰ ἔξοδα διατροφῆς τῶν, καταμερισθέντα εἰς ἕκαστον χωριστά.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως, ἐγνωστοποιήθη ἡ ἀπόφασις τοῦ Καθηγητικοῦ συλλόγου. Συνεπεία ταύτης, πολλοὶ κηδεμόνες, τὰ παιδιὰ τῶν τὰ ἀπέσυρον ἐκ τοῦ Σχολείου καὶ τὰ ἐτοποθέτησαν εἰς διάφορα βιοτεχνικά καὶ ἄλλα βιοποριστικά ἐπαγγέλματα, λόγῳ ἀνάγκης διατροφῆς τῶν.

Μερικοὶ μαθηταί, ἔφυγον εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπου ἐγκατεστάθησαν. Ἀλλὰ σχεδὸν ὅλοι οἱ κηδεμόνες, διέκοψαν τὴν διατροφὴν τῶν στασιασάντων, μέχρι τῆς στιγμῆς ποὺ θὰ ἔδιδαν ἰὰς κεκανονισμένας ἐξετάσεις, καὶ θὰ ἔπαιρνον τὸ ἀπολυτήριον. πρᾶγμα ὅπερ, παρὰ τὰς καταβληθεῖσας παρὰ πολλῶν προσπάθειάς δὲν τὸ ἐπέτυχον, εἰμὴ μόνον μετὰ πάροδον 10 μηνῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων οἱ μαθηταί, θέλοντες νὰ ἀποφύγῃσι τὰ πονηρὰ καὶ χλευαστικά μειδιάματα καὶ βλέμματα τῶν περιέργων κατέφυγον εἰς τὸν μεγάλον καλαμῶνα τῆς λίμνης, καὶ ἵδρυσαν τὴν Πολιτείαν τοῦ Καλαμῶνος, βασιζομένην ἐπὶ δημοκρατικῶν ἀρχῶν.

Ἐπῆγον δηλαδὴ εἰς τὸν Καλαμῶνα τῆς λίμνης, παρὰ τὴν θέσιν «Κοπάνοι», ἐπάτησαν διὰ τῶν ποδῶν τὰ ὑψηλὰ καλάμια εἰς τὰς ὄχθας τῆς λίμνης, τὰ ὁποῖα ἐφύοντο εἰς βάθος 50 καὶ ἀλλαχοῦ εἰς βάθος ἑκατὸν μέτρων καὶ εἰς μῆκος πολλῶν χιλιομέτρων, καὶ τὰ ὁποῖα καλάμια ἦσαν, λόγῳ, τῆς ἐποχῆς ὀλίγον ἢ πολὺ ξηρὰ, καὶ ἦνοιξαν ἐπὶ τῶν καταπατηθέντων καὶ ἀποτελεσάντων στρώματα, ἐνὸς ἢ καὶ δύο μέτρων βάθους, ὁδοὺς, πλατείας καὶ συνδετικοὺς διαδρόμους, τοὺς ὁποίους ὀνόμασαν συμφώνως πρὸς τὰς ἐπικολληθεῖσας ἐπὶ τῶν ὀρθίων καλάμων ἐπιγραφάς, μὲ τὰ δοξασθέντα ὀνόματα τῆς παραδόξου ταύτης κοινοπολιτείας, ὅπως Κεντρικὴ πλατεία Κοινοπολιτείας, ὁδὸς Ν. Βόλια, ὁδὸς Γκαβοπανάγου, ὁδὸς Γυμνασίου, Πλατεία Βουλευτηρίου, πλατεία παιδιῶν καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐξέλεξαν διὰ βοῆς Πρόεδρον τῆς Πολιτείας

τὸν Ν. Βόλιαν, καὶ καθώρισαν τὰς ὥρας τῆς καθημερινῆς ἀπασχολήσεώς των.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν τὰ χρήματα τῶν κηδεμόνων των δὲν εἶχον ἐξαντληθῇ, διῆγον ἐν τῇ πολιτείᾳ των βίον ὑποφερτὸν, καὶ ἴσως, ἀπὸ μιᾶς πλευρᾶς, διασκεδαστικόν. Ὅταν ὅμως τὰ χρήματα τῶν κηδεμόνων ἐξαντλήθησαν, ἡ διαγωγή τῶν μελῶν τῆς πολιτείας, κατέστη οὐ μόνον ἐνοχλητικὴ εἰς τοὺς περιοίκους, ἀλλὰ τυραννικὴ. Εὖρον ἐντὸς τοῦ Καλαμῶνος τοὺς ὁποίους ἐξερέυνησαν διὰ τῶν ἀνοιχθησῶν ὁδῶν καὶ διαδρόμων, δύο μικρὰς λέμβους ψαράδων, ἡμιβυθισμένας εἰς τὰ νερὰ τῆς λίμνης ἐντὸς τῶν Καλαμῶνων, τὰς ὁποίας ἄγνωστοι ψαράδες τῆς λίμνης εἶχον ἡμιβυθίσῃ. ἵνα μὴ τὰ κύματα τὰς παρασύρουν καὶ ἵνα διατηρῇται τὸ σκάφος εἰς ὑγρὰν κατάστασιν, διὰ τὰ βουλώνουν αἱ ὁποῖαι, αἱ ὁποῖαι ἐκ τῆς ξηρασίας, ἀνοίγουν εἰς τὰ μέρη τῆς συναρμολογήσεως τῶν σινίδων. Τὰς δύο αὐτὰς λέμβους τῶν ψαράδων, ἀφοῦ ἀφήρεσαν ἀπὸ τὸ κῆτος των τὰ νερὰ ποὺ τὰς ἐβούλιαζαν, ἐξήγαγον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ ἀφοῦ συνεπλήρωσαν τὰ ἐλλείποντα ἐξαρτήματά των, τὰς μετεχειρίσθησαν ἵνα ἀποτελέσωσι τὴν ἀρχὴν καὶ τὰ πρῶτα στελέχη τοῦ στόλου τῶν ἐπιδρομῶν, τὸν ὁποῖον ἡ Βουλὴ τῆς Πολιτείας τοῦ Καλαμῶνος, ἀπεφάσισε νὰ δημιουργήσῃ πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν πρὸς τὸ ζῆν τῶν μελῶν τῆς πολιτείας.

Πλὴν δὲ τῶν ἀρχικῶν τούτων ἐνεργειῶν πρὸς δημιουργίαν τοῦ στόλου, ἐσκέφθησαν νὰ δημιουργήσωσι καὶ λιμενίσκον πρὸς τὴν λίμνην εἰς τὸ ἄκρον τοῦ Καλαμῶνος, διὰ ξύλων τὰ ὁποῖα ἀπέκουσαν ἀπὸ τὰ δένδρα τῆς ὄχτης τῆς λίμνης. Μὲ ὁρμητήριον πλεον οἱ πολῖται τοῦ Καλαμῶνος τὸν ὅρμον τοῦτον, καὶ μὲ στολίσκον ἀπαρτιζόμενον, ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἀπὸ τὰς δύο ἀναδυθείσας ὡς ἐλέχθη ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης ψαρόβαρκες, ἤρχισαν νὰ ἐνεργῶσι νυκτερινὰς ἐπιδρομὰς, ἰδίως εἰς τὰ περὶχωρα καὶ τὰ γεινιάζοντα χωρία καὶ λαχανοκήπους, πρὸς προμήθειαν ἀνεξόδως λαχανικῶν, ἀλλὰ προσέτι καὶ πουλερικῶν ἢ ἄλλων τροφίμων, χρησίμων διὰ τὴν διατροφήν των ἀνέργων πολιτῶν τῆς Πολιτείας τοῦ Καλαμῶνος, ἐκ τῆς προμηθείας τῶν ὁποίων ἐξηρωτῶν τὰ συνεχῇ ὑπαίθρια γλέντια καὶ ἡ

ἀπαρτία τοῦ Βουλευτηρίου τῆς Πολιτείας τοῦ Καλαμῶνος. Ἐσοφίζοντο δὲ καὶ ἐφεύρισκον διάφορα ἐπιτυχῇ μέσα, πρὸς αἰχμαλωσίαν, ἀνευ περιττοῦ θορύβου, τῶν πουλερικῶν.

Οὕτω, μεταξὺ τῶν ἄλλων, κατὰ τὰς ἐκδρομὰς των εἰς γειτονικά κτήματα, ἀντελήφθησαν ὅτι, παραπλεύρως τοῦ χωρίου Περάματος καὶ ἐν γένει μεταξὺ τῆς τοποθεσίας Ἀγίου Νικοκάου Κοπάνων καὶ τοῦ χωρίου Πέραμα, ἔρρεον πολλαὶ ὑδάτινοι ὀχετοὶ καὶ διόρυγες, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκολυμποῦσαν ἀφθονες πάπιες τῶν χωρικῶν τοῦ Περάματος ἢ ἄλλων ἀγροκτημάτων. Ἐσκέφθησαν δὲ ἓνα μέσον, τὸ ὁποῖον ἀμέσως ἔθεσαν εἰς τὴν πράξιν πρὸς σύλληψιν τῶν πτηνῶν τούτων. Ἐτρυπούσαν μεγάλους σπόρους καλαμποκίου, καὶ περνοῦσαν εἰς τὴν ὀλὴν των κλωστήν, τὴν ὁποίαν ἔδενον, καὶ ἐκράτουν αὐτὴ τὸ ἕτερον ἄκρον. Αἱ πάπιες βουλιμιοῦσαι ἀνῆρπαζαν τὸν σπόρον τοῦ καλαμποκίου καὶ ἀφοῦ τὸν κατέπινον ἦσαν αἰχμάλωτοι τοῦ κρατοῦντος τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ ἐπιβάτου τῆς ψαρόβαρκας, ὁ ὁποῖος θριαμβευτικῶς τὰς ἔφερεν εἰς τὸν Καλαμῶνα καὶ ἐπεκολουθοῦσεν τὸ ψήσιμο καὶ τὸ γλέντι. Παρόμοια ἐπίμεμπτα ἔργα ἔφερον συχνὰ εἰς εἰς πέρας οἱ πεινῶντες πολῖται τῆς Πολιτείας τοῦ Καλαμῶνος.

Ἀλλὰ αἱ κακαὶ των πράξεις, ἔσχον κακὸν ἀντίκτυπον διότι οἱ γείτονες ἰδιοκτῆται τῶν λαχανοκήπων καὶ πτηνῶν δὲν ἐβόρδυναν νὰ ἀντιληφθῶσι τὴν ἔλλειψιν τῶν περουνιακῶν στοιχείων των καὶ νὰ ἀνακαλύψωσι τοὺς δράστας, τοὺς ὁποίους ὁμῶς ἐφοβοῦντο νὰ ἀντιμετωπίσωσιν ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς, λόγῳ τῶν πιθανῶν κακῶν ἐπακολουθημάτων μιᾶς κατὰ μέτωπον προσβολῆς τῆς Πολιτείας τοῦ Καλαμῶνος.

Ἀπέναντι τῶν κακῶν πράξεων τῶν στασιαστῶν μαθητῶν, ἐσκέφθησαν κακῶς καὶ ἔλαβον κακὰς ἀποφάσεις πρὸς ἀνὸρθωσιν τοῦ προσγενομένου εἰς αὐτοὺς κακοῦ.

Πέριξ δηλαδὴ τοῦ χωρίου Πέραμα, περιεφέρετο καὶ ἐνεφανίζετο, κατὰ διάφορα χρονικά διαστήματα, εἰς ληστὴς τῆς κακῶρας, ὀνομαζόμενος Ζῆκος, ὅστις ἐκαιροφυλακτοῦσεν εἰς τὰ ἄκρα τοῦ χωρίου τοῦ, ἵνα συλλάβῃ ζῶντα τὸν γαιοκτήμονα καὶ ἰδιοκτήτην τοῦ χωρίου Πέραμα Ἀ

δουλλάχ ἐφένδην, τὸν ὁποῖον νὰ ἀπαγάγῃ καὶ νὰ ζητήσῃ πρὸς ἀπελευθέρωσίν του ὀγ-
γώδη λύτρα. Εἶχε δὲ οὗτος ἐντὸς τοῦ χω-
ρίου κατασκόπους του, οἵτινες θὰ τὸν εἰ-
δοποιούσαν ὅταν θὰ ἤρχετο ὁ Ἀβδουλλάχ,
ἵνα τὸν ζωγρίσῃ.

Μὲ τοὺς κατασκόπους κοῦ ληστοῦ τού-
του, εἰδοποίησαν οἱ παθόντες ἐκ τῆς Πο-
λιτείας τοῦ Καλαμῶνος τὸν Καπετὰν Ζῆ-
κον, καὶ τοῦ συνέστησαν ὥπως ἀντὶ νὰ συλ-
λάβῃ αἰχμάλωτον τὸν Μουσταφᾶ Ἐφένδην,
ἢ ὁ καλλίτερον καὶ ὀλιγώτερον ριψοκίνδυ-
νον νὰ συλλάβῃ οἰχμάλωτον τὸν Ν. Βό-
λιαν, τοῦ ὁποῖου οἱ γονεῖς ἦταν πλούσιοι·
καὶ ἔαν τὸν συνελάμβανεν θὰ ἔπαιρnen ἄ-
φθονα λύτρα. Καὶ τὸν ἔπεισαν· καὶ μίαν
ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀρχηγὸς τῆς
Πολιτείας τοῦ Καλαμῶνος Βόλιας, ἐπροχώ-
ρησε πρὸς τὸ χωρίον Πέραμα, ἵνα εὗρῃ
τρόπον ἐπεκτάσεως τοῦ ἔργου καὶ τοῦ δι-
κτύου τῶν προμηθειῶν τῆς Πολιτείας τοῦ
Καλαμῶνος, οἱ ἐνδιαφερόμενοι χωρικοὶ τοῦ
Περάματος, τὸν εἶδον καὶ εἰδοποίησαν τὸν
πλησίον καὶ εἰς μίαν σπηλῆν κρυμμένον
Καπετὰν Ζῆκον, ὅστις εὗρὼν τὸν Ν. Βό-
λιαν, ἔμπροσθεν τοῦ παντοπωλείου τοῦ χω-
ρίου, ὁπόθεν ἐπρομηθεύθη σιγάρα, τὸν ἀ-
πήγαγεν εἰς τὰ πλησίον βουνὰ τοῦ Μιτσι-
κελίου.

Ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερον, μία ἐπι-
σολὴ μυστηριωδῶς φθάσασα εἰς χεῖρας
τοῦ κηδεμόνος, τὸν εἰδοποιεῖ ὅτι, ἔαν δὲν
ἄφινεν εἰς τι μέρος τῆς ἄνω τοῦ Περάμα-
τος χαράδας τοῦ βουνοῦ τούτου, ἐντὸς 10
ἡμερῶν, χιλίας χρυσὰς λίρας, θὰ εὕρισκον
τὸν Ν. Βόλιαν νεκρόν, ὥς ἀντίποινον. Χρή-
ματα τόσα οὐτε εἶχον, οὐτε ἔστειλον εἰς τὸ
προσδιορισθὲν μέρος· καὶ τὸ πῶμα τοῦ
Ν. Βόλια εὐρέθη εἰς τὸ ἴδιον μέρος.

Ἄμα τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ
ἀρχηγοῦ τῶν οἱ πολῖται τῆς Πολιτείας τοῦ
Καλαμῶνος, συνελθόντες ἐν τάχει εἰς
τὸ Βουλευτήριον τοῦ Καλαμῶνος, καὶ ὁμο-
φώνως ἀπεφάσισαν νὰ κηρύξωσιν τὴν λῆ-
ξιν τῆς Πολιτείας τοῦ Καλαμῶνος, ἐλλείψει
περαιτέρου σκοποῦ καὶ μέσων τῆς ὑποστά-
σεώς της. Ἰδιαιτέρα τελετὴ λήξεως τῶν
ἐργασιῶν τοῦ Βουλευτηρίου δὲν ἐγένετο καὶ
οὔτε τυμπανουκρουσίαι ἠκούσθησαν, οὔτε
κανονιοβολισμοὶ ἐκρότησαν, οὔτε σάλπιγγες
ἤχισαν. ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς οὐσιώδεις
μεταβολὰς τῶν συνήθων Πολιτειῶν καὶ
Κρατικῶν Σωμάτων, ἀλλὰ οἱ πολῖται τῆς
Πολιτείας τοῦ Καλαμῶνος, ἀπεχώρησαν σι-
ωπηλοὶ καὶ κατηφεῖς καὶ μ' ἀνυψωμένους
τοὺς γιακάδες τῶν ἐπανωφορίων των, ὅπου
βλέπει κανεὶς τοὺς ἀπερχομένους μετὰ τὴν
κῆδευσιν προσφιλοῦς των ἀτόμων. Ἡ Πο-
λιτεία τοῦ Καλαμῶνος ἐξέλιπεν ἀδόξως καὶ
ἀκάρπως.

Ἡ περειαφύρεια τοῦ Καλαμῶνος, ἡσύ-
χασεν ἀπὸ τὰς συνήθεις φωνὰς τῶν συγκεν-
τρωμένων πολιτῶν. Οἱ ιδιοκτῆται τῶν γει-
τωνικῶν κτημάτων, ἀνεπνεύσαντες, ἐφησὺ
χάσαντες. Τὰ καταπατηθέντα καλάμια τοῦ
Καλαμῶνος ἀνωρθώθησαν καὶ ἀνεξωγο-
νήθησαν. Οἱ ἀπολέσαντες τὴν ψαρόβαρκες
ψαράδης, παρέλαβον τὰ πλεούμενά των, καὶ
αἱ πάπιες τοῦ χωρίου Περάματος καὶ πλη-
σιοχώρων μερῶν, αἵτινες ἐν τῇ μεταξὺ ἐκ
τοῦ φόβου τῶν ἐπιδρομῶν τῶν πολιτῶν τῆς
Πολιτείας τοῦ Καλαμῶνος εἶχον κλεισθῇ
εἰς τὰ κοιτέσια των, ἀφένθησαν ἐλεύθεροι
καὶ ἤρχισαν ἐπιχαρίτως νὰ κολυμβῶσιν ἀ-
φόβως εἰς τὸ κανάλι τῆς λίμνης. Καὶ ἡ
γλυκεία αὔρας τῆς λίμνης διέλυσε τοὺς καπ-
νοὺς τῶν μαγειρείων τοῦ Καλαμῶνος καὶ
διέσχισεν τὴν γλυκείαν ἡρεμίαν τῆς γαλήνης

ΦΑΝΗ ΤΟΥΛΟΥΠΗ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ & ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΣΤΟ 'ΓΕΡΟΣΤΑΘΗ,'*

ε) 'Η διδασκαλία της 'Ιστορίας

Για τὸ Γεροστάθη ἡ ἀξία τῆς ἱστορίας εἶναι μεγίστη. Διαφωτίζει τὰ δύσκολα προβλήματα τοῦ παρόντος καὶ διαγράφει τὴν πορείαν τοῦ μέλλοντος ἑνὸς λαοῦ. Φρονηματοῖζει, ὡθεῖ καὶ καθοδηγεῖ στὴν πραγμάτωσιν τῆς ἐνιαίας ἐθνικῆς βουλῆσεως, στὴ συνέχισιν τῆς δημιουργίας ἀθανάτων πολιτιστικῶν ἔργων. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο ἱστορία δὲν σημαίνει παράθεση γεγονότων, ἀριθμῶν καὶ χρονολογιῶν, μηχανικὴν ἀπομνημόνευση⁽²³⁾. 'Η ἱστορία ὡς ἐξέλιξιν τοῦ «ἀντικειμενικοποιημένου πνεύματος» με ἀντάξιο ὄργανον τὸν 'Ελληνισμό—στὴν περίπτωσίν του—ἀν θεωρηθῇ «ἀπλὴ διήγησις συμβεβηκότων» δὲν μπορεῖ νὰ ἐξασκήσῃ καμμιὰ μορφωτικὴν ἐπίδρασιν. 'Οπως γιὰ τὸν FR. PAULSEN ἔτσι καὶ γιὰ τὸν Μελά ἡ ἱστορία μορφώνει «ἐφ' ὅσον προβάλλει στὴ συνείδησιν τοῦ παιδιοῦ ὡς πρότυπον τὴν ζωὴν μεγάλων προσωπικοτήτων τῆς ἱστορίας»⁽²⁴⁾. Καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν ἐφαρμόζει ὅχι μόνον διδάσκοντας τὰ παιδιὰ στὶς φιλικές τους συναντήσεις, ἀλλὰ καὶ τὸ σχολεῖο καθοδηγώντας, ὅταν συμβουλευθῇ τὸ δάσκαλον «νὰ μὴ περιορίζηται εἰς τὴν ἀπλὴν διήγησιν τῶν συμβεβηκότων τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ νὰ προσκαλῇ ἰδίως τὴν προσοχὴν μας εἰς τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας τῶν προγόνων μας, ὅπως μιμώμεθα τὰς πρώτας, καὶ ἀποφεύγωμεν τὰς δευτέρας· ἐπὶ ἐκάστου δὲ συμβεβηκότος νὰ γυμνάξῃ τὴν κρίσιν μας, καὶ νὰ μορφώνῃ τὴν καρδίαν μας»⁽²⁵⁾.

(Κατὰ τὸ κείμενον—ἄς ἐπιτραπῇ μίᾳ παρένθεσις—ὁ Γεροστάθης παρακολουθεῖ τὸ

μάθημα τῆς ἱστορίας στὸ σχολεῖο. Στὸ τέλος παίρνει τὴν ἀδεια τοῦ δασκάλου ν' ἀπευθύνῃ καὶ αὐτὸς στὸν ἐξετασθέντα μερικὲς ἐρωτήσεις. 'Εχει καὶ πάλι φαῖδρον αὐτὸς τὸ πρόσωπό του. Στὴν πρώτη ἐρώτησιν: Ποῖον προτέρημα τοῦ Θεμιστοκλέους ἐπέφερε τὴν νίκην τῆς Σαλαμῖνος, παίρνει τὴν ἀπόκρισιν: 'Η φρόνησις τοῦ Θεμιστοκλέους κατῴρσε τὴν νίκην αὐτὴν. Στὴν ἐρώτησιν: Καὶ πῶς ἔδειξε τὴν φρόνησιν τοῦ ταύτην; τὴν ἀπάντησιν: προετοιμάσας τὰ διακόσια πλοῖα ἐγκαίρως.

'Επίσης, ὅταν μιὰ ἄλλη φορὰ ὁ Γεροστάθης ρωτᾷ ἕνα μαθητὴ: τί διδάσκει ἡ ἱστορία τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου;—Μᾶς διδάσκει ὅτι οἱ 'Ελληνες ἐνίκησαν τοὺς Τρῶας!... θὰ εἶναι ἡ ἀπάντησις. Καὶ ἔτσι μετὰ τὸν ὑποτυπῶδη, ἔστω, διάλογο—σημειωτέον ὅτι πρόκειται περὶ ἀναμνήσεων τοῦ συγγραφέως—ποῦ προδίδει πόσο ἀδέξια διδάσκονταν τὸ μάθημα τῆς ἱστορίας, καταλήγουν στὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ νίκη τῆς Σαλαμῖνος ὀφείλεται ἀφ' ἑτέρου καὶ στὸ «πάταξον μὲν, ἄκουσον δέ», καὶ ὅτι τὰ πλοῖα καὶ τὰ ὄπλα δὲν νικοῦν, ἀν δὲν ὑπάρχῃ ὁ μόνος, ἔνωση καὶ ἐπιμονή, τίς χώρες τῶν γυιῶν τῶν Πριάμων).

Προκειμένου νὰ διδάξῃ τὸ νέο ὁ Γεροστάθης θὰ προσπαθήσῃ νὰ συνδέσῃ τὴν ἱστορικὴν ἢ μυθολογικὴ ὕλη ἀναθέτοντας σ' ἕνα μαθητὴ νὰ διηγηθῇ τὸ προηγούμενον. Μιγάλη διδακτικὴ σημασία ἀποδίδει στὰ διόφορα ἱστορικὰ ἀνέκδοτα τῆς ζωῆς τῶν ἡρώτων καὶ τίς εἰδικὲς λεπτομέρειες, ποὺ «ἐξάφνης» συλλαμβάνουν καὶ διαφωτίζουν τὸ ὅλον νόημα. 'Επεξεργάζεται με κάποιον φανταστικὸν τρόπο τὸ θέμα, καταφεύγει σι

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου σελ. 580.

μαγευτική μελωδία τῶν μεγάλων μορφῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας ἐπιδιώκει νὰ ἐξαρθῶν εὐσιώδη αἰτία καὶ γνωρίσματα, ὥστε νὰ διαποτισθῇ ὁ μαθητὴς μὲ τὸ ἥθος καὶ τὸ ἔθνικὸ φρόνημα τῆς προσωπικότητος.

Ἄλλ' ὅτι χαρακτηρίζει τὴν διδασκαλία του, ἰδίως στὸ μάθημα τῆς ἱστορίας, εἶναι ὁ ἐνθουσιασμός καὶ ἡ πίστις πού τὴν διαποτίζουν. Ἡ λατρεία τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, φαεινῆς πλέον ἰδέας μὲς τίς μεγάλες ἱστορικὲς διακυμάνσεις, τὸν συναρπάξει καὶ τὸν συγκινεῖ βαθύτατα. Τὸ ἐντονοῦτο δῖωμα ἐκδηλώνεται στὸ πάθος τὸ λυτρωτικὸ γιὰ τὴ φλεγόμενη ψυχὴ του, μὲ τὸ ὁποῖο διδάσκει τὴν ἱστορία του. Ἡ μεγάλη αὐτὴ Παιδαγωγὸς τοῦ ἔχει ἐμπιστευτὴν ἕνα διαμάντι: τὴν ἀπόλυτη βεβαιότητα τῆς ἀνδρικῆς πορείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὰ παρακάτω λόγια θέλουν πολλὰ νὰ συμβουλέψουν: «Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἥτρωπον, αἱ παρειαὶ τοῦ ἐφλόγιζον, αἱ χειρὸνομῖαι τοῦ ἦσαν ἐκφραστικώταται καὶ ἡ φωνὴ τοῦ μελωδική. Σέβας καὶ ἐνθουσιασμός ἐκυρίευσαν τὸν Γεροστάθην, ὁσάκις περὶ τῆς φιλοπατρίας τῶν προγόνων μας ἐπρόκειτο· λύπη δὲ καὶ μελαγχολία ἐξωγραφίζοντο ἐπὶ τοῦ προσώπου του, ὅτε περὶ τῶν δεινῶν τῆς πατρίδος ἀνέφερεν. Ἄλλ' ὅτε περὶ τοῦ μέλλοντος ὠμίλει, γλυκὺ μειδίωμα ἐφαίνετο εἰς τὰ χεῖλη του, καὶ ἀκτίνες ἐλπίδος ἔλαμπον ἐπὶ τοῦ μεγάλου μετώπου του»⁽²⁶⁾. Καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς διδασκαλίας του στίς παιδικὰς ψυχάς: Ἦτο θεῖος καὶ θεῖον αἰσθημα ἐνεφύσησε εἰς τὰς νεανικὰς μας καρδίας».

στ) Τὰ Φυσιολογικὰ μαθήματα

Στὸ «Γεροστάθην» δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε, βέβαια, πὼς ὑπάρχει μεγάλη γιὰ ὕλικὸν ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς φύσεως (ὅπως σήμερα τὸ ἐννοοῦμε), ὕλικὸ τοῦ περιβάλλοντος κόσμου καὶ τῶν σχέσεων λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀνθρώπου. Διότι νοσταλγεῖται ἡ ζωὴ τοῦ παρελθόντος. Ἀλλὰ στὰ ἀναγνωστικὰ τεμάχια: «Πτερὰ», Τὰ «ἄνθη», «Τὰ ἄκαρπα δένδρα», «Τὰ ἄγρια θηρία» παρατηρεῖ κανεὶς, ὅτι ὁ Μελάς ἔχει διαισθανθῇ τὸ βιολογικὸ τρόπο διδασκαλίας τῶν μαθημάτων ζωολογίας—φυτολογίας. Κυρίως ὁμως—καὶ δυνατόν νὰ θεω-

ρηθῇ ὡς ἐρβαρτιανὴ προσέγγισις ἢ συγγένεια—ἡ διδασκαλία του εἶναι φρονηματοπιστική. Φαίνεται καθαρά, πὼς σκοπὸς του εἶναι νὰ αἰσθανθοῦν καὶ νὰ κατανοήσουν τὰ παιδιὰ τὴ νομοτέλεια καὶ σκοπιμότητα τῶν ὄντων καὶ τῶν φαινομένων, τὴν «κρυφὴ ἁρμονία» πού μαρτυρεῖ τὴν πανσοφίαν τοῦ Δημιουργοῦ.

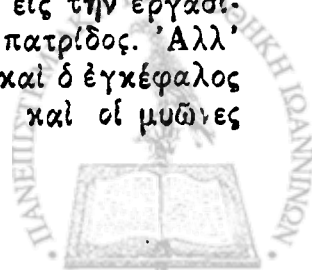
Ὁ Γεροστάθης καλλιεργεῖ μόνος του συστηματικώτατα τὸν κῆπο τοῦ σπιτιοῦ του.

Ἡ συντροφιά του θὰ γευτῇ τοὺς μυρωδάτους, γλυκοὺς καρπούς του, ἀλλὰ δὲ φαίνεται νὰ ἀσχολῆται καὶ μὲ τίς ἐργασίες τοῦ κήπου, ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα μαθητὴ ὁ ὁποῖος πείθεται νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ γεωργικὸ ἐπάγγελμα καὶ ἔτσι τακτικώτατα ἐργάζεται στὸν κῆπο. Ὁ Γεροστάθης σκέπτεται νὰ τὸν στείλῃ ἀργότερα νὰ μετεκπαιδευθῇ στὸ ἐξωτερικόν, γιὰ νὰ διδάξῃ ὕστερα στοὺς συμπολίτες τοῦ νέου: τρόπους παραγωγικῆς καλλιεργείας.

ζ) Ἡ Γυμναστική

Ὁ νόμος 6118 Φεβρουαρίου 1834 πού ἀναφέραμε καθώριζε γιὰ τοὺς μαθητὲς τῶν δημοτικῶν σχολείων «δὺς τῆς ἐβδομάδος σωματικὰς ἀσκήσεις». Εἶναι τὸ πρῶτο βῆμα τοῦ κρατικοῦ ἐνδιαφέροντος πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς γυμναστικῆς κινήσεως στὴν ἐλευθερωμένη Ἑλλάδα. Ἐν τούτοις ἡ στενὴ σημασία πού ἀποδίδεται γενικὰ στὴ γυμναστική, οἱ παντοειδεῖς ἐλλείψεις, οἱ ὀργανωτικὲς ἀτέλειες κ.λ.π. συντελοῦν ὥστε νὰ παραμείνῃ μέχρι τοῦ 1850 περίπου σὲ ἐμβρυώδη σχεδὸν κατάστασις⁽²⁷⁾.

Ὁ Γεροστάθης ἔχει κατευθύνει τὴν προσοχὴν του καὶ στὸν τομέα τῆς γυμναστικῆς μορφώσεως. Σῶμα καὶ ψυχὴ βρίσκονται σὲ στενὴ ἀκατάλυτη σχέση ἀλλήλεπιιδράσεως. Ἐπομένως ἡ ἁρμονικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου μόνον σὰν ὁλότητα μπορεῖ νὰ νοηθῇ. «Μόνον ἐὰν ἔχωμεν ψυχὴν ὑγιὰ ἐντὸς σώματος ὑγιούς, δυνάμεθα νὰ εἴμεθα ἀληθῶς εὐτυχεῖς... Διὰ τοῦ ἐγκεφάλου ἡ ψυχὴ σκέπτεται, διὰ τῶν νεύρων αἰσθάνεται, καὶ διὰ τῶν μυῶν κινεῖ τὰ διάφορα μέλη τοῦ σώματος εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος. Ἀλλ' ὅταν τὸ σῶμα πάσχη τότε καὶ ὁ ἐγκέφαλος καὶ τὸ νευρικόν σύστημα καὶ οἱ μυῶνες

συνπάσχουν' επομένως και ἡ σκέψις τότε χωλαίνει και ἡ αἰσθησις ἐξασθενεῖ και ἡ ἐργασία παύει, και ἡ πατρις ὑποφέρει» (20). "Ετσι ἡ ὑγεία και ἡ ἀσκησις τοῦ σώματος ἀποτελοῦν πρωταρχικό μέλημα τῆς ἀγωγῆς του. Γι' αὐτό και τὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου στὴν ὑγεία τοῦ σώματος ἀφιερώνεται.

Ἀλλὰ ἡ γυμναστική δὲν χαρίζει μονάχα εὐεξία, συνεργεῖ στὴν ἠθικὴ μόρφωση και τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Γερροστάθης ἔχει ἀντιληφθῇ τὴ μεγάλη μορφωτικὴ δύναμη τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς και κατακρίνει τοὺς «ἐξ ἐπαγγέλματος και ὧς ἀνωφελεῖς εἰς τὴν πατρίδα ἀθλητάς», οἱ ὅποιοι, ἀφροσιοῦνται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν σωμασκήαν παραμελοῦντες τὸν φωτισμόν τοῦ νοῦς και τῆς καρδίας των τὴν διὰ πλάσιν» (21).

Ὁ Μελάς θρεμμένος μὲ τὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ πνεῦμα παρουσιάζει μιὰ σπουδαία καινοτομία τῆς σχολικῆς ζωῆς εἰσάγοντας τὸ μάθημα τῆς γυμναστικῆς στὸ σχολεῖο τοῦ Γερροστάθης. Τὰ παιδιὰ ἀσκοῦνται μὲ διάφορα ὄργανα (μονόζυγα, δίζυγα, βάρη κ.ἄ.), μὲ τὰ ὅποια ὁ ἴδιος ἔχει ἐφοδιάσει τὸ σχολεῖο τους. Εἶναι τὰ κυριώτερα ὄργανα τοῦ Γερμανικοῦ γυμναστικοῦ συστήματος (L. JAHN 1778—1852), ποὺ διδάσκεται γιὰ πρώτη φορά στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ Διευθυντὴ τοῦ διδασκαλείου στὸ Ναύπλιο Γερμανὸ Μ. Κόρκ. Μὲ τὸν ἀναχρονισμό τοῦτον ὁ Μελάς δίνει μιὰ πληροφορία σχετικὰ μὲ τὴν εἰκόνα τῆς σχολικῆς γυμναστικῆς τῶν καιρῶν του, ποὺ φερμένη ἀπ' εἰς χώρες τοῦ Βορρᾶ ἐπιβάλλει τὴ σκληρὴν γιὰ τὰ τρυφερά παιδικὰ κορμιά ἀσκησὶ τῶν σιδερένιων μυῶν. Τὴν εἰκόνα ποὺ θὰ ἦταν παρμένη ἀπὸ τὸν ἱερὸν ὅρον τῆς Ὀλυμπίας, ἀν' ὅν ξεχνοῦσε τὴ μορφωτικότητα, τὴ χάρι καὶ τὴν πλαστικότητα τῶν ἀγώνων, ποὺ ὑμνησε ἡ πινδαρική λύρα, ἀν' ἡ ἀνορθωτικὴ προσπάθεια τοῦ κράτους δὲν δεχόταν σὰν «ἔροχὴ τοῦ Δία» τὴν κηδεμονίαν ἢ τὰ ἐπιτεύματα τῆς «φωτισμένης» Εὐρώπης.

Στὴν ἐξοχὴν θὰ διδάξη ὁ Γερροστάθης—συνπληρώνοντας τὸ σχολεῖο—διάφορα ἀγωνίσματα και ἀθλητικὰ παιγνίδια. Ὁ ἀσκήσι τὰ παιδιὰ στὸ τρέξιμο, στὸ πῆδημα, στὸ δίσκο, στὸ λιθάρι (22). "Ετσι δὲ λείπει ἡ νότα ἀπὸ τὸ μουσικὸ φλοῖσος τοῦ Εὐρώτα, ἀπὸ τὴν ἡρεμὴ ζωὴ τῆς κλεφτουρίας. Κι' ὁ

ἀσπρομάλλης Γέρος δὲν μένει ξένος, γυμνάζεται κι' αὐτός, εἶναι ὁ Ἑλλανοδίκης και πλέκει τὰ στεφάνια τῶν νικητῶν (23).

Δὲν ἀρκεῖται, ὅμως, στὴ χαρὰ και στὴ δύναμη τῆς κινήσεως, ποὺ δοκιμάζουν οἱ μικροὶ του φίλοι. Ἡ ἀξία τῆς γυμναστικῆς ἐμπνέεται ἀπὸ ἓνα ἀγλαῖομένο παρελθόν. Ἡ ἀσκησις καλλιεργεῖ πλήθος ἀρετῆς κι' ἀνέδειξε μεγάλους τοὺς ἄνδρες τῆς Σπάρτης, τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Θηβῶν και τῆς Μακεδονίας. Ἡ ἰδέα και ἡ ἀγάπη τῆς ἀγωγῆς, ποὺ θὰ πλάσῃ τὸν «καλόν» στὸ σῶμα ἀλλὰ και τὸν «ἀγαθόν» στὴν ψυχῇ, ἐνσαρκωμένη στὶς ὀλύμπιες μορφῆς τῆς ἱστορίας, μιλάει στὰ παιδιὰ ὡς ἀν' ὅς ψυχῆς πιστῶν.

η) Ἡ σημασία τῶν ἐκδρομῶν

Ἀλλη σπουδαία καινοτομία εἶναι ἡ εἰσαγωγή τῆς ἐκδρομῆς στὴ σχολικὴ ζωὴ. «Οἱ περίπατοι»—ἐκδρομῆς ἀποτελοῦν πλούσια πηγὴ μορφωτικῶν ἀγαθῶν, διευκολύνουν στὴ δημιουργία διαφερόντων, χαρίζουν φυσικότητα στὴ διεξαγωγή τῆς διδασκαλίας.

Ὁ Γερροστάθης και ἡ συντροφιά του πᾶνω στὸ βουνὸ μὲ τὸν πρωτὸ ἥλιο και τὴν κρυσταλλένια αἰσθησι, ποὺ τὴν ἀργυρώνει μακριάθε τρυφερά μιὰ λουρίδα λίμνης ἢ μὲ τὴ δύση του, ποὺ θάφει ὡς τὸ μαεὶ πέρα ἀπ' τὴν οὐγία τ' οὐρανοῦ τὸ μούχρωμα και τὴν ἐσπερινὴ γαλήνη τῶν γήινων ὄγκων, τὴν ἀνοιξη ἢ τὸ φθινόπωρο μὲ τὰ μελαγχολικά του σύννεφα, ἔξω στοὺς ἀγρούς και τὰ λιβάδια, ὅπου ὁδηγοῦν εὐωδιαστοὶ ἔδω—καφεδιοὶ ἐκεῖ ἢ ξηροὶ ὄρκοι και κελαρύζουν ἀσημένια ρυάκια, σιὸν κῆπο τοῦ σπιτιοῦ του μὲ τὰ ἐλικοειδῆ δρομάκια, τὴν πρωτὴν ἢ ἀπογευματινὴν εὐωδίαν τῶν δένδρων, θὰ περάσουν τίς περισσότερες ὥρες τῆς γυμναστικῆς των, ἀνακαλύπτοντας ἓνα καινούργιο κόσμον, ποὺ δίνει πλάτος και εὐχέλους στὴ ζωὴ: τὴ Φύση μὲ τὴν ὁμορφίαν, τὴ σοφίαν τὴν εὐδαιμονίαν της...

Χάρις στὴν ἐκδρομὴν και τὴν ὑπαίθρια διδασκαλία συλλαμβάνεται ἡ ἀρμονία τοῦ σύμπαντος και βιώνεται ἐντονιώτερα ἡ ἰδέα τοῦ θεοῦ. Τὸ ἀνοιχτὸ βιβλίον τῆς σοφίας ἐναποτίθεται τῶρα στὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ γεμίζοντάς το πρωτόγνωρη εὐτυχία. Ἡ φυσικὴ του ὁρμὴ νὰ κινηθῇ, νὰ μάθῃ, νὰ ρωτήσῃ, νὰ διεκδύσῃ ἐρίσκει γιὰ πρώτη φορά

έναν πρόθυμο οδηγό, τὸ Γεροστάθη. «Οἱ μικροὶ τοῦ φίλου» θαυμάζουν τὴν ὥραία φύση ἀναπνέουν ζωογόνο ἀρώμα, διδάσκονται παίζουσιν. Στὶς συναντήσεις των θὰ μποροῦν νὰ ἐλοκληρώσουν νῆ διδασκαλία τους (ἂν δὲν ἔχη ἐλοκληρωθῇ) ἢ νὰ ἀφορμῶνται. Ἐξυπηρετοῦν, λοιπόν, οἱ περίπατοι αὐτοὶ διπλὸ σκοπὸν: τὸν ὑγιεινὸν—ψυχαγωγικὸ καὶ καὶ τὸ διδακτικόν.

6. ΠΑΙΔΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΣΑ ΣΤΟ «ΓΕΡΟΣΤΑΘΗ»

Σχετικὰ μὲ τὸ πρόβλημα τῶν παιδονομικῶν μέσων ὁ «Γεροστάθης» εἶναι τὸ κήρυγμα τῆς καλωσύνης καὶ τῆς παιδαγωγικῆς ἀγάπης σὲ μιὰν ἐποχὴ πού ἡ ἀρχὴ τῆς θαναυσότητος καὶ τῆς σκαιότητος, κληρονομία πείρας ζοφερῶν χρόνων, ἀποτελεῖ, ἂν μὴ κύριο, πάντως ὄχι εὐκαταφρόνητο ἀξίωμα τῆς διδακτικῆς. Ἡ ποινὴ, τὸ πιὸ ἐσχατον μέσον μαθήσεως ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὴν π ρ α ὀ τ η τ α καὶ τὴν ὑπομονήν, ὥστε ἡ ἀνάγκη τῆς νὰ γίνεται ἀκατανόητη καὶ νὰ ἐκλείψῃ. Τὰ παιδιὰ ἀγαποῦν καὶ πιστεύουσιν τὸ Γεροστάθη, καὶ γιὰ τοῦτο μποροῦν νὰ μάθουν. Μὲ τὸ παράδειγμά του, τὴ φυσικότητα τῆς διδασκαλίας του, τέλος μὲ τὴν ἀγάπην του πού ἐμπνέει, ἀναμορφώνει καὶ εὐεργετεῖ, ἐνθουσιάζει καὶ παρακινεῖ. Καὶ ποιά ἀντίθεση μεταξὺ τοῦ δασκάλου καὶ τῆς ἐργασίας τοῦ σχολείου καὶ τῆς συντροφιάς τοῦ Γεροστάθη. Ἐκεῖ οἱ τέσσερις τοῖχοι, τὸ σχεδὸν ἀνούσιο μάθημα, ἡ παγερότητα, ὁ ἀτεγκτος πολλὰς φορὲς δάσκαλος. Ἐδῶ ἡ ἀδολὴ Φύσις, ἀτμόσφαιρα ζωντανίας καὶ φυσικότητος, ἀγάπης, ἡρεμίας. Στὸ σχολεῖο ὁ μαθητὴς παραμένει ὁ «λογιώτατος», ἐδῶ, εἶναι ὁ «φίλος» Πέτρος, ὁ Κώστας, ὁ Ἀθανάσιος». «Ποτὲ δὲν εἶδομεν τὸν Γεροστάθην ὠργισμένον, ἐξημμένον ἢ σκληρόν πρὸς τινὰ ἐξ ἡμῶν, ἀλλὰ μὲ ὑπομονήν, μὲ φρόνησιν καὶ μὲ ἡσυχίαν μᾶς ἐξήγει τὰ σφάλματά μας καὶ τὰς δυσαρέστους συνεπείας αὐτῶν, προσπαθῶν νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μας τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς διορθώσεως... Ὅθεν κεντῶν εὐστόχως τὴν φιλοτιμίαν μας πρὸς τὴν ἀρετὴν, ποτὲ δὲν μᾶς ἀπηύθυνεν, ὕβρεις, κακολογίας ἢ ραβδισμούς»⁽³¹⁾.

Μιὰν ἀπέραντη αἰσιοδοξία εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τοῦ δασκάλου, τὸν ὁποῖον δραματίστηκε ὁ Λ. Μελάς Ἐμπιστοσύνη στὸν ἄνθρωπο ὡς φορεὰ πολυτίμων δυνατοτήτων καὶ «σκευὸς ἐκλογῆς» αἰσιοδοξία γιὰ τὴ δύναμιν τοῦ Λόγου καὶ τοῦ ἔργου τῆς ἀγωγῆς, ἀκόμη καὶ μπροστὰ σὲ πολὺ δύσκολες περιπτώσεις. «Πολλάκις οἱ διδάσκαλοι ἐσυμβούλευσαν, ἐπέπληξαν καὶ ἐτιμώρησαν τὸν Ἀθανάσιον, ἀλλὰ τὰ πάντα εἰς μάτην... ἀπελπισθέντες ἐπρότειναν ἐπὶ τέλους εἰς τὸν Γεροστάθη τὴν ἐκ τοῦ σχολείου ἀποπομπήν τοῦ ἀμελοῦς Ἀθανασίου, διότι καὶ αὐτὸς οὐδὲν ὠφελεῖτο, διὰ τοῦ κακοῦ δὲ παραδείγματός του ἡ δύνατο καὶ ἄλλου: τῶν μαθητῶν νὰ δλάψῃ... Ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς Γεροστάθης δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀπελπισθῆ»⁽³²⁾. Γιατὶ καθὼς προεῖπε ὁ Πλούταρχος ἡ «παιδεία δεῖται καὶ κόπου καὶ χρόνου πολλοῦ καὶ δαπάνης οὐ μικρᾶς». Ὅταν πάλλεται ἡ καρδιά καὶ διαποτίζεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ θαῦμα, τὴ λαχτάρα, τὴν ἀγάπην καὶ τὸ σεβασμὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπον πού θάρθη «κευθμῶν θησαυρῶν», ἡ ποινὴ εἶναι ἀνάξια νὰ ὀνομαστῇ μέσον ἀγωγῆς. Δὲν ἀπελπίζεται, δὲ διάζεται. Ἐρχεται νὰ διακηρύξῃ τὸ σεβασμὸ τῆς προσωπικότητος τοῦ παιδιοῦ, πού δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνας *HO-MUCULUS* ἀλλὰ ὄντοτητα *SUI GENERIS*. Δὲν τὸ τραυματίζει, δὲν τὸ ἐξευτελίζει, ὅταν σφάλῃ παιδικά, ἀλλὰ μὲ «τὴν συνήθη φαιδρὰν τοῦ φυσιογνωμίαν» καὶ τὴν ἀγάπην συμβουλεύει, καθηδηγεῖ, οἰστροηλατεῖ.

Στὴν παιδαγωγικὴ ἀξία τῶν ἀμοιβῶν πιστεύει ὁ Γεροστάθης. Εἶναι τὸ μέσον πού ἀνταποκρίνεται στὴ φυσικὴ τάση τοῦ ἀνθρώπου νὰ διακριθῇ καὶ γεμίζει τὴν ψυχὴ μ' εὐχάριστα συναισθήματα, τὰ ὁποῖα τὸν ὠθοῦν νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων καὶ πράξεων πού ἀποσποῦν τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὸν ἐπαινον. Γιὰ τὸν ἄνθρωπον, πού διαθέτει τὴ δραστηριότητά του νὰ ἀνυψωθῇ ἀπὸ τὸ ζῶδες—νὰ συντελέσῃ στὴν προκοπὴ καὶ τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ τοῦ συνόλου, ἡ εὐγενικὴ χειρονομία γίνεται αἷτημα ἱερό, καθολικὴ ὑποχρέωσις. Σὲ παρόμοιες περιπτώσεις ἡ ἀμοιβὴ ἀποβάλλει τὸ βάρος τῆς ὕλης⁽³³⁾, εἶναι ἡ ἠθικὴ ἐνίσχυσις καὶ ἐπιθράβευσις τοῦ ἀτόμου. Τὴν ἠθικὴ ἀμοιβὴ διδάσκει κυρίως ὁ Γεροστάθης, Ἀλλὰ

κι' είναι αίσθητή ή πρόοδος. Συμβουλευέι λογική, μετρημένη χρήση του μέσου του του και συγκεκριμένα, έφ' όσον επιβάλλεται για τις δυνάμεις του. Ένα νεύμα, μιὰ κατάφαση, ένα «εύγε» («πολλά εύγε», θά έλεγε ο άδέκαστος ύπολογιστής), μιὰ ευαρέσκεια οίστρηλατούν την παιδική ψυχή. Στις έξαιρέτες πράξεις και στα παιγνίδια το στεφάνωμα του νικητού προδίδει Έλληνοπρεπι αντίληψη.

7. Ο ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

Στο «Γεροστάθη» το πρόβλημα της εργασίας, σάν μοναδικής πηγής ζωής κατέχει σπουδαία θέση, γιατί εκεί βρίσκεται το μυστικό της έσωτερικής ευτυχίας και της προκοπής του ανθρώπου. Ο μαλθακός, ο γερός ζητιάνος, ο άπραγος είναι αρήσεις και ντροπή της ζωής. Η εργασία για να μεταχειριστώ φράξεις του, δέν δυναμώνει τους μύς του σιδηρουργού Πέτρου της Ρωσίας μονάχα, αλλά τον αναδεικνύει μεγάλο ή γέτη και αναμωφωτή. Δέν άτιμάζει τον Γ. Ούάσιγκτων, όταν προσπαθή μὰ τους στρατιώτες ν' άνυψώση βαρύ στύλο, ούτε τον Έπαμεινώνδα όταν είναι «τελέαρχος» (= έπιστάτης δρόμων) κι ούτε τον άθηναίο στρατηγό Φωκίωνα, όταν άντλή νερό άπ' το πηγάδι του, άλλ' άποκαλύπτει μεγαλειότητα ήθικης πρόοδου, πνευματική ώριμότητα κι ευδαιμονία. Η εργασία μόνον όταν αναγνωρισθή ότι είναι αίτημα και άποστολή του άτομικού και κοινωνικού μας βίου γίνεται ο συντελεστής της ψυχικής ευφορίας και γαλήνης, της πολιτιστικής δημιουργίας⁽⁵⁵⁾. Είναι ή θετική πλευρά της ζωής.

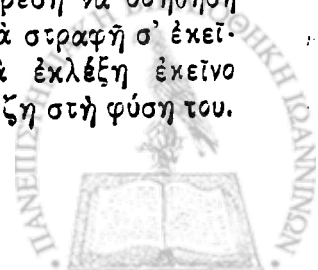
Οι είσαγωγικές αυτές γραμμές διευκολύνουν στην κατανόηση των στίχων, που ακολουθούν το κεφάλαιο: «Το πατρικό έπάγγελμα» και φανερώνουν πράγματι μιὰ παράξενη αντίληψη:

«Το πατρικόν έπάγγελμα πρό χρόνων φυτευμένον
[τευμένον
παράγει ήδη τους καρπούς θαθέως ριζωμένον.
"Αφρων υίός, όστις αυτό άπό την ρίζαν κόψη
κι' άλλο φυτεύων άντ' αυτόν, έλπίζει να
[προκόψη»⁽⁵⁶⁾].

Ο Μελλάς άγγίζει έδω το πρόβλημα

του επαγγελματικού προσανατολισμού. Το θέμα τουτο, που ιδιαίτερα τους τελευταίους χρόνους εκφράζεται σάν κύμα αγωνιώδους άδεδαιότητος, ως άγχος ψυχής κάθε νέου, άπασχόλησε πλήθος παιδαγωγών και ψυχολόγων και έγινε άντικείμενο σοβαρής πλέον μελέτης. Έτσι άναγνωρίζεται σήμερα, ότι μόνον το έπάγγελμα οδηγεί τον άνθρωπο στο δρόμο της ψυχικής του συγκροτήσεως. «Ο δρόμος προς την άνωτέρα μορφωσιν, λέγει ο ED SPRANGER, οδηγεί δια του επαγγέλματος και μόνον δια του επαγγέλματος». Κι' έχει τονιστή ο κίνδυνος, τον όποιον έγκυμονεί ή άγνοια ή ή σφαλερή κατεύθυνση, κίνδυνος ατομικής δυστυχίας λόγω της διασπάσεως του έγώ του ανθρώπου (που δέν θά χωρεί στην άσφυκτική, άπελπιστική άτμόσφαιρα ένός επαγγέλματος «όχι κομμένου στα μέτρα του») και της κοινωνίας έξ αίτίας της στειρώσεως και των φραγμάτων που θ' άνιψωθούν κατά της άξιολογικής δραστηριότητας, έχουν συγκεντρωθή όλοι οι ούσιαστικοί παράγοντες, που πρέπει να λαμβάνονται ύπ' όψη, ώστε ο επαγγελματικός προσανατολισμός του νέου να άπαλλαγή άπό ξένες προς την ατομικότητα του επιδράσεις και να τον κατευθύνη χωρίς περιπλανήσεις⁽⁵⁷⁾ άσφαλώς, σίς προηγμένες χώρες έχουν ιδρυθή πολυάριθμα συμβουλευτικά για το σκοπό τουτο γραφεία και «Κέντρα Έπαγγελματικού Προσανατολισμού» (Κ.Ε.Π.), μάλιστα έχουν ψηφιστή και νόμοι οι όποιοι μεταξύ των άλλων θεωρού άπαραίτητο δικαιολογητικό το πιστοποιητικό του «Κ.Ε.Π.» προκειμένου νέοι να προσληφθούν σε διάφορες εργασίες: στα άνώτερα πνευματικά ιδρύματα διδάσκεται ως ιδιαίτερο μάθημα ο Έπαγγελματικός Προσανατολισμός (και στη χώρα μας τελευταία), ώστε να μπορούμε να συλλάβωμε τη μεγάλη σπουδαιότητα του ζητήματος και να άπορρίψωμε κάθε άντίθετη άποψη.

Το σχολείο αναλαμβάνει το βαρύ έργο να δημιουργήση όλες τις άπαραίτητες προϋποθέσεις, να καλλιεργήση διάφορες κλίσεις και ίκανότητες, να γίνη «σχολείο ζωής και με τη ζωή», για να μπορέση να βοηθήση το μαθητή του άργότερα να στραφή σ' εκείνον τον τομέα δράσεως, να εκλέξη εκείνο το έπάγγελμα που θ' άρμόζη στη φύση του.

Ὁ Γεροστάθης φαίνεται ἐφηρεασμένος ἀπὸ τὴν ξεπερασμένη ἀντίληψη τοῦ καιροῦ «τῶν συναφίων καὶ συντεχνίων» (36). Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴν ἀδικοῦμε, ἄς κοιτάξωμε ἀπ' τὴ σκοπιά του. Καὶ συγκεκριμένα: Ἕνας ἀπὸ τοὺς μικροὺς τοῦ φίλου, ὁ Ἰωάννης, εἶναι ἐξυπνος κι' ἐγινε ἐπιμελὴς μαθητὴς τοῦ σχολείου. Θέλει, λοιπόν, νὰ πάη στὰ Γιάννινα ἢ στὴν Κωσταντινούπολη «νὰ γίνη γραμματικὸς ἢ διδάσκαλος» καὶ γιὰ τὸ λόγο ὅτι «δὲν ἀρμόζει εἰς ἓνα γραμματισμένον νὰ γίνη γεωργὸς ἢ τεχνίτης». Ὁ πατέρας του, γεωργός, δὲν τὸν ἀφίνει νὰ συνεχίσῃ τίς σπουδές του—ποῖς θὰ δουλέψῃ τὰ κτήματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ζοῦν;—καὶ διότι πιστεύει, ὅτι μὲ τὰ γράμματα «γεμίζουσιν ἄερα αἱ κεφαλαι τῶν παιδίων τῶν πτωχῶν». Ὁ Γεροστάθης ἀναλαμβάνει νὰ μεταπείσῃ τὸ παιδί του καὶ τὸ κατορθώνει...

Ὡς ἐδῶ πιστεύουμε, πὼς ὁ Μελάς δὲν γινώρισε ἀρκετὰ τὸν ἄνθρωπο, ἀφοῦ παραβλέπει τὴν ἀτομικότητα, ξεχνᾷ τὴν ἐπίδραση καὶ τὴ σημασία τῆς ψυχικῆς ἐλξεως πρὸς ὠρισμένες περιοχάς ζωῆς, πού ἱστοῦται μὲ τὴν εὐτυχία τοῦ ἀτόμου καὶ ἐπομένως δὲν βλέπει τὴ δυστυχία καὶ τὴ νέκρωση πού θὰ προκληθῇ. Ἀκόμη, πὼς εἶναι ἐπη-ἐφηρεασμένος ἀπὸ τὴν π ρ α κ τ ι κ ῇ ὕψῃ τοῦ ἐπαγγέλματος. Ὅμως τὰ πράγματα δὲν ἔχουν ἔτσι ἀκριβῶς.

Ὁ Γεροστάθης θεωρεῖ τὴν ἀξία τῆς παιδείας πολὺ μεγάλη, «δραστὴς τῆς ψυχῆς καὶ στήλην πυρός», πού ὁδηγεῖ στὰ σκοτάδι, ὁνομάζει τὰ γράμματα καὶ τὴν (ἀνθρωπιστικὴ) μόρφωση. Γι' αὐτὰ θὰ ἐργασθῇ ὅλα τὰ χρόνια καὶ ἰδίως τώρα μὲ τὴν ἀγαπημένη συντροφιά τῶν παιδιῶν. Ἀλλὰ ἔπως ὁ J. J. ROUSSEAU ὡς μόνον ἀληθινὸ ἄνθρωπο ἀνεγνωρίζει τὸν πλασμένον μὲ τὴν ἀγαθὴ καὶ σφῆ οὐσία τῆς φύσεως, πού βρῖσκεται μακριὰ ἀπὸ τὴ διαφθορά τοῦ (μηχανικοῦ) πολιτισμοῦ κι' αἰσθάνεται χτύπους τῆς καρδιάς του τὸ μυστικὸ νόημα τῆς μητέρας. Τῆς καὶ τοῦ Σύμπαντος, ἔτσι κι' αὐτὸς δια-βλέπει στὴν ἀγάπη καὶ τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς μεγίστη μορφωτικὴ δύναμη: «Καὶ ἡμεῖς, λοιπόν, Ἰωάννη μου, χωρὶς νὰ παραμελῶμεν τὰς ἄλλας τέχνας, ἄς ἀγαπήσωμεν ἰδίως τὴν γεωργίαν, ἣτις μᾶς τρέφει καὶ μᾶς ἐνδύει καὶ φιλονόμους μᾶς καθιστᾷ

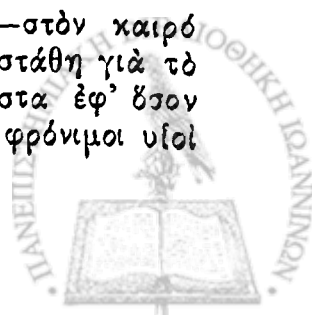
καθ' ὅσον μάλιστα ἡ γεωργία ὑπόσχεται εἰς τὰ ἔθνη αὐθυπαρξίαν, ἀνεξαρτησίαν καὶ εὐτυχίαν» (37).

Πλήθος ἀρετὲς πιστεύει ὅτι χαρίζει ἡ ζωὴ τοῦ γεωργοῦ, ὅπως τὴν εὐρωστία σώματος καὶ ψυχῆς τὴν ἀντοχὴ στοὺς κόπους τὴν ἀγάπη τῆς ἐργασίας τὴ δικαιοσύνη, τὴν φιλαλληλία, τὴν εἰωση, τὴ φιλειρηνικὴ ζωὴ, τὴν εὐνομία, τὸν ἀρρηκτο δεσμὸ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν καρδιά καὶ τὴ λαχτάρα τῆς γῆς του, πού θὰ τὸν ὁδηγήσῃ στὸ βωμὸ τῆς θυσίας, δταν ἠχήσουν οἱ παιᾶνες τὸ «ἔτε παῖδες Ἑλλήνων...»

Ὁ Μελάς διέγνωσε νὸν ἀγροτικὸ χαρακτῆρα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ (40). κι' ἔκανε τὴ σκληρὴ, γιὰ πολλοὺς μας, ὥς τὰ σήμερα διαπίστωση: Ἡ Ἑλληνικὴ χώρα εἶναι γεωργικὴ, ὁ πλοῦτος τῆς εἶναι κυρίως ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς τῆς. Δὲν μάγεται, λοιπόν, τὰ γράμματα καὶ τὴ μόρφωση, ἀλλὰ τὴν τάση νὰ ὑποτιμοῦμε στὴ ζωὴ τοῦ σχολείου, ὅπου ἐξ ἴσου γίνεται μιὰ πολὺ σοβαρὴ ἐργασία, ἀνάπαυση, ξεγνοιασιά κι' «ἀνωτερότητα». Ὡστε ἀπὸ μὰ περιωρισμένη καὶ μοιρομερῇ ἀποψὴ ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμὸ προσπαθεῖ νὰ κἀνῃ ὁ Γεροστάθης, κατὰ τρόπο βέβαια, πού δὲν ἐπιδοκιμάζεται σήμερα. Κι' ἐνῶ πλέον κυριαρχεῖ ἡ ἀπαίτηση «ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος στὴν κατάλληλη θέση», ὁ Γεροστάθης θὰ διακηρύξῃ ὅτι «ἡ θέσις δὲν τιμᾷ τὸν ἄνθρωπον ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος τὴν θέσιν, τὴν ὁποῖαν κατέχει... Πόσον εὐτυχὴς τῷ ὄντι ἡ πολιτεία ἐκείνη, τῆς ὁποίας τὰ διάφορα δημόσια ἐπαγγέλματα εἶναι ἐμπεπιστευμένα εἰς ἄνδρας ἀνωτέρους τῶν θέσεώς των! Πόσον δὲ δυστυχὴς καὶ ἀθλία, ὅταν εἰς τὰς δημοσίας αὐτῆς θέσεις διορίζονται ἄνδρες κατώτεροι τῶν θέσεών των!» (41).

Ἀκόμη καὶ ἡ ἑλληνικὴ αἰκογένεια φτωχὴ ὅπως ἦταν δὲν ἐπέτρεπε παρόμοιες ἀποπειρες, ἔπρεπε κἄπως ἄμεσα νὰ ἐξυπηρετηθῇ κι' ἡ χώρα νὰ πλάσῃ μὲ τὰ χέρια τῆς τὸν πλοῦτο, νὰ γίνη αὐτοδύναμη, αὐτὴ ἡ πληγωμένη ἀπὸ τὸν καημὸ τῆς ξενιτειᾶς καὶ τῆς ἀποδημίας.

Ὅλα αὐτὰ δικαιολογοῦν—στὸν καιρὸ του—τὴν ἀντίληψη τοῦ Γεροστάθῃ γιὰ τὸ πατρικὸ ἐπάγγελμα καὶ μάλιστα ἐφ' ὅσον βλέπωμε τὴν ἐξαίρεση: «Οἱ φρόνιμοι υἱοὶ

ἀκολουθοῦν πάντοτε τὸ πατρικὸν τῶν ἐπάγγελμα, ἐκτὸς ἂν περιστάσεις ἐκτακτοὶ ἢ προτερήματα ἔξοχα σπρώξωσιν αὐτοὺς εἰς ἄλλα ἀνώτερα ἔργα».

8. ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ Η ΑΓΩΓΗ

«Αἱ μητέρες οὐχὶ μόνον τρέφουν τὰ τέκνα τῶν, ἀλλὰ καὶ πρῶτοι παιδαγωγοὶ αὐτῶν εἶναι. Αἱ δὲ πρῶται ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας εἰς τὴν τρυφερωτέραν ἡλικίαν θὰ λάβωσι τὰ παῖδια, κανονίζουσιν ὁλόκληρον τὸν βίον αὐτῶν»⁽¹⁾. Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ φανερῶνεται ἡ πίστις τοῦ Λ. Μελά στὴ δύναμιν τῆς ἀγωγῆς, τὴν ὁποία ἀσκεῖ ἡ οἰκογένεια καὶ συγγρόνως ὁ βαρὺς καὶ σπουδαιότατος ρόλος τῆς στὴν καλλιέργεια τῆς παιδικῆς προσωπικότητος. Ἡ οἰκογένεια (μὲ δεσπόζοντα μορφή τὴ μητέρα) μπορεῖ νὰ ὁδηγήσῃ τὸ παιδί στὴν ἀληθινή, ἀνώτερη ζωή. Ἔχει στὰ χέρια τῆς ἰσχυρότατα μέσα: Ἦν ἀγάπη, ποὺ γνωρίζει νὰ θυσιάζει χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ στὴν «ἀνταπόδοσιν» κι εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὸν πόθο τῆς ἀθανασίας καὶ τὸ σχολεῖο τῶν βιώσεων.

Ἀλλὰ καὶ οἱ γονεῖς πάλι, σὰν ἄλλη Μήδεια, καταστρέφουν, κατασπαράσσουν τὰ τέκνα τους μὲ τὰ ἴδια ὅπλα. Ἡ ἀγάπη, ποὺ δὲν γνωρίζει ὅρια ἱκανοποιεῖ κάθε ἀπαίτηση τοῦ παιδιοῦ, τὸ κάνει πρὸ τυραννικὸ στὸ σπῖτι, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ μὴν τὸ ἀνέχεται, μὰ καὶ βίαιο καὶ δεσποτικὸ καὶ ὑπερφίαλο, ἀρνητὴ κι ἐπαναστάτῃ στὴ μεγαλύτερη κοινωνία ἀργότερα, ἢ ὁποία δὲν ξέρει νὰ προσφέρεται ὅπως στὸ σπῖτι του. Ἡ ματαιοδοξία, ἡ κοινωνικὴ θέση τῶν γονέων, οἱ ἀνεκπλήρωτοι πόθοι τῶν, τοὺς ὁποίους προβάλλουν στὸ μοναχογιό, οἱ ἄμετρες φροντίδες, ἡ μαλθακὴ ἀγωγή στρέφουν τὴ φιλοδοξία καὶ τὸν ἐγωϊσμό του. Ἔτσι συγχωροῦν τὰ σφάλματά του, θαυμάζουν τὰ πνευματικὰ εὐρύματά του (τόσο ψυχολογικὰ μὲ περίοδο τῆς παιδικῆς ἡλικίας) τὸν ὥθουν καὶ τὸ συνηθίζουν στὴν ψευδολογία καὶ τὴν κακοήθεια. Τὸν καθιστοῦν κέντρο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀναγκαστικὰ πρέπει νὰ περιστρέφονται ὅλοι, καὶ τὰ πάντα μετατίθενται ἐκεῖ, στὸ ἐγὼ ποὺ ἀπονέμε δικαιοσύνη μόνον ἐφ' ὅσον ὑπηρετοῦν τὴς (παράλογες καὶ μὴ) ἀπαιτήσεις του, ποὺ ἔχει δικαιώματα καὶ καμμιὰν ὑποχρέωση.

Τῆς κακῆς αὐτῆς ἀγωγῆς τὴν πλευρὰ ἔρχεται νὰ φωτίσῃ καὶ νὰ διδάξῃ ὁ Γεροστάθης, σῶζοντας ἀπὸ τὸν κίνδυνον καὶ ὁδηγώντας τὰ παῖδια στὸ δρόμον τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φρονήσεως.

9. ΠΗΓΕΣ, ΣΥΓΓΕΝΕΙΕΣ Ἡ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ

Καθὼς καὶ ἄλλοι τόνισαμε σκοπὸς μας ἦταν νὰ παρουσιάσουμε χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ σπουδαιότερου παιδαγωγικοῦ ἔργου τοῦ Λ. Μελά. Λοιπὸν, περιοριστήκαμε σὲ κεῖνο. Καὶ εἶναι ἐπόμενο ὁ περιορισμὸς αὐτὸς νὰ μὴν διευκολύνῃ σὲ συγκρίσεις καὶ ὑπογραμμίσεις σχέσεων, ὥστε νὰ ἐπαφίεται στὰ χέρια τοῦ πρὸ εἰδικοῦ ἢ ὁλοκληρωμένη ἀπάντησις στὸ ἐρώτημα «Πηγές, συγγενεῖς ἢ ἐπιδράσεις στὸ Γεροστάθην». Ἔτσι ὡς πρὸς τὸ γαλλικὸ ἔργο, ποὺ στάθηκε πρότυπον, δὲν μπορεῖ δυστυχῶς νὰ γίνῃ λόγος μέχρι πρὸ σημείου χρησίμευσε καὶ ἐπέδρασε.

Πάντως ὁ δάσκαλος τοῦ Μελά ἔχει κλείσει στὴν ψυχὴ του τὴν ἀγάπην, τὸ θαυμαστὸ καὶ τὸν ἐνθουσιασμό γιὰ τὰ μεγαλουργήματα τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Ἀπὸ τὰ «ταμεῖα τῆς σοφίας» τῶν ἀρχαίων θὰ ἀποθησαυρίσῃ ὅτι πολὺτιμον γιὰ τὴν ψυχικὴ καλλιέργειαν καὶ μόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου: «Ἡ τερπνοτέρα ἐνασχόλησις τοῦ Γεροστάθου ἦτο ἡ ἀνάγνωσις τῶν ὥραίων Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων. Οἱ Παράλληλοι Βίαι τοῦ ἀγαθοῦ Πλουτάρχου, τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ γλυκυτάτου Ξενοφώντος καὶ τὸ Ἀνθολόγιον τοῦ Φιλόπαιδος Στοβαίου ἦσαν πάντοτε οἱ ἀχώριστοι σύντροφοί του»⁽²⁾. Καὶ πράγματι ὁλόκληρον τὸ ἔργο παρουσιάζει ἀπτὰ δείγματα τῆς λατρείας του, ἰδιαίτερα γιὰ τὸν Πλούταρχον.

Ἀλλὰ καὶ ἡ γνωριμία του μὲ τὸν Πλάτωνα εἶναι αἰσθητὴ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ παρουσιάσῃ ἕναν τύπον ἀληθινοῦ παιδαγωγοῦ, ὁ ποῖος ἀφιερώνει τὴν πείραν τῆς ζωῆς του, τὸν ψυχικὸ καὶ ὀλικὸ πλοῦτον, στὴν ἐναρμόνισιν λόγου καὶ πράξεως, στὴν ἐνάσκησιν ἐναρέτου βίου, ἀποτελώντας ὁδηγητικὴν μορφήν, τὸ ἰνδαλμα συγχωριανῶν καὶ μαθητῶν του. Ἡ δύναμις τοῦ λογικοῦ ἐξαιρεται ἰδιαιτέως στὸ «Γεροστάθην» καὶ

ή εικόνα του ήνιόχου του Πλάτωνος φιλοξενείται και αναπλάθεται ανάγλυφα.

Ο Άριστοτέλης πάλι θα καθοδηγήσει και θα βοηθήσει το Γεροστάθη στη διδασκαλία του. Η φρόνηση, ή κρίση του φρονίμου οδηγεί την (ελεύθερη) ήθικη βούληση του ανθρώπου στην έκλογή του πρακτέου. Τόν άριστοτελικό όρισμό της άρετης («Εξίς προαιρετική, έν μεσόνητι ούσα τη προς ήμᾶς, ώρισμένη λόγω και ως αν φρόνιμος όρίσειεν») (44) θα χρησιμοποιη κάποτε με άπλοϊκή για σήμερα έρμηνεία, σαν την μεταξύ δύο υπερβολών «μέσσην μόνην σωτήριον όδόν», όπως το «Μηδέν άγαν» και «Πάν μέτρον άριστον». Σημειώσαμε όμως ότι ο Γεροστάθης πιστεύει στα πρόσωπα εκείνα για τα όποια θεωρία και πράξη ήταν αναπόσπαστα, σαν οργανική ένότητα της προσωπικότητος.

Και ή Άγγλία δέν στάθηκε παρά το λίκνο πού φιλοξένησε κατά τη γέννησή του το «Γεροστάθη», άφου ή ανάγκη του είχε ώριμάσει: σαν όπωρα στην καρδιά και το πνεύμα του Έλληνας συγγραφέως. Δέν τόν έσπειρε, κι έπομένως δέν θα βρούμε καταβολές. Ο άνθρωπος «τζέντλεμαν» απέχει πολύ από τόν «καλό κάγαθό» και «προυθενά στο έργο δέν θα βρούμε το τυπικόν, το φαίνεσθαι» (45). Οι 4-5 παρμένες άπ' την άγγλική ζωή ιστοριούλες του δέν αποτελούν παρά (συμπληρωματική — βοηθητική) ύλη του βιβλίου.

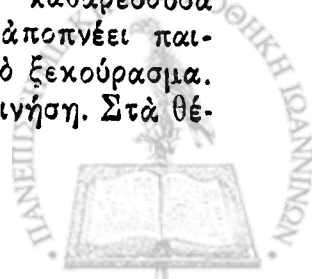
Ο Μελάς γυρίζοντας από τη Βρεταννία στην Ελλάδα εισάγει το 1859 στο Άρσάκειο το μάθημα της Παιδαγωγικής, το όποιο, έπειδή δέν υπάρχει ειδικός καθηγητής, αναλαμβάνει να διδάξει ο ίδιος. Τουτό αποδεικνύει τη θεωρητική παιδαγωγική κατάρτησή του. Κι είναι γνωστόν, ότι ο Έρβαρτος (1776—1881) και οι μαθητές του ZILLER και REIN σχεδόν κατά τα τελευταία 1/2, του 19ου αιώνος θα αντιπροσωπεύουν την μόνη σε ψυχολογικές κι έπιστημονικές βάσεις θεμελειωμένη Παιδαγωγική. Ο Μελάς δ.δ.άγματα της συνειρμικής ψυχολογίας θα φιλοξενήσει και στο «Γεροστάθη» του: Κάθε μεγάλο κεφάλαιο—διδασκτική ένότητα—άκολουθούν μερικοί στίχοι, γενικώς άτεχνοι, πού περικλείουν το διδάγμα των διδασθέντων. Πράγματι, ο ρυθ-

μός και το μέτρον διευκολύνουν στην ανάπλαση των παραστάσεων, πού για τους έρβαρτιανούς αποτελούν πρωταρχικό, δυναμικό στοιχείο του ψυχικού βίου, ένω ή μόρφωση του παραστατικού κύκλου το κύριο, παραγωγικό μέλημα της άγωγής. Τη διάπistωση, όμως, της άρχής αυτής θα την την τοποθετήσει ο Γεροστάθης σε χρόνιους μακρυνούς. «Και οι Κρήτες και, ο νομοθέτης των Άθηνών Σόλων έστιχούργουν τους νόμους των, όπως οι πολίται ένθυμούνται αυτούς εύκολώτερον» (46).

Τέλος, αν συγκρίνουμε το σχέδιο της πορείας της διδασκαλίας του Γεροστάθη (παρ. 5α) με τα πέντε έρβαρτιανά στάδια, βρίσκομε, πώς είναι δυνατό να σύρουμε όριζόντιες γραμμές μεταξύ της δευτέρας, τρίτης και τετάρτης βαθμίδος και του δευτέρου τρίτου και πέμπτου σταδίου, της προσφοράς, της συγκρίσεως ή συλλήψεως και της έφαρμογής ή έμπεδώσεως. Άλλά πάντως ό,τι διακρίνει το Γεροστάθη στην περίπτωση αυτή από την έρβαρτιανή συγγένεια ή επίδραση είναι το γεγονός ότι από το διάγραμμα της διδασκτικής του ένεργείας αποσιάζει ή πρόταξη του σκοπού της διδασκαλίας και το στάδιο της προπαρασκευής διδασκτική ένέργεια την όποιαν είχαν πρό πολλού οι έρβαρτιανοί και με δάση αυτή ψεχώριζαν τόν ικανό δάσκαλο, Άντίθετα ο Γεροστάθης με τη συντροφιά του, περιδιαβάζοντας έξω στη φύση, θα προσπαθήσει να άπλοποιήσει και να ένεργοποιήσει τη διδασκαλία του, ξεκινώντας από την άμεση πραγματικότητα, τις παρατηρήσεις και τις άπορίες των παιδιών.

10. Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Μιάν άπλότητα και μιάν άγαθοσύνη άναδίνει ο «Γεροστάθης». Τα νοήματά του, οι ιδέες του κυλούνε φυσικά κι άβίαστα, πού πράγματι φαίνονται διηγήσεις ή έρέμου, άγαθού και σοφού γέρου. Άκόμη κι όταν διαβάζωμε συμβουλές και προτροπές του δέν αισθανόμαστε τόση κούραση ή απέχθεια ρητορισμού. Η γλώσσα του, καθαρεύουσα άπλης μορφής πολλές φορές αποπνέει παιδικήν άφέλειαν και γεροντικό ξεκούρασμα. Και ο Μελάς μπορεί να συγκινήσει. Στα θέ-

ματα: «ἀνατολή», «Ἄνθη», «Δύσις» κ.λ.π. ὁ χρωστήρας του διαλέγει ἀπαλὰ, ἀρμονικὰ χρώματα προδίνοντας λυρική διάθεση. Θὰ μεταφέρω ἐδῶ ἀποσπάσματα ἀναφερόμενα στίς τελευταῖες στιγμές τοῦ Γεροστάθης:

«—Οὕτως, εἶπεν τότε ὁ γέρον, πίπτουν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, σήμερον ὁ εἰς καὶ αὐριον ὁ ἄλλος. Καὶ τὰ ἄνθη τοῦ κήπου μου ἐμαράνθησαν καὶ παρήλθον. Ἄλλ' οἱ σπόροι τοὺς ὁποίους εἰς τὰς ἀπαλὰς καρδίας τῶν μικρῶν μου φίλων ἐπροσπάθησα νὰ ἐνσπείρω, εἴθε νὰ μὴ μαραινῶσι ποτὲ. Εἴθε ἡμέραν τινὰ νὰ βλαστήσωσι καὶ ἀμάραντον δόξαν εἰς τὴν πατρίδα νὰ καμπροφορήσουν. Αὐτὴ εἶναι ἡ θερμότερα εὐχὴ τῆς ψυχῆς μου. Εἰς σὲ δὲ, Πάτερ ἀγαθὲ, καὶ εἰς τοὺς συναδέλφους σου διδασκάλους ἀναθέτω τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐγκαρδίου μου ταύτης εὐχῆς». Καὶ,

«Αὐτὰ ἀγωνιῶν καὶ πυρέσσων εἶπεν ὁ Γεροστάθης, διακοπτόμενος ὑπὸ σφοδρότατου βήχους, ὡς ἀκολούθως μᾶς ἔλεγαν οἱ διδάσκαλοι. Μετὰ τινὰ διακοπὴν ἐστρεψε πάλι πρὸς τὸν κήπον τοὺς θνήσκοντας ὀφθαλμούς του, ὑψώσας δ' ἐπειτα πρὸς τὸν οὐρανὸν μελαγχολικὸν βλέμμα «Θεὲ μου εἶπεν, πόσα δένδρα ἡξιώθη νὰ ἴδω ἀνεστημένα... ἀλλὰ τὴν ἀνάστασιν τῆς πατρίδος...» Καὶ μετὰ τῆς πατρίδος τὸ γλυκύτατον ὄνομα εἰς τὰ χεῖλη μετέβη ἀπὸ τὴν ἐπίγειον εἰς τὴν οὐρανίαν ζωὴν» (41).

Τὸ ἀφελές, ἀπροσποίητο καὶ ὑποβλητικὸ καὶ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν του ὕφανση καὶ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσα, ἐπὶ πλέον ἢ ἀγάπη του πρὸς τὸν ἄνθρωπο, ἦταν στοιχεῖα ἀπαράιτητα γιὰ τὸ παιδικὸ βιβλίον, ἀλλὰ καὶ τὸ μορωτικὸ ἀνάγνωσμα τοῦ μεγαλυτέρου, κοινοῦ ἀτόμου. Τέλος ἡ εὐρυμάθεια καὶ ἡ σοφία ποὺ χαρακτηρίζαν τὸ συγγραφεὴ κατέστησαν τὸ ἔργο ἀξιαγάπητο καὶ πολύτιμο, ὥστε νὰ θρέψῃ πολλὰς γενεὰς ἐλλήνων-πouλα ἐδῶ καὶ πρὸ ἐξωτερικῶν, προσφέροντας ἀνυπολόγιστη ἐθνικὴ ὑπηρεσία.

11. Ο «ΓΕΡΟΣΤΑΘΗΣ»

ΚΑΙ ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ἀλλὰ ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια ὁ «Γεροστάθης» ἔχει σχεδὸν ἀποβληθῇ ἀπ' τὸ σχολεῖο. Κι εἶναι ἀμφισβήτητο, πῶς διαφορετικὰ εἶναι τὰ σημεῖα καὶ ἡ κατάστασις τῆς

ἐποχῆς μας. Ἐξ ἄλλου ἡ Παιδαγωγικὴ ἐπιστήμη σεμνύνεται γιὰ τὴ γοργὴ πρόοδόν της καὶ συγγραφεῖς με δύναμη χαρίζουν ἀριστουργηματικὰ ἔργα στὴν παιδικὴ λογοτεχνία. Κι ἐγινε ὁ «Γεροστάθης» βαρετὸς... Ἀκολούθησε τὴ μοῖρα τῶσων ἄλλων ἔργων, ποὺ εἶχαν νικήσει κατὰ πολὺ τὰ ὅρια τοῦ χρόνου καὶ εἶχαν θρέψῃ τὴν παγκόσμιαν ζωὴ. Τὴ μοῖρα, ποὺ ἀναγκάζει νὰ περισυλλέγωνται ἕναν καιρὸν στ' ἐαυτὸν τοὺς, νὰ συμπτύσσουν καὶ νὰ ἀναζωογονοῦν τίς δυνάμεις των γιὰ νὰ ἐξορμήσουν πάλι.

Δὲν θὰ συγκεντρώσω ἐδῶ παραδείγματα, γιὰτὶ εἶναι γνωστὰ καὶ συνηθισμένα. Τὶ συμβαίνει, λοιπόν; Προσαρμόζουμε κατὰ τὸν α' ἢ β' τρόπο τὸ ἔργο, ὥστε «ξαναγιωμένο» νὰ προσφέρῃ τίς ὑπηρεσίες του. Ἐτοίχθηκε καὶ μετὰ τὸ «Γεροστάθης». Κι ἐπειδὴ εἶχε γραφῇ στὴν καθαρεύουσα ὁ «Σύλλογος Ὀφελίμων Βιβλίων» ἀποφάσισε μεταφέροντάς των στὴ δημοτικὴ νὰ τὸν θέσῃ πάλι σὲ κυκλοφορία. Τὴν α' ἐκδόσιν (1951) ἀκολούθησε ἡ διορθωμένη (1954) λόγω τῶν μεταφραστικῶν ἀτελειῶν ἢ τῶν ἀναγκαίων συμπληρώσεων. Καὶ οἱ δύο ἐκδόσεις ὡραῖα τυπωμένες καὶ κοσμημένες με σχετικὰς πρὸς τὰ περιεχόμενα εἰκόνες ἔχουν πλουτίσει πολλὰς σχολικὰς βιβλιοθήκας. (Καὶ δὲν θὰ ἦταν ἀνώφελο ἂν καὶ ἄνθρωποι, ποὺ μποροῦν νὰ ἀγοράζουν βιβλίον, φρόντιζαν νὰ ἐφοδιάσουν καὶ μ' αὐτὸν τὴ μικρὴ βιβλιοθήκην τῶν παιδιῶν τοὺς καὶ ἀφιέρωναν στιγμὲς ἀπὸ τὴ σχολὴν τους ξεφυλλίζοντας τὸ «Γεροστάθης». Ἐπὶ πλέον καὶ ὁ πλουτισμὸς ἀγροτικῶν βιβλιοθηκῶν με ἀντίτυπά του εἶναι σκόπιμος καὶ ἀναγκαῖος, γιὰτὶ τὸ βιβλίον εὐστοχεῖ σὲ «τάξεις ἀναγνώστων, ποὺ εἶναι πρὸς τοὺς μεγάλους στὴν ἡλικία, καὶ δὲν εἶναι προχωρημένοι στὰ γράμματα» (42).

Βέβαια ὁ «Γεροστάθης» δὲν εἶναι τὸ βιβλίον, τὸ παιδικὸ, ποὺ μπορεῖ νὰ κατέχῃ τὴ θέσιν τῶν «Ψηλῶν Βουνῶν» (τοῦ Ζαχ. Παπαντωνίου) π.χ. γιὰ νὰ κάνουμε ἀπλῶς μιὰ σύγκριση. Τὸ παιδικὸ ἀνάγνωσμα, ἂν ἐξαιρεθῇ ὁ μέγας καλλιτέχνης καὶ ὁ παιδαγωγὸς λογοτέχνης, γιὰ τοὺς ἄλλους εἶναι κάπως δύσκολο λογοτεχνικὸ εἶδος. Γιατὶ θὰ πρέπει νὰ ἀνταποκρίνεται στὰ διαφέροντα τῶν ψυχικῶν ἡλικιῶν τοῦ παιδιοῦ, στὴ γλωσσικὴ πραγματικότητά καὶ γενικὰ

στην εκάστοτε εις κόνα το σκόςμου του. Στο «Γεροστάθη» υπάρχουν και θέματα, τα οποία απαιτούν και δυνάμεις, που για τα παιδιά του δημοτικού σχολείου θεωρούνται πρόωρες. Υπάρχουν μαθήματα για άνησυχίες μεγαλυτέρων, νύξεις που διακινδυνεύουν αγαθές προθέσεις και επιδιώξεις, τέλος άστοχες ή τοληρές σκηές ή εκφράσεις και δικαιολογημένες παραλείψεις που θέσαμε στην παρ. «το ιστορικό παράδειγμα». Γι' αυτό με προϋποθέσεις το σε βάρμ το έργου, αλλά και την ιερή παρακαταθήκη να συνεχιστούν οι ευγενικοί του άγωνες, διαπιστώνει και εις την ανάγκη, πώς ο «Γεροστάθης», πρέπει να έπεξεργαστή, να διασκευαστή (*). Επιβάλλεται να απάλλαγή από τα δύσκολα, κουραστικά ή βαριά στολίδια (πράγμα που δεν το κατορθώνει με μετεωρά), όποτε θ' αγαπηθή περισσότερο και πολλές απ' τις ιστοριοϋλες του θα μπορούν να πλουτίσουν και το σχολικό αναγνωστικό.

Ακόμη άποετλει μειά «πηγή» για διάφορα μαθήματα της ιστορίας. Το παιδί μπορεί να συμπληρώση καλύτερα τη μορφή κάθε προσωπικόητος που θα συναντά και να την κατανοή διαβάζοντας ή άκούοντας σχετικές ιστοριοϋλες του.

Τέλος, άς σημειωθή, ότι στα κεφάλαια: «άνατολή», τα «άνθη», «τά άκαρπα δένδρα», «τά άγρια θηρία» διακρίνομε άναλαμβάνε: σάν από την άριστοτελική, την Έγγελιανή φιλοσοφία και του Λαϊμπνιτς. Κι ειναί κρίμα ή κοσμολογική απόδειξη του Θείου, έτσι ιστορημένη από το Γεροστάθη, ή παιδαγωγική άποστολή του κακού, να μην προσεπικυρούν το έργο των άρμοδιων δασκάλων του γυμνασίου, όπου ή ψυχή του έφήβου διψάει να γνωρίση αυτά τα προβλήματα με λύσεις ώραιες και περισσότερο πειστικές, και μάλιστα, όταν λάβη κανείς υπό όψη με πιά στενότητα ή στριφνότητα τα ήίγουμε ή με πόση άσπλαχνία επί τροχάδην τα αναφέρουμε κάποτε.

Και γενικά αν με άγάπη άγκαλιαστή το έργο, το σχολείο θα έχη να ώφεληθή γιατί διδάσκει, φρονηματίζει και μορφώνει ήθικά το Έλληνόπουλο—σημερινή ανάγκη, ιδίως αφού παντεϋ άκούμε να τρίζουν τα θέμελα και κλονίζονται τα «ζει-

δωρα» τεμένη της κοινωνίας μας—είσάγοντας στην ζωή ευκλεών χρόνων της φυλής του, αλλά και νουθετεί φωτίζοντας με ποιόν τρόπο, με τι κόπους και με ποιά ζέση μορφωνόταν οι μικροί Έλληνες της έποχής του Γεροστάθη.

Βοηθήματα:

α) Κ. Θ. Δημαρά: 'Ο «Γεροστάθης» έφ. «Τό βήμα» 10)8)51.

β) Ε. Π. Φωτιάδης: «Γεροστάθης» στο Λεξικό «ΗΛΙΟΣ» Τόμ. Ε' σελ. 173.

1. Παν. Κοροντζής: 'Ατομικές σημειώσεις από την κριτική του μικρού τούτου μελετήματος στη Ζ. Π. Α. που τώρα παρουσιάζεται βελτιωμένο.

2. Πρβλ. Ν. Α. Βοσταντζή: 'Η αναγέννησις της Έλληνικής Παιδείας επί Τουρκοκρατίας. έκδ. Β. 'Ιωάννινα 1953.

3. Κ. Θ. Δημαρά: 'Ο «Γεροστάθης» έφημ. «Τό βήμα» 10-8-51

4. Δέοντος Γ. Μελά: 'Ο Γεροστάθης, Μέρος Ι σελ. 7 (Σχετικά με τις παραπομπές έγιν' όψη τις εκδόσεις: Μέρος Ι 'Αθήναι 1894, Μέρος II 1894 και Μέρος III 1892.

5. Ε. Π. Φωτιάδης: «Γεροστάθης» εις το Λεξικόν «ΗΛΙΟΣ» τόμ. Ε' σελ. 173

6. Κωστή Παλαμά: Πεζοί Δρόμοι, τόμ. Α' σελ. 183

7. Μέρος II σελ. 54

5α. Κ. Θ. Δημαρά: έ. άν.

8. Μέρος III σελ. 146

9. Κ. Θ. Δημαρά: έν. άν.

10. Κ. Θ. Δημαρά: έν. άν.

11. 'Ο σκοπός ούτος είναι μεταγενέστερος του ύλικού. Εισήχθη εις την διδακτικήν κατά τον 18ον αιώνα, ότε ο ιδεώδης τύπος της άγωγής των Έλλήνων των κλασσικών χρόνων ή καλοκαθία, ήτοι ή άρμονική μόρφωσις του σώματος και του πνεύματος, έξήρθη υπό των νεοανθρωπιστών GESNER, HEYNE, WOLF και άλλων, ως ο τελειότερος σκοπός της άγωγής Α. Α. ΤΣΙΡΙΜΠΑ: Διδακτική—Α. Γενική σελ. 13

12. Μέρος I. σελ. 12

13. Ε. Π. Φωτιάδης: έν. άν.

14. Μέρος I σελ. 48

15. Μέρος I σελ. 47

16. C. G. JUNG: Ψυχολογικοί Τύποι, μετάφρ. Μ. Ζωγράφου—Θεσσαλον. 'Αθήναι 1954 σελ. 388

17. 'Από το βιβλίο του σεβαστού μοι κ. Παν. Κοροντζή: 'Τό Πνεύμα του καιρού μας και του τόπου μας. 'Ιωάννινα 1950.

18. Σ. Καλλιάφα: Χαρακτηρισμός της 'Εποχής μας. 'Αθήναι 1953, σελ. 147

19. Μέρος I σελ. 24

20. Μέρος II σελ. 105

21. Μέρος I σελ. 97

22. Βλ. Μέρος III σελ. 107

23. Πρβλ. Παν. Κοροντζή: Τό Πνεύμα του καιρού μας κ.λ.π.

24. Εδρ. Σούρλα: *FR. PAULSEN* περ' «Νέον Σχολεῖον», τεύχ. 64 σελ. 99

25. Μέρος I σελ. 143

26. Μέρος III σελ. 135

27. Πρβλ. Τ. Γ. Σακελλαρίου: Νεοελληνική σωματική αγωγή, Λεξικόν «ΗΛΙΟΣ» τ. Ζ. σελ. 1143 κ.έ.

28. Μέρος I σελ. 32

29. Μέρος I σελ. 78

30. Βλ. Μέρος I σελ. 79, 134

31. Βλ. Μέρος II σελ. 127

32. Μέρος III σελ. 22

33. Μέρος II σελ. 48. 'Ο υπογραμματισμός δικός μου.

34. «Τοῦ μέσου τοῦ ἐπαίνου ἐγένετο ὑπερβολική χρῆσις παρὰ τινῶν παιδαγωγῶν, ἰδίᾳ τῆς σχολῆς τῶν Φιλανθρωπινῶν, οἵτινες διηνεκῶς ἀντήμειβον ἐν τῷ σχολείῳ ἐπιτυχῇ μαθητείᾳ ἢ διαγωγῇ διὰ μικρῶν ἀμοιβῶν (π.χ. μικρῶν γλυκισμάτων, ἐμβλημάτων, μικρῶν δώρων ὡς ρινομάκτρων ἢ καὶ ἀστέρων προφορῶν τιμῆς, ὡς ὑποκλίσεως πρὸ τῶν ἀμειβομένων, τῶν λοιπῶν μαθητῶν». Γ. Ν. Παλαιολόγου, Γενική Παιδαγωγική, Ἀθήναι 1955, σελ. 851.

35. Πρβλ. Ἀρ. Α. Ἀσπιώτη, 'Ο Ἐπαγγελματικός Προσανατολισμός, Ἀθήναι 1951.

36. Μέρος I σελ. 108

37. «'Ο *MEILI* ἀναφέρει παράδειγμα ἐφήβου, ὁ ὁποῖος ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἐζήτησε νὰ γίνῃ

γεωμέτρης κατόπιν ἱστορικοῦ, κατόπιν ναύτης, κηπουροῦ καὶ κατέληξε ζαχαροπλάστης». Α. Α. Ἀσπιώτη, ἔ. ἀν. σελ. 39

38. «Ἐάν, λοιπόν, Ἰωάννη μου, ἀκολουθήσῃς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρός σου, ὅστις θεθαίωσ σε ἀγαπᾷ περισσότερον παντός ἄλλου θέλει σε συμβουλεύῃ εἰς τὸ ἔργον σου καὶ οὕτως εὐκόλως θέλεις προοδεύσει εἰς αὐτό. Ἀλλ' ἂν ζητήσῃς νέον στάδιον ζωῆς, ποῖος θέλει σε ὁδηγεῖ;» (Μέρος I σελ. 100)

39. Μέρος I σελ. 103

40. Παν. Κοροντζής: Ἀτομικὲς σημειώσεις.

41. Μέρος I σελ. 96

42. Μέρος III σελ. 116

43. Μέρος I σελ. 6

44. Ἡθικ Νικ. 1106 b 16. Ἡ ἀρετὴ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ἀπὸ ὀντολογικῆς ἀπόψεως εἶναι τὸ μέσον μεταξὺ δύο ἀκροτήτων ὑπερβολῆς—ἐλλείψεως (π.χ. δειλία—ἀνδρεία—θράσος), ἐνῶ ἀπὸ ἀξιολογικῆς ἀποτελεῖ ὕψιστο, ἀπόλυτο ὄριο.

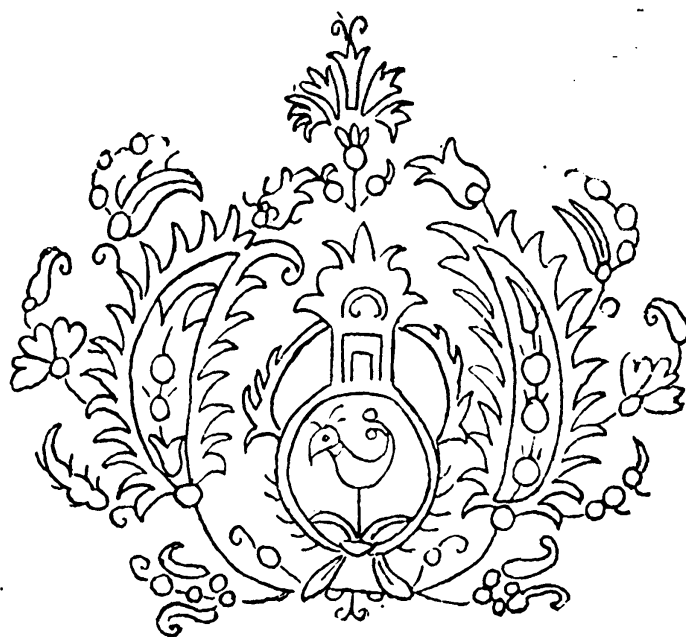
45. Παν. Κοροντζής: ἀτομικὲς σημειώσεις

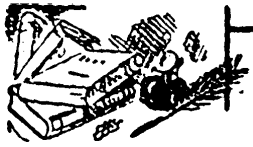
46. Μέρος I σελ. 28

47. Μέρος III σελ. 145 κ.έ.

48. Κ Θ. Δημαρά: ἔ. ἀν.

49. Ἐξαιρετικὸ δεῖμα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴ ὁ «Γεροστάθης ποῦ κυκλοφόρησε ὁ ἐκδοτικός οἶκος «ΔΣΤΗΡ» σ' ἐλεύθερη ἀπόδοσιν ἀπὸ τὸν Ν. Κατηφόρη καὶ με πλούσια εἰκονογράφηση Κ. Μαλάμου (Β'. ἐκδόσις 1955).

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΣΟΥΡΛΑ, Παιδαγωγού

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΙ ΘΡΥΛΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

ΔΥΟ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΘΡΥΛΙΚΑ ΒΟΥΝΑ

(Ὁ Σμόλικας κι' ὁ Γράμμος)

I

Κάθε γωνία τῆς αἵματοβαμένης Ἑπειρωτικῆς Γῆς μας εἶναι καὶ ἓνα ξεχωριστὸ ὑφάδι μέσα στὸν μεγαλόπρεπο τάπητα τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος μας.

Ὅλες αἱ περιοχὲς τῆς Ἑπειρωτικῆς Γῆς ἔχουν τὴν ξεχωριστὴ τους ἀκτινοβολία, ὅλες ἔχουν τὴν ξεχωριστὴ τους ἱστορία, ὅλες φέρουν ἀνάμεσά τους τὴν ἰδιότυπη σφραγίδα τῆς μοίρας τους καὶ τοῦ τοπίου τους.

Ἡ Ἐπαρχία Κονίτισης—τὸ ἀκριτικὸ αὐτὸ τμήμα τῆς Ἑπείρου μας ποὺ ἔγινε στὰ τελευταῖα χρόνια θρυλικὸ—συνορεύει μὲ τὴν Ἑρσέκα, τὸ Λεσκοβίκι, τὸ Πωγῶνι καὶ τὸ Ζαγόρι, διαρρέεται ἀπὸ τὸν Ἀῶο καὶ τὸν Σαραντάπορο καὶ βρῖσκεται γεωγραφικὰ καὶ χωρογραφικὰ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν Γράμμο καὶ τὸν Σμόλικα, ἀνάμεσα δηλαδὴ ἀπὸ δυὸ μεγαλόπρεπα καὶ ἀπόκρημνα Ἑπειρωτικὰ βουνά, γεμάτα ἀπὸ τεράστιες σπαθιὲς Τιτάνων, ἀλλὰ πλημμυρισμένα συγχρόνως καὶ ἀπὸ τοὺς πιὸ ὡραιότερους θρύλους.

II

Ὁ Τιτανικὸς ὄγκος τοῦ Σμόλικα μὲ τὸ ὕψος τῶν 2700 μέτρων του σὲ βοηθάει νὰ ἀτενίσῃς περήφανα καὶ ἐκστατικὰ ἀπὸ τὲς βουνοκορφές του τὲς θάλασσες τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ νὰ στείλῃς φιλικὸν χαιρετισμὸν στὸν Θεσσαλικὸν Ὀλύμπον.

Τὸ μυθολογικὸ αὐτὸ βουνὸ τῆς Ἐπαρχίας Κονίτισης ποὺ κρύβει σ' ἐς κόγχες του λίγη παγετώνων, τὸ βουνὸ αὐτὸ μὲ τὲς στοιχειωμένες δρακόλιμνές του, ποὺ καθρεφτίζουν στὰ ἀργυροειδῆ ἀτάραχα νερά τους ὄχι μονάχα τὸ βαθυπράσινο χορτάρι ποὺ περιβάλλει ἐς ὅχτες του ἀλλὰ καὶ τὲς μορ-

φές σμήνους γυπαετῶν ποὺ φτερουγίζουν ἀπάνω του, φυλάγοντας στὸ βάθος του μέσα σὲ ὑπόγειες σπηλιὲς τὸν δράκοντα καὶ τὰ δρακόπουλα.

Καὶ ὁ θρύλος ἀφίνει νὰ πιστευθῇ πὼς σιὰ παληότερα χρόνια ἀκούοντανε σὲ ἐξαιρετικὰ μυστικοπαθεῖς βραδυές, ὅταν τὸ φεγγάρι ἀσήμωνε τὰ ἀργυρᾶ νερά τῆς λίμνης, ἀκούοντανε...ναί... τὸ ροχαλητὸ τοῦ δράκοντα ποὺ κοιμόντανε καταμερὶς στὴ λίμνη, ἐνῶ τριγύρω του ἀγρυπνοῦσαν τὰ δρακόπουλα ἑτοιμα νὰ κατασπαράξουν τοὺς ἀνύποπτους ἐπισκέπτες.

Καὶ ἡ δημοτικὴ Μοῦσα, τῆς Ἐπαρχίας ἀπηθανάτισε τὸ στοιχεῖο αὐτὸ τοῦ Σμόλικα μὲ τὰ κάτωθι:

Ἄς τὰ ἀκούσωμε:

A

Στῆς Σαμαρίνας τὰ βουνά
Στῆς Κόνιτσας τοὺς τόπους,
Ἐκεῖ ποὺ πέντε δὲν πατοῦν
καὶ δέκα δὲν διαβαίνουν,
Ἐγὼ μονάχος πέρασα
πεζὸς κι' ἄρματωμένος
μὲ χαϊμαλιὰ εἰς τὸ σπαθί
μὲ φοῦντες στὸ ντουφέκι.

B

Ἐξήντα δράκους σκότωσα
κι' ἐξήντα ἔχω λαβώσει
μὸν πέτυχα κι' ἓνα στοιχεῖο
στοῦ Σμόλικα τῇ ράχῃ
ποῦχε σιαυρὸ στὰ κέρατα
φεγγάρι στὰ καπούλια.

Γ

Σειέται καὶ σειοῦνται τὰ βουνά,
Σειέται καὶ σειοῦνται οἱ κάμποι.
Ταράζει τὰ ποδάρια του

καὶ δένδρα ξερριζώνει.
Στριγγιὰ φωνὴ ἐφώναξε
βογγοῦν βουνὰ καὶ ράχες:
Ἐδῶ πὺν πέντε δὲν πατοῦν
καὶ δέκα δὲν διαβαίνουν
Τὶ γύρευες μονάχος σου
πεζὸς κι' ἄρματωμένος;

(Δημοτικὸν Ἐπαρχίας Κονίτης.)

Σμόλικας... Τὸ θρυλικὸ βουνὸ μὲ τὰ
ξωτικά φαράγγια του, μὲ τὲς κρυόβρυσες
καὶ μὲ τοὺς μικροὺς καταρράκτες του. Εἶ-
ναι τὸ βουνὸ στὸ ὁποῖον ὀργιάζει σὲ πλού-
σια βλάστηση ἢ κάμφορα καὶ ἡ φτέρη, εἶ-
ναι τὸ βουνὸ πὺν ἀποθαναίστηκε καὶ στὴ
δημοτικὴ Μοῦσα μας ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν λι-
μέρι τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἄρματωλῶν:

Βγήκανε κλέφτες στὰ βουνὰ
ψηλὰ στὰ κορφοβούνια.
Νταβέλης πάει στὸ Σμόλικα,
Γιαννούλης στὴ Μπριάζα,
Χορμόβας πῆρε τὰ ριζὰ
Τὴν ἄκρη στὴν Ἀρίνα.

(Δημοτικὸν Ἐπαρχίας Κονίτης.)

Σμόλικας... Τὸ θρυλικὸ βουνὸ πὺν λὲς
καὶ στέκειαι ἔτσι σὰν ἀπομεινάρι κάποιας
πανάρχαιας Γιγαντομαχίας.

Καὶ ἀπέναντί του ὁ Γράμμος.

III

Σὲ ὕψος 2500 μέτρων καὶ μὲ ἴχνη πα-
γετώνων κοιλάδος καὶ παγετώνων κογχῶν.

Ἀπὸ τὲς κορφές του ἀτενίζεις πρὸς
τρεῖς κατευθύνσεις, πρὸς τὴν Μακεδονίαν,
πρὸς τὴν Ἀλβανίαν καὶ πρὸς τὴν Ἑλπειον.

Ἡ ἀνάβαση καὶ ἡ παραμονὴ στὲς κο-
ρυφές τοῦ Γράμμου γεμίζει τὴν ψυχὴν μὲ
ρωμαντικὴν διάθεσιν καὶ μὲ νοσταλγικὸν
ἐκχειλισμόν.

Ἐὰν στὸν Σμόλικα αἰωρεῖσαι καὶ βρί-
σκεσαι μεταξὺ Οὐρανοῦ καὶ Γῆς, στὸν
Γράμμο μὲ τὴν ἐντύπωση πὺς συμμαχεῖς
μὲ τὲς ἐμψυχωμένες δυνάμεις τῆς φύσεως

καὶ ζῆς μὲ τὴν αὐταπάτη πὺς περνοῦν ἀπὸ
μπροστά σου τὰ στοιχεῖα καὶ οἱ ξωτικές,
κατὰ τὴν ὥρα μάλιστα ἐκείνη πὺν μὲ τοῦ
Αὐγουστιάτικου ἰδίως φεγγαριοῦ τὴ λάμψη
νομίζεις πὺς πλέκονται ἀσήμια ἀπὸ τὰ ἔ-
λατα καὶ πὺς τὰ νερὰ φλοισβίζουν γλυκὰ
μέσα στοῦ ἀπέραντου δάσους τὴν σιγαλιά.

Ὅταν δηλαδὴ ὅλα ἔχουνε ἐξαῦλωθῇ
τριγύρω σου ἀπὸ τοὺς ἀσημένιους πέπλους
τῆς Ἐκάλης, ὅταν μιὰ μυστικὴ γαλήνη ἀ-
πλώνεται πέρα γὰ πέρα, ὅταν μιὰ ἀπόκο-
σμη γαλήνη ξεχύνεται ἔως τὰ κατὰβαθα τοῦ
Εἶναι μας.

Εἶναι ἡ στιγμή πὺν τὸ μυστήριον τῆς
νύχτας μεταβάλλεται σὲ ἀληθινὴ γοητεία, εἶ-
ναι ἡ στιγμή πὺν μονάχα τὸ πάφλασμα καὶ
ὁ φλοῖσβος τοῦ ρυακιοῦ ἀντιχοῦνε ἁρμονι-
κὰ μέσα στὴ σιγαλιά τοῦ δάσους τῶν αἰω-
νόβιων ἐλάτων.

Εἶναι ἡ στιγμή ἀπὸ τὸ πέρασμα κά-
ποιας ἀνάλαφρης Νεράιδας, πὺν σὲ ξανα-
φέρει ἀπὸ τὴν ἐκσταση στὴ μαγεία.

Εἶναι ἡ στιγμή πὺν σὰν ἀπόκοσμο μυ-
στικὸπαθο τραγοῦδι φτάνει στ' αὐτιά μας
τὸ κελάρισμα τοῦ ρυακιοῦ:

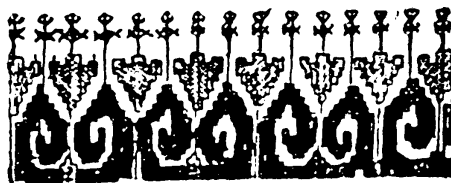
«Ἄκου, ἄκου, τί ὥραϊα κελαρίζει τὸ
ρυάκι!»

Εἶναι ἡ στιγμή πὺν ὡς καὶ τὰ ἴδια τὰ
στοιχεῖα μένουσι ἀκίνητα μέσα σιὲς σπηλιέ-
τους.

Εἶναι τέλος τὸ βουνὸ πὺν ἔγινε κι' αὐ-
τὸ ἓνας θρύλλος.

Θρύλλοι ὅμως καὶ παραδόσεις ἀποτελοῦ
πάντοτε τὰ πολυτιμότερα ἀγαθὰ ἐνὸς λαο-
καὶ ἐνὸς ἔθνους καὶ εἶναι πάντοτε τὰ σύμ-
βολα καὶ ἡ ἐκφρασις ἀξιών τῆς ζωῆς, σύμ-
βολα δηλαδὴ πὺν ὑψώθηκαν σὲ ρυθμισ-
τὰ ἀξιώματα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

Καὶ ἡ Ἑλπειωτικὴ νεολαία πρὸ παι-
τὸς ἔχει ἀνάγκη νὰ γνωρίσει τὴν Ἑλπει-
μας, τὴν ἱστορίαν της, τὲς παραδόσεις καὶ
τοὺς θρύλους της.

Η ΒΑΤΙΑ*

Σπῦρε τὴν ἀρρώστεια ἀπ' τὴ Μηλιά
μὲ κόκκινη κλωστή χωρὶς μιλιὰ.
—'Η μοῖρα νὰ ξαλλάξῃ ἡ σκοτεινὴ μας.
'Ε! τοῦτα τὰ πιστεύαν κι' οἱ γονοὶ μας.

Καὶ πάει καὶ πάει χαράματα ἡ γρηὰ
μὲς τοῦ γκρεμοῦ τὸ βάτο μακρὸν
μὲ τὴν κλωστή καμπουριαστὴ θλιμμένη
καὶ τὴν ἀρρώστεια δένει—κομποδένει.

Πλήθια εἶν' τοῦ κόσμου τούτου τὰ δεινὰ.
—Στὰ ὄρη γυνὴ μ' καὶ στὰ βουνά.
Μήτε σὲ μᾶς καὶ σὲ δικὸ μας
καὶ μήτε σιὸν ὀχτρὸ μας.

Τὰ ξώρκια αὐτὰ μὲ πίστη εἶπε θαθειά
καὶ τὴ βαρεῖαν ἀλάφρωσε καρδιά.
Μιὰ πίστη μαγικὴ τὰ πάντα ὀρίζει.
Καὶ σὰν πουλάκι ἀνάλαφρη γυρίζει.

Μέσα στὸ νοῦ μου μένει αὐτὴ ἡ γητιὰ
διὰ μὲ πῆρε ἡ Νόνα στὴ βατιὰ.
Στὰ λόγγα καὶ στὰ ὄρη ἐκεῖ στὴ μέση
τὸν πόνο τῆς Μηλιάς νὰ κομποδέσει.

'Αν ἔγιανεν ἐκείνη ἡ κοπελλιά.
ποιὸς τὸ θυμᾶται τὴν ἄρ' τὰ παλῆα.
Μονάχα ὁ βάτος μολογιέται μὲ τ' ἀγκάθια
ποὺ δέναν τὶς ἀρρώστειες καὶ τὰ πάθια.

Χρόνοι τὴν περάσανε πολλοὶ
κι' ἀλλάξαν οἱ καιροὶ πάρα πολὺ.
Καμμιά βατιὰ σιὸν κόσμον δὲν φυτρώνει
τέτοια ποὺ τὶς καρδιὲς νὰ ξαλαφρώνει.

Τώρα μέσα σιὸν κόσμον ἡ καρδιά
ἐγίνηκε ἡ ἴδια μιὰ βατιὰ.
Καὶ μ' ἄλικη κλωστή ματοβαμμένη
ὅλα τὰ πάθια ἀπάνω τῆς τὰ δένει.

Χρυσάνθη Ζιτσαλά

* «'Απὸ 'Ηπειρωτικῆς παλῆς δοξασίης».

ΤΡΟΟΔΟΣ...

'Από τότες σὲ πήρανε στὰ λάβαρά τους οἱ ποιητές, Αὐξεντίου
 —οἱ δάφνες σιτοῦς κλώνους τους·
 σ' ὅλες τὶς καρδιές τῶν ἐλεύθερων
 ἀνεμίζει ἡ ὀπτασία σου τὴν ἀσπίδα τῆς Ἑλλάδας·
 —Αἴας ὁ Τελαμόνιος.
 Λοιπόν! Ὅλες οἱ γωνιές τῆς Ἑλλάδας ἔχουν Ἀρκάδι;
 Ὅλα τὰ καμπαναριὰ πολεμιστρὲς τῆς Λευτεριάς!
 —κάθε καμπαναριὸ κι' ἓνας Γιωργάκης Ὀλύμπιος...
 Πληθαίνουν οἱ Ἀἰ—Σῶστες. Πληθαίνουν τ' ἀγάλματα.
 Ὁρᾷς τὴν Ἑλλάδα—ὅλη—
 μὲ τὴν παλάμη στὸ μέτωπό της—ἀντὶ τοῦ—ἀγναντεύει κατὰ τὴ Λίση
 καὶ τὸ Τρόοδος...
 Ματωμένος Ὁ ἥλιος ἀνοίγει τὶς βεντάγιες στὸ ἀνατολικὸ τῆς θάλασσας.
 Ἀνάερη λευκοχίτωνη Δόξα, προσγειώνεται (μὲ σφριγηλὰ φτερά)
 στὸ πανιέρον Ὅρος...
 Ὁρᾷς τὸ νησι πὺν παλεύει—ὦ τόσους αἰῶνες!—
 ἔρχονται τραυματισμένοι γλάροι.
 Λέστε τους τὶς φτεροῦγες ἀδελφοί μου καὶ φιλήστε τους
 στὰ μάτια... Μὴν τοὺς κλαῖτε...
 Ἀκούστε τὴν ἰαχὴ τῆς Λευτεριάς—ποὺ προχωρεῖ.
 —Φέτος, ὅλες οἱ δάφνες θ' ἀνθίσουν στὸ Τρόοδος...

Κ. Μαϊστράλης

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΟ

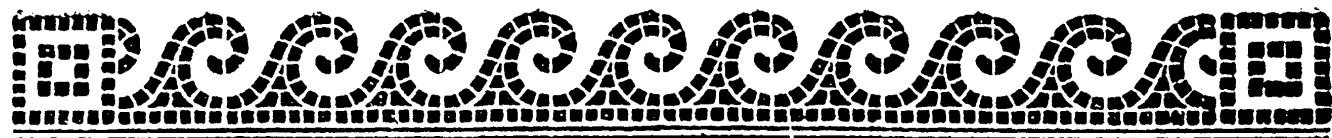
Στὴν ἀκακία ἡ Ἀνοιξὴ καὶ πάλι τῆς αὐλῆς
 θὰ σκαρφαλώσῃ μὲ λυτὰ στὸ φῶς μαλλιά
 καὶ θὰ κεντήσῃ μὲ λευκὰ χαμόγελα τὰ κλώνια της,
 θ' ἀσπροφορέσῃ στὴν γωνιά κι' ἡ μυγδαλιά!

Καὶ τὸ πουλάκι τ' αὐγινὸ μ' ὀρθοὺς λαρυγγισμοὺς
 σ' ἀλέγκρο τόνο θὰ τὸ πῇ ξανά τὸ θεῖο τραγούδι,
 ποὺ θ' ἀγκαλιάσῃ τὰ βουνά, τὸν κάμπο καὶ τὴν θάλασσα.
 καὶ θὰ σκιρτήσῃ μυστικὰ τὸ ταπεινὸ λουλούδι.

Κι' ἂν τὴν ψυχὴ δὲν ἔχασες στὰ τόσα πῶχαις χάσει
 κι' ἔχεις ἀκόμα δυνατὴ καρδιά γιὰ ν' ἀγαπήσῃ,
 θ' ἀνοίξῃς τὸ παράθυρο καὶ θάμπῃ ἓνα πρωτὶ
 ἡ Ἀνοιξὴ τὴν ἀγάπη της νὰ σοῦ χαρίσῃ...

Θᾶνος Αὔρας

ΝΟΤΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

ΣΤΙΣ ΦΑΜΠΡΙΚΕΣ

Ὅλη μέρα οἱ φάμπρικες φτύνανε πάνω ἀπ' τὶς στέγες τῶν σπιτιῶν μαῦρο καπνὸ καὶ ψιλὸ κάρβουν. Κι' ἀπὸ τὸν ταρσανὰ ἀσώπαστο ἔφτανε τὸ σφυροκόπημα κι' ὅταν φυσοῦσε ἀπὸ τὴ θάλασσα ἔρχονταν μυρουδιά πίσσας. Καὶ στὰ σοκκάκια ἀχολογοῦσαν οἱ βαρεῖες καθὼς χτυποῦσαν στ' ἀμόνι. Ντιουμάνι ὁ καπνὸς ἀπ' τὴν αὐγὴ σκέπαζε τὴν πόλη. Σερνόντανε στὶς στέγες τῶν σπιτιῶν, πλεκόντανε στὰ ξώκλαδα τῶν δένδρων. Τρύπωνε ἀπ' τὸ παράθυρο, τάνοιγμα τῆς πόρτας καὶ τὸ σπασμένο τζάμι τοῦ φεγγίτη. Ἐμπαινε' στὸ κελλάρι, τυλίγονταν στὰ σεντόνια καὶ στὰ στρωσίδια. Κι' ὁ ἀγέρας εἶχε μιὰ γέψη αἰθάλης.

Τὰ πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων γεμάτα μουντζούρα καὶ τσιμεντόσκηνη κολλημένη στὰ ματοτσίνουρα, εἶχαν μιὰν ἀγριὰδα ἀλλόκοτη. Σπάνια νὰ γελάσουν. Ἐλεγε, οἱ ἀνθρώποι τοῦτοι δῶ ἔχουν ξεχάσει νὰ γελάνε. Ὁ καπνὸς μπῆκε βαθειὰ μέσα τους, ἔχρισε τὰ πνευμόνια τους, χώθηκε στὰ κόκαλά τους, τύλιξε τὴ σκέψη τους. Παντοῦ καπνός!

Μόνο μὲ τὶς βροχὲς καθάριζε κι' ὁ ἀγέρας. Λὲς εἶχες ἀπλώσει σ' ἀόρατα σκοινιά ἓνα γαλάζιο μεταξωτὸ πανί. Μὰ ἔβρεχε σπάνια. Ἀκουγες τότε τὸ ποτάμι νὰ φουσκώνει καὶ νὰ βουίξει χαρούμενο πὺν ξαναβρῆκε τὸ προορισμό του—νὰ τραβᾷ πρὸς τὴ θάλασσα. Κι' ὅλα φάνταζαν πεντακάθαρα κι' οἱ κεραμιδοσκεπὲς καὶ τὰ στενὰ δρομάκια, λὲς τὸ σφουγγαροπάνι μιᾶς καλῆς νοικοκυρᾶς εἶχε περάσει μὲ περισσὴ φροντίδα κι' ἀπὸ τὸ τελευταῖο πετραδάκι. Μιὰ ἀλλιώτικη θλίψη μέρευε τότε τὴν καρδιά καὶ τὰ πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων. Τὰ μάτια τους εἶχανε κάτι ἀπὸ τὴ λύπησιν τοῦ βωδιτοῦ πὺν μασουλᾷ τὸ χόρτο του σ' ἓνα ἀπέραντο λειβάδι. Κι' ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψή του.

Μπορεῖ καὶ νὰ ζηλεύανε τὸ ποτάμι. Αὐτὸ εὑρίσκει τὸ προορισμό του νὰ τραβᾷ βουίζοντας πρὸς τὴ θάλασσα, αὐτοὶ πότε θὰ βρίσκανε τὸ δικό τους δρόμο; Κι' ὅταν τὸ βρίσκανε, θὰ τὸν παίρνανε ἴσαμε τὸ τέλος, ὅπως τὸ ποτάμι πὺν μὲ τίποτα δὲν μπορεῖς νὰ δέσεις τὸ ὑγρὸ ζὸ πὺν κλωτσᾷ μέσα του;

Γιατὶ εἶναι σίγουρο πὺν χάσανε τὸ δρόμο τους. Προχτὲς στὴν ἀπεργία μὴ δὲν κόντευαν νὰ φαγωθοῦνε συναμεταξύ τους; Ρίχτηκαν μὲ λύσσα ὁ ἓνας πάνω στὸν ἄλλον αὐτοὶ πὺν ἡ ἴδια θελιά τῆς ἀνάγκης τοὺς ἔσφιγγε τὸ λαιμό.

Ἐκεῖ στὸ αὐλόγυρο ἔγινε τὸ κακό.

Βρίζανε καὶ κοροῖδευαν ὅταν στὸ πλατύσκαλο φάνηκε ὁ ἐπιστάτης. Ψηλός, ξεραγκιανός μὲ τὴ σκυλίσια μούρη του. Φοροῦσε γκέτες καὶ πέτσινη τραγιάσκα. Μέτρησε μὲ τὴ βλεψιά του τὸ πλῆθος. Τοὺς μίλησε ἥσυχά—ἥσυχά μὲ βαρεμάρα σᾶματις δὲν τοῦ καίγονταν καρφὶ γιὰ ὅλ' αὐτά.

—Αὐτόνε τί τὸν ἔννοιαζε; Γιὰ τὸ δικό τους τὸ καλὸ πασχίζει. Νὰ δοῦνε τ' ἀφεντικό; Αὐτὸ δὲ γίνεται. Καλύτερα θὰ τὰ μιλήσουνε μαζί. Μήγαρις ἀπὸ ἐργάτης δὲν ξεκίνησε κι' αὐτός; Νοιώθει τὸ δίκιο τους καὶ τοὺς πονεῖ. Μ' ἀπ' τὸν δρόμο πὺν πᾶνε δὲ θὰ πετύχουν. Θὰ κουβαληθεῖ κι' ἀστυνομία.

Μὲ τὸ γλυκὸ καὶ τὶ δὲν καταφέρνεις;

Τὸν γιουχάϊσαν. Μιὰ πέτρα, ὅστερα κι' ἄλλη κι' ἄλλη. Φάνηκε ἀπ' τὸ παράθυρο τοῦ ὑπόστιγου. Τοὺς ἔδειξε ἓνα μάτσο λεφτιά. Ὅποιος πιάσει δουλειὰ θάχει διπλὸ μεροκάματο.

Καὶ τότε εἶναι πὺν χτυπήθηκαν. Γιατὶ οἱ μισοὶ θέλαν νὰ κλέψουν τὸ μεροκάματο τῶν ἄλλων μισῶν.

* *

Τὸ βράδυ κείνο τῆς ἀπεργίας κανεῖς δὲν

είχε ὄρεξη γιὰ καντάδες στὸ καπελιὸ τῆς θειᾶς Λουκίας. Συζητοῦσαν θορυβώδιστα ἔτοιμοι ν' ἀρπαχτοῦνε πάλι. Ἐβριζαν καὶ φώναζαν. Ἦτανε καὶ πέντε καλφάδες ἀπὸ τὸν ταρσανά. Κι' ὁ Ἀντρίγκος μὲ τὸ παρὰ νόμι, ἀνέμιση τὴν χερούκλα του, κι' ὁ ἴσκιος του ὅπως στηλώθηκε γέμισε τὸ μικρὸ δωμάτι. — Ὅταν θὰ κάνουμε ἀπεργία, καρφὶ δὲ θὰ καρφωθεῖ, εἶπε. Καὶ γυρνώντας στοὺς συντρόφους του ποὺ μύριζαν κατράμι ρώτησε καλὸκαρδα καὶ σίγουρα. — Ἔτσι δὲν εἶναι; Κι' αὐτοὶ χαμογέλασαν κι' ἔνεψαν μὲ τὸ κεφάλι τους πῶς — ἔτσι εἶναι! Κι' εἶχαν μιὰ σιγουριά κι' οἱ πέντε ποὺ τοὺς ἔκανε μεγάλους.

Κι' ἔγινε σιωπὴ στενάχωρη. Βάρυνε πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια σὰ συλλογὴ βαρειά. Κι' αὐτοὶ ποὺ δούλευαν στὸ ναυπηγεῖο δὲ μιλούσανε μόνο ποὺ κύτταζαν τοὺς ἄλλους συμπονετικά, μὲ μιὰν ἀγάπη παιδική.

Ἡ λάμπα κρεμασμένη ἀπ' τὸ ταβάνι σ' ἓνα χαλκὸ κάπνιζε ἴδια μικρὴ φάμπρικα. Καπνὸς καὶ στενοχώρια. Παντοῦ καπνός!

— Θειὰ Λουκία, φώναξε ὁ Ἀντρίγκος, ν' ἀλλάξεις τὸ φυτίλι. Ἡ λάμπα σου καπνίζει ἴδια φάμπρικα.

Καὶ τότε πετάχτηκε ὁ Κωνσταντῆς. Στὰ μάτια του ἔκαιγε ὁ πυρετός. Ἐβηξε. Ἀνοίξε τὰ χέρια του σὰ νὰ θελε νὰ τοὺς ἀγκαλιάσει ὅλους.

— Ἡ ψυχὴ μου εἶναι σὰ καπνισμένη ρέγκα. Πάρε την κύριε νὰ ἡσυχάσω.

Κι' ἔφτυσε. Σκούπισε τὸ στόμα του μὲ τὸ μανίκι του. Καὶ τὸ μανίκι του βάφτηκε κόκκινο.

Τὴν ἄλλη μέρα * * * ἦρθαν οἱ χωροφυλάκοι. Μπήκανε στὴ φάμπρικα τὴν ὥρα τῆς δουλειᾶς καὶ πήραν τὸ Θεοχάρη καὶ τὸν Βλαντῆ. Δεμένους τοὺς κατεβάσανε στὴν πολιτεία. Λέγανε πῶς θὰ τοὺς δικάσουνε.

Σὲ μιὰ βδομάδα γύρισε ὁ Θεοχάρης. Τὸ Βλαντῆ, λέει, τὸν κρατήσανε. Κάτι τέτοιους σὰν τὸ Βλαντῆ τοὺς κρατᾶνε. Αὐτὸν τί νὰ τὸν κάνουν; Τοῦ δώσανε μιὰ κλωτσιὰ στὸν πεισινὸ καὶ τὸν πετάξανε ἔξω. Μόνο ποὺ τὸν ἐδείρανε πολὺ. Αὐτό.

Ὁ ἴσκιος τοῦ Ἀντρίγκου σκοτείνιασε τὸ ὑπόγειο. Προχώρησε ἀπλὸς καὶ μεγάλος.

πρεπὸς κι' ἔσφιξε τὸ Θεοχάρη πάνω στὸ πλατὺ στῆθος. Καὶ τὸν φίλησε...

— Βασανισμένε μου ἀδερφέ! Κι' ἦταν σὰ νὰ φιλοῦσε καὶ τὸ Βλαντῆ κι' ὅλους μαζί τοὺς κατατρεγμένους.

Κι' ἔγινε πάλι σιωπὴ καὶ στενοχώρια. Ἡ στενοχώρια, π' ἀκολουθοῦσε κάθε λόγο καὶ κάμωμα τοῦ Ἀντρίγκου. Λὲς κι' ὁ βαρὺς του ἴσκιος δυνάστευε τὴν σκέψη τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Θεοχάρης σφύριξε ἓνα σκοπὸ σουφρώνοντας ἀδέξια τὰ χεῖλια του, ὕστερα πήρε νὰ τὸν τραγουδᾷ μὲ τὴν χοντρὴ φάλτσα φωνή του. Ἐνα τραγοῦδι ποὺ τὸ λέγανε στὶς φυλακὲς ἀνθρώποι σὰν τὸ Βλαντῆ. Γιὰ τοὺς ἀδικημένους. Ποὺ ψάχνουνε νὰ βροῦνε τὸ δρόμο τους. Καὶ μιὰ ποὺ τὸν βροῦνε τίποτα δὲ μπορεῖ νὰ τοὺς σταματήσει.

Ἀπὸ τὴν πόρτα φύσηξε μιὰ ὑποψία ἀγέρα στὰ κουρασμένα μέτωπα. Κι' ἦταν σὰ νὰ ξεβρέξει ἔξω. Καὶ τὸ ποτάμι νὰ βούιζε τραβώντας πρὸς τὴν θάλασσα.

Μιὰ μέρα ἦρθαν ἐργάτες καὶ σκάβαν κοντὰ στὶς φάμπρικες. Σκάβανε καὶ κτίζονε λὲς ἔπρεπε γρήγορα νὰ τελέψουν.

— Τί κτίζετε παιδιά; τοὺς ρωτοῦσαν Κι' αὐτοὶ χαμήλωναν τὰ μάτια καὶ δὲ ἀποκρίνονταν. Κι' ἦτανε σκεπτικοὶ πολλοί.

— Στοίχημα πῶς χτίζουνε νοσοκομεῖο ἔλεγε ὁ Κωνσταντῆς. Καιρὸς ἦτανε νὰ φροτῆσει τὸ κουβέρνο.

Τὰ μάτια του γυάλιζαν ἀπὸ τὸν πυρετό — Κάλιο νὰ βγεῖ σχολειό, ἔλεγε ὁ Θεοχάρης.

Νὰ μορφωθοῦν μαθὲ τὰ παιδιά μας.

— Κι' οἱ ἄρρωστοι; Ἐανάλεγε μὲ καὺ ὁ Κωνσταντῆς, τί θὰ γίνουν οἱ ἄρρωστοι;

— Ἀμ' τὰ παιδιά; ἔκανε πεισματικὸ ἄλλος.

Νὰ φέρουνε δασκάλους νὰ φωτίστον τὰ παιδιά μας.

Μόνο ὁ Ἀντρίγκος δὲν ἔλεγε τίπο. Κοίταζε ἡμερὰ καὶ καλῶσινάτα ἓνα γιὺ καὶ τοὺς πονοῦσε πολὺ τοὺς ἀνθρώπους.

Οἱ ἐργάτες μαζώξανε τὰ σύνεργά τους καὶ φύγανε. Στὰ δυτικὰ τῆς πόλης ὄρινονταν τώρα μιὰ τετράγωνη πέτρινη νούργια φάμπρικα.

ΕΠΙΣΤΡΕΨΑΜΕ ΩΡΙΜΟΙ

Ἐκεῖ πὺν περιμέναμε
μιὰν ἀστραπὴν
νὰ πυρπολήσῃ τὰ πανιὰ τῶν καϊκιῶν μας
καταμεσὶς σιὸ πέλαγος,
ἐν ἀστέρι ἔπεσε σιτὴν ἀγκαλιά μας!
Ἐκεῖ πὺν περιμέναμε
νὰ καταποντιστοῦν οἱ μνηῆμες,
ἢ θάλασσα ντύθηκε καινούργια κύματα
καὶ τ' ἄλμπουρα τῶν καϊκιῶν
σημάδεψαν τὸ λιμάνι μας!
Κάτω ἀπ' τὸ τὸ χιόνι
ζοῦσε μιὰν ἀνοιξή,
πὺν θὰ μᾶς φέρῃ σιτὴν παλάμη της
ἓνα τρυφερὸ ὕπνο!
Πάνω ἀπ' τὰ σύννεφα
ὑπάρχει ἓνας οὐρανός,
πὺν θὰ τὸν ἀγγίξουμε μὲ τ' ἀνάστημά μας!
Ἐπιστρέψαμε ὦριμοι
μὲ τὴν πείρα τῆς περιπλάνησός μας.
Τώρα, πὺν τ' ἀθέατα σήμαντρα τοῦ μέλλοντος
προφητεύουν τὴν πορεία μας,
κρατῶ τὰ κρῖνα τῶν ἀφρῶν,
γιὰ νὰ σοῦ τὰ προσφέρω!
Ἡ ἀλέα ἄνθισε δειλινὰ χαμόγελα
γιὰ τὴν ἐπιστροφή μας!
Δόσμου τὸ χέρι σου,
νὰ περπατήσουμε
σι' ἀχνάρια τοῦ πρώτου φιλιοῦ μας,
ἐκεῖ πὺν ἐγκαταλείψαμε
τὶς μικρὲς μας ἀνησυχίες
καὶ τ' ἀβέβαια σχέδια τῆς ἐφηβείας,
ἐκεῖ πὺν φντέψαμε
μιὰ δέσμη ἀπὸ ξαρινὰ ρίγη!
Τὶ μπορεῖ, νὰ μὴν θυμεῦνται οἱ νύχτες,
ἀπὸ μᾶς!

Κώστας Τσέτης

ΙΩΑΝ. ΝΟΤΑΡΗ

ΣΤΙΣ ΛΙΜΝΕΣ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Τὸ Πάσχα τοῦ 1956 (συγκεκριμένα ἀπὸ τὶς 3—9 Μαΐου) ὁ «Πάν», ὁ γνωστὸς φυσιολογικὸς Σύνδεσμος τῆς πρωτεύουσας, ἔκανε μιὰν ἐκδρομὴν στὴν Γιουγκοσλαβικὴ Μακεδονία, ἄνθρωποι ποὺ παρουσιάζει ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον ἀπὸ φυσιολατρικὴ καὶ ἰδίως Ἱστορικὴν ἀποψι, καθὼς συνδέεται ἄμεσα μὲ τὰ μεσαιωνικὰ καὶ νεώτερα χρόνια τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὴν περιοχὴ αὐτὴ τὴ γυρίσαμε σχεδὸν ὅλη, ἀλλὰ θιαστικὰ, μέσα σὲ πολὺ περιωρισμένα γιὰ μιὰ τέτοιας σημασίας ἐκδρομὴ χρονικὰ ἔρια.

Στὸ Γιουγκοσλαβικὸ ἔδαφος μπήκαμε τὸ ἀπόγευμα τῆς Μ. Παρασκευῆς—4ης Μαΐου ἀπὸ τὸ συνοριακὸ μας φυλάκιο τοῦ χωριοῦ Νίκη τοῦ τομέα τῆς Φλώρινας.

Πρῶτος σταθμὸς μας μέσα στὴ Γιουγκοσλαβικὴ Μακεδονία στάθηκε τὸ ἱστορικώτατο Μοναστήρι (Bitol), ποὺ ἀπέχει μονάχα δεκατρία χιλιόμετρα ἀπὸ τὰ σύνορα, τὸ ἄλλοτε πραγματικὰ «Ἑλληνικὸ Μοναστήρι», μὲ τὶς τόσο ζωνρὰ προσφερόμενες ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ του παρελθὸν καὶ εἰδικώτερα τὸν περίλαμπρο Μακεδονικὸν ἀγῶνα, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποῦ ἐπαιξε ξεχωριστὸ ρόλο, καὶ μὲ τὴ διατηρούμενη καὶ σήμερ' ἀκόμα παρουσίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, ποὺ δὲν τὴν περιμέναμε τόσο ἐντονῇ.

Στὶς 10 τὸ πρωῒ τοῦ Μ. Σαββάτου—5ης Μαΐου ἀφήναμε τὴν ἀγαπητὴ αὐτὴ πόλιν, ποὺ τόση συγκίνησι μᾶς χάρισε, γιὰ τὸ δεύτερο σταθμὸ μας, τὴν περιοχὴ τῶν θαυμασιῶν λιμνῶν τῆς Γιουγκοσλαβικῆς Μακεδονίας.

Στὸ ἄρθρο μου αὐτὸ θὰ προσπαθήσω νὰ παρουσιάσω τὶς ἐντυπώσεις μου ἀπ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ.

Ἀντικειμενικὸς μας σκοπὸς, ἔταν ξεκινήσαμε ἀπὸ τὸ Μοναστήρι, ἦταν τὸ ὅτι ἐξέτασο, στὶς βορειοδυτικὰς ὁχθες τῆς Μεγάλης Πέρας. Στὸ ὠραιότατον αὐτὸ μέρος φτάσαμε ἀκριβῶς σὲ μιὰ ὥρα, ἀφοῦ περάσαμε μέσα σὲ πλουσιώτατον πράσινο τὸ βόρειο ἄκρον τοῦ Βαρνοῦντος (Περιστερί—Pelister), στὶς ἀνατολικὰς ὑπώρειες τοῦ ὁποῦ εἶναι χτισμένο τὸ Μοναστήρι. Τὸ βουνὸ αὐτὸ μοῦ θύμιζε τὸ σκληρὸν ἀγῶνα στὸ Μακεδονικὸ μέτωπον κατὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον, ποὺ μὲ τόσο δυναμισμόν παρουσιάζει ὁ Μυριβήλης στὴ «Ζωὴ ἐν Τάφῳ». Καὶ πὺ μπροστὰ ὅμως, κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα, τὸ Περιστερί στάθηκεν ὁ χώρος σκληρῶν συγκρούσεων ἀνάμεσα στοὺς Ἑλλήνες ἀντάρτες καὶ τοὺς Βουλγάρους κομιτατζήδων, ἀλλὰ καὶ τ' ἀποσπάσματα τῶν ἀδελφῶν τῶν τούρκων «κυνηγῶν», οἱ ὅποιοι, σὰν κτηνικά τότε τοῦ τόπου ποὺ ἦσαν, καταδιώκανε ἀσταμάτητα τοὺς παραπάνω, πτακῶνονταν κατὰ τὴ γνώμη τῶν διωκτῶν σὲ «ξένον ἀχερώνα».

Σύντομ' ἀντικρύσαμε στ' ἀριστερὰ μὲ τὸν ὅγκον τοῦ Πέτρινου (Galicica) καὶ σὲ λίαν διαβήκαμ' ἀπὸ τὴ Ρέζνα (Resen) τὴν πατρίδα ἑνὸς ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτες τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Νεοτούρκων, τοῦ λοχαγοῦ Νιαζί, ὁ ὅποιος, πρὶν ἐκτραγῇ τὸ κίνημα, ἔγκαταλείποντας τὶς τάξεις του, σχημάτισεν ἐπὶ ναστατικὴν ὁμάδα καὶ ἀνέδρακε στὸ Πέτρι.

μιά και ολόκληρη ή περιοχή αυτή θα τον υπέθαλπε.

Η Ρέζνα βγάζει έκλεκτά μήλα και για τούτο σ' αυτό τὸ μέρος υπάρχει εργοστάσιο, πού φτιάχνει, κονσέρβες μήλων.

Τὸ τοπίο, πού ἀντικρύσαμε, σὰ φτάσαμε στὸ 'Οτέζεβο, ἦταν πραγματικά μαγευτικό. Μπροστὰ μας ἀπλωνότανε ἡ Μ. Πρέσπα (*Prespansko Jezero*), ἡ Βρυγητῆς τῶν ἀρχαίων, μιὰ λίμνη ἀπέραντη, ἡ μεγαλύτερη τῆς βαλκανικῆς (ὕπερθαλάσσιο ὕψος 853 μ.), πού τὴν κλείνουν τὰ γύρω βουνά, ἕνας συνδυασμὸς βουνῶν καὶ θάλασσας, γιατί πραγματικά σωτὴ θάλασσ' ἀντικρύζεις.

Καμμιὰ, ἀπολύτως καμμιὰ ὁμοιότητα δὲν υπάρχει ἀνάμεσα στὸ τοπίο τοῦ 'Οτέζεβο καὶ ἐκεῖνο πού προσφέρει τὸ ἐλάχιστο τμήμα τῆς λίμνης, τὸ ὁποῖο ἀνήκει στὴν Ἑλλάδα.

Γιατί, στὸ δικὸ μας τμήμα τὸ 'Αλπικὸ τοπίο εἶναι ἄγριο, μὲ ὄχθες σκεπασμένες ἀπὸ πυκνοὺς κλαμιῶνες, ὅπου φωλιάζουν τ' ἀγριοπερίστερα καὶ οἱ ἀγριόπαπιες, ἡ ἀπόκρημνες, ἀπ' ὅπου ὑψώνονται πανύψηλοι βράχοι μὲ σπηλιές, πολλές ἀπὸ τίς ὁποῖες εἶχαν μεταβληθῇ στοὺς τελευταίους Βυζαντινοὺς αἰῶνες σὲ σκῆτες καὶ ἐκκλησιές (1). 'Επὶ πλέον μένει ὁλότελ' ἀναξιοποίητο ἀπὸ τουριστικὴν ἀποψι, μ' ὅλη τὴ μεγάλη του ἀξία, ὁμορφιά καὶ ἐπιβλητικότητα. Τὸ μοναδικὸ χωριὸ, πού βρίσκεται στίς Ἑλληνικὲς ὄχθες τῆς λίμνης, οἱ «Ψαράδες» (Νίβιτσα), παρουσιάζει κυριολεκτικὰ πρωτόγονη κατάστασι, ἐνῶ τὸ κεφαλόχωρο τῆς περιοχῆς, ὁ «Ἅγιος Γερμανός» (Γέρμαν), ἔχει πάθει μεγάλες καταστροφές, ὥστε ἀπὸ τὴν πρόσφατη Ἑθνικὴ περιπέτεια, καὶ ἔχει ἐλάχιστους σήμερα κατοίκους.

Ἐντελῶς διαφωρητικὴν εἰκόνα παρουσιάζει ἡ λίμνη στὸ 'Οτέζεβο. Ἐδῶ οἱ ὄχθες τῆς εἶναι ἡμέρες καὶ προσφέρονται γιὰ τὸ κολύμπι καὶ τὰ θαλάσσια σπόρ, καθὼς σχηματίζουν ὠραιότατες, «πλάζ». Στὰ γύρω

πάλι δασωμένα ὑψώματα υπάρχουν μεγάλα καὶ μοντέρνα καταλύματα γιὰ νὰ περνοῦν οἱ ἐργαζόμενοι τίς ἀδειες τους, ἐνῶ τὴν κυρίαν πλάζ τοῦ 'Οτέζεβο στολίζει ἕνα θαυμάσιο τουριστικὸ ἐστιατόριο, ὅπου ἀρκετοὶ ἀπὸ μᾶς ἔφαγαν καὶ ἄς ἦταν ἡ ὥρα μᾶλλον ἀκατάλληλη, γιατί ἡ ψυχικὴ μας εὐφορία εἶχεν ἀνοίξει καὶ τὴν ὄρεξι, δοκιμάζοντας τὰ νόστιμα φάρια τῆς λίμνης καὶ ἕνα ὑπέροχο ἐλαφρὸ κρασί μὲ πιπεράτη γεῦσι, πού σπίθιζε. Σ' αὐτὸ τὸ ἀξέχαστο μέρος μείναμε μιὰν ὥρα. Τὸ μεσημέρι συνεχίσαμε τὸ ταξίδι μας πρὸς τὴν Ἀχρίδα, πού ἀπέχει ἀπὸ τὸ Μοναστήρι 72 χιλ.

Ξαναπεράσαμε ἀπὸ τὴ Ρέζνα καὶ ἀκολουθήσαμε ἕνα δρόμο, πού ἐλίσσεται πάνω στὸ Πέτρινο, προσφέροντας ὠραιότατο θέαμα. Ἀργότερα προχωρούσαμε ἀνάμεσα στὸ Πέτρινο καὶ ἕνα ἄλλο βουνό, τὴ Ντέμπριστα, καὶ στίς 2 μ.μ. ἀκριβῶς φτάσαμε στὴν πόλι τῆς Ἀχρίδος (*Ohrid*), πού βρίσκεται στὴν ἀνατολικὴν ὄχθη τῆς ὁμώνυμης λίμνης (*Ohridsko Jezero*), τῆς Λυχνίτιδος τῶν ἀρχαίων, καὶ ἔχει 15 χιλ. περίπου κατοίκους.

Τὴν πόλι αὐτὴ, πού εἶναι χτισμένη στὴ θέση, ὅπου βρισκότανε ἡ ὀχυρὴ πόλι τῶν Ἰλλυριῶν Λυχνιδό, ὁ ἐπίσημος τουριστικὸς χάρτης τῆς Γιουγκοσλαβίας τὴν χαρακτηρίζει γιὰ τίς φυσικὲς τῆς ὁμορφιές καὶ προπάντων γιὰ τὸ ἱστορικὸ παρελθὸν τῆς σὰν «ἐν' ἀπὸ τὰ πιὸ καθαρὰ μαργαριτάρια, πού κρύβει στοὺς κόλπους τῆς ἡ Μακεδονία».

Ἡ λίμνη, ἀπέραντη καὶ αὐτὴ, εἶναι ἡ δεύτερη σὲ μέγεθος τῆς Βαλκανικῆς καὶ δέχεται τὰ νερά τῆς ψηλότερης Πρέσπας, μὲ τὴν ὁποία συγκοινωνεῖ ὑπογείως (μάκρος 29,9 χιλ. φάρδος 14,8 χιλ. ὑπερθελάσ. ὕψος 693,75 μ. βάθος 285,75 μ.) Τουλᾶχιστον τὰ 3/6 τῆς λίμνης ἀνήκουν στὴ Γιουγκοσλαβία καὶ τὸ ὑπόλοιπο στὴν Ἀλβανία.

Καταλύσαμε στὸ παραλιακὸ ξενοδοχεῖο «Bell vue», πού δικαιολογεῖ ἀπόλυτα τὴν ὀνομασία του, καὶ, ἀφοῦ τακτοποιηθήκαμε, κατεβήκαμε στὸ ἐστιατόριό του, μιὰ μεγάλην ὠρεὰ σάλα, τίς γωνιές τῆς ὁποίας στολίζουν καλάμια, ἐνῶ τὴν ὁροφὴ τῆς τὴν σκεπάζει ἕνα δίχτυ, γιὰ νὰ μαρτυρᾷ τὴν κύρια ἐνασχόλησι τῶν κατοίκων. Στὴν εὐ-

1. Ὑπάρχουν μέσα στίς ἐκκλησιές αὐτές τοιοχογραφίες τῆς Μακεδονικῆς Σχολῆς, πού προκαλοῦν τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον τῶν εἰδικῶν. Μ' αὐτές τίς τοιοχογραφίες ἀσχολήθηκε τὰ τελευταῖα χρόνια ὁ ἐφορος τῶν Βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων Μακεδονίας κ. Πελεκανίδης.

ρύχωρη ἐξ ἄλλου αὐλή τοῦ ἐστιατορίου, πού χρησιμοποιοῦν τὸ καλοκαίρι, ὑπάρχει ἓνα ὑπόστεγο γιὰ τὲς ξαφνικὲς ἀναποδιὲς τοῦ καιροῦ, στολισμένο μὲ ὑδατογραφίες, πού εἰκονίζουσιν σκηνὲς ἀπὸ τῆ γεωργικῆ ζωῆς.

Στὸ ἐστιατόριο ὅμως χάσαμε πολλήν ὥρα, περιμένοντας τὴν ἐτοιμασίαν τοῦ φαγητοῦ, κι αὐτὸ μᾶς κόστισε· γιὰ τοῦτο δὲν μπορέσανε νὰ μᾶς ἀποζημιώσουν οὔτε οἱ φημισμένες πέστροφες τῆς λίμνης, οὔτε τὸ παχύτατο τυρὶ καὶ τὸ νοστιμώτατο κρασί.

Στὸ μεταξὺ γνωριστήκαμε μ' ἓνα ντόπιον Ἑλληνα πού ἔτρεξε νὰ μᾶς βρῇ μόλις, πληροφόρηθηκε τὸν ἐρχομὸ μας, καὶ ἤρθαμε σ' ἐπαφὴ μ' ἓναν εὐγενικὸ Ἑλληνομαθητὴ Γιουγκοσλάβο δάσκαλο (ἔτσι μᾶς παρυσιάστηκε), πού μ' ἐντολὴ τοῦ τοπικοῦ τουρισμοῦ ἀνέλαβε νὰ μᾶς ξεναγήσῃ.

Ἀποφασίσαμε νὰ ἐπισκεφθοῦμε νωρὶς τὸ ἀπόγευμα τὴν περιώνυμη μ ο ν ῆ τ ο ὕ «Ο σ ί ο υ Ν α ο ὐ μ», μαθητὴ καὶ συνεργάτη τῶν ἀποστόλων τῶν Σλάβων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, ὁ ὁποῖος ἐργάστηκεν ἔντονα γιὰ τὴ διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ στὴ Μακεδονία, ξεχωριστὰ σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ, ὅπου καὶ τιμᾶται ἰδιαίτερα ἡ μνήμη του (γιορτάζεται στίς 20 Ἰουνίου καὶ στίς 23 Δεκεμβρίου), ἀφοῦ ἄλλωστε διετελέσε καὶ ἐπίσκοπος Ἀχρίδος. Ἡ μονὴ αὐτὴ βρίσκεται στίς νοτιοανατολικὰς ὁχθες τῆς λίμνης, ἀκριβῶς πλάϊ στὰ Γιουγκοσλαβο—ἄλβανικὰ σύνορα καὶ στίς πηγὰς τοῦ Μαύρου Δρίνου.

Μέχρις ὅτου ξεκινήσουμε, ρίξαμε μιὰ ματιὰ στὴν πόλιν. Ἡ παλὴ εἶναι χτισμένη πάνω σὲ λόφο, πού τὸν ἐπιστρέφει τὸ φρούριο τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων Σαμουήλ, καὶ διατηρεῖ τὸ Μακεδονικὸ στύλ τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας, ἐνῶ ἡ καινούρια ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας καὶ σὲ ἀρκετὸ σχετικὰ βάθος, ἔχει δὲ νὰ παρουσιάσῃ ὠραία κτήρια, ἰδίως δημόσια. Ἐντύπωσι μὲν ἔκανε τὸ πολὺ μεγάλο, ἀναφορικὰ μὲ τὸ μέγεθος τῆς πόλεως, ταχυδρομεῖο τῆς. Πολὺ προχωρημένους ἦσαν οἱ ἐργασίαι τοῦ χτισίματος ἐνὸς ἐπιβλητικοῦ «λαϊκοῦ θεάτρου» κι ἐνὸς ἐκτεταμένου καὶ πολυώροφου τουριστικοῦ ξενοδοχείου.

Ἡ Ἀχρίδα ἐθεωρεῖτο τὸ βορειοδυτικὸ ἄκρο τῆς Μακεδονίας καὶ ἡ πόλις Δυ-

χνιδὸς ἦ, κατὰ τὸν Στράβωνα (κεφ. 323), ἡ πόλις Πυλῶν, πού βρισκότανε κοντὰ στὴ λίμνη, ἦταν τὸ ὄριο τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἰλλυρίας. Στὴν Ἀχρίδα σῶζονται τὰ λείψανα κυκλωπέων τειχῶν. ἐνῶ κάμποσα χιλιόμετρα βορειότερα, στὴ Τρεμπένιτσα, πού βρίσκεται κοντὰ στὴ Στρούγκα, τὴν πολίχιν ἀπ' ὅπου περάσαμε κατόπι καὶ ἡ ὁποία κατοικεῖται σχεδὸν μονάχ' ἀπὸ Ἀλβανούς, καθὼς δὲ κι ὅλη ἡ κοιλάδα τοῦ Μαύρου Δρίνου, περιοχὴ πού οἱ Ἀλβανοὶ τὴ θεωροῦν «*Albania irredenda*», ἐρεθίσανε πρὶν ἀπὸ χρόνια πλουσιώτατοι τάφοι (1) καὶ ἓνα πληθὸς ἀπὸ ἑλληνικὲς καὶ λατινικὲς ἐπιγραφές. Στὰ χρόνια τῆς Ρωμαιοκρατίας οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς ἐκλατινιστήκανε γλωσσικὰ, καὶ οἱ ἀπόγονοί τους εἶναι οἱ σημερινοὶ Βλάχοι, καθὼς ὑποστηρίζει ὁ καθηγητὴς Κεραμόπουλος (2).

Ἀκολούθησεν ἡ Βυζαντινὴ κυριαρχία, καὶ αὐτὴν ἡ Βουλγαρικὴ κατάκτησι στὰ χρόνια τοῦ τσάρου Συμεὼν (890—927), πού ἔφτασεν ἕως τὴν Ἀδριατικὴν. Τότε ἦταν, πού μεταφέρθηκε ἡ πρωτεύουσα τῆς Βουλγαρίας στὴν Ἀχρίδα καὶ ἡ πόλις αὐτὴ ἔγινε συγχρόνως τὸ κέντρο τῆς Βουλγαρικῆς ἐκκλησίας, ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπός της ἔλαβε καὶ τὸν τίτλο «Πάσης Βουλγαρίας». Εἶναι δὲ αξιοσημείωτο, πῶς, ὅταν ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης Τσιμισκὴς ὑπέταξε τὴν Βουλγαρίαν τοῦ Αἰμου, ἡ περιοχὴ αὐτὴ κρατήθηκε ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, ὥσπου ἰνός τους τσάρου Σαμουήλ (976—1014) μπόρεσε, ἔχοντάς τὴν ὁρμητήριον κι ἀρχό-τερα, ὅταν ὁ αὐτοκράτορας Βασίλειος Β' ἀρχισε τὸν ἀγῶνα τοῦ ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, καταφύγιον, ν' ἀναστήσῃ τὸ Βουλγαρικὸ κράτος. Στὴν Ἀχρίδα ἦταν, πού ὁ Σαμουήλ ἐστέφθη ἐπίσημα στὰ 990 τσάρος τῶν Βουλγάρων (3).

1. Γιὰ τὰ εὐρήματά τους γράφει ἀρκετὰ, παρὰ θέτοντας καὶ σχετικὰς φωτογραφίες, ὁ καθηγητὴς Κεραμόπουλος στὴν ἐργασία του «Μακεδονία καὶ Μακεδόνες». Ἐν Ἀθήναις, 1931, σελ. 14 κ. ἑξ.

2. «Οἱ ἐλλήνες καὶ οἱ βόρειοι γείτονες» Ἀθήναις 1942—1945, σελ. 178. Ἰδὲς ἐπίσης τὴν ἐργασία του «Τι εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι». Ἐν Ἀθήναις, 1939.

3. Ἐν τούτοις πραγματικῇ πρωτεύουσά της ἦταν τὸ νησί τῆς μικρᾶς Πρέσπας, ὅπου εἶχε χι-

Τὴν Ἀχρίδα ἀνεκατέλαβε ὁ Βουλγαροκτόνος, ὅπου, καθὼς ἀναφέρει ὁ Βυζαντινὸς χρονογράφος Κερδινὸς (II, 467), ἐγίνε δεκτὸς ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς (ἐν εὐφημίαις). Τώρα πιά εἶχει καταλυθῇ τὸ πρῶτο Βουλγαρικὸ βασίλειο καὶ ἡ ἀρχιεπισκοπὴ τῆς Ἀχρίδος πέρασε στὰ Ἑλληνικὰ τὰ χέρια. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἔμεινε στὸ Βυζάντιο ὡς τὰ 1331, πὺ κατακτῆθηκε ἀπὸ τὸν περίφημο Κράλη τῶν Σέρβων Στέφανο Ντουσιάν, ὁ ὁποῖος ἔφτασεν ἕως τῆ Ρούμελης. Τοὺς Σέρβους διαδέχτηκαν οἱ Τούρκοι στὰ 1385 γιὰ νὰ τοὺς ξαναδιαδεχτοῦν οἱ Σέρβοι στὰ 1912.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀχρίδος στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ἦταν ἀναμικτός, ἀποτελούμενος, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀπὸ Ἑλληνας, Βλάχους, Σλαῦους καὶ Ἀλβανούς.

Ἰστέρε' ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀπαραίτητη ἱστορικὴ ἀναδρομὴ, ἄς ξαναγυρίσουμε στὶς ἐντυπώσεις μας.

Στὶς 4 30' τὸ ἀπόγεμα καταφέραμε νὰ ἐπιβιβαστούμε στὸ βενζινόπλοιο καὶ τραβήξαμε πρὸς τὸ μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Νασούμ, πὺ ἀπέχει 25 χιλ. ἀπὸ τὴν πόλι τῆς Ὀχριντας. Στὶς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι ὀχθες τῆς λίμνης καὶ πάνω στὰ ὑψώματα τοῦ Πέτρινου, πὺ εἰσέρχεται στὴν Ἀλβανία, ὅπου ὑπάρχει καὶ ἡ ψηλότερη κορυφὴ του, τὸ Τομόρι, ἀντικρύσαμε σ' αὐτὴ τὴν ἀπολαυστικὴ διαδρομὴ ἕναν ὠραῖο παιδικὸ σταθμὸ, ἀναπαυτήρια γιὰ τοὺς ἐργαζομένους καὶ βίλλες γιὰ τοὺς σημερινούς ἡγέτες τῆς Γιουγκοσλαβίας, ἐνῶ στὴν ἀπέναντι ὀχθη, τῇ δυτικῇ, πὺ ἀνῆκει στὴν Ἀλβανία, διακρινότανε στὸ ἔαθος τὸ Πόγκραντετς, τὸ ὅποιο τόσο συνδέεται μὲ τὴν Ἑλληνικὴν ἐποποιῖα τοῦ 40—41.

σεὶ ἀνάκτορα («ἐνθα ἦν αὐτῷ τὰ βασίλεια»), ὅπως ἀναφέρει ὁ Κερδινός. II, 436) καὶ τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλεῖου. Γιατὶ, ὅταν στὰ τέλη τοῦ I' αἰῶνος κατέλαβε τὴ Θεσσαλία, πῆρε τὰ λείψανα τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλεῖου, ἐπισκόπου Λαρίσης στὰ χρόνια τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου καὶ μετὰ τὸ θάνατό του καὶ τὴν ἀνακήρυξί του σὲ ἅγιο πολιοῦχου τῆς Θεσσαλικῆς πρωτεύουσας, καὶ τὰ φερε στὴν Πρέσπα. Τὸ νησάκι αὐτὸ στάθηκε καὶ τὸ κρυσφύγετό του κατὰ τοὺς ἀσταμάτητους διωγμοὺς του ἀπὸ τὸ Βασίλειο.

Καθὼς πλησιάζαμε στὸ μοναστήρι, χτισμένο σ' ἕναν ὀγκώδη βράχο, πὺ ὑψώνεται ἀκριβῶς πάνω ἀπὸ τὴ λίμνη, ξεχωρίσαμε καθαρὰ τὴν ὀρθογωνικὴ γραμμὴ, γιὰτὶ οἱ Γιουγκοσλάβοι τὴν ἔχουν καθαρῶς ἀπὸ κάθε βλάστησι σὲ λίγο διακρίνονταν καὶ οἱ πυραμίδες.

Ἀποβιβαστήκαμε στὸ λιμανάκι τοῦ Μοναστηριοῦ στὶς 6.15' μ' ἄσχημο καιρὸ καὶ γιὰ τοῦτο ἀνεβήκαμε πρὸς αὐτὸ δρομαῖο γιὰ νὰ μὴ μᾶς προλάβῃ ἡ μπόρα, πρᾶγμα πὺ μόλις καταφέραμε. Τὸ μοναστήρι δὲν ἔχει πιά καλογέρους, διατηρεῖται ὁμως σὰν ἱστορικὸ μνημεῖο. Ὅταν τὸ ἐπισκεφθήκαμε, γίνονταν πολλὲς ἐπισκευὲς καὶ καὶ προσθήκες στὰ κελλιά του. Οἱ ἐγκατεστημένοι σ' αὐτὸ ἄντρες τοῦ Γιουγκοσλαβικοῦ ναυτικοῦ μᾶς προσφέρανε δροσερὸ νερὸ ἀπὸ τίς πηγές τοῦ Μαύρου Δρίνου. Δυστυχῶς, τὸ ἰδρυμένο στὰ τέλη τοῦ Θ' αἰῶνος χαριέστατο καθολικὸ του, τοῦ τύπου τῆς σταυροθόλωσης Βυζαντινῆς Ἐκκλησίας, ἦταν κλειστὸ. Ἀκριβῶς πίσω ἀπὸ τὴ μονή, στὸ τέρμα ἑνὸς κατήφορου, βρίσκεται τὸ συνοριακὸ φυλάκιο τῶν Γιουγκοσλάβων καὶ λίγο δεξιώτερα, πάνω σὲ ὑψώμ' αὐτὸ, τὸ Ἀλβανικὸ, τὰ καραούλια, καθὼς μᾶς ἔλεγαν οἱ Γιουγκοσλάβοι ναυτικοί. Ἡ κακοκαιρία ὁμως, πὺ ξέσπασε ξαφνικὰ καὶ πῆρε τὴ μορφή μικρῆς θύελλας, μᾶς ἀνάγκασε νὰ φύγουμε γρήγορα γρήγορα, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπολαύσαμε ἀπὸ τὸν ἐξώστη τῆς μονῆς, πὺ βρίσκεται στὴν ἄκρη τῆς κορυφῆς τοῦ «ἀπορρώγος» βράχου, τὸ θαυμάσιο πανόραμα καὶ τραβήξαμε ἀρκετὲς φωτογραφίες, ἀμφιβάλλοντες ὁμως πολὺ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τους, μιὰ καὶ ὁ καιρὸς ἦταν τόσο ἀσχημος. Στὴν Ἀχρίδα ξαναγυρίσαμε στὶς 9 τὸ βράδυ.

Ἀφοῦ φάγαμε καὶ ξεκουραστήκαμε, παρακολουθήσαμε μοιρασμένοι σὲ δυὸ ἐκκλησιᾶς τὴν ἀκολουθία τῆς Ἀναστάσεως.

Τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» ψάλλθηκε καὶ στὰ Ἑλληνικὰ, σύμφωνα μὲ τὴ Βυζαντινὴ παράδοσι, πὺ συνεχιζόταν' ἀδιατάρακτα στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, κατὰ τὰ ὅποια ἡ Ἀχρίδα ἀνῆκε στὴ μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μὲ σπασμένα Ἑλληνικὰ τὸ ἐπανελάμβανε ἐν χορῷ καὶ τὸ ἐκκλησιασμα. Ἡ παρουσία μας προ-

κάλεσε τὴν περιέργεια τῶν ντόπιων, πού, δταν ἀποχωρούσαμε, μᾶς προέπεμπαν μὲ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» καὶ μᾶς εὐχόνταν «χρόνια πολλὰ».

Τὴν ἐπομένη, Κυριακὴ τοῦ Πάσχα, 6η Μαΐου, σηκωθήκαμε πολὺ πρωΐ καὶ μ' ἐπι- κεφαλῆς τὸν ὑποχρεωτικὸ ξεναγὸ μας, πού διερμήνευε, ἐπισκεφθήκαμε τὸ φρούριο, τὰ μουσεῖα καὶ ὠρισμένους ναοὺς τῆς Ἱστορι- κῆς αὐτῆς πόλεως. Ὅλ' αὐτὰ βρίσκονται στὴν παλῆα τὴν πόλι, τῇ χτισμένῃ, κα- θὼς ἔχουμε προαναφέρει, πᾶσι στὸ λόφο.

Ὁ ἐπιμελητὴς τῶν ἀρχαιοτήτων, αὐ- τοαποσηματισμένος, ὕστερ' ἀπὸ τὴν με- ταπολεμικὴ καθεστωτικὴ μεταβολή, στὴ Γιουγκοσλαβία, παπᾶς καὶ εἰδικὰ μορφω- μένος, ἀφοῦ, ὅπως διαπιστώσαμε, καταγί- νεται μὲ τὴν ἔρευνα τῆς Βυζαντινῆς τέ- χνης, στάθηκεν ἀκούραστος καί, ὅσο ἐπέ- τρεπε ὁ ἐξαιρετικὰ σύντομος χρόνος, πού διαθέταμε, πολὺ κατατοπιστικὸς.

Ὑστερ' ἀπὸ τὸ ἀρκετὰ ἐνδιαφέρον ἀρ- χαιολογικὸ μουσεῖο, πού περιελάμβανε κυ- ρίως ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα καὶ ἐπιγραφές, εἶχε δὲ πολλὰ εἰδῶλια καὶ πλούσιο τμήμα νομισμάτων, ἦρθεν ἡ σειρὰ τοῦ ἐξαιρετικοῦ λαογραφικοῦ μουσεῖου τῆς πόλεως καὶ τῆς περιοχῆς τῆς, ὅπου παρουσιάζονται ὅλες οἱ ἀσχολίες τῶν κατοίκων καὶ ἰδίως ἡ ψαρικὴ (περισσότερο ἐκίνησε τὴν προσοχή μας ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν ἀλιεῖα τῶν χελιῶν), τὸ μακεδονίτικο σπῆτι καὶ οἱ ἐνδυμασίες τῶν κατοίκων.

Τὸ μικρὸ ἀλλὰ σπουδαῖο αὐτὸ μουσεῖο περιλαμβάνει καὶ δύο ἱστορικὰ τμήματα. Τὸ πρῶτο εἶναι ἀφιερωμένο στὴ δρᾶσι, πού ἀνέπτυξε ἡ περιοχὴ τῆς Ὀχριντας (¹), κατὰ τὴ γνωστότατη βουλγαροκίνητη ἐπανάστα- σι τοῦ «Ἰλιντεν», τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1903, ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Τὰ ντοκουμέντα, παρουσιάζει, φωτο- γραφίες, χάρτες καὶ διαγράμματα, ἐφημε- ρίδες, προκηρύξεις καὶ διάφορα ἄλλα ἔγ- γραφα, ὅπλισμὸς πού χρησιμοποιήθηκε, προκαλοῦν μεγάλο ἐνδιαφέρον, εἶναι ὅμως

1. Ὁ Γ. Μόδης στὸ βιβλίο του «Μακεδονι- κὸς ἀγὼν καὶ Μακεδόνες ἀρχηγοὶ (σελ. 36) γρά- φει πὺς, πραγματικὰ σὲ μερικὰ ὁρεῖνά διαμερί- σματα τοῦ καζὰ τῆς Ὀχριντας εἶχαν γίνει σοβα- ρὲς κάπως συγκρούσεις.

χαρακτηριστικώτατο, ὅτι δὲν γίνεται λέξι γιὰ τὸν φοβερὸν ἀγῶνα Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, ἀλλὰ παρουσιάζεται μονάχα ἡ ἐξέγερσι τῶν «Μακεδόνων» ἐναντίον τῶν Τούρκων. Τὸ δεύτερο πάλι εἶναι ἀφιερω- μένο στὸν σκληρὸ καὶ ἀποδοτικώτατον ἀ- γῶνα τῶν παρτιζάνων τῆς περιοχῆς ἐναν- τίον τῶν Γερμανοβουλγάρων κατακτητῶν κατὰ τὸν τελευταῖο πόλεμο καὶ παρουσιάζει ἐκθέματα τὸ ἴδιο πολὺ ἐνδιαφέροντα.

Θλιβερὲς, στ' ἀλήθεια, σκέψεις μοῦ γεννηθήκανε, δταν ἀντίκρυσσεν τὸ μουσεῖο αὐτὸ, καθὼς μάλιστα διαπίστωσα, πὺς στὴ Γιουγκοσλαβία εἶναι πάμπολλα τὰ ἱ- στορικολαογραφικὰ μουσεῖα. Γιατὶ ἐμεῖς δὲν ἀξιώθηκαμε ἀκόμα νὰ στεγάσουμε τὸ «Ἐθνολογικόν», ὅπως κακῶς ὀνομάζεται, μουσεῖο τῆς πρωτεύουσάς μας κι οὔτε πού σκεφτήκαμε ν' ἀποχτήσουμε στὴν πρω- τεύουσα τῆς Μακεδονίας μας ἓνα μουσεῖο, ἀφιερωμένο στὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα, τὴν περίλαμπρη αὐτὴ σελίδα τῆς νεώτερης ἱ- στορίας μας, καὶ στὴ δόξα τῶν ἡρώων του.

Δυὸ μέρες ἀργότερα εἶχαμε τὴν εὐκαι- ρία νὰ γνωρίσουμε στὰ Σκόπια, τὴν πρω- τεύουσα τῆς Γιουγκοσλαβικῆς Μακεδονίας, τὸ μεγάλο καὶ πληρέστατο Ἐθνικὸ Μακε- δονικὸ μουσεῖο, ὅπου, βέβαια, παρουσιάζουν τὴν Ἱστορίαν τῆς Μακεδονίας σύμφω- να μὲ τίς συμφέρουσες στὸν Σλαβισμό ἀ- πόψεις.

Ὅ,τι ὅμως προκαλεῖ τὸ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον τοῦ ἐπισκέπτη στὴν Ὀχριντα εἶναι τὰ Βυζαντινὰ τῆς μνημεῖα καὶ εἰδι- κώτερα ἡ ζωγραφικὴ τους διακόσμησι. Αἱ τὸ εἶναι φυσικὸ, ἀφοῦ, καθὼς προαναφέρα- με, ἡ Ὀχριντα ἀπὸ τὸν Θ' αἰῶνα ἦταν με- γάλον ἐκκλησιαστικὸ κέντρο.

Στὶς ἐκκλησιὰς τῆς, λοιπὸν, ὑπάρ- χουν ψηφιδωτὰ καὶ θαυμάσιες τοιχε- γραφίες, ἀπὸ τὰ καλύτερα δείγματα τῇ λεγομένης «Μακεδονικῆς Σχολῆς», πού μ κέντρο τῇ Θεσσαλονίκῃ ἀναπτύχθηκε κατ- τὸν ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνα, δηλαδὴ κατὰ τὴ ἐποχὴ τῶν Παλαιολόγων, στὴ Μακεδονί- ἰδίως τὴν δυτικὴ, κι ἔφτασε ἕως τῇ Σε- βρία, ὅπου στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Κράλη Μιλιούτιν (1282—1321) δουλέψα- καλλιτέχνες ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκην καὶ ντ- πιοι μαθηταὶ τους.

Τὸ χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τῆς Σχολῆς αὐτῆς, ποὺ δέχτηκε τὴν ἐπίδρασι τῆς Ἑλληνιστικῆς τέχνης, εἶναι ὁ ρεαλισμὸς, πρὸ συγκεκριμένα ἡ ἀγάπη τῆς κινήσεως καὶ τῆς ζωῆς, σὲ ἀντίθεσι πρὸς τὸν ἀκαδημαϊσμὸ τῆς σχολῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ποὺ ἀντιπροσώπευε τὴν αὐστηρὴν Βυζαντινὴ τεχνοπρία καὶ τὴν παράδοσι.

Ἐνας ἄλλος νεωτερισμὸς αὐτῆς τῆς Σχολῆς ἦταν ἡ συνήθεια τῶν καλλιτεχνῶν νὰ ὑπογράφουν τὰ ἔργα τοὺς στὴν μητρικὴ τοὺς γλῶσσα, πρᾶγμα ποὺ σήμερὰ μᾶς βοηθεῖ νὰ διαπιστώσουμε τὴν ἐθνικότητά τοὺς καὶ τὴν προέλευσή τοὺς.

Ἡ Ὀχριντα, λοιπὸν, ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ πρὸ σπουδαῖα ἐπαρχιακὰ κέντρα αὐτῆς τῆς Σχολῆς (1).

Τὰ σπουδαιότερα Βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Ὀχριντας εἶναι ἡ βασιλικὴ τῆς Ἀγ. Σοφίας, τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, καὶ ἡ σταυροθόλωτη ἐκκλησιὰ τοῦ Ἀγ. Κλήμεντος, τοῦ ΙΒ' αἰῶνος.

Ἐπισκεφθῆκαμε πρῶτα τὸ ν α ὁ τ ῆ ς Ἀ γ . Σ ο φ ί α ς, τὸν «κᾶτω ναὸ», καθὼς λέγεται, ποὺ χτίστηκε ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο τῆς Ἀχρίδος Λέοντα, πρὸ μπροστὰ μεγάλο χαρτοφύλακα τῆς Ἀγ. Σοφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν ὁποῖον ἐγκατέστησε στὸ νέο του ἀξίωμα ὁ Βασίλειος Β' Βουλγαροκτόνος, ὕστερ' ἀπὸ τὴν νίκη τοῦ ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Στὸ ναὸ αὐτὸ γίνονταν ἐργασίες ἀναστυλώσεως καὶ συντηρήσεως τῶν ψηφιδωτῶν καὶ τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ. Πάνω στὶς σκαλωσιὲς τοῦ, τίς εἰδικὰ πρὸς τοῦτο στημένες, ἔχει κανεῖς τὴ δυνατότητα νὰ περιεργαστῇ ἀκόμα καὶ τίς τοιχογραφίες ἐκεῖνες, ποὺ βρίσκονται καὶ στὰ πρὸ ψηλὰ μέρη τοῦ ναοῦ.

Ὑστερὰ ἤρθε ἡ σειρὰ τοῦ Ἀ γ . Κ λ ῆ μ ε ν τ ο ς, ποὺ βρίσκεται ψηλότερα, κοντὰ στὴν περιοχὴ τοῦ φρουρίου. Ὁ ναὸς αὐτὸς εἶναι ἀφιερωμένος στὴ μνήμη τοῦ περίφημου ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἀχρίδος Κλήμεντος.

1. Λαμπρὴ μονογραφία γιὰ τὴ Μακεδονικὴ Σχολὴ καὶ τὴ Θεσσαλονικὴ, ἀπ' ὅπου ἡ σχολὴ αὐτὴ ἐκπορεύτηκε, παρουσίασε τελευταῖα ὁ καθηγητὴς Ζυγγόπουλος. Ἰδὲς *Thessalonique et la peinture Macédonienne*: Ἐκδόση τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν σπουδῶν, Θεσσαλονίκη, 1955.

τος, μαθητὴ τῶν Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ διδάχτηκε τὰ Ἑλληνικά, ποὺ, ὅταν ὁ ἡγεμόνας τῶν Βουλγάρων Βόρις (852—888) προσχώρησε στὸ Χριστιανισμὸ καὶ βαπτίστηκε μαζί μὲ τοὺς ὑπηκόους τοῦ, (2) τὸν ἔσπειλε σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ τῆς Μακεδονίας γιὰ νὰ διαδώσῃ τὸν Χριστιανισμὸ. Εἶναι σίγουρα ἐξακριβωμένο, πῶς ἡ δυτικὴ Μακεδονία δὲν ἀνῆκε τότε στοὺς Βουλγάρους. Ὅμως ὁ Βόρις ἔστειλεν ἐκεῖ τὸν Κλήμεντα ἐξ αἰτίας τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ τοῦ νεοπροσηλύτου καὶ γιὰτὶ, φυσικά, ἐποφθαλμίωσε τὴν περιοχὴ αὐτὴ καὶ ἤθελε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο νὰ προετοιμάσῃ τὸ ἔδαφος. Ὁ Κλήμης, ποὺ ἦταν πολὺ μορφωμένος καὶ στάθηκε πραγματικὰ μεγάλος καὶ φωτισμένος Ἱεράρχης, ἔδρυσεν στὴν Ἀχρίδα τὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγ. Παντελεήμονος, ποὺ γρήγορα διαμορφώθηκε σὲ πνευματικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς, ὥστε σήμερὰ νὰ τὸ θεωροῦν οἱ Σλάβοι σὰν τὸ πρῶτο πανεπιστήμιό τοὺς. ἔδρυσεν ἀκόμα καὶ πολλὰ ἄλλα κατώτερα σχολεῖα καὶ μετέφρασε στὴ Σλαβικὴ πολλὰ θρησκευτικὰ βιβλία καὶ ἔγραψε πολλοὺς λόγους. Γιὰ τοῦτο δικαιολογημένα τιμᾶται στὴ Βουλγαρία σὰν ὁ πρῶτος τοὺς Ἱεράρχης καὶ Παιδαγωγὸς (1).

Στὴν ἐκκλησιὰ τοῦ Ἀγ. Κλήμεντος θαυμάσαμε τίς ἐνυπόγραφες τοιχογραφίες τῶν ὀνομαστῶν Θεσσαλονικέων ζωγράφων τοῦ ΙΓ' αἰῶνος Μιχαήλ Ἀστραπᾶ καὶ Εὐτυχιου, ἀπὸ τίς ὁποῖες καὶ εἶναι γεμάτη.

Ὁ χρόνος ὅμως μᾶς ἐβίαζε. Ἔτσι, χωρὶς νὰ ἔχουμε ἐξαντλήσει ὅ,τι ἀξίζε νὰ ἰδοῦμε, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ ἔχουμε ἀπολαύ-

2. Ὁ Κλήμης συνέταξε στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπιγραφή, ποὺ σχετίζεται μὲ τὴ βάπτισι τοῦ Βόριδος καὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ λαοῦ καὶ δρᾶθηκε στὸ χωριὸ τῆς βορείου Ἠπείρου Βαλσι. Ἰδὲς Κεραμόπουλου. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ βόρειοι γείτονες. σελ. 71.

1. Ὅταν ἀργότερα ὁ τσάρος Συμεὼν τὸν ἔκανε ἐπίσκοπο Βελίκας (στὴν περιοχὴ τῆς Στρώμνιτσας), «ἀπὸ τῆς τῶν Γραικῶν χώρας πᾶν εἶδος ἡμέρων δένδρων μετήγαγεν», καθὼς ἀναφέρει τὸ συναξάρι τοῦ. Κι αὐτὸ φανερώνει, πόσο προοδευτικὸς ἦταν.

Ἡ μνήμη τοῦ γιορτάζεται ἀπὸ τοὺς Σλαῦους στίς 27 Ἰουλίου καὶ στίς 22 Νοεμβρίου.

σει με την ήσυχία μας, δα είδαμε, ἐπιστρέψαμε στο ξενοδοχείο μας, ἀπ' ὅπου ξεκινήσαμε στις 10 π. μ. τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, συνεχίζοντας τὸ ταξίδι μας.

Ὁ ἄλλος σταθμός μας θάταν τὰ Σ κ ό - π ι α, σὰ ὅποια θὰ φτάναμε, ἀφοῦ πρῶτα θὰ διασχίζαμε τὴν ὁμορφὴ κοιλάδα τοῦ Μαύρου Δρίνου. Κι ὕστερ' ἀπ' αὐτὰ θὰ γνω-

ρίζαμε, στὴν ἐπιστροφὴ πιά, τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ (*Vardar*).

Ὅταν τελείωσε ἡ τόσο ὠραία αὐτὴ ἐκδρομὴ καὶ ξαναμπήκαμε ἀπὸ τὴ Γευγελή στο Ἑθνικό μας ἔδαφος, ἦταν κοινὸς ὁ ἐνθουσιασμός μας ἀπὸ τὶς ἐντυπώσεις, ποὺ εἶχαμ' ἀποκομίσει, καὶ μεγάλη ἡ ἱκανοποίησί μας γιὰ τὴν εὐγενικὴ καὶ φιλόφρονα συμπεριφορὰ τῶν Γιουγκοσλάβων.

ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

Ἰμεροὶ χίλιοι πέταξαν καὶ πλέξανέμου ὑφάδια
ζητῶντας μύρια χάδια
κὶ ἀτρύγητη χαρά.

Χρυσόνειρα παρθενικὰ ξυπνήσανε σὰ σιγήθεια
κὶ εἶναι καλὲ μου πλήθεια
τοῦ πόνου τὰ φτερά.

Στῆς ζήσης τὸ παιγνίδισμα τὰ νείρατά μου ὑφαίνω
μὲ δάκρυα τὰ ραίνω
καὶ ψέλνω προσευχή.

Στὴ γκριζονύχια μου σιγὴ π' ὀλόγυρα μὲ ζώνει
γιὰ δὲς τὴν μὲ κυκλώνει
γαλάζια μιὰ ψυχή.

Με ἐκδήλωση μυρογιόργανη ξανοίγονται τὰ χέρια
καίγουμε, κύττα πλέρια
στὸ δάκρυ τὸ καυτό,
μὲς στῆς χαρᾶς τὴν ἀνοιξὴ πὺν πρόβαλε καὶ πάλι
προσφέρω μιὰν ἀγκάλη
μὲ πόθο ἀναλυτό.

Ἀνθούλα Ζόλδε

ΕΑΡΙΝΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ

Χιτς πού τὰ πάντα ἦταν μαῦρα ἀπὸ τὸν καπνὸ τῆς Σιωπῆς
καὶ πού οἱ ἀνάλαφροὶ ψίθυροὶ τῶν ἀσθενικῶν ἀναπνοῶν
συνόδεuan τὴν καρδιά μου στοὺς πονεμένους χτύπους τῆς
Γέλασες

Καὶ τότε ἔγινε τὸ θαῦμα
Τέλειωσε ἡ μεγάλη νύχτα τῆς Ἀρκτικῆς
καὶ ἔπαυσε νὰ φυσᾷ δαιμονικὰ τὸ ξεροδόρι τοῦ Πόλου
καὶ ξαναβγήκαν οἱ φώκιες ἀπὸ τοὺς πάγους
καὶ στοὺς καπνοὺς τῶν καλυβιῶν, πού ξανάγιναν σπίτια
προβάλλονταν οἱ σκιές των
καὶ τὸ Ἐλκυθρο τῆς Ζωῆς ξαναπῆρε τὸν δρόμον του.

Γέλασες
καὶ σὲ θυμήθηκα Ἀφροδίτη στ' ἀκρογιαλίας τῆς Κύπρου
νὰ σὲ προσκυνοῦν οἱ θνητοὶ
καὶ νὰ σ' ἐρωτεύονται οἱ ἀθάνατοι.
Καὶ σὲ ξανάδα Καρυάτιδα νὰ ποθῆς μὲ θέρμη
τὸν πρῶτο Ὀλυμπιονίκη.

Μὰ σὰν ἔγινε Σπάρτακος κάποιας Θράκης καινούργιας
Κάποιος νέος Πομπήϊος
ἀλυσσόδετο δοῦλο
στοῦ θριάμβου τὸ ἄρμα του μὲ ξανάσυρε πάλι.

Χιτς πού Γέλασες
ξαναῆρθε ἡ ἀνοιξη
μὲ τὴν εὐωδιά τῶν κρίνων καὶ μὲ τ' ἄλκα χρώματα
τῆς ταπεινῆς παπαρούνας.

Καὶ τῆς ζωῆς τὸ τραγοῦδι ξαναντήχησε πάλι
σὲ καινούργιο ρυθμό.

Ἦταν πού Γέλασες
καθαρὰ καὶ γάργαρα
σὰν τὸν καταρράχτη τῆς Βικτώριας
στὴν Ἀφρικανικὴ γῆ τοῦ θλιμμένου μου πόνου.

Καὶ τότε
ἀναδεύτηκαν τὰ χεῖλη μου σὲ προσευχὴ ὑπερκόσμια
καὶ περηφανεύτηκα πού σ' ἀγάπησα.

Κώστας Στάμος

ΨΑΡΑΣ

Φτωχὸς παρᾶς ξανοίχτηκα σὲ μιὰ νυχτιά τ' Ἀπρίλη,
ὦ μάτια οὐρανοδόρητά, μὲς στὰ γλαυκὰ νερά σας.
Στὰ δίχτυα μου βουλήθηκα νὰ πιάσω τὴ χαρά σας.
κι' ὦμέ! τοῦ πόνου ψάρεψα τ' ἀγκαθερὸ κοχύλι...

Δ. Ἀμανατίδης

Θ Α Λ Α Σ Σ Α

“Όταν σὲ βλέπω,
σὰ λούλουδο ἀνοίγουν οἱ στοχασμοί μου,
λυώνουν οἱ δυστυχίες σιὰ στήθη μου,
τὰ χιόνια ποὺ κουβαλῶ στήν ψυχὴ μου.
Ἀναπαύομαι σὶ το μαλακά σου νερα,
θέλω αἰώνια σὰν καὶ σένα νὰ ζῶ,
τὸν κόσμον νὰ λέω ἓνα θάμα σὰν καὶ σένα γαλάζιο,
νὰ σφαλίζω τὰ πικρά μου τὰ δλέφαρα,
νὰ βυθίζομαι σιωπηλὴ σὶ το Θεό.

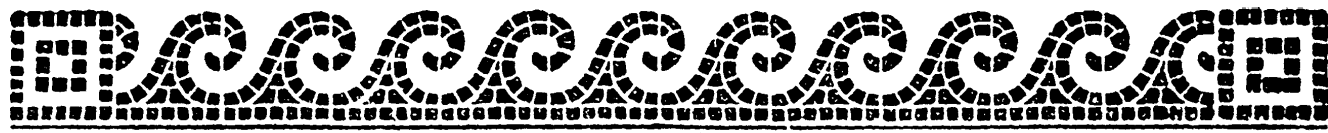
“Όλγα Βότση

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Ἀπὸ μακρυνὰ
σὰν σὲ ἀόρατο χαλὶ ἀπάνω
σ’ εἶδα νὰ ἔρχεσαι
μὲ ἀχνά, ἀνάρια βήματα
σὰν νὰ ξεπετάχτηκες
ἀπὸ τὴν τρυφερὴ μπαλλάντα
μιᾶς σκυθρωπῆς καὶ ἀραχνιασμένης νύχτας
ποὺ ἡ ἀγωνία τῆς ὥρας
τὴν κάνει νὰ σφίγγει σιὰ κουρασμένα της χέρια,
τὰ νήματα τῆς αὐγῆς.
Ἐφτασες, καὶ ἦσουν
χλωμὸς καὶ ἀνήσυχος,
μὲ τὰ βαθυκύκλωτα μάτια σου
—σὰν ἓνας μικρὸς ἀπίθανος Θεὸς—
νὰ ἀναπαυτῆς στῆς δροσιᾶς τοὺς ἴσκιους.
Ἀνέρα περπάτησες
πάνω σιτὸν χτύπους τῆς καρδιᾶς.
Τοὺς ἄγγιζες, τοὺς ζύγισες,
τοὺς ἔμπλεξες σιὰ λεπτά σου δάχτυλα
καὶ τοὺς πῆρες μαζί σου
—μὰ πρόθυμη, ἀτέλειωτη ἀλυσίδα—
σὶ τὴν αἰωνιότητα.

Γιολάντα Κέρεη

ΑΥΤΟΣ ΠΟΥ ΕΓΡΑΨΕ

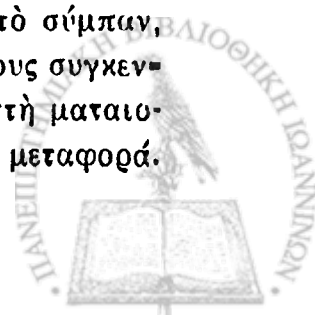
ΤΟΝ "ΕΡΑΣΤΗ ΤΗΣ ΛΑΙΔΗΣ ΤΣΑΤΕΡΛΕΥ",

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑ
ΓΙΑΝΝΗ ΔΑΔΛΑ

I

Θεέ μου, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ποὺ λέγεται σὲρ Κλίφορντ, ὅταν ἀνοίγει ἡ αὐ-
λαία τοῦ Ἑ ρ α σ τ ο ὕ τ ῆ ς λ α ί δ η ς Τ σ ά τ ε ρ λ ε ὕ, δὲν εἶναι παρὰ ἓνα κε-
φάλι. Τὸ κεφάλι τῆς μέδουσας, ποὺ ἐπιζῇ πεισματικά κι' ὅταν ἀκόμη τῆς ἀχρη-
στεύονται, μὲ μιὰ πολεμικὴ τσεκουριά, τὰ κάτω ἄκρα. Τὸ κεφάλι τοῦ Κλίφορντ,
καρικα-οὔρα τοῦ μεγάλου θεοῦ Κιτζαλκουάτλ (αὐτὸς κι' ὅλοι οἱ θεοὶ—ὑδροκέφαλοι
ἦταν οἱ μεταφυσικοὶ κηδεμόνες του), συναγε'άζει μέσα του σχέδια κυριαρχίας γε-
λοῖα καὶ βάνουσα, μιὰ ὑποτιτὴ βουλιμία γιὰ δράση. Ἀπὸ τὸ ὕψος του ἐννοεῖ νὰ
κατευθύνει τὰ πάντα, σύμφωνα μὲ τὴν πανάκεια, ποὺ ἡ φεουδαρχία κληροδότησε
στὴν πρόσφατη ἀττικὴ κουλτούρα, καὶ ποὺ σημαίνει ἀπείρως πιὸ πολλὰ ἀπ' ὅσα
λέγει ἡ φράση: κ α ν ό ν ε ς τ ο ὕ π α ι γ ν ι δ ι ο ὕ.

Κανόνες τοῦ παιγνιδιοῦ, γιατί, ἂν δὲν κινηθεῖ καὶ δὲν οὐρλιάξει ἐπιδοκιμα-
στικά ἐπάνω ἀπ' τὴν ἀναπηρικὴ καρότσα του, δὲν τελετουργεῖται τὸ κυνήγι στὸ
Ράγκμπυ. Κανόνες τοῦ παιγνιδιοῦ, ὅταν κατεβαίνει μὲ πατερίτσες γιὰ νὰ ἐπιθιω-
ρήσει τ' ἀνατιναγμένα ὄρουχια του καὶ ξανανεβαίνει ἀνάλητος, κι' ἄς σπαράσσον-
ται ἔξω, ἐμποδισμένες ἀπ' τοὺς φρουρούς, οἱ γυναῖκες τῶν ἀνδρακωρύνων («ἡ λαί-
δη Τσάτερλεϋ θὰ ἐπισκιφθεῖ τὶς οἰκογένειες τῶν σκοτωμένων»). Κανόνες τοῦ παι-
γνιδιοῦ, ὅταν μηχανεύεται τὴ μεταστοιχείωση τοῦ κάρβουνου σὲ ἡλεκτρικὴ ἐνέργεια,
ὅταν γκρεμίζει καὶ ξεχερσώνει ἓνα κομάτι ἀπ' τὴν πιὸ μεγαλειώδη φύση, γιὰ πι-
θανὲς φλέβες μετάλλων («θὰ φροντίσω νὰ ἐπιστατήσῃ ἡ λαίδη Τσάτερλεϋ»). Κα-
νόνες τοῦ παιγνιδιοῦ σ' ἐκεῖνα τὰ κοσμικὰ συμπόσια τοῦ πύργου (ἡ λέξη: συμπό-
σια μὲ τὴν ἐννοία τοῦ ὑψηλοῦ κουτσομπολιοῦ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σωκράτη, ὅχι μ'
ἐκεῖνη ποὺ κατὰ ρωγε μέχρι μυελοῦ ὀστέων τοὺς μυστικοπαθεῖς ἥρωες τοῦ Ντοστο-
γιέφσκι)· ἐκεῖ ἡ λονδρέζικη ἀρ στοκρατία τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου θέτει
ἐπὶ τάπητος καὶ μὲ ἀλαφρόμυαλη αὐτοπεποίθηση διεκπεραιώνει ἐπὶ ποδὸς τὰ
φλέγοντα προβλήματα τῆς δικῆς τῆς ἐποχῆς: πολιτικὴ, τέχνη, θρησκεία. Τὸ Ράγκμπυ
τέτοια χειμωνιάτικα γουῖκ ἐντ γίνεται μικρογραφία τῆς ἀνθρωπότητος, ἓνα σκάκι,
ποὺ ἐπάνω του αὐτὴ ἡ ἀσώματη κεφαλὴ μαζὺ μὲ τοὺς λοιποὺς τζέντλεμαν, μὲ πο-
λυμεταχειρισμένα διαλεκτικὰ πιόνια, παίζει τὸ παιγνίδι τοῦ συντιονιστοῦ, τοῦ ἀνα-
μορφωτοῦ, τοῦ ἰσχυροῦ («τί λέτε γιὰ τὶς σχέσεις τοῦ κεφαλαίου καὶ τοῦ προλετα-
ριάτου, γιὰ τὸ μέλλον τοῦ γυήματος, γιὰ τὴ χειραφέτηση τοῦ ἔρωτος, λαίδη Τσά-
τερλεϋ;») Ἡ Λαίδη Τσάτερλεϋ δὲν ἔχει νὰ προσθέσῃ ἢ ν' ἀλλάξῃ τίποτα. «Ὅ, τι
ἀπαιτοῦμε, εἶχε ἀπαντήσει ἐπ' ὀνόματί της ἄλλος ἥρωας ἀλλοῦ, εἶναι ἀμέσως τώρα
νὰ καταστρέψωμε τὶς ψεύτικες ἀνόργανες σχέσεις μας, κυρίως τὶς σχετικὲς μὲ τὸ
χρῆμα, καὶ ν' ἀποκαταστήσωμε ξανά τὶς ζωντανὲς ὀργανικὲς σχέσεις μὲ τὸ σύμπαν,
τὴ γῆ, τὴν ἀνθρωπότητα, τὸ ἔθνος καὶ τὴν οἰκογένεια». Τοὺς βλέπει ὅλους συγκεν-
τρωμένους ἐπὶ ταῦτα, καὶ νομίζει κανεὶς, πὼς γι' αὐτούς, γιὰ τὴν κλειστὴ ματαιο-
δοξία τους, γιὰ τὴν ἀφυδατωμένη οἰκούμενη τους, ἐπλάσε τούτῃ τὴν ἀπόλυτη μεταφορά.

Τὰ σαρχοβόρα πουλιά—ἀριστοκράτες
κάθονται ψηλά καὶ παράμερα
στοὺς στεῖρους βράχους τοῦ ἀρχαίου ἀπόλυτου,
μὲ τ' ἄσεμνά τους κεφάλια
σφιγμένα στὸν ἑαυτὸ τους γιὰ πάντα.

Ὁργανικὲς σχέσεις—νὰ ἐπὶ τέλους ἓνας σεισμικὸς λόγος, ποὺ μποροῦσε νὰ τὸν ἐπαναφέρει μὲς στὸ δέριμα του, νὰ τὸν ἀνοικοδομήσει στερεὸν ἐπάνω στὰ γαίω-
δη πόδια του. Ἀλλ' ὁ σὲρ Κλίφορντ ἔχει πόδια μηχανικά, εἶναι ὁ ἴδιος χωρὶς πα-
ραγωγικοὺς χυμούς, μιὰ ἀνόργανη μηχανή. Διαθέτει βέβαια γιὰ ὅλα μιὰ βούληση,
ἡ λαίδη ὅμως δὲν ξέρει ἀκόμη καθαρὰ νὰ διακρίνει ἂν εἶναι ὑγιεινὴ, ἢ μήπως
εἶναι ἐκείνη ἡ ἰδσομανὴς θέληση τοῦ Ἀμλεῖ, ἡ γελοία τοῦ Δὸν-Κιχώτη, ὅλη με-
γαλαυχία καὶ συμφέρον. Κανένας ὅμως ἄς μὴ τὸν κακίσει μέχρι στιγμῆς, γι' αὐτὴ
τὴ θέληση νὰ σφετεριστεῖ, νὰ ὑποκαταστήσει, νὰ κινήσει, νὰ συντονίσει τὴ ζωὴ,
ὄχι ἐγκάρδια, ἀλλὰ νευρικά, ὄχι μὲ τὴν πράξη τὴν πάντα κοφτερή, ἀλλὰ μὲ μιὰ
κατευθυντήρια θεωρία, σήμερα μάλιστα, ποὺ ὅλοι ξέρομε, πὼς ἐλάχιστοι νόες πίσω
ἀπὸ ἱζαμαρίες—μονωτῆρες διαχειρίζονται μὲ τὸ πάτημα ἑνὸς κουμπιοῦ ἢ μὲ φορ-
τωτικὲς καὶ ἄλλα τὴ ζωὴ τοῦ πλανήτου.

Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ὅρα τὴν ὀργανικὴν του ἀναπλήρωση τὴν ἔκανε ὑπεροψία
ἐπιβολῆς, ὅπως θὰ ἔλεγε κι' ὁ ἓνας κι' ὁ ἄλλος ψυχολόγος τῆς ἐποχῆς του. Ἐσκεμ-
μένη παράκρουση τοῦ τελευταίου αἰῶνος, ποὺ δὲν ἀφοροῦσε μόνον τὰ άτομα, ἀλλὰ ὅλη
τὴν κοινωνία, κάτι ποὺ ἀπὸ τὴν ψυχολογία μᾶς πηγαίνει στὴν κοινωνιολογία. Ἐτσι
ἐμπεδώνεται ξάφνου ἐνάντια κι' ἐπ' αὐτὴν τὴ φύση καὶ τὴ νοημοσύνη μας ἡ ἀλλόκοτη
θεωρία τοῦ γονιμοποιοῦ νοῦ. Αὐτὴν τὴν κοσμοθεωρία ἄλλ' ὥστε τὴν κατοχύρωνε
ἔξωθεν καὶ ἄνωθεν σοφὰ προμελετημένη ἡ μακραίωνη μορφή τῆς ταξικῆς ζωῆς.
Ἀλλ' ἡ τραγωδία ἀκριβῶς τώρα ἀρχίζει, ἀπὸ τὴν ὥρα δηλ. ποὺ ἐκεῖνος τὴν ἔστειψε
σὰν ἓνα εἶδος μυθολογίας καὶ τὴν πίστεψε δυνατὴ καὶ σ' αὐτὰ πιδ φυσικά, καὶ τόλμη-
σε νὰ τὴν ἐπιβάλλει στὰ ἔνστικτα, στὸ χάος ποὺ εἶναι οἱ σχέσεις τῶν δύο φύλων.
Τὸ κεφάλι τῆς μέδουσας ἀπὸ συγχύσεις ὑποπίες ἢ χαώδεις (θρησκευτικὲς, κοινω-
νικὲς, συναισθηματικὲς δεσμεύσεις) ἀρχίζει νὰ διαχέεται, νὰ σαλεύει. Ἀπὸ πηγῆς
σκόπιμες, κρυπτόδεις, ἢ μισοξεχασμένες (ἀπωθημένες), ἀπὸ τὸ χρέος αἰφνης μιᾶς
παρὰ φύσιν ἠθικῆς, ἀπὸ τὴν πουριτανικὴν παράδοση τῆς γενιᾶς καὶ τῆς οἰκογέ-
νειας, ἀπὸ τὴ νοσταλγία ἴσως κάποιας προπολεμικῆς ἐπαφῆς, ἀπὸ τὴν ἔλξη τῆς συ-
νήθειας, αὐτὸς ἀντλοῦσε ἀκόμη τὸ δικαίωμα καὶ τὴ δύναμη νὰ μανλίζει, νὰ ὑπνω-
τίζει, νὰ πειθαναγκάζει τὸ θῆλυ. Ἡ λαίδη Τσάτερλεϋ δηλητηριάστηκε ὥς μέσα
στὴν παρθενικὴ τῆς σεμνότητα καὶ δειλία ἀπ' αὐτὰ τὰ ἀντιβιοτικά, καὶ ὑποδύθη-
κε ἐπὶ μακρὸν τὴν ἀπροστολή μιᾶς παραστάτιδος Παναγίας, μιᾶς ἀξιοπρεποῦς (ἀ-
πει-
ραχῆς) συντρόφου, ποὺ ἐφάσκιωνε καὶ ἐξεφάσκιωνε τὸ σῶμα τοῦ ἀνίκανου μυ-
λῶρδου, μεσίτεψε στίς σχέσεις μὲ τὴν τάξη του, στίς δοσοληψίες μὲ τὴν ἐπιχειρήσεις
καὶ τοὺς μουζίκους του.

Ἀλλ' ὁ ἀνίκανος Τσάτερλεϋ ἐννοοῦσε νὰ σπρώξει καὶ περαιτέρω τοὺς κανό-
νες τοῦ παιγνιδιοῦ (δηλ. ἐν προκειμένῳ τὴν κοσμοθεωρία τοῦ γονιμοποιοῦ νοῦ)
ὥς τὴν ἀνυπόταχτη σφαῖρα τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἀτομικοῦ, χωρὶς νὰ ὑποψιάζεται,
ὅτι ἐκεῖ ὁ καθένας, χωρὶς τὴν ἀρμόδια ἀκραιότητα, ἐκτίθεται κι' ἀπομένει μονα-
δικὰ ἀνυπεράσπιστος. Ἰσως, ἂν βιαζόταν ἢ ἐπιστήμη, ἢ, ἂν αὐτὸς ἀργοῦσε νὰ ζήσει
καὶ ν' ἀποφασίσει, μὲ μιὰ τεχνητὴ γονιμοποίηση, θὰ μακροημέρευε ἢ συζυγικὴ αὐ-
ταπάτη ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ στὴ λαίδη, θὰ διαιωνιζόταν καὶ ἡ δυναστεία τῶν
Τσάτερλεϋ. Ὅμως αὐτὸς μιὰ ἀπρόοπτη ὥρα, ποὺ ἡ στικτικὴ Μαριὰμ, τοῦ ἐξφά-
σκιωνε τὰ κάτω ἄκρα, τῆς ἐπέβαλε (ὑποβολὴ καὶ ἐπιβολὴ συγχρόνως) τὴ διαιώνισή
μ' ἓναν ἄλλον ἄντρα, τῆς ἐλευθέρωσε τὴ δικλείδα τῆς ἀναστολῆς, τὴν ἐξώθησε καὶ

μάλιστα ἐν ψυχρῷ. «Ἡ σεξουαλικὴ πράξις, τὴ βεβαίωσε ἐνθαρρυντικά, ἂν τῆς ξεριζώσεις τὴν ὑλέρογκη φιλολογία, ποὺ τὴ νοθεύει, δὲν εἶναι παρὰ σὰν τὸ (ἐνστικτῶδες) ζευγάρι τῶν πουλιῶν». Ὁ Αἴολος, ὁ δὴθεν ὑπερ—ἀνδρικός, μὲ τὸ ἐλευθέρωμα τοῦ ἀσχοῦ, σ' αὐτὴ τὴν περιπέτεια, ὡς εἰκός, ἔχασε τοὺς ἀνέμους του. Κι' ὁμῶς ἐπιμένει ὡς τὸ τέλος στὴ θεωρία τοῦ γονιμοποιοῦ νοῦ, νὰ διαστρέφει τὴ φύση, καὶ τὸν ἀκοῦμε, ἀκόμη καὶ τὴν ὥρα τῆς παταγώδους ἀποτυχίας του, νὰ προσφέρει τοῦτα τὰ καταπληκτικὰ λόγια, γιὰ τὴν κληρονομικὴ κράση, ὅχι κἂν γιὰ τὴν ἀγωγή τοῦ ξένου παιδιοῦ τῆς γυναίκας του. «Θὰ τοῦ ξεριζώσω (μέσα στὴν ἴδια τὴ σύλληψή του), ὁρύεται τῶρα ὁ ταπεινὸς κι' ὁ ἀνίκανος, ὅ,τι ἀνῆκει σὲ κεῖνον ἢ σὲ σένα καὶ θὰ τοῦ μεταγγίσω (μὲ μιὰ φανταστικὴ ρεῦση, ἐννοεῖ) τὴ δική μου συνέχεια, ὥστε νὰ γεννηθεῖ καὶ νὰ γίει (βιολογικὰ) ἓνας βέρος Τσάτερλεϋ». (Ὁ σὲρ Κλίφορντ ἀπ' αὐτὴ τὴν ὥρα εἶναι κυρίως ὁ ὁριστικὰ χαμένος τοῦ παιγνιδιοῦ, (ἢ λαϊδὴ πηγαίνει πρὸς τὴν τρομερὴ ἐπαφή, ἀφήνοντας πίσω της, γιὰ τὴν ἀπατηλὴ, ἀνόργανη σχέση μιὰ ἀδελφὴ τοῦ ἐλέους, ποὺ ἐφεξῆς λέγεται Ἡβὴ Μπόλτον).

Μὲ τὴν ἀποτυχία τοῦ Κλίφορντ (καὶ ἡ λέξις: ἀποτυχία ἔχει τεράστια κυκλοφορία στὸ κεφάλι καὶ στὰ ἔργα αὐτοῦ τοῦ δημιουργοῦ) ἐξοφλεῖται ἡ πρώτη φάσις τοῦ ἔρωτος. Κατ' οὐσίαν ἡττήθηκε ἐδῶ πρωτίστως ὁ ἀνδρικός σεξουαλικὸς ρόλος, ποὺ ὅζει ἐγωϊσμοῦ καὶ συμφέροντος, στὴν ἀνόργανη, διάστροφη λοιπὸν μορφὴ του, μὲ μιὰ λέξις ὁ ἔρωτας τοῦ κεφαλιοῦ, ὁ κεφαλικός, τοῦ Δία τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦ κρίνου τῆς χριστιανοσύνης, ἀπ' ὅπου ξεπήδησε ἀντίστοιχα ἡ Ἀθηνᾶ τῆς σοφίας καὶ ὁ Χριστὸς τοῦ ἐλέους, ἐξέπεσε δηλ. ὁ ἀριστοκρατικὸς μῦθος τῆς συνοισίας, διαδεδομένη στὴ φαύλη κοσμοπολιτεία μας, ποὺ λαβαίνει χώραν ἐπάνω στὸ κρεβάτι τῆς φαντασίας. Κι' ὁ ἄνδρας, ὁ ἐκπιωτὸς σεξουαλικά, συμπαρέσυρε μαζύ του καὶ τὴ γυναῖκα, ἐπάνω στὴν ὑποκρισία τῆς ἀναστολῆς, στὸ χρέος τῆς ἀσεμνης πάντα μητρικῆς σιοργῆς (κάτι, ποὺ, μολονότι πλατιά τὸ διαπραγματεύτηκε ὁ συγγραφέας σὶδ Γ ι ο ἰ κ α ἰ Ἐ ρ α σ τ ἔ ς, ἐπιζῇ ἀκόμη καὶ σὶδ Ἐ ρ α σ τ ῆ τ ῆ ς λ α ἰ ὁ ς Τ σ ᾶ τ ε ρ λ ε ῦ). Μὲ μιὰν ἄλλην ὁμῶς, ἐπίσης παταγώδη ἀποτυχία, τὴν ἀποτυχία τῆς Μπέρτας Κούτς, ἐξοφλεῖται ἡ ἄλλη φάσις τοῦ ἔρωτος, ὁ γυναικεῖος σεξουαλικὸς ρόλος, ποὺ ἐπίσης ὅζει ἀπτὰ καὶ ἀνυπόκριτα ἐγωϊσμοῦ καὶ συμφέροντος—κι' αὐτὸς εἶναι ὅχι πιά ὁ κεφαλικός, ἀλλὰ ὁ σκελικὸς ἔρωτας.

Ἡ Μπέρτα Κούτς, ξεπέρασε τὴ σεμνοτυφία τῆς κάστας της (τὸ πρόσχημα ὅλων τῶν φαιάφορῶντων, ποὺ ἀντάρειψε τὴν Ἡβὴ Μπόλτον μὲ τὸ γέρας μιᾶς οἰκονόμου πυργοδέσποινας) κ' ἔγινε μιὰ Χίλντα τοῦ ὑποκόσμου. Μὲ τὴν Μπέρτα Κούτς, ὁ σκελικὸς ἔρωτας, ὡσὰν κοινωνικὴ παιδιὰ, ἢ ὡτὰν φυσικὸς πριαπισμός, δηλ. ὡσὰν ἀνεπίσημη ἢ ἐπίσημη ἔκδοσις τοῦ θήλεος, ἐπιδεικνύει τὴν πιὸ πρόστυχη ταυτότητα τῆς ἀνθρωπιάς μας. Ἡ ἀνθρωπότητα σύμπασα πέφτει ἐδῶ σὲ παράκρουση, προπαντὸς ἡ ἀηδὴς χειραφέτησις, πρὸ παντὸς τὸ ἀηδὲς δικαίωμα τοῦ ἐνστίκτου. Ἄς μὴ κακίσει ὁμῶς κανεὶς τὴν Μπέρτα Κούτς, κατοχυρώνεται καλὰ πίσω ἀπ' τὸ δόγμα τῆς ἰσοτιμίας τῶν φύλων, πίσω ἀπ' τὴν ἀνεκδιήγητη πάντα σεξουαλικὴ πεῖνα τοῦ ἀρσενικοῦ, ἀπ' τὴν ἀφόρητὴ ἀκαριαῖα ἡττα του (πτώχευσή του καλύπτεται) ἀμέσως μετὰ τὴν πράξις, ἀπὸ τὸ ζωῶδες παράδειγμα τῆς ἀράχνης, ἢ τῆς μέλισσας. Αὐτὴ ἡ Μπέρτα—γυναῖκα εἶναι ἡ ἀράχνη, ποὺ σκοτώνει ἀραδικῶς τὰ ἀρσενικά της μετὰ τὴ γονιμοποίηση, καὶ ἐπιβάλλεται καὶ μαγνητίζει αἰωνίως τοὺς σεξουαλικούς ὁδοιπόρους μὲ τοὺς ἀτατηλοὺς ἀνικατοπτρισμοὺς τοῦ χλοεροῦ κορμιοῦ της (τοὺς ἀνικατοπτρισμοὺς ἑνὸς καταραμένου τεχνητοῦ παραδείσου), μὲ τὴν ἐλκυστικὴ, μολονότι δηλητηριώδη γύρη τοῦ ἀνοιχτοῦ φύλου της (—ἐκεῖ μέσα ὁ ἄντρας ἀποθέτει τὴν ὄντοτήτά του καὶ πνίγεται διὰ παντός, λοιπὸν ἐκεῖ στὴ γαμήλια πράξις εἶναι ὁ ὁριστικώτερος τάφος τῆς προσωπικότητος, καθὼς ἔλεγε κι' ὁ φτωχὸς Σαρλῶ).

Αὐτὴ ἡ γυναῖκα—παγίδα εἶναι ὁλόκληρη μιὰ γαιώδης βουλιμία, μιὰ ἀτέλει.

ωτη, σπασμωδική, διακεκομμένη έκκριση, πού απομυζᾷ ἄπληστη, ἀσυμφιλίωτη, ἀνυπότακτη, σαρκικὸς ἐγωϊσμὸς καὶ πλοκαμοὶ συμφερόντων πού ἐξαγοράζονται μὲ τὸ νόμισμα τῆς ἡδονῆς—ἐπιβουλὴ καὶ ἐπίθεση ἐπὶ τοῦ ἀνδρικοῦ καὶ ἐκεῖθεν ἐπὶ τῆς κοινωνίας. Ἔτσι τὴ βλέπομε παντοῦ, στὴν πατρικὴ τῆς γωνία νὰ παίζει τ' ἀντρόγυνα κορασίδα μὲ τοὺς ὁμήλικους, ἢ μὲ τὸν ἄνδρα τῆς, γυναίκα κατόπι, νὰ καμώνεται τὸ τέρας, τέλος νὰ παριστάνει τὴν ἀράχνη πού λέγαμε, στὰ πινδοεῖα τῶν πόλεων, στὴν καλύβα ἢ στὶς καλαμιές τῶν ὀρυχείων. Μὲ τὴν παγίδα τοῦ ἀνοιχτοῦ φύλου, ὅπως ἄλλες μὲ τὸ ἀηδὲς χάπι τῆς σεμνοτυφίας, μαύλισε τὸν ἄντρα τῆς, ἔχτισε τὴν οἰκογενειακὴ τῆς στέγη κ' ἐξασφάλισε μαζὺ μὲ τὴν οἰκονομικὴ τῆς ἀνεξαρτησία καὶ τὰ προσχήματα («τὴν πῆρα, γιατί ὑπῆρξε ἡ πρώτη καὶ ἡ μὴν, πού δὲν μ' ἔδωξε» ὁμολογεῖ ὁ Μέλλορς). Μὲ τὴν παγίδα τοῦ ἀνοιχτοῦ φύλου διέπρεψε τώρα σὲ μιὰ ἀντάξια τῶν σκοπῶν καὶ τῆς ματαιοδοξίας τῆς ἐπιχείρησης, κ' ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ πάγκου τῆς ἀσκοῦσε μιὰ γοητεία καὶ μιὰ ἐπιβολὴ στὴν κοινωνία τοῦ ὑποκόσμου μιᾶς ἐπαρχιακῆς ἀγγλικῆς πολίχνης στὸ Στάκς Γκαίητ (στὶς ὀλονυχτίες τῆς ταβέρνας τῆς κυρίας Μέλλορς, ἀνάλογες μὲ τὰ συμπόσια τοῦ πύργου τοῦ Κλίφορντ, λύνονται ἐπίσης ὅλα τὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς, φυσικὰ ἀπὸ τὴν ὀπτικὴ γωνία τῶν καταγωγῶν κ' ἐκεῖ συνιελεῖται καὶ ἡ συνωμοσία, πού ἐπιταχίνει τὴν κάθαρση στὸν Ἑραστὶ τῆς λαίδης Τσάτερλεϋ). Μὲ τὴν παγίδα τοῦ ἀνοιχτοῦ φύλου ξαναδοκιμάζεται, μὲ ὅσα ὠφέλη ὑλικά ἢ ἰδεολογικά ἐνέχει, ἡ ὑποταγὴ τοῦ ἀρσενικοῦ (ἐπιστρέφει στὴν καλύβα καὶ ξαπλωμένη, προκλητικὴ, ἐλπίζει νὰ ξαναμαυλίσει τὸν Μέλλορς). Εἶναι ἀκριβῶς ἡ στιγμή πού ἡ μοιραία λέξη: ἀποτυχία πεταρίζεται σὰ μύγα μέσα σὰ νεῦρα καὶ σὰ γάγγλια τῆς κυράτσας Μέλλορς, σὰ νυχτερίδα μέσα σὸ χαῶδες σπίνι—χάλασμα, πού ὑπῆρξε ἀκόμη καὶ ὁ γυναικεῖος σεξουαλικὸς ρόλος.

Ἄνδρας—γυναίκα, ὁ ἔρωτας εἶναι ἡ λάμπα πού καίγονται αὐτὲς οἱ ὑπερπολιτισμένες ἄρρωστες πεταλοῦδες, καὶ ἡ λέξη: ἀποτυχία ἢ στάχι, πού κάποτε ὑπῆρξε ὁ σκελετὸς τους καὶ τοὺς ἀντιπροσώπευε. Ὀδυσσεὺς καὶ Κίρκη εἶναι τὰ πανάρχαια συμβολικά τους ξόανα, ὅμοια σιὴ νοοτροπία, ἀλλὰ καὶ σὴν ἥττα πού τοὺς περιμένει, γιατί πάντα ὁ ἓνας, καὶ μάλιστα ὁ πιὸ ἀναρμόδιος, καιροφυλακτεῖ, νὰ σκαρφαλώσει ἐπὶ τοῦ ἄλλου, νὰ τὸν ταπεινώσει. Ὀδυσσεὺς εἶναι φυσικὰ ὁ σὲρ Κλίφορντ, πού, ἐν ὅσω αὐτὸς ἔξω ἐτάγιζε στὴν Τροία κ' ἄλλοι τὶς φιλοδοξίες καὶ τὰ ὑλικά του συμφέροντα, σκευώρησε καὶ ἐπέβαλε στὴ γυναίκα του τὴν τιμωρία τοῦ σώματος. Κίρκη ὁπωσδήποτε εἶναι ἡ κυράτσα Μέλλορς, ἔτοιμη μὲ τὰ φίλτρα τῆς νὰ κατασιρέψει ἢ ν' ἀλλοιώσει ἐκ βάθρων τὴ φύση τοῦ ἀνδρός. Λοιπὸν ὁ ἀνδρικός σεξουαλικὸς ρόλος, καθὼς καὶ ὁ γυναικεῖος σεξουαλικὸς ρόλος, τὴν ὥρα ἀκριβῶς πού φαίνονται παρὰ ποτε δυναμικοὶ, κηρύσσονται τώρα σὲ τέλεια χρεωκοπία. Καὶ ὁ γυναικεῖος βέβαια, προπαντὸς αὐτός, γιατί, χιλιετηρίδες μετὰ τὸ καθεστὼς τῆς μητριαρχίας, φορώντας πότε τὸ μανδύα τῆς ἠθικῆς καὶ πότε τῆς χειραφέτησης, λυμαίνεται τὴν ὑποδομὴ τοῦ βιολογικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ μας ὄργανισμοῦ.

Μνημὲς ἀποκαλυπτικὲς τῆς γυναικειᾶς ἐρωτικῆς παρωδίας, ἀπρόσβλητες μέχρι τοῦδε, ἔρχονται τώρα γυμνὲς καὶ κατὰκρυες στὴν ἐπιφάνεια: ἡ μητέρα τοῦ Ἀμλετ, πιὸ θῦμα ἀπ' τὸν πατέρα τῆς, ἢ Ἀναστασία Φλίποβνα, αἰώνια δυστυχισμένη, καταδικασμένη στὸ μαύλισμα τῶν ἀρρένων. Εἶναι ἡ ἴδια ριζικὴ παθολογία, πού ἐπιζῇ γύρω μας σιὴν τρέχουσα ψυχολογία, νοοτροπία, δραστηριότητα τῶν γυναικῶν τῶν ἡμερῶν μας. Ἐδῶ ἡ παθολογία ἐκφράζεται μὲ μιὰ διπλὴ ἐκτροπὴ, μὲ τὴ μορφὴ τῆς μελαγχολίας καὶ τῆς ὕστερίας. Ἡ μελαγχολία χαρακτηρίζεται τὴν παιθιακὴ στάση στὰ ἑκατομμύρια τῶν σπιτικῶν Μαριάμ, ἡ ὕστερία τὴν ἐνεργητικὴν στάση στὸν ἔρωτα κ' ἄλλοι, κάτι πού ποικίλει κάθε φορὰ, σιὴν ἔνταση καὶ συχνότητα, στὶς ἄπειρες καθημερινὲς γυναῖκες—θηρία τῆς στέγης μας. Ἀνάμεσα ἀπ' τὶς συμπληγάδες αὐτὲς τῆς παστάδος, πού εἶναι ἡ μελαγχολία καὶ ἡ

ύστερία, οἱ παθητικὲς καὶ ἐνεργητικὲς συμβίβες μας (οἱ ἱέρεις καὶ οἱ ἑταῖρες), ἡ συζυγία ρύσιαστικὰ παραμένει ἀπόβλητη. Ἐξ ἄλλου ἡ ἀντρικὴ φύση ἀπὸ πάνω πολωμένη ἄλλοτε στὸ σῶμα τοῦ πόθου κι' ἄλλοτε στὸ πνεῦμα τοῦ φανταστικοῦ ἐρωτισμοῦ χάνει κι' αὐτὴ τὴ μέθεξη τοῦ ἀντικειμένου. Ἄντρας καὶ γυναίκα, ἄρρεν καὶ θῆλυ, ὁ καθένας στὴ ἐπαφὴ τοῦ ἄλλου φύλου, ὑπηρετεῖ ἀνεπίγνωστα μιὰ ὁλόκληρη ζωὴ αὐτὴ τὴ σύμβαση, ἀποβλέπει, ἐν ὅσῳ δύναται, σὲ μιὰ προσωπικὴ, συγχεκρικὴ ἀποτοξίνωση, καὶ, ἐν ὅσῳ κυριολεκτικὰ δὲν δύναται, στὴν ἱεροποίηση τοῦ ἐρωτικοῦ ἀντικειμένου, σὲ μιὰ ἀφηρημένη θεοποίηση. Ἀπ' αὐτὴ τὴν τελευταία ἀνόργανη φάση ἀπέρρευσε ὁ ἐρχόμενος Νυμφίος τῆς χριστιανοσύνης, ἡ Διοίμα τῆς ἀρχαιότητος.

Στὸν Ἑραστὴ τῆς λαίδης Τσάτερλεϋ καὶ οἱ δύο φάσεις τῆς ἥττας κατεβισμένες στὰ ἀμιλοσόφητα ἀνθρώπινα μέτρα ἀντιμετωπίζονται, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ δράση, καὶ στὴ θεωρία, ὅπου ὁ ἔρωτας παρομοιάζεται μὲ τὴ σύσμιξη—διασταύρωση τῶν κουνελιῶν, ἡ ὁρίζεται σὰν ἀνταλλαγὴ συγκινήσεων, συνομιλία τῶν σωμάτων ἀπαράλλαχτα σὰν τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν ιδεῶν σὲ μιὰ εὐχάριστη συζήτηση, εἶται ποὺ ἡ ζωὴ σιὴν ἀδιέξοδη συνείδηση τῆς λαίδης—Πηνελόπης νὰ μοιάζει κατ' ἀνάγκην σὰν ἓνα ἐκτενὲς κοκτεῖλ—πάρυ, σὰ μιὰ ἀτέλειωτη νύχτα—τζάζ. Ὁ Ὀδυσσεύς—σὲρ Κλίφορντ καὶ ἡ τάξη του καρπώνεται αὐτὴ τὴ γυναικεία παράκρουση. Ἡ πατριαρχία, ποὺ διαδέχθηκε τὴν χρωκοπημένη μητριαρχία, ἔχει χάσει βέβαια πρὸ πολλοῦ τὰ ἐρείσματά της, τοὺς λόγους καὶ τὶς δυνατότητες τῆς ἐπιβολῆς. Ὁμως ἐπάνω ἀπ' τὸν ἔρωτα, ὡσὰν σὲ μεγαλόπετρα θεμελίων (ἐπισφαλῆ ὁπωσδήποτε) πρέπει λυσσαλέα νὰ στηριχτεῖ ὁ πύργος τῆς ἠθικῆς καὶ τῶν συμφερόντων τῶν ὀλίγων, ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ τακτικὴ μιᾶς τάξεως. Ὁ κακὸς πύργος πάω ἀπ' τὸν κακὸν ἔρωτα πρέπει νὰ φαίνεται ἀπαράγραπτος, ἀναντικαίστατος, ἀναγκαῖος, ὥστε νὰ μὴ χρειαστεῖ νὰ δοθεῖ κανὴν μάχη, ποτὲ ὁ εὐγενὴς ἔνοικος νὰ μὴ καταφύγει σὲ πο' ἐμίστρες. Ὅταν ἀπὸ τὴν ἀνδρική κυριαρχία ὁ ἔρωτας παραμένει στρεβλωμένος, δέσμιος χαμηλά, στοίχιωμα τῆς ὑποδομῆς, ἡ πατριαρχία (τῶν πατριῶν ἡ ἀρχὴ), παρ' ὅτι κλείνει τὴν ψυχικὴ δυστυχία, ἐξασφαλίζει μ' ὅλα ταῦτα τὴν ὕλικὴ εὐτυχία τους. Καθὼς κρατᾷ, ἀθέατη ἀπ' τὴ νοημοσύνη τῶν πολλῶν, τὴν ὑστεροβουλία, σὲ μιὰ σειρὰ ἐπίσης στρεβλῶν συναρτήσεων, ἐξασφαλίζει τώρα, μὲ τὸ πρόσημα τῆς νομιμότητος, καὶ ὅλες τὶς ἄλλες καίριες θέσεις τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἰσχύος, τὶς γνωστές, τοῦ καπιταλισμοῦ τοῦ 19ου καὶ τοῦ 20οῦ αἰῶνος.

Ὁ σὲρ Κλίφορντ, ὁ κεφαλαιοκράτης τοῦ κάρβουνου, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ τεκμηριώσῃ, νὰ ὑπομνηματίσῃ, νὰ μυθοποιήτῃ τὴν εὐγένειαν τῆς ἐξουσίας του. Τὰ λόγια, ποὺ προφέρονται κατὰ καιροὺς ἀπ' τὸ στόμα του, μετεωρίζονται ἀπὸ τὸ δόγμα ἕως τὴν ὑπεκφυγὴ τῶν ὠραίων ιδεῶν. Ὅταν ὅμως ἀπλώσῃ κανεὶς τὴ χειρονομία του καὶ τοὺς ἀφαιρέσῃ τὴν ὠραιοπλασία, καὶ σκίσει τὴ χλαμύδα τοῦ ἔξιωματος ἢ τῆς φαντασιώσεως, φαίνονται σὰν τεράστια σκόπιμα ψεύδη, ἄλλοθι ἐγκλημάτων. «Ὅ,τι ἔχει σημασία, λέγει, εἶναι ἀποκλειστικὰ τὸ λειτούργημα, ποὺ γιὰ χάριν του πλάστηκες καὶ προσαρμύστηκες. Καὶ ἡ ἀριστοκρατία εἶναι ἓνα λειτούργημα, ἓνα μέρος τοῦ πεπρωμένου. Ἡ ἀριστοκρατία ἄρα δὲν γίνεται ἀπὸ τὰ άτομα, ἀλλὰ ἀπὸ περιεχόμενον αὐτοῦ τοῦ ἴδιου λειτουργήματος». Ἀπ' αὐτὴ τὴ στυγνὴ διατύπωση ἐνὸς νοῦ ἀδίστακτα ὀρθολογιστικοῦ φτάνει στὴν ἐσκεμμένη ἀτμόσφαιρα ἐνὸς παράλογου μύθου. «Τὸ βεβαιῶνω ἀπολύτως, γράφει, πὼς ὁ κόσμος, ποὺ βλέπουμε, εἶναι, μέσα κι' ἐξω, ἓνας ἀβυσσαλέος ὠκεανός. Τὰ δέντρα εἶναι ὑδρόβια κ' ἐμεῖς παράξενοι ὑδρόβιοι φαῦνοι, σκεπασμένοι μὲ λέπια. Κάποτε ἡ ψυχὴ μας πνίγεται κι' ὑψώνεται, ἀπ' τὶς ἀμέτρητες χιλιάδες λευγὲς ποὺ ζοῦμε, στὴν ἐπιφάνεια τοῦ αἰθέρος, ὅπου φυσᾷ ἓνας ζωογόνος ἄερας. Ἐχω πιά πεισθεῖ, πὼς ὁ ἄερας ποὺ κάθε μέρα ἀναπνέομε, εἶναι ἓνα εἶδος νεροῦ καὶ πὼς οἱ ἄνθρωποι εἶναι μιὰ ποικιλία ψαριῶν. Μὰ εἶναι ἐπίσης ἀλήθεια, πὼς καμιὰ φορὰ ἡ ψυχὴ φτερουγίζει πρὸς

τὸ φῶς, σὰν θαλασσοῦλι ὅλη ἔκστασις, ὕστερα ἀπ' τὴν ὑδρόβια τροφή της. Πέπρωται, νομίζω, στοὺς θνητοὺς νὰ καταβροχθίζουσιν τὴν ὑδρόβια ὑπαρξὴ τοῦ διπλανοῦ τους, μέσα στὴν ὑδρόβια ζούγκλα τῆς ἀνθρωπότητος. Μὰ ἡ ἀθάνατη μοῖρα μας μᾶς φωτίζει, μόλις καταβροχθίσουμε τὴν γλοιώδη λεία μας, νὰ ξεπεταχτοῦμε ἀπ' τὰ πανόρχαια τενάγη καὶ νὰ ξαναγυροῖσμε στοὺς ὁστραφετεροὺς αἰθέρες. Καὶ τότε μόνον καταλαβαίνομε πῶς εἴμαστε ἀθάνατοι». Ὑστερα ἀπ' αὐτὴ τὴ νοσηρὴ κρίση, ἀπ' τὴν ὁποία περνᾷ ἡ ἄρρωστη φαντασία του, καταλήγει σὲ μιὰ ἀπίθανη, παγερὴ γενέτευση. «Τὸ σύμπαν, γράφει, περνᾷ, μὲ μιὰ, ἀσύλληπτη ἀπ' τὰ δικά μας χρονικὰ μέτρα, βραδύτητα, πρὸς ἄλλες, πνευματικὲς πιὰ συνθῆκες, ἔτσι πού ὁ φυσικὸς κόσμος, ὅπως τὸν ξέρομε ἐμεῖς σήμερα, θὰ ἐμφανίζεται σὰν ἑας ἀνάλαφρος κυματισμός, μόλις καὶ μετὰ βίας αἰσθητὸς ἀπ' τὸ χάος. Θὰ μᾶς μένει μόνον ἡ ἀέλειωτη βασιλεία τῶν ἀφηρημένων μορφῶν καὶ ἡ δημιουργικὴ δύναμη μὲ τ' ὅλματά της, τὰ προσδιορισμένα πάντα ἀπ' τὴν ἴδια τὴ φύση τῆς δημιουργίας. Τὸ σύμπαν λοιπὸν ἔχει δυὸ ὅψεις: ἡ μία εἶναι ἡ φυσικὴ φθορὰ καὶ ἡ ἄλλη ἡ πνευματικὴ ἀνύψωση».

Ὁ σκοπὸς, πού κρύβει κα' ἀ αὐτὴ ἡ πομπώδης καλλιέπεια τοῦ ψεύδους, αὐτὴ ἡ ἐξωραϊσμένη παραχάραξη τῆς ἀλήθειας, ὑπάρχει μέσα στὴν ἴδια τὴν τακτικὴ, μέσα στὴν ἴδια τὴ φύση τοῦ σέξ Κλίφορντ καὶ τῶν ὁμοίων του. Ὁ κόσμος αὐτοῦ τοῦ κεφαλαιοκράτου τοῦ κάρβουνου εἶναι ἓνας κόσμος χωρὶς πίστη, ρημαγμένος ἀπ' τὴν ἐσωτερικὴ μυθολογία, πού ἀπαβλέπει πρὸς τὴν ἀθέμιτη κυριαρχία, πρὸς τὴν ἐπιτυχία. Ἡ ἐπιτυχία εἶναι μία φοβερὴ θεότητα, πού, κάπου ἐκεῖ ἀνάμεσα στοὺς δυὸ παγκόσμιους πολέμους τοῦ αἵωνα μας καὶ τώρα ἀκόμη, σέρνει πίσω της τὰ θύματά της, σ' ἓνα κυνήγι, πού εἶναι κυνήγι τοῦ γκρεμοῦ, ἐποποιία τοῦ ἄγχους. «Ναί! Δυὸ ἀγέλες σκυλιὰ ἔτρεχαν πίσω ἀπ' τὴ θεὰ σκύλα, τὴ θεὰ τῆς ἐπιτυχίας: ἡ μιὰ ἀπαρτίζονταν ἀπ' αὐτοὺς πού πρόσφεραν ψυχαγωγία, δηγήματα, φίλμς, κωμωδίες, καὶ ἡ ἄλλη, ἀθέατη, ἀλλὰ πιὸ ἄγρια, πού ἔδινε κριὰς, ἡ ἀληθινὴ οὐσία τοῦ χρήματος. Ζωηροὶ καὶ παρρησιοφορεμένοι σκύλοι τῆς χαρᾶς οἱ πρῶτοι ἔδειχναν τὰ δότια τους καὶ ἀλληλοτρῶγονταν γιὰ τὴν εὖνοια τῆς θεᾶς—σκύλας. Ὅμως αὐτὰ δὲν ἦταν τίποτε μπροστὰ στὴν σιωπηλὴ μέχρι θανάτου μάχη, πού ἔκανε θραύση ἀνάμεσα στοὺς ἀναγκαίους προμηθευτὲς τῆς σάρκας καὶ τῶν κοκκάλων». Αὐτὴ ἡ ἄλλοπρόσκληση, μοχθηρὴ κυνηγεσία τῆς ἐπιτυχίας ἀφαίρεσε κάθε χάρη καὶ εὐγένεια τῆς ζωῆς, βύθισε τὴ σύγχρονη ἀνθρωπότητα στὴ νεύρωση, ἔρριξε τὴν συγκεκριμένη ἐνόργανη φύση σὲ μιὰ ἀφηρημένη ἀνόργανη φάση, σὲ νεκροφάνεια, τὴν ἀπέλειψε καὶ τὴν ἀπειλεῖ μὲ μιὰ τέλεια ἀφάνεια. Ὁ σέξ Κλίφορντ εἶναι ἐπάνω στὰ μεταλλεῖα τοῦ Τάβερασχολ καὶ σκέφτεται τὴν ἥττα του, τὴν ὁλοκληρωτικὴν ἥττα τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἰδεῶν πού ἀκόμη ἀντιπροσώπευε. «Τὸ Τάβερασχολ, αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ Τάβερασχολ; διερωτᾶται. Ἡ χαρούμενη Ἀγγλία, ἡ Ἀγγλία τοῦ Σαίξπηρ; Ὁχι βέβαια. Τούτῃ ἡ σημερινὴ Ἀγγλία σφυρηλατοῦσε τὴν μιὰ καινούργια ράτσα ἀνθρώπων. Μιὰ ράτσα πού ἦταν ὑπερευαίσθητη μόνον στὸ χρεῖμα, τὴν πολιτικὴ καὶ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ, μὰ κάθε αὐθορμησία καὶ γνησιότητα εἶχε νεκρωθεῖ ἀνεπανόρθωτα μέσα της, πιὸ πολὺ κι' ἀπ' τὴ νέκρα τοῦ θανάτου. Μισοὶ ἄνθρωποι καὶ μισὰ πτώματα, πού ἡ μισὴ ζωντανή τους ὑπαρξὴ ἀγκιστρωνόταν ἀκόμη στὴ ζωὴ, μὲ μιὰ παράξενη ἀντοχή. Κάτι σὰν μακάβρια τραγικότητα, χιοῖμορ τοῦ δημιουργοῦ, πλανιόταν πάνω σὲ τούτῃ τὴν πλάση, σὲ τούτῃ τὴ σκοτεινὴ, τὴν κολασμένη κι' ἀκατανόητη ἀνθρώπινη πλάση».

II

Ἐκεῖ πού τελειώνει τὸ Τάβερασχολ τοῦ Κλίφορντ, μὲ τοὺς κανόνες τοῦ παιγνιδιοῦ καὶ τὴν σκύλα ἐπιτυχία νὰ φρονεῖ τὴν ὑποχθόνια βιομηχανία του, ἀρχίζει ἡ πιὸ ἀθικτὴ καὶ παρθενικὴ φύση. Ἐκεῖ ἀκριβῶς, στὴ μέση τῆς ἀθάνατης φυσι-

κῆς ἐρημιᾶς ἀπυσύρθηκε καὶ περιμένει, ὁ Ὀλιβιὲ Μέλλορς. Ὁ σὲρ Κλίφορντ πρὶν λίγην ὥρα εἶχε ψιθυρίσει μέσα του τὴν ἐκκωφαντικὴ ἀλήθεια: «γενιόμαστε πτώματα, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι γενιόμαστε ζωντανὰ πτώματα». Ὁ Ὀλιβιὲ Μέλλορς φώναξε τὴ συνέχεια αὐτῆς τῆς ἀνατριχιαστικῆς μισοκομμένης φράσης, θέλοντας ἓνα τέλος τῆς μηχανικῆς ἐποχῆς, μιὰ ἐξαφάνιση τοῦ ἀνθρώπινου εἶδους, ὥσπου νὰ γεννηθεῖ μιὰ ἄλλη, ὑγιεινὴ ἀνθρώπινη ράτσα. «Δὲν ὑπάρχει πῶς μεγάλη παρηγοριά, εἶπε ἀηδιασμένος, ἀπὸ τὸ νὰ σκέριεσαι κανέναν τὴν ἐξαφάνιση τοῦ ἀνθρώπινου εἶδους γιὰ ἓνα μέγα διάστημα, ὥσπου νὰ γεννηθεῖ μιὰ ἄλλη ράτσα. Μὰ ἂν συνεχίσουμε ἔτσι, ἂν ὅλος ὁ κόσμος, οἱ δ' ἀνοοίμενοι, οἱ καλλιτέχνες, οἱ κυβερνήτες, οἱ βιομήχανοι, οἱ ἐργάτες, ἂν ὅς αὐτὸς ὁ κόσμος ἀρχίζει νὰ σκοτώνει μανιωδῶς ὅ,τι ὑπολείμματα εὐγενῆ ἀπομένουν ἀπ' τ' ἀνθρώπινα αἰσθήματα, τ' ἀπομεινάρια τῆς διαίσθησης, τὰ τελευταῖα λείψανα ἀπ' τὰ ἀγαθὰ ἐνστικτα, ἂν ὅλα συνεχιστοῦν μ' αὐτὴ τὴν καλπάζουσα καταστροφικότητα, τότε ἔχει γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἔχει γιὰ ἔρωτά μου. Τότε τὸ σκουλήκι αὐτοκαταβροχθίζεται, μὲ τὴν αἴσθηση ἑνὸς φοβεροῦ, ἀνάστατου κενοῦ. Ἀγριόσκυλα θὰ γαυγίζουν μέσα σὲ Ράγκμπυ. Κι' ἄγρια ἄλογα θὰ καλπάζουν γύρω ἀπ' τὰ πηγάρια τοῦ Τάβερχωλ. Λοιπὸν ναί, ὁ κόσμος θὰ πετύχει τὴν σωτηρίαν του, ὅταν κι' ὁ τελευταῖος ἀληθινὸς ἄνθρωπος χαθεῖ, καὶ ὅταν ὅλοι ἐξημερωθοῦν καὶ γίνουν ἡμερὰ ἄσπρα, μαῦρα, κίτρινα ζωντανά· καὶ θὰ παραφρονήσουν. Τότε ὅλοι, ἔτσι τρελλοὶ καθὼς θὰ εἶναι, θὰ περάσουν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου. Ξέρεις ὅτι οἱ λέξεις: διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου εἶναι σύμβολα πίστεως; Λοιπὸν θὰ ἀλληλοθυσιαστοῦν».

Ὁ Ὀλιβιὲ Μέλλορς, ἴσως νὰ μὴν εὐχεται, νὰ μὴ πιστεύει κατὰ βάθος αὐτὴ τὴν τρομερὴν καταστροφή πού προμαντεύει. Πάντως ἀρπάζεται ἀπ' τὴν τελευταία ἀλήθεια, τὴ σχετικὴ μὲ τὴν ἀκεραιότητα, καὶ ξαναδοκιμάζει τὸ παιγνίδι τῆς ζωῆς στὴ φυσικὴ μοναξιά του, μακριὰ ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὶς ὁλέθριες σχέσεις τους. Περίπου ὅπως ὁ Φαέθων ξεκινᾷ ἀπὸ μιὰ χειροποίητη καλὶβα, μὲ τὴ συγκεκριμένη λαγωνία του, περιφέρεται σὲ δάσος καὶ ἐπιστρέφει—ἓνας κεντρομόλος κόσμος, ἓνας ἄντρας. Ἡ Κωνστάνς Τσάτερλεϋ αἰσθάνεται κ' ἐκεῖνη σὰν Περσεφόνη, καθὼς πηγαίνει ἀπλᾶ πρὸς τὴν τρομερὴ ἐπαφὴ του—ἓνας ἄλλος, δορυφόρος κόσμος. Στὸ πείσμα τῆς μάταιης δόξας τοῦ Τάβερχωλ, στὸ πείσμα τοῦ παρθένου καὶ τῆς θρασυδείλης (Κλίφορντ—Μπέριτ), μιὰ λαίδη κ' ἓνας φύλακας ἐπωμίζονται τὴν ἐξυγείανση τοῦ μέλλοντος, μιὰ ἐξυγείανση, πού θ' ἀποφασίσει γιὰ ὅλα, γιὰ τὴν ἐξελίξη καὶ τὴ μοῖρα τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ λαίδη Τσάτερλεϋ καὶ ὁ φύλακας Μέλλορς, μακριὰ ἀπὸ θεωρίες καὶ διαστροφές, ρίχνονται τώρα κατάπληκτοι, ἀκεραιωμένοι, φυσιολογικοί, μὲς στὴν γυμνὴ ἀγκαλιά, πού ἦσαν γιὰ τὰ ἐλαστικὰ κορμιά τους τὸ δάσος Ράγκμπυ—μὲ μιὰν ἀπρόοπτη γνώση (ἡδονὴ καὶ ὁδύνη), πὼς ἡ σάρκα εἶναι ἡ μόνη γέφυρα γιὰ τὸ μέλλον. Ἡ συνειδησὴ μας σκεπασμένη αἰῶνες ἀπὸ στρώματα συμβαισμοῦ, βιομηχανικῆς ἡδονῆς καὶ σεμνοτυφίας, ἀπὸ φύλλα συκῆς δὲν προλαβαίνει στὴν ἀρχὴ νὰ ντρέπεται κι' ὕστερα, ἀπελευθερωμένη, ξεφλουδισμένη, νὰ χωνεύει τὴν πῶς ἀκάλυπτη καὶ σωστὴ λειτουργία τ' ὅ ἔρωτος.

Ἐκεῖνος, μοναδικὸς ἀνδρικός ἐπάνω στὴν θορυβώδη πλάση, πρέπει καὶ ἔξω σιωπηλὰ καὶ καίρια νὰ ὀρίζει τὸ ξεκλείδωμα τοῦ φύλου, νὰ τὴν ξεντύνει ἀπὸ τ' ἀπομεινάρια τοῦ προσωπικοῦ της χιτῶνος, νὰ τῆς γκρεμίζει τὶς πῶς παλιές καὶ τὶς πῶς βαθειές ντροπές καὶ ἀντιστάσεις της, νὰ τὴν ἔλκει στὸν πυρῆνα μιᾶς φλόγας, ὅπου ἀναλινώνεται ἀπ' ἀρχῆς τὸ βαρὺ μετάλλευμα τοῦ κορμιοῦ. Τὴν πρώτη φορὰ τὴν παίρνει καὶ τὴν κερδίζει μὲ μιὰ ζωώδη αὐτάρκεια, ἐπάνω σὲ μιὰ στρατιωτικὴ κουβέρτα, δακρύβρεκτη καὶ πληγωμένη ὡς τὴν πῶς καταναγκασμένη σιρότητα της ἀπὸ τὸ θέαμα τοῦ ἐλάχιστου γιοῦ τῶν φασισαίων. Τὸ ξεφλούδισμα τῶν στρωμάτων συνεχίζεται σ' ἄλλη φάση, ὅταν σὲ μιὰ διασταύρωση τοῦ δάσους ἡ ἀνδρική φύση τινάζεται καὶ ξανατινάζεται μέσα στὴν πῶς θηλυκὴ ὑποδοχὴ καὶ ἡ ζωώδης

αυτάρχεια γίνεται εκεί, παρουσία της πιο μεγαλειώδους φύσεως, γεννητήσια όμορφωσία. «Η φυσιολογική αναπαραγωγή είναι η πιο τίμια και η πιο περήφανη πράξη πάνω στη γη», της έλεγε κάπως ο δάσος ο Μέλλορς. (Η Ήβη Μπόλτον σέ μιιά κάμαρη του πύργου την ίδια ώρα νοσταλγοῦσε τήν ζεστασιά του κορμιού του πεθαιμένου άντρός της και ζούσε με τήν έλπίδα ότι θα τή συνέχιζε σ' ένα κρεββάτι τ' ουρανού). Σ' μιάν άλλη συνάντηση στην πόρτα το περιπτερόν ο ένικός του φύλακος πέφτει και ρίχνει σέ κατάπληκτη άπορία τή μυλαΐδη, σάν ένα χέρι, που άτλώνεται για να σκίσει τις χωριστές τους τάξεις και άστρωφτερά κάτω άπ' τήν έλεύθερη επιδερμίδα καταβαρυνθώνεται η παλιά ξεχωριστή καταγωγή και όντότητα, μιιά αντίστοιχη ήδονή δι'αγετεύεται στην καρδιά. «Η έγκαρδιότητα, η έξοικείωση ανάμεσα σέ δυο σώματα, λέγει τώρα ο Μέλλορς, είναι ο μόνος δρόμος για να συστηθούν δυο ψυχές, να βγούν έξαφνα δυο άνθρωποι άπ' τή μοναξιά τους».

Ακολουθεί έπειτα, μετά τήν αποτοξίνωση από όλες τις παλιές, χωριστές ταξικές και κατοικίδιες σχέσεις, η καθάρηση της ένοχης, της αναστολής τού ξερίζωμα, η πανήγυρις επί ταυτῶ των χαροποιών αισθήσεων, τού άσματος που αναδίνεται άπ' τή συγχορδία των όρμων, η άτέλεση, έγκάρδια σαρκική χειραψία, της άγνης γύμνιας η δοξολογία, η μεγάλη μεσημβρία του έρωτος, τ' άραβουργήματα των έπαφών και οι άυτοφυείς ώριμοι εκεί λόγοι, που έρχονται με ά σάν πνευματική συγκομιδή από τήν πιο τίμια και τήν πιο περήφανη πράξη πάνω στη γη. Ποιός δέν θυμάται τήν κορυφαία σκηνή: ρίχνονται άγρομικοί και χορευτικοί ο ένας όπισθεν του άλλου, άδαμιαίοι, μέσ στην νεροποντή, κι ύστερα, έπίσης άδαμιαίοι, άτιμέτωποι σ' ο τζάκι, στολίζονται με άνθη στην πιο έπιφανή τους γύμνια. Υποδέτω να μή προκαλει ούτε καν στους διπλόζωους σύγχρονους άστούς συνοφρύωση της μάσκας του προσώπου ή κιχλισμούς στα άγγεία του συμπαθητικού συστήματος αυτίς ο άπεριττος έορτασμός, που είναι μιιά λατρεία θρησκευτική της ήδονης, μυστικοπαθές στεφάνωμα της σάρκας. «Με τή ήρεμα δάχυλά του έπλεξε λίγες μυοσωτίδες στο χλόισμα του όρους της Άφροδίτης.

—Εκεί νά, τή μή με λησμόνει στη θέση τους.

Η γυναίκα κύτταξε τή παράξενα μικρά κάτασπρα λουλούδια στην άκρινή σκιερή γωνιά του κορμιού της.

—Τι όμορφα που είναι, είπε.

—Όμορφα σάν τή ζωή, είπε γρήγορα εκείνος, μπλέκοντας ένα μπουμπούκι καταπόρφυρου πανσέ ανάμεσα στα άσπρα.

—Νά, αυτό είμαι εγώ, της είπε. Εκεί, για να μή με ξεχάσεις: ο Μωϋσής στην καλαμιά».

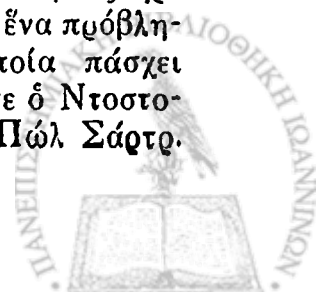
Τι σημαίνει αυτή η ιεροελεστία. Ο άνθρωπος που έγραψε τού μυθιστόρημα που τώρα έξαρθρώνουμε, είπε άκόμη, ότι ο άντρας είναι ο αϊώνιος ήλιος, ένῶ η γυναίκα είναι η σχετική πάντα νύχτα. Ο ήρας του έδω πράγματι κινήθηκε με τή διαγωγήένος ήλιου, που έξιχίασε τήν πιο αλόκρυφη νύχτα, τήν πιο σκοτεινή αντίσταση του γυναικείου φίλου. Ένας άπίθανος, μεταφυσικός, δύτης του έρωτα γυρίζει τώρα πίσω του και άτενίζει με άγανάκτηση αλλά και στωϊκότητα, τήν άτόσταση που τόν χωρίζει από τις παλιές μορφές, τήν παθολογία, τήν παρωδία του σεξουαλικού. Εκεί ξεσκεπάστηκε άφ' ένός ο γενετήσιος έρωτας, άφροδατωμέιος, σάν σκοπός ιδανικός, που κα άντησε βαθμιαία ταπείνωση και στειρότητα, μήκυτας δηλητηριώδης του σύγχρονου πολιτισμού, άφ' έτέρου σάν στόχος άσκοπος, ένστικτώδης, μοιραϊός, τού λάιτ—μοτίβ της σύγχρονης συμφορας και φαιλότηας, μέροδεμα των φύσεων, τραγική περιπλοκή των φύλων, ο άντρας με μιιά θηλυκή άπάρνηση, η γυναίκα με άνδρική βουλμία, και πανταχού παρών, ένας άπύθμενος άτομικισμός, έγωϊσμός του ιδανισμού, ή του αισθησιασμού. Εκείνος όμως, ο καθάροαίμος, άποφαίνονταν: «Μέγα πράγμα τῶ όντι να κρατηθούν (μέσ στην όμορφωσία των κορμιών και των

ἐμψυχων πνευμάτων, τῶν ὁργανισμῶν) τὰ γένη καθαρά. Καθαρὴ ἀνδρικότητα στὸν ἄνδρα, καθαρὴ θηλυκότητα στὴν γυναῖκα».

Καὶ νὰ σκεφτεῖ κανένας πὼς ἡ εὐρωπαϊκὴ διάνοηση αἰῶνες πολλοὺς ὑπηρετήσε βοοειδῶς τὴν παρωδία, τῆς ἔστησε καθεδρικοὺς ναοίς, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀκατόρθωτος συζυγίας. Νὰ ὁ Προῦστ ὁ ἐνδόκλειστοι, σὲ τί διαθλάσεις καὶ παρὰ τοῦτο ἐκρεμίζονταν, αὐτὸς ποὺ σβίαστηκε τῇ γυναικεῖα Μαριάμ. «Ἐγὼ ποὺ γνώρισα πολλὰς Ἀλμπερτίν μέσα στὴ μιὰ, νόμιζα πὼς ἔβλεπα πολλὰς ἄλλες ἀκόμη ξαπλωμένες κοντὰ μου. Ράτσες, ἀβιτισμοί, βίτσια, ἐκτείνονταν ἐπὶ τοῦ προσώπου της. Κάθε φορὰ, ποὺ μετακινεῖτο τὸ κεφάλι, δημιουργοῦσε μιὰ καινούρια γυναῖκα, ποὺ συχνὰ δὲν εἶχα ὑποπτευθεῖ. Εἶχα μπαρκαρισεῖ στὸν ὕπνο τῆς Ἀλμπερτίν. Καμιά φορὰ μ' ἔκανε ὁ ὕπνος της νὰ γεύομαι μιὰ λ γώτερο ἀγ. ἢ εὐχαρίστηση. Δὲν χρειάζομαι γιὰ τοῦτο καμιά κίνηση, ἄφηναν νὰ κρέμεται ἡ κνήμη μου κολητὰ στὴ δική της, σὰν ἓνα κοινί, ποὺ τ' ἀφήνεις νὰ σέρνεται καὶ ποὺ τοῦ δίνεις πότι—πότε μιὰ ἀλαφρὰ τάλαντευση, ὅμοια μὲ τὸ διακοπτόμενο φτεροκόπημα τῶν πουλιῶν, ποὺ κοινοῦνται στὸν αἶρα. Διάλεγα γιὰ νὰ τὴν κυττάζω τὴ μεριὰ ἐκείνη τοῦ προσώπου, ποὺ δὲν τὴν ἔβλεπα ποτὲ καὶ ποὺ ἦταν τόσο ὡραία». Νὰ ὁ Κιρκά, ὁ ἀδιέξοδος, σὲ τί καταδίκη προπατορικὴ σκοντάφτει γιὰ νὰ ξεπεράσει τὸ ἄ ἀρτήμα μὲς τὴν ἀνέφικτη ἀγκαλιά τῆς γυναίκας—Εὐας.

«Νομίζω πὼς σὲ καταλαβαίνω, εἶπε ἐκείνη, καὶ προσπάθησε νὰ πεῖ κάτι ἄλλο, μὰ δὲ μποροῦσε νὰ μιλήσει, καί, καθὼς τὸ κάλλισμά τους ἦταν κοντὰ στὸ κρεβάτι, κύλησαν σ' αὐτό. Ἐμειναν ἐκεῖ, ὅχι ὅμως ἀποξεχισμένοι ὅπως τὴν ἄλλην νύχτα. Αὐτὴ ζητοῦσε κάτι, ὅπως κι' αὐτός, καὶ μαίνονταν καὶ μόρφαζαν, κ' ἔχωνε ὁ ἓνας τὸ κεφάλι στὸ στήθος τοῦ ἄλλου, ζητώντας κάτι, καὶ τ' ἀγκαλιάσματά τους καὶ τὰ τρεμάμενα μέλη τους δὲν ἦταν ἀρκετὰ γιὰ νὰ λησμονήσουν, μόνο τοὺς θύμιζαν ἐκεῖνο ποὺ ζητοῦσαν. Σὰν τὰ σκυλιά, ποὺ ἀπελπισμένα δαγκώνουν τὴ γῆ, ἔσκιζαν ὁ ἓνας τὸ κορμὶ τοῦ ἄλλου, καί, πολλὰς φορὰς, πασχίζοντας τοῦ κάκου νὰ βροῦν τὴν εὐτυχία, ὁσμίζονταν ὁ ἓνας τὸ πρόσωπο τοῦ ἄλλου». Νὰ κι' ὁ Τζῶνς, ὁ καταραμένος, ποὺ κι' ἐκεῖνος μισότρελλος κι' ἀηδιασμένος χτυπᾷ καὶ τὰ δυὸ μέρη, καὶ τὴν ἄσεμνη μητρικὴ στοργὴ καὶ τὴν γυναῖκα—ἐταῖρα. «Σ τ έ φ ε ν (μὲ ἀπληστία). Πές μου τὸν λόγο, μητέρα, ἂν τώρα τὸν ξέρεις, τὸν λόγο ποὺ γνωρίζουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι. Ἡ μ η τ έ ρ α. Ποιὸς σ' ἔσωσε τὴ νύχτα ἐκείνη ποὺ πήδησες τὸ τραῖνο στὸ Ντάλτεϋ μὲ τὸν Πάντυ Λή; Ποιὸς σὲ λυπόταν, σὰν ἦσουν λυπημένος ἀνάμεσα στοὺς ξένους; Ἡ προσευχὴ εἶναι παντοδύναμη. Σ τ έ φ ε ν. Βρυκόλακα, ὕαινα! Ἡ μ η τ έ ρ α Παρακαλῶ γιὰ σένα στὸν ἄλλον, δικὸ μου κόσμος. Πάρε τὴν Ντίλη νὰ σοῦ κάνει ἐκεῖνον τὸν λαπατὰ κάθε βράδυ, γιὰ νὰ συνέρχεσαι ἀπ' τὴ διανοητικὴ ἐργασία σου. Χρόνια καὶ χρόνια σ' ἀγάπησα, γιέ μου πρωτοπαίδι μου, ποὺ σ' εἶχα μέσα στὰ σπλάχνα μου. Ζ ω ή. Λυώνω. Φ λ ώ ρ η (δείχνοντας τὸ Στέφεν). Κύταξε. Πάνιασε. Σ τ έ φ ε ν. Ἐκείνη ποὺ μασουλᾷ τὰ πτώματα! Γυμνοκέφαλα καὶ κόκκαλα ματωμένα. Ἡ μ η τ έ ρ α (ποὺ τὸ πρόσωπό της πάει ὅλο καὶ πιὸ κοντὰ του, ἀποστέλλοντας μιὰ ἀπόπνοια ἀπὸ στάχτη) Φυλάξου! (Σηκώνει τὸ δεξί της χέρι πρὸς τὸν Στέφεν, μὲ τὰ δάχτυλα τεντωμένα). Φυλάξου! Τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ! Μ π έ ρ τ α. Τὴν ἀστυνομία! (ὁ Στέφεν παρατώντας τὸ μαστονακί του, μὲ τὸ κεφάλι καὶ τὰ χέρια οἰγμένα ἀλύγιστα πίσω, χτυπᾷ τὴ γῆ καὶ ρίχνεται ἔξω ἀπ' τὴν κάμαρη, πέρα ἀπ' τὴς πόρνες, πρὸς τὴν πόρτα».

Ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἔγραψε τὸν Ἐ ρ α σ τ ή τ ή ς λ α ί δ η ς Τ σ ά τ ε ρ λ ε υ, μὲ τὴν ἐμπειρία τῆς δημιουργικότητος τοῦ ἔρωτος ποὺ μᾶς ἀνήγγειλε διὰ μιᾶς ἡρε κατέμπροσθέν μας τὴν ἀντινομία. Ὑπῆρχε ὡμά, δραματικὰ τεθειμένον, ἓνα προβλημα ἐπαφῆς τῶν ἀνθρώπων, μιὰ ζήτησις ἀνταπόκρισης, ἀπὸ τὴν ὁποία πάσχει ἑναγώνια ἡ ἀνθρωπότητα, ἀφ' οἷου μάλιστα μᾶς τὴν συνειδητοποίησε ὁ Ντοστογιέφσκυ καὶ οἱ σύγχρονοι ὑπαρξιακοὶ, μέχρι τοῦ Καμὺ καὶ τοῦ Ζὰν Πὼλ Σάρτρ.

Ἐνῶς ὁ Ρίλκε ὡς ἐλιξήριον ἐδοκίμασε τὴν πίστην, ὁ Κάφκα ἐπιδίωξε τὴν γεφύρωση, καὶ τὴν ἀνθρώπινην ἐπαφὴν μὲ τὴν ἐπίγνωση, τὴν διερεύνηση τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ κ' ἔμεινε μὲ τὴν πίκρα τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ στὸ στόμα: «ὁ προστιθεὶς γινώσιν προστίθῃσιν ἄλγημα». Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἐπεσήμανε τὸ πλέγμα τῆς ἀποτυχίας μὲς τοὺς φορεῖς τοῦ παρόντος πολιτισμοῦ, ἔδειξε πῶς ἡ ἀληθινὴ συμφιλίωση πρέπει ν' ἀρχίσει ἀπ' τὶς πιὸ ὀργανικὰς μας σχέσεις. Δὲν εἶναι πιά οὔτε ἡ πίστις οὔτε ἡ γνώσις ἐκεῖνη ποὺ θὰ συμφιλώσῃ τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλ' ἡ ἀνθρώπινη σάρκα, στὴν πιὸ ἱερὴ λειτουργία της, στὴν παράστασις ἑνὸς ἀρχέτυπου συμβόλου: ὁ ἄντρας κ' ἡ ὑποταγμένη, ἐγκαρδιωμένη μέσῳ τῆς ἀδέσμευτης ὑποταγῆς της, γυναίκα. «Ἀρχισε τότε, γράφει σὰ νὰ ὑπομνηματίζει μιὰ ἡρωϊκὴ συμφωνία, κάτι σὰν ἀρχὴ κοσμογονίας, ἀρχισε ὁ ἀπερίγραφτος χορὸς ποὺ δὲν ἦταν ἀπλὴ κίνησις, ἀλλὰ τέλεια, ἀέρινα τροβιλίσματα, ποὺ τρύπωναν ὅλο καὶ πιὸ βαθιὰ στὴ σάρκα της καὶ στὴν ψυχὴ της, ὥσπου κατέληξαν σ' ἓνα μόνον συμπυκνωμένο κύμα. Ἐμεινε πάντα ξαπλωμένη βγάζοντας ἀναρθροὺς, ἀκατάληπτες φωνὰς. Τούτῃ ἡ φωνὴ ἦταν σὰ ν' ἀβγαίνει ἀπ' τὰ πιὸ βαθιὰ σκοτάδια τῆς νύχτας: ἡ ζωὴ!» Καὶ συμπληρώνει τέλος ἄλλου. «Γνώρισε τὴν πλήρωσιν. Χάθηκε. Δὲν ὑπῆρχε. Γεννήθηκε: μιὰ γυναίκα».

III

Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς λεγόταν Νταίβιντ Χέρμπερτ Λῶρενς. Μίλησε ἐπὶ ζωῆς, εἰκοσιεπτὰ συναπτὰ χρόνια ποὺ ἔγραφε, μὲ ἓνα πάθος συνάμα καὶ μιὰν ἀπλότητα, ποὺ ἦταν καὶ δὲν ἦταν τοῦ κόσμου τούτου. Καὶ πάντα γιὰ τὸν ἔρωτα, κι' ἀπὸ κεῖ, μὲ μιὰ ἐρωτικὴ ἐκτίναξη, γιὰ τοὺς λαοὺς, τὶς κοινωνίες καὶ τοὺς πολιτισμοὺς, γιὰ τὸ σύμπαν, τὸ θαῦμα τοῦ μακρόκοσμου. Ὁ ἴδιος ἀπέτυχε σ' ὅλα κι' ὡς ἐκ τούτου ἀκριβῶς ἦταν ὁ μοναδικὸς ἀρμόδιος νὰ μιλήσῃ γιὰ ὅλα. Σωστὸς εὐπατρίδης τοῦ πνεύματος καὶ συνάμα ἀπολίτιστος, κι' ἀκοινωνήτος, ἓνας μικρόκοσμος.

Ἦταν ἡ Φρίντα δίπλα του, κι' αὐτὸς ἀνέπαφος. Ὅπως ἓνας ναὸς ἀπ' τὰ κεριὰ—τόματα τῶν πιστῶν, ζώνονταν ἀπὸ μέρα σὲ μέρα ὁλοένα ἀπὸ θηλυκὰς ὑπάρξεις: τὴ Λούχαν, τὴ Μάμπελ, τὴ Μπρέττ, τὴν Κάρσγουελ. Ἡ Φρίντα ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀναστάτωνε τὴ βιολογικὴ, τὴν ψυχικὴ, τὴν κοινωνικὴ ἰσορροπία, τοῦ φώναζε κατάμουτρα: «δὲν εἰσὶν ἀριστοκράτης». Καὶ βέβαια δὲν ἦταν, τὸ ἔξερε καλὰ ὁ μικρόσωμος γιὸς τῶν ἀνθρακωρύχων τοῦ Μίτλαντ, ποὺ ὑπνωττε πρηνὴς μὲς στὰ τραῖνα, ἀδειαζε τὰ ρουθούνια του στοὺς δημόσιους χώρους, μιλοῦσε μὲ τὴν πιὸ τραχιὰ προφορὰ στὰ σαλόνια, μάλλον μ' ἀνοικονόμητα νεῦρα στοὺς δρόμους. Ἡ Φρίντα τὸν ἐκδικοῦνταν κάτω ἀπ' τὴ στέγη, αὐτὴ ποὺ ἐκπροσωποῦσε τὴ μιὰ μορφὴ τοῦ ἐκφυλισμοῦ, τὴν ἐνεργητικὴν γενετήσια ὑστερία. Γιὰ τὴ Λούχαν, τὴ Μπρέττ, τὴν Κάρσγουελ ἦταν ἀπεναντίας, ὄχι πιά ὑποανάπτυκτος, ἀλλὰ ὑπερ ἀνάπτυκτος μὲ σημασιοδοτήσεις λέξεων, ποὺ ἀκούγονταν στ' αὐτιά του σὰν χαριστικὰς βολὰς τοῦ ἐρωτικοῦ δυναμισμού του: ἀρχοντας Λανσελότος γιὰ τὴ μιὰ, γιὰ τὶς ἄλλες ἅγιος, ἢ ἔστω κρᾶμα διαβόλου καὶ ἀγίου. Αὐτὲς πιά ἀντιπροσώπευαν τὴν ἄλλη μορφὴ τοῦ ἐκφυλισμοῦ: τὴν πιὸ παθητικὴν μητρικὴν ἀσέλγεια. «Πάντα αὐτὴ ἡ καταχθόνια Παναγία μὲ συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ της (ἐννοεῖ: τῆς ἀποστολῆς της), ἔγραφε ἀποκαμωμένος ὁ ἴδιος τὴν ἐπόμενη ὥρα, ποὺ κατατρῶγει τὰ ζωντανὰ μας

σωθικά, μᾶς ἀπειλεῖ ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή μὲ τὴν ἀγάπη της μέχρι τοῦ τάφου». Δὲ μποροῦσε νὰ κίνει μαζί τους ἔρωτα, τοῦ φώναζαν καὶ δὲν ἀποκρίνονταν, μολονότι ἡ σάρκα του ἦταν τρομερὰ εὐγλωττη, εἰπώθηκαν ἀκόμα κι' αὐτά, σὰν καταδίκη τοῦ κορμιοῦ του, καταδίκη τῆς εἰλικρίνειας τοῦ μεγάλου μηνύματός του. Ὅμως φαίνεται πὼς ὑπάρχουν ἀκόμη σπάνιες φύσεις, πού ἀπὸ ζωτικότητα πληθωρική, ξεπερνοῦν τὰ ἀντικείμενά τους καὶ τὶς κοινὲς συννευρέσεις μὲ τὴ συμβατική δρέψη χαρᾶς, μὲ τὴν κοινήν ὀνοματολογία τους. Ὁ Λῶρενς, πού ἀπ' τοὺς συμβατικούς, τοὺς μηχανικοὺς αὐτῆς τῆς πρωταρχικῆς ἀνθρώπινης λειτουργίας, ἀπ' τοὺς ἀνόργανους, ὅπως θὰ ἔλεγε κ' ὁ ἴδιος, κατηγορήθηκε ἀκόμη καὶ σὰν διάστροφος καὶ ὁμοφιλόφυλος, φαίνεται πὼς ἦταν μιὰ ἀπ' τὶς σπάνιες ἐκείνες ἐρωτικὲς φύσεις, μιὰ φύση μοναχικὴ κι' ὁπωσδήποτε ἀπόλυτη.

Γύρω ἀπ' τὸ Λῶρενς μετὰ τὶς γυναῖκες μαζεύτηκαν κατὰ τὴν ἀποκαθίλωσή του οἱ ἄνδρες: οἱ εὐσχημοὶ Ἰωσήφ, οἱ ἀπλοῖκοι εὐαγγελισταί, οἱ μεγαλόσχημοι αἵρεσιάρχες τῆς θρησκείας του, σχολιαστὲς μικρόσχοιοι τοῦ σκληροῦ τραγουδιοῦ τῆς ζωῆς του καὶ ψέλλισαν ἢ ἐκραύγασαν τὶς Κυριακάτικες ἱστοριοῦς τους. Ὁ Ἀλτιγκιον εἶδε σ' αὐτὸν τὸν μέγα οὐτοπιστὴ κατὰ τὴν Δὸν Κιχώτη τοῦ ἔρωτος. Ὁ Μάρρεη κατόπι ἀναγνώρισε στὴ ζωϊκὴ ἀποτυχία του τὴν τιμωρία γιὰ τὴν ὕβρι του, τὴν αὐθάδη δοκιμὴ γιὰ τὴ μεγάλη ἐρωτικὴ ὑπέρβαση, μιὰ Προμηθεϊκὴ, καλύτερα Φαουστικὴ βουλιμία. Ὁ Μίλλερ τέλος ἀνακάλυψε, μὲς στὰ βήματα καὶ τὶς σπασμένες εἰκόνες τῆς ζωῆς του, τὴ μονομανία, καὶ τὸ πρᾶγμα ἐθύμιζε Ἀμλετ. Πόση πρισματικὴ διάχυση, πόση προκατάληψη καὶ σύγχυση, πόση περίφραση καὶ γεωμετρικότητα καὶ τεθλασμένες σ' αὐτὰ τ' ἀγκαλιάσματα τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν δορυφόρων του, γύρω ἀπὸ μιὰν ἀλήθεια μάλιστα τόσον αὐτονόητη καὶ ἀπλὴ καὶ στρογγύλη, ὥστε νὰ πλησιάζει τὸ θαῦμα. Μολονότι προτίμησε τὴ Φρίντα γιὰ νὰ παίξει τὸ παιγνίδι, πού παίζεται μόνο μὲ δυὸ ἀνθρώπους, καθὼς ἀπλᾶ ἔλεγε, ἔσερνε καὶ τὶς ἄλλες γυναῖκες ἐπὶ πολὺ σὰν παρὰσιτα πίσω του, σὰν τατουάζ ἐπάνω στὸ μακρὺ σῶμα τῆς ζωῆς του. Τὸ μακρὺ σῶμα τῆς ζωῆς του, γιὰ νὰ σώσει τὰ σώματα τῶν τριγυρινῶν καὶ τῶν μεταγενεστέρων του, τὸ σπαταλοῦσε καὶ τὸ θυσίαιζε, καθὼς τὸ ἔσερνε, ὅπως ἓνα φίδι, πού αὐτοδηλητηριάζεται, ἀνάμεσα ἀπὸ ὀλονὲν νέους ἐχθροὺς ταξιδεύοντας νυχθημερὸν ἐπάνω σ' ὅλες τὶς ἡπείρους, κηρύσσοντας ἄφωνα μὲ τὴν ἀποτυχία τοῦ δικοῦ του παραδείγματος, τὴ μόνη ἀποκάλυψη τῆς σωτηρίας.

Στὰ νηφάλια ἐνδιάμεσα ἄφηνε καὶ γιὰ τοὺς κατοπινούς τὰ ἔχνη τῆς διδασκαλίας του, ζωγράφιζε, ἔγραφε δράματα, μυθιστορήματα, διηγήματα ποιήματα. Ἐκτὸς ἀπ' τὸν Ἑραστὴ τῆς λαίδης Τσάτερλεϋ καὶ τὰ λοιπὰ λογοτεχνήματα διέγραψε τὰ κίνητρα, τὴν ἀνατομία, τὶς ψάσεις καὶ τὸ βεληνεκὲς αὐτῆς τῆς σωτηρίας, κι' ἄλλου, μὰ πιὸ πολὺ στὴν Καγκουρώ, στὴν Ἀποκάλυψη, προπαντὸς στὴν Φαντασία τοῦ ὑποσυνείδητου. Μισοῦσε τὸν Φρόυντ κι' ὅλη συλλήβδην τὴν ψυχανάλυση, κι' ὅμως ὁ ἴδιος ἐγκαινίασε τὴν ψυχολογία τοῦ βάθους τοῦ ἐπάνω στῆς σαρκὸς τὸ μέγα δικαίωμα. «Τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα τοῦ σέξ, ἔλεγε, εἶναι ὅπως ἓνας σκελετὸς ἐναντι τοῦ ζωντανοῦ σώματος». Τὴν ἀπόλυτη ἐρωτικὴ κατάφαση κι' ὁμοφωνία ἐκεῖνος τὴ βρῆκε, καθὼς εἶδαμε, μέσα στὴν

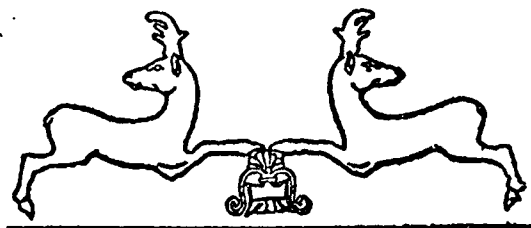
ἀπρόσιτη φύση, ἐκεῖ πού ἀποφλοιώνονται οἱ ἐπίκρητοι ἄνθρωποι. Μὲς στήν ὄργανωμένη κοινωνία ὁ ὕγις ἔρωτας ἦταν ἓνα καρπός, πού φιλοξενοῦσε μέσα του ἓνα σκουλήκι. «Ὑπάρχουν, παρατηροῦσε, σκύβοντας στὸν πυρῆνα τοῦ καρποῦ, δυὸ εἰδῶν ἔρωτες στήν κοινωνία μας: ὁ πνευματικὸς καὶ ὁ αἰσθησιακός. Στὸν αἰσθησιακὸν τὰ αἰμάινα στοιχεῖα τῶν δύο φύλων σχεδὸν ἐνώνονται. Σχεδόν. Ποτὲ ὁλότελα. Ὑπάρχει πάντα ἓνας λεπτὸς φραγμός, πού δὲν πρέπει ποτὲ νὰ σπάσει, ἐπὶ ποινῇ αἱμορραγίας. Στὸν πνευματικὸν ἔρωτα ἡ ἐπαφὴ εἶναι καθαρὰ νευρική. Τὰ νεῦρα τῶν ἐραστῶν δονοῦνται σὰν δυὸ ὄργανα. Ἀλλ' ὅταν ἡ δόνηση πολὺ μεγαλώσει, τὰ νεῦρα σπάζουν κι' ἀκολουθεῖ ἓνα εἶδος θανάτου». Σὲ δοκίμια ἔξοχα γιὰ τὸν Μαλβίλ, τὸν Οὐίτμαν, τὸ Πόε ἐφήρμοσε τὴ θεωρία του. Γι' αὐτὸν ὁ Προῦστ εἶναι ἓνας οὐδέτερος, ἓνα πνεῦμα πού αὐτοθαυμάζεται, κάτι σὰν Νάρκισσος. Πιο πέρα οἱ ἐνεργητικοὶ ἔχουν χάσει κι' ἐκεῖνοι τὰ μέτρα τους, ὁ Οὐίτμαν εἶναι ἓνας ἀπληστος βάρβαρος τοῦ αἰσθητικοῦ ἔρωτος, ὁ Πόε ὁ μέγας ἐπιληπτικὸς τοῦ πνευματικοῦ ἔρωτος. Φαίνεται πὼς ἡ κοινωνία ὁλόκληρη κατατρῶγεται ἀθόρυβα ἀπὸ τὰ δόντια αὐτοῦ τοῦ τρωκτικοῦ. Ὁ Λῶρενς λέγει: «Ὁ ἔρωτας εἶναι ἡ αἰτία ὅλων τῶν νευρώσεων, τῆς φυματιώσεως, τῆς λευκῆς ἀρρώστειας». Ἔχομε στὸ νοῦ μας ὅ,τι πρὶν ἔλεγε γιὰ τὶς ἀνόργανες σχέσεις. Καὶ τὸν καταλαβαίνομε, ὅταν ἀφοριστικὰ γενικεύει: «Ὁ πολιτισμὸς μας ὅλος εἶναι νεκρὸς, ὅλοι μας γεννηθήκαμε πτώματα, ζωντανὰ πτώματα».

Ὁ Λῶρενς, ὕστερα ἀπ' αὐτὴ τὴ συνταραχτικὴ διαπίστωση, πέρασε στήν ἀρνηση ὅλου τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ, τοῦ σύγχρονου ἔρωτος. Εἶπε: «Ὁ παλαιὸς καθρέφτης τῶν λευκῶν πρέπει σιγὰ—σιγὰ νὰ κατασιραφεῖ, ν' ἀποσυντεθεῖ». Μετὰ τὸ ταξίδι του στὶς γυναῖκες καὶ στοὺς ἄντρες, τὸ ταξίδι τῶν ἡπείρων ἀκολούθησε τὸ μακρὸν ταξίδι μὲς στοὺς ἀρχαίους λαοὺς, τὸ ταξίδι στήν ἱστορία. Ἐκεῖ βρῆκε μιὰ πράξη ἀλώβητη, ὑγιεινή, ζωντανὴ στοὺς πρωτόγονους, διατηρημένη στήν πεῖρα καὶ τὴ σοφία τῶν παλαιῶν πολιτισμῶν. Ἐκτοτε, ἀφ' ὅτου αὐτὸς ἀνακάλυψε τὰ κλειδιά τῆς υἱείας, ὑπάρχει πύλη σωτηρίας, λουτρὰ ν' ἀναγεννηθοῦμε. Τὰ λουτρὰ τῶν παραλυτικῶν βρίσκονται πίσω ἀπ' τὸν λευκὸν καθρέφτη, πίσω ἀπ' τὴν χαλασμένη εὐρωπαϊκὴ κουλτούρα μας, πίσω ἀπ' τὰ συμβόλαια τῶν λευκῶν. Εἶναι ἐκεῖ, πίσω ἀπ' τοὺς Ἕλληνες, στοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ὁ Λῶρενς ἐβάδισε ἀνάποδα τὴν ἱστορία, ὁλόγυμνος, ἀσκητής, κι' ὅταν ἐπέστρεψε, ζωώδης, καὶ λαμπερὸς καὶ πληθωρικὸς, ὁ λευκὸς καθρέφτης τὸν παρομόρφωσε στὰ μάτια μας. Στὰ μάτια μας ἐφάνταξε ξάφνου, ὡσὰν μέ μιὰν ἀλόγιστη υπεράρχεια βιολογικῶν καὶ πνευματικῶν ὁρμονῶν, ἓνας Βάκχος. Ἀλλ' ἦταν πολὺ γοιθικός, δηλ. βλοσυρὸς κ' ἐνδόκυσμος, ὅλος ἐνδοστρεφεῖς ἐκκρίσεις, ἀποθέματα ἐμπειριῶν, γιὰ νὰ εἶναι ἀπλῶς ἓνας Βάκχος.

Ὁ Λῶρενς πραγματικὰ ἔκανε παντοῦ μιὰ κατάδυση, ὑπηρετώντας τὸ σχῆμα μιᾶς διαλεκτικῆς πάλης, μὲ ἀποτέλεσμα ὅχι τὴ σύνθεση τῶν ἀντιθέσεων, ἀλλὰ τὴν ἐπιδείνωση, τὴν ἐμπέδωση τῆς τραγικότητος. Κατάδυση στοὺς λαοὺς τῶν ὄρυχείων, στὰ ἔγκατα τῆς γῆς, πού τοὺς ἀντιπαρέθετε μὲ τοὺς ὑπερ—ἀνθρώπους τῶν πύργων. Κατάδυση στήν ὑποστάθμη τῆς κοινωνίας, ἢ στὴ φυσικὴ μοναξιά, πού τὴν ἀντιπαρέβαλε μὲ τοὺς φαύλους κύκλους τῆς κοσμοπολιτείας μας. Κατάδυση τέλος στὰ ὑποστρώματα τῶν ἀρχέγονων πολιτισμῶν, πού τοὺς ἀντιπαρέβαλλε μὲ τὴν σύγ-

χρονη ἀντινομία τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀπὸ κεῖ, ἀπ' ὅλες τῆς βυθομετρήσεις του ἔφερε διδάγματα ἀπλᾶ καὶ συνάμα καταπληκτικὰ, μηνύματα βουερά, ἀνυπόφορα γιὰ τὰ τύμπανα τῶν αὐτιῶν μας. Ἔσερνε ἀκόμη, κάθε φορὰ πὺν ἀνέβαινε, ἀπὸ τῇ θαμένη ἀρχέγονη ἐμπειρία τοῦ κόσμου, ἓνα κῦμα—χνούδι μεγάλων ὑπαινιγμῶν, ἓνα νέφος συμβόλων, καὶ κάτω ἀπ' τὸ νέφος περπάτησε, πλαισιωμένος μὲ τοὺς ἥρωες τῆς ξένης δυστυχίας, ἡ τοῦ δικοῦ του μετα—φυσικοῦ σεξουαλικοῦ θριάμβου. Ἐδῶ ἐτέθησαν ἐπὶ τάπητος καὶ πάλι, γιὰ νὰ ἐξετασθοῦν ἀπὸ ἄλλη ὀπτική γωνία, τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς καταγωγῆς, τῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ προορισμοῦ μας, τὰ προβλήματα τὰ κοινωνικά, τὰ ὄντολογικά, τὰ κοσμολογικά.

Ποιὰ ἦταν λοιπὸν ἡ πρόθεση, τὸ νόημα τῆς προσφορᾶς, ὁ γήϊνος ἀγώνας τοῦ Λῶρενς; Γύρω του οἱ χαρακτηρισμοὶ εἶναι πολλοί, σηματοδεδεμένοι μὲ τὴν ὥμή, φθαρτή, συγκεχυμένη μας γλῶσσα. Ὅχι βέβαια ἓνας, πὺν εὐφραίνονταν νὰ προσφέρει γενετήσια συμπόσια. Ἀλλ' αὐτὸς ἦταν ἀτλούστατα ἓνας ἀπὸ ἐκείνους, πὺν, ἀπὸ αἰῶνα σ' αἰῶνα, βγαίνουν μ' ἓνα ραβδί κι' ἓνα δισάκι στὴν πλάτη, στὸ σταυροδρόμι τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ Λῶρενς βγῆκε γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ *Corpus delati* τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ *corpus delati* τοῦ πολιτισμοῦ. Ἦταν ἓνας ἀπόστολος, θυσιασμένος ὁ ἴδιος, γιὰ νὰ προσφέρει στοὺς ἄλλους τὴ χάρι τῆς ἀποκάλυψης. Ἀποστολικά εἶναι τὰ λόγια του, κρυπτογραφήματα ὡμά, ρεαλιστικὲς ἐξισώσεις, ἀκατάληπτες γιὰ τοὺς πολλούς, τοὺς χαλασμένους, τοὺς ἀνόργανους, τοὺς φαιὰ φοροῦντας. Τὸ γενετήσιον ἐνστικτον, ἔλεγε, εἶναι ἡ σταυρική τομὴ τοῦ ἔρωτος. Ἦταν ἀκόμη ἓνας σεξουαλικά ἐστιαυρωμένος, ἀλλ' εἶχε μέσα του τὴ δυνατότητα γιὰ ἀνάσταση, ὅταν διακήρυσσε: «Ἡ σάρκα εἶναι μιὰ—ἡ μόνη—γέφυρα γιὰ τὸ μέλλον». Μὲ τὸν Λῶρενς τὸ ἐνστικτον αὐτῆς τῆς σάρκας πὺν σταυρώνεται ἀφορᾷ τὴν ἀνάσταση τῶν καθαρῶν γενῶν, τῶν καθαρῶν πολιτισμῶν, τοῦ σύμπαντος. Εἶναι τὸ ἐνστικτον—ἀρχή, πρωταρχή, οὐσία γενετήσια τοῦ κόσμου, περίπου ὅπως τὰ ἀρχικά στοιχεῖα τῆς δημιουργίας: τὸ πῦρ τοῦ Ἡράκλειτου, ὁ νοῦς τοῦ Ξενοφάνη, τὸ ἐν τοῦ Παρμενίδη, ὁ νοῦς τοῦ Εὐαγγελίου. Κι' ὅταν ἔκλεισε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, κλειδώθηκε σιὸ κουβούκλι πὺν κ' ἐκεῖνοι κλειδώθηκαν, ἀφήνοντας ἔξω λίγα ἀγκαθωτὰ λέπια, πὺν ἀκόμη ἀγκυλώνουν τὰ γάγγλια τῶν ἀνήσυχων ἀστῶν τῆς σύγχρονης ἀνθρωπότητος.

LAFONTAINE

ΟΙ ΒΑΤΡΑΧΟΙ ΠΟΥ ΖΗΤΟΥΝ ΒΑΣΙΛΙΑ

Ἄπ' τὸ πολίτευμα τὸ δημοκρατικὸ
βαρέθηκαν οἱ βαθρακαῖοι
καὶ τέτοια σήκωσαν φωνή, τέτοιο κακό,
πὺν ὁ Δίας ἓνα βασιλιὰ γιὰ τὸν λαὸ διαλέει.
Ἦταν καλόβουλος· μά, πέφ'οντας βαρειά,
τέτοια φριχτὴν εἶχεν σηκώσει ἀντάρα,
πὺν ἡ βαλτογέννητη σπορά,
κουτὴ ἀπὸ κούνια, κι' ἀπὸ κούνια φοβιτσάρα,
τρυπώνει, κάπου σιτὸ νερό,
μέσα στὰ βούρλα, στὰ καλάμια,
στοῦ βάλτου μέσ' τὰ νοτερά θαλάμια,
καὶ δὲν τολμοῦσε ν' ἀντικρύσει, γιὰ καιρό,
αὐτόν, πὺν γιὰ καινούργιο Γίγαντα ἔχει πάρει:
μὰ ἦταν μονάχα ἓνα χοντρόκοπο δοκάρι.

Ἔσκιαξε ἡ ὄψη ἡ σοβαρὴ τοῦ βασιλιὰ ἀπὸ ξύλο
τὸν πρῶτο τους, πὺν, γιὰ νὰ ἰδῇ τὸν Ρῆγα τὸν λαμπρό,
πῆγε κοντά του· μὰ ἔτρεμε ἡ καρδιά του σὰν τὸ φύλλο.
Μὰ μπαίνει κι' ἄλλος, ὕστερα ἄλλος στὸ χορό·
ἀσκέρι ἐπρόβηλαν σωστὸ τὴν ἴδια κιόλα μέρα·
καὶ τέτοιο, τέλος, πήρανε οἱ βαθρακαῖοι ἀέρα,
ὥστε στὴν πλάτη ἀνέβηκαν τοῦ νέου τους βασιλιᾶ.
καὶ αὐτὸς, καλόκαρδος, δὲν βγάζει οὔτε μιλιὰ
Σπάζουν ξανὰ τοῦ Δία τ' αὐτιά οἱ βατράχοι:
«θέλουμε, λένε, βασιλιὰ σωστό, πὺν νᾶχη
φωνὴ καὶ νεῦρα». Κι' ὁ Θεὸς ρίχνει ἀπ' τὸν οὐρανὸ
ἓνα μονάρχη, πὺν τοὺς χάφτει, πὺν τοὺς τρώει,
πὺν τοὺς μασάει, τοὺς πολεμάει: ἓναν γερανὸ!
Χτυπιέται, κλαίει καὶ μύρεται τῶν βαθρακαίων τὸ σόϊ.

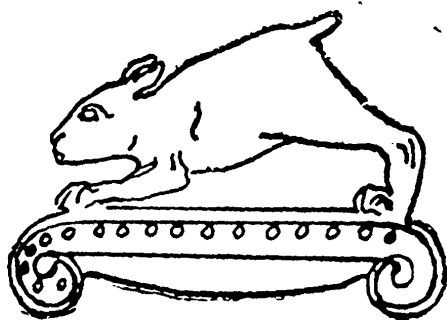
Καὶ λέει ὁ Δίας: «στὸ δικό σας κέφι τὸ γελοῖο
δὲν θὰ ὑποτάξουμε τὸ θεῖο μεγαλεῖο!
Ἄς εἴχατε ἐξαρχῆς φροντίσει καὶ κοιτάξει
νὰ ζήσετε στὸ νόμο σας καὶ στὴν παληά σας τάξη.
Μὰ δὲν τὸ πράξατε. Ἦταν σωστὸ νὰ σᾶς ἀρέσει
ὁ πρῶτος σας, ὁ βολικός, ξύλινος βασιλιᾶς.
Τώρα, μπροστά στὸν τύραννο πέσετε τῆς κοιλιᾶς,
μὴν τύχη καὶ χειρότερος ἀπὸ ψηλὰ σᾶς πέσει.

Ο ΓΑΪΔΑΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΣΚΥΛΙ

Ἄς μὴ βιάζῃ ποτὲ τῇ φύσῃ του κανεῖς,
 γιατί ἔτσι τίποτα δὲ θ᾿ ἄκανε μὲ χάρη.
 Ἄς ἀγοῖκος, ὅσο λοῦστρο καὶ νὰ πάρῃ,
 δὲ θὰ φερθῇ ποτὲ σὰν εὐγενής.
 Πλάσματα λίγα, ἀπὸ τῇ μοῖρᾳ σφραγισμένα,
 ἔχουν τὸ χάρισμα ν' ἀρέσουν στὸν καθένα.
 Ἄς κάμουμε κομπόδεμα ἐτούτῃ—δὰ τῇ σκέψῃ,
 γιὰ νὰ μὴ μοιάζουμε στοῦ μύθου τὸ γομάρι,
 ποὺ γιὰ νὰ παραστήσῃ τὸν ἀγαπησιάρη,
 τὸ ἀφεντικό του πῆγε νὰ χαϊδέψῃ.
 «Πῶς γίνεται λοιπὸν, σκεφτόνταν πικραμένος,
 νὰ τὰ βολεύῃ ὁ σκύλος τοῦτος μιὰ χαρά,
 φίλος μὲ τὸν ἀφέντῃ καὶ μὲ τὴν κυρά,
 γιατί εἶναι ἀπὸ τῇ φύσῃ μικροκαμωμένος,
 κι ἐγώ, πάντα δαρμένος, καταφρονημένος;
 Καὶ κάνει τί; σοῦ χαιρετάει μὲ τὸ ποδάρι.
 Κι' ἀμέσως βρέχουν χάδια καὶ φιλιά.
 Ἄν αὐτὸ φτάνει γιὰ νὰ σ' ἔχουν κανακάρη,
 δὲν εἶναι δύσκολη δουλειὰ»
 σὰν ἔκαμε τῇ σκέψῃ τούτῃ τῇ σοφῇ,
 βλέποντας τὸν ἀφέντῃ του ὀρεξᾶτο,
 τὸ πλᾶσμα τ' ἄχαρο, χοντροκοπιὰ γεμᾶτο,
 σκάνει τὸ φαγωμένο νύχι ἀπὸ τῇ γῇ,
 στὸ μάγουλο τοῦ τὸ περνάει μὲ ἀνοστιὰ πολλή.
 Καὶ γιὰ νὰ δώσῃ πιὸ λεπτὴ στὰ χάδια τοῦτα χάρη
 τὴν πράξῃ του μὲ γκάρισμα στεντόρειο ἀκομπανιάρει.
 «ὦ, ὦ, τὶ νάζι, ὦ, τὶ μελωδία!
 Ὁ Ἄρχοντας λέει, —Γιὰ τρέξε γαῖδουριάρη».
 Ἔρχεται ἐκεῖνος τρέχοντας, τοῦ ἀργάζει τὸ τομάρι,
 ἀλλάζει ὁ γαῖδαρος σκοπὸ, καὶ λήγει ἡ κωμωδία.

(Μετάφραση ΑΡ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ)

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

ΑΜΦΙΣΤΟΜΗ ΧΕΙΡΑΨΙΑ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Διαβάζοντας ένα ξένο διήγημα, ηύρα κάμποσες σελίδες απ' την άλλη ζωή μου, που έχω αφήσει τώρα. Στο σύθαμπο μιᾶς τελευταίας αὐγῆς. Μιὰ ζωή, πρὶν ἀπὸ χρόνια, στὰ περιθώρια τῆς ἀνάμνησης. (Τόπος πού δὲν χαμογέλασε ἀπὸ κείνα τὰ χρόνια). Κι' ἀπ' τὶς μακρινὲς αὐτὲς σελίδες, ἔπessαν, καθὼς τὶς διάβαζα, λίγα ξηρὰ φύλλα. Τριαντάφυλλα μαδημένα, πού κράτησαν τὴν εὐωδιά τους, ὅπως οἱ παιδικὲς πεταλοῦδες. Στὰ πρῶτα βιβλία. Καὶ διαβάζοντας, προχώρησα κάτω ἀπὸναν θαρὺν ὄγκο, πού ἔφραζε τὴν αὐλαία. Σφράγιζε τὸ παρελθόν. Τίποτα δὲν εἶχε χαθεῖ. Ὅλα μοῦ ἦταν μπροστά. Μονάχα, ἐνοιωθα τὸ χρόνο ἀνάμεσά μας. Κι' αὐτὸ ξανέμιζε τὶς μορφὲς πού εἶχαν τὰ περιστατικὰ καὶ τὰ γεγονότα. Πρὶν ἀπὸ κείνα τὰ χρόνια. Τὸ τοπίο εἶταν βαθυπράσινο, σκοτεινὸ καὶ ἀκίνητο. Ἔτσι πού μοῦπιανε τὴν ψυχὴ. Μεθοῦσε βαρειά ὁ πόνος τῆς νοσταλγίας καὶ τὰ ὄνειρα ἐκείνα!.. Ὅλα χάθηκαν μαζί μὲ τὶς μέρες πού ποντίστηκαν στὴν αἰωνιότητα. Κι' ἐγὼ δὲν εἶμον ἐκεῖ παρὰ μιὰ θύμηση, πού ξαναγύρισε στὴν κοίτη ἐνὸς ποταμοῦ. Ὅπου ἡ ἴδια εἶχε πνιγεῖ, ἀδημονώντας νὰ φτάσει στὴ θάλασσα... Κι' εἶμαν—τόξερα—δεμένος ἀπόλυτα καὶ ζεστὰ μὲ τὴν ὑπόσταση καὶ μὲ τὸ ὕψος αὐτοῦ τοῦ τοπίου. Δὲν ξέρω ἂν, ὡστόσο, θὰ μπορούσα ν' ἀνοίξω στὸν ὀρίζοντα λίγο κι' ἀπ' τὴν ἀνάσα ἐνὸς τραγικοῦ φεγγαριοῦ. Θὰ εἶταν ἓνα ἀπότομο θρόισμα, πού θὰ τάραζε τὴ γαλήνη... Κι' εἶμαν ἀλάργα ἀπὸ χίτρινα. Κάτω ἀπ' τὴ σιωπὴ καὶ τὴν προσευχὴ ἐνὸς ἐλαιώνα. Ἐκεῖ (λέγοντας) πέρα, εἶταν ἡ ἄλλη ζωή. Πίσω ἀπ' τὴ δυνατὴ σιωπὴ μιᾶς ἐγγρωμῆς ὥρας. Ἐνα κύμα ξαναμέστικε πάνω ἀπ' τὸ φῶς στὰ ξηρὰ φύλλα. Βαθυπόρφυρο κι' ὀλόδροσο κα-

θὼς εἶταν, χάθηκε στὸ διψασμένο μοῦχρωμα. Θύμισε, σὲ μιὰ στιγμὴ, τὸ γλυκόπνοο στραπτάλισμα ἀπὸ τὴν πρωϊνὴ πάχνη. Στὸν κάμπο. Ἔσυρα τὰ πόδια μου στὴ πνοὴ πού χάιδεψε, πὺρ πέρα, κάτι ὀλάνθιστες πικροδάφνες. Κι' ὅλ' αὐτὰ εἶταν ἓνα μαζί μου. Ὁχρὲς φωνὲς πού δὲν ἔφταναν νὰ μᾶς χωρίζουν ἀπὸ μιὰν ὀλόζεστη χειραψία μὲ τὸ παρελθόν. Ἐνῶ, πέρ' ἀπὸ κεῖ, παραμόνευεν ἡ ἀλχμαλωσία στὸν ἑαυτό μου. Ἐνα ἰδιόρρυθμο καὶ σιγανὸ σφύριγμα ἀπὸ καλὰ-μία στὴν ἄμμο. Κι' ἐγὼ μαζί μὲ τὸ τοπίο, ἓνα εἶδωλο πού ἀναδεύονταν στὸ πρασινωπὸ καὶ γκριζο φῶς ἀπὸ ἥσυχια βαλτόνερα.

Συλλογιζομαὶ τὸν πίνακα πού θὰ φτιάχνονταν ἔτσι στὴ θολὴν ἀνάμνηση ἐνὸς παιδιοῦ. Ὅνειρα πού χρειάζονται τὸ θαμπόν-ὑπνο μὲς ἀξύπνητης ἐφηβείας. Μακρινὰ, ἄπιαστα πουλιὰ πού δὲν ὑπάρχουν παρὰ μέσα στοὺς ἰδίους μας. Καὶ κόντεψα τὰ μάτια μου, κάτω ἀπ' τὸν ἐτοιμόρροπον ὀρίζοντα... Πάνω σ' ἓνα πωρεῖ, καταφαγωμένο ἀπ' τὴν ἀρμύρα, σὲ γιὰλδ, κάθονταν ὁ Γαζῆς. Εἶταν γυμνὸς πάνω ἀπ' τὴ μέση, ἐνῶ στὰ μπράτσα καὶ στίς πλάτες του κυμάτιζαν ἄχαλα πετσαλίδες ἀπὸ κόκκινα ἐγκαύματα. Κι' ἔτρωγε, μέσα σὲ μιὰν ἐγγλέζικη παληοκαραβὰνα, τσαλαβουτόντας πάντα τὰ πόδια σὲ μιὰ κοκκινόμαυρη θάλασσα. Μπρὸς σ' ἓνα σκληρὸ κοντράδι ἀπὸ ἐπίπεδα καὶ γραμμές. Κι' εἶχεν ὁ ἴδιος μιὰν ἀλκόκοτη σιωπὴν ἔκφραση στὰ λιπόσαρκα χαρακτηριστικά, πού τοῦ αὐλάκωναν ὀλοῦθε τὸ πρῶσωπο. Τὸν κύτταζα κι' ἐνοιωθα ἓναν ὀδυνηρὸ νυγμὸ νὰ μοῦ τρυπᾷ τὰ κόκκολα. Ὁλόκληρος εἶταν μιὰ λιτὴ ἀπαίτηση πού ἀξίωνε, χωρὶς ἄλλο. Καὶ λίγο παρέκει, χάνονταν, στὸ σκοτεινὸ φόντο, ἓνα ἀόριστο σχέδιο ἀπ' τὴ φιγούρα τοῦ Ἀρχιμίδη. Κρῖ

μα πού δὲν ἀναχάραξε κείνο τὸ φωτεινὸ γέλιο. Πού γέμιζε μὲ διαμάντι τὸ στόματου, στὴν ψυχὴ μας... Σκέφτομαν... Κι' εἶμαν λυπημένος κατάβαθα. Καί πιδ κάτω, θά εἶταν ὁ Τσιαντῆς κι' ὁ Βένος. Ἀλλὰ δὲν εἶταν κι' ὁ Λευτέρης. Εἶμαι σίγουρος πὼς ὅλοι ψάχναμε γι' αὐτόν. Πόσο μᾶς ἔλειπε πάντα, αὐτὸ τὸ παιδί. Εἶταν ἕνας σκληρὸς ἔφηβος, στὴν ὄψη του, ντυμένος ἕνα μελαμψὸ παράπονο. Κι' ἡ ζωὴ του ὀληθροῦσε νὰ εἶταν μιὰ ἡρεμὴ φλόγα, ἐνῶ, στὰ στεγνὰ δάχτυλά του, φανερώνονταν μιὰν ἀπέραντη ἀγάπη γιὰ τὴ μάνα του. Ἐγὼ μάλιστα δὲν τὸν ἤθελα στ' ὄνμα του. Γι' αὐτὸ τὸν ἔκανα Λευτέρη, ἀπὸ Ἀντρέα. Ἔτσι μᾶς ἔμαθε κι' αὐτός. Λευτέρης Λιοντάρης. Ρώτησα τὸν Πᾶνο. — Πούναι ὁ Λευτέρης, Πᾶνο; Καί ξεχώριζα μιὰν ὠχρὴ φρέζα, πού τυλίγονταν στίς φωνές τῆς θάλασσας. Μὲ κύτταζεν ὁ Πανταζῆς, χωρὶς νὰ μοῦ ἀπαντήσῃ ὁ Πᾶνος. Οἱ ἄλλοι, φαίνεται πὼς περίμεναν κάποια μυσταγωγία. Γιατί; Κἄνας δὲν ἤξερεν, ἴσως. Κάτι φύλλα ἔκαναν στὸν οὐρανὸ κίτρινα μπαλώματα. Δίχως κῆνα λόγος. Κι' αὐτά. — Ἐλα κάτσε—μοῦ ἀπάντησε ράθυμα ὁ Πᾶνος, χωρὶς νὰ πῇ γιὰ τὸν Ἀντρέα. Τὴν εἶπε ἡ δὲν τὴν εἶπεν ἐκείνη τὴ φωνή, δὲν θυμᾶμαι. Εἶταν τόσο ἄχρη. Κι' ὕστερα, ξανάσκυψε νὰ πάρῃ τὸ κουτάλι, πού τοῦχε πέσει, στὸ μεταξὺ. Καί ξαφνικά, χωρὶς νὰ περιμένῃ. Στὸν ἴδιον τόνο — Δὲν τὸν ξέρεις, ρέ ἀδερφέ! Πάει γιὰ νερό. Καί, στὰ ξερὰ του χεῖλη, ἀναχάραξε ἕνα εὐχαριστο χαμόγελο. Εἶταν μιὰ ἀδολη προσπάθεια. Καί τὴν ἔνοιωσα. Στὸ μεταξὺ ἤρθε, ἀπὸ πάνω μας, χοροπηδώντας μὲ θόρυβο, ὁ Βαρώτης. Ὅλοι κυττάξαμε τὰ ἐράχια. Πὼς φάνταζαν στὴ σιωπὴ τους!

— «...Καί μὴν ἔχοντας ἄλλο σκαλί. στοῦ κακοῦ τῆ σκάλα νὰ κατακυλίσῃ κι' ἄλλο, ὦ ψυχή!..»

Ὁ Βαρώτης ἀπάγγειλε Παλαμᾶ. Κι' εἶταν σὰ νὰ ξεσήκωνε τὴ σκόνη καί τὰ λιθάρια. Χάλασεν ἡ ὥρα ν' ἡ παρέα. Ἔτσι μᾶς ἐρχόνταν νὰ γινόταν καταμετῆμερο. Ὁ Βαρώτης δὲν εἶταν κακὴ φύση. Κι' ὅτι ἔκανε προκαλοῦσε πάντα τὴν ἀγανάκτηση. Ἰὰρ' ὀλη τὴν κερκυρέϊκη φινέτσα του. Ἰὼς τὰ κατὰφερνε! Σταμάτησε, ὅμως, ἀπό-

τομα, στὰ ματια τοῦ Γαζῆ. Κι' ὅλοι μας περιμέναμε. Τότε, παντοῦ πέρασε μιὰ καφετῆ κλωστή, πού μάτωνε κρυφὰ κάποιες γραμμὲς ἀπ' τὸ ἀχτίδωτο ἐκεῖνο τοπίο. Καί σκέφτηκα πόσο θὰ ἦταν ὁμορφα δυὸ χελιδόνια, ἀνθῆσπαζαν τὸ ἐπίπεδο τῆς θάλασσας.

— Δὲ μοῦ λές, Βαρώτης—ξάμωσε κάπως ὀκνηρὰ ὁ Βένος, ἐνῶ ἡ φωνή του εἶταν παραχορτασμένη—, ποῖος εἶναι ὁ πιδ καλὸς ὁρισμὸς τῆς ποιήσεως; Κι' ὅταν ὁ Βαρώτης θέλησε νὰ γεμίσῃ τὰ πνευμόνια του μὲ θάλασσα, σηκώθηκαν ἀπότομα ὁ Ἀρχιμίδης κι' ὁ Πανταζῆς. Ἐγὼ πρόσεχα νὰ μὴν χάσω τὸ διαμαντένιο γέλιο. Ἀλλὰ, ὁ Γαζῆς, ρίχτηκεν ἄξαφνα καταπάνω στὸ Βαρώτη, μουγρίζοντας φοβερὰ. Εἶμασταν στὴν ἄκρη τῆς θάλασσας. Καί, καθὼς ὁ Βαρώτης ἔσκυψε νὰ φυλαχτεῖ, ὁ Γαζῆς, πηδώντας στὰ τυφλά, ἔπεσε μέσα στὸ νερό. Οἱ ἄφροι τῆς θάλασσας μᾶς ἔβρεξαν τὸ πρόσωπο. Κι' ἡ σιωπὴ μᾶς ποντίστηκε, μαβὰ. Σὲν καμένο σίδερο, κεῖ ποῦπεσεν ὁ Γαζῆς. Ἐνῶ, ὁ Βαρώτης, πέταξε δξω τὰ μάτια του, καί περίμενε δίχως αἷμα. Ὅλοι μᾶς νοιώθαμε σὰν εἰδῶλα, πού ἀναδεύονταν θαμπὰ, στ' ἀντιφέγγισμα ἀπὸ νὰν ἀκίνητο βάλτο. Κι' ἀνακάλυψα πὼς εἶμασταν μονάχα κάποιοι ὠραῖοι ἀσκητὲς στὴ βουβὴ πορεία ἐνὸς ἰδανικοῦ. Καί γι' αὐτὸ μὲνάχα πασχίζαμεν ὅλοι, ἀπληστοι. Τότε, ἤρθεν ἡ ἄχνα μιᾶς ἀλαργίνης αὔρας, ἐνῶ ἡ θάλασσα τσακίστηκεν ὅπως τὸ γυαλί, κάμποσο πιδ βαθεῖα. Ὁ Γαζῆς ἀναδύθηκε, φτύνοντας ἄλμυρὰ νερά. Καί στὰ μέσα ὅλων μας, ἔπαιξε μιὰ παγωμένη ἀνακούφιση. Ὅλοῦθε ἦταν ἡτυχία.

— Βρὲ, τὸν ἄθλιο! Θάμαξεν ὁ Βαρώτης, μαλώνοντας τὴν τρομάρα του, πού τὸν εἶχε ξυλιάσῃ Ὁ Πανταζῆς ξανάκατσε ἀμίλητος. «Θὰ ἦταν θυμωμένος». Ἐνῶ ὁ Βένος, θηρὸ κορμί, ὁμοῖαζε νὰ εἶταν ἕνας πελεκημένος ἔλατος. Τὸν παρακολούθητα, χωρὶς ν' ἀφήσω τὸ Γαζῆ. Καί σκέφτηκα πὼς θὰ φάνταζε στίς τραιὲς ὥρες, ἀν' ἦταν στημένος πάνω σ' ἕνα ἐράχο. Στὴν ὥραν αὐτή, ἔφερα στὸ νοῦ μου τὴν ἐκτέλεση τοῦ Ναντῶν. Στὴ Γαλλικὴ ἐπανάσταση. Κι' αὐτός, ἀνὰ δεφε τὰ χεῖλη του, γιὰ νὰ γελάσῃ, πάνω σὲ κείνο τὸ πελώριο κεφάλι του. Θὰ πάσχιζε νὰ φτιάξῃ τίς «ἀγχιμάτινες μνήμες» του,

«καθώς θ' ἀργοκυλοῦσαν οἱ στάλες στο πανί...». Ἐλεγα μέσα μου. Ἡράκλειος καὶ χοντροκόκαλος ποιητὴς ἦταν πάντα ὁ Βένος, προκαλώντας τις πιδ ζεστές φιλίες ἀνάμεσά μας.

Κι' αὐτὲς οἱ λέξεις ποὺ ἔφτιαχναν ἓνα του ποίημα, εἶταν ἀπλές καὶ ἀδρές, ὅπως οἱ λευκοὶ σταλακτίτες. Μ' ἄρεσε νὰ τὸ φαντάζομαι. Ἀλλά, ὅμως, γιατί τὸκανε αὐτὸ ὁ Γαζῆς; Ἔτσι, στὰ καλὰ καθούμενα, πήδηξε στὴ θάλασσα. — «Ἐ! πάει κι' αὐτός!» Διέκοψεν ὁ Βένος, σὰ ν' ἀπευθύνονταν στὸν ἑαυτόν του. Καὶ δὲν πίστευεν αὐτὸ ποὺ ἔλεγε. Μακρυνὰ, στὸν ὀρίζοντα, τὰ ὑψώματα γίνονταν ἐλαφρά. Ἐχαναν τὴν ὕλη τους. Καὶ χάραζαν ἀπαλὰ σὰν ὄνειρα ἢ σὰν ἰδέες μετὰ τὸ ἡλιοθασίλεμα. Δὲν ξέρω ἂν τῷ ξερὰν κι' οἱ ἄλλοι αὐτό. Γιατί ὁ καθένας μας εἶταν καὶ μιὰ ξεχωριστὴ πολιτεία τὸ ἴδιο κάστρο Μονάχα μιὰν ἀγνή λύπη μᾶς περιτύλιγεν ὅλους μαζί σὲ μιὰν ἀρχαία θλίψη ὅπως ἡ μορφὴ στ' ἀγάλματα. Ποὺ μάζωνε, στὴν ποδιά της, τοὺς μενεξέδες στὸ γυαλό μας. Κι' ἄξαφνα, φτερούγισε κάτασπρο τὸ γέλιο τοῦ Ἀρχιμίδη. Γιόμισεν ἡ θάλασσα στὴν ψυχὴ μας κοράλλια. Κάτι χόρεψε πάνω στὰ νερά. Κι' ὕστερα χάθηκε στὸ βάθος, καθὼς οἱ γαλάζιες κορδέλλες τῆς ἐλπίδας μας. Σὲ κείνο τὸν τόπο. Κεῖ, ἔξδν ἀπ' τὴ ζωὴ μας, δὲν ἐρχόνταν οἱ χυμοὶ τῆς ἀνοιξης. Καὶ στοὺς βράχους κάθονταν πάντα ὁ χρόνος. Καὶ μεῖς περιμέναμε τὸ Γαζῆ. Τί θὰ εἶταν αὐτὸ παραπάνω; Στὸ μεταξύ, ὁ Γαζῆς εἶχε ντυθεῖ.

—Ποῦ εἶναι τώρα; —Ρώτησε γιὰ τὸ Βαρῶση. Κι' ὅλος εἶταν ἓνα πλατὺ γέλιο, ποὺ ἀγκάλιαζε.

—Καλὰ, δὲ μοῦ λές, παλάβωσε; Τοῦπε γελώντας, ὁ Βένος. Καὶ συμπλήρωσε, χωρὶς ὀρεξη: «Ὅπως πᾶς, Πάνο, θὰ τὸν περάσεις τὸ Βαρῶση». Κι' ἦρθε, στὴν ψυχὴ μας, ἡ ἀνοιχτὴ ἀρχοντιά τοῦ Γαζῆ. Πιαστήκαμε ὅλοι χέρι τὸ χέρι, γιὰ νὰ χωρίσουμε ὁ καθένας.

Στὰ βράχια εἶταν πάντα ἡ σιωπὴ, ποὺ πέτρωνε τὰ σπλάχνα τῆς θάλασσας. Κι' ἐμεῖς, μιὰ ὁμάδα, στὴν τρανὴ πορεία μιᾶς γενιᾶς, ποὺ χάλκεψεν ὁ πόλεμος. Δὲν λείπονταν παρὰ ἡ ὁμολογία, γιὰ νὰ χουμε ξεπεράσει τὸν ἑαυτό μας. Γι' αὐτὸ κι' ἡ θά-

λασσα εἶταν ἀνακατωμένη μὲ τὰ γρώματα ἀπὸ μιὰ βαρεῖα πίκρα.

—Μιὰ μικρὴ πεταλούδα ἔγραφε, στὸν τοῖχο, κίποιες στροφές. Κι' ἀνακάλπα πὼς ἄλλαξαν οἱ σελίδες, στὸ ξένο διήγημα. Εἶταν νύχτα. Κι' ὅλα εἶχαν κλειστεῖ κεῖ μέσα. Κι' ἐγὼ πρόσεχα πὼς χόρευαν οἱ μνημεῖς μου στὸ φῶς ἀπὸνα γαλάζιο ποτήρι, γιομάτο κόκκινο κρασί. Στὶς σελίδες τοῦ βιβλίου, ἀπόμεινε τὸ θολὸ ἐκείνο τοπίο. Ἀναψα ἓνα τσιγάρο. Καί, καθὼς πάσχιζα γιὰ νὰ ξεχωρίσω πὰ εἶναι ἡ συνέχεια, ἀνοιξεν ἄξαφνα ἡ πόρτα τῆς κουζίνας, κι' ἦρθεν ἡ γυναῖκα μου. Πίσω ἀπὸ τίς φωτεινὲς μπούκλες τοῦ γυιοῦ μου. Πόσο εἶναι ὅλα ὁμορφαι Σκέφτηκα, ἐνῶ ἀπῆξω στὴν αὐλή, ἀνθίζαν οἱ μαργαρίτες καὶ τὰ μορφάνθια. Καὶ φαντάζομαν τὸ φεγγάρι νὰ ζωγραφίζει, πίσω ἀπὸνα γυμνὸ πλάτανο. Κύτταζα, στὸ πρόσωπο ἑνὸς παιδιοῦ, τὸ φῶς ἀπ' τὴν αὐγὴ τῆς ζωῆς. Καὶ συναντήθηκα, ἀντάμα στὴν ἀπέραντη γλυκύτητα ἀπὸναν ὁμορφο κάμπο (στὰ μάτια τῆς γυναίκας μου), μὲ τὸ Θεό. Κυττάχτηκα, καθὼς λυτρώνονταν ὁ κόσμος ἀπ' τὸ βάρος τῆς ζωῆς. Κι' ἓνα πεντακάθαρο γέλιο, κολυμποῦσα στὴ μέθη μιᾶς πρωϊνῆς ὥρας. . Κι' Βένος θὰ μάζωνε τίς ἀγαλμάτινες μνημεῖς στὰ μενεξεδένια περιγιάλια τῆς Κέρκυρας. Δὲν τὰ ξεχώριζα ὅλ' αὐτὰ καὶ τόσο καλὰ. Εἶμαν ἀπ' ὅλα. Στὸν τοῖχο, φτερούγιζαν στροφές τῆς πεταλούδας. Ὑστερα, δὲν εἶχε τὸν καιρὸ γιὰ νὰ κάνω καὶ τέτοιες ἀναλσεις. Γιατί κι' ἐγὼ εἶμαν ἓνας ἀπ' τοὺς πρωταγωνιστές, ποὺ ἔλαχεν ὁ μεγάλος ρόλος τῆς ἐποχῆς μας. Στὴ γενιὰ ποὺ ἀπδέχτηκε νὰ παρουσιάσει τοὺς ὁλοκληρωμένους ἥρωες, στὰ ὦμά σκηνηκά της. Καμμένους ἀπὸ μιὰ γυμνὴ σκληρότητα. Δὲ λείδχι, ἀλλά, ὁ χώρος ἑνὸς χρόνου, ποὺ πεορίζεται στὶς διαστάσεις τῶν γεγονότων εἶναι πολὺ στενός. Γι' αὐτό, ὑποκλήθηκα με μοιᾶχα Πάνω στὴ σκηνή. Μπρὸς εἰς ἡ προσμονή, κρατώντας τὰ χέρια σφιγμένα. Κι' ἐμεῖς δὲν εἶχαμε διαρθρώσει οὔτε πλοκή ἀπ' τὴν ἴδια τὴ συγκρότηση. Ζήσῃ τὰ γεγονότα μέσα στὸ τοπίο τῆς ψυχῆς. Κι' ὅξω, ἀνθίζουν οἱ ἀμυγδαλιές. Σκέφῃμαν. Καθὼς ὁ Ἰσκιος τῆς πεταλούδας χόρῃ

τώρα, πάνω στους μακρυνούς δρίζοντες των νέων καιρών. Στο μεταξύ, το άναμένο τοιγάρο, κάπνιζε. Κι' ένώ παραδώθηκα στην ήσυχία των δρόμων που ρήμαζαν, κείνη την ώρα. Πρόσεξα μονάχα την κληματαριά, που φάνηκε στο τζάμι. Είταν μιὰ θεότητα που άπλωνε τὰ λυμένα της μαλλιά, πάνω στις σκέψεις μου. Κι' έννοιωσα κατάβαθα την ανάγκη νά ξανασυναντήσω τὸ Γαζή. Είταν πολὺ δύσκολο. Είχαν ἀλλάξει οἱ δρόμοι. Κι' ἐγὼ φύτεφα τίς μνημες, στους πίνακες που δὲν ἔχουν δνόμενα. Ἔτσι, δὲν ἀπόμεινε παρὰ νά γυρίσω τίς σελίδες. Καί, ὅπως ἔτριψε τὸ χορτί, ξανάπεφταν τὰ ξηραμένα λουλούδια. Στὸν τοίχο, δὲν εἴταν οἱ στροφές τῆς πεταλούδας. Τώρα, ἐξουσίαζε τὸν ἰσκιο μας ἕνας γίγαντας, που κρύβονταν πίσω ἀπὸ μένα. Σήκωσα τὸ φῶς. Κι' εἶδα πὼς φοβήθηκε. Θὰ εἴταν ἐκεῖ κι' ὁ Γαζής. Σκέφτηκα. Κι' ὅλα ἕνα γύρω μεγάλωναν. Τότε πικράθηκεν ἡ μοναξιά. Καί γιόμιζε τὴν ψυχὴ μου. Ἄφησα τὰ μαδημένα τριαντάφυλλα. Στίς κλειστὲς ἐκείνες σελίδες. Γιὰ νὰ πάω στους ὄχτους ἀπὸνα περιδόλι. Ἦξερα πὼς ἦταν λίγο πιὸ κεῖ ἀπ' τὸ γυμνὸ πλάτανο. Κι' ὅταν στάθηκα σὲ κάποια ξερὴ γωνιά. ἕνας ζητιάνος ἄπλωσε τὸ χέρι του. Παρατήρησα πὼς ὁμοιάζε στὸν πλάτανο. Κι' εἶχεν ἀκόμα κάτι ἀπ' τίς διαστάσεις τοῦ Βένου. Κείνη τὴν ὥρα, ἦρθεν ἀπότομα ὁ Γαζής, στὸ νοῦ μου. Τὸν πῆρα, πιάνοντάς τον ἀπ' τὰ χέρια, καὶ μπήκαμε σ' ἕνα καφενεῖο. Κεῖ δίπλα. Ἀπέναντι, στέκονταν μιὰ παλιὰ Εὐαγγελικὴ ἐκκλησία. Κι' εἴταν κατασκοπισμένη. Σὰν ὁδοιπόρος που μᾶς ἔρραξε τὴν πόρτα. Τῆς φύτεφα, τότε, καὶ μιὰ μισοξηραμένη ἀγριοσουκιά. Στίς τρύπες ἀπὸναν σκαμμένο ἐξώτοιχο. Καὶ κύτταξα πάλι τὸ Γαζή. Φοροῦσε ἀνοιχτὸ γιακά, στὸ πουκάμισο. Κι' εἶχεν ἕναν ἀέρα, που θύμιζε τοὺς ἀπόμαχους ἀξιωματικούς. Στὸ πρόσωπό του, ἀπόμεινε πάντα μιὰ στέγνα, ἐνῶ τὰ μάτια του εἴταν μεγάλα. Κοντὰ μας δὲν κάθονταν κανεῖς. Μονάχα, στὸ βάθος ἀπὸνα πατάρι, ξεχώριζαν θαμπὰ λίγες κινήσεις. Κι' ἐγὼ ξανασκέφθηκα τὸ χυτίδωτο τοπίο. Καὶ δὲν εἶπα τίποτε στὸ Γαζή. Αὐτὸς κάθονταν, ἀντίκρυ ἀπ' τὸν τοίχο τῆς ἐκκλησίας. Καὶ πάσχιζε, λέω, ν' ἀνεῖξῃ πάνω, στὴ σουκιά. Τὸν ἄφησα ὁλομόνα-

χο κι' ἐπίασα τὸ χέρι τοῦ ζητιάνου. Δὲν μ' εἶδε κανεῖς. Στὴ χούφτα του ὄρηκα μιὰ χειραψία μετὸν ἴδιον τὸ Θεό. Καὶ ξανάκατσα. Ὁ Γαζής ἀλλάξεν ὑπόθεσιν. Σκέφτηκα. Τώρα, εἴταν ἕνας ἄνθρωπος, που τὸν ξεχώριζα ἐπειδὴ τὸν ἤξερα. Ἡ ζωὴ φτιάχνει τοὺς ἥρωες. Ἀκόμα καὶ στους δοσμένους ρόλους. Κι' αὐτό, πάλι, εἶναι μιὰ συνέχεια. Στὴ βουδὴ πορεία. Ἀτομικὴ. Κι' ἐγὼ δὲν εἶμαν ἐκεῖ παρὰ μιὰ συνάντησιν. Στὴν κοινὴ πορεία.

Σὲ μιὰ στιγμὴ, πέρασε ἀπ' ὄξω ἕνα κάρρο. Καὶ κατατρόμαξε τὴ μοναξιά μας. Ἀνταμώσαμε ἀπότομα μετὸ Γαζή, κι' ἀλλάξαμε τοιγάρο. Πιθανὸν στὸ τοπίο, ἐκεῖνο. Ὅπου ἡ θάλασσα εἴταν ἄφωνη. Κάτω ἀπ' τοὺς σιωπηλοὺς δράχους. Γιατί, στὸ μέτωπο τοῦ Γαζή, παιγνίδιζε, ἕνα μουντὸ φῶς. Κι' ἐγὼ ἀναθυμήθηκα τὴν κλωστή που μάτωνε στίς πλαγιές, τὴν ὥρα που ὁ Λευτέρης ἔλλειπε γιὰ νερό... Ἡ κληματαριά χτύπησεν ἀπαλὰ τὸ τζάμι. Σὲ μιὰ στιγμὴ ἕνα κόκκινο φύλλο τῆς, ἔπεσε στὸ πλακόστρωτο. Κι' εἴταν μιὰ ματωμένη παλάμη. Σκέφτηκα τοὺς μοναχοὺς τάφους, καθὼς ἀκίνητοῦν στὰ πεδία τῶν μαχῶν. Κι' ἀναγνώριζα πὼς κι' ἐγὼ εἶμαν ἕνας μονόλογος. Στὴ ζωὴ καὶ στὰ γεγονότα ἀπὸ μιὰν ὁλόκληρην ἱστορίαν. Καὶ προχώρησα. Τότε. Γιὰ νὰ υποκλιθῶ στὴ σκηνή. Συγκροτημένος πιὰ ἥρωας. Στὸ αἰώνιο ἔργο... Θὰ μ' ἀναγνωρίσουν; Κι' ἐνῶ σκέφτομαν, εἶδα τὸ Βένο νὰ ὑψώνεται πάνω ἀπὸναν κορνιαχτὸ. Σηκώνονταν ἀπὸ χειροκροτήματα. Πιὸ κεῖ, εἴταν ὁ Πανταζής κι' ὁ Βαρώτης. Κι' ὅλοι μας, νόμιζα, πὼς ψάχναμε γιὰ τὸν Ἀρχιμίδη. Εὐχαριστήθηκα κατάβαθα. Κι' ἡ γυναῖκα μου, μοῦφερε μιὰν ἀγκαλιά ντάλιες. Ἐνῶ, στὰ μάτια τῆς, φωτίζονταν μιὰ καταπόρφυρη αὐτοκρατορία. Θὰ εἴταν οἱ ντάλιες που γίνονταν σύγνεφα, στὸν οὐρανό. Καὶ κατάλαβα πὼς γάθηκεν ὁ χρόνος που μᾶς χωρίζεν ἀπ' τὸ παρελθόν. Ὁ Βαρώτης σκούνηξε τὸ Γαζή. Γιὰ νὰ μοῦ κάμουν νόημα πῶς πρέπει νὰ πάω. Ὁ Πᾶνος, γυρίζοντας στους ἄλλους, χαμογέλασε. Κι' εἶχε, στὰ μάτια του, μιὰν ἀθάνα βεβαιότητα ἀπὸνα παιδί. Κείνη τὴ στιγμὴ ἐρχόταν κοντὰ μου κι' ὁ Λευτέρης. — «Ἀντρέα, ἔφερεις νερό;», τοῦπεν ὁ Βένος. Κι' ἐγὼ τὸν κύτταξα, στὰ

κατσαρά, κατάμαυρα μαλλιά του... «Τὸ ἴδιο κάνει. Τὶ Ἀντρέας, τί Λευτέρης!», μοῦ ἀπάντησε, χωρὶς φωνή, ὁ Λευτέρης. Θυμήθηκα κάποιον ἔρωτα, τοῦ Ἀντρέα, στὸ πρόσωπο ἀπὸ λίγους στίχους ποῦ ἔφτιαχνε. Στὸ τοπίο. Καὶ τὸν ἀγάπησα κατὰβραθα, αὐτὸν τὸν μελαψὸν ἔφηβο. Καθὼς τὸν φαντάζομεν νὰ κυττάξῃ μ' ἐρθάνοιχτα μάτια, στὰ σκέδια τοῦ Κατινάκη γιὰ μιὰν ἀνόρυξη στὸ Πήλιο. Καί, καθὼς θέλησα νὰ θυμηθῶ κάτι θολὸ στὴν ψυχὴ μου, ἀκουσα ποῦ φώναζεν ὁ Τσιαντῆς. Δὲν τοῦδωναν, λέει, μιὰν ἄδεια, γιὰ νὰ πᾶι στὸ ἐξωτερικό. Κι' ἔκανε φασαρία, ἐπειδὴ τὸν καθησύχαζαν.

Εἶδες πὼς τὰ κατάφερεν ὁ Κατινάκης; —τὸν κεντοῦσεν ὁ Βαρώτσος—, γιὰ δυὸ μέρες. Καὶ θὰ γυρίσῃ φορτωμένος μοτοσυκλέτες.

—Γιατί, δηλαδή,—πετάγονταν ὁ Τσιαντῆς—αὐτὸς εἶχε τὸ σταυρὸ στὴ μπάλλα; Τάλεγεζκι, ἰδρῶνε ἀραιά, στὸ μέτωπο. Ὁ Τσιαντῆς. Δίπλα του, στέκονταν ὁ Βένος. Κι' ὁμοιάζε σὰν ἑλατος.

* *

«...Τὸ ὑπὲρ ὕμνων καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον...» Θυμήθηκα ἕνα φράχτη, ποῦ τύλιξε τὴν αὐγὴ ἑνὸς τοπίου. Στὰ χρόνια τῆς κατοχῆς. Τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, εἶταν πεταμένα πάνω σ' αὐτὸν τὸ φράχτη. Ποῦ εἶταν χωμένος στὶς παπαροῦνες. Μιὰ εὐκάλυπτος περίμενε τὸν ἥλιο—θυμᾶμαι—, παραπερά. Θλιβερὴ μοναξιὰ ποῦ δὲν ἀνάδευε τὴ σιωπηλὴ τῆς εὐγένεια. Ἐνῶ, κάτω ἀπ' τὴ λύπη τῆς, ἕνας ντουφεκισμένος ἔφηβος. Πάνω στὸ φράχτη... «...ἐκχυνόμενον...» Κι' ἀκόμα ἀναπαρασταίνω τὰ αἵματα ποῦ δάψαν τοὺς πασσάλους, ἐκεῖ. Καὶ ἀναλογίζομαι τίς λέξεις τοῦ Χριστοῦ. Γιὰ τὸ αἷμα—γιὰ τὰ αἵματα, πάνω στὴ γῆ. Ἄν χύνονταν στὰ χαμένα; ...Κι' ὁμως ὑπάρχει ἡ ζωὴ. Ἀδιάφορο ἂν εἶναι πάντα πληρωμένη καὶ στὰ αἵματα. Σκέφτομαι, τώρα. Τότε θυμᾶμαι πὼς περίμενα καὶ τὸν ἥλιο νὰ κατεβῇ, πίσω ἀπὸ κεῖνο τὸ φράχτη. Γιὰ νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα, ποῦ καταπλάκωνε στὴν ψυχὴ μου. Κι' εἶταν ἡ ἰώρα παντέρημη. Ἡ πολιτεία ἀνάσαινε στὶς κορφές ἀπὸ κάτι κυπαρίσσια. Καὶ στὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν ἐμπαινε ἡ νύχτα. Καὶ μονάχα ὁ σκοτωμένος περίμενε τὸν ἥλιο. Γιὰ νὰ τοῦ στεφανώσῃ τὸ ξανθὸ

τοῦ κεφάλι. Τότε, δλα περίμεναν. Κι' ἐγὼ ἀκουσα τὸ Χριστὸ, καθὼς ἦρθε γιὰ νὰ τὸν τυλίξῃ στὶς κόκκινες παπχροῦνες. Πέρ' ἀπ' τὸ φράχτη—θυμᾶμαι πάντα—, εἶταν τὰ δειρὰ ποῦ κινήγησαν οἱ ἀνθρώποι. Κι' αὐτὰ ἔθαψαν κόκκινες κι' ἄσπρες τίς σελίδες; ἀπὸνα γαλάζιο βιβλίο. Κι' ὕστερα, ἐγίαν, σύγνεφα. Καὶ χάθηκαν πίσω ἀπὸναν θολὸν, ὀρίζοντα. Κι' δλα, ξανακούχασαν. Μονάχα θρόισαν—θυμᾶμαι—λυπητερά τὰ φύλλα, στὴ μοναχικὴν εὐκάλυπτο. Κι' ἦρθεν ἡ γεύση ἀπὸ κυδώνια, καθὼς ἔφρευαν οἱ φωνές ἀπ' τὴν αὐγὴ... Ὅπως ἀναθυμιάμαι, πάλι, κάποια χρυσὰ παλάτια. Χάθηκαν, τότε, κι' αὐτά. Καὶ δὲν ἀπόμεινε παρὰ ἡ χαρὰ πὼς τᾶφτιαξα μονάχος. Ἔτσι ἀπέμεινα, κι' ἐγὼ. Φορτωμένος ἀπὸ ὥραιες ἱστορίες, ποῦ ἔλειψαν ἀπὸ μιὰ δλόκληρη γενιά. Ἐνα βαρὺ πένθιμο ἐμβατήριο, ποῦ κάνει νὰ μὴν κινούνται τὰ χρώματα. Στὴ γῆς. Κι' ἄς εἶταν δλόλευκες κερασιές... Περίμενα τὸν ἥλιο. Θὰ χαιρετίζονταν πάνω στὶς κορφές ἀπὸ κάτι πελώρια δέντρα. Ἐκεῖ ποῦ κλείνουν τὸν ὀρίζοντα. Καὶ θὰ εἶταν τὰ χέρι τους χρυσόφωτα... Ἔτοιμα ν' ἀγγίξουν τὸ Θεό. Καὶ πρόσμενα. Γιὰ νὰ μὴν ἰδῶ τὰ μπούτσα ἑνὸς γυμνοῦ γίγαντα. Ποῖ φοβόμαν πάντα πὼς δταν κάγγαζεν, δλα αὐτὰ θὰ σωριάζονταν. Καθὼς τὰ γκρεμίσματα. Γι' αὐτό, ταξίδεψα στὸ νησί τῆς ὠγυγίας. Μαζώνοντας τὰ κύματα καὶ τὰ τραγούδια τῶν σειρήνων. Πάνω ἀπ' τίς στάχτες τῆς Τροίας. Κι' ἀδημονοῦσα πότε νὰ φτάσω στ' ἀκρογιάλια μιᾶς κίτρινης ἄμμου. Ἦθελα νάχω στὴ χούφτα μου τὴ γοητεία τῶν μύθων. Κι' ἦμαν φοβισμένος. Μήκω ἢ ζωὴ ἀπόμεινε νὰ περιμένει τὸν ἥλιο ποθ' ἀντάμωνε στὸ φράχτη. Μήπως θὰ εἶτα κουρασμένη. Ἐκλεισα τίς ἀνησυχίες τῶ ἀνθρώπων στὶς φλέβες μου. Κι' ἐσπείρα τὴ χωράφια μὲ χίλιες ἀνοιξες. Κάτω ἀπὸ ἀνθισμένες; ἀχλαδιές καὶ κάτω ἀπὸναν χρωματιστὸν οὐρανὸ. Κι' ὕστερα, ἔφτασα στ' ἀχτιδωτὸ τοπίο. Ἀπὸ κεῖ ἄρχιζε ξανά ζωὴ. Στὸ γέλιο τοῦ Ἀρχιμῆδη, ποῦ κατάρωνε τὰ μαλλιά στὸ κεφάλι τοῦ Ἀντρέα. Ἐνῶ οἱ στίχοι τοῦ Παλαμᾶ ἀνακατώνοντα μὲ τὰ κύματα καὶ χάνονταν. Καθὼς ἔσθην ναν στὰ μάτια τοῦ Γαζῆ, πέρ' ἀπ' τὴν ἀκίνητη σιωπὴ τῶν βράχων. Βαθειά. Καὶ με!

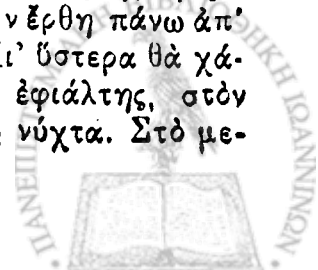
πασχίζαμε να κρατήσουμε τον κόσμο στις χορφές μας.

Καθώς η θάλασσα άγγομαχόντας, έγλυφε τα πόδια μας. Στ' άρμυρά σπήλαια, που τράνταζαν τα σπλάχνα των βράχων... Μέχρις εκεί. Στους Ισκιους της πεταλούδας. Ένώ, πίσω απ' τις ματωμένες παλάμες της κληματαριάς, διαγράφονταν οι τραγικές χειρονομίες άπδναν γυμνό πλάτανο, που άγκάλιαζε τα κάρρα στην ξαπλωμένη στράτα. Ποιος θάλεγεν ότι η ζωή δεν είναι καθώς ένα γυμνό χέρι που ζωγραφίζει πάντα; Άφου, στο δρόμο—θυμάμαι—ένας άνθρωπος, πάτησε μιάν άκακη γάτα. Κι' έγώ μάτωνα, στην ψυχή μου. Καθώς ο φράχτης που τον τύληξαν οι κόκκινες παπαρούνες... Τεντώθηκα ως πάνω απ' τις ταράτσες των σπιτιών. Χτύπησα τα χέρια μου δυνατά. Και τaráχτηκεν ο ύπνος εντός μου. Ήθελα να υπερασπίσω τη ζωή. Κι' είδα τις φλέβες μου έτοιμες για να ποτίσουν κάτι άμάραντους, στην αύλή. Ένώ, στις βιβλιοθήκες, θα κοιμούνταν οι ύψηλές τροχιές των ανθρώπων. Σβησμένες και κρύες άρτηρίες... «ύπέρ... ύμων και πολλών έκχυνόμενον... Τοῦτο μου έστί τό αίμα...» ...Πάνω στα πρώτα σύνορα της ζωής, όπου στάλαξεν ο ιδρώς του Θεού. Κι' αναλογίστηκα πως η πορεία στη ζωήν είναι τόσο μεγάλη. Τήν κύτταξα, όπως άπόμεινε, κι' ο Βένος. Για να θυμίζει έναν έλατο. Καθώς χαιρετίζεται με όλους τους άγέρηδες. Τότε, μάζωξα μιάν άγκυρά παπαρούνας. Και περίμενα τον άσπρον ήλιο. Μιά λύπη άγγιξε τις σιωπηλές φυλλωσιές από μιάν ευκάλυπτο. Κι' έγώ γέλασα μέσα μου, καθώς θυμήθηκα τις μοτοσυκλέτες που θάφερνε φορτωμένος ο Κατινάκης. Κι' ένοιωθα πως ιδρώνα άραιά, στο μέτωπο.

* *

Καθώς άνοιξα ξανά τις μακρυές σελίδες, στο ξένο διήγημα άπόμειναν μονάχα να πράσινα έξώφυλλα. Κι' η ζωή μοιαζε να είναι ίδια. Στα στεγνά κείνα ροδοπέταλα. Ένώ η κόκκινη κληματαριά του Βάνγκ-Κόγκ ζωγράφιζε στον τοίχο κάποιες άναγνήσεις. Πάνω στους στίχους μιας γαλάζιας πεταλούδας. Κι' έγώ ένοιωθα πως κι' οι ρόνοι είναι όπως οι άνθρωποι. Ήρωες κι' ήττοι, που ολοκληρώνονται πάνω στην ίδια

σκηνή. Και σκέφτηκα, για τον καθένα, κι' άπδναξόνομα. Άντρέας. Λευτέρης, Βαρώτης, Βένος, Γαζής... Τάχα, γιατί δεν θα μπορούσε να είταν; Και πως, πάλι, θα είταν αν γίνονταν διαφορετικά. Όσο για τη μορφή, αυτό δεν έχει καθόλου σημασία. Μήπως κι' όλα τα ωραία πράγματα είναι καθώς τα θέλουν οι άνθρωποι; Όχι, βέβαια. Γιατι κι' ο Θεός ακόμα έχει άλληνη δψη στην Κίνα κι' άλλη στην Ελλάδα. Κι' όπως φαίνεται, τ' ανθρώπινα σύνορα είναι στενά για να χωράνε αυτές τις αλήθειες. Χωρίς άλλο, έτσι είναι. Ξανασκέφτηκα... Κι' έξω απ' τις σκέψεις μου, περπατούσαν οίφωνές της ζωής. Ίδια όπως τα χρόνια. Κι' είμασταν όλοι ανάμεσα στους ανθρώπους. Κι' άνθιζαν τα μορφάνθια. Στο άχτίδωτο τοπίο. Παρόμοια σαν το το γέλιο του Άρχιμίδα, που τύλιξαν οι λευκές φρέζες στα κύματα της θάλασσας. Άπόμειναν μονάχα τα ξηρά τριαντάφυλλα. Είταν πάντα κολημένα ανάμεσα στις σελίδες του βιβλίου. Έτσι όπως ο νεκρός έφηβος κείνο το πρωινό της κατοχής, πάνω στο φράχτη. Κι' η πορεία προς τον ήλιο. Έστω και με άγκυλές από κόκκινες παπαρούνες. Ή, να πούμε, πέρ' από τις άχνές σκιές, στο καφενείο. Κι' έμεις δεν πάσαμε να πορευόμαστε. Ένώ το φεγγάρι μπορεί να ζωγράφιζε κι' έναν ζητιάνο, με άπλωμένα τα χέρια. Κι' οι σκέψεις μας να φτερούγιζαν έναν οδυνηρό νυγμό. Πάνω απ' τα γράμματα. Δεν μπορεί ναχη αυτό σημασία. Αναλογίζομαν, πίνοντας την πικρήν ευωδία μιας άμφιστομής χειραψίας. Και παράτησα το διήγημα. Για να το φτιάξω καλύτερο. Τότε, ήρθεν απ' τα βουνά ένα ψώς. Κόκκινο άλαφρό, γιομάτο από θαθειούς Ισκιους, πουκατσαν στις χαράδρες τους. Κι' άρχισαν να σηκώνονται οι καταθληπτικοί τους δγκοί. Γίνονταν σύμφα, καθώς καίγονταν στην άκρη τ' ουρανού. Κι' έγώ λυπήθηκα που δεν άναχάραζε στις κορφές, ένας γυμνός πλάτανος. Θα είταν τα χέρια του τραγικού γίγαντα. Άλλά στις άλαργινές ώρες. Το φεγγάρι θα σάλωνε στα κλωνάρια του. Για να ζωγραφίζει μιάν άμορφη συμφωνία. Πρίν έρθη πάνω απ' τις στέγες της πολιτείας. Κι' ύστερα θα χάνονταν. Όπως ένας θαύς έφιάλτης, στον ύπνο μας. Και θάρχονταν η νύχτα. Στο με-

ΒΑΣΟΥ ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ

ΣΤΗΣ ΛΑΡΣΑΣ ΤΟ ΓΙΟΦΥΡΙ

Κάτω απ' τις Λάρσας τὸ παλὸν καμαρωτὸ γιοφῦρι
Π' ὀλοχρονὶς χιτζόντανε, Δεκέμβρη γκρεμιζόνταν
Ποὺ οἱ Βένετοι τὸ στοίχειωσαν κι' οἱ Τοῦρκοι τὸ κατέχουν
"Ὅπου κρεμιῶνται οἱ Ρωμιοὶ κι' οἱ "Οβραῖοι συθρηνιῶνται,
"Εβραιοποῦλα κάθεται, μι' ἄρχοντοθυγατέρα
Ποὺ ὁ κύρης της τὴν ἔδωκε σὲ Τσε'εμπῆ γυναῖκα.
Κι' αὐτὴ δὲν ἔστεργε τρανόν, τὶ ἓνα φτωχὸν ἀγάπα,
Σ' ἓνα ὁμοφάντρα παγωτὰ δόθηκε ἡ ζηλεμένη.
— «'Αγαπημένε, μ' ἔλεγε, μὲ σὲ θὰ γίνω ταῖρι
Τὶς βέρες ἄς ἀλλάξουμε, γοργὰ νὰ παντρεφτοῦμε»
Μὰ, μόλις παντρεφτήκανε τὶ λοῦσα τοῦ ζητοῦσε
Ποὺ τὸ φτωχὸν τὸ νηούτσικο τὸν ρίξαν τοῦ θανάτου.
Σαραῖ ψηλὸ τοῦ γήρευε, πρὸς τὸν Πηνειὸ νὰ βλέπει
Νᾶχει λουτρά στὶς κάμαρες καὶ τρούλους στὰ νταβάνια
Μπανιέρες νᾶχει ὀλόχουσες, κάνουλες ἀργυρένιες,
Δοῦλες ποὺ νὰ ν' τὴ λούζουνε, σκλάβους νὰ ντὴ στολίζουν.
«'Απ' τὸ Θεὸ νὰ τῶβρουνε, κλαίγεται ὁ δόλιος ἄντρας
— Ποὺ μοῦδωσεν ἡ μοῖρα μου τέτοια λωλὴ γυναῖκα.
Κατότchio ἦταν τὸ ριζικὸ ποῦπνιξε μι' ἄθωότη
Καὶ μὲς στὸν κόσμον ἄφησε μι' ἀνθρωποφάγα λάμια.

Τὸ τραγούδι αὐτό, εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς σπάνιες «'Ελληνοεβραϊκὲς Ρομάντσες» ποὺ τραγουδιόταν στὴ Λάρισα τὸν πρὸ καὶ περασμένο αἰῶνα ἰσπανικά. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς συγγραφῆς τῆς «'Ιστορίας τῶν 'Εβραίων τῆς Λαρίσης καὶ Θεσσαλίας» τὸ ἀνακαλύψαμε, τὸ ἀποθησαυρίσαμε καὶ τὸ συμπεριλάβαμε στὸ κεφάλαιο τῆς Λαογραφίας τοῦ βιβλίου μας, σὰν ἓνα ἀγνοημένο μὰ πολύτιμο κι' ἀπαράμιλλο ζωντανὸ κομμάτι τῆς Λαρισινῆς Λαϊκῆς Μούσας καὶ τῆς Θεσσαλικῆς Ἀνθολογίας.

ταξὺ κατέβηκεν ὁ οὐρανός. Κι' ἀνταμώθηκε μὲ τὸν ὀρίζοντα. Στὸ κόκκινο ἀλαφρὸ φῶς, καθὼς ἀνθίζε πάνω στὸ ξανθὸ κεφάλι ἐνὸς ἔφηβου. Ντουφεκισμένου στὶς σελίδες, ποὺ εἶχαν μέσα τους τὰ μαδημένα τριαντάφυλλα.

Τὸ εὔρημα, ποὺ ὀφείλεται στὴ συμπαράστασι τοῦ προσφιλοῦς μας σοφοῦ μελετητῆ, 'Εβραίου προκρίτου τῆς 'Ισραηλτικῆς Κοινότητος Λαρίσης κ. Χαῖμ 'Αλχανάτη, εἶναι ἀξετίμητο. γιατί ἐκτὸς τοῦ ὅτι συνδέει τὴ Λάρισα μὲ τοὺς μεσαιωνικοὺς βαλκανικοὺς θρούλους γιὰ τὸ «Στοίχειωμα» τῶν ποταμῶν μας, ἀποτελεῖ μαζὶ καὶ μιὰ σελίδα τῆς μυθιστορηματικῆς ζωῆς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ παράλληλα τῆς ἐθνοτοπικῆς μας ἱστορίας.

Πόση χαρὰ, συγκίνησι καὶ αἰσθητικὴν ἀπόλαυσι δὲ νοιώσαμε ὅταν ἀκούσαμε, κι' ὅταν ἀπομεταφράζοντας, διαβάσαμε τὴν ἑλληνοεβραϊκὴ «Ρομάντσα» τῆς μεσαιωνικῆς Λαρίσης, ἡ ὁποία ἀναφέρεται παρεμφερῶς στὸ ἔργο τοῦ Μοζέ.

Αἰτίας: «'Ισπανικὲς Ρομάντσες» ποὺ ἐκ-

δόθηκε στην Ίερουσαλήμ τὸ 1955 καὶ συγκενεύει τόσο, ἔστω καὶ σὰν «Παραλογή», μὲ τὸ δημοτικὸ «τῆς Ἄρτας τὸ Γεφύρι»!

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς κρίνουμε σκόπιμο νὰ μεταδώσουμε τὴν πνευματικὴ μας χαρὰ — πρὶν ἀκόμα κυκλοφορήσῃ τὸ βιβλίο μας — ἀπ' τὶς διαλεχτὲς σελίδες τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ποὺ φιλοξενεῖ χρόνια τώρα ὅ,τι καλὸ κι' ὠραῖο.

Στὶς ἐτοεξηγήσεις τοῦ Λαϊκοῦ αὐτοῦ Τραγουδιοῦ, ὁ Ἀτίας, γράφει ὅτι «τὸ ποτάμι Πηνειὸς, ποὺ χτίστηκε ἴσως τῇ 12ῃ ἢ 13ῃ ἑκατονταετηρίδα, ζεύτηκε μὲ μιὰ πλουμιστὴ, πολύτοξη γέφυρα. Μὰ γιὰ νὰ στεριώσῃ τὸ γεφύρι, χρειάστηκε νὰ στοιχειωθῇ ἄνθρωπος. Καὶ στὴν περίπτωσιν αὐτῇ, ὅπως στὴν Ἄρτα, στὸ Δούναβη, στοῦ Εὐφράτη, κι' ἄλλου, τὸ ἐξιλαστήριο θῦμα βρέθηκε, ἐδῶ, στὸ πρόσωπο τῆς μοναχοκόρης τοῦ Ἀρχιμάστορα Βενετσιάνου».

Εἶναι λοιπὸν προφανὲς ὁ θρύλος ποὺ ἀναβιώνει τὴν τραγωδικὴ θυσία τῆς Ἰφιγένειας, μὰ καὶ ποὺ στὴν περίπτωσιν τοῦ Πηνειοῦ τῆς Θεσσαλίας, ἔχει τὴν ἐξήγησίν του:

Τὸ γεφύρι χτιζότανε ὁλοχρονὶς μὰ, κάθε Δεκέμβριο, μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν μεγάλων ἀντιπλημμυρικῶν ἔργων τοῦ καιροῦ μας, γκρεμιζόταν ξαφνικά, σ' ἓνα νυχτοξημέρωμα. Κι' αὐτὸ φυσικὰ ἀπὸ τὴν καταστροφικὴ δράσιν τῶν πλημμυρικῶν νερῶν τοῦ «θυμωμένου» ποταμοῦ, ποὺ ἔπνιγε τὴ Λάρισα καὶ τὸν ἄμοιρο κάμπο.

Βέβαια ἐδῶ δά, οὔτε ὁ χρόνος οὔτε ὁ πολῦτιμος χώρος ποὺ μᾶς φιλοξενεῖ, ἐπιτρέπει τὴν ἱστορικὴ ἢ αἰσθητικὴ ἀνάλυσιν τῆς Λαϊκῆς Ρομάντσας ποὺ βρήκαμε, καμαρώνουμε καὶ φυλάγουμε σὰν κόρη ὀφθαλμοῦ.

Ἐκεῖνο ποὺ μποροῦμε μονάχα νὰ ποῦμε εἶναι ὅτι μᾶς ἀποκαλύπτει τὰ θρυλούμενα γιὰ τὸν Πηνειὸ καὶ τὸ γεφύρι του, ἰστὰ πλαῖνὰ τσιγγέλια τοῦ ὁποίου, μαρτύρησε καὶ ἀποκεφαλίσθηκε ὁ ἡρωϊκὸς Μητροπολίτης Λαρίσης, ὁ ἀθάνατος Πολύκαρπος ὁ Δαρδαῖος.

Ἀγαπήσαμε παθιασμένα τὸν θρύλο — μῦθο ποὺ κατέχουμε κι' ἡ ἀναβίωσί του μὲ τὰ γραφτά μας ἐνσαρκώνει μιὰ πραγματικότητα ποὺ ἀγνοοῦσαμε κι' ἐμεῖς κι' ὅσοι

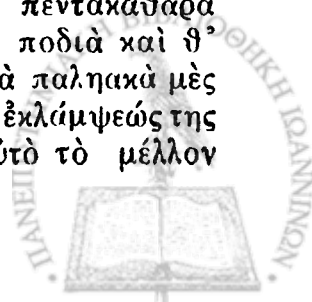
ἔχουνε ἀσχοληθῇ μέχρι σήμερα μὲ τὴν ἀστῆ-ρευτὴ Λαογραφία μας, αὐτὴν τὴν παραδοσιακὴ ποίησιν τῆς ἱστορίας ποὺ γοητεύει τοὺς θνητοὺς καὶ τοὺς αἰχμαλωτίζει γιὰ νὰ τοὺς ἀποθανατίσῃ.

Ἄς δοῦμε ὅμως τὸ ἱστορικὸ τοῦ λαορηνῶ γεφυριοῦ ποὺ ἔγινε τραγοῦδι ποὺ οἱ Ἴταλοι θὰ τῷ λεγαν ὁμορφοτραγόυδο (Μπελκάντο) κι' οἱ Φράγκοι τραβαδοῦροι μιὰ «Μπαλλάντα».

Ἡ γέφυρα τῆς Λάρισας εἶναι μιὰ ἀπ' τὶς παλιότερες τῆς Ἑλλάδος κι' εἶναι πασίγνωστη πιά ὥς «Γέφυρα τοῦ Ἀλκαζάρ» ἀπὸ ἓνα περίπτερο ποὺ ἰδρύθηκε σ' ὁ κέντρο τοῦ ἀρχαίου «Ἄλσους τῶν Νυμφῶν» καὶ τὸ ὁποῖο διαζώνει τὸν Πηνειό. Οἱ Λαρισαῖοι, ἀλλὰ κι' οἱ Θεσσαλοὶ ποὺ διαβαίνουν «τῆς Λάρσας τὸ γιοφύρι» ὅπως τὸ λέει ὁ λαός, ἀγαποῦν τὴ γέφυρα αὐτὴ ποὺ συμβολίζει τὸ οὐράνιο τόξο ὅταν αὐτὸ βγαίνει ὕστερα ἀπὸ κάθε δακρυοβροχὴ τοῦ πολύπαθου τόπου. Γιατί, ἡ γέφυρα αὐτὴ, ἄμετρες φορὲς κατεστράφη ὅπως κι' ἡ Πελασγικὴ πολυχιλιόχρονη πολιτεία ἡ Λάρισα, ποὺ σημαίνει «Ἀκρόπολι» (Φρούριον), κι' ἄλλες τόσες ξανάγινε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὸν ἴδιο ὅμως χώρο καὶ θέσι.

Στὸ παρελθὸν ἦταν ἓνα δεκάτοξο, γραφικὸ χτίσμα. Σήμερα, ἀποτελεῖ ἓνα μνημεῖο τοῦ μηχανικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ μορφὴ της μοιάζει μὲνα τσιμεντένιο φέρετρο, μὲς στὸ ὁποῖο ἀργοπεθαίνει ὁ ψυχοβίωτος ρομαντισμὸς μας, ἡ νοσταλγία, ἡ ἀνάμνησις ἀλλοτείνων χρυσῶν καιρῶν ποὺ ἀνεπιστρεπτί πέρασαν καὶ πᾶνε σὰν τὰ βαθυρροὰ νερά τοῦ ἀργυροδίνου Πηνειοῦ.

Ὅσοτόσο, τίποτε δὲν ἄλλαξε. Ὁ ἴδιος προορισμός. Ἡ ἀνασύνθεσι τοῦ τοπίου, ὑπῆρξε ἀποτέλεσμα τῆς πολεμικῆς καὶ μεταπολεμικῆς ἐποχῆς. Ὁ μυθικὸς πατέρας τῆς Δάφνης τοῦ Τεμπιώτη Ἀπόλλωνας, ὁ Πηνειός, ξανάρχεται στὴ στοιχειωμένη κοίτη του κι' εἶναι ὁ βόγγος τοῦ ἀνάμικτος μὲ τὴν κλαγγὴ τῶν μηχανῶν, ἓνα ἐπικολυρικὸ ποίημα: Τὸ τραγοῦδι τῆς Λαρίσης, ποὺ θὰ ξεπλύνῃ στὰ πεντακάθαρα νερά του, τὴν ματωμένην της ποδιά καὶ θ' ἀπηχήσῃ τοὺς θρύλους καὶ τὰ παλινὰ μὲς στὸ ρυθμὸ τῆς ἀναπλαστικῆς ἐκλάμψεώς της προμηνάει τὸ μέλλον της. Αὐτὸ τὸ μέλλον

τῆς Θεσσαλικῆς Πρωτευούσης, πού τὸ ἀπεργάζονται σήμερα κοντὰ ἑκατὸ χιλιάδες πιστὲς καὶ ὠραιολάτριες ψυχές τῆς κι' ἄλλης πεντακόσιες χιλιάδες τῆς περιοχῆς. Αὐτὸ πού τὸ συμβολίζει ἀβασίλευτο «Τῆς Λάρισας τὸ Γιοφῦρι».

Στὸ σημεῖο πού ἡ Γέφυρα χτίστηκε, ὑπῆρχε τὸ πανάρχαιο «Πέραμα» τῶν Πελασγῶν πού ἰδρύσανε τὴ Λάρισα καὶ ἔδωσαν ζωὴ σιτὴν Ἑλλάδα. Ὑστερα, ἀποτέλεσε ἓνα συστηματικὸ σύνολο μὲ τὸ ὕδραγωγεῖο τῆς ἀρχέγονης πόλης πού ἵδρυσαν οἱ Θεσσαλοὶ ἐτελειοποίησαν οἱ Μακεδόνες καὶ προπαντὸς οἱ Ρωμαῖοι καὶ ἀνασυγχρόνισαν μετὰ οἱ Βυζαντινοί, ἐφαρμόζοντας καὶ συνδυάζοντας τὴν Βενετσιάνικη ὀχυρωματικὴ τέχνη μὲ τὴν ὕδρευσι.

Σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσι, γιὰ ἀκριβεῖς ἱστορικὲς πηγὲς δὲν ὑπάρχουν πού νὰ μιλᾶνε σαφῶς γι' αὐτό, ἡ γέφυρα ὑπῆρξε Βυζαντινὸ κτίσμα, ἐγινε δὲ πρὶν ἀπ' ἰὸν 13ο αἰῶνα καὶ ἀνακαινίστηκε ριζικὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἀπὸ τὸν σατράπη τῆς Θεσσαλίας, πού ἔδρευε στὴ Λάρισα, Χασάν Μπέη, ἐγγονὸ τοῦ «Μπεηλέρμπεη (ἀντιβασιλέως) τῆς Ρούμελης» (Ἑλλάδος) Γαζή Τουρχάν (κατακτητοῦ τῆς Θεσσαλίας) πού πάτησε τὴν Θεσσαλία καὶ στὰ 1300 καὶ στὰ 1400 ὀριστικὰ μέχρι τὸ 1881.

Σύμφωνα μὲ ἐνεπίγραφη πλάκα, ἑνὸς ἀνύπαρκτου σήμερα Τουρκικοῦ Τζαμιοῦ, ἡ γέφυρα ἀνακαινίσθηκε τότε καὶ διαπλατύνθηκε μετὰ τὴν προσάρτησι τῆς Θεσσαλίας, τὸ 1886 ἀπὸ τὸ Σύνταγμα Μηχανικοῦ πού ἔδρευε στὴ Λάρισα. Σαραντα χρόνια νωρίτερα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Κριμαϊκοῦ Πολέμου, ἐπεκρίθηκε μέχρι τοῦδε ἡ συνεχιζομένη παράδοσι νὰ καταδύεται ἀπ' τὸ ἱστορικὸ γεφῦρι, ὁ Τίμιος Σταυρός, στὰ Θεοφάνεια.

Σύμφωνα μὲ ὅσα γράφει ὁ Ε. Φαρμακίδης στὸ βιβλίο του «Λάρισα», ὁ τελευταῖος Μουφιῆς τῆς πόλεως πού οἱ Τοῦρκοι κάποτε τὴν εἶχαν μετονομάσει σὲ «Γενὴ Σεχὴρ» (Νεάπολι) χωρὶς νὰ πιάσει τὸ ὄνομα, τοῦ εἶχε ἀφηγηθεῖ ὅτι καθὼς διάβησε στὴ διαθήκη τοῦ Χασάν Μπέη, γραμμένη στὴν «ἀραμπιὲ» ἡ γέφυρα, ἐπανεκτίσθη ἐπὶ τουρκοκρατίας μὲ προσωπικὴ ἐπιμέλεια τοῦ Τουρχανλίδη Χασάν.

Κατὰ τὴν τούρκικη παράδοσι, ὁ ἀρχιμάστορας πού τὴν ἐκτίσε, ὅταν μετὰ τὴν ἀποπεράτωσί της, ξανάρθε στὴ Λάρισα, ὕστερα ἀπὸ ἓναν περίπου χρόνον, παρατήρησε ὅτι ἡ γέφυρα ὑπέστη καθίζησι ἑνὸς μέτρου. Τότε πῆρε στὰ χέρια ἓνα σκεπάρνι καὶ τὸ ἔριξε στὴν ἀντίπερα ὄχθη τοῦ πέρα Μαχαλᾶ (Συνοικίας Ἁγίου Χαράλάμπους ὅπου ἐτάφη ὁ θεῖος Ἱπποκράτης) καί, ζήτησε ὅπως, μετὰ τὸν θάνατό του, ἀνεγερθῇ ἐκεῖ πού ἔπεσε τὸ ἐργαλεῖο του, ἓνα Μνημεῖο, μὲ τρία σκαλοπάτια, ἔτσι πού, ὅταν τὰ νερά τοῦ Πηνειοῦ σκεπάζουν τὸ πρῶτο σκαλί, τοῦτο θάβει σημάδι ὅτι τὸ ποτάμι κατεβάζει πρόσθετα νερά, ὁπότεν σκεπάζουν τὸ δεύτερο, θὰ ἐπέρχεται μεγάλη πλημμύρα στὸν κάμπο καὶ στὰ παραπήνεια καὶ τέλος, ὁπότεν κατασκεπάζουν τὸ τρίτο καὶ ἀψηλότερο, ἡ Λάρισα, παρὰ τὸ ὑψόμετρό της θὰ κιτυνεύη νὰ πνιγῇ καὶ καταστραφῇ.

Ἡ Βυζαντινὴ παράδοσι, φέρνει τὴ γέφυρα τῆς Λαρίσης, χτισμένη ἀπὸ τὸν ἴδιο ἀρχιτέκτονα — πρωτομαῖατορα, ποῦ χτισε παράλληλα τὴν τοῦ Ἐνιππέως παρὰ τὸ Βασιλὶ Φαρσάλων, τοῦ Σπερχειοῦ, τῆς Ἀρταξ, τοῦ Σαλαμπριά, τοῦ Ἀλῆ Ἐφέντη, παρὰ τὴν ἀρχαία Φαρκαδῶνα (Ζόρκο—Τσιότι Τρικάλων) καὶ ἄλλα γεφύρια ἱστορικά.

Ἡ Ἑλληνοεβραϊκὴ παράδοσι φέρνει τὸ γεφύρωμα τῆς Λαρίσης τὸ 1200 μὲ 1300 μὰ ὅπως καὶ νῶχει τὸ πρᾶγμα, «τῆς Λάρισας τὸ Γιοφῦρι» εἶναι ἡ πραγματικὴ ἐκδήλωσι τοῦ Βαλκανελληνικοῦ θρύλου καὶ διασταυρώνεται ὑπέροχα μὲ τὸ Ἀρτινὸ τραγοῦδι...

Ἐπὶ Τουρκίας, ἡ Γέφυρα γνώρισε ὅλη τὴ βάρβαρη θηριωδία τοῦ γενητσαρισμοῦ: Ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ, καθὼς κατεβαίνουμε ἀπ' τὴν πόλι πρὸς τὸ γεφῦρι, στὰ δύο παράπλευρα στηθαῖα του, μπηγμένα στὰ ἀπὸ «κορασάνι» πλαϊνά του, ἦταν τὰ φοβερά, ἐσχαρωτὰ τσιγγέλια ὅπου ἔριχναν ζωντανούς τοὺς γκισοῦρηδες ἀντάρτες ραγιάδες, νὰ πεθάνουν βογγοκοπῶντας καὶ αἱμοστάζοντας μέχρι τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ τοῖς, πρὸς παραδειγματισμόν.

Ἡ ἱστορία τῆς γέφυρας εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἱστορία τῆς Λαρίσης. Ἀπ' αὐτὴν μίτηκαν οἱ Πέρσες, οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Γότθοι. οἱ Οὐν-

νοι, οἱ Φράγγοι, οἱ Σλάβοι, οἱ Βλάχοι, οἱ Τούρκοι, οἱ Γερμανοῖταλοι κατὰ τὴν πρόσφατη τετράχρονη κατοχή, πὺν ξεπέρασε τὴν τετρακοσάχρονη δουλοσύνη.

Μὰ τὸ γεφύρι αὐτὸ ὑπῆρξε κακορίζικο. Δὲ σώθηκε. Τὸ ἀνατίναξαν κατὰ τὸν πόλεμο τὸ 1941, φεύγοντας οἱ Ἀγγλοι καὶ τὸ ἀποτέλειωσαν οἱ Γερμανοὶ τὸ 1944, γιὰ νὰ τὸ ἐπισκευάσουν οἱ Ἕλληνες, ὡς «Ξυλογέφυρο» τὸ ὁποῖον παρεχώρησε τῇ θέσει

τοῦ στὸ σημερινὸ μονοκόμματο τεκτονικὸ μεγαθήριο, πὺν ἐλάχιστα διατηρεῖ τὴν παλὰ γραφικότητα τοῦ τοπίου, πὺν μόνο ἀπ' τὰ «κάρτ—ποστὺλ» ἀναθυμούμαστε.

Ἀπὸ τὴν ἔποψι αὐτῇ, τὸ Γεφύρι τῆς Ἱερᾶς, στάθηκε τυχερὸ Γλύτωσε καὶ διαιώνίζει τὸν ἀγαπημένο θρύλο, ζωντανά, ἐνῶ τῆς «Λάρσας τὸ Γιοφύρι» εἶναι μονάχα μιὰ «Ρομάντζα».

ἹΕΡΥΘΡΑ ΘΑΛΑΣΣΑ,,

Περάσαμε τὴν ἐρυθρὰ θάλασσα
κι' εἴμαστε τώρα ἐλεύθεροι
ἀνοιχτὸς μπροστὶά μας ὁ δρόμος
κι' ἡ ἀπόσταση λίγη.
πνίγηκαν ὅλοι
αὐτοὶ πὺν μᾶς σκλάβωναν.
Μᾶς ἔφεραν ὡς ἐδῶ κυνηγῶντες
θέλοντας νὰ μᾶς κάνουν δούλους ξανά.
Μὰ ἐμεῖς εἴχαμε πάρει τὴν ἀπόφαση
νὰ φθάσουμε στὴ Χαναὰν
γεμάτοι ἐλπίδες...
Πιὸ ἰσχυροὶ ἦταν οἱ ἀντίπαλοι
μ' ὅλα τὰ μέσα ὀπλισμένοι
ἀφοῦ κι' ἡ δική μας ἀφόπλιση
κι' ἡ γύμνια
τοὺς ἔδωσε μεγάλη ἐνίσχυση.
Ἑμεῖς στηριχθήκαμε στὴν πίστη
καὶ σιὴν ἀπόφαση νὰ ἐπαναπατριθοῦμε
γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε τὴν ῥάβδο.
Μ' αὐτὴ περάσαμε τὴ θάλασσα
μ' αὐτὴ συντρίψαμε τὰ πάθη μας
κι' εἴμαστε τώρα λεύτεροι
κι' εἴμαστε τώρα πιὸ κοντὰ
στὴν πραγματικὴ Χαναὰν
τὴν οὐράνια πατρίδα

Τίμων Παρμενᾶς

ΕΜΕΙΝΕ ΕΝΑ ΟΝΟΜΑ...

‘Ο Μπέν ‘Ασλρι
ἔμεινε μόνο ἓνα ὄνομα,
ἓνα τραγούδι πὺν λένε οἱ φελλάχοι,
στοὺς δρόμους τοῦ Τούνεζι καὶ τοῦ Μαρόκου,
στὰ ὑψώματα καὶ στὴν ἔρημο,
στὴ βοή τοῦ πολέμου...
‘Ο Μπέν ‘Ασλρι
εἶταν χθὲς ἓνας ἄνθρωπος
μὲ γελαστὸ πρόσωπο,
πὺν πίστευε στὸ ἄστρο του,
στὸ φεγγάρι πὺν τραβοῦσε
στὸν ἐλεύθερο δρόμο του
ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ φύλλα τῆς χουρμαδιᾶς
πὺν ψαλιδίζανε τὸν οὐρανό...
«‘Ο δρόμος—ἔλεγε—εἶναι αὐτὸς πὺν περπατοῦμε
καὶ δύναμη ἢ σκέψη καὶ τὰ χέρια.
‘Ο δρόμος τοῦ φεγγαριοῦ
εἶναι πάντα ὁ ἴδιος.
‘Η μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀλλοιώτικη...»
Οἱ ξένοι στρατιῶτες
χαρίσανε τὸν θάνατο στὸν «τρομοκράτη»
καὶ σύρανε στοὺς δρόμους τὸ κορμί του,
νὰ γιορτάσουν τοῦ «δικαίου τὸν θρίαμβον».
Οἱ ξένοι στρατιῶτες
φυτέψαν στὴ θέση τῆς καρδιᾶς ἓνα γαρύφαλο
γιὰ νὰ δείξουν πῶς πνίγεται ἡ φωνή
πὺν μ’ λάει γιὰ τ’ ἄδικο
καὶ γιὰ μέρες πὺν θᾶρθουν...
‘Ο Μπέν ‘Ασλρι
ἔμεινε μόνο ἓνα ὄνομα,
ἓνα τραγούδι πὺν λένε οἱ φελλάχοι,
στοὺς δρόμους τοῦ Τούνεζι καὶ τοῦ Μαρόκου
στὰ ὑψώματα καὶ στὴν ἔρημο,
στὴ βοή τοῦ πολέμου...

‘Αλέξης Ζερβάνος

ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗ

‘Απολιθώματα παλιὰ τῆς σκέψης,
τοπία, προσωπογραφίες,
γεμάτα ἀπὸ τὴ χάρη τῆς ἀγάπης,
μὲ πόσο πόνο, ξέρετε, ὀλοένα
σᾶς ψηλαφοῦν τὰ χέρια τῆς καρδιᾶς μου
ἢ σᾶς ξεπλένουνε τὰ δάκρυα τοῦ νόστου,
κειμήλια ἱερῆς χαρᾶς—πατριδες!...

Γ. Βλάχος

Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑ

ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ ΚΑΙ ΖΩΤΟΣ

(ΔΥΟ ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΠΕΠΡΩΜΕΝΑ)

«Κι' ήταν ο κόσμος δίκαιος και καλός;
Μά γιατί τότε νάχουμε πεθάνει;»

Τὸ ἐπιγραμματικὸ αὐτὸ δίστιχο τοῦ Αἰ-
τωλοηπειρώτη ποιητῆ Μίνου Ζώτου, δγαλ-
μένο ἀπὸ τὴ δική του σπαραχτικὴ περί-
πτωσι—μιὰ διαμαρτυρία κατὰ τῆς κοινω-
νίας γιὰ τὴν ἀδιαφορία τῆς πρὸς τοὺς πνευ-
ματικούς μας ἀνθρώπους—ἦρθε νὰ μᾶς τὸ
θυμίση μὲ τὴ χειροπιαστὴ ἀπόδειξή του ὁ
πρόωρος χαμὸς τοῦ τραγουδιστῆ τῆς Ἡπεί-
ρου Γιώργου Κοτζιούλα.

Ὁ πρόσφατος θάνατός του ἔδωσε τὴν
ἀφορμὴ νὰ γραφοῦν ἤδη ἓνα πλήθος δημο-
σιεύματα γιὰ τὸν ποιητὴ μὲ τὴ γνήσια καὶ
σεμνὴ ποιητικὴ φωνὴ καὶ γιὰ τὸν ἄνθρωπο
μὲ τὴ μεγάλη καὶ ἀπλὴ ψυχὴ, τὴν ἀκέρια
ἀξιοπρέπεια, τὸν ἀμεμπτο χαρακτήρα, πού
πολλὲς φορές τὸν ἔδειχνε ἄνθρωπο «οὐκ
ἐκ τοῦ κόσμου τούτου», τὴν καρτερικὴ τέ-
λος περιφορὰ τῆς ζωῆς του μέσα σ' αὐτὸν
τὸν ξένο καὶ ἀδιάφορο κόσμο. Καὶ πολλὰ
ἀκόμα ἔχουν νὰ ἰδοῦν τὸ φῶς γιὰ τὸ ἄμοιρο
ἐκεῖνο «χωριὰ τὸ πουλὸ», καθὼ, φιλά
πρεσκα συνήθιζε ὁ ἴδιος νὰ αὐτονομάζεται.

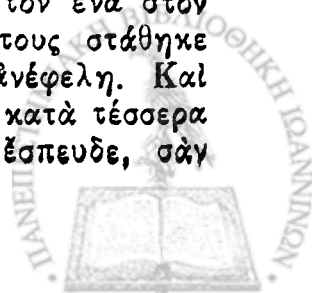
Στὸ νιοσκαμμένο στὴν Ἀττικὴ γῆ τάφο
του προσκομίζομε καὶ μεῖς τὸ ἐπιβώμιο θυ-
μιάμα μας, μνημονεύοντας ἀπὸ τίς σελίδες
αὐτῆς, ὅπου ἰσπὸ εἶναι ἀκόμα τὸ μελάνι
τῶν ποικίλων δημοσιεύσεών του, ἓνα κε-
φάλαιο τῆς σύ.τομης ζωῆς του, τίς σχέσεις
του δηλαδὴ μὲ τὸν ὁμοϊοπαθὸ του στὴ ζωὴ
καὶ στὸ θάνατο ποιητῆ, πού ἀναφέραμε κί-
ας τὸ ὄνομά του: τὸ Μίνω Ζῶτο.

* *

Εἰκοσιτέσσερα χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὸ
άνατο τοῦ Ζώτου (1905—1932) ἦταν γρα-

φτὸ ἡ τραγικὴ, του περίπτωσι νὰ βρῇ τὴν
πανομοιότυπὴ συνέχειά της στὸ χαμὸ τοῦ
στειοῦ φίλου του Γιώργου Κοτζιούλα (1909
—1956). Καὶ τοὺς δυὸ—τὸ Ζῶτο στὰ εἰ-
κοσιεφτά του μόλις χρόνια καὶ τὸν Κοτζι-
ούλα στὰ σαρανταεφτά του—τοὺς θέρισε ὁ
φυματικὸς πυρετός, ὁ φωλιασμένος νωρὶς
στὰ στήθια τοὺς ἀπὸ τὴν πεζὴ πένια, ἀπὸ
τὴ σκληρὴ δοκιμασία τῆς αὐτοανάδειξης,
ἐπὶ τὴν ταλαιπωρία τῶν καταφρονημένων,
ἀπὸ τὴ «μίξερη σκυμμένη στ' ἀχάριστα
χαρτιά καὶ τὴ γραφὴ μαύρη ζωὴ» τοῦ γρα-
φιᾶ, ἀπὸ τὴν ἀγωνία γιὰ τὴν ἐξοικονόμησι
τοῦ καθημερινοῦ κομματιοῦ.

Εἶχαν συνδεθῇ μεταξύ τους ἀπὸ τὸ πρῶ-
το φτάσιμό τους στὴν πρωτεύουσα, ὅπου
μικροταξιδεμένοι—ἀπὸ τὸ Νιοχώρι τῆς Πα-
ραχελωτίτιδος στὰ 1922 ὁ Ζῶτος, ἀπὸ τὴν
Πλατανούσα (ἄλλοτε Ραψίστα) λίγο ἀργό-
τερα ὁ Κοτζιούλας—εἶχαν ἀνεβῇ ἀκαδη-
μαῖκοι καὶ οἱ δυὸ τους πολίτες μὲ τὸ «δ-
ραμα τοῦ ἀνοιχτοῦ τοπίου καὶ τῆς ἐλεύθε-
ρης φαντασίας», γιὰ νὰ καταντήσουν ὅμως
πολὺ σύντομα δεσμῶτες μιᾶς σκληρῆς καὶ
ἀνθυγιεινῆς βιοπάλης, πού τόσο πρόωρα
τοὺς ἐφθειρε ἀνεπανόρθωτα. Ἡ ὁμοία πε-
ρίπου ἡλικία τους, ἡ δύσκολη ζωὴ τους, ἡ
ἴδια κοινὴ μοῖρα τους, τὸ ἴδιο ψυχικὸ κλῆ-
μα, πού ἐζητᾶν καὶ ἀποτύπωναν στὴν ποι-
ησὴ τους, ἔφεραν πολὺ κοντὰ τὸν ἓνα στὸν
ἄλλον. Καὶ ἡ φιλία ἀνάμεσά τους στάθηκε
ἀδερφικὴ, ἀδιατάραχτη καὶ ἀνέφελη. Καὶ
ὅταν ὁ Ζῶτος, μεγαλύτερος κατὰ τέσσερα
χρόνια ἀπὸ τὸν Κοτζιούλα, ἔσπευδε, σὰν

καλὸς ὥς καὶ κεῖ ἀκόμα φίλος νὰ τὸν προλάβῃ, γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν παντοτεινὴ κατοικία τους στὸ θασιλίειο τῶν Σκιῶν, τὸ πρῶτο ἀξιόλογο νεκρολόγημα γιὰ τὸ Ζῶτο γράφτηκε ἀπὸ τὸν Κοτζιούλα (περιοδ. «Ρυθμός» Πειραιᾶς, Α' 1933), ἐνῶ ἀρκετὰ ὑπῆρξαν ἔκτοτε τὰ δείγματα σεβασμοῦ τῆς μνήμης καὶ στοργῆς τοῦ ἔργου τοῦ Ζώτου ἀπὸ τὸν ἴδιο. Τὴν τρίτη ποιητικὴ συλλογὴ του: «Ἡ Δεύτερη Ζωή», τυπωμένη στὴν Ἀθήνα στὰ 1938 μὲ ποιήματα τῶν ἐτῶν 1935—1937, ὁ Κοτζιούλας τὴν ἀφιέρωσε «στὴ μνήμη τοῦ ποιητῆ Μίνου Ζώτου». Ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς στερνῆς πνοῆς του τὸ ὄνομα τοῦ Ζώτου ἀνέβαινε συχνὰ ἀπὸ διάφορες ἀφορμὲς στὸ στόμα του. Κριτικὸς τοῦ τόπου μας, ποὺ στὰ πνευματικὰ του ἐνδιαφέροντα ἔχει περιλάβει τὴν τελευταία καὶ τὴν κρίση τοῦ Ζώτου ἔγραφε κάπου τὰ ἑξῆς τὸ περασμένο θέρος, ὕστερα ἀπὸ μιὰ συνομιλία του μὲ τὸν Κοτζιούλα: «Γιὰ τὸν Μίνω Ζῶτο εἶδα πρὸ ἡμερῶν καὶ τὸν κ. Γ. Κοζιούλα καὶ τᾶπαμε. Ἔχει τὶς ἀπόψεις του, ποὺ εἶναι πολὺ ἀξιοσημείωτες καὶ σοβαρές. Ὁ ἴδιος ἔχει κάμει τὸ χρέος του ἀντίκρου στὸν ἀδελφικὸ του φίλο. Νομίζω πὼς ἦρθε ἡ σειρά μας».

* *

Τις στενότερες φιλικὲς σχέσεις τοῦ Κοτζιούλα μὲ τὸ Ζῶτο—πασίγνωστες στὸν κύκλο τῶν γνωρίμων τοῦ καιροῦ τους—ἐρχονται νὰ πιστοποιήσουν κατὰ τρόπο ἀνάγλυφο καὶ τέσσερα γράμματα τοῦ πρώτου, ποὺ σήμερα βρίσκονται στὰ χέρια μας.

Τὰ δύο, παλαιότερα καὶ διασωσμένα στὰ κατάλοιπα τοῦ Ζώτου, εἶναι σταλμένα ἀπὸ τὴν Καλλιέθα τῆς Ἀθήνας στὸ Ζῶτο, στὸ γενέθλιό του Νισχώρι τῆς Αἰτωλίας, ὅπου ὁ Ζῶτος συχνὰ κατέβαινε γιὰ ξεκούραση καὶ πολλὰς φορὲς γιὰ πρῶτο ἀναγκαστικὰ παραθερισμό. Μᾶς δείχνουν αὐτὰ τὴ λεπτότητα, τὴν εὐγένεια καὶ τὴν ἀπαρδειγμάτιστη ἀγνότητα τῶν αἰσθημάτων του ἐνῶ τὰ ἀρκετὰ αὐτοβιογραφικά γιὰ τὸν Κοτζιούλα στοιχεῖα τους τὰ κάνουν ἕνα αὐθεντικὸ φιλολογικὸ δοκουμέντο μὲ κάποιο γενικώτερο ἐνδιαφέρον. Γράφει π. χ. στὸ πρῶτο, στίς 13 Μαΐου 1929:

«Ἐγὼ ἐξακολουθῶ νὰ ἐργάζωμαι στὸ «Μπουκέτο», ὅπου μὲ πληρώνουν ταχτικά

ἐπίσης δὲ βοῆκα καὶ μιὰ παράδοση 300 δραχμῶν. «Τὸ χινόπωρο θὰ μὲ βοῆς κεφαλαιοῦχο καὶ μπουρζουά... Ἀμ, τί νομίζεις; Θὰ μὲ συντηρῆς ἐσὺ τάλληρο—τάλληρο καὶ καφέ—καφέ;»

Καὶ λίγο παρακάτω:

«Ἀπὸ ὧν, καὶ πέρα, ποὺ θᾶχω λεπτὰ, θὰ σοῦ στέλνω καὶ κανένα φιλολογικὸ περιοδικό».

Καὶ τελειώνει μὲ τὰ ἑξῆς:

«Σοῦ γράφω, ἀφοῦ τελείωσα τὴν ἐργασία μου τὰ μεσάνυχτα καὶ δὲ μπορῶ νὰ ἐξακολουθήσω ἄλλο ἀπόψε. Θὰ σοῦ ξαναγράψω, πρὶν μοῦ ἀπαντήσης».

Καὶ στὸ δεύτερο, ὕστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες, στίς 25 Μαΐου 1929:

«Ἐγὼ ἐξακολουθῶ νὰ ἐργάζωμαι στὸ «Μπουκέτο» τὸ βράδι, ὕστερα ἀπ' τις ὀκτώ, ὥς τὰ μεσάνυχτα καὶ τὰ περῶ καὶά... Νέα ἀπὸ δῶ πέρα δὲν ξέρω νὰ σοῦ γράψω. Πλάκωσαν οἱ ζέστες καὶ δὲν ξέρω ποῦ νὰ πάω νὰ κρυφτῶ ὅλη τὴν ἡμέρα. Κι' ἐρχονται στιγμές, ποὺ μακαρίζω τὴ μοναξιά σου τὴ δροσερεμένη, κι' ἄς εἶναι πληχτική. Λές ἀλήθεια πὼς θᾶσαι ἐδῶ σὲ γάνα μῆνα; Τρελλάθηκες, παιδί μου; Τί νὰ κάμης στὴν Ἀθήνα μὲ τοῦτον τὸν καιρό;»

Τὰ ἄλλα δύο γράμματα τοῦ Κοτζιούλα, πολὺ μεταγενέστερα καὶ διεύθυνση τὸ Ἀθηναϊκὸ βιβλιοπωλεῖο Δημητράκου (Πεσματζόγλου 9), εἶναι γραμμένα πάλι ἀπὸ ἀφορμὴ τὴν ὑστεροφημία τοῦ φίλου τοῦ Ζώτου καὶ ἀπευθύνονται σ' ἕνα νεώτερο συντοπίτη τοῦ Ζώτου, ἄσημο φροντιστὴ καὶ μελετητὴ τοῦ ἔργου ἐκείνου, ποὺ μέσα στὴν τελευταία δεκαπενταετία μὲ ἀπλὰ καὶ ἀυσσηματοποίητα σημειώματα σὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες προσπάθησε νὰ θερμάνῃ τὴ μεταθανάτια μνήμη τοῦ Ζώτου. Φανερώνουν κι' αὐτὰ τὴν ἀπήχηση, ποὺ εἶχε ἡ προσπάθεια ἐκείνη στὴν ἀδολή ψυχὴ τοῦ Κοτζιούλα.

Ἔτσι γράφει στίς 3 Μαΐου 1949:

«Ὁ μακαρίτης Μίνως Ζῶτος, ὁ πατριώτης σας καὶ κληρονομικὰ δικός μου, ἦταν ἀπ' τοὺς στενοὺς μου φίλους, ἀλησμόνητος γιὰ πάντα. Ἦταν ἕνα διάστημα—τοῖα μὲ τέσσερα χρόνια—ποὺ δὲν περνοῦσε σχεδὸν μέρα, χωρὶς νὰ κάνουμε παρέα. Περνοῦσα

καὶ τὸν ἔβλεπα στὴ Δημαρχία ἢ ἐρχόταν τὰ βράδια καὶ μ' ἐπαιρνε ἀπ' τὸ «Μπουκέτο», ὅπου τότε ἐργαζόμουν. Τὸν γνωρίζω λοιπὸν ψυχικὰ καλύττερα ἀπὸ κάθε ἄλλον καὶ εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκτιμήσω ἀπὸ κοντὰ τὸν εὐαίσθητο χαρακτήρα του. Ἀλλωστε λάβαμε μαζί τὴν ἴδια λογοεχνιτὴ ἀγωγή καὶ γιὰ ἓνα διάστημα ἤμασταν—ποητικοὶ βέβαια—«συνδοιοπόροι».

Καὶ συνεχίζει παρακάτω:

«Χειρόγραφά του, ὅχι· δὲν ἔχω. Ἦταν τόσες οἱ ἀλλαγές κα'οικίας μου ἀπὸ τότε καὶ τόσο ἄθλιες οἱ συνθηκὲς τῆς ζωῆς μου—ἀκόμα ὡς τὴν ὥρα, πού σ'αὶ γράφω—ὥστε δὲ μπόρεσα νὰ φυλάξω τίποτε σχετικὸ δικό μου ἢ ἀλλοινοῦ, ἀφοῦ μάλιστα δὲ βρέθηκε κοντά μου καὶ κανένας ἄνθρωπος νὰ μὲ βοηθήσῃ ἔγκαιρα, ἔστω καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἐλάχιστο. Αὕτὴ εἶναι ἡ πικρὴ ἀλήθεια. Τὰ τελευταῖα γράμματα τοῦ Μίνου θυμᾶμαι πὼς τὰ ἔλαβα τὸ 1932—ἄνοιξη ἀραγε;—καὶ τὰ φύλαγα κάτω ἀπὸ τὸ στήθος μου, στὴν Καλλιθέα, μὴν ἔχοντας βιβλιοθήκη, μπουλο, συρτάρι κ.λ.π. Τὰ παράτησα ὅμως γιὰ τὸν ἴδιο λόγο, πού δὲν τοῦ εἶχα ἀπαντήσῃ τοῦ δυστυχισμένου. Χτυπημένος κι' ἐγὼ τότε ἀπὸ νευρασθένεια (ἀπ' τὴν καλοπέραση!) κοντεύοντας νὰ χάσω τὸ μυαλό καὶ τὴ ζωὴ μου, πῆρα πανικόβλητος τὸ δρόμο τῆς φυγῆς πρὸς τὸ γενέθλιο χωριό. Ἐκεῖ διάβασα, βυθισμένος σὲ μισοαπάθεια, καὶ τὸ θάνατό του».

Καὶ καταλήγει:

«Θὰ πέθανε, φαντάζομαι, πικραμένος

κι' ἀπὸ μένα. (Φοβᾶμαι πὼς μὲ ἀφορᾷ ἐκεῖνο τό: «ἡ φιλία μ' ἐμπρόδωσε...») Ποῦ νᾶξερε ὅμως! Ἄν ἐγὼ γλύϊωσα, εἶναι θαῦμα!».

Καὶ στὸ ἄλλο, στὶς 13 Ἰανουαρίου 1950 σημειώνει:

«Τὸ σιᾶσιμο τοῦ προχτεσινοῦ «Νεολόγου» (Πατρῶν) μὲ τὸ σχετικὸ σημειώμασας γιὰ τὸν ἀλησμόνητο συμπατριώτη σας, τὸν ἀκριβὸ φίλο μου Μίνω Ζῶτο, μὲ γύρισε πάλι εἴκοσι χρόνια πίσω, στὸ φιλολογικὸ θαμποχάραμα κι' ἐκεῖνου κι' ἐμένα. Μοῦ φαίνεται πὼς ἀπὸ τότε πέρασε μιὰ δολόκληρη ζωὴ, ἓνας κόσμος ἀλλιότιμος. Μοῦ ἀνανεώσατε μιὰ συγκίνηση, πού τὴ λογάριζα χαμένη γιὰ πάντα ὅσιερ' ἀπὸ τὰ στρώματα τῆς ἀπάθειας, πού σώριασαν σὰ σκουριὰ στὴν ψυχὴ μας νεώτερα βάσανα, πρόσφατη πείρα».

Ἀλλὰ νᾶ, καὶ οἱ νεώτερές καὶ παντοτεινὲς διστοικὲς ἀγωνίες του:

«Ἐγὼ δὲν εὐκαιρῶ τώρα καθόλου, ἐπειδὴ δὲ μὲ ἀφήνει νὰ σηκώσω κεφάλι ἢ σκληρὴ βιοπάλη, πού μὲ κάνει νὰ δουλεύω μ' ἓναν τρόπο, θάλεγα, ἀσθματικὸ γιὰ κομμάτι ψωμί...».

Γιῶργος Κοτζιούλας—Μίνως Ζῶτος! Δυὸ νέοι ἀπὸ τὴ χορεία τῶν «πνεύμων καὶ πνευμονικῶν» τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας μας, πού μὲ τὸ θανάσιμο ὄλο-
λυγμὸ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τους θὰ φέρουν πάντοτε «δάκρυα στα μάτια κι' ἐκσταση στὴν ψυχὴ».

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

ΘΕΑΤΡΟ

Ἕνας τῆς γαλαρίας

Τίποτε δὲ κατάλαβα ἀπ' τὸ δράμα.

Τὶ νόημα νᾶχαν τάχατες εὐτά;

Ὅμως ἐμένα μ' ἐπίασε τὸ κλάμα.

Τόσο ἦταν ὅλα ὥρατα καὶ ταιριαχτά!

Ἡ πλατεῖα

Καλὰ τὰ λέει κι' αὐτός· μὰ ἐγὼ εἶδα κι' ἄλλα

ὅπως αὐτό, κι' ἀκόμα πιὸ καλά.

Ἐγὼ εἶδα κι' ἄλλα δράματα μεγάλα

καὶ τώρα δὲν ξιπάζομαι μ' αὐτά.

Τὸ θεωρεῖο

Τ' εἶναι καὶ τοῦτο, Θεούλη μου, τὸ θάμα!

Φορέματα, ὅλα ὡς πέρα, ντεμοντέ.

Δὲ φεύγουμε; Τόσο κουτὸ ξνα δράμα

οὔτε πού τὸδα κι' ἄλλοτε ποτέ.

Ἕνα κορίτσι

Ἐγὼ τὸν ξέρω αὐτόν. Πάντα περνοῦσε
τὸ θράδι ἀπ' τὴν αὐλή μας μοναχός.
Τί ὥραϊος! Καὶ τί γλυκὰ μ' ἐχαιρετοῦσε!
Κι' ἐπήγαινε τὸ δρόμο σκοτεινός...

Ὁ τζαμπατζῆς

Εἶναι κουτοί, ἂν τοὺς πέρασε ἀπ' τὸ νοῦ
πὼς μᾶς ξοφλοῦν μὲ σάλτα καὶ μὲ τοῦμπες·
οὔτε πού ἀδειάζει ἡ τσέπη τοῦ ἀλλουνοῦ
γιὰ τέτοια σαλιαρίσματα κι' ἀρλουμπες.

Καημοὶ καὶ στεναγμοί!.. Παλιὰ ἱστορία.
Ἦ φτώχεια...ὁ πόνος...χρόνια πού τ' ἀκοῦμε.
Ποῦν' τὰ κορίτσια; Ποῦναι ἡ τραγωδία;
Πληρώσαμε καὶ θέλουμε νὰ ἰδοῦμε...

Ἕνας κριτικός

Τί πάθος! Τί ἔξαρση! Λυτρώνεται κανεὶς
ἀπ' τὴν καθημερινή τοῦ πλήθους ἀνοησία.
Τί εὐγενικὰ σιωπὴ! Γιὰ νᾶμαι εἰλικρινής
δὲν τὴν περίμενα μιὰ τέτοια τραγωδία.

Ὁ μεγάλος κριτικός

ὦ! Θᾶναι ἡ πρώτη ἐντύπωση· τὸ κάθε τι
χάνει στὸ ξανακύτταγμα. Κοσκίνισμά της

νὰ κάνουμε αὐριο στὴν παράσταση, γιατί
μᾶς ἐπιβάλλεται νὰ βροῦμε τὰ τρωτά της.

Ἕνας ἀσήμαντος κριτικός

Εἶναι;...Δὲν εἶναι;...Ἀλιὰ καὶ τρισαλιά μας!
Ὅταν ὑπάρχει χρόνος τί νὰ πῆς;
Ἄς ἔχουμε ἀνοιγμένη τὴν καρδιά μας
στὸν πόνο του, κι' ἄς ποῦμε: εἶναι ποιητής.

Ἡ κριτικός μὲ τὸ φασαμὲν

Τὴν βρίσκω ἕναν κακὸ χωρατατζῆ,
ἐλον ἀστεῖα καμώματα καὶ βίτσια,
καὶ πλέρια ἐπικροτῶ τὸν τζαμπαντζῆ,
ἐξὸν ἐκεῖ πού λέει γιὰ τὰ κορίτσια.

Ἡ σκηνὴ

Εἶναι μὲ γάλη φρόνηση νὰ κλείνης
τὰ μάτια σου μπροστὰ στὴν ὁμορφιά.
Μὰ μὴ μιᾶς γι' αὐτὴν παρὰ ἂν ἐγίνης
ἄξιος, καὶ τότε δεῖξε τὰ καρφιά.

Ὁ μεγάλος κριτικός

Μ' ἂν ἦταν νὰ μᾶς εὐρρυνε καὶ τέτοια
ποιὸς ἀπὸ μᾶς δὲν ἄλλαζε δουλειά;
Παρὰ μιὰ τόσο ἀνόητη περιπέτεια
καλύτερα στὴ νόμιμη ἀγκαλιά.

Μίνως Ζώτος

ΠΟΔΗΛΑΤΗΣ

Μ' ἄσπρη ἀθλητικὴ φανέλλα
καὶ μὲ χακὶ παντελονάκι
κι' ἀνεμιζόμενα ξανθὰ μαλλιά
κατεβαίνει ἰδρωμένος
ἀπὸ τὴν ἀνηφοριά·
καὶ μ' ἕνα θορίαμβο στὰ χεῖλη
κατακόκκινος,
χτυπάει τὸ κουδουνάκι
κι' ἐξαφανίζεται.

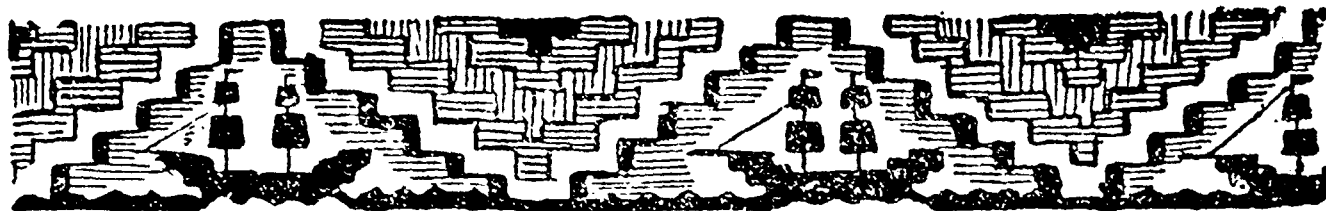
Κι' ὅλοι τριγύρω χαίρονται τὴ δροσερὴ ἀλ-
κή του.

ΚΑΘΑΡΙΣΤΡΙΑ

Φώνιζε ἔξαλλη.

Δὲν τῆς σκοτώσαν τὰ παιδιὰ—
μπῆκαν μπουλούκι, λέρωσαν
μὲ τίς ἀρβύλες τοὺς τὸ πάτωμα·
μόλις τὸ εἶχε σφουγγαρίσει,
ιρίβ ντας ἕνα—ἕνα τὰ σανίδια,
φτύνοντας αἷμα ἕνα ὁλόκληρο πρωτῖ.

Ντίνος Χριστιανόπουλος

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ

ΕΥΔΗΜΟΣ Ο ΚΥΠΡΙΟΣ*

Π Ρ Ο Σ Ω Π Α

Εὐδημος

Ἀριστόκυπρος

φίλοι του

Νικοκλῆς

Ζήνωνας

θεῖος τοῦ Εὐδημου

Χορὸς Κυπρίων Γερόντων

Χαρμίδης

Ἀρμόδιος

φιλόσοφοι

Δίων

Χορὸς Νέων

Φαίδων

Χορὸς Ναυτῶν

ΕΙΚΟΝΑ ΠΡΩΤΗ

Στὴν Κύπρο. Τοπεῖο ἀνοιξιὰτικο.

Στ' ἀρχαῖα τὰ χρόνια.

Εὐδημος : Τρέμε τὶς νόθες καταστάσεις. Μέτωπο κάθιδρο τὸν τρόπο ἐγκυμονεῖ. Γέμισε ὁ τόπος ἀπὸ ἰδρώτα καὶ μάτια τρομαγμένα. Χτυπιοῦνται οἱ ἰδέες μὲς τὸ μυαλό μας, ὅπως τὰ στάχυα πὺν τὰ δέρνει ἀγέρας.

Ἀριστόκυπρος : Μᾶς ἔφαγε τὸ πνεῦμα τῆς Ἀσίας.

Εὐδημος : Κι' ἡ φυσικὴ μας πλαδαιρότητα σὰν τὰ μεριά γρηᾶς. Τῆς Ἀττικῆς τὸ πνεῦμα θραφερὸ φτάνει στὴ γῆ μας κουρασμένο μὲς τὰ ξύλα πικρὰ δαρμένα. Ὁ σπόρος δὲ μπορεῖ μονάχος ν' ἀποδώσει τὸ ὕψος καὶ τὸ ἥθος τοῦ δεντροῦ. Τὸ πνεῦμα δύσκολο προσφάγι, μὰ δίχα του δὲ δένεται ὁ καρπός.

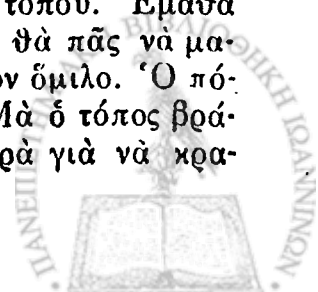
Ἀριστόκυπρος : Λυχνία χρυ-

σοπερίχνη τὴν ἔφεσέ σου πρὸς στέρεες καταστάσεις ὀνομάζω. Πλοῦτο καὶ δύναμη ψυχῆς κατέχεις, τὰ δυὸ θεμέλια τῆς ζωῆς. Γι' αὐτὸ σὲ σπρώχνω σὰν τὸν οὔριον ἄνεμο στὴν αἰτικὴ τὴ γεύση. Εὐφραίνεται ἡ ψυχὴ σὰ νοιώθει μ' ἄλλη ψυχὴ νὰ γεύεται εὐφροσύνη. Ἐξάλλον ὁ μυστικὸς ὁ πόθος τοῦ γυρισμοῦ σου μὲ τὰ δῶρα του, πνευματικὰ σὰ φρόνημα τοῦ νέου, στὰ στήθη μου φτεροπατᾷ, λαὸς πουλιὰ κλεισμένα.

Εὐδημος : Ἡ ἀνάταση τοῦ μειώπου χτίζει τοῦ τόπου τὴν ἀνάταση. Εὐχαριστῶ γιὰ τὶς σταλιές μελιοῦ πὺν στὸ ποτὸ τοῦ χωρισμοῦ σταλάξεις μὲ καθαρὴ σὰν τοῦ παιδιοῦ καρδιά. Στὶς δύσκολες ἀπίφασες ἡ εὐχὴ τοῦ φίλου μᾶς προαίνει.

Νικοκλῆς : (Μπαίνοντας) Εὐδημε, φαίνεται λιποψυχᾶς. Ὅταν ἡ νιότη τρέμει, χάθηκε τὸ φρόνημα τοῦ τόπου. Ἐμαθα φεύγεις. Στὴν Ἀθήναι λένε θὰ πᾶς νὰ μαθητεύσεις στοῦ Πλάτωνα τὸν ὅμιλο. Ὁ πόθος γιὰ σοφία ἐπαινετός. Μὰ ὁ τόπος βράζει κι' ἔχει ἀνάγκη ξύλα γερά γιὰ νὰ κρα-

* Γράφτηκε γιὰ νὰ διαβαστῇ.

τήξουν τὴ φωτιά. Τὸ ἐμπόριο καὶ τὸ χρῆμα ὑψώνει σὲ θρόνο ἰδέας τοὺς ξένους μας Ἀσιάτες. Λιποψυχᾷ ὁ λαὸς σὰ βλέπει τὸ χρυσάφι στὰ ξένα χέρια νὰ κυλᾷ. Ποὺ πᾶς; Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ παλαίψεις.

Εὐδημος: Ὁρθὰ μιλᾷς. Ξαγόρασε τὸ στῆθος μ' ἓνα σπειρὶ χρυσάφι ὁ Ἀσιάτης. Ὁ ντόπιος πράχτορας μὲ τὴ γλυκάδα στὴν ἔχιδνα τὴ γλῶσσα του γεωργεῖ λιποψυχίες μὲς τὸ χωράφι τοῦ λαοῦ. Ὁ νόθος μὲς τὶς νόθες καταστάσεις σκάλωμ' βρίσκει κι' ἀποκούμπι καὶ σὰν τὸ τσοῦφι καρυδιῶ ἐπιπλέει. Ὁ νοικοκύρης μὲ τὴ σύνεση κρατάει τὸν παπαγάλο ρήτορα πρασινωπὸ πού ἀναμασᾷ τῆς προσοχῆς τὸ πρόσταγμα. Νίκησε ὁ ἔμπορας τὸ πνεῦμα καὶ τὸ διαμάντι τῆς συνείδησης.

Νικοκλής: Κι' ἀφήνεις μιὰ κατάσταση πού θέλει βράχο γιὰ νὰ τὴν ἀντικρύψει; Τὸ χρέος πρὸς τὴν πατρίδα στέκει στὶς πράξεις μας ἡ πρώτη πράξη.

Ἀριστόκυπρος: Κι' ἡ ἐτοιμασία θαρρῶ χρειάζεται γι' ἄξιες, μεγάλες πράξεις, ὅσο κι' ἂν αὐτὸ φυσικό σου ζητᾷς μεγάλες πράξεις.

Νικοκλής: Σοφιστικὰ μιλᾷς σὰ διαβασμένος. Στὸ νοῦ μου ἔμένα ἡ πείρα κι' ἡ ταπεινὴ τριβὴ στὶς ἀγορὲς πὶο καθαρὰ μιλᾷ καὶ πρακτικὰ. Τὴ θεωρία μισῶ ἀπὸ φυσικό μου. Τὴ δράση, ἀπὸ τὴν πείρα, θεωρῶ σοφία μεγάλη κι' εὐεργέτημα.

Ἀριστόκυπρος: Καθένας μὲ τὸν τρόπο του μπορεῖ τὴ γῆ του νὰ ὠφελήσει ἂν θέλει.

Εὐδημος: Κι' ὀφείλει λεύτερος νὰ ὑπηρετῇ μὲ καθαρὴ συνείδηση τὴ γῆ του.

Νικοκλής: Σωστό. Μὰ ἐσὺ λιποψυχᾷς καί, φεύγοντας, τὸν τόπο σου προδίδεις. Δὲν εἶναι προδοσία νὰ σκίβεις μόνον τὸ κεφάλι, μήτε ψυθιριστὰ νὰ λὲς στ' αὐτὴ ἐτοιμασμένες ἄλλων ἀποφάσεις. Ν' ἀφήνεις τὸν ἀγῶνα στὰ μισὰ κι' ἄλλου στὰ σίγουρα νὰ ζῆς δὲν εἶναι πάλιν προδοσία;

Ἀριστόκυπρος: Σιωπᾶτε πιά. Ζυγώνουν ἅπιοι γέροι.

Ζήνωνας: (Μπαίνει μὲ τὸ χορὸ τῶν Γερόντων) Εἴδημε, κρύψου γρήγορα. Ἐδῶ τριγύρα τὰ λαγωνικὰ ὁσμίζοντας τ' ἀγέρι.

Πρωτὸς Γέρος: Ὁ ντόπιος πρά-

χτορας εἶν' πάντα τῆς γῆς ὁ πὶο τρανὸς ἐχθρὸς.

Δεύτερος Γέρος: Κατηγορᾷ καὶ κολακεύει, σὰν τὸ σκυλλὶ τὸ πεινασμένο, τ' αὐτὶ τοῦ Πέρση ἀφεντικοῦ του μὲ τοὺς γυναικίους τσακισμούς του, μὲ κύναιδα χαμόγελα καὶ σείσματα στὴν πρέπουσα τὴν ὥρα.

Χορὸς Γερόντων: Ἡ πόρνη θᾶχει μιὰ συγχώρηση κι' ὁ κλέφτης κάποια πρόφαση. Θᾶχει ὁ μοιχὸς ἀδυναμίες κι' ὁ ψεύτης μεταμέλεια. Κι' ἴσως τὴν ἀλαφράδα τοῦ μυαλοῦ νᾶχει ὁ φονιάς. Μᾶναι ὁ προδότης ἔσχατος τῶν ἐσχάτων καὶ πρωτοκακοῦργος.

Πρωτὸς Γέρος: Μήτε συγχώρηση καὶ μεταμέλεια ἢ πρόφαση ἢ καὶ νοῦ ἀλαφράδα.

Δεύτερος Γέρος: Μαύρη συνείδηση σὰν κἀπνη, ξύλων χλωρῶν καὶ πνιγμονή, ὅπως μὲς τὰ κατώγια μας πού βράζει ἄρρωστος μοῦστος, μιὰ προσβολὴ θανατική σι' ἀνθρώπινό μας εἶδος.

Χορὸς Γερόντων: Κάποτε θᾶρξει ἡ ὥρα πού τῆς πατρίδας ἡ συνείδηση μ' ἓνα ξυπνὰ μαχαίρι πυρωμένο. Τρυπᾷ τὸ στῆθος κι' ἀχνιστὴ τοίχνα μυῶν μυρίζει. Ὁ νοῦς τὴ σκέψη νιρέπεται. Κατηγορᾷ τὸ λογικὸ καὶ τὴν πειθῶ. Δὲν εἶν' χαλκὸς τὰ νεῦρα. Κι' ἔρχεται μιὰ ὥρα καὶ τὰ σπάζει. Μὲ μιὰ θηλιά ὁ προδότης κρεμάζει τὴ ζωὴν τοῦ ἀπὸ τὴ γῆ πού χίλιες—δυὸ φορὲς τὴν πρόδωσε.

Ζήνωνας: Τ' ἄλογο πάρε καὶ τρεχάλα τράβα στὶς βορεινὲς ἀχτὲς. Αὐριο πρωτὶ θὰ δῆς νὰ μπαίνει καράβι στὸ λιμάνι τοῦ Δαυλοῦ. Περίμενε νὰ πέσει λίγα τριγύρω ἡ σκιά τῆς νύχτας. Κλεφτὰτα χῶ σου στὸ καράβι.

Εὐδημος: Σεβάσμιε θεῖε, σ' εὐχαριστῶ. Τοὺς κόπους σου δὲ θὰ προσβάλω. Τ' ἄξαφνα γεγονότα καὶ τὰ δύσκολα χαλκεύουν τὴν ψυχὴ. Φίλε Ἀριστόκυπρε, στὸ στῆθος σὰ φυλαχτὸ τὸ πρόσωπό σου θᾶχω. Ἐντιμε Νικοκλῆ, μ' ἀδίκησες. Κι' ὅμως τὸ λόγο σου τὸν χάρηκα. Λίγους ἂν εἶχε τίμιους σὰν ἐσὲ ὁ τόπος τοῦτος, λεύτερος θὰ ζοῦσε. Γέροντες, τῆς γῆς μας τούτης, προστάτες συνειοί, σᾶς χαιρετῶ.

Ζήνωνας: Ὅ,τι εἶδετε ἢ ἀκούσατε

νὰ μένει νεκρὸς παλιὸς σὲ τάφο σφραγι-
σμένο.

EIKONA ΔΕΥΤΕΡΗ

Στὴν Ἀθήνα. Φιλόσοφοι κάτω ἀπ' τὶς ἐλιές.

Οἱ χρυσοὶ καιροί.

Χαρμίδης: Ἐνθεο κεφάλι ἡ ἰδέα,
μὰ ἡ πράξη στέφανο χαλκεύει.

Ἀρμόδιος: Τὰ ὠραῖα μένουν
πάντα ὠραῖα κι' ἂν γλῶσσα γνωστικὴ τὰ
κολακεύει κι' ἂν ἄρνηση μὲ πάθος ἀψιθυίας
μὲ διαφοροῦμεν παιδεύει.

Εὐδημος: Κι' οἱ δύο σας τ' ἄκρα
ἐπήρατε. Μὰ ὁ ζῆλος, πάθος φρόνιμο, πολ-
λὲς φορές στὸ λάθος ὁδηγεῖ. Ἀποψη μέση
ὡς βροῦμε.

Χαρμίδης: Ἡ ἐπιμονὴ 'ναι λά-
θος, τὸ γνωρίζω...

Ἀρμόδιος: Κι' ἡ συγκατάθεση
τοῦ πλούσιου φρονιμάδα.

Εὐδημος: Μονάχη ἡ Ἰδέα τὸ θαῦ-
μα κρατάει μὲς τὴν ὑπόστασή της. Ὁ σιέ-
φανος τῆς πράξης καινούριο χρῶμα ρίχνει,
μὲ δὲν ἀγγίζει τὴν οὐσία. Ἡ Ἰδέα αὐθύ-
πακτη. Κι' ἡ Πράξη ἔργο τ' ἀνθρώπου
φυσικό. Ἡ Πράξη ἂν συμφωνᾷ μὲ τὴν Ἰ-
δέα, ἀρμόζει στέφανος στὴν Πράξη. Ἀλ-
λοιῶς ἡ Πράξη μοναχὴ μένει χειρονομία
τοῦ ἐνστιχτοῦ κι' ἔχει καλὴ κι' ἀνάποδη
ὄψη.

Δίων: Ἀργόστολη εὐτυχία τῆς Ἀ-
θήνας καὶ λεύτερη συζήτηση λὲ λόγους ὁρ-
θούς γραμματικά, ἀκόνισμα τοῦ νοῦ σὰν
τὸ λελίδι σὲ πέτρα λαδωμένη, γνώσεις (φυ-
λαγμένες πραγματίες ἔμπορα, πὺν πρόσφο-
ρο καιρὸ προσμένει ν' αὐξήσει ξαφνικά ὁ
κέρδος) καὶ κάτι αἰσθήματα τῆς σάρκας πὺν
ὅσο μὲ πνεῦμα τὰ τυλίγει κομμάτια ἀλά-
ξευτου ὕλικου πιότερο μένουν κατὰ βάθος.!)
Αὐτὰ 'ναι, φίλοι μου, φιλοδοξίες κι' ἔργα
μικρῶν ἀνθρώπων. Εὐδῆμε, ἐσένα στὸ ζυ-
γὸ τοῦ Πέρση, σὰ ζῶο σιὸ μάγκανο, στε-
νάζει ἡ γῆ σου. Ἐσένα, Ἀρμόδιε, λυώνουν
οἱ ἔξοχες Συρακοῦσες, ἡ πατρίδα σου, κά-
τω ἀπ' τὸ πέλμα ὁμόαιμου σου δυνάστη.
Ὡραῖα μιλάτε γιὰ νὰ πνίξετε τὴν ἀσυνά-
πεια πὺν ὡς τσουκνίδα γέμισε τὸ σιγῆθος
πας τὴν καφερὴ τῆς γρίχα

Εὐδημος: Μᾶς ἀδικεῖς. Τὴν πεῖρα
κατεροῦμε σὲ κάποιον στόματος τὴ διατα-
γή. Ἐλουν τὰ νιάτα δύναμη καὶ πόθο. Λα-

ξέψαμε τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα μ' ὁδον-
τωτὸ πατροπαράδετο τσαμπί. Μὰ θέλουμε
περίγραμμα, δυὸ στέρεους ὄχτους, νὰ ξεχύ-
σουμε, ὅπως σὲ κοίτη, τὰ νερά τοῦ χεῖμαρ-
ρου. Βρέχει πολὺ στὸ φαλακρὸ βουνό.

Δίων: Μ' εὐχαριστεῖ ν' ἀκούω πὺς
ἔχω γελαστῇ. Νοιώθω διπλᾶ, τὸν ἥλιον,
σὰν λάχει νὰ τὸν δῶ ἀναπάντεχα τὴν εὐ-
καιρία θὰ βρῆτε τὴν ἰδέα σὲ πράξη σύμ-
φωνη νὰ δεῖτε.

Ἀρμόδιος: Θὰ προτιμοῦσα μυ-
στικά μὲ τὸ βαθὺ ἑαυτό μου νὰ παλέψω.
Τὴν εὐκολὴ φοβᾶμε ἀπόφαση: μοιάζει μὲ
δίκοπο μαχαίρι.

Εὐδημος: Σὰν ἀσπρομάλλα σκέψη
ἀδύναμη, πὺν τσιγκουνεύεται τὸ χρόνο, φί-
λε, μιλᾷς.

Γιατὶ τὴν ἐνσταση σηκώνεις πρωτοῦ τὸ
Δίωνα ν' ἀκούσεις; Τὴν ἄρνηση μὲ τέτοια
δὲν ἀσπρίζεις. Μὲ τὸ γερὸ ἐπιχειρημα θὰ
δείξεις τὴν ἄρνηση ἀσπρομέτωπη.

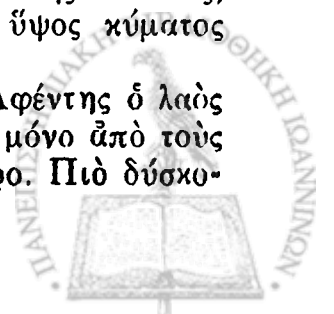
Χαρμίδης: Πρώτη μου ἀρχὴ 'ναι
ἡ Πράξη. Δίχως τὴν Πράξη κάθε Ἰδέα
μοιάζει σὰ δάκρυ ἀπὸ κρεμύδι. Ἡ ἂν θέ-
τε, τ' ὄργωμα τ' ἄγρου χωρὶς σπορὰ γιὰ
χρήσιμο φυτὸ Τέτοιο ὄργωμα μπολιάζει
μὲ δύναμη τὴν χτενισμένη γῆ γιὰ νάβγει
θραφερὸ τ' ἀγριοχόρτι. Καὶ εἰ μ' αὐτὸ;
Μὰ στὸν καιρὸ τῶν ζιζανιῶν θὰ ξεπεράσει
ὁ στόρος τοὺς χωματένιους κόκκους τοῦ
τοπίου. Θὰ θέλεις χρόνια νὰ ἐξοντώσεις τὰ
βάρβαρα παράσιτα. Τότε τί θέλεις τὴν Ἰ-
δέα; μὴ Ἰδέα πὺν σὲ γέμισε ὀκνηρία;

Εὐδημος: Τότε τὴν Πράξη ἀλόγι-
τη βάζεις κορῶνα τῆς ζωῆς;

Χαρμίδης: Δὲν εἶμαι τόσο ἀλό-
γιστος. «Ἐνθεο κεφάλι ἡ Ἰδέα, μὰ ἡ
Πράξη στέφανο χαλκεύει». Αὐτὸ εἶπα. Δέ-
χομαι τὸ φῶς, μὰ νὰ φωτίζει τὸ περπάτη-
μά μου. Ἄν τώρα γιὰ νὰ δείξω τὴν ἀξία
τοῦ παρελθόντος μέρους πὺν ἔντονα το-
νίζω τὴν πλευρά του, πρέπει σχῆμα ρητορι-
κὸ νὰ λογιστῇ.

Φαίδων: (Μπαίνει μὲ τὸ χορὸ τῶν
Νέων) Ἡρθάν οἱ νιοί, τῆς πόλης τ' ἀνθος,
μὲ ρωμαλέαν ἀπόφαση σὰν ὕψος κύματος
θεριμένου.

Πρωτὸς Νέος: Ἀφέντης ὁ λαὸς
στὶς Συρακοῦσες. Δὲ χάνεις μόνο ἀπὸ τοὺς
ξένους τῆς λευτεριᾶς τὸ δῶρο. Πιὸ δύσκο-

λο καὶ μισερὸ τὸ χάσιμο τῆς λευτεριᾶς ἀπὸ τὸ δικό σου. Νὰ πέσει ὁ Τύραννος στὸ χῶμα γιὰ νὰ ψηλώσει πιά ὁ λαός.

Δεύτερος Νέος : Νόμο δὲ φτιάχνει ὁ ἕνας στοὺς ξυπνημένους μας καιροὺς. Τοὺς νόμους φτιάχνει ἡ ψῆφος τοῦ λαοῦ γιὰ νάχει τὴν εὐθύνη σὰν βοσκὸς μὲς τῇ δικῇ του μάνδρα. Κι' εἶναι ἴσως γιὰ ὅλα τὰ κεφάλια ὁ ψηφισμένος νόμος τοῦ λαοῦ. Ἀλλοιῶτα νὰ πέφτει ὁ ἄρχοντας πῶχει σὰ λάστιχο τὸ στῆθος ἢ σὰν καλάμι πὺν λιγὰ ὅπου τὸ φοβερίζει ἀγέρας.

Χορὸς Νέων : Ἡ νιότη 'ναι πλασμένη γιὰ ὅ,τι δὲν τ' ἀψηφᾶνε οἱ γέροι. Μίσχος γλωρὸς πὺν σὰν ξεδιάντροπος τρυπᾶ τ' ἀγέρι νὰ μαζέψει τροφή καὶ φῶς ἀπὸ τὰ γύρω. Τέτοιος ὁ νιὸς στὴν ἑξαρσὴ του. Ἐνῶ 'ναι ὁ γέρος στέρφο ξύλο πὺν θέλει μιὰ ἀπλωμένη ρίζα: νάχει τὸ χῶμα βάσῃ του πλατειά. Μῆτε καταφρονᾶ ἀντιστύλια.

Πρῶτος Νέος : Εἶν' τὸ καράβι ἀρματωμένο γιὰ ἓνα τραχὺ ταξίδι. Κι' ἔχει τὸ στῆθος μας ἐτοιμαστῇ γιὰ τὶς μεγάλες δάφνες. Δὲν εἶναι ἡ δόξα τίποτε φτηνὸ: Ἀπ' τὸ χυμό σου βγαίνει ὡς ἥλιος τῇ χρυσανγῇ ἀπ' τὸ αἷμα τ' οὐρανοῦ.

Δεύτερος Νέος : Θὰ βρῇ τὸ νόημα ἡ παιδευσὴ μας. Ζητήσαμε ἀσπρομέτωπη ζωὴ σ' ἓνα ψηλὸ σημεῖο τῶν οὐρανῶν. Τὴν εὐκαιρίαν μᾶς δίνει ὁ χρόνος, κόμπος στὸ μακρονήματο κουβάρι. Ποιὸς τάχα ξέρεי ἂν κλώθει δεύτερο κόμπο ἢ μοῖρα μας;

Δίωγ : Διαμάντια οἱ ἀποφάσεις σας πὺν λάμπουν. Καὶ τοὺς Θεοὺς ἀκόμα θὰ θαμπώνουν. Μὲ τῇ μεγάλῃ ἀπόφαση ξεφεύγεις τῇ φυλακῇ τοῦ πνεύματος, τὸ σῶμα. Σὲ τούτῃ μόνον ξεχωρίζεις ἂν ἔχῃς κάτι ἀπὸ τὴ λάμψη τῶν Θεῶν, κεῖνο τὸν κόκο τῆς φωτιᾶς πὺν φύτεψε μὲς τὸ μυαλὸ τ' ἀνθρώπου ὁ Δίας.

Χαρμίδης : Τώρα πὺν βλέπω νὰ προβάλλει στὰ πρόθυρα ἡ μορφή τῆς Πράξης πόσο καλὰ διακρίνω τὴν Ἰδέαν! Κρατᾷ τὸν ὦμο καὶ ὁδηγεῖ. Γι' τ' εἶναι ἡ πράξις δίχως μάτια: πρόσωπο μόνον κατακόκκινο, σὰν πεταλούδα πὺν χορεύει στὰ νερὰ ὅταν στὴ θάλασσα βουτάει ὁ ἥλιος στὴ βύσινῃ του δύση. Ἐνῶ 'ναι ἡ Ἰδέα ἀστερισμὸς

μὲ μάτια, πὺν ὁλοῦθε βλέπει καὶ τρυπᾷ κι' αὐτὲς τὶς ἴνες μελετᾷ.

Ἀμόδιος : Ἡ λευτεριά τῆς πόλης στέκει πὺν πάνω ἀπ' ὅλες τὶς συγγένειες. Τοῦ αἵματος τάχατε ἢ φωνή, τοῦ πλήθους τὴν ἀγανάκτηση μπορεῖ νὰ πνίξει; Εἶναι οἱ δυὸ τους ἀρετὲς στὴ βάση. Μὰ εἶναι φιλότερη ἀρετὴ τὴν πόλιν σου νὰ σώσεις. Τοῦ συγγενῆ τὸ λάθος δὲ σημαίνει ν' αὐξάνεις τάχα στῆς συγγένειας τὴν ἀρετὴ ὑπακούοντας τυφλά.

Εὐδημος : Τὴ νιότη μου σὰς παραδίδω ἀερφικά. Ἡ γῆ μου ἀκόμα δὲ μοῦ μύνησε. Κι' ὁ πόθος κάποτε ἐτοιμάζει ἀπ' τὸ συμφέρον περισσότερα. Τὴν ἀσκοπὴ ζωὴ τοῦ πνεύματος στοὺς ἀγκισμοὺς τῆς σκέψης καὶ σοφίας βαρέθηκα, κι' ἄς εἶναι γύρω ὁ τόπος ἰδανικὸ τοπίο σὰν ποίημα. Μυρίζει ἡ ἐλιά τριγύρω εἰρήνη. Τ' ἀηδόνια δίνουν πλαδαρότητα στοὺς αὐγινοὺς περιέρχους περιπάτους. Καλὸ 'ναι τὸ κρασί σὰν ἐπιστέγασμα τῆς νικητήριας μάχης. Μὰ ὅταν τὸ πίνεις νὰ ξεχνᾷς τὴν ἀτολμία τοῦ πνεύματός σου εἶναι σὰν πράξι αὐτοχειρᾶ ἢ προδότῃ.

Δίωνα : Πνευματικὲς μονομαχίες κατάντησε τὸ πρᾶγμα, φίλοι. Καθένας πρέπει νὰ ἐτοιμάσει τὴν ἀναχώρησίν του μυστικά. Μὲς τὴν Ἀθήνα χίλιους κατασκόπους καλοπληρώνει ὁ τύραννος. Βάθρο δὲν ἔχει ἡ τυραννία τὸ στῆθος τοῦ λαοῦ. Γι' αὐτὴ 'ναι οἱ πληρωμένοι καὶ τὸ καθάρισμα τῶν φωτισμένων.

Φαίδων : Ὅταν ἐρχόμουν, πίσω ἀπὸ τὸ μάρμαρο ἐκεῖνο πέρα, μιὰ σκιά μοῦ φάνηκε πὺν πέταξε μὲ βίαν. Νᾶναι κατ' ἀσκοποὶ ἢ γέννημα τοῦ νοῦ; Σὲ τέτοιες ὥρες πυρετοῦ δὲ λογαριάζεις ψυχραῖμα σὰν τοκιστῆς.

Δίωνα : Κάλιο νὰ σκορπιστοῦμε πιά. Μόλις νυχτώσει νὰ βρεθοῦμε στὸν ὄρομο τοῦ Φαλήρου. Στὸ μεταξὺ μῆτε πὺν ἔξεραι ἓνα τὸν ἄλλο. Θᾶν' κακὸ νὰ δώσουν με στοιχεῖα τῆς δυνάμεις μας. Τ' ἄγνωστο πάντα καὶ κρυφὸ τὰ νεῦρα τ' ἀντιπάλου θὰ τσακίζει.

ΕΙΚΟΝΑ ΤΡΙΤΗ

Μὲς τὸ καράβι. Προσπὰ σὺς Συρακοῦσαι.
Δειλινὸ.

Ἀμόδιος : Σὲ παραλύει ὁ γυ

ρισμός! Νοιώθεις σὰ νάχασες κεφάλι καὶ καρδιά. Κι' εἶν' ἡ παιρίδα ἡ ρίζα σου. Φέρνεις πανιοῦ τὸ μάτι της. Μὲ τοῦτο μονάχα βλέπεις καὶ ζυγιάζεις τὸν ξένο θησαυρό. Καλές μου Συρακοῦσες! Ἄναψε κόκκινη ρόγα ὁ ἥλιος στὰ λευκά της τὰ μάρμαρα σὰν κάμπος αἶμα στ' ἀφάλι τοῦ λευκόσαρκου μωροῦ. Ἀγάπη μου, καλές μου Συρακοῦσες..!

Δίω ν: Τοὺς θαυμασμοὺς ἀφήστε καὶ τὰ ὀνειράτα. Τώρα ἀφεντεύει ἡ δράση. Ξύπνιο μυαλὸ καὶ χέρι στέριο. Αἰσθητὰ μόνο ἡ λευτεριά πού δείχνει τώρα μιὰν ὄψη χαλασμένη. Κάντε τὸ προσωπό της νὰ γελάσει μ' ἓνα κλωνάρι ἐλιάς στὰ δάχτυλά της.

Χαρμίδης: Βεβαίωση πῆρες τὸ μαντάτο ἂν ἔφτασε στ' αὐτιά τῶν φίλων. Δίω ν; Κάποιος θὰ πρέπει νὰ τριπώσει μὲς τὴν πόλη.

Δίω ν: Τὸ ξαφνικὸ νικᾷ, Χαρμίδη. Ἔχουν τὰ σχέδια πάντα φόβο. Ὑπάρχουν οἱ δειλοί, πὺν μολογοῦν. Ὑπάρχουν οἱ πανοῦργοι, πὺν προδίνουν μιὰ θέση νὰ κερδίσουν στὸ παλάτι. Ὑπάρχουν κι' οἱ πεμπάμενοι, πῶχουν καλὸ μισθὸ ν' ἀκοῦνε καὶ νὰ λένε. Ἐνῶ στὸ ξαφνικὸ τὰ πάντα σκύβουν. Χάνει ὁ στρατὸς τοῦ παλατιοῦ τὸ στόχο. Οἱ κεφιλιῆς δὲν ἔχουν σχέδιο. Ξύπνᾳ τὸ πάθος τοῦ λαοῦ γιὰ πλιάτσικο. Ξύπνᾳ τὸ μίσος τῶν δικῶν μας, πῶχουν ξεκάθαρο σκοπὸ τὸ ξεκαθάρισμα τοῦ τύραννου ἀπ' τὸ σβέρκο τοῦ λαοῦ.

Εὐδημος: Κι' ἂν ἀποτύχουμε στὸ ξαφνικὸ;

Χαρμίδης: Δὲν ἔχει θέση τέτοια πρόθεση. Πλάθει τὸ φόβο πρὶν τὴ μάχη. Κοίτα νὰ μὴ σ' κεύσουν οἱ ἄλλοι. Ὁ παλιὸς δὲ θέλει δυνατὴ φωνὴ γιὰ πρόσωπο κλέωρο δράκου νὰ σπείρει τὸ φαρμάκι τοὺς δικούς μας.

Δίω ν: Κι' ὅμως θὰ δώσω ἀπάντη. Ἢ, Χαρμίδη τὸ ξαφνικὸ κι' ἂν δὲ νική- ναι χάνουμε ἑμεῖς μοιᾶμα τὸ παγνίδι. Μὰ πελέκι τῆς ἐκδίκησης θὰ πέσει σὲ λίγους νο τράχηλους. Εἶναι μεγάλο αὐτὸ τὸ κέρ- ρος γιὰ τὴν ἡττα: νὰ μείνει τὸ προζύμι ἄλλη ἐξέγερση. Θὰ πῆς πῶς χάνει τὸ πράγιο τοῦ ὁ λαός. Εὐ. ὅλα χάνει κι' εὐ- μα κερδίζει τὸ πλῆθος σὲ ὅλα: ἀγάπη, βο ἢ μίσος. Ἐξάλλου κύλησε βαθιὰ ὁ

λαός. Βλέπεις νὰ ὑπάρχει κι' ἄλλο σκα- λοπάτι;

Φαίδων: Πολεμικὰ καράβια προ- χωροῦν ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς τριγύρω μας σὰ νὰ μᾶς δένουν δαχτυλίδι.

Δίω ν: Κακὸ σημάδι ὁ κύκλος.

Χαρμίδης: Κι' εἶν' ὑποχώρηση σχεδὸν ἀδύνατη. Ὅχι σὰν πράξη. Στὴν κατάλληλη ὥρα μιὰ νίκη νὰ αὐτὴ σὰν ἔχει μέσα τὸ νόημα τοῦ σχεδίου. Μὰ ἐδῶ πιά θὰν' λιποψυχία χωρὶς ἐλπίδα γλυτω- μοῦ.

Δίω ν: Νὰ ρωτηθῇ ὁ καθένας.

Ἀρμόδιος: Θὰ πολεμήσω ἐδῶ στὰ πατρικὰ νερά. Ἐχθρὸς εἶν' κι' οἱ ἐχ- θρικὲς ιδέες. Σὲ ξένους τὶς ἐστίες δὲν πα- ραδίνω γιὰ νάχω πάντοτε τὸ στίγμα τοῦ προδότη. Γιὰ τὴν ἀνύψωση τῆς γῆς μου πολεμῶ. Νὰ ὑποχωρήσω ντρέπουμε τὴν ἴδια τοῦ στήθους μου τὴ λάμψη.

Δίω ν: Κι' ἐσὺ, Χαρμίδη, πραχτικὲ σὰν τὸ σκαφτιὰ στὸ δύσκολο χωράφι;

Χαρμίδης: Θαρρῶ πῶς εἶπα ἐγὼ τὴ γνώμη μου. Θὰ πολεμήσω ἀφοῦ δὲν βλέπω τρόπο μιᾶς ἐντιμῆς φυγῆς. Νὰ συμ- μαχήσω μὲ τὸν τύραννο; Θάταν μιὰ λύση πρόχειρη. Μὰ ὥστόσο κι' ἂν πραχτικὸς θὰ ντρέπομαι νὰ ρίξω σὲ τούτη τὴν κατάπτω- ση μιὰ ὠραία ιδέα.

Δίω ν: Κι' ἐσὺ, Εὐδημε, πὺν συλλο- γιέσαι, τὸ κύμα βλέποντας νὰ γλύφει ὅμοια τοῦ τύραννου τὰ ξύλα καὶ τὰ δικά μας πὺν ὀνειρεύονται τὴ νίκη;

Εὐδημος: Τὴν πλαδαρότητα τοῦ τόπου μου μὲ τὸ βαρὺ τὸ πέλμα τ' Ἀσιά- τη δὲ χώνευα. Τὸ πνεῦμα δὲν κοιτοῦσε μή- τε σὰ μὴτη τοῦ πουλιοῦ νὰ ξεπροβάλει νὰ πιῇ νερὸ καὶ φῶς. Τοῦ τυφλοπόντικα τὸ βίον πορεύεταν τοῦ πνεύματος ἡ ἀφρόκρεμα κοιτῶντας γιὰ δυὸ κουκ- κιά σιτάρι νὰ ἐπαινέσουν μ' ἑλληνικὰ ἐπι- γράμματα τὸν ξένο. Μιὰ δράκα, ξυπνημέ- νοι μὲ βοηθήσανε μαρκαρόντας με σὲ κα- ράβι ἐμπορικὸ τάχα γιὰ τὴ Σιδῶνα. Μὲ δέχτηκε ἡ Ἀθήνα ἰσότιμα δὲ λέω κουβάλη- σα πολὺ χρυσάφι. Μορφώθηκα στὸ σῶμα καὶ τὸ νοῦ. Τοῦτο τὸ ἀπόκτημα θὰ πρέ- πει γιὰ τὴ μεγάλη ιδέα τὴ λευτεριά—γιὰ τούτη δὰ τὸ παίδευα—νὰ τὸ χαρίσω σὲς Συρακοῦσες. Ἡ θυσία στὴν ὥρα της θὰ

γίνει. Τὶ πειράζει ἂν εἶν' ὁ τόπος Συρακοῦσες κι' ὄχι Κύπρος;

Δίω ν: Τὴ θέση ἅς πάrouμε τῆς μάχης κι' ἅς εἶναι δοξασμένος ὁ χαμός μας.

Φαίδω ν: Ἔρχονται οἱ ναῦτες. Καὶ στὸ πρόσωπό τους βυρὺς συλλογισμὸς καρδοκεῖ, σὰν τίγρη δίπλα στὴν πηγὴ. Τὸ λόγο μέτρησε μὲ τὴν περίσταση, Ξεσπᾶ πολὺ εὐκόλῃ ὁ θαλασσινός.

Πρωτος Ναύτης: Μ' ἐμπορικὸ σκοπὸ γυροῦσα ξένες ἀχτὲς καὶ πατρικὲς. Μάλ' ὥσα στῆθος—στῆθος μὲ τὴ θάλασσα στὶς ἀσχημέες τῆς ὥρες. Εἶχα στὸ νοῦ νὰ φτιάξω τὴ ζωὴ μου μὲ τὴν πραμμάτια καὶ τὴν πανουργία. Νὰ πολεμήσω δὲν τὸ σκέφτηκα ποτέ. Συχαίνουμε νὰ τρέχει τὸ αἷμα ἐκεῖ πὺν θὰ μπορούσε ν' ἂν' κρασὶ ἢ ἀλεύρι ἀπὸ τοὺς μύλους ἢ πετράδια γιὰ τοὺς πολύστραφτους λαιμούς.

Δεύτερος Ναύτης: Ὑπάρχει τρόπος νὰ τὸ σκάσουμε. Νὰ κατεβάσουμε τὶς βάρκες σὰ νυχτώσει. Τὰ ξενικὰ καράβια θὰ προσέχουν τὸ καράβι. Ὁ νοῦς σὲ τέτοιες ὥρες πιά φελᾷ. Τὸ κόλπο μας δὲν πέ-

ρασε. Γιατὶ νὰ μὴν ἀλλάξουμε τὸ σχέδιγ;

Τὰ κατοτόπια ξέρω στὶς ἀχτὲς. Σὲ μι' ἄλλη πόλῃ θὰ βρούμε καράβια χώρια νὰ τα-ξειδέψουμε μακρυνά.

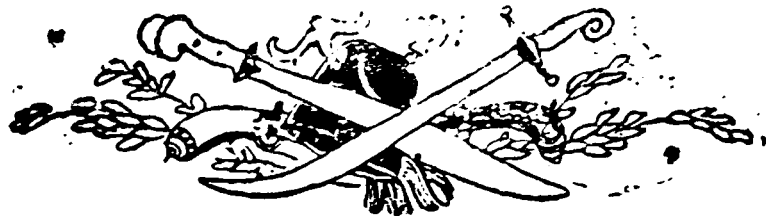
Χορὸς Ναυτῶν: Μὲ κάναν τὰ ταξείδια πολυμήχανο, γιαιὶ δὲν ἔχει σιγουριὲς ἢ θάλασσα μι' ἀμφίβολη δουλιὰ τὸ ἐμπόριο. Κατεργαριὲς, λοιπόν, ἐκεῖ πὺν ἢ ἀρετὴ μας βρίσκει δυσκολία. Μοῦ ὄξυλος κι' ἀλύγιστος σημαίνει δέντρο ξερὸ ἢ κουφάρι.

Δίω ν: Ἡ θάλασσα κι' ἡ βάρκα εἶναι δικές σας. Ἐμεῖς μᾶς συγκρατᾷ ὁ πόθος σὰν τὸν ἱξὸ στὰ ξώβεργα πὺν συγκρατᾷ τὰ φτερωτά.

Φαίδω ν: Τὸ ἔμβολο μπῆκε στὰ πλευρά μας. Μᾶς ζύγωσε στὸ μεταξὺ ὁ ἐχθρός.

Δίω ν: Ἐντιμο θάνατο, λοιπόν.

Εὐδημος: Ἀχ! τρύπησε τὸ στῆθος μου τὸ βέλος. Τριαντάφυλλο σχημάτισε τὸ δέγμα. Δὲν τῶμαθα πὺς ἔχει τόσες γλύκες ὁ θάνατος γιὰ μιὰ μεγάλη ἰδέα. Ἀθάνατο τὸ πνεῦμα θ' ἀνταμώσει τὴ σπίθα τ' οὐρανοῦ χωρὶς ντροπὴ. Δὲν ἔχει βάθος ἢ ζωὴ ἂν δὲν ἔχει κι' ὁ θάνατός της βάθος.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΡΙΖΑΡΕΙΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Είναι φυσικόν νὰ εἴμεθα πολὺν εὐαίσθητοι ἡμεῖς οἱ Ἑπειῶται ὅταν πρόκειται διὰ ζητήματα σχετιζόμενα μὲ τὴν τύχην περιουσιῶν μεγάλων εὐεργετῶν, αἱ ὁποῖαι κινδυνεύουν νὰ ἐξανεισθῶν ὄχι ἀπὸ τὴν ἑλλειπὶν καλῆς διαχειρίσεως, ἀλλ' ἀπὸ κατὰ συρροὴν ἀδικίας ἐκ μέρους τοῦ Κράτους εἰς βάρος τῶν ιδρυμάτων τὰ ὁποῖα συντηροῦνται ἀπὸ αὐτάς. Καὶ ἡ εὐαίσθησις αὕτη προέρχεται ἀπὸ τὴν αὐτόματον προβολὴν τῆς σκέψεως ὅτι ὁ ὀφειλόμενος σεβασμὸς πρὸς τὴν θέλησιν τῶν μεγάλων Ἑπειρωτῶν οἱ ὁποῖοι διέθεσαν τὰ χρήματά των π ρ ω τ ῖ σ τ ω ς διὰ σκοποὺς οὐχὶ στενῶς τοπικοὺς, ἀλλὰ πανελληνίου σημασίας, ἔπρεπε νὰ ἀποτελῇ χρέος τιμῆς δι' ὅλους καὶ πρὸ παντὸς διὰ τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖον ἀμέσως καὶ ἐμμέσως ὑῆργετήθη ἀπὸ τὰ κληροδοτήματα. Εἴμεθα συνεπῶς ὑποχρεωμένοι νὰ ὑψώσωμεν ἀπὸ τῶν στηλῶν αὐτῶν κραυγὴν διαμαρτυρίας διὰ τὰς γενομένας καὶ γιγνομένας ὑπὸ τοῦ Κράτους ἀδικίας εἰς βάρος τῆς περιουσίας τῆς Ριζαρείου Ἑκκλησιαστικῆς Σχολῆς, ἀδικίας αἱ ὁποῖαι ἐὰν δὲν ἐπανορθωθῶν θὰ ὀδηγήσουν ἐν τάχει τὴν Σχολὴν εἰς τελείαν ἐξουθένωσιν. Κατάπληξιν ἀλλὰ καὶ ἀγανάκτησιν προκαλοῦν τὰ ὅσα ἡ Σχολὴ—διὰ τοῦ Πολυμελοῦς Συμβουλίου της—καταγγέλλει εἰς τεῦχος εἰδικῶς πρὸς τοῦτο ἐκδοθέν: Συνέχισις τῆς παρανόμου ἐπιτάξεως τῶν κτιρίων της, ἀφαίρεσις καὶ ἀχρήστενσις οἰκοπέδων της δεκάδων χιλιάδων τετραγωνικῶν μέτρων, δεσμεύσεις γηπέδων ἄνευ ἀποζημιώσεως, κατάρρησις φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς ἥς ἐτύχα νε οὐ μόνον ἐν Ἑλλάδι ἀλλὰ καὶ ἐν Ρωσίᾳ ἐπὶ Τσάρων. Καὶ ὅλα αὐτὰ γίνονται εἰς βάρος μιᾶς Σχολῆς ἥτις ἔχει ἱστορίαν ὅσην καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον, ἱστορίαν συνυφασμένην ὄχι μόνον μὲ τὴν ὑπόστασιν τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ Κράτους, ἀφοῦ ἐπὶ ἑκατονταετίαν καὶ πλέον αἱ στρατιαὶ τῶν ἀποφοίτων της ἀπέτελεσαν τὰ ἐκλεκτότερα στελέχη τῆς δημοσίας ζωῆς εἰς ὅλους τομεῖς της. Δὲν θὰ ὑπείσέλθωμεν εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν πρωτοφανῶν αὐτῶν ἀδικιῶν. Τοῦτο μόνον τονίζομεν: Τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον ἔχει ἠθικὴν μὲν ὑποχρέωσιν νὰ σεβασθῇ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ ἔργον τῆς Σχολῆς, νομικὴν δὲ τοιαύτην νὰ προβῇ εἰς τὰς δεούσας ἐνεργείας διὰ τὴν καταβολὴν τῶν νομίμων ἀποζημιώσεων. Εἶναι ἀνάγκη ἐθνικὴ νὰ συνεχισθῇ ἀπροσκόπτως τὸ ἔργον τῆς Σχολῆς, δι' ὃ καὶ πρέπει νὰ ἀρθοῦν τὰ προβαλλόμενα ἠθελημένως ἐμπόδια εἰς τὸν δρόμον τῆς ἱστορικῆς της ἀποστολῆς.

ΓΙΑ ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Ἡ Ἑπειρωτικὴ Ἑστία Θεσσαλονίκης εἶναι ἓνα σωματεῖο πού ἔχει δώσει λαμπρὰ ὡς τώρα δείγματα εὐθύνης τῆς ἀποστολῆς της. Καὶ οἱ σχετικὲς ἐκδηλώσεις της δὲν περιορίζονται μονάχα στὴν λαμπρὴ ἐκπροσώπησιν τοῦ ἡπειρωτικοῦ ὀνόματος στὴ συμπρωτεύουσα ἀλλὰ καὶ στὸ ἐνδιαφέρον πού ἐπιδεικνύει γιὰ ὅλα τὰ σοβαρὰ ζητήματα πού συνδέονται μὲ τὴν πάσης μορφῆς ἀνάπτυξιν τῆς Ἑπείρου. Δεῖγμα τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἐκδοσις ὑπομνήματος τῆς Ἐπιτροπῆς Μελετῶν της σχετικὰ μὲ τὴν ἀνάγκη ἰδρύσεως Πανεπιστημίου στὰ Γιάννενα. Στὸ ὑπόμνημα αὐτὸ ὑπογραμμίζεται πρῶτα—καὶ τεκμηριώνεται κατὰ τρόπον πειστικόν—ἡ ἀναγκαιότης τῆς λειτουργίας καὶ τρίτου Πανεπιστημίου ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ ἐξηγοῦνται οἱ λόγοι γιὰ τοὺς τοιοῦτους πρέπει νὰ προκριθοῦν τὰ Γιάννενα ὡς ὄρα τοῦ νέου Πανεπιστημίου. Πρέπει συνεπῶς νὰ διαβάσουν μὲ προσοχὴ οἱ ἀρμόδιοι τὸ ὑπόμνημα αὐτὸ καὶ νὰ λάβουν ὑπ' ὄψιν τὴν γνώμην οὐ διατυπώνονται. Ἐχομε τὴ γνώμην ὅτι θὰ

πεισθοῦν γιὰ τὴν ὀρθότητά τους καὶ θὰ προβοῦν στὶς ἀνάλογες εἰσηγήσεις ἑτοι ὥστε νὰ ἱκανοποιηθῇ τὸ πανηπειρωτικὸ αὐτὸ αἶτημα πού συμπιέθεται νὰ ταυτίζεται καὶ μὲ τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους.

★

ΤΟ ΛΥΚΕΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ

Πρέπει νὰ ἐξαρθῇ μιὰ ἀκόμα ἐκδήλωσις τῆς πολὺπλευρης δράσεως τοῦ Λυκείου Ἑλληνίδων Ἰωαννίνων. Εἶναι ἡ παρουσία τοῦ χορευτικοῦ τμήματος τοῦ Λυκείου ἐν τῇ 22α Διεθνῇ Ἐκθεσῇ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἡ προβολὴ τῶν ἡπειρωτικῶν χορῶν, κατὰ τέτοιο τρόπον, μέσῳ τοῦ ἑορταστικοῦ προγράμματος τῆς Ἐκθέσεως, ὥστε νὰ ἀπονεμηθῇ ἀπὸ τὴν δεκάδες χιλιάδες τῶν θεατῶν δίκαιος ὁ ἔπαινος στοὺς ἐκτελεστάς των. Λυποῦμαστε γιὰ τοὺς λόγους τεχνικοὺς δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν—τὸ τεῦχος βρισκόταν ἐν τῇ περιόδῳ τῆς ὀλοκληρώσεώς του ὅταν μᾶς στάλθηκαν—νὰ δημοσιεύσουμε καὶ σχετικὰ κλισὲ φωτογραφιών. Θὰ μᾶς δοθῇ εὐκαιρία νὰ κάνουμε τοῦτο σὲ ἄλλε

ἐκδηλώσεις τοῦ Λυκείου πού εὐτυχῶς εἶναι καί πολλές καί ἀξιόλογες.

*

ΤΑ ΜΕΤΑΛΛΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ

Συγχαίρουμε καί μεις τὸ συνεργάτη μας κ. Βασίλη Κραφίτη γιὰ τὴν τιμητικὴ διάκριση πού τοῦ γίνηκε μὲ τὴν ἀπονομὴ σ' αὐτὸν μεταλλίου τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων. Εἶναι καί δική μας ἱκανοποίησις νὰ τιμῶνται οἱ συνεργάται μας. Ὅμως—ὀφείλουμε νὰ τὸ ποῦμε—αὕτῃ ἡ θορυβώδης δημαρχιακὴ πρωτοβουλία, γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχε σύνδεσός της μὲ προηγούμενο γεγονός, μᾶς ἔκανε νὰ διατυπώσουμε πολλὰ ἐρωτηματικά. Πότε π.χ. δημιουργήθηκε ὁ θεσμός τῆς ἀπονομῆς μεταλλίων στὰ Γιάννινα; Ποιὸ εἶναι τὸ ὄργανο (ἐπιτροπὴ κρίσεως) πού τὰ ἀπονέμει, ποιὲς προϋποθέσεις ὑπάρχουν γιὰ τὴν ἀπονομή τους, καί ποιοὶ εἶναι ἀξιοὶ τῆς διακρίσεως αὐτῆς; Ὅπως τουλάχιστο ξέρουμε οἱ τιμητικὲς διακρίσεις πού δίδονται ἀπὸ παντὸς εἶδους ἰδρύματα καί ὀργανισμοὺς διέπονται ἀπὸ μιὰ ὀργανικὴ συγκρότηση μὲ προγραμματισμό, εὐθύνη καί συνέπεια. Τέτοια πράγματα στὰ Γιάννινα δὲν ὑπάρχουν. Γι' αὐτὸ, γιὰ νὰ διασκεδασθοῦν οἱ ἐντυπώσεις καί—γιατὶ νὰ τὸ κρύψουμε;—νὰ ἐκλείψουν καί τὰ παράπονα καί τὰ ὄχι εὐχάριστα σχόλια, καλὸ θὰ εἶναι νὰ δοθῇ στὴ δημοσιότητα ἐκ μέρους τοῦ Δήμου μιὰ ὑπεύθυνη αἰτιολόγηση τῆς ἐνέργειάς του, πρᾶγμα πού θὰ ὑποβοηθήσῃ καί τοὺς μελλοντικοὺς διεκδικητὰς τοῦ μεταλλίου νὰ προβοῦν στίς ἀναγκαίαις...ἐνέργειες γιὰ τὴν ἀπονομή του καί σ' αὐτούς.

*

ΚΙΝΗΣΙΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛ. ΟΙΚΟΤΕΧΝΙΑΝ

Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀσχοληθῇ πολλὰς φορὲς μὲ τὴν ἀ ἀγκην τῆς ἀναπτύξεως τῆς οἰκοτεχνίας στὴ χώρα μας. Καὶ παρὰ ἅλλα παρηκολούθησε καί κάθε σχετικὴ κίνηση γύρω ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα «πολύτιμον» γιὰ τὴν κοθολικὴ φυσιογνωμία τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς πρόβλημα. Τώρα δὲ, διαπιστώνουσα μὲ πολλὴν ἱκανοποίησιν τὴν ὥριμανσιν αὐτῆς τῆς ἰδέας, συγχαίρει μιὰν ἐκδήλωσιν, προχωρημένης καὶ πως μορφῆς, πού ὀφείλεται στὴν πρωτοβουλία τοῦ Σωματείου «Ἑλληνικὴ Ἑνωσις», τὸ ὁποῖον ὑπὸ τις «κατευθυντήριες γραμμές» τοῦ κ. Τίνου Ρ. Σ. Μπαλάνου (προέδρου) ἰδρύθη μὲ σκοπὸν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκοτεχνίας ἐπὶ εὐρέως κοινωνικοῦ—οἰκονομικοῦ ἐνδιαφέροντος. Τελευταία μάλιστα, κατόπιν τῆς ὁλοκληρώσεως μιᾶς ἀξιολογήσεως σειράς ἀναπτύξεως τῶν ἐπὶ μέρους ἀνακυπτόντων ζητημάτων διὰ τὴν συγκρότησιν ἐνὸς πραγματοποιησίου προγράμματος, ἡ «Ἑλληνικὴ Ἑνωσις», ἀληθύνει ἕνα πληρὲς ὑπόμνημα πρὸς τοὺς Βασιλεῖς, τὸν Διάδοχον, τὴν Κυβέρνησιν καθὼς καί πρὸς πάντα ἀρμόδιον, ὑπεύθυνον παράγοντα πού θὰ μπορούσε νὰ συμβάλῃ ὅπωςδήποτε εἰς τὴν ἐπιτυχίαν μιᾶς τέτοιας ἐξορμήσεως. Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», συντασσόμενη πάντοτε πρὸς κάθε ἐξόρμησιν διὰ

τὴν αἰτοδὸν τοῦ τόπου μας, τονίζει καί ἐδῶ τὴν ἰδιαιτέραν σημασίαν πού ἐνέχουν οἱ σκοποὶ τῆς κινήσεως αὐτῆς καί συνιστᾷ τὴν ὀφειλομένη ἐκτίμησιν καί συμπαράστασιν, τῆς ὁποίας πρέτει νὰ τύχῃ αὕτῃ ἀπὸ ὅλους μας γενικῶς.

*

ΟΙ «ΦΙΛΟΙ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ»

Τὸ γνωστὸν Σωματεῖον «Φίλοι τῶν Ἰωαννίνων» τὸ ὁποῖον τόσην εὐρείαν καί θετικὴν δρασίν ἔχει στὸ σχετικῶς μικρὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του, ἐμφανίζει—ἰδίως τελευταῖα—ἕνα πρόγραμμα ἀναπτύξεως δράσεως στὸ μέλλον ἀρκετὰ ἡ, μᾶλλον, ἴσως δυσαναλόγως ἐκτεταμένον μὲ τὰς ὑπαρχούσας δυνατότητας γιὰ ἕναν Ὀργανισμὸ ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», ἡ ὁποία ἐκτιμᾷ καλλίτερα παντὸς ἄλλου τις τέτοιες ἐξορμήσεις, συγχαίρει εἰλικρινὰ τοὺς πράγματι φίλους αὐτοὺς τῶν Ἰωαννίνων καί ἐλπίζει, ὅτι, πολὺ σύντομα, θὰ τῆς παρασχεθῇ ἡ εὐκαιρία νὰ προβῇ, ὡς ἐκ τῆς ἀποστολῆς της, καί εἰς τὴν ἀσκήσιν ἀξιολογήσεως τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ φιλοπροόδου καί πολιτιστικοῦ αὐτοῦ σωματείου.

*

Η ΜΟΝΗ ΝΤΙΛΙΟΥ

Ὁ καθηγητὴς τοῦ Ε. Μ. Πολυτεχνείου Ἀθηνῶν καί γνωστότατος κ. Δημ. Εὐαγγελίδης, ἀσχολήθηκεν ἐφέτος σιὸ νησί Ἰωαννίνων, γιὰ τὴν αἰσθητικὴν ἀποκατάστασιν τῆς περιφήμου βυζαντινῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγ. Νικολάου τῆς Μονῆς Ντίλιου. Ἡ ἐργασία αὕτῃ τοῦ κ. Εὐαγγελίδου ὑπῆρξε πρᾶγματι πολύτιμος καί ἐν ταυτῷ ἐκτάκτως ἀποκαλυπτικὴ γιὰ μιὰν ὑπάρχουσαν ἐκεῖ ὑπὸ μορφὴν χρονίας καταρροῆς κατάστασιν πού διεῖπεν ὡς τώρα τὰ μοναδικὰ γιὰ τὴν ἱστορικὴ καί τὴν καλλιτεχνικὴ τους συγκρότησιν αὐτὰ βυζαντινὰ μνημεῖα στὴ νησίδα Ἰωαννίνων. Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», ἡ ὁποία ἔχει ὑπ' ὄψιν της ὅπωςδήποτε καλῶς καί τις γνώμες, πάνω σ' αὐτό, τοῦ κ. Εὐαγγελίδου, ἐφιστᾷ ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν καί τονίζει ἐπίσης τὸ καθήκον τόσο τῶν ἀρμοδίων, ὅσον καί τῶν ὑποχρέων γιὰ τὴν καλύτερη δυνατὴ ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων καί σωστὴ συντήρησιν τῶν μνημείων καί στὴ διαχείρησιν τῶν ἐσόδων ἐκ τῆς περιουσίας της. Διότι, εἶναι ἀπαράδεκτον—τούλάχιστον—νὰ χάνονται βαθμηδὸν τέτοια ἔργα, ἐνῶ, θὰ εἴταν δυνατόν νὰ ἔχουν μιὰν ἀριστη συντήρησιν ἀπὸ τὴ μιὰν ἐπαρκῶς αὐτοδύναμον οἰκονομίαν τῆς Μονῆς αὐτῆς.

*

ΧΟΡΗΓΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ

Εἶναι ὄχι μονάχα εὐχάριστο, ἀλλὰ καί ἐνθαρρυντικὸ τὸ γεγονός τῆς χορηγίας τοῦ Δήμου, γιὰ τὴν ἀγορὰν πινακῶν ἀπὸ τὴν ἐκθεσιν, πρὸς οἰκονομικὴν ὑποστήριξίν της, κατὰ τὸν πρᾶγματι δόκιμον αὐτὸν τρόπο. Πρῶτα στοὺς καλλιτέχνες καί ὕστερα σ' ὅλο τὸ κοινὸ ἡ ἐμπρακτικὴ αὐτὴ κατανόησις εἶχε τὴν ἀγαθότερην ἀπήχησιν.

Τέτοιες... σπατάλες(;) συνιστούν άναμφισβήτητη την καλύτερη και τη χρησιμότερη οικονομική άσκηση των υποχρεώσεων ενός Δήμου. Διότι, έτσι, απ' ενός ή πολλή μας — πού δέν πρόσφεραν εύφορο έδαφος για την στήριξη της ώραίας αυ της προστάθειας—καλλιιεργεί τουλάχιστον ένα κλίμα υποθιψεως μιās πολυτιμώτατης κινήσεως, ένω, απ' έτέρου, έπιτυγχάνει, έτσι, και τον πρώτον—έστω «πυρινικόν» —έξοπλισμόν, για την πραγματοποίηση ενός μεγαλυτέρου άκόμη σκοπού: την δημιουργία Δημοτικής Πινακοθήκης. Χειροκροτούμε ή, μάλλον, χαιρετίζουμε την φιλοπρόοδο αυή χειρονομία της πόλεως και, πέραν αυτού, διαφυσούμε—δυστυχώς — ως προς τον τρόπον της διαθέσεως του ποσού των 20 000 — πού ένεκρίθησαν τελικώς υπό της Νομαρχίας—γιατί έτσι—στην αγοράν δέν έλήφθησαν υπ' όψιν, ούτε το πνεύμα της χορηγίας (ένισχυσις, δι' αυτού, του τρόπου, της εκθέσεως ως συλλογική εκδήλωσις—δέν στάθηκε δυνατόν να υποστηριχθούν (κατά το δυνατόν) οί καλλιτέχνες, χωρίς την έπιβαλλόμενη ευγενική άδιακρισία. Πάνω στο ίδιο θέμα, θά είχαμε να διαφωνήσουμε και ως προς την εκτέλεσιν της αγοράς, έγινε κατ' έκλογην έπιτροπής πού ώρισεν επί τουτο ό Δήμος. Διότι, έξω άπ' την υποχρέωση—άν πούμε—της έντολής πού είχε και την όποιαν εξέτελεσε—καλώς ή κακώς άδιάφορον, δέν είχε την πρόνοιαν να ζητήσει την υποτίμησι της τιμής των έργων πού διάλεξεν, από τους καλλιτέχνες πού τά έφτιαξαν. Θά πη κανείς, ότι αυτό δέν είναι για κανέναν όδυνηρό—εύτυχώς—,άλλά, όμως, οί διαστάσεις του, (του γεγονότος) είναι σε όχι καλλιτεχνικά μέτρα κομμένες.

Και... έν πάσει περιπτώσει, θέλουμε να πιστεύομεν, ότι δέν διεπράχθησαν σφάλματα έφ' όσον, όλ' αυτά, ξεκινούν άπ' την όρθή γραμμή της καλής πίστεως. Κι' έμείς, άπ' εκεί, άκριβώς, γράφοντας, είμαστε βέβαιοι πως τίποτε δέν πήγε στα χαμένα. Γι' αυτό, κλείνομε το παρόν σημείωμα με την πιο κοντινή έλπίδα—βασισμένη σ' αυτήν άκριβώς την προαίρεση—,ότι, στο μέλλον, θά καταστή δυνατόν να καρποφορήσουν γόνιμα. Κι' άπ' αυτού έπεκτεινόμενοι —, κρατούμεν υπό σημείωσιν μόνον την καλήν μας πίστη για μιάν επανάληψη—έστω (—) ίσως — χωρίς τα προταθέντα κριτήρια. Μακάρι. Διότι τότε, ήδη θά έχει έπιτύχει το σοβαρό βήμα πού κατόρθωσεν ό Δήμος, μέσα στα παρεξημένα ένδιαφέροντα «προπαιώτητος» για τις κύριες υποχρεώσεις του.

★

ΑΨΥΧΟΛΟΓΗΤΑ

Έπί του θέματος της έπιτυχίας της εκθέσεως καστικών τεχνών, δέν έλλειψαν δυστυχώς και... ψυχολόγητες παρεξηγήσεις. Τουλάχιστον καθ' όσον άφορά την ανάγκην της πάση θυσία—έστω υποστηρίξεως της και από μέρος του Δήμου. Έτσι, καθ' ήν περίπτωσιν μάλιστα ένεδεικνύετο πως ή παρέμβασις του ένδιαφέροντος από μέρος του, ήγέρθη και κάποιος θόρυβος—παρά το σπηρόν της εκδηλώσεως δια τό... «ταράστιον

(ως έχαρακτηρίσθη) ποσόν της χορηγήσεως» πιστώσεως εκ 30.000 δραχ. δι' αγοράν πινακων υπό του Δήμου. Καί το γεγονός δέν θά είχε τουλάχιστον επανάληψιν εάν και ό κ. Νομαρχης δέν το περιέκοπε πως ως μεγάλο για τα οικονομικά του Δήμου καίτοι—κατά την όμολογίαν του—όχι έπαρκές για μιάν ολόκληρον δεκάδα εκθετών. Χωρίς, έν προκειμένω, να έχωμε κανένα λόγο να άμφιβάλλωμε για την ειλικρίνεια της κακής εκτιμήσεως των πραγμάτων αυτών, έν τούτοις, έπιβάλλεται να τονισθί το άψυχολόγητον τοιούτων αντιδράσεων για την έπιτυχία μιās κινήσεως πανηπειρωτικής μορφής επί επιπέδου όντως πανελληνίου καλλιτεχνικού ένδιαφέροντος. Διότι, έτσι, ή εκθεσις άντι της πανηπειρωτικής υποστάσεως πού είχεν ως προσφοράν ύψηλης ποιότητος και άνωτερας μορφής άγωγής, υπήρχεν ό φόβος να θεωρηθί από τους παρεξηγούντες ως... περιττή πολυτέλεια, καθ' ήν στιγμήν τόσα και τόσα δαπανώνται δια την κατασκευήν αναγκαίων μόν άλλα όχι και πέραν των περιωρισμένων αξιώσεων ποικιλονύμων άλλων έργων. Δέν ξέρομε, βέβαια, αν, κατά την αντίληψιν πολλών, οί πίνακες, τα βιβλία, ή μουσική και οί άλλες εκδηλώσεις της Τέχνης, είναι πράγματα για τα όποια θά πρέπει να φροντίζωμεν άφού όλα τα άλλα υπάρχουν πλην αυτών. Άλλά, έν τούτοις ξέρομεν ότι δέν θά δυνηθούμε να σκεφθούμεν άλλοιώς, έφ' όσον δέν έννοήσωμεν ότι οί άνθρωποι άρχίζουν να υπάρχουν εκεί άκριβώς πού τελειώνουν οί κοινές για όλα τα πλάσματα βιολογικές ανάγκες. Καί θά εΐταν τραγική παρεξήγηση της ίδιας μας της ζωής εάν πράγματι άντιστρέψαμεν ήμεΐς τους όρους αυτους, όπως θά εΐταν έξ' ίσου πλάιη ή πρόταξις της κατασκευής ενός ύπονόμου ή 100 μέτρων δρόμου από την προσφοράν μιās—άκόμη και της ελαχίστης—εκδηλώσεως του ανθρώπου στην εκφραση — έστω και την ύποτυπώδη — του Θεού... Έάν, όμως, ήμεΐς είμεθα, τότε, έξω των πραγμάτων, άλλοιώς, θά είμαστε, όπως σήποτε, έξω αυτης της ίδιας της ζωής. Άλλά, ωστόσο, και πέραν της διαφοράς αυτης—άνυπόστατου. άλλωστε—, με τον θόρυβον αυτόν, εκείνο πού θά έπιτυγχάνετο, κυρίως, θά εΐταν ένα χειριστο προηγούμενο στην πόλη μας, για να άποπειραθούμε στο μέλλον να επαναλάβουμε αυτές τις... πολυτέλειες, οί όποιες συνιστούν, έντούτοις, και τις πρωταρχικές, τις στοιχειωδέστερες—πρό παντός—ανάγκες μας. Διότι, έξω άπ' τις διαπιστώσεις αυτές, υπάρχει δυστυχώς ή πραγματικότητα. Κι' αυτή δέν είναι τουλάχιστον καθόλου ένθαρρυντική.

★

ΕΛΠΙΔΟΦΟΡΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ

Είναι πράγματι αξιοθαύμαστος ή ζωτικότητα και—προπαντός—ή άντοχή πολλών προσπαθειών πού καταβάλλονται για την προαγωγή της πόλεως μας, στον τελευταίο καιρό. Κι' αυτή ή άννεξάντλητη ήπειρολατρεία επεκτείνεται, έν πνεύματι καθολικότητας, πράγμα πού να είναι και σε ισότητα κλίμακος και προς την γενικήν άλλην ά-

νάπτυνεν τῆς ζωῆς στὰ Γιάννινα. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο, ἐπιβάλλεται νὰ ὑπάρξῃ ἀπαραίτητα καὶ μία ἐκτίμησις τῶν ἀποτελεσμάτων, γιὰ νὰ μὴ συμβῇ ὥστε — καμμιὰ φορὰ — ἡ ἐκ μεταθέσεως παρεξήγησις ὡς πρὸς τὶς δυνατότητες ἀναπτύξεως, ἀφ' ἑνὸς, καὶ ὡς πρὸς τὶς ἐνδεκνύμενες ἀνάγκες, ἀφ' ἑτέρου. Γιατί, πέραν τῆς καλῆς καὶ ἀγαθῆς προαιρέσεως, ἡ ὁποία συνιστᾷ, ἐν προκειμένῳ, τὸ κίνητρον ὅλων τῶν σφραυροφορειῶν ὑπὲρ μιᾶς ἀναγεννήσεως τῆς θρυλικῆς πόλεώς μας, ἐλλοχεύει πάντοτε ὁ κίνδυνος τῆς κατασπαταλήσεως στὰ μὴ στοιχειωδῶς ἀναγκαῖα ἢ, τοῦλάχιστον, στὰ μὴ ἀντέχοντα γιὰ μιὰν αὐτοτέλεια προσφορᾶς ἐν μέσῳ τῆς προελάσεως τῆς ἐποχῆς μας. Γι' αὐτό, ὅχι ἀπλῶς καλόν, ἀλλὰ, πράγματι ἐπιβεβλημένον θὰ εἶταν, στίς προσπάθειες αὐτὲς ὅλες, νὰ ὑπάρχει κάποια ὑπεύθυνος κατεύθυνσις, ὥστε καὶ τὸ ἀποτέλεσμα νὰ εἶναι κατὰ πάντα σεβαστόν καὶ ἀδιόβλητο—πρὸ παντός—καὶ ἡ παρουσία τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὰ Γιάννινα νὰ μὴν προέρχεται κατὰ κύματα διαφόρων συνηθῶν καὶ ἐξ ἑτερονύμων τόπων.

Δὲν νομιζομεν, ὅτι, κοντὰ στίς τόσες ἄλλες ἐκδηλώσεις—ποὺ εὐτυχῶς δὲν λείπουν—θὰ εἶταν ἀδύνατον νὰ ἐπιχειρηθῇ τοῦλάχιστον καὶ ἡ μία: γιὰ τὸν συντονισμόν ὅλων αὐτῶν.

✱

Η Α' ΟΜΑΔΙΚΗ ΠΑΝΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

(Ἕνα καλλιτεχνικὸν γεγονός ἐμοναδικῆς σημασίας στὴν ἐλληνικὴ ἐπαρχία, τὸ ὅποιον ἐπέλασε δυστυχῶς κάπως ἀπαρατήρητον ἀπὸ τοὺς ὑποχρέους διὰ τὴν ἐκτίμησίν του).

Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», παρὰ τὴν ἀντιξοότητα τῶν περιστάσεων καὶ—πρὸ παντός—παρὰ τὴν σχεδὸν ἀπουσίαν ἐνεργοῦ ἐνδιαφέροντος—κατ' ἀρχὴν τοῦλάχιστον—τῶν διαφόρων παραγόντων τῆς πόλεως (ἀρχῶν, ὁργανισμῶν ἰδρυμάτων κ.λ.π.), ἐπέτυχε, παράλληλα πρὸς τὴν πνευματικὴν προσφορὰν τῆς ἐπὶ πανελληνίου ἐνδ' ἀφέροντος, καὶ ἕνα πράγματι καλλιτεχνικὸ προηγούμενον γιὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐπαρχίαν.

Ἔτσι, χωρὶς καμμιὰ ἐσθῆτα καὶ μὲ μόνη τὴν εὐγενῆ ἀνταπόκρισιν τῶν Ἡπειρωτῶν καλλιτεχνῶν, σὲ περίστασιν οἰκονομικῶς ἀκρῶς κρίσιμον γιὰ τὴν Ἱδία, ὁργάνωσε μιὰν εὐρυτάτης συμμετοχῆς καὶ πανελληνίου ἐνδιαφέροντος ἐκθεσιν εἰκαστικῶν τεχνῶν, ἡ ὁποία παρουσιάσθηκε μὲ ἀξιώσεις ἀνωτέρας προσφορᾶς καὶ μὲ προοπτικὴν πιγίως ὡς ἐνὸς μεγάλου καὶ σημαντικοῦ γεγονότος γιὰ τὴν Ἡπειρον εἰδικῶς καί, γενικώτερα, γιὰ ὅλοκληρὴν τὴν ἐπαρχίαν, πρὸς δημιουργίαν ἑτοῦ ἐνὸς θεσμοῦ γιὰ μιὰν ἐτήσια συλλογικὴ καλλιτεχνικὴ κίνησιν καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν, ἐφέτος, ἡ προσπάθεια τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ἤδη ἐπέτυχεν ἀπολύτως καὶ ἡ Α' Ομαδικὴ Πανηπειρωτικὴ Ἐκθεσις Εἰκαστικῶν Τεχνῶν ἀνοῖξε πανηγυρικώτατα σχεδὸν καὶ ἐν ἐπισημῇ τελετῇ μὲ καθολικὴ συμμετοχὴ ὁλοκληροῦ σχεδὸν νῆς πόλεως καὶ τῶν ἀρχῶν καὶ μὲ τὴν αὐτοπρόσωπον παρουσίαν τῶν

πλειστών ἐκ τῶν συμμετασχόντων καλλιτεχνῶν καὶ ἡ ὁποία ἐκράτησε δέκα τρεῖς ὁλόκληρες μέρες (5-18 Σεβρίου).

Ἡ ἐκθεσις αὕτη—ἡ ὁποία ἐστεγάσθηκε στὸ μέγαρον τῆς πρώτης Ἑθν. Τραπεζῆς (ῥωρεῖν παραχώρησις τῇ Τραπεζῇ)—εἶναι καὶ πρέπει νὰ θεωρεῖται ὡς ἡ πρώτη στὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου καθὼς ἐπίσης καὶ ὡς ἡ πρώτη ὁργανωμένη καλλιτεχνικὴ κίνησις εὐρείας ἐκτάσεως καὶ ὁμαδικῆς παρουσίας, σὲ ὁλόκληρην τὴν ἐλληνικὴν ἐπαρχίαν. Στὴν ἐκθεσὶ πῆραν μέρος ἀποκλειστικῶς Ἡπειρώτες καλλιτέχνες ἀπ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, γιὰ τὴν ἐπαφὴν τῶν ὁποίων ἐπρωτοστάτησαν στὴν Ἀθήνα, καὶ οἱ ἐπὶ τοῦτου ἀφιχθέντες Ἰωάννα καὶ Κώστας Μαλάμος (ζωγράφοι). Θέμος Μάϊπας (ζωγράφος) καὶ Τίτσα Χρυσοχοῦδου (γλύπτρια). Τὰ ἐκτιθέμενα ἔργα ἐν ὅλῳ 162, ἐκάλυψαν σχεδὸν ὅλους τοὺς τομεῖς τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν ἤτοι ζωγραφικῇ, γλυπτικῇ, χαρακτικῇ. Συγκεκριμένως ἐξέθεσαν οἱ ζωγράφοι Ἰωάννα Μητσά—Μαλάμου, ἡ Τέμις Μανέκκα—Πουτέτσι, ἡ ἐπτάχρονη Τζούλια Χρηστογιώργου, ὁ Βασ. Δρόσος, ὁ Δημοσθ. Κόκκινος, ὁ Κώστας Μαλάμος, ὁ Θέμος Μάϊπας, ὁ Κενὰν Μεσσαρὲ καί, δι' ἔργων τῶν, οἱ ἀποθανόντες Πᾶνος Ἀραβαντινὸς καὶ Βασ. Κυρεμένος. Ἐπίσης πλὴν τῶν ζωγράφων, ἐξέθεσαν ἔργα ἡ γλύπτρια Τίτσα Χρυσοχοῦδου καὶ ὁ χαρακτὴς Πέτρος Παπαβασιλείου. Ἡ ἐκθεσις δὲ αὕτη—πρέπει νὰ σημειωθῇ μὲ πολλὴν ἱκανοποίησιν—ἐκάλυψεν ἐπίσης ὅλες τὶς τάσεις καὶ ὅλες σχεδὸν τὶς «σχολὰς», τὰ προβλήματα, τὶς ἀναζητήσεις καὶ τὶς ἐπιτεύξεις τῆς Τέχνης στὴν ἐποχὴ μας, ἐνῶ οἱ ἐπισκέπτες τῆς, μέσα στίς 13 μέρας ποὺ ὑπῆρξεν ἀνοικτὴ, ὑπερβαίνουν τὶς 12.000, πᾶγμα ποὺ ἐδημιούργησεν ἑτοῦ τὶς πρώτες—ἀριστες μάλιστα—προϋποθέσεις γιὰ μιὰν «ἐξ ἐπαφῆς» πλατεία καλλιτεχνικὴν ἀγωγὴν τοῦ κοινοῦ τόσο στὰ Γιάννινα, ὅσο καὶ σὲ ὅλοκληρην τὴν Ἡπειρον. Ἐν τούτοις, ὅμως, εἶναι κάπως ἀπογοητευτικὸ τὸ ὅτι τὸ πράγματι τεραστίως σημασίας καλλιτεχνικὸν αὐτὸ γεγονός δὲν ἔτυχε καὶ ἀπὸ μέρος τῶν ὀργανισμῶν καὶ ἰδρυμάτων ὡς καὶ τῶν διαφόρων τοπικῶν ἀρχῶν τῆς ὑποστηρίξεως ἐκείνης τὴν ὁποίαν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχει μιὰ προσπάθεια καλλιτεχνικῆς κινήσεως συλλογικῆς μορφῆς, μοναδικῆς διὰ τὴν ἐπαρχιακὴν Ἑλλάδα, ὥστε νὰ πάρῃ καὶ ἐπίσημον θέσιν ὡς ἕνα ἐνδιαφέρον σημαντικὸν στὴν ἀνάπτυξιν τῆς ζωῆς τῆς ἐπαρχίας. Διότι, ἀνατᾶσαι ὡς ἡ ἐκθεσις αὕτη, ὅταν μάλιστα ἀπορρῶν ἀπὸ τῆς θυσίας καὶ τὸ ὑστέρημα ὠρισμένων πνευματικῶν ἀνθρώπων στὴν πτωχὴν ἐπαρχίαν. εἶναι ἀπαράδεκτο νὰ μὴν τυγχάνουν κάποιας ἰδιαιτέρας ὑποστηρίξεως καὶ ὑποδειγματικῆς—ἰσως—μεταχειρίσεως, ὅσον ἀπὸ μέρος τῆς κρατικῆς ἀντιλήψεως ὅσον καὶ ἀπὸ μέρος τῶν τοπικῶν παραγόντων. Ἐξαιρέσειν εὐτυχῶς—καὶ δυστυχῶς—γιατὶ εἶναι μόνον ἐξαιρέσεις) ὁ Δῆμος τῆς πόλεως, ὁ ὁποῖος, χωρὶς ἀντιρρήσεις καὶ μὲ ἀξιάπαινον κατανόησιν, ἐφήφισε κονδύλιον ἀπὸ 30.000 δρχ. γιὰ τὴν ἀγορὰν ἔργων, πρὸς ἐνίσχυσιν ἑτοῦ τῶν καλλιτεχνῶν, Νομαρχία Ἰωαννίνων, ἡ ὁποία ἀγόρασε καὶ αὐτὴ γιὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν, ἔργα ἀξίας 4.100 δρχ. καὶ

μοναδική χωρίς κανένα αντάλλαγμα προσφορά της «Εταιρίας Ηπειρωτικών Μελετών» με ποσόν 2.000, το όποιον έδωσε προθυμότητα και από μόνη της, για να συμβάλει στη μείωση των ζαπανών που απαιτήθηκαν για την οργάνωση της εκθέσεως. Τέλος, παρ' όλες τις δυσόλινες αυτές ένδειξεις και τις ανεπαρκείς στο αποτέλεσμα εκδηλώσεις, η Α' Ομαδική Πανηπειρωτική Έκθεση είναι πλέον γεγονός στην Ιστορία της πόλεως Ίωαννίνων. Τώρα η επανάληψη της και στο μέλλον—πράγμα που αποτελεί και τον αντικειμενικόν σκοπόν της όλης προσπάθειας της «Ηπειρωτικής Έστίας» — θί εξαρτηθή δυστυχώς και από άλλους παράγοντες (οί όποιοι απουσίαζαν έφετος) πέραν της «Ηπειρωτικής Έστίας» και της πατριωτικής ανταποκρίσεως των Ηπειρωτών καλλιτεχνών Διότι, δέν θά πρέπει να διαφεύγει κανενός ότι όλ' αυτά που αναπτύξαμε παραπάνω συνιστούν όχι και θετικήν θέσιν της πόλεως—ώς ανταπόκρισιν—πρός μίαν αξιοθαύμαστον προσπάθειαν για τη δημιουργίαν ενός προηγούμενου πινελληνίου ένδιαφέροντος.

Δ Κ.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Δ ημητρίου Ε. Εύαγγελίδου. Ψήφισμα του βασιλέως Νεοπτόλεμου εκ Δωδώνης. Αθήνα 1956. (Ανάτυπο εκ της Αρχαιολογικής Έφημερίδος 1956).

Τό ψήφισμα του βασιλέως Νεοπτόλεμου του Αλκέα για τό όποιο ό επί κεφαλής τίτλος, ανακαλύφθηκε από τον γνωστό για τις σχετικές του έρευνες καθηγητή του Πολυτεχνείου και συγγραφέα της πιο πάνω διατριβής, κ. Δ. Εύαγγελίδη, κατά τις ανασκαφές που ό ίδιος διενήργησε στη Δωδώνη, στα 1953, είναι ένεπιγραφο σέ μία έπιμνηκη πλάκα από άσβεστόλιθο, ύψ. 0,76 πλ. άνω 0,385, και κάτω 0,42 πάχος δέ 0,15. Η ανακάλυψη αυτή, έχει έντελώς ξεχωριστή σημασία για τα άρχαία Ιστορικά της Ηπείρου: Πρώτο, γιατί είναι, τό άρχαιότερο άπάνου σέ λιθάρι έλληνικό από την Ηπειρο κείμενο. Δεύτερο γιατί μάς παρέχει νέα στοιχεία για την Πολιτεία των Μαλοσσών και τελικά, γιατί μάς κάνει γνωστά τά όνόματα νέων ήπειρωτικώνων φύλων, άγνωστων ίσμε τώρα.

Τά ψηφίσματα είναι δύο: και τό μόν πρώτο, δίνει πολιτικά δικαιώματα στη Φαλίστα σύζυγο του Αντίμαχου και στους άπόγονούς της, τό δέ δεύτερο, στη Φιντώ και τους άπόγονούς της. Ο Νεοπτόλεμος, είχε γίνει βασιλιάς, ζώντας ακόμη ό πατέρας του, στο καιρό της δεύτερης αθηναϊκής ναυτικής συμμαχίας. Μετά δέ τό θάνατο του πατέρα του, πήρε συμβασιλέα του, τον άδερφό του Αρύδα. Τά ψηφίσματα, έγιναν άνάμεσα 370 και 365 π. Χ.

Δέ γνωρίζουμε τις δύο γυναίκες των ψηφισμάτων όμως, παρόμοιες διακρίσεις, ήταν έντεως τιμητικές γιατί, κανονικά, ή γυναίκα, δέν كان δυνατό να άποκτήση πολιτικά δικαιώματα.

Στά ψηφίσματα έπίσης αυτά, αντί να κατο-

νομάζεται—όπως ήταν συνειθισμένο—τό κοινόν ή ή εκκλησία των Μαλοσσών, αναγράφονται τά όνόματα άρχόντων, από τό κοινόν πιθανότατα εκλεγόμενων, των λεγόμενων εκεί δαμιουργών, που πρώτη φορά άπαντούν σέ Ηπειρωτικές έπιγραφές και Ηπειρωτικές Πολιτείες, και ήταν πιθανότατα άρχοντες του δήμου και με τό δήμο άσכולούμενοι. Ίδιάζοντας έδώ σημασίας είναι ή λεπτομέρεια, ότι αυτοί προερχόταν από διάφορα Ηπειρωτικά φύλα. Δε σημειωθή ότι ή πολιτική διάρθρωση των ήπειρωτικών φύλων ήταν κάπως ιδιόρρυθμη. Όπως ξέρουμε από τά πολλά ήπειρωτικά φύλα τρία ήταν τά σημαντικότερα: οί Χάονες, οί Θεσπρωτοί και οί Μαλοσσοί, οί τελευταίοι, όμως ήταν οί ισχυρότεροι και αδτών που επικράτησαν και κατώρθωσαν να πάρουν την άρχηγία με τον βασιλιά τους. Αλλά δίπλα σ' αυτόν, υπήρχε ένα συμβούλιο, άς πούμε, που τό άποτελούσαν και μέλη από τά άλλα ήπειρωτικά φύλα. Τώρα, την εποχή της ύπογραφής δια τό 369 π.Χ. τά μέλη του συμβουλίου λέγονταν δαμιουργοί, και αυτό τό όνομα είχαν οί άρχοντες σέ πολλές θωρικές πολιτείες που ήταν συγγενείς με τους ήπειρωτες. Φυσικά οί άρχοντες αυτοί, οί δαμιουργοί (=δημιουργοί) ήταν άντιπρόσωποι του λαού που μάς λέει ότι ό βασιλιάς δέν ήταν άπόλυτος μονάρχης γιατί άκουε και τη γνώμη των δαμιουργών. Αλλά ό βασιλιάς ήταν πάντα από τό φύλο των Μαλοσσών, σά να λέμε κληρονομικός άρχηγός όχι των Ηπειρωτών, αλλά των Μαλοσσών. Άλλως τε τό όνομα Ηπειρος δέν είχε ακόμα επικρατήσει ως έντικό όνομα όλων των φύλων. Μονάχα κατά τό τελευταίο τρίτο του τέταρτου αιώνα με τον βασιλιά Αλέξανδρο που σκοτώθηκε στην Ίταλία, που πήγε να προστατεύσει τους εκεί Έλληνες έναντίον των τοπικών λαών, τό όνομα Ηπειρωται έγινε κοινό σ' όλους τους Ηπειρωτικούς λαούς. Μετά τό θάνατό του μάλιστα τό 330 π.Χ. δημιουργήθηκε ή συμμαχία των Ηπειρωτών και τά Ηπειρωτικά φύλα είχαν

Ο ΕΚ ΤΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΩΝ ΜΑΣ κ. ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΝΟΣ

‘Η άκριβής διεύθυνσις του έν ταίς ‘Ηνωμέναις Πολιτείαις εύρισκομένου Διευθυντού της «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ» κ. Μιχαήλ Μάνου, παραποιηθείσα εκ τυπογραφικής άβλεψίας εις προηγούμενον τεύχος μας, είναι ή εξής:

Mister: MICHAEL MANOS

35-24, 104 Street

COPONA 68, NEW UORK

U. S. America

κάποια ισοτιμία μέσα στο κοινόν των Μολοσσών που πάντα επικρατούσε με τόν βασιλιά τους, έως ότου ο Πύρρος από την αρχή του τρίτου αιώνα κατώρθωσε με την προσεκτικότητά του να γίνει απόλυτος μονάρχης, αλλά αυτός έμπασε την Ήπειρο μέσα στην παγκόσμια ιστορία της εποχής σαν πρωταρχικό στοιχείο πρωταγωνιστή.

Έννοείται ότι τα τρία μεγάλα ήπειρωτικά φύλα αποτελούνταν κι' αυτά από άλλα μικρότερα.

Από τις επιγραφές αυτές, μας γίνονται γνωστά και φύλα, άγνωστα μέχρι σήμερα, όπως οι Άρκτανες, οι Έρονιστοί, οι Τριφυλοί. Σε εξήντα και πλέον — μαζί με τις προσθήκες των ψηφισμάτων υπολογίζει ο συγγραφέας τα όσα έγιναν γνωστά Ήπειρωτικά φύλα και με νεώτερα εύρηματα ανεβαίνουν σε όχθοντα και παραπάνω. Ακόμα και με καινούργια κύρια ονόματα προσώπων, πλουτίζεται ή Ήπειρωτική διάλεκτο από τις επιγραφές αυτές: π. χ. Ειζύμμας, Έχέμμας, Κερδίμμας, Άμφιχόριος, Άνδροκάδης, Λαφύργας κ'ά.

Από την πιο πάνω μικρή περίληψη, γίνεται εύκολα αντιληπτή ή έξαιρετική σημασία της ανακάλυψης του κ. Δ. Εύαγγελίδη, ο οποίος, με τις σημαντικές αρχαιολογικές και ιστορικές, γύρω από την αρχαία Ήπειρο έρευνές του, έχει συνδέσει αναπόσπαστα το όνομά του με την ιδιαίτερη πατρίδα μας που είναι και δική του.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

*

Ρόδη Κανακάρι — Ρούφου (Προβελέγγιου): *Η Ρίζα του Μύθου*, Αθήνα 1957.
Λορέιαστο σκοτάδι, Αθήναι 1957.

Ο,τι χαρακτηρίζει την εποχή της Κατοχής, στην οποία αναφέρεται το τρίτομο έργο του Ρόδη Προβελέγγιου: Το Χρονικό μας Σταυροφορίας, είναι: 'Απ' το ένα μέρος το άγχος, βιωτικό ή ήθικό, που δημιουργεί ή παρουσία του ξενου στρατού, του κατακτητή. 'Από το άλλο μέρος ή πύλη — είτε είναι αυτή έσωτερική πάλι ιδεολογικής τοποθετήσεως, είτε μια έμπαθής σύγκρουσις ιδεολογιών που κατεβαίνει στο πεζοδρόμιο με το περιστροφή της δολοφονίας ή το σιέν της όδομαχίας.

Μέσα σ' αυτή τη θύελλα ζουν την εφηβεία τους οι ήρωες του Χρονικού μας Σταυροφορίας.

Πώς συμμετέχουν στα προβλήματα της εποχής τους; Καθώς ανήκουν όλοι τους σε μιάν εύπορη τάξη, το βιωτικό πρόβλημα δεν παρουσιάζεται τουλάχιστον όξύ. Πιότερο τους κεντρίζει το ήθικό πρόβλημα, ή έλλειψη της ελευθερίας, το πληγωμένο έθνικό φιλότιμο.

Η τάξη, στην οποία ανήκουν, τους προσδιορίζει και την ιδεολογική τους τοποθέτηση — κι έτσι αυτή δεν παρουσιάζεται με την όξύτητα της έσωτερικής κρίσεως.

Με κίνητρο τη νεανική άνησυχία και κατεύθυνση τον διπλό άγώνα κατά των Γερμανών και των Κομμουνιστών ξεκινά ή δράση.

Κεντρικό του πρόσωπο είναι ο Μιχαήλ, νέος που άσκούσε μιάν άκτινοβουλία στους φοιτη-

τικούς κύκλους. Η προβολή του ανάμεσα από τα άλλα πρόσωπα θα μπορούσε να γίνει κατά δυο τρόπους: α) άμεσο: Όπως συμβαίνει για το ίδιο πρόσωπο (στην πραγματικότητα πρόκειται για τον φοιτητή Κίτσο Μολτεζο, που δολοφονήθηκε άπ' τους κομμουνιστές) σ' ένα άλλο μυθιστόρημα, την Τειχομαχία του Φραγκόπουλου, κατά τρόπον μάλλον άποτυχημένον. β) έμμεσο: Δηλαδή προβάλλοντας τις αντιδράσεις που προκαλούσε ή παρουσία του, είτε στους φίλους (και στην περίπτωση αυτή ήταν ένας θαυμασμός μυστικιστικός) είτε στους έχθρους (που τελικά τον δολοφονούν). Η παρουσία του παραμένει ζωντανή ανάμεσα στους συντρόφους του, και μάλιστα σε στιγμές κρίσιμες, άκόμη και πολύ μετά το θάνατό του. Έπομένως ή προβολή του έπιτυγχάνεται μέσα στο χρονικό. Μονάχα που ο Μιχαήλ προβάλλεται, δέν έρμηνεύεται. Κι είναι κατά τη γνώμη μου αυτό άδυναμία, όσο κι αν δημιουργείται γύρω του μιá άτμόσφαιρα ύπερβλητική.

Ο νεύς μου πάει στον άλλον ήρωα ενός χρονικού μιας εποχής παράλληλης, στο Νικολάϊ Νικολάγιεβιτς Σταυρόγκιν, των «Δαιμονισμένων» του Ντοστογιέφσκυ. Έκει, σ' όλον τον πρώτο τόμο, γίνεται λόγος γι' αυτόν, οι άνθρωποι τον περιμένουν, ή φαντασία τον ύψώνει.

Στο υπόλοιπο έργο ο Σταυρόγκιν έρευνάται με βάση τις αντιδράσεις του, τις ενέργειές του. Το ίδιο γίνεται εκεί και με τους άλλους ήρωες (τι θύελλα στον Σάτωβ!). Κι ά, σημειωθή πάλι: είναι μιá εποχή άνάλογη.

Έκείνο άκριβώς που γίνεται αίσθητό στο χρονικό είναι ή έλλειψη της έντάσεως, του πάθους (σε μιάν εποχή έμπαθ), ή έλλειψη τέλος της βυθομετρήσεως.

Η παρουσία των υπολοίπων προσώπων είναι άναιμική. Ο,τι τα χαρακτηρίζει δέν είναι ή βαθείά έσωτερική περιπέτεια, αλλά ή συγκομιδή έμπειριών που τους προσφέρει ή εποχή. Πολύ καλά δίνεται ή έρωτική έμπειρία, αλλά σε όλες τις εποχές. Έπομένως έδώ δέν μπορεί να ζυγίξη πολύ.

Οί συλλογισμοί κι οί διεξοδικές αναλύσεις που ακολουθούν κάθε έπεισόδιο (κατά τον τρόπον του Proust), έπιδέξιες αλλά και βαθυφανείς ένίστε, συχνά κουράζουν. Παράδειγμα ο Β' τόμος όπου δίνεται ο έκφυλισμός του άγώνα — όσο κι αν σ' αυτόν ή κόπωση του άναγνώστη συμπίπτει με την άπογοήτευση των ήρώων.

Τέλος, όσον άφορά την έλλειψη δομής, αυτή σ' ένα μεγάλο έργο (όπως π.χ. οί Δαιμονισμένοι) δέν ενδιαφέρει, σ' ένα άλλο όμως έργο (απλώς «άξιόλογο») γίνεται αίσθητή.

Χριστόφ. Μ. Μηλιώνης

*

Πάνου Μητσόπουλου: «Πρωταρχικές γραμμές από την έπιστήμην της κοινωνικής πολιτικής».

Ο κ. Πάνος Μητσόπουλος, έταξε τη ζωή του σ' ένα μεγάλο ιδανικό: στη βούληση του συναθρώπου του και πρωτίστως των φτωχών και

πεινών, τών αποχειροβιώτων. Μὲ μιὰ τεράστια πείρα αποκτημένη ἐπὶ 45 χρόνια στὴν ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργίου Ἑργασίας—σήμερα εἶναι Γενικός Διευθυντής—καὶ μὲ μιὰ ἐπιστημονικὴ κατάρτιση ἀρτιωτάτη, μᾶς ἔχει δώσει ὥς σήμερα σκέψεις καὶ ιδέες καὶ λύσεις σὲ προβλήματα πρωταρχικῆς σημασίας γιὰ τὸν τεράστιο ὄγκο τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Τὸ τελευταῖο του βιβλίο ποὺ ἔχει γιὰ τίτλο του «Πρωταρχικὲς γραμμὲς ἀπὸ τὴν ἐπιστῆμὴ τῆς Κοιν. Πολιτικῆς» καὶ ἀπετέλεσε ἓνα μάθημα κατατοπιστικὸ γιὰ τὴν Ἀνωτέρα Σχολὴ Στελεχῶν Κοιν. Προνοίας Χ.Ε.Ν., εἶναι τόσο θεμελιώδες καὶ τόσο γλαφυρὸ στὸ ὕψος του, ὥστε θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε πὼς, πολὺ σπάνια, κερδίζουμε τὴ γνώση μὲ τὴν λογοτεχνικὴ μαγεία τοῦ λόγου. Πρωτίστως ὅμως, ἡ οὐσία αὐτοῦ τοῦ βιβλίου ἔχει μιὰ μεγάλη ἀποστολή. Γιατὶ κατορθώνει νὰ συλλαμβάνει πολὺπλευρα σύγχρονα βασικὰ προβλήματα ποὺ ἔχουν ἄμεση ἀξία καὶ σημασία πολυσήμαντη γιὰ τοὺς ταπεινοὺς καὶ τοὺς ἀδυνάτους τῆς ζωῆς ποὺ ἐνῶ δουλεύουν καὶ ἀναλίσκονται σιτοὺς τόπους τῆς δουλειᾶς, δὲν χορταίνονται στὸν ψωμὶ τους. Τὸ γεγονός, δέ, ὅτι ἓνας ὑπεύθυνος ἄνθρωπος—ὁ Γεν. Διῆτης τοῦ Ὑπ. Ἑργασίας—ἔχει ξεκάθαρες σκέψεις καὶ βλέπει τόσο μακριά, κάτοχος ἑνὸς ἱστορικοῦ καὶ ἐμπειρικοῦ ὕλικου, σημαίνει πὼς ἡ Δημόσια ζωὴ τοῦ τόπου μας δὲν ἔχει τόσο σαπίσει. Ἡ φωνὴ τοῦ κ. Πάνου Μητσόπουλου, εἶναι μιὰ ζεστὴ φωνὴ ἀνθρωπιᾶς, μιᾶς ἀγάπης ποὺ ἀναδίνεται ἀπὸ τὴν εὐαίσθητη καρδιὰ ἑνὸς ὑπάλληλου ποὺ δὲν παρασύρθηκε στὸ μαγκανοπήγαδο τῆς ὑπηρεσίας του, ἀλλὰ στάθηκε ἀγωνιστὴς καὶ Ἄνθρωπος ἀκέρητος στὴ μεγάλη ἀποστολὴ ποὺ τὸν ἔταξε ἡ Πολιτεία, ὡς φορέα τῆς κοινωνικῆς τῆς πολιτικῆς. Κάθε ὑπάλληλος, κάθε ἐργάτης, καθένας μας, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε γιὰ ἐγκόλπιο τοῦ τις «Πρωταρχικὲς γραμμὲς τοῦ κ. Μητσόπουλου καὶ γιὰ «Πιστεύω» του τις ἀπλές, τις ἀνθρωπινες σκέψεις καὶ κουβέντες τοῦ βιβλίου του.

Τὸ βιβλίο του, εἶναι ἓνα ἑξανθρωπιστικὸ βιβλίο, ἀπ' τὰ πιὸ παρήγορα τῆς ἐποχῆς μας.

ΚΩΣΤΑΣ ΖΗΛΕΜΕΝΟΣ

*

Μιχ. Στασινοπούλου: «Ἐπιθεώρησις Δημοσίου Δικαίου καὶ Διοικητικοῦ Δικαίου».

Εἶναι μερικὰ θέματα καὶ μερικὰ γεγονότα μέσα στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ ποὺ ὅσο κι' ἂν ἔχουν ὕψος καὶ διάφορη καὶ πρόθεση κάπως ἀλλιώτικη, δὲν θὰ πρέπει νὰ περῶν ἀπαράτηρητα ἀπὸ περιοδικὰ ὅπως ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία». Ἡ «Ἐπιθεώρησις Δημοσίου Δικαίου καὶ Διοικητικοῦ Δικαίου» τοῦ ποιητῆ καὶ καθηγητῆ τοῦ Διοικ. Δικαίου κ. Μιχ. Στασινοπούλου, ὅσο κι' ἂν ἔχει ἀποστολὴ νὰ διαφωτίσει τοὺς νομικοὺς μας ὥς ὅσο, ἐπειδὴ ἔχει βασικὰ πνευματικὸ ὑπόβαθρο καὶ ἐπειδὴ ἀποτελεῖ ἓναν σταθμὸ στὸ νομικὸ περιοδικὸ τύπο τῆς χώρας μας, ἔχουν τὴ θέση τους λίγες τοῦτες γραμμὲς.

Ὁ κ. Μιχ. Στασινόπουλος, εἶναι ἓνας ἄνθρω-

πος κύρους τῶν γραμμάτων μας σὲ διάφορες κι' ἀντίμαχες, πολλὰς φορές, ἐπ'ὸς τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Καὶ εἶναι ὑπεράξιος γιὰτὶ κατορθώνει νὰ διευθετῇ μέσα του καὶ στὸ χρόνο του, τὸν ποιητῆ, τὸν πεζογράφο, τὸν συνεργάτη τῶν λογοτεχνικῶν περιοδικῶν, τὸν Σύμβουλο τῆς Ἐπικρατείας, τὸν Καθηγητῆ τοῦ Διοικ. Δικαίου τοῦ Δημοσίου Λογιστικοῦ, τοῦ Δημοσιονομικοῦ Δικαίου, τοῦ Πρυτάνεως καὶ τῶν ὁσωνᾶλλον ἀξιωματικῶν ποὺ τοῦ ἀναθέτει ἡ Πολιτεία ἀναγνωρίζουσα τὴν πολυσχιδῆ προσωπικότητά του. Δὲν ἔχει περάσει μάλιστα πολὺς καιρὸς ποὺ κυκλοφόρησε τὴν τελευταία ποιητικὴ του συλλογὴ «Ἀρμονία».

Ὁ ἀκαταπόνητος αὐτὸς ἐργάτης τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς, εἶναι καὶ ὁ ἴδρυτής τοῦ τριμηνίου ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ πλασιωμένος ἀπὸ τὴν πλειάδα σοφῶν ἐπιστημόνων τοῦ Δημοσίου Δικαίου ὅπως ὁ Δ. Βεζανῆς, ὁ Γ. Δ. Δασκαλάκης, ὁ Γ. Παπαχαϊζῆς κ. ἄ. καὶ ἀπὸ ἐπιτελεῖο ἀνωτάτων δικαστικῶν λειτουργῶν καὶ διοικητικῶν ὑπαλλήλων. Καὶ τὰ θέματα ποὺ πραγματεύεται τὸ πρῶτο τεῦχος τῆς «Ἐπιθεωρήσεως», εἶναι τόσο ζωντανά, τόσο ζωτικά γιὰ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο—τὸν ὑπάλληλο, τὸν λόγιο, τὸν ἐπιστήμονα, τὸν ἐλεύθερο πολίτη—ὥστε θ' ἀποτελοῦσε παράλειψη ἐκείνου ποὺ δὲν θὰ εἶχε τὴν εὐτυχία νὰ ξεφυλλίσει τις σελίδες τῆς καὶ νὰ ἐγκύψει στὴ μελετὴ τῶν θεμάτων ποὺ πραγματεύεται. Ἀποτελεῖ, ἰδιαίτερα γιὰ τὸν τόπο μας ἡ ἔκδοσις τῆς «Ἐπιθεωρήσεως» γεγονὸς ἀναμφισβητήτου σημασίας γιὰ τὸ ὅποιον ἐξεφρασθήσαν εὐμενέστατα διαπρεπεῖς νομικοὶ ἀπ' ὅλη τὴν Εὐρώπη. Ὁ κ. Μιχ. Στασινόπουλος, μᾶς ἔδειξε γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ τὸ πόσο πολὺπλευρες ὑπηρεσίες μπορεῖ νὰ προσφέρει ἓνας πνευματικὸς ἄνθρωπος καὶ ποιητής. Μᾶς διδάσκει ἡ δική του πορεία—μ' ὅλο τὸν κόπο τῆς—το πόσο ἔπαψαν οἱ λόγοι καὶ οἱ ποιητὲς νὰ μένουν ἀρνητὲς στὸ μεταφυσικὸ κοίτημα τῆς ποιήσεώς τους καὶ νὰ ναρκισσεύονται στὸ ἀπόκοσμο Κούγκι τους. Ἡ σημερινὴ ζωὴ μας θέλει τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους ἀξιούς γιὰ κάθε ἀγῶνα, γιὰ κάθε δράση. Ἔτσι κερδίζεται ἡ ζωὴ. Ὁ κ. Μιχ. Στασινόπουλος, μᾶς δίνει ἓνα παράδειγμα ζωντανό. Ἄξιο γιὰ μίμηση.

ΚΩΣΤΑΣ ΖΗΛΕΜΕΝΟΣ

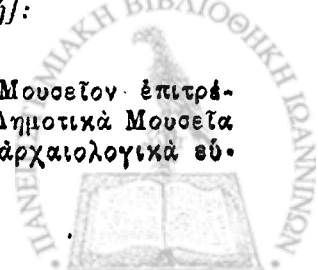
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ

[Δημοσιεύοντες κατωτέρω ἐπιστολὴν Ἡπειρώτου σχετικὴν μὲ τὸ Δημοτικὸν μας Μουσεῖον, ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἀρμοδίων ἐπὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἀναφερομένων καὶ ἐπισημαίνουμε τοὺς κινδύνους οἵτινες θὰ δημιουργηθοῦν διὰ τὴν τύχην του, ἐν ἣ περιπτώσει ὁ Δῆμος δὲν ἐναρμονίσῃ τὴν στάσιν του μὲ τὰ ὅσα οἱ νόμοι τοῦ Κράτους περὶ Μουσείων δρῶσιν. Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολή:]

Κύριε Διευθυντά

Σχετικῶς μὲ τὸ Δημοτικὸν Μουσεῖον ἐπιτρέφατέ μου ὀλίγας γραμμὰς. Τὰ Δημοτικὰ Μουσεία δύνανται νὰ στεγάζουν καὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ εἶ-

ρήματα υπό τόν ὄρον ὅμως νά εἶναι ἐξοφλισμένη ἡ φύλαξις αὐτῶν ὑπό κυβερνητικῶν ὀργάνων. Δέν ὑπάρχει λοιπὸν οὐδεμία ἀντίρρηση καὶ τὸ Δημοτικὸν Μουσεῖον Ἰωαννίνων νά παραμείνῃ δημοτικόν δηλ. νά ἀνήκει εἰς τὸν Λῆμον. ὅπως ἔχει τὴν ἀξίωσιν ὁ Δήμαρχος Ἰωαννίνων. Δυστυχῶς ἡ διοίκησις καὶ φύλαξις αὐτοῦ οὐδεμίαν ἐμπνέει ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ Δημόσιον, διότι ὁ Λῆμος ἐννοεῖ νά κανονίξῃ μόνος του τὰ τῆς διοικήσεως καὶ φύλαξέως του: ὀρίζει τὰς ὥρας καὶ ἡμέρας τῆς εἰσόδου, κρατεῖ τὰς κλεῖδας αὐτοῦ καὶ τῶν προθηκῶν, θέλει νά ὀρίξῃ τὴν θέσιν καὶ τὴν τοποθέτησιν τῶν ἀντικειμένων κ.τ.λ. Ὅπως θὰ σὰς εἶναι γνωστὸν ὁ Λῆμος ἐσχάτως ἐξεδίωξε τὸν δημοτικὸν φύλακα ἀρχαιοτήτων ἐκ τοῦ Μουσείου ὅπου πρὸ ἐτῶν ἔχει ἐγκατασταθῇ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ ἀγρυπνίαν φύλαξιν τῶν ἐν αὐτῷ ἀρχαιολογικῶν κ.λ. ἀντικειμένων. Πρὸς τοῦτοις ἀνεῦ γνώμης τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας μετετόπισε ἐκ τῆς κεντρικῆς αἰθούσης τὰς προθήκας τῆς ἀρχαιολογικῆς συλλογῆς εἰς τὸν περὶ αὐτῆς πρόδρομον τοῦ κτηρίου καὶ πρὸς τοῦτοις παρέλαβε τὰς κλεῖδας τοῦ Μουσείου καὶ τῶν προθηκῶν, ἀφοῦ ἐσφράγισε τὰς τελευταίας. Εἶναι ὅμως γνωστὸν ὅτι τὸ Δημόσιον ἐνδιαφέρεται περὶ τοῦ Μουσείου καὶ πέρυσι ἐδαπάνησε περὶ τὰς 50.000 δραχμ. πρὸς ἐπισκευὴν τῆς στέγης, τοῦ δαπέδου τῶν κελλίων κ.τ.λ. Καὶ εἶναι φανερόν ὅτι σήμερον δὲν θὰ ὑπῆρχε Μουσεῖον κἂν ἀνεῦ τῆς ἐπισκευῆς ταύτης. Ἐπειτα κατὰ τὸν νόμον, ὁ ὁποῖος πρέπει νά εἶναι σεβαστός, αἱ κλεῖδες τοῦ Μουσείου καὶ τῶν προθηκῶν, εἴτε περὶ δημοσίων εἴτε περὶ δημοτικῶν μουσείων πρόκειται κατέχονται ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους ἀντιπροσώπων τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας. Καὶ εἶναι περιττὸν νά ἀναφερθῇ ὅτι οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Δημοτικοῦ Μουσείου ἐπιτρέπουν παρανόμως τὴν εἴσοδον εἰς τὸ Μουσεῖον καὶ κατὰ τὰς νυκτερινὰς ὥρας παρὰ τὰς ἐπισήμως ὁρισμέναις ὥρας ἐπισκέψεως τοῦ Μουσείου καὶ παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ ὑπαλλήλου τοῦ Δημοσίου.

Τέλος ἡ μετατροπὴ τοῦ Δημοτικοῦ Μουσείου εἰς Δημοσίον δὲν εἶναι δύσκολον νά γίνῃ, ἡ καλῶς ὅμως ἐννοουμένη φιλοτιμία τοῦ Λήμονος εἶναι ἐπίσης σεβαστὴ, μετὰ τὴν διαφοράν ὅτι τότε τὸ Δημόσιον νὰ ἀναγκασθῇ νά μεταφέρῃ τὰ ἀρχαιολογικά πράγματα εἰς ἄλλο οἶκον ἢ καὶ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Μουσεῖον, ὅποτε τὸ Δημοτικὸν Μουσεῖον θὰ παραλύσῃ ἢ θὰ καταρρεύσῃ ἐλλείψει οἰκονομικῆς δυνατότητος συντηρήσεώς του ἀξιοπρεπῶς καὶ ἀνεῦ ἀξιολόγου περιεχομένου θὰ μείνῃ.

Τί πρέπει λοιπὸν νά γίνῃ; Νά παραμείνῃ τὸ Μουσεῖον ὡς Δημοτικόν, ἀλλὰ ἡ διοίκησις αὐτοῦ νά ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας, ἥτις καὶ ὑπαλλήλους διαθέτει πρὸς τοῦτο καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν του διάταξιν καὶ διοικησὶν θὰ ἀναλάβῃ. Τότε τὸ δημοτικὸν Μουσεῖον θὰ περιλαμβάνῃ: 1) τὸ Ἐθνολογικὸν Τμήμα καὶ τὸ τῆς νεωτέρας ἱστορίας καὶ 2) τὸ καθαρῶς ἀρχαιολογικόν.

ΕΝΑΣ ΠΟΛΙΤΗΣ ΕΛΛΗΝ

Η ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗΣ

Ἀγαπητὴ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία»

Παρακαλῶ ὅπως δημοσιεύσῃτε τὰ ἐξῆς συμπληρωματικὰ εἰς τὰ δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Εὐρ. Σούρλα διὰ τὴν Φιλεκπαιδευτικὴν Ἀδελφότητα Βουρμπιάνης.

ἔῤῃχα ἀποφοίτησιν ἀπὸ τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς στὰ 1905. Ἐπειδὴ ὡς μικρὸν καὶ ἀδύνατον δὲν με ἐπῆραν ἐκεῖνη τῇ χρονίᾳ δάσκαλον οὐ καμμιὰ Κοινότητα, ἀναγκάστηκα καὶ ἔγινα ὑπάλληλος στὸ ἐνταῦθα βιβλιοπωλεῖον τοῦ Παναγιώτη Βαγενᾶ, ἀδελφοῦ τοῦ Νικολάου τοῦ καθηγητοῦ.

Ἐκεῖνη τῇ χρονίᾳ ἔγιναν ἐδῶ στὰ Γιάννινα ἐκλογαὶ γιὰ τὴν ἀναδείξιν νέου διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Παραρτήματος τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος Βουρμπιάνης. Οἱ ἐκλογαὶ εἶχαν διεξαχθῇ με ἐνθουσιασμό καὶ πείσμα. Στὸν ἑνα συνδυασμὸ ἐκτὸς ἄλλων υποψήφιοι ἦσαν οἱ σεβαστοὶ μου διδάσκαλοι, ὁ γυμνασιάρχης Γεώργ. Καλούδης, ὁ καθηγητὴς τῶν Μαθηματικῶν Φίλιππος Σαγγούνης καὶ ὁ τῶν Θρησκευτικῶν Νικόλαος Εὐαγγελίδης, ὁ ὕστερον Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, ὡς καὶ ὡς υποψήφιος Ταμίας ὁ Παναγιώτης Βαγενᾶς.

Δικαίωμα ψήφου εἶχε ὁποιοσδήποτε ἐπλήρωνε μίαν συνδρομὴν, νομίζω, δυὸ μετξήλια.

Ὁ Βαγενᾶς ἐνέγραψε ὡς συνδρομητὰς ὅλους τοὺς γνωστούς τοῦ ἐκδότας βιβλίων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ συνεχέντρωσε ἔτσι ἑνα σεβαστὸν ἀριθμὸν ψήφων, τὰς ὁποίας διέθεσε διὰ τὸ ψηφοδέλτιόν του.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκλογῆς ἐκείνης ἦσαν, ὅτι ἐπέτυχεν ὁ συνδυασμὸς τοῦ Βαγενᾶ πλὴν τοῦ ἰδίου ὡς ταμίου καὶ ἐπέτυχεν ὁ ἀντίπαλός του ὡς ταμίας ὁ Λεωνίδας Ἀλιεύς.

Ἐπίσης ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης Βουρμπιάνης ἔβρυσεν ἐν τῇ Βουρμπιάνῃ στὰ 1907 καὶ οἰκοτροφεῖον, διὰ νά μένουν οἱ μαθηταὶ οἱ ξένοι ἰδίως οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τῆς ἀλβανόφωνης περιοχῆς τοῦ Δεσποβίου καὶ τῆς Ἐροίας.

Τέλος στὸν Ἡπειρωτικὸν Ἀγῶνα τοῦ ἔτους 1932 ἐφημερίδα τῶν Ἰωαννίνων, ἀναγράφεται ὅτι στὰ ἔτη 1931—32 εἶχε πάλιν ἀνασταθῇ τὸ οἰκοτροφεῖον αὐτό, τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν κατάργησιν Ἑλληνικοῦ Σχολείου Βουρμπιάνης—στὸ ὁποῖον καὶ ἐγὼ ὑπηρετήσα ὡς διευθυντὴς τοῦ ὀλίγου μηνος πρὸ τῆς ἐπιστρατεύσεώς μου στὰ 1918—διαλύθηκε ὀριστικῶς, καὶ κατέπεσε καὶ ἡ παλαιὰ Ἀστικὴ Σχολὴ Βουρμπιάνης (δημοτικὸν καὶ ἐλληνικὸν σχολεῖον) καὶ ἔγινε τελευταῖα νέο διδασκατηρικὸν κτῆριον.

Με ἀγάπην

ΓΕΩΡΓ. ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

*

ΕΞ ΑΦΟΡΜΗΣ ΜΙΑΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

Πρὸς τὴν «Ἡπειρωτικὴν Ἑστίαν»

Σὰς εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ τὴν καλωσύνη πού εἴχατε ν' ἀσχοληθῇτε μετὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν Διηγήματά μου σὸ τελευταῖο τεῦχος σας.

Θὰ ἤθελα ν' ἀπασχολήσω τοὺς ἀναγνώστες σας

μὲ τις λίγες παρακάτω γραμμὲς καὶ γιὰ τὸ κρίτικόν σας καὶ καθ' ὅλα σεβαστός μου κ. Δημ. Σαλαμάγκας ἔμμεσα στὴν κριτικὴν τὸν ἄφησε νὰ ἐννοηθῇ, πὼς εἶναι ἀπαραίτητη μιὰ ἐξήγηση δική μου καὶ γιὰ τὸ θέμα παρουσιάζει, γιὰ ὅσους δὲν ἔτυχε ν' ἀσχοληθοῦν μ' αὐτό, ἀρκετὸ ἐνδιαφέρον. Τὸ θέμα εἶναι τοῦτο:

Ἔχει δικαίωμα ὁ λογοτέχνης νὰ παραβιάσει τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια;

Καὶ νὰ πὼς δημιουργήθηκε ἓνα τέτοιο ζήτημα. Στὸ διήγημά μου «χτυπάτε, κορίτσια, τὶς καμπάνες» δίνω μιὰ περιγραφή τῶν μαρτυριῶν τοῦ λαοῦ μας μέσα στὰ μπουντρούμια τοῦ Ἀλῆ πασιὰ τόσο συγκλονιστικὴ, πὺν κι' ἂν ἀκόμα στίς φλέβες τοῦ ἡρωϊκοῦ ἡπειρωτικοῦ λαοῦ ἔτρεχε λαχανόζουμο κι' ὄχι αἶμα, πάλι θὰ ξεσηκώνονταν γιὰ νὰ δώσει τέλος στὰ μαρτύριά του αὐτά. Τὸ πὼς πάλαινε ὁ λαός μας κατὰ τοῦ τυράννου τὸ ξαίρουμε ὅλοι (Σουλιῶτες, κλεφτοῦριά κ λ π)

Ἐγὼ ὁμως στὸ διήγημά μου βάζω τὸ Γιαννιωτικὸ λαὸ νὰ ξεσηκώνεται μιὰ νύχτα, ὥστερα ἀπὸ σύνθημα πὺν δῶσαν τὰ κορίτσια τῶν Γιαννινῶν, νὰ χουμάει στὸ Κάστρο μέσα καὶ νὰ τὰ κάνει γυαλιά—καρφιά. Τὸ πὼς χούμησαν οἱ Γιαννιωτὲς στὸ Κάστρο μέσα, ἀντὶ νὰ τὸ διηγῶ ἐγὼ, βάζω νὰ κάνει τὴν περιγραφή κάποιος ἀνώνυμος στὸ ξώφυλλο ἑνὸς «Τριῶδι» μὲ τὴν ιδιόρρυθμὴ γλῶσσα συναξαριστῆ.

Αὐτὸ εἶναι τὸ διήγημα.

Ὁ κ. Σαλαμάγκας, κρίνοντάς το, ἔπρεπε σ' ἓνα βασικὸ λάθος. Τὸ ἔκρινε σὰ νὰ ἦταν ἱστορικὸ ὁ ἄρθρο κι' ὄχι διήγημα, δηλ. φανταστικὸ ὁ δημιουργήμα. Ἐξέχασε, πὼς ὁ λογοτέχνης ἀπευθύνεται στὴ φαντασία καὶ τὸ αἰσθημα τοῦ ἀναγνώστη, πὼς ἓνα διήγημα ΔΕΝ εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι ἀληθινὸ, φτάνει νὰ φαίνεται ΣΑΝ ἀληθινὸ.

Ὑστερα ἀπ' τὴ βασικὴ αὐτὴ παρανόηση κι' ἀφοῦ δὲ μπόρεσε νὰ βρεῖ στίς σχετικὲς ἐργασίες τοῦ Ἀθηναγόρα, Σάργου, Σούλη κ.λ.π. τίποτε σχετικὸ κι' ἀφοῦ ἴσως πῆρε οὐάρα τὶς ἐκκλησίες τῶν Γιαννινῶν ψάχνοντας—χωρὶς ἀποτέλεσμα—τὰ «Τριῶδια» ἀναρωτιέται, ποιὲς ἱστορικὲς πηγὲς εἶχα ὑπ' ὄψει μου καὶ μὲ καλεῖ νὰ τίς κατονομάσω γιὰ νὰ γίνῃ ὁ σχετικὸς... ἔλεγχος! Ἡ ἀρχικὴ πλάνη τοῦ κ. Σαλαμάγκα δὲ μποροῦσε παρὰ νὰ τὸν οδηγήσει σ' αὐτὸ τὸ λαθεμένο συμπέρασμα, στὸν ἔλεγχον δηλ. τῆς φαντασίας τοῦ λογοτέχνη, μ' ἄλλα λόγια στὴν ἀρνησὶς τῆς λογοτεχνικῆς δημιουργίας.

Ν' ἀναφέρω ἄπειρες περιπτώσεις δικῶν μας καὶ ξένων λογοτεχνῶν πὺν γράψανε ἀδέσμευτοι ἀπ' τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια; Ὁάκανα κατάχρηση τοῦ χώρου σας καὶ δὲ θάλεγα παρὰ πασίγνωστες—τοῦλάχιστο γιὰ τοὺς πολλοὺς—κοινοτοπίες. Θ' ἀρκεσθῶ σὲ κάττι πρόσφατο.

Ὁ Σπῦρος Μελάς—Ἀκαδημαϊκός—στὸ ἔργο του «Ὁ Βασιλιάς κι' ὁ Σκύλος» πὺν παίχτηκε στὸ Βασιλικὸ Θέατρο παρουσιάζει τὸ Μεγαλέξαντρο στὴν Κόρινθο ΜΕΤΑ τὴν ἐκστρατεία του στὴ Μικρασία. Μά, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ὁ Ἀλέξανδρος πηγαίνοντας στὴν Ἀσία, δὲν ξαναγύρισε στὴν Ἑλλάδα πέρανε ἐκεῖ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΕΝΕΚΟΣ

Κύριε Διευθυντά,

Δὲν ξέρω κατὰ ποῖο ἄλλο τρόπο, παρὰ σὰν ἱστορικὸ λογοτέχνημα θὰ μποροῦσε κανένας ν' ἀντικρύσει, τὸ ἀπὸ τὰ «Ἡπειρωτικὰ διηγήματα» τοῦ κ. Γιάννη Μπενέκου, «Χτυπάτε κορίτσια τὶς καμπάνες», κατὰ τὸ ὁποῖο στίς 6 Ἀπρίλη 1807, στοὺς χρόνους δηλ. τῆς ἀκμῆς τοῦ Ἀλῆ-Πασιὰ Τεπελενλή, οἱ Χριστιανοὶ τῶν Γιαννινῶν μὲ τὸ σύνθημα πὺν ἔδωσαν κορίτσια τῆς τρομοκρατούμενης τότε πόλης, χτυπώντας τὶς καμπάνες τῶν Ναῶν τῆς, ἐτοίμασαν, κι' ἀφοῦ ἐπετέθησαν κατὰ τῆς φρουρᾶς τῶν μπουντρονιῶν τοῦ Ἀλῆς, ἀπελευθέρωσαν τοὺς ἐκεῖ φυλακισμένους ὁμόθρησκους τοὺς ψάλλοντας ἀπὸ τότε, ἐλεύθερα, ἐπαναστατικὰ θούρια. Γιὰ ἐνίσχυση αὐτῆς τῆς ἀντίληψης, ὁ συγγραφεὺς, νόμισε ἀναγκαῖο νὰ παραθέσῃ καὶ μιὰ «Ἐνθύμηση», ἱστορικὴ δηλ. π η γ ή, πὺν ἀπομνημόνευσε αὐτὸ τὸ περυσιατικὸ, πὺν τὴν ἀντέγραψε, ὅπως ἀναφέρει, ἀπὸ ἓνα παλιὸ «Τριῶδι», πὺν βρίσκεται, ἀ κ ὁ μ α καὶ σ ή μ ε ρ α, στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀη-Νικόλα, στὰ Γιάννινα».

Παρόμοια ἐν τούτοις στάση—αὐτὴ ἄλλως τε καθ' ἑαυτή, καὶ γιὰ πολλοὺς λόγους, ἀπίθανη—δὲν ἀναφέρεται στὰ μέχρι σήμερα γνωστὰ ἱστορικὰ τῆς ἐποχῆς—χωρὶς πάντως αὐτὸ καὶ νὰ σημαίνῃ, ὅτι «ἔτρεχε λαχανόζουμο» στίς φλέβες τῶν Ἡπειρωτῶν τῆς ἐποχῆς· γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγο, ὅτι ἡ ἀνταρσία αὐτὴ, δὲν ἔγινε ποτέ· καὶ τὸ τελευταῖο αὐτό, τὸ ξέρετε καλὰ κι' ὁ συγγραφεὺς τοῦ διηγήματος, τὸ ὁμολόγησε μάλιστα καὶ στὸν ὑποφαινόμενο—πὺν παρὰ ξενεμμένος ζήτησε σχετικὲς πληροφορίες—π ο λ ὺ π ρ ἰ ν ἀκόμα δώσω γιὰ δημοσίευση τὸ κριτικὸ σημεῖωμα. γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται ἡ συζήτηση. Οὔτε «Ἐνθύμηση», γραμμένη, τάχα «μὲ μολύβι» ὑπάρχει, οὔτε Τριῶδι στὸ ὁποῖο αὐτὴ νὰ εἶναι γραμμένη. Ὡστε, ἄδικα ἀνησύχησε ὁ κ. Μπενέκος μήπως—παρ' ὅλα τ' ἀσπρισμένα μου μαλλιά—παρωδημένος τάχα ἀπὸ ἱστοριοδιφικὴ μανία, «πῆρα οὐάρα» τὶς ἐκκλησίες τῶν Γιαννινῶν γιὰ νὰ ἀνακαλύψω τὸ ἀνύπαρκτο Τριῶδι, ὅπου ἦταν γραμμένη ἡ ἀνύπαρκτη «Ἐνθύμηση».

Ὁ κ. Μπενέκος τώρα, ἰσχυρίζεται πὼς ἔκανα βασικὸ λάθος, παίρνοντας γιὰ ἱστορικὸ γεγονὸς, κάττι, πὺν ἦταν ἔργο φαντασίας του, καὶ πὺν μὸλα ταῦτα, τῶξερα ὅτι ἦταν τέτοιο, γιὰ τὸ μὲν τῶχε ὁ ἴδιος ὁμολογήσει. Ἀλλὰ καὶ ὅτι, εἶχε δικαίωμα λογοτεχνικὸ νὰ τὸ συνθέσῃ, γιὰ νὰ δείξῃ τὴν παληκοριὰ τῶν Γιαννιωτῶν. Ὁ σκοπός, ἀγιάζει τὰ μέσα· κι' ὁ σημερινὸς λογοτέχνης, ἔχασα, λέει, ὅτι «ἀπευθύνεται—μόνο;—στὴ «φαντασία καὶ τὸ αἰσθημα» τοῦ ἀναγνώστη· καὶ τὸ ὅλο ζήτημα, συνεχίζει, ἀνάγεται στὸ—πὼς νὰ τὸ ποῦμε;—δόγμα, ὅτι «ὁ λογοτέχνης, ἔχει δικαίωμα νὰ παραβιάζῃ τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια». ἂν καὶ ὁ ἴδιος, δὲν περιορίστηκε, μ ὁ ν ο σ' αὐτό· γιὰ τὸ δ ἡ μ ι ο ὕ ρ η σ ε ἀνύπαρκτα ἱστορικὰ, πὺν—ἀντίθετα!...—γιὰ νὰ τὰ ἰσχυροποιήσῃ σὰν ἱστορικά, τὰ ἐφοδίασε, καὶ μὲ μιὰ ἱστορικὴ π η γ ή, φκιστὴ κι' αὐτὴ. Γιὰ τὸ οἱ «Ἐνθυμήσεις», ἀναμφισβήτητα, εἶναι μ ὁ ν ο ἱ ἱστορικὲς πηγές, καὶ ὄχι ἔργα φαντασίας καὶ αἰσθηματος».

Τώρα, ἂν ὁ ὑποφαινόμενος ἔκανα λάθος νὰ τὰ

πάρω, όλα αυτά, κατά τὸν ἴδιο τρόπον ποὺ ὁ συγγραφεὺς τοὺς θέλησε νὰ τὰ πάρουν, ὅλοι οἱ ἀναγνώστες του, κι' ἂν ὁ λογοτέχνης ἔχει δικαίωμα νὰ δημιουργῇ ἀνύπαρκτα ἱστορικά γεγονότα, αὐτὸ ὥς τὸ κρίνουν ἄλλοι ἀρμοδιώτεροι ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

Αλ. Ζωῖδ. Ἀθήναι. Ἐλάβαμε τὴν ἐπιταγὴ καὶ ἐπιστρέψαμε τὴν ἀπόδειξι. Εἴμεθα σύμφωνοι καὶ, εὐχαριστοῦντες, ζητοῦμε συγχώρησι διὰ τὴν ἀταξίαν μας. Στὸν κ. Γρηγ. γράψαμε σχετικὰ. Ἐχετε δίκην.—**Κ. Μαστρ.** Τριπολιτσά. Μὲ πολλὴν ἱκανοποίησι πήρουμε τὴ συνεργασία σας. Ὅπως βλέπετε, μᾶς «κάνει». Ἀν θέλετε ξαναστεῖλτε μας τὸν «καπνὸς ἀπ' τὴν Ἰθάκη».—**Π. Ζ.** Ἀθήναι. Δὲν πήραμε ἀκόμη τὸ σονέττο, γιὰ τὸ ὅποιον ἡ ἐπιστολὴ σας τῆς 10|8|57. Τὸ στείλατε; Γιὰ τὴ «Χίμαιρα» θὰ εἶχαμε νὰ σᾶς γράψωμε πῶς θὰ χρειάζονταν ἀκόμη πρωτοτυπία στὸν φραστικὸ χειρισμὸ.—**Ι. Μπ.** Ἀθῆν. Σᾶς ἀπαντήσαμε ἰδιαιτέρως. **Θ. Ραῖδ.** Θεοκκ. Ἐχομε στείλει τὰ ζητηθέντα καὶ σᾶς ἀπαντήσαμε ἰδιαιτέρως.—**Hellen Bookstore—Jochanesburg.** Τσὲχ ἐλήφθη. Εὐχαριστοῦμε πολὺ γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας. **N. Πεντζίκ.** Θεοκκ. Ἐλήφθησαν οἱ 3 πίνακες. Θὰ σᾶς ἀπαντήσωμεν ἰδιαιτέρως.—**Δημ. Βιβλ. Κοζάνης.** Ἀπαντήσαμε σχετικῶς.—**Γ. Καββ.** Ἀθῆναι, Σᾶς ἐγράψαμε, περιμένονμε ἀπάντησί σας.—**Γ. Παραλ.** Θεοκκ. εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ἡθικὴ συμπαρίστασι. Σὲ τέτοια ἐνδιαφέροντα μονάχα μπορεῖ νὰ στηριχθῇ ἡ γενεὰ μας. Θὰ ἐπανέλθωμε.—**Νικ. Παπακ.** Ἀθῆναι. Ἡ συνεργασία σας ἐδημοσιεύθη. Κι' ἐμεῖς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ἐκτίμησι ποὺ ἔχετε γιὰ τὴν «Η.Ε.»—**Βασ. Καλογιάν.** Λαρισα. Σᾶς συγχάρουμε γιὰ τὴν πρωτοβουλία. Εὐχαρίστωε θ' ἀνταποκριθῇ κι' ἡ «Η.Ε.». Ἡ συνεργασία σας (δημοσιεύεται) ἐνδιαφέρουσα.—**Πανηπ. Σύνδ. Λαρίσης.** Σᾶς σφίγγουμε θερμὰ τὸ χέρι. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας. Στὴν προσπάθειά σας νὰ υπολογίζετε καὶ τὴν συμπαρίστασι τῆς «Η.Ε.» ἔπ' αὐτοῦ, θὰ ἐπανέλθωμε καὶ ἰδιαιτέρως.—**Κύπρ. Χρυσ.** Λευκωσία, ἡ συνεργασία σας δημοσιεύεται καὶ, κατὰ τὴν παραγγελία σας, ἀνατυπώνεται. Εὐχαριστοῦμε παντὰ γιὰ τὴν πολὺτιμη προσφορά σας στὰ ἑλληνικὰ Γράμματα. Ἐλπίζομε πῶς ἡ «Η.Ε.» θὰ βοηθῇ νὰ ἀρχοληθῇ καὶ μὲ τίς προηγούμενες ἐκδόσεις σας. Συγχαρητήρια γιὰ ὅλα.—**Ἀντιγ. Βουρλ.** Ἀθῆναι. Θὰ περιμένουμε τὴν συνεργασία σας. Ἡ «Η.Ε.» στηρίζεται στὴν ἐκτίμησι καὶ τὴν ἀγάπη παρομοίων συνεργατῶν. Εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα.—**Βασ. Σκαφ.** Φίρσαλα. Γράψαμε στὴ Σουηδία. Θι σᾶς ἐνημερώσωμε, ὅταν ἔχωμε σχετικὴν ἀπάντησι. Ἡ συνεργασία σας ἐλήφθη καὶ κρατήσαμε ὑπὸ σημείωσι τίς παρατηρήσεις. Παρακαλοῦμε γιὰ τὰ κλισέ ποὺ σᾶς εἶχαμε στείλει πρὸ καιροῦ.—**Κλεοπ.**

Παπαχρ. Ἀθῆναι. Παρακαλοῦμε νὰ περιμένετε ἰδιαιτέρως ἀπάντησι μας.—**Τάκ. Ἀδάμ.** Ρουμανία. Ἐλάβαμε τὸ βιβλίο. Ποῦ ἐκτυπώθηκε; Πάντως εὐχαριστοῦμε πολὺ καὶ γιὰ τὴν ἐκτίμησι καὶ γιὰ τὴν πρωτοβουλία πρὸς ἀνάπτυξι πνευματικῆς ἐπαφῆς.—**Historical Abstracts (Dr E. Boelus)—München.** Ἐλάβαμε τὰ ἀποσταλέντα ἐντυπα καὶ θὰ σᾶς ἀπαντήσωμεν ἰδιαιτέρως.—**Διεθν. Ἐκθ. Θεοκκ.** Καλῶς. Ἐκρατήσαμεν ὑπὸ σημείωσι σχετικῶς.—**Φιλ. Θεολ.** Ἀθῆναι. Κι' ἐμεῖς εὐχαριστοῦμε. Ἡ «Η.Ε.» ἐκτιμᾷ ἐξ ἴσου τὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον σας γιὰ τὸ ἔργον της. Γιὰ τὰ χρήματα, εὐχαριστοῦντες εἴμαστε σύμφωνοι. Σᾶς ἐστείλαμε τίς σχετικὰς ἀποδείξεις.—**Χρυσ. Ζιτο, Θεοκκ.** Ζητοῦμε συγγνώμη γιὰ τὰ λάθη καὶ... διαφωνοῦμε στὰ «εὐχαριστῶ». Ἐμεῖς θὰ εἴμαστε πάντα οἱ ὀφειλῆται. Εὐχαριστοῦμε.—**Δημ. Λαβαλ.** Ε.Ι.Ρ. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον. Ἡ εἰδοποιήσις γιὰ τὴν προχθεσινὴ ἐκπομπὴ δημοσιεύθηκεν ἐγκαίρως τὸ διαβόσατε; Γιὰ τὴν ἐκθεσι πρέπει νὰ σᾶς κατατόπισεν ὁ κ. Μαλίμπος.—**N. Τσάκ.** Ἀθῆναι. Θὰ θέλαμε πολὺ νὰ πληροφορηθῶμε πρὸ ἐκτενῶς σχετικὰ μὲ τὴν ὥρα! προσπάθειά σας γιὰ τὴν ἔδρασι βιβλιοθήκης στὴν Κόνιτσα. Παρακαλοῦμε γράψτε μας.—**Νικ. Βαζάκ.** Κάϊρον. Τὰ τεύχη ἔχουν ἀποσταλῇ (διὰ δευτέραν φοράν). Πιστευόντας πῶς ἤδη τὰ ἔχετε λῆξει, εὐχαριστοῦμε καὶ σᾶς συγχάρουμε γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας.—**Γ. Σιν.** Πάτρας. Ἐλήφθησαν τὰ χρήματα καὶ ἀπεστάλησαν τὰ ζητηθέντα εὐχαριστοῦμε. Γιὰ τὰ «Ἡπειρ. Χρονικά» θὰ σᾶς γράφει σχετικῶς ὁ κ. Βάρφης.—**Ιερομ. Μητροφ.** Ρέθα. Ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν.—**Ι. Σαλβ. Καρβ.** Κόμοτινι. Ἐχετε δίκην, ζητοῦμε συγγνώμη καὶ παρακαλοῦμε νὰ περιμένετε γιὰ νὰ δυνηθῶμε νὰ σᾶς ἀπαντήσωμεν ἰδιαιτέρως.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

- Γιῶργου Δέλιου: «Οἰκογένεια» (μυθιστόρημα) Θεοκκ 1957 Σχ. 8ον σελ. 224.
- Γιάννη Σφακανάκη: 1) Χώματα τοῦ Νότου (μυθιστόρημα) Ἀθῆναι 1950, Σχ. 8ον σελ. 176. 2) «Ὁ ἀφέντης τῆς θαλάσσης» (μυθιστόρημα) Ἀθῆναι, 1955. Σχ. 8ον σελ. 248.
- Κύπρου Χρυσάνθη: «Δημόνοσσα» (θεατρικὸ) Λευκωσία 1950, Σχ. 8ον σελ. 28. 2) «ἐπιλόχεια» (ποιήματα) Λευκωσία 1951, Σχ. 8ον σελ. 96. 3) «Οἱ ὠδὲς τῶν ταπεινῶν πλασμάτων» (ποιήματα) Λευκωσία 1951 Σχ. 8ον σελ. 64. 4) «Στέφανος ἀρετῆς» (ποιήματα) Λευκωσία 1954, Σχ. 8ον σελ. 48. 5) «Μικρὲς Πατρίδες» (ποιήματα), Λευκωσία 1955, Σχ. 8ον σελ. 60. 6) «Στὰ δύσκολα χρόνια» (Νουβέλα) Λευκωσία 1957 Σχ. 16ον σελ. 68. 7) «Ὁ Πιρίγκης παρ καὶ τὸ ἐλάφι» (Συνθετ. ποίημα) Σχ. 8ον σελ. 18 Λευκωσία. 8) «Βιβλία καὶ ἐργασίαι τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη» (Βιβλιογραφία) Λευκωσία 1957 Σχ. 8ον σελ. 8.

Σωτ. Δ. Γεωργαντόπουλου: «Σύγνεφα ποὺ πέρασαν»

—Δυρικοί ρυθμοί» (ποιήματα) 'Αθήνα, 1957
Σχ. 8ον σελ. 96.

Ιωακείμ Μαρτινιανού († Μητροπολίτου Ξάνθης—
ἐπιμελεία Στυλ. Π. Κυριακίδου (καθηγ. Πα-
νεπιστημίου): «'Η Μοσχόπολις—1330—1930»
(ιστορικόν σύγγραμμα) ἔκδοσις «'Εταιρείας
Μακεδονικῶν Σπουδῶν» Θεσ/κη, 1957, Σχ.
8ον μεγ. σελ. 368.

Johann L. Kitsaras: Zur Wiedergeburt der Gree-
chischen paiblia (δοκίμιον ἐπὶ διδακτορία)
Zürich 1957, Σχ. 8ον σελ. 240.

Δ. Σαλαμάγκας: «Γιαννιώτικες ἀποκριές (Διο-
γραφικὰ Σύμμικτα)» (ἀνάτυπο «'Ηπειρ.
Εστίας»), Γιάννινα, 1957, Σχ. 8ον σελ. 44.

Δ. Χατζής: «Τὸ τέλος τῆς μικρῆς μας πόλης»
(διηγήματα) ἔκδοσις (:) 1957, Σχ. 8ον σελ. 44.

Ι. Καραβίδης: «Περὶ παιδείας» (προτάσεις τὴν
ἐπιτροπὴν ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς) 'Αθήνα,
1957 Σχ. 8ον σελ. 32.

Συμβουλίου Ριζαρέιου 'Εκκλ. Σχολῆς: «Διαμαρ-
τυρία διὰ τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ κράτους
ἀδικίας εἰς ὅρος τῆς περιουσίας τῆς Ριζα-
ρέιου 'Εκκλῆς. Σχολῆς» 'Αθήναι 1957 Σχ. 8ον
σελ. 16.

Πανελλ. Συνομ. 'Ενώσ. Γεωργ. Συνεταιρισμῶν:
«Σχολικοὶ Συνεταιρισμοί». ('Η Σχολ. Συνε-
ταιρ. κινήσις εἰς τὴν Ἑλλάδα μέχρι τέλους
τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1955—1956 ἐπιμελεία
Φωτ. Θ. Τζωρτζάκη Νο 3 'Αθήναι, 1957,
Σχ. 8ον μικρ. σελ. 192.

Φιλάρ. Βιτάλης ('Αρχιμανδρίτου 'Ιεροκλήρυκος):
«'Ο ἱερεὺς στήθεα λατρεῖα ὡς τελετουργός»
(ἀνάτυπον περιοδ. ἀεφημέριος), 'Αθήναι
1957, Σχ. 8ον μικρ. σελ. 48.

Νίκου Τσοῦρα: «Τάκης Δόξας (εἰκοσιπέντε χρό-
νια πνευματικῆς ζωῆς). Πύργος 'Ηλείας,
1957, Σχ. 8ον μεγ. σελ. 6.

*Δρ Α. 'Απιώτη (ψυχίατρος): «'Η κρίσις τῆς ἐφη-
δικῆς ἡλικίας (Δευτέρα ἔκδοσις τῆς Νο 2
ἐκδόσεως τοῦ 'Ινστιτούτου 'Ιατρικῆς Ψυχο-
λογίας καὶ ψυχικῆς υγιεινῆς). 'Αθήναι, 1957
Σχ. 8ον, σελ. 96.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: «'Εκλογὴ» 143ον, 'Αθήναι. «'Ακτι-
νες» 182—183ον, 'Αθήναι. «Μυρσός» 33ον,
Κωνσταντινουπόλις. 'Ελληνικά θέματα 14—
17ον 'Αθήναι. «Σκουφᾶς» 3ον, Ἄρτα. «Νέα
πορεία» 28, 29—30ον, Θεσ/κη. «Ὁ κόσμος τῆς
'Ελληνίδος» 41—42ον, 'Αθήναι. «Κρίκος»
79—80ον (πανηγυρικόν), Λονδίνον. «Σχολεῖο
καὶ ζωὴ» 7—8, 9ον 'Αθήναι, «Βιομηχανικὴ
'Επιθεώρησις» 274ον, 'Αθήναι. «'Ο ἑλληγι-
σμός τοῦ ἑξωτερικοῦ» 71, 72ον» Θεσ/κη.
«Φηϊώτις» 10ον, Λαμία. «Θεολογία» τόμος
Κ' Η'. Β'. 'Αθήναι «Τὰ Τέμπη» 5ον, Λάρισα.
«'Η Φωνὴ τῶν Νέων» 1ον, Πύργος 'Ηλείας.
«'Επιθεώρησις 'Εργασίας» 8—9ον Μηνιαῖον
ὄργανον τῆς Γ. Σ. Ε. 'Αθήναι. «'Εκκλησία»
16ον 'Αθήναι. «Σκοπιὰ» 18—19 (1957), 'Α-
θήναι. «'Η πειραϊκὴ—Πατραϊκὴ» 29ον 'Α-
θήναι.

Δ)ταί, Χρ. Λάμπρος—Κ. Νάκος. «'Ηπειρωτι-
κὰ Νέα», 'Αθήναι. Δ)τῆς Ζήσης Η. Μούλιος.
«Βῆμα» Πράδεξα, Δ)τῆς Νικήτας Ι. Τσουτσά-
νης. «'Ο Λαός» 'Αγρίνιον, Δ)τῆς Θεόδ. Α. Λι-
απίκος. «Πανηπ. 'Αγών» 'Αθήναι, Δ)ταί Χρ.
Μιχέλης—Α. Λοζάκης. «Θεσπρωτικόν Βῆμα»
'Ηγουμενίτσα, Δ)τῆς Δημ. Σαλούκας. «Νέα
Καλιφρόνια» 'Αγιος Φραγκῆσκος ('Αμερικῆς)
Δ)τῆς Ν. Σ. Δάλλας. «Δράσις» Δ)τῆς Κ. Καφ-
φετζάκης. «Φωνὴ τοῦ Αἰγίου» Δ)τῆς Γ. 'Αν-
δρικόπουλος. «'Ιατρικὴ ἐφημερίς» (ὄργανον
ἰατρῶν καὶ υγιεινολόγων) Δ)τῆς Κ. Β. Καλο-
γερίδης. «Πρωτὰ» Κομοτινῆς Δ)τῆς Κ. 'Αν-
τωνιάδης. «Θεσσαλικόν Μέλλον» 'Αθήναι Δ)
ντῆς 'Αθ. Ζέριγγας. «'Ηπειρωτικόν Μέλλον»
'Αθήναι Δ)ντῆς 'Αθ. Γκογκώνης. «Χριστιανι-
κὴ Δημοκρατία» 'Αθήναι, Δ)ντῆς Νικ. Ψα-
ρουδάκης. «Διδασκαλικόν Βῆμα» (Διδασκαλ.
'Ομοσπονδίας) 'Αθήναι.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

'Η «'Ηπειρωτικὴ 'Εστία» καθιστᾷ γνω-
στὸν ὅτι, ἐκτὸς τῶν ἐν 'Ιωαννίνοις κεν-
τρικῶν γραφείων τῆς, ἀντιπροσωπεύεται
ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ῶ ς κατὰ περιφερείας
περιφερείας, καὶ ὑπὸ τῶν κάτωθι:

Ε σ ω τ ε ρ ι κ ὶ ν

1) Περιοχὴ 'Αθηνῶν—Πειραιῶς: ὑπὸ
ἐντεταλμένου τοῦ ἱατροῦ κ. Βασ. Χρή-
σιου, ὁδὸς Μενάνδρου ἀριθ. 53.

2) Περιοχὴ Θεσ/νίκης: ὑπὸ τοῦ κ.
Παντ. Τσολάκη, ὁδὸς Βασ. Κων/νου
ἀριθ. 69.

3) Περιοχὴ Πατρῶν: ὑπὸ τοῦ κ. Θησ.
Τονίδη, ὑποκατάστημα 'Εμπορικῆς Τρα-
πέζης Πατρῶν.

Ε ξ ω τ ε ρ ι κ ὶ ν

1) 'Αμερικὴ: ὑπὸ τοῦ ἐκ τῶν Δ)τῶν
τῆς κ. Μιχ. Μάνου.

2) 'Αλεξάνδρεια: E Pantos, 12
Rul Nubar Pacha—Alexandrie, Egypte.

3) Αἰθιοπία: G. P. Giannopoulos, P.
O. Box 120, Addis Ababa, Ethiopia.

4) Νότιος 'Αφρική: G. A. Trimis, 17a
Pritchard Street Johannesburg

5) Κάϊρον: Nic. Vazakas, 85 Bein El—
Horat 85 Le Caire, Egypte.

'Εκτὸς τῶν ἀνωτέρω, οἵτινες τυγχάνουν
καὶ ἐξουσιοδοτημένοι διὰ τὰς ἀντιστοιχοῦς
ἀναγραφόμενας περιοχάς, ἡ «'Η. Ε.» οὐδέ-
να ἄλλον ἔχει ἀντιπρόσωπον πρὸς εἴσπραξιν
συνδρομῶν τῆς καὶ παρακαλεῖ ὅπως τυχόν
ὀχλούμενοι ὑπὸ ἄλλων συνδρομηταί τῆς κα-
ταγγείλουν εἰς τὴν Δ)σί'ν τῆς τοιαύτης πε-
ρίπτωσιν.

Η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ»

ΗΜΕΡΙΔΕΣ: «'Ηπειρωτικὴ Φωνή», 'Αθήναι

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΣΥΝΤΟΜΩΣ

Ο "ΠΡΩΪΝΟΣ ΛΟΓΟΣ,"

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΠΑΝΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

— ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΕΙΣ ΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΑ —

Γραφεῖα - Τυπογραφεία Δαγκλή 7 • Τηλέφωνον 2-96

Ἀδέσμευτος * Ἀνεξάρτητος * Θαρραλέος

Ο "ΠΡΩΪΝΟΣ ΛΟΓΟΣ,"

ΘΑ ΑΓΩΝΙΣΘΗ ΔΙΑ ΤΟ ΚΑΛΟΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ρεαλιστής * Καινοτόμος * Πρωτότυπος

Ο "ΠΡΩΪΝΟΣ ΛΟΓΟΣ,"

ΦΙΛΟΔΟΞΕΙ ΝΑ ΓΙΝΗ ΟΡΓΑΝΟΝ ΚΑΘΕ ΗΠΕΙΡΩΤΟΥ

Μία κολοσσιαία προσπάθεια ἤχθη εἰς αἴσιον πέρας. Μία νέα ἄρτια, ὠλοκληρωμένη καὶ ἀξία τῆς Ἡπείρου ἐφημερὶς κάμνει τὴν ἐμφάνισίν της.

Ο "ΠΡΩΪΝΟΣ ΛΟΓΟΣ," ΕΙΝΑΙ ΕΦΑΜΙΛΛΟΣ
ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΘΗΝΑΪΚΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΣΥΝΤΟΜΩΣ